

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Година LXIX – Број 8

Београд, 3. август 2020.

Цена овог броја је 1.650,00 динара
Годишња претплата је 14.795,00 динара

САДРЖАЈ

1. Правилник о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу -----	1
2. Правилник о измени Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања -----	597
3. Правилник о допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника и стручних сарадника у основној школи -----	597
4. Правилник о допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника у основној балетској школи -----	597

Издавач: Јавно предузеће „Службени гласник“, Београд, Јована Ристића 1
Директор и главни и одговорни уредник др Јелена Триван • Уредник Иван Максимовић
Телефони: Редакција 30-60-333 и 30-60-334; Претплата 30-60-588 и 30-60-359; Продаја 30-60-578, факс 30-60-393.
(ПИБ: СР100002782) (МАТИЧНИ БРОЈ: 07453710) (ТЕКУЋИ РАЧУН: 160-14944-58)
(За директне и индиректне кориснике буџета 840-236723-96)

Штампа: ЈП „Службени гласник“, Штампарија „Гласник“, Лазаревачки друм 13-15

Copyright © ЈП Службени гласник, 2020

Свако умножавање и дистрибуција забрањена је. Сва права задржава ЈП „Службени гласник“ по Закону о ауторском и сродним правима и Закону о објављивању закона и других прописа и аката.

8 606021 101355

1

На основу члана 67. ст. 1. и 3. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК**о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу****Члан 1.**

Овим правилником утврђује се план и програм наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу, у подручју рада Култура, уметност и јавно информисање, и то за образовне профиле: музички извођач класичне музике, музички извођач цез музике, музички извођач српског традиционалног певања и свирања, музички извођач црквене музике, православни смер, музички извођач црквене музике, католички и протестантски смер, музички извођач ране музике, музички сарадник и дизајнер звука, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

План и програм наставе и учења остварује се и у складу с Правилником о плану и програму наставе и учења за гимназију („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 4/20), у делу који се односи на план и програм наставе и учења за следеће предмете природно-математичког смера:

- Српски као нематерњи језик;
- Филозофија;
- Физичко и здравствено васпитање;
- Грађанско васпитање.

Члан 3.

Програм верске наставе остварује се у складу с Правилником о наставном плану и програму предмета Верска настава за средње школе („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 6/03, 23/04, 9/05 и 11/16).

Члан 4.

Даном почетка примене овог правилника престаје да важи Правилник о наставном плану и програму за стицање образовања у четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада Култура, уметност и јавно информисање („Просветни гласник”, бр. 9/93, 2/94, 4/96, 19/97, 15/02, 10/03, 7/05, 4/06, 4/07, 4/09, 8/09, 11/10, 10/13, 11/13, 14/13 и 10/16), у делу који се односи на наставни план и наставни програм за образовне профиле: музички извођач – класична музика, музички извођач – цез музика, музички сарадник – теоретичар, музички извођач – традиционална музика, музички извођач – црквена музика, музички извођач – рана музика и дизајнер звука.

Члан 5.

Ученици уписани у средњу школу закључно са школском 2019/2020. годином у подручју рада Култура, уметност и јавно информисање за образовне профиле: музички извођач – класична музика, музички извођач – цез музика, музички сарадник – теоретичар, музички извођач – традиционална музика, музички извођач – црквена музика, музички извођач – рана музика и дизајнер звука, у четворогодишњем трајању, стичу образовање по наставном плану и програму који је био на снази до ступања на снагу овог правилника – до краја школске 2023/2024. године.

Члан 6.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се од школске 2020/2021. године.

Број 110-00-112/2020-03
У Београду, 15. јуна 2020. године

Министар,
Младен Шарчевић, с. р.

ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА**СРЕДЊА МУЗИЧКА ШКОЛА**

1. Циљеви средњег музичког образовања и васпитања су:
 - развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
 - развијање музичких способности и музичко сазревање, како у техничком, тако и у интерпретативном смислу;
 - развијање стваралачких способности, критичког мишљења мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
 - стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу;
 - развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима;
 - развијање личног и националног идентитета кроз очување музичке традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
 - развијање позитивних људских вредности;
 - свест о важности здравља и безбедности;
 - оспособљавање за решавање музичких проблема, комуникацију и тимски рад;
 - поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
 - развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
 - развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике.

2. Опште упутство за остваривање програма наставе и учења**1. Програми оријентисани на процес и исходе учења**

Структура програма наставе и учења свих обавезних предмета је кондипирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за сва четири разреда општег средњег образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони наведени су исходи за крај разреда, у другој се налазе теме/области а у трећој садржаји.

Након табеле следе препоруке за остваривање наставе и учења предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*, а у оквиру *Упутства за дидактичко-методичко остваривање програма* налазе се препоруке за праћење и вредновање постигнућа ученика у односу на специфичности датог предмета.

Сви програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама ученика. Умерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вешти-

нама које је градио и развијао током једне године учења конкрет-ног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних. Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних компетенција које желимо да ученици имају на крају средњег музичког образовања.

На путу остваривања циља и исхода, улога наставника је врло важна јер програм пружа простор за слободу избора литературе и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења, наставницима су полазна основа и педагошко полазиште за развијање наставе и учења, за планирање годишњих и оперативних планова, као и непосредну припрему за рад.

II. Препоруке за планирање наставе и учења

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, групе и индивидуалне наставе конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења, групе или појединачно ученика имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног живота;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутој степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода, наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Посебну пажњу током непосредне припреме за наставу треба посветити планирању и избору метода и техника, као и облика рада. Њихов избор је у вези са исходима учења и компетенцијама које се желе развити, а одговара природи предмета, конкретним садржајима и карактеристикама ученика. У том смислу на наставнику је да осмишљава разноврсне активности, како своје, тако и активности ученика. Очекује се да ученици у добро осмишљеним и разноврсним активностима наставе развијају своје компетенције целоживотног учења кроз самостално проналажење информација, критичко разматрање, обраду података на различите начине, презентацију, аргументовану дискусију, показивање иницијативе и спремности на акцију.

Од наставника се очекује да континуирано прати и вреднује свој рад и по потреби изврши корекције у свом даљем планирању. Треба имати у виду да се неке планиране активности у пракси могу показати као неодговарајуће зато што су, на пример, испод или изнад могућности ученика, не обезбеђују остваривање исхода учења, не доприносе развоју компетенција, не одговарају садржају итд. Кључно питање у избору метода, техника, облика рада, активности ученика и наставника јесте да ли је нешто релевантно, чему то служи, које когнитивне процесе код ученика подстиче (са фокусом на подстицање когнитивних процеса мишљења, учења, памћења), којим исходима и компетенцијама води.

III. Препоруке за праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање је део професионалне улоге наставника. Од њега се очекује да континуирано прати и вреднује:

- процес наставе и учења,
- исходе учења и
- себе и свој рад.

Оријентисаност нових програма наставе и учења на исходе и процес учења омогућава:

- објективније вредновање постигнућа ученика,
- осмишљавање различитих начина праћења и оцењивања,
- диференцирање задатака за праћење и вредновање ученичких постигнућа и
- боље праћење процеса учења.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. У настави оријентисаној на остваривање исхода учења вреднују се и процес учења и резултати учења. Зависно од природе предмета и начина праћења и оцењивања ученика у музичкој школи су специфични и међусобно различити.

Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе. Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима (уколико се ради о извођачким предметима).

Веома важни показатељи у праћењу ученичких постигнућа су начин на који ученик учествује у активностима, како аргументује и доноси закључке. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Повратна информација треба да буде увремењена, дата током или непосредно након обављања неке активности; треба да буде конкретна, да се односи на активности и продукте ученика, а не на његову личност.

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на који ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

3. Препоруке за припрему индивидуалног образовног плана за ученике којима је потребна додатна образовна подршка

За ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, који су укључени у редован систем образовања и васпитања, остварује се додатна подршка у складу са индивидуалним образовним планом. Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припрема за свет рада. Предност у пружању овакве помоћи чини специфичност музичког образовања у смислу организације рада по предметима, односно индивидуални рад и рад у малим групама које подразумевају иначе стално прилагођавање ученицима и њиховим могућностима било да се ради о тешкоћама или о изузетним способностима појединаца у савладавању образовних исхода.

4. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквиру дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постиг-

нућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

5. Упутство за остваривање слободних активности

Ради јачања образовно-васпитне делатности школе, подстицања индивидуалних склоности и интересовања и правилног коришћења слободног времена, школа је дужна да реализује слободне активности, које се спроводе кроз рад у секцијама и ваннаставним активностима. Школа својим Школским програмом и Годишњим планом рада дефинише различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима.

Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛИ У ЧЕТВОРОГОДИШЊЕМ ОБРАЗОВАЊУ

1. Музички извођач класичне музике
2. Музички извођач џез музике
3. Музички извођач српског традиционалног певања и свирања
4. Музички извођач црквене музике, православни смер
5. Музички извођач црквене музике, католички и протестантски смер
6. Музички извођач ране музике
7. Музички сарадник
8. Дизајнер звука

ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ У СРЕДЊОЈ МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ*

I ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	I РАЗРЕД			II РАЗРЕД			III РАЗРЕД			IV РАЗРЕД			УКУПНО				
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње		
	Т	В	Т	Т	В	Т	Т	В	Т	Т	В	Т	Т	В	Т	В	
I УКУПНО	15		525	15		525	15		525	15		525	14		462		2037
1. Српски језик и књижевност	3		105	3		105	3		105	3		105	3		99	12	414
1. _____језик и књижевност ¹	3		105	3		105	3		105	3		105	3		99	12	414
2. Српски као нематерњи језик ²	2		70	2		70	2		70	2		70	2		66	8	276
3. Страни језик	2		70	2		70	2		70	2		70	2		66	8	276
4. Други страни језик	2		70	2		70	2		70	2		70	2		66	8	276
5. Филозофија													2		66	2	66
6. Психологија							2		70							2	70
7. Социологија				1		35										1	35
8. Историја	2		70	2		70	1		35							5	206
9. Математика	2		70	2		70	2		70	2		70	2		66	8	208
8. Физика	1		35													1	35
9. Информатика	1		35	1		35	1		35				1		33	4	140
10. Физичко и здравствено васпитање	2		70	2		70	2		70	2		70	2		66	8	276

II ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	33	4	138
1 Грађанско васпитање/верска настава ³	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	33	4	138
УКУПНО I + II	16	560	16	560	16	560	16	560	16	560	14	558	63	2238

1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

3 Ученик бира један од понуђених изборних програма.

ОДСЕК КЛАСИЧНЕ МУЗИКЕ

Образовни профил: Музички извођач класичне музике

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО		
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње
	Т	В	Т	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В
III УКУПНО	13		455	17		595	17		595	19		627	66		2272
Главни предмет: 1. инструмент или соло певање	3		105	3		105	3		105	3		99	12		414
2. Солфеђо	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
3. Хармонија	2		70	2		70	1		35	1		33	6		208
4. Музички облици				1		35	2		70	2		66	5		171
5. Музички инструменти				1		35							1		35
6. Контрапункт							1		35	2		66	3		101
7. Етномузикологија	1		35	1		35				2			2		70
8. Историја музике са уознавањем музичке литературе				2		70	2		70	2		66	6		206
9. Национална историја музике										1		33	1		33
10. Камерна музика	1		35	1		35	2		70	2		66	6		206
11. Читање са листа	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
12. Клавирски дуо*	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
13. Оркестар-хор	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
14. Упоредни клавир**	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
15. Италијански језик***	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
УКУПНО (I+II)+III			16+13/29			16+19/33			16+17/33			15+19/34			

*Предмет имају само ученици клавира

**Предмет имају сви ученици осим ученика клавира

***Предмет имају само ученици соло певања

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Образовни профил: Музички извођач српског традиционалног певања и свирања

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО		
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње
	Т	В	Т	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В
III УКУПНО	13		455	17		585	17		585	19		627	66		2272
1. Главни предмет: Српско традиционално свирање или Српско традиционално певање	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
2. Групно певање или Групно свирање	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
3. Солфеџо	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
4. Хармонија	2		70	2		70	1		35	1		33	6		208
5. Музички облици				1		35	2		70	2		66	5		171
6. Музички инструменти				1		35									35
7. Контрапункт							1		35	2		66	3		105
8. Етномузикологија	2		70	2		70	2		70	2		66	6		208
9. Историја музике са упознавањем музичке литературе				2		70	2		70	2		66	6		206
10. Национална историја музике										1		33	1		33
11. Етнокорологија	2		70	2		70	2		70	2		66	8		276
12. Етнологија	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
13. Упоредни клавир	1		35	1		35	1		35	1		33	4		138
УКУПНО (I+II)+III			16 + 13/29			16+17/33			16 + 17/33			15+19/34			2272
													66		2272

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ – ПРАВОСЛАВНИ СМЕР

Образовни профил: Музички извођач црквене музике, православног смера

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО										
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње								
	Т	В	Т	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	Т	В	Т	В							
УКУПНО III	16		560			17		595			18		630			18		594			69		2379
1. Главни предмет: Црквено појање са типиком	3		105			3		105			3		105			3		99			12		276
2. Солфеђо	2		70			2		70			2		70			2		66			8		276
3. Хармонија	2		70			2		70			1		35			1		33			6		208
4. Музички облици						1		35			2		70			2		66			5		171
5. Музички инструменти						1		35													1		35
6. Контрапункт						1		35			1		35			1					1		35
7. Етномузикологија	1		35			1		35													2		70
8. Историја музике са упознавањем музичке литературе						2		70			2		70			2		66			6		206
9. Национална историја музике																1		33			1		33
10. Хорске партитуре*											1		35								1		35
11. Стари завет	2		70																		2		66
12. Нови завет																2		66			2		66
13. Црквенословенски језик	1		35																		1		35
14. Литургија																					3		101
15. Историја цркве	2		70			2		70			2		70			2		66			4		140
16. Дириговање											2		70								2		70
17. Упоредни клавир	1		35			1		35			1		35			1		33			4		138
18. Хор	2		70			2		70			2		70			2		66			8		276
УКУПНО (I+II)+III			16+16/32					16+17/33					16+18/34					15+18/33					69/2313

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ – КАТОЛИЧКИ И ПРОТЕСТАНТСКИ СМЕР

Образовни профил: Музички извођач црквене музике, католички и протестантски смер

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО					
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње			
	Т	В	Т	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В			
III УКУПНО	13		455	17		595		15		525		17		561		62		2136
1. Главни предмет: Оргуље	2		70	2		70		2		70		2		66		8		276
2. Солфеђо	2		70	2		70		2		70		2		66		8		276
3. Хармонија	2		70	2		70		1		35		1		33		6		208
4. Музички облици				1		35		2		70		2		66		5		171
5. Музички инструменти				1		35										1		35
6. Контрапункт								1		35		2		66		3		101
7. Етномузикологија	1		35	1		35										2		70
8. Историја музике са улозанањем музичке литературе				2		70		2		70		2		66		6		206
9. Национална историја музике												1		33		1		33
10. Историја хришћанства	2		70	2		70										4		140
11. Стари завет	1		35													1		35
12. Нови завет				2		70										2		70
13. Грегоријански корал	1		35	1		35		1		35		1		33		4		138
14. Литургија								1		35		1		33		2		68
15. Латински језик	1		35													1		35
16. Соло певање								1		35						1		35
17. Репертоар црквене музике	1		35	1		35		1		35		1		33		4		138
18. Дириговање								1		35		2		66		3		101
УКУПНО (I+II)+III			16 +13/29			16 +17/33				16+15/31				15 +17/32				62/2136

ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

Образовни профил: Музички извођач ране музике

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО		
	НЕДЕЉН ГОДИШЊ		Е	НЕДЕЉНО ГОДИШЊЕ		Е	НЕДЕЉН ГОДИШЊ		Е	НЕДЕЉН ГОДИШЊ		Е	НЕДЕЉН ГОДИШЊ		Е
	О	Т		В	Т		В	Т		В	Т		В	Т	
III УКУПНО	14		490	18	630		18	630		20	660		70	2410	
1. Главни предмет: инструмент или рано певање	3		105	3	105		3	105		3	99		12	414	
2. Извођачка пракса и познавање литературе	1		35	1	35		1	35		1	33		4	138	
3. Заједничко музицирање	2		70	2	70		3	105		3	99		10	344	
4. Средњовековно и ренесансно свирање и певање	1		35	1	35		1	35		1	33		4	138	
5. Басо континуо*	1		35	1	35		1	35		1	33		4	138	
6. Упоредни клавијатурни инструменти**	1		35	1	35		1	35		1	33		4	138	
7. Солфеђо	2		70	2	70		2	70		2	66		8	276	
8. Музички инструменти				1	35								1	35	
9. Хармонија	2		70	2	70		1	35		1	33		6	208	
10. Контрапункт							1	35		2	66		3	101	
11. Историја музике са упознавањем литературе				2	70					2	66		6	206	
12. Музички облици				1	35					2	66		5	171	
13. Етномузикологија	1		35	1	35								2	70	
14. Национална историја музике										1	33		1	33	
УКУПНО (I+II)+III			16+14/30		16+18/34			16+18/34			15+20/35			70/2410	

*Предмет имају ученици чембала и оргуља

**Предмет имају сви ученици осим ученика чембала и оргуља

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ

Образовни профил: Музички сарадник

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО										
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње								
	Т	В	Т	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	Т	В	Т	В							
III УКУПНО	12		420			16		560			19		665			21		693			68		2338
1. Солфеђо	3		105			3		105			3		99			12		99			12		414
2. Хармонија	2		70			2		70			2		66			8		66			8		276
3. Хармонска пратња	2		70													2					2		70
4. Аранжирање						1		35			1		35			1		33			3		103
5. Музички облици						1		35			2		70			2		66			5		171
6. Музички инструменти						1		35													1		35
7. Контрапункт											2		70			2		66			4		136
8. Етномузикологија	1		35			1		35													2		70
Историја музике са уознавањем музичке литературе						2		70			2		70			2		66			6		206
Национална историја музике																1		33			1		33
11. Клавир	2		70			2		70			2		70			2		66			8		276
12. Хор	2		70			2		70			2		70			2		66			8		276
13. Хорске партитуре						1		35			1		35			2		66			2		70
14. Дириговање											2		70			2		66			4		136
15. Увод у компоновање																2		66			2		66
УКУПНО (I+II)+III			16+12/28					16+16/32					16+19/35					15+21/36					68/2338

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

Образовни профил: Дизајнер звука

III СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО						
	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње	недељно		годишње				
	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В			
III УКУПНО	11		385		17		595		20		700		21		693		68		2373
1. Главни предмет: Звучно-музички процес, МИДИ	2		70		2		70		2		70						6		210
2. Главни предмет: Савремена МИДИ композиција и продукција													3		99		3		99
3. Солфеџо	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276
4. Хармонија	2		70		2		70		2		70		2		66		8		276
5. Музички облици					1		35		2		70		2		66		5		171
6. Музички инструменти					1		35										1		35
7. Контрапункт									2		70		2		66		4		136
8. Историја музике са упознавањем музичке литературе					2		70		2		70		2		66		6		206
9. Национална историја музике													1		33		1		33
11. Упоредни клавир	1		35		1		35		1		35		1		33		4		138
12. Хор	2		70										1		33		4		140
13. Хорске партитуре									1		35		1		33		2		68
14. Звучно-музички процес АУДИО	2		70		2		70		2		70		2				6		210

15.	Основе дизајнирања звука за медије позориште, телевизију							1		35				1		33		2		68
16.	Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом							1		35				1		33		2		68
17.	Основе пројектовања електро акустичне композиције													1		33		1		33
18.	Аудио техника							2	70					2		66		6		206
19.	Основи акустике							2	70									2		70
УКУПНО (I+II)+III									16+17/33						16 +20/36				15+21/36	68/2373

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	35	35	35	33	138
Додатна настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунска настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремна настава *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

* Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Час одељенског старешине	35	35	35	33
Испити и смотре	10–20	10–20	10–20	10–20
Екскурзија/студијско путовање	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Концертна активност (интерни и јавни часови, концерти, такмичења)	35 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	10–20 часова годишње			

Остваривање плана и програма наставе и учења

Распоред радних недеља у току наставне године

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	35	35	35	33
Концертне активности	1	1	1	1
Испити и смотре	3	3	3	1
Матурски испит				4
Укупно радних недеља	39	39	39	39

ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА**ОДСЕЦИ:**

1. Одсек класичне музике
2. Одсек за џез музику
3. Одсек за српско традиционално певање и свирање
4. Одсек за црквену музику, православни смер
5. Одсек за црквену музику, католички и протестантски смер
6. Одсек за рану музику
7. Одсек за музичку теорију
8. Одсек за музичку продукцију и обраду звука

4. Одсек за црквену музику, православни смер – Црквено појање са типихом

5. Одсек за црквену музику, католички и протестантски смер – Оргуље

6. Одсек за рану музику: Рани инструменти (Барокна виолина и виола, Барокно виолончело, Виола да гамба, Лаута, Чембало, Оргуље, Блок флаута, Траверсо флаута) или Рано певање

7. Одсек за музичку теорију – Солфеђо/Хармонија

8. Одсек за музичку продукцију и обраду звука – Звучно-музички процес, МИДИ и Звучно-музички процес, савремена МИДИ композиција и продукција

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛИ:

1. Музички извођач класичне музике
2. Музички извођач џез музике
3. Музички извођач српског традиционалног певања и свирања
4. Музички извођач црквене музике, православни смер
5. Музички извођач црквене музике, католички и протестантски смер
6. Музички извођач ране музике
7. Музички сарадник
8. Дизајнер звука

ГЛАВНИ ПРЕДМЕТИ ПО ОДСЕЦИМА:

1. Одсек класичне музике: Виолина, Виола, Виолончело, Контрабас, Флаута, Обоа, Кларинет, Саксофон, Фагот, Хорна, Труба, Тромбон, Туба, Удараљке, Харфа, Клавијр, Оргуље, Чембало, Хармоника, Гитара, Тамбура, Мандолина или Соло певање

2. Одсек за џез музику: Џез гитара, Џез контрабас, Џез бас гитара, Џез клавијр, Џез саксофон, Џез труба, Џез тромбон, Џез бубњеви или Џез певање

3. Одсек за српско традиционално певање и свирање – Српско традиционално певање или Српски традиционални инструменти

ИСПИТИ

У музичкој школи полагају се следећи испити:

1. испит за проверу нивоа знања основног музичког образовања
2. пријемни
3. годишњи
4. матурски
5. разредни
6. поправни
7. допунски

ПРИЈЕМНИ ИСПИТ

Пријемни испит полагаје се пре уписа у први разред средње музичке школе и могу му приступити кандидати који имају завршену основну музичку школу и кандидати који немају основну музичку школу, ако претходно положи испит за проверу нивоа знања завршног разреда основног музичког образовања.

Кандидати који нису завршили редовно основно школовање, а завршили су основну музичку школу могу да се упишу у средњу музичку школу где похађају наставу из уметничких и стручних предмета.

Пријемни испит полаже се у роковима које дефинише Министарство просвете, науке и технолошког развоја, у складу са Правилником о упису ученика у средњу школу, Конкурсом о упису у средње школе и Правилником о плану и програму наставе и учења за средње музичке школе.

ПРОГРАМ ПРИЈЕМНИХ ИСПИТА ЗА СРЕДЊУ МУЗИЧКУ ШКОЛУ

ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕО ПРИЈЕМНОГ ИСПИТА ЗА СВЕ ВОКАЛНО ИНСТРУМЕНТАЛНЕ ОДСЕКЕ:

СОЛФЕЂО:

Мелодијска вежба с листа
 Ритмичко читање с листа
 Питања из Теорије музике (усмено)

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

КЛАВИР

Етида
 Полифона композиција
 Први став сонате
 Композиција по слободном избору

ХАРМОНИКА

Скала
 Етида
 Циклични облик – најмање 2 става или Тема са варијацијама
 Композиција по слободном избору

ХАРФА

Скала
 Етида
 Први став сонат или концерта или Тема са варијацијама
 Композиција по слободном избору

ГИТАРА

Скала
 Етида
 Композиција по слободном избору

ДУВАЧИ

Скала дурска и молска
 Етида
 Композиција по слободном избору

ГУДАЧИ (сви сем контрабаса)

Скала дурска и молска
 Етида
 Први став сонате или концерта

КОНТРАБАС

Скала дурска и молска
 Етида
 Композиција по слободном избору

УДАРАЉКЕ

Композиција за добаш
 Композиција за ксилофон
 Композиција за 2 типмана

СОЛО ПЕВАЊЕ

Једна вокализа
 Једна композиција старог мајстора
 Једна песма по слободном избору

ТАМБУРА Е- ПРИМ, ТАМБУРА А-БАС ПРИМ И МАНДОЛИНА

Етида
 Две композиције различитог карактера

ЦЕЗ ОДСЕК

ЦЕЗ КЛАВИР

Оскар Петерсон: Цез етида;
 Обавезна композиција – цез стандард припремљен из клавираног извода – опционо један корус импровизације;
 Композиција по избору (цез, блуз, поп, рок... – модерни стилови).

ЦЕЗ ПЕВАЊЕ

Цез стандард у ритму свинга;
 Цез балада;
 Композиција по избору кандидата.
 Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).
 Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре).

ЦЕЗ КОНТРАБАС

Скале: дурска или молска по избору кроз две октаве (гудалом или пицикато – по избору);
 Цез стандард по избору (пратња, тема опционо);
 Композиција по избору.
 Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).
 Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре).

ЦЕЗ БАС ГИТАРА

Скале: дурска и молска по избору кроз две октаве;
 Цез стандард по избору;
 Композиција по избору.
 Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).
 Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре).

ЦЕЗ БУЊЊЕВИ

Свинг ритам: „он бит” и „оф бит” (on i off beat) ноте на добошу;
 Латин ритам (самба или боса нова – по избору);
 Фанк грув са фил иновима (fill in).

ЦЕЗ ГИТАРА

Скале: дурска или молска кроз две октаве (по избору);
 Цез стандард по избору (мелодија и пратња);
 Блауз (мелодија и пратња – импровизација по избору).
 Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).
 Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре).

ЦЕЗ ТРУБА

Скале: дурска или молска кроз једну октаву;
 Блауз форма (тема – један корус);
 Етида или комад по избору.
 Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).

Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре) или да се определи за извођење испитног програма уз мајнус уан (minus one) инструменталну пратњу са ЦД-а Мр3 плејера.

ЦЕЗ ТРОМБОН

Скале: дурска или молска кроз једну октаву;

Блуз форма (тема – један корус);

Етида или комад по избору.

Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).

Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре) или да се определи за извођење испитног програма уз мајнус уан (minus one) инструменталну пратњу са ЦД-а Мр3 плејера.

ЦЕЗ САКСОФОН

Скале: дурска или молска, линеарно терце и трозвучи од сваког ступња кроз две октаве:

Цез стандард (тема – један корус);

Цез стандард (тема – један корус).

Програм се изводи уз пратњу једног хармонског инструмента (клавира или гитаре).

Кандидат може да одреди корепетитора по избору или да се определи за школског корепетитора (у том случају је у обавези да приложи партитуру – мелодија и шифре) или да се определи за извођење испитног програма уз „мајнус уан” (minus one) инструменталну пратњу са ЦеДе-а или Мр3 плејера.

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ:

1 традиционална једногласна песма

2 песме „на бас” (из различитих географских подручја) – извођење и водећег и пратећег гласа

1 песма „на глас” – извођење и водећег и пратећег гласа

Све песме морају бити традиционалне (примери са терена или из стручне литературе, без стилизације и обраде)

ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

Скале у оквиру тонског опсега инструмента (на свим инструментима осим једноструних гусала);

Традиционалне мелодије:

– Једноструне гусле: две епске песме;

– Двоструне и троструне гусле: инструментално извођење две традиционалне песме и две традиционалне игре;

– Фрула/дудук, Окарина: два кола и инструментално извођење две традиционалне песме;

– Двојнице: рабацијска свирка, инструментално извођење једне традиционалне песме и коло;

– Кавал: инструментално извођење три традиционалне песме и једна пастирска импровизација;

– Шупељка: инструментално извођење две традиционалне песме и једна традиционална игра;

– Цевара: пастирска импровизација, инструментално извођење једне традиционалне песме, једна традиционална игра;

– Дипле и двогласне гајде: путничка мелодија и коло;

– Трогласне гајде: коло и песма;

– Зурле: импровизација;

– Сопиле: инструментално извођење две традиционалне песме;

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, ПРАВОСЛАВНИ СМЕР

Тропар крсне Славе

Херувика (избор гласа)

„Достојно јест”

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, КАТОЛИЧКИ И ПРОТЕСТАНСКИ СМЕР

ОРГУЉЕ

Ако ученик има завршену нижу школу за оргуље, пријемни испит полаже на оргуљама по следећем:

Дело старог мајстора

Корална обрада Ј. С. Баха

Прелудијум и fuga Ј. С. Баха

Композиција из доба романтизма или XX века

Ако ученик нема завршену нижу школу за оргуље, пријемни испит полаже на клавиру по следећем:

КЛАВИР

Етида

Полифона композиција

Први став сонате

Композиција по слободном избору

ХАРМОНИКА

Скала

Етида

Циклични облик- најмање 2 става или Тема са варијацијама

Композиција по слободном избору

ХАРФА

Скала

Етида

Први став сонат или концерта или Тема са варијацијама

Композиција по слободном избору

ГИТАРА

Скала

Етида

Композиција по слободном избору

ДУВАЧИ

Скала дурска и молска

ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

Пријемном испиту на Одсеку за рану музику могу приступити кандидати који имају завршену основну музичку школу, Одсек за класичну музику (виолина, виола, виолончело, флаута, клавир, гитара, соло певање, харфа) односно Одсек за рану музику (виола и ренесансна виолина, виола да гамба, блок флаута, траверсо флаута, лаута, чембало, оргуље, ренесансна харфа и рано певање). Испит се полаже на модерном инструменту или копији историјског инструмента.

Одсек за рану музику – испит се полаже из два дела:

1. инструмент/рано певање;

2. солфеђо са теоријом (усмени испит).

БАРОКНА ВИОЛИНА И ВИОЛА И БАРОКНО ВИОЛОНЧЕЛО:

Трооктавна скала са разлагањима двозвука и трозвука и три различита потеза

Два става барокне сонате или концерт – први или други и трећи став

ТРАВЕРСО ФЛАУТА

Скала

Три композиције различитих стилова

ВИОЛА ДА ГАМБА

Скала
Три композиције из епохе ренесансе и раног барока

ЛАУТА

Једна композиција писана у француској табулатури;
Једна композиција писана у италијанској табулатури;
Једна композиција писана у савременој нотацији;

ЧЕМБАЛО

Три композиције различитих стилова

ОРГУЉЕ

Педална етида
Полифони облик

БЛОК ФЛАУТА

Скала
Два комада различите епохе или стила

РЕНЕСАНСНА ХАРФА

Три кратке композиције

РАНО ПЕВАЊЕ

Две композиције различитих стилова

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ И ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

Усмени део:
Мелодијска вежба с листа
Ритмичко читање с листа
Писмени део:
Једногласни диктат
Тест из Теорије музике

ГОДИШЊИ ИСПИТ

Полаже се на крају наставног периода текуће школске године из предмета који су дефинисани овим правилником.

ОДСЕК КЛАСИЧНЕ МУЗИКЕ

I разред: Главни предмет
II разред: Главни предмет
III разред: Главни предмет
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА ЦЕЗ МУЗИКУ

I разред: Главни предмет,
II разред: Главни предмет,
III разред: Главни предмет,
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

I разред: Главни предмет,
II разред: Главни предмет,
III разред: Главни предмет,
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, ПРАВОСЛАВНИ СМЕР

I разред: Црквено појање са типиком,
II разред: Црквено појање са типиком,
III разред: Црквено појање са типиком,
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, КАТОЛИЧКИ И ПРОТЕСТАНТСКИ СМЕР

I разред: Оргуље
II разред: Оргуље
III разред: Оргуље
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

I разред: Главни предмет
II разред: Главни предмет
III разред: Главни предмет
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ

I разред: Солфеђо, Хармонија
II разред: Солфеђо, Хармонија
III разред: Солфеђо, Хармонија
IV разред: Матурски испит

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

I РАЗРЕД: Звучно-музички процес, МИДИ
II разред: Звучно-музички процес, МИДИ
III разред: Звучно-музички процес, МИДИ
IV разред: Матурски испит

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ

У средњој музичкој школи настава се изводи као индивидуална, групна и разредна. час траје 45 минута.

Наставник корепетитор држи један час недељно сваком ученику у присуству његовог наставника главног предмета и самостално као припрему за јавни наступ у оквиру додатне и допунске наставе, осим код главних предмета клавир, хармоника, гитара, харфа, оргуље и чембало.

ПОДЕЛА ОДЕЉЕЊА НА ГРУПЕ ПРЕМА ВРСТИ ПРЕДМЕТА**ОДСЕК КЛАСИЧНЕ МУЗИКЕ**

- Индивидуална настава: Главни предмет, Упоредни клавир
- У групама од 2 ученика: Читање са листа, Клавирски дуо
- У групама од 2 до 4 ученика: Камерна музика
- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Хармонија, Музички облици, Контрапункт
- У групама од 9 до 16 ученика: Етномузикологија, Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике, Музички инструменти
- У групама до 30 ученика: Оркестар/Хор

ОДСЕК ЗА ЦЕЗ

- Индивидуална настава: Цез инструменти или певање, Упоредни клавир
- У групама до 16* ученика: Цез историја, Мали ансамбли, Биг бенд
- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Теорија цез музике, Цез аранжирање, Хармонија, Контрапункт, Музички облици, Ударачки инструменти
- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике

* сви уписани у исти разред

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

- Индивидуална настава: Главни предмет, Упоредни клавир
- од 2 до 8 ученика: Групно певање или свирање
- У групама до 8: *Етнокорологија, Етномузикологија, Етнологија,

- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Хармонија, Контрапункт, Музички облици
- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике, Музички инструменти

* сви уписани у исти разред

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, ПРАВОСЛАВНИ СМЕР

- Индивидуална настава: Упоредни клавир
- У групама од 2 ученика: Хорске партитуре
- У групама до 3 ученика: Црквено појање са типиком, Стари завет, Нови завет, Црквено словенски језик, Историја хришћанства, Литургика
- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Хармонија, Контрапункт, Музички облици, Дириговање
- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Музички инструменти, Традиционална музика, Национална историја музике
- У групама до 30 ученика: Хор

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ, КАТОЛИЧКИ И ПРОТЕСТАНТСКИ СМЕР

- Индивидуална настава: Оргуље
- У групама од 2 ученика: Хорске партитуре
- У групама до 3 ученика: Стари завет, Нови завет, Латински језик, Историја хришћанства, Литургика, Репертоар црквене музике и Грегоријански корал
- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Хармонија, Контрапункт, Музички облици, Дириговање
- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Музички инструменти, Етномузикологија, Национална историја музике
- У групама до 30 ученика: Хор

ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

- Индивидуална настава: Главни предмет, Упоредни клавијатурни инструменти, Басо континуо
- У групама од 2 до 5 ученика: Средњевековно и ренесансно свирање и певање
- У групама од 2 до 5 ученика: Заједничко музицирање
- У групама од 5 до 8 ученика: Извођачка пракса и познавање литературе, Солфеђо, Хармонија, Музички облици, Контрапункт
- У групама од 9 до 16 ученика: Етномузикологија, Историја музике са упознавањем музичке литературе, Музички инструменти, Национална историја музике

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ

- Индивидуална настава: Клавир
- У групама од 2 ученика: Хорске партитуре
- У групама од 4: Хармонска пратња
- У групама од 5 до 8 ученика: Солфеђо, Хармонија, Музички облици, Контрапункт, Дириговање, Увод у компоновање и Аранжирање
- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Национална историја музике, Музички инструменти, Етномузикологија
- У групама до 30 ученика: Хор

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

- Индивидуална настава: Упоредни клавир
- У групама по два ученика: Хорске партитуре
- У групама од 5 до 8 ученика: Главни предмет, Звучно-музички процес, АУДИО, Основи дизајнирања звука за медије, Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом, Основи пројектовања електроакустичке композиције, Основи акустике, Аудио техника, Солфеђо, Хармонија, Контрапункт, Музички облици

- У групама од 9 до 16 ученика: Историја музике са упознавањем музичке литературе, Музички инструменти, Национална историја музике
- У групама до 30 ученика: Хор

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА СРЕДЊЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ

Годишњи број часова општеобразовних предмета који се остварују на основу других планова и програма наставе и учења (Српски као нематерњи језик, Филозофија; Физичко и здравствено васпитање; Грађанско васпитање; Верска настава) треба прилагодити плану наставе и учења за средње музичке школе.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ учења *српског језика и књижевности* је унапређивање језичке и функционалне писмености; стицање и неговање језичке и књижевне културе; оспособљавање за тумачење и вредновање књижевних дела; афирмисање и прихватање вредности хуманистичког образовања и васпитања ученика; развијање личног, националног и културног идентитета, љубави према матерњем језику, традицији и култури српског народа и других народа и етничких заједница.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторijумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже

књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља слојенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази. Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља слојенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује слојенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и слојеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Језик

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од неки-

јевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља слојеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Књижевност

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврхосходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевноисторијски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни

приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Српски језик и књижевност садрже стандарде постигнућа за области: Језик, Књижевност и Језичка култура.

У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **основном нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 1. 1. 1. Има основна знања о језику уопште (шта је језик, које функције има); поштује свој језик и поштује друге језике; препознаје стереотипне ставове према језику. Разуме појам текста; разликује делове текста (увод, главни део, завршетак); препознаје врсте текстова (облике дискурса); има основна знања из социолингвистике: познаје појмове једнојезичности и вишејезичности (и зна одговарајуће језичке прилике у Србији); разуме појам језичке варијетности и препознаје основне варијетете.

2. СЈК. 1. 1. 2. Разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; зна основне податке о дијалектима српског језика; има правилан став према свом дијалекту и другим дијалектима српског језика и према оба изговора српског књижевног језика (поштује свој и друге дијалекте српског језика и има потребу да чува свој дијалекат; подједнако цени оба изговора српског књижевног језика – скавски и (и)јекавски); има потребу да учи, чува и негује књижевни језик; познаје најважније граматике и нормативне приручнике и уме да се њима користи; зна основне податке о месту српског језика међу другим индоевропским и словенским језицима; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба.

2. СЈК. 1. 1. 3. Разликује правилан од неправилног изговора гласа; зна основну поделу гласова; има основна знања у вези са слогом и примењује их у растављању речи на крају реда; зна основна правила акценатске норме и уочава евентуалне разлике између свог и књижевног акцента.

2. СЈК. 1. 1. 4. Познаје врсте и подврсте речи; примењује норму у вези с облицима речи у фреквентним случајевима (укључујући и гласовне промене у вези с облицима речи); издваја делове речи у вези с облицима речи (граматичка основа и наставак за облик) у једноставнијим случајевима; издваја делове речи у вези с грађењем речи (префикс, творбена основа, суфикс) у једноставнијим случајевима; препознаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с грађењем речи (укључујући и гласовне промене у вези с грађењем речи); примењује постојеће моделе при грађењу нових речи.

2. СЈК. 1. 1. 5. Правилно склапа реченицу; разликује синтаксичке јединице; разликује активне и пасивне реченице; уме да анализира једноставније реченице грађене по основним моделима и проширене прилошким одредбама.

2. СЈК. 1. 1. 6. Има лексички фонд који је у складу са средњим нивоом образовања; прави разлику између формалне и неформалне лексике и употребљава их у складу са приликом; има основна знања о значењу речи; познаје основне лексичке односе (синонимију, антонимију, хомонимију); познаје метафору као лексички механизам; нема одбојност према речима страног порекла, али их не прихвата некритички и аутоматски; познаје појам термина и фразеологизма; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 1. 2. 1. Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и књижевноисторијски контекст.

2. СЈК. 1. 2. 2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и доводи је у функционалну везу са примерима из књижевних и неуметничких текстова предвиђених програмом.

2. СЈК. 1. 2. 3. У тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2. СЈК. 1. 2. 4. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире.

2. СЈК. 1. 2. 5. Уочава основне особине књижевности као дискурса и разликује га у односу на остале друштвене дискурсе.

2. СЈК. 1. 2. 6. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма.

2. СЈК. 1. 2. 7. Анализира издвојене проблеме у књижевном делу и уме да их аргументује примарним текстом.

2. СЈК. 1. 2. 8. Користи препоручену секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) и доводи је у везу са књижевним текстовима предвиђеним програмом.

2. СЈК. 1. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности формира читалачке навике и знања; схвата улогу читања у тумачењу књижевног дела и у изграђивању језичког, литерарног, културног и националног идентитета.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 1. 3. 1. Говори разговетно, поштујући ортоепска правила књижевног језика; примењује књижевнојезичку акцентуацију или упоређује свој акценат са књижевним и труди се да је с њим усклади; течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; изражајно чита и казује лакше књижевноуметничке текстове; у званичним ситуацијама говори о једноставнијим темама из области језика, књижевности и културе користећи се коректним језичким изразом (тј. говори течно, без замуцкивања, поштапалица, превеликих пауза и лажних почетака, осмишљавајући реченицу унапред) и

одговарајућом основном терминологијом науке о језику и науке о књижевности, прилагођавајући приликама, ситуацији, саговорнику и теми вербална и невербална језичка средства (држање, мимику, гестикулацију); говори уз презентацију; има културу слушања туђег излагања; у стању је да с пажњом и разумевањем слуша излагање средње тежине (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; приликом слушања неког излагања уме да хвата белешке.

2. СЈК. 1. 3. 2. Говорећи и пишући о некој теми (из језика, књижевности или слободна тема), јасно структурира казивање и повезује његове делове на одговарајући начин; разликује битно од небитног и држи се основне теме; саставља једноставнији говорени и писани текст користећи се описом, приповедањем и излагањем (експозицијом); уме укратко да опише своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава једноставнији књижевноуметнички текст и издваја његове важне или занимљиве делове; резимира једноставнији књижевни и неуметнички текст.

2. СЈК. 1. 3. 3. У расправи или размени мишљења на теме из књижевности, језика и културе уме у кратким цртама да изнесе и образложи идеју или став за који се залаже, говори одмерено, ослања се на аргументе, у стању је да чује туђе мишљење и да га узме у обзир приликом своје аргументације; пише једноставнији аргументативни текст на теме из књижевности, језика и културе.

2. СЈК. 1. 3. 4. Користи оба писма, дајући предност ћирилици; примењује основна правописна правила у фреквентним примерима и уме да се служи школским издањем Правописа; у писању издваја делове текста, даје наслове и поднасловe, уме да цитира и парафразира; саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада (употребљава фусноте и саставља садржај и

библиографију); саставља писмо – приватно и службено, биографију (CV), молбу, жалбу, захтев, оглас; зна да попуни различите формуларе и образце.

2. СЈК. 1. 3. 5. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита текстове средње тежине (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); примењује предложене стратегије читања.

2. СЈК. 1. 3. 6. Разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености: препознаје њихову сврху, проналази експлицитне и имплицитне информације, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; пореди основне информације и идеје из двају или више текстова.

2. СЈК. 1. 3. 7. Критички промишља књижевни и неуметнички текст средње сложености: разликује објективну/веродостојну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује (и то образлаже) да ли аутор неуметничког текста износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристражан, и образлаже своју процену; препознаје говор мржње, дискриминације, бирократски језик, и има изграђен негативан став према њима; уме у једноставним примерима да понуди алтернативу бирократском језику.

2. СЈК. 1. 3. 8. Препознаје структуру, различите елементе, стилске одлике (експресивност, сликовитост, метафоричност) књижевног и неуметничког текста; препознаје конотативно значење речи у датом контексту и разуме сврху конотативног значења у књижевном и неуметничком тексту; одређује значење непознате речи на основу контекста и творбеног модела; разуме значај читања за богаћење лексичког фонда.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **средњем нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 2. 1. 1. Има шира знања о језику уопште (која су битна својства језика); препознаје јединице и појаве које припадају различитим језичким нивоима/подсистемима; има основна знања о писму уопште; има основна знања о правопису уопште (етимолошки – фонолошки правопис; граматичка – логичка интерпункција; графема – слово); има основна знања о језицима у свету (језичка сродност, језички типови, језичке универзалије). Разуме основне принципе вођења дијалога; разуме појам говорног чина; разуме појам деиксе. Познаје одлике варијетета српског језика насталих на основу медијума и оних који су условљени социјално и функционално.

2. СЈК. 2. 1. 2. Зна основне особине дијалеката српског језика; зна основна правила екавског и (и)јекавског изговора; у једноставнијим случајевима пребацује (и)јекавску реч у екавски лик и обрнуто. Смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст.

2. СЈК. 2. 1. 3. Познаје говорне органе и начин на који се гласови производе; зна да дели гласове по свим критеријумима; разуме појам фонеме; зна сва правила акценатске норме и уме да прочита правилно акценатовану реч; зна механизме фонолошки условљених гласовних промена (једначења сугласника по звучности и по месту творбе, сажимање и асимилацију вокала и губљење сугласника).

2. СЈК. 2. 1. 4. Има шира знања о врстама и подврстама речи; уме да одреди облик променљиве речи и да употреби реч у задатом облику; познаје појам морфеме; дели реч на творбене морфеме у једноставнијим случајевима и именује те морфеме; познаје основне начине грађења речи; примењује норму у вези с облицима речи у мање фреквентним случајевима.

2. СЈК. 2. 1. 5. Користи се свим синтаксичким могућностима српског језика; разликује безличне и личне реченице; анализира реченице грађене по различитим моделима; има шира знања о синтагми; препознаје основне врсте зависних предикатских рече-

ница (типични случајеви); зна основно о напоредним односима, конгруенцији и негацији; разликује врсте независних предикатских реченица; разуме појам елипсе; има основна знања о употреби падежа и глаголских облика.

2СЈК. 2. 1. 6. Има богат и уразноличен лексички фонд (укључујући и интелектуалну и интернационалну лексику и познавање најфреквентнијих интернационалних префикса и суфикса). Тај фонд употребљава у складу с приликом; види језик као низ могућности које му служе да изрази индивидуално искуство и усмерен је ка богаћењу сопственог речника; познаје хиперонимију/хипонимију, паронимију; разликује лексичке слојеве; познаје метонимију као лексички механизам.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 2. 2. 1. Интерпретира књижевни текст увидом у његове интеграционе чиниоце (дживљајни контекст, тематско-мотивски слој, композиција, ликови, форме приповедања, идејни слој, језичко-стилски аспекти...).

2. СЈК. 2. 2. 2. Познаје књижевнотеоријску терминологију и књижевнотеоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

2. СЈК. 2. 2. 3. Разликује методе унутрашњег и спољашњег приступа у интерпретацији књижевноуметничког и књижевнонаучног дела и адекватно их примењује приликом разумевања и тумачења ових врста дела.

2. СЈК. 2. 2. 4. Уочава и образлаже поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних дела у оквиру школске лектире; процењује да ли је сложенији књижевнонаучни текст (аутобиографија, биографија, мемоари, дневник, писмо, путопис...) добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у књижевноуметничком и књижевнонаучном тексту; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање и доприносе тумачењу значења текста.

2. СЈК. 2. 2. 5. Образлаже основне елементе књижевности као дискурса у односу на остале друштвене дискурсе (нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.).

2. СЈК. 2. 2. 6. Приликом тумачења књижевноуметничких и књижевнонаучних дела из школског програма примењује знања о основним књижевноисторијским и поетичким одликама стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2СЈК. 2. 2. 7. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста.

2. СЈК. 2. 2. 8. Активно користи препоручену и ширу, секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску) у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела предвиђених програмом.

2. СЈК. 2. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности развија читалачке вештине, способности и знања од значаја за тумачење и вредновање различитих књижевноуметничких и књижевнонаучних дела и за развијање језичког, литерарног, културног и националног идентитета; има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 2. 3. 1. Говори у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе, користећи се књижевним језиком и одговарајућом терминологијом; учествује у јавним разговорима са више учесника; процењује слушаоца односно аудиторијум и обликује свој говор према његовим потребама и могућностима; има потребу и навику да развија сопствену говорну културу; с пажњом и разумевањем слуша теже излагање (нпр. предавање) с темом из језика, књижевности и културе; слуша критички, процењујући говорникову аргументацију и објективност.

2. СЈК. 2. 3. 2. Саставља сложенији говорени и писани текст (из језика, књижевности или слободна тема) користећи се описом,

приповедањем и излагањем (експозицијом); у говореној или писаној расправи прецизно износи своје идеје и образлаже свој став; труди се да говори и пише занимљиво, правећи прикладне дигресије и бирајући занимљиве детаље и одговарајуће примере; уочава поенту и излаже је на прикладан начин; прецизно износи свој доживљај и утиске поводом књижевног или другог уметничког дела; сажето препричава сложенији књижевни текст и резимира сложенији књижевни и неуметнички текст на теме непосредно везане за градиво; пише извештај и реферат; примењује правописну норму у случајевима предвиђеним програмом.

2. СЈК. 2. 3. 3. Има способност и навику да у различите сврхе (информисање, учење, лични развој, естетски доживљај, забава...) чита теже текстове (књижевноуметничке текстове, стручне и научнопопуларне текстове из области науке о језику и књижевности, текстове из медија); има изграђен читалачки укус својствен културном и образованом човеку; примењује сложене стратегије читања; бира стратегију читања која одговара сврси читања.

2. СЈК. 2. 3. 4. Разуме сложенији књижевни и неуметнички текст: препознаје његову сврху; проналази експлицитне и имплицитне информације; издваја информације према задатом критеријуму; издваја главне идеје; прати развој одређене идеје; пореди информације и идеје из двају или више текстова да би разумео одговарајући значењски или стилски аспект према задатом критеријуму; анализира и тумачи оне системе мотивације који се у књижевном делу јављају при обликовању (карактеризацији) ликова и изградњи догађаја (због бољег и потпунијег разумевања значења књижевног дела); тумачи (на нивоу разумевања) текстове ослањајући се на други текст/текстове.

2. СЈК. 2. 3. 5. Критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст: раздваја објективну чињеницу од ауторове интерпретације; процењује да ли је аутор текста неутралан или ангажован односно пристрастан, и образлаже своју процену; разликује експлицитне и имплицитне ауторове ставове; аргументовано вреднује да ли аутор сложенијег експозитивног или аргументативног текста погодан за обраду градива из језика и књижевности износи све потребне информације и да ли даје довољне и веродостојне доказе за то што тврди.

2. СЈК. 2. 3. 6. Процењује да ли је сложенији неуметнички текст погодан за обраду градива из језика и књижевности добро структуриран и кохерентан, да ли су идеје изложене јасно и прецизно; уочава стилске поступке у овим текстовима; процењује колико одређене одлике текста утичу на његово разумевање.

Следећи искази описују шта ученик зна и уме на **напредном нивоу** у свакој области.

1. Област ЈЕЗИК

2. СЈК. 3. 1. 1. Разуме да постоји тесна веза између језика и мишљења; јасан му је појам категоризације; познаје конверзационе максиме (квалитета, квантитета, релевантности и начина); разуме појам информативне актуализације реченице и зна како се она постиже; јасан му је појам текстуалне кохезије.

2. СЈК. 3. 1. 2. При подели речи на слоге позива се на правила; акценатује једноставније примере.

2. СЈК. 3. 1. 3. Има детаљнија знања о морфологији у ужем смислу и творби речи у српском језику (дели реч на творбене морфеме у сложенијим случајевима и именује те морфеме).

2. СЈК. 3. 1. 4. Има детаљнија знања о употреби падежа и глаголских облика; уме да анализира компликованије реченице грађене по различитим моделима; познаје специјалне независне реченице; познаје различита решења у вези с конгруенцијом.

2. СЈК. 3. 1. 5. Има основна знања о реченицима и структури речничког чланка.

2. Област КЊИЖЕВНОСТ

2. СЈК. 3. 2. 1. Чита, доживљава и самостално тумачи књижевноуметничка и књижевнонаучна дела из обавезног школског програма, као и додатне (изборне) и факултативне књижевноумет-

ничке и књижевнонаучне текстове; током интерпретације поуздано користи стечена знања о стваралачком опусу аутора и књижевноисторијском контексту.

2. СЈК. 3. 2. 2. Влада књижевнотеоријском терминологијом и теоријска знања адекватно примењује у тумачењу књижевноуметничких и књижевнонаучних дела која су предвиђена школским програмом и других дела ове врсте различитих жанрова, изван школског програма.

2. СЈК. 3. 2. 3. У процесу тумачења књижевноуметничког и књижевнонаучног дела, одабира, примењује и комбинује адекватне методе унутрашњег и спољашњег приступа.

2. СЈК. 3. 2. 4. Уочава и тумачи поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевноуметничких и књижевнонаучних текстова у оквиру школске лектире и изван школског програма; процењује и пореди стилске поступке у наведеним врстама текстова.

2. СЈК. 3. 2. 5. Разуме основне елементе књижевности као дискурса (пореди нпр. присуство/одсуство приповедача, приповедни фокус, статус историјског и фиктивног итд.) у односу на остале друштвене дискурсе и та сазнања употребљава у тумачењу књижевних дела.

2. СЈК. 3. 2. 6. Приликом тумачења и вредновања књижевноуметничких и књижевнонаучних дела примењује и упоређује књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности.

2. СЈК. 3. 2. 7. Самостално уочава и тумачи проблеме и идеје у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарнофилолошког контекста.

2. СЈК. 3. 2. 8. У тумачењу књижевног дела критички користи препоручену и самостално изабрану секундарну литературу (књижевноисторијску, критичку, аутопоетичку, теоријску).

2. СЈК. 3. 2. 9. На основу дела српске и светске књижевности (у обавезном и сопственом избору) и секундарне литературе шири читалачка знања, примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво); развија језички, литерарни, културни и национални идентитет.

3. Област ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

2. СЈК. 3. 3. 1. Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе; дискутује о смислу и вредностима књижевних текстова и о сврси и вредностима неуметничких текстова користећи стручну терминологију.

2. СЈК. 3. 3. 2. Излаже (у званичним ситуацијама, јавно и пред већим аудиторијумом) и пише о темама из области језика, књижевности и културе; има развијене говорничке (ораторске) вештине; претпоставља различите ставове аудиторијума и у складу с тим проблематизује поједине садржаје; препознаје и анализира вербалну и невербалну реакцију саговорника односно аудиторијума и томе прилагођава свој говор; слушајући говорника, процењује садржину и форму његовог говора и начин говорења.

2. СЈК. 3. 3. 3. Композиционо и логички складно пише стручни текст на теме из књижевности и језика, као и новински чланак.

2. СЈК. 3. 3. 4. Организује, класификује, уопштава и на сличан начин обрађује информације из књижевних и неуметничких текстова на основу задатог и/или самостално постављеног критеријума.

2. СЈК. 3. 3. 5. Продубљено критички промишља сложенији текст: процењује колико сложенији експозиторни текст успешно преноси информације публици којој је намењен, уочавајући које информације недостају; издваја доказну грађу на којој аутор аргументативног текста заснива своје ставове и одређује средства којима их износи; запажа ауторове грешке у закључивању и сл.

2. СЈК. 3. 3. 6. Процењује стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту; пореди стилске поступке у два сложена текста (или више њих); тумачи њихову улогу у остваривању естетских и значењских одлика наведених врста текстова.

2. СЈК. 3. 3. 7. Изграђује свест о себи као читаоцу – развија читалачку ауторефлексију (разуме улогу читања у сопственом развоју; има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима...).

Разред	Први
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ТЕМА/ОБЛАСТ
По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:	искључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – разуме језик као систем и разликује основне науке о језику; – препозна особине књижевних језика пре реформе Вука Караџића; – разликује књижевни (стандардни) језик од дијалекта; – разликује дијалекте српског језика и екавски и ијекавски изговор; – разликује глас, фонему и графему; – класификује гласове према основним критеријумима; – одреди границу слога у типичним случајевима; – препозна гласовне алтернације и примени нормативна решења у вези с њима; – примени основна правила акценатске норме; – објасни појам и значај књижевности као уметности речи и утврди њене сличности/разлике у односу на друге уметности и области културе; – тумачи књижевно дело са разумевањем његових жанровских карактеристика и књижевноисторијског контекста, користећи у анализи структурне и стилистичке елементе дела и употребљавајући секундарне изворе; – истражи и објасни стваралачку улогу мита у књижевности; – вреднује одлике античког епа, библијског стила и представе света; – повеже знања из историје и историје уметности старог века (сумерско-вавилонске, хебрејске, хеленске) са књижевним стваралаштвом тог раздобља; – поткрепљује примерима основне одлике народне књижевности (класификација, варијантност, формулативност); – анализира композиционе и стилистичке одлике народне бајке и вреднује поруке у односу на властито читалачко и интермедиијално искуство; – препозна одлике средњовековне књижевности и испита њен значај за српску културу; – образложи на примерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе; – наведе главне мотиве, тематику и стилске одлике репрезентативних књижевних дела хуманизма и ренесансе и покаже разлике и сличности у односу на античку и средњовековну књижевност/културу; – издвоји мотиве везане за музику у анализи књижевног дела; – објасни улогу музике у тематском или формалном уобличавању књижевног дела; – примени одговарајућа правописна правила; – правилно распореди грађу при писању састава; – препозна некњижевни акценат и облик речи у свакодневној комуникацији и у говору јунака у драмским уметничким формама, а потом га исправља у сопственом говору; – чита с разумевањем књижевне и остале типове текстова. 	<p>ТЕМА/ОБЛАСТ искључни појмови садржаја</p> <p>ЈЕЗИК</p> <p>Општи појмови о језику.</p> <p>Историја књижевног језика код Срба.</p> <p>Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора.</p> <p>Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом).</p> <p>Прозодија.</p> <p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>Књижевност као уметност речи.</p> <p>Читање и проучавање књижевности.</p> <p>Књижевни родови и врсте.</p> <p>Књижевност старог века.</p> <p>Народна књижевност.</p> <p>Средњовековна књижевност.</p> <p>Хуманизам и ренесанса.</p> <p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <p>Правопис.</p> <p>Умено и писано изражавање.</p>

Разред	Други
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ТЕМА/ОБЛАСТ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	искључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – објасни развојне карактеристике српског књижевног језика од реформе Вука Караџића до данас; – објасни разлику између етимолошког и фонолошког правописа; – напише текст, примењујући форме и обележја публицистичког и административног стила; – објасни појам морфеме и разликује граматичку од творбене анализе речи (творбену основу и наставак и граматичку основу и наставак); – примени системска знања о врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама; – наведе и објасни друштвено-историјске околности које су утицале на појаву барока у српској култури; – упореди стилска средства барока са уметничким средствима претходних епоха (праваца); – одреди друштвени и културолошки значај просветитељских идеја, посебно у српској култури; – објасни утицај романтизма на формирање националног идентитета; – састави табелу са најзначајнијим представницима романтизма, њиховим делима и одликама; – упореди стилске карактеристике европског и српског романтизма; – утврди разлике у приступу стварности романтизма и реализма; – упореди и примерима илуструје књижевне одлике дела која припадају реализму; – дискутује о повезаности музике и књижевности у романтизму и реализму; – протумачи и вреднује посебности књижевних јунака и јунакиња реализма (проблем рода, идентитета, класне раслојености); – анализира и упореди издвојене проблеме у књижевним делима која припадају различитим епохама; – примени правописна решења у вези са писањем скраћеница; – примени основна типографско-правописна решења у вези са куцаним текстом (размак и штампарски типови слога); – учествује у јавним разговорима са више учесника (на теме из области језика и књижевности); – обликује свој говор према ситуацији и примени књижевнојезичку норму; – састави сложенији текст, користећи се описом и приповедањем. 	<p>ТЕМА/ОБЛАСТ искључни појмови садржаја</p> <p>ЈЕЗИК</p> <p>Историја српског књижевног језика.</p> <p>Функционални стилови српског књижевног језика.</p> <p>Морфологија у ужем смислу.</p> <p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>Барок у европској књижевности и барокне тенденције у српској књижевности.</p> <p>Просветитељство и класицизам у српској књижевности.</p> <p>Романтизам у европској и српској књижевности.</p> <p>Реализам у европској и српској књижевности.</p> <p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <p>Правопис.</p> <p>Умено и писано изражавање.</p>

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ТЕМА/ОБЛАСТ
По завршетку другог разреда ученик ће бити у стању да:	искључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – препозна најважније типове творбе у српском језику – извођење, слагање, комбиновану творбу и претварање; – разликује значењске односе међу речима; – препозна лексичке механизме – метафору и метонимију; – разликује типове лексике с обзиром на порекло (народне речи, црквенословенске речи и позајмљенице) и сферу употребе (историзми, архаизми, неологизми, термини); – разликује нељичне лексике од књижевне; – препозна и правилно користи устаљене изразе (фразеологизме); – разликује синтаксичке јединице и познаје све типове реченичних чланова; – препозна особине разговорног стила, посебно оне које га разликују од осталих стилова; 	<p>ЈЕЗИК</p> <p>Творба речи.</p> <p>Лексикологија.</p> <p>Синтакса.</p> <p>Стилистика.</p> <p>Функционални стилови српског књижевног језика.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – систематизује усвојена знања о књижевности, процењује сопствену успешност, идентификује тешкоће и, уколико их има, утврђује план за њихово превазилажење; – наведе и објасни друштвено-историјске околности које су довеле до појаве симболизма и естетике ларпурлартизма; – упореди српску књижевност модерне са европском и одреди њене специфичности; – наведе примере декаденције у касној фази српске модерне; – повеже појаве у књижевности са друштвено-историјским околностима; – образложи утицај друштва на појаву ангажоване књижевности; – објасни везу између цеза као музике која одређује епоху и књижевних дела инспирисаних том музиком; – повеже формалне одлике књижевног дела (форма, тип приповедања, стилска средства) и његово значење; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>Модерна у европској и српској књижевности.</p> <p>Међуратна и ратна књижевност.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно пише цртицу у полусложеницама када су у једном реду и када се деле на крају реда; – примењује основна правила транскрипције имена из страних језика; – говори јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе; – саслуша туђе мишљење и узме га у обзир приликом своје аргументације; – активно учествује у јавној дебати – припреми се за дебату, аргументовано излаже и изведе закључке; – напише састав на тему из језика и књижевности, уважавајући начела правописа и језичке норме. 	<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <p>Правопис.</p> <p>Усмено и писано изражавање.</p>

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ТЕМА/ОБЛАСТ
По завршетку четвртог разреда ученик ће бити у стању да:	искључни појмови садржаја
<ul style="list-style-type: none"> – разликује основна значења и функције падежа; – разликује све типове независних предикатских реченица и препозна специјалне независне реченице; – разликује напоредне односе међу речима, синтагмама и реченицама; – препозна различите врсте зависних реченица; – правилно употреби и препозна значења личних глаголских облика; – препозна у тексту и наведе особине књижевноуметничког и научног стила; – процени поузданост података које преузима са интернета при писању текста научним стилем; – покаже основна општелингвистичка знања о еволуцији језика и сродности између неких језика; 	<p>ЈЕЗИК</p> <p>Синтакса.</p> <p>Стилистика.</p> <p>Општа лингвистика.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – утврди тематске, идејне, језичке, композиционе и жанровске особине књижевног текста; – протумачи књижевни текст стављајући га у одговарајући културноисторијски контекст; – користи књижевнотеоријске термине у тумачењу књижевног дела; – постави проблемско питање у вези са књижевноуметничким делом, износи суд о њему и аргументује свој суд; – повеже одређене теорије (егзистенцијализам, теорија рецепције/отвореног дела) са књижевноуметничким текстом; – препозна интертекстуалност; – самостално бира књижевна дела изван програма ослањајући се на стечена знања и усвојене вредности; – повеже историјске, религијске, политичке теме у делима која обрађује са изградњом или преиспитивањем националног идентитета у њима; – расправља о елементима родне осетљивости у делима која обрађује; – објасни везу између друштвених кретања у другој половини 20. века, стварања нових музичких праваца и њиховог одраза у књижевности; 	<p>КЊИЖЕВНОСТ</p> <p>Послератна и савремена књижевност.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно користи знаке интерпункције (тачку, запету, тачку са запетом, упитник, узвичник, две тачке, три тачке, црту, заграду, наводнике); – говори јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе; – напише састав на тему из језика и књижевности, уважавајући начела правописа и језичке норме. 	<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p> <p>Правопис.</p> <p>Усмено и писано изражавање.</p>

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ИСХОДА ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активира се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета Српски језик и књижевност и области унутар предмета, неопходно је поступно оствари-

вати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење Српског језика и књижевности треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне

ставове којима се чува национална и светска културна баштина; буду оспособљени за живот у мултикултуралном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, важним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у процесу учења. Због тога савремена настава српског језика и књижевности претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовања и уважавања дидактичких принципа (посебно: свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдиле и потврдиле савремена пракса и методика наставе и учења српског језика и књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, исходима које треба остварити, а потом и садржајима који ће помоћи да се прописани исходи остваре.

Редовна настава и учење Српског језика и књижевности изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима. Делимично, она се организује и у другим школским просторима (библиотеци-медиајтеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави Српског језика и књижевности користе се одобрени уџбеници и приручници, као и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Дистрибуција часова по разредима. Области Језик, Књижевност и Језичка култура треба да чине предметну целину, да се прожимају и употпуњују. Стога је препоручени број часова само оквиран. Пажљивим планирањем наставе и учења које треба да доведу до остварености предвиђених исхода за све три области, наставник ће сам, уз праћење резултата ученика, распоређивати број часова.

Први разред: за област Језик 21, за Књижевност 69, а за Језичку културу 25.

Други разред: за област Језик 28, за Књижевност 58, а за Језичку културу 19.

Трећи разред: за област Језик 23, за Књижевност 60, а за Језичку културу 22.

Четврти разред: за област Језик 19, за Књижевност 66, а за Језичку културу 14.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРВИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за први разред средњих музичких школа у области Језик организован је у пет области и усклађен са исходима учења за овај разред, а према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине Језик су: *Општи појмови о језику, Историја књижевног језика код Срба, Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора, Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом) и Прозодија*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Општи појмови о језику.

У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вредности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика, треба да послуже и лакшем савладавању градива из страних језика. Ученике треба упознати са основним наукама које се баве језиком (лингви-

стика, фонетика, фонологија, морфологија, творба речи, синтакса, лексикологија, стилистика).

Историја књижевног језика код Срба.

У оквиру ове теме ученици упознају почетке словенске писмености и стварање старословенског језика, као и књижевне језике код Срба до 19. века: српскословенски језик, рускословенски језик, славеносрпски језик. У оквиру ове теме наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности, пре свега са текстовима средњовековне књижевности, указујући на језичке особине у њима.

Дијалекти српског језика екавског и ијекавског изговора.

Ученике треба упознати са основним одликама српских дијалеката: шумадијско-војвођанског, источнохерцеговачког, косовско-ресавског, призренско-тимочког и зетско-рашког. Основне одлике дијалеката треба повезати са одговарајућим књижевним делима и/или филмским остварењима (нпр. , за илустрацију призренско-тимочког дијалекта могу се узети одломци из одговарајућег књижевног дела, инсерти из филма и сл.). Такође је потребно нагласити разлику између књижевног (стандардног) језика и дијалеката. Ученике треба упознати са основним разликама између екавског и ијекавског изговора и како да у једноставнијим случајевима пребаце екавску реч у ијекавски лик и обрнуто. Нарочито је потребно нагласити да су екавски и ијекавски изговор равноправни изговори српског књижевног језика. И у овом случају је потребно упутити на књижевна дела која су писана екавским/ијекавским изговором (нпр. у *Диоци Јакишића* некада се јавља облик *бијела*, а некад *б'јела*, а такви примери се могу повезати и са питањима слога/стиха, и са питањима рефлекса *jama*).

Фонетика (са фонологијом и морфофонологијом).

Ученике треба упознати са улогом говорних органа при изговору гласова (направити корелацију са наставним садржајима биологије). Поновити поделу гласова српског језика по месту изговора и обрадити поделу по начину изговора. Указати на основне одлике фонолошког система српског књижевног језика. Поновити одлике слога и правила о подели речи на слоге проширити фонетском и семантичком границом слога. Опис артикулације гласова у српском језику треба поредити са изговором гласова у страном језику познатом ученицима (нпр. назални гласови у српском и француском, лабијализовани вокали у српском и немачком и сл.). Такође, ученицима треба скренути пажњу на важност правилне артикулације гласова у говору.

Поновити све гласовне алтернације обрађене у основној школи и обрадити асимилацију и сажимање самогласника, покретне вокале, промену *о* у *е* и превој вокала. С обзиром на то да су ученици основна знања о већини гласовних алтернација већ стекли на основношколском нивоу, нарочиту пажњу треба посветити нормативним решењима, и то у оним случајевима где се најчешће греша. На пример: *предиколски, прет час, одељење, изузеци, тачки, гледалаца* и сл.

Прозодија.

Са ученицима обновити и проширити знања о акценатском систему српског књижевног језика и основним правилима о распореду акцента и постакценатских дужина. Знања о акценатском систему српског језика треба да буду применљива, тј. треба да допринесу да ученици боље и потпуније усвоје књижевнојезичку норму и да побољшају своје изражајне способности. У срединама где се не говори књижевним језиком треба оспособљавати ученике за примену правила о контрастирању акценатског система. На пример, у косовско-ресавској зони краткосилазни акценти се преносе на претходни слог и мењају квалитет (*ливада, мотика, субота* и сл.); на месту где је у дијалекту дугосилазни акценат, у књижевном језику се акценат помера на претходни слог мењајући и квантитет и квалитет, а на месту где је у дијалекту био дугосилазни акценат, у књижевном језику остаје неакцентована дужина

(*девојка, војник, кромпир* и сл.). У вези са распоредом акцената и акцентским целинама ученике упознати са проклитикама и енклитикама.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за први разред средњих музичких школа у сегменту *Књижевност* организован је у седам области/тема и усклађен са исходима учења за овај разред (а према описима стандарда ученичких постигнућа) и садржи обавезни и изборни део.

Књижевност као уметност речи.

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученици ће се упознати са појмом и врстама уметности, спознаће књижевност као уметности речи и моћи ће да је упореде са другим уметностима. Препорука је да се упореде различита средства изражавања (реч, тон, звук, облик...). Ову област ученици ће моћи да разумеју читањем одломка из *Андрићеве беседе* приликом доделе Нобелове награде за књижевност.

Изборни садржаји. По избору, могу да читају и текст *Горана Петровића „О причи и причању“*. Као пример за псеудохроничку и запис – прелазни жанр између документарног/научног и уметничког казивања, може послужити књига *Записи са дунавског песка* Светлане Велмар Јанковић. По избору може се обрадити и *Кишово дело Рани јади*, из аспекта теме о одрастању.

Читање и проучавање књижевности.

Обавезни садржаји. Ова тема треба да повеже ученицима познати приступ књижевном делу са наукама о књижевности. Уведе се и појам и врсте науке о књижевности (књижевност као предмет теорије књижевности, историје књижевности и књижевне критике). Ученици се упознају са примарним и секундарним изворима за проучавање књижевног дела.

Књижевни родови и врсте.

Обавезни садржаји. Систематизују се и, на примерима, обнављају и проширују знања стечена у основној школи: лирска песма, епска песма, уметничка приповетка, новела, роман. Одлике сваког књижевног рода и књижевне врсте ученици ће савладати обрадом следећих дела на часу: *лирска поезија XX и XXI века* (једна песма по избору наставника и ученика); *Бановић Страхиња, народна епска песма*; *Лаза Лазаревић: Први пут с оцем на јутрењ*; *Антон Павлович Чехов: Туга*; *Добрило Ненадић: Доротеј*.

Књижевност старог века.

Обавезни садржаји. Ученици се упознају са значајем и вредностима књижевности старог века, њеним одликама и доприносу културној баштини. Важно је повезати знања из историје и историје уметности са књижевним стваралаштвом старог века. Предвиђено је да читањем одломка епа *Еп о Гилгамешу* разумеју етичке и религијске принципе сумерско-вавилонске културе и универзалну вредност тема које се овим епом покрећу – потрага за вечним животом, борба добра и зла, искушење, храброст, пријатељство, а које важе и данас.

Ученици треба да се упознају са књижевним аспектима Библије, читањем „*Легенде о потоцу*” из „Прве књиге Мојсијевој” у *Старом завету* и одломка из „*Јеванђеља по Матеју*” из *Новог завета*. Анализом ових текстова постиже се разумевање улоге мита као основе за уметничко обликовање приче и, с друге стране, као основе за изградњу вере и религијског система веровања. Иронијско сагледавање савремених тоталитарних образаца разобличавањем библијских текстова ученици ће савладати читањем одломка „*Чудо у Јабнелу*” из романа *Време чуда* Борислава Пекића. Истовремено ученици се упознају са карактеристикама легенде и јеванђеља као облика књижевног текста.

Одломци грчког античког епа *Илијада* (одломци из првог и шестог певања: инвокација, сусрет Хектора и Андромаче, и други по избору) треба да покажу ученицима улогу мита у стварању књижевног дела и формирања моралних обележја заједнице, као и

механизме формирања епске ратничке слике света и љубавног заплета као мотивацијског полазишта за изградњу целе епске структуре. Разумевање мита и његово гранање у уметничкој књижевности треба да се покаже на примеру античке трагедије *Антигона*. Ова трагедија је и основ на којем ученици треба да науче одлике ове драмске врсте (структура трагедије – 5 етапа трагичке радње, узвишени, херојски ликови као носиоци највишег моралног идеала, значење трагичке кривице као високе морале дилеме).

Народна књижевност.

Обавезни садржаји. Ученици се упознају са одликама и својствима народне књижевности и упућују се у класификацију и структуру књижевних врста народне књижевности. Приликом обраде *лирске митолошке народне песме по избору*, ставити акценат при анализи на филозофску и антрополошку димензију стихова. Обрадом епских народних песама – *Комади од различитих косовских пјесама, Диоба Јакишића и Ропство Јанковић Стојана* ученици треба да стекну знања о историјским кретањима на овим просторима и начину на који су вредности сваке од тих епоха изражене епским десетерачким стихом. Културолошки, морални, емоционални и обичајни аспекти треба да буду тежиште при анализи народне баладе *Хасанагиница*. Приликом обраде *српске народне бајке по избору* и *народне бајке словенских или других народа* могуће је поредити мит и бајку.

Изборни садржаји. Веза народне књижевности и музике може се успоставити обрадом *Мокрањчевих записа* народних напева и песама из Вукове прве књиге *Српских народних пјесама* чиме је Мокрањац настојао да у *Руковетима* овековечи најизузетније изданке народног стваралаштва: у 5. руковети „Преча љуба него сеја” (са почетним стихом „Ој за гором”) и „Стидно момче и милостива девојка” (са почетним стихом „Вишњичица род родила”); у 12. руковети са Косова, „Гајтан и девојка” (са почетним стихом „Седи мома на пенцери”); у 13. руковети из „Моје домовине” – „Несрећна девојка” (са почетним стихом „Девојка јунаку прстен повраћала”) – љубавне песме; у 2. руковети митолошка песма „Изједен овчар” (са почетним стихом „Осу се небо звездама”). Треба имати у виду да је Мокрањац врло слободно користио Вукове стихове, скраћивао, сажимао строфе, мењао поједине речи и изразе прилагођавајући их својој замисли. Наведене песме налазе се у првим штампаним Вуковим збиркама – *Малој протонародној славеносербској пјеснарици* из 1814. (5. руковет) и *Народној српској пјеснарици* из 1814. године (2, 12. и 13. руковет).

Средњовековна књижевност.

Обавезни садржаји. Потребно је на почетку ученике упознати са историјским и културним контекстом у којем настаје српска књижевност у средњем веку. Обрадом дела предвиђених програмом указати ученицима на уметничке/литерарне вредности српске средњовековне књижевности и упознати их са особинама и књижевним врстама средњовековне књижевности: житије као књижевну врсту треба да разумеју обрадом одломка из *Житија Светог Симеона Светог Саве* као и из одломка из *Теодосијевог Житија Светог Саве „Бег у Свету Гору”*. Обрадом ових одломака ученици ће се упознати са историјским и биографским околностима ових великих личности наше културе, али и са приповедачким потенцијалом житија као праузора за настанак српског романа у каснијим епохама. Специфичне облике поезије настајале у средњем веку ученици ће разумети обрадом *Похвале кнезу Лазару монахиње Јефимије* и *Слово љубве Деспота Стефана Лазаревића*.

Изборни садржаји. Пожељно је показати утицаје средњовековне књижевности на двадесетовековну као и везе историје, културе, мотива и тематских кругова упоредном обрадом романа *Доротеј* и дела средњовековне књижевности. Дијалог књижевних епоха се лако може успоставити читањем песме „*Јефимија*” *Милана Ракића* и збирке песама *Усправна земља Васка Попе*. За боље разумевање читавог контекста средњовековне књижевности ученицима може да буде корисна књига *Културна историја Срба Јована Деретића*, односно њени одломци о владарима из породице Немањића.

Хуманизам и ренесанса.

Обавезни садржаји. Потребно је упознати ученике са епохом хуманизма и ренесансе и њеним значајем за развој европске културе и цивилизације. Ученицима треба да буду јасне основне филозофске и естетске идеје ове епохе, па би поред најзначајнијих представника књижевности требало да се упознају и са најзначајнијим представницима ликовне и музичке уметности. Обрадом одломака из „**Пакла**” Дантеа Алигијерија ученици треба да разумеју принцип хришћанског, религијског концепта односа добра, зла, награде и казне и његове обраде у књижевности. Ренесансни мотив идеалне женске лепоте и идеалне љубави ученици ће разумети кроз обраду избора песама из *Канцонијера Франческа Петрарке*. Читањем одломака из *Дон Кихота* (предговор, прво, седмо и осмо поглавље) ученици ће моћи да уоче критички однос према традицији средњовековног витешког романа која му претходи, моделе авантуристичког романа, низања епизоде, облике хумора и пародије, што све представља основу за развој потоњег модерног европског романа (у каснијим епохама). Приликом тумачења направити везу са музичким уобличињем овог дела кроз истоимени балет Маријуса Петипа по музици Јудвиг Минкуса. **Шекспирова трагедија Ромео и Јулија** треба да покаже како се мотив трагичне љубави обрађује кроз драму и да упознају ученике са специфичностима ренесансног живота у италијанским градовима. Такође, приликом тумачења и овог дела треба успоставити везу са истоименим балетом Сергеја Прокофјева. Одјек италијанске ренесансне књижевности у књижевности старог Дубровника може да се прати обрадом комедије *Новела од Станца Марина Држића*. Потребно је да ученици разумеју да је књижевност старог Дубровника настајала на народном језику који су говорили словенски становници ове историјски независне територије, који су били и католичке и православне вероисповести.

Изборни садржаји. За шире разумевање ренесансне културе и књижевности ученици могу изборно обрадити приче из *Декамерона Ђованија Бокача* (оквирна прича и друге по избору). Ученици заинтересовани за дубровачку књижевност могу читати **избор из поезије дубровачких песника** (Цоре Држић, Шишко Менчетић) или **комедију Марина Држића Дундо Мароје** (у целини или у одломцима).

Изборни садржаји: Књижевност и музика

Веза књижевности и музике може се обрадити читањем одломака о музици и уметности из романа *Прољеће Ивана Галеба Владана Деснице*, романа *Чајковски Нине Берберове* и *Неми нијанста Паоле Каприоло*, и у приповеци *Цона Апдајка „Музичка школа”*, као и *Моцартових Писама*, чиме се уједно ученици упознају са псеудокњижевним жанром писма. Размишљање о феномену Битлса у књизи *Битлси – револуција у глави* Јана Макдоналда пружа могућност разумевања другачијег приступа музици и њеном односу са поп културом. Дело *Фридриха Ничеа Рођење трагедије из духа музике* пружа могућност за сагледавање корелативног односа уметности и мита. Плес као тематска и композициона инспирација у књижевности може се препознати у причи аргентинског писца *Хулија Кортасара „Танго повратка”*.

Области/теме из књижевности прате одговарајући садржаји: књижевна дела за обраду и изборни садржаји.

Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима српског језика и књижевности. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодовати и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у основној школи и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност. Програм на-

ставе и учења српског језика и књижевности предвиђа обраду или утврђивање књижевнотеоријских појмова током читавог четворогодишњег школовања, у складу са Стандардима.

Од 105 часова на којима се током године реализује настава, предлаже се да се на 69 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Поред обавезног дела програма, у складу са динамиком рада, наставник бира 6–8 дела из изборног садржаја.

Потребно је вршити повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика (нпр., кад је реч о историји језика, повезано ће се читати и тумачити следећи текстови: **Црнорицац Храбар**, *Слово о писменима* и *Запис Глигорија дијака у Мирослављевом јеванђељу*, са текстовима средњовековне књижевности). Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира (нпр. поређење овдашње еписке традиције са сумерско-вавилонском, хеленском, словенским, итд; поређење структурних и мотивских конституената епских песама, епова, народних бајки и библијских предања, итд.). Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности веза које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и наглашених савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Тумачење књижевног дела може се остварити и планирати за обраду на различитим нивоима (осврт, приказ, интерпретација).

Ученици се обучавају за активну примену свих врста и видова читања (доживљајно, истраживачко, изражајно и интерпретативно, гласно читање, читање с белешкама, читање у себи), а пре свега за помно читање, читање с уживљавањем и разумевањем уз вредновање књижевног дела.

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавршавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

Изборни садржаји допуњавају обавезни део програма – нека предложена дела представљају допуну за разумевање одређене епохе, нека дела чине симболички дијалог књижевних епоха, а посебан избор представљају дела која указују на везу музике и књижевности.

Вредновање напретка ученика је континуирано и систематично. Вреднује се активност ученика током припремне фазе рада и током рада на часу, учешће у раду приликом тумачења дела, учесталост јављања, квалитет одговора, оригиналност и аргументовање ставова, уважавање гледишта других ученика и другачијих виђења, однос према раду, способност примене теоријских знања у конкретним радним околностима. Вредновање обухвата и писмено изражавање. У сврху вредновања може бити планирано и тестирање, како би се стекао непосредан увид у текућа знања ученика.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Програм за први разред средње музичке школе у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне). Припрема за израду писменог задатка, сама израда и исправка писменог задатка подразумевају укупно 12 часова, по три за сваки писмени.

Правопис.

Ученике треба упознати са основним принципима правописа српског књижевног језика. Подсетити ученике на начине коришће-

ња Правописа и правописних приручника и практично показати њихову употребу. Поновити и проширити знања о писању великог слова (писање устаљених атрибута и титула као делова имена, писање назива разних манифестација, грађевина, споменика, докумената, закона, уметничких дела и сл.).

Указати на правила о преношењу речи у нови ред и поставити разлику у односу на поделу речи на слоге. У вези са овом лекцијом обрадити и писање цртице. У вези са градивом везаним за проклитике и енклитике, упутити ученике на правило одвојеног писања спојева предлог + заменица (са мнош; преда мнош и сл.) и на правило да се енклитика не пише иза паузе. Указати на правописна решења у вези са гласовним променама и писањем сугласника *j* и *x*.

Усмено и писано изражавање.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова (публицистичких, различитих типова енциклопедија и сл.) уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Са ученицима вежбати систематично усмено излагање на задате теме. Водити рачуна о правилном говору (правилан изговор гласова, правилно акцентовање).

У расправи и размени мишљења на задате теме упућивати ученике да се ослањају на аргументе, али и да буду у стању да чују туђе мишљење и да га узму у обзир приликом своје аргументације.

Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

– уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;

– примена граматичких правила;

– уживавање;

– коришћење табела;

– израђивање цртежа, схема, графикона;

– навицавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Препоручује се, приликом израде писменог задатка, коришћење ћириличног писма, док се латиница може користити као писмо приликом писања исправке.

ДРУГИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за други разред средњих музичких школа у делу *Језик* организован је у три области и усклађен са исходима за овај разред, а према описима Стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик су: Историја српског књижевног језика, Функционални стилови српског књижевног језика и Морфологија у ужем смислу*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Историја српског књижевног језика. У оквиру ове теме ученици треба да стекну основна знања о почецима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. То значи да треба да буду упознати са Вуковом реформом језика, писма и правописа. Потом ученике треба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама. Потребно је поменути да од 1991. године Срби напуштају термин српскохрватски језик и враћају се термину српски језик. У оквиру назива за друге језике настале распадом српскохрватске језичке заједнице, треба употребљавати термин бошњачки, а не босански језик (према препоруци Одбора за стандардизацију српског језика).

У оквиру ове теме ученике треба упознати са основним подацима о два писма: ћирилицу, као првом и основном српском писму и латиници. Потребно је ученицима скренути пажњу на честе грешке у писању на оба писма, било да се текст пише руком или се уноси електронски.

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике административног и публицистичког стила. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе.

Морфологија у ужем смислу. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из морфологије стечена у основној школи.

Потребно је објаснити разлику између морфологије у ужем смислу и творбе речи, тј. разлику између граматичке и творбене основе, граматичких наставака и творбених суфикса. Поделити речи на променљиве и непроменљиве, а у оквиру променљивих указати на именске речи (и њихову граматичку основу) и глаголе са два типа граматичке основе.

Сваку врсту речи обрадити посебно: именице (подела по значењу; граматичке категорије); придеве (подела по значењу; граматичке категорије); заменице (подела по значењу); бројеве (подела по значењу); глаголе (глаголски вид, глаголски род, морфолошке глаголске категорије); прилоге, предлоге, везнике, речце и узвике.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Програм за други разред средње музичке школе у сегменту Књижевност организован је у четири области/тема и усклађен с исходима учења за овај разред (а према описима Стандарда ученичких постигнућа).

Барок у европској књижевности и барокне тенденције у српској књижевности.

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученици ће се упознати са бароком, као стилем у европској и српској књижевности. С обзиром на то да се о бароку као уобичајеном књижевном правцу не може говорити у оквиру српске књижевности, наставници ће имати задатак да ученицима објасне културно-уметнички контекст у којем барок настаје и развија се у европској књижевности, као и шта су његове кључне одлике у погледу стила, форме и погледа на свет. На основу тога треба уочити посебности развоја српске књижевности у Угарској у том периоду (18. век) – оријентисаност на националне теме и обраду која је у погледу језика (српско-словенски са примесама славеносрпског) усмерена на сложеност израза и покретљивост у ритму и говору, што је у складу са основним одликама барока као уметничког стила. Наставни садржај помоћу којег ће се проучавати барок као књижевна епоха и стил је: **Гаврил Стефановић Венцловић: Црни биво у срицу**.

Изборни садржаји. Садржаји се могу проширити још неким делима са типичним барокним религијским темама попут: **Плач Јеремијин Захарје Орфелина; Молитва заспалом гисподу Арсенија Чарнојевића** која је пример старе, молитвене лирике инспирисане националноисторијским усудом а проткана типичним барокним сликама и фигурама (живот као лађа на океану...); или **Беседе шајкашица Гаврила Стефановића Венцловића** из којих се могу наслутити и просветитељске идеје и изразита оријентисаност на национална и локална образовна питања; **Осман Ивана Гундулића** (одломци).

Са циљем потпунијег разумевања ове области, у рад се може укључити и драма **Калдерона де ла Барке – Живот је сан** у којем се испољавају скоро све особености барока као уметничког правца: морализаторске теме, преплитање сна и јаве, игра судбине, раскошност и покретљивост сценског израза.

Да би се разумео барок као епоха и успоставила веза са савременим доживљавањем света, наставници могу понудити ученицима упознавање са делима савремене књижевности која одражавају барокни дух времена или поглед на свет, као што је поезија **Милосава Тешића (Прелест севера – „Круг Рачански Дунавом”/„Као лађа на пучини”**; или роман **Радослава Петковића Судбина и коментари** чија радња је смештена у 18. век на простору где живе угарски Срби и који тематизује лажирање словенске историје, тежњу ка слободи српског народа, однос европских моћника и српске елите тог доба, увођећи као књижевне ликове

многе историјске личности које носе печат те епохе – Доситеј Обрадовић, гроф Ђорђе Бранковић или Арсеније Чарнојевић, али и стрип јунака Кортоа Малтезеа. Потпуније разумевање барока и његово својеврсно „оживљавање” нашој савремености може се постићи читањем прича Милорада Павића „Силазак у лимб” и „Изврнута рукавица”.

Просветитељство и класицизам у српској књижевности

Обавезни садржаји. У оквиру ове теме ученицима је потребно предочити временско неподударње просветитељства у европској књижевности и култури и у српској и истакнути да поред заједничких идеја које су обележиле тај век у Европи, у српској култури и књижевности оне имају снажну усмереност на образовање националног бића, развијање националног језика и писмености на њему. Следствено томе, треба их упознати са улогом коју је **Доситеј Обрадовић** одиграо у нашој култури. Читање одломака његовог аутобиографског дела *Живот и прикљученија* треба усмерити на уочавање жеље за самообразовањем, за путовањем као могућношћу просвећивања; песма *Востани Србије* се треба читати као сублимација свих просветитељских идеја дубоко прожетих националном самосвесношћу и традицијом.

Кроз дело *Тврдице* ученици треба да се упознају са нашим најзначајнијим писцем епохе класицизма и једним од наших највећих комедиографа уопште, **Јованом Стеријом Поповићем**.

Изборни садржаји. Мотив тврдице може се сагледати упоредно са **Молијеровим** истоименим делом, али тежиште у тумачењу треба ставити на издвајање специфичности нашег менталитета и наших нарави и уочити на који начин се то повезује са овим интернационалним мотивом. Пожељно је такође да кроз ову комедију ученик стекне закључке о начину грађанског живота у српској средини на прелазу из 18. у 19. век.

Романтизам у европској и српској књижевности

Обавезни садржаји. Књижевно уобличавање романтичарске теме светског бола (велтшмерц) ученици ће схватити читањем одломака *Чајлд Харолда Цорца* **Гордона Бајрона** и романа у стиху *Евгеније Овезин* **Александра Сергејевича Пушкина**. Аспект романтизма који се односи на тематизовање мрачних понора човекове душе, страшног, језовитог и фантастичног ученици ће савладати читањем поеме *Гавран* **Едгара Алана Поа**. Романтичарска тема љубави према мртвој драгој и елегичан однос према животу и умирању обрађиваће се кроз поезију **Бранка Радичевића**, *Кад миледија умрети*, **Јована Јовановића Змаја**, *Ђулићи увеоци* (избор), **Лазе Костића**, *Међу јавом и мед снам* и *Santa Maria della Salute*. Специфичности романтизма у српској књижевности односно усмереност на национално буђење и почетак стварања на народном језику обрађиваће се у контексту реформе језика **Вука Стефановића Караџића** – читањем његовог дела *Писмо кнезу Милошу* (одломци), драмског спева **П. П. Његоша** *Горски вијенац* и песме **Ђуре Јакшића Орао**.

Изборни садржаји. Ученици могу у договору са наставником бирати да читају и **Пушкинову** поему *Цигани* у којој се такође обрађује тема слободе, неспутаног живота, трагања за даљинама и луталаштва. Уколико постоји потреба или интересовање за продубљивањем теме о мрачним понорима човекове душе, страшног, језовитог и фантастичног, наставници могу дати прилику ученицима да прочитају и поему **Лазе Костића** *Спомен на Руварца* која се атмосфером, ритмом а донекле и темом надовезује на Поову поему, као и песму *Вилински краљ* **Јохана Вофганга Гетеа** (која осликавајући сусрет са смрћу поставља антропоморфну фигуру Смрти). Ова тема се у прози може обрађивати на примерима приповедака **Едгара Алана Поа** *Пад куће Ашер* или *Маска Црвене смрти* или тумачењем романа *Франкеништајн* **Мери Шели**; у савременој књижевности на примеру романа *Страх и његов слуга* **Мирјане Новаковић**, који поред теме оностраног, страшног, вампирског, евоцира и национални романтичарски мизансцен (аустројска власт и племство на просторима Србије у 18. и 19. веку и њихов сусрет са српским фолклором и легендама).

Заинтересованим ученицима треба омогућити романтичарску тему љубави према мртвој драгој и елегичан однос према животу и умирању сагледају из перспективе европске књижевности, на примеру песама *Лорелај* или *Азра Хајнриха Хајнеа* или ремек-дела наше лирике, *Ноћ скупља вијека* **П. П. Његоша**.

Реализам у европској и српској књижевности

Обавезни садржаји. Карактеристике и вредности књижевно-сти реализма уочавају се и разумеју на програмском тексту: **Оноре де Балзак**: „Предговор Људској комедији” (одломак) – поетичке и тематске особености реализма. Европски реализам ће се сагледати кроз дела три највећа представника: **Оноре де Балзак**: *Чича Горио* – социјалне разлике унутар француског друштва и раслојавање унутар породице; **Николај Васиљевич Гогољ**: *Шинел* – сатирична критика друштва, слика малог човека, хумор и гротеска; **Лав Николајевич Толстој**: *Ана Карењина* – ригидност руског аристократског друштва, трагичке последице које настају у сукобу емоционалног и друштвено прихватљивог модела живота, прекорачење конвенција о родној улози жене у друштвеној и приватној сфери, одступање од родних стереотипа мушких ликова (Љевин)...

Посебност реализма у српској књижевности посматраће се кроз неколико доминантних струја и њихових представника: **Милован Глишић**, *Глава шећера* – тематске специфичности српске сеоске приповетке, капиталистичко-зеленашко израбљивање сељака, психолошка мотивација (црни снови, привиђења, фантастика); **Стеван Сремац**: приповетке *Ибиш-ага* или *Кир Герас* – чување традиције народног живота на југу Србије, мешање култура, језика, складност живота унутар мултиетничких друштава (српско, турско, грчко-цинцарско...); **Лаза Лазаревић**, *Ветар* или *Швабица* – развој српске реалистичке приповетке у правцу осликавања градског живота интелектуалца на прелазу између два века, дубока психолошка и емоционална пројивљавања јунака; **Радоје Домановић**, *Данга* и **Бранислав Нушић**, *Госпођа министарка* – друштвена и политичка критика на прелазу између 19. и 20. века, сатира (Домановић), хумор, комичко (Нушић).

Сублимација уметничких тенденција из обрађиваних књижевних праваца и модернистичког израза сагледаће се на делу **Иве Андрића** *Аникина времена* – реалистичка нарација са сложеном композицијом, аспект веродостојности (преношење познате приче), романтичарска мотивација (мрачне силе у човеку, убиство, језовитост, ђаволски аспект личности, злокобно, онострано...), преиспитивање родних стереотипа (женска слобода, потчињеност мушкараца жени...).

Изборни садржаји. Уз обавезне садржаје, ученици могу прочитати дело **Стевана Сремца** *Зона Замфирова*, при чему се роман може повезати са филмом и/или позоришном представом. Заинтересованим ученицима се може понудити да прочитају дело из савремене књижевности у којем се препознају одједи односно елементи реализма – **Драгослав Михајловић**, *Кад су цветале тикве* у ком су представљени живот у нижим социјалним слојевима, бруталност и окрутност живота на маргини, улични кодекс морала и правичности, снажна емоционалност и нарушавање родних стереотипа унутар задатих маскулних модела.

Изборни садржаји: Књижевност и музика. Ученици могу да читају дела која припадају књижевној епохи која се обрађује а која на посебан начин обрађују тему музике или повезаност књижевних и музичких остварења. Током обраде епохе класицизма ученици могу читати **Молијерову** драму *Дон Жуан* повезано са истоименом опером за коју је музику писао Глук. У оквиру романтизма и обраде **Пушкиновог** дела ученици могу да читају и *Пикову даму* која је послужила великом композитору Петру Иљичу Чајковском као либрето за истоимену оперу. Приче немачког романтичарског књижевника **Е. Т. А. Хофмана** могу се читати у вези са опером *Хофманове приче* по музици Офенбаха и драмском тексту Мишела Кареа насталом по Хофмановим причама. Приликом обраде **Толстојевог** стваралаштва ученици могу читати и његове приповетке – „*Кројцерову сонату*” (која је инспирисана Бетовеновом 9. сонатом за виолину и клавир и у којој је музика доминантна тема) и „*После бала*” у којој је музика везивна нит

између психолошких проживљавања јунака и оцртавања друштвене климе и класних карактеристика тог времена. Упознавање с **Гогољевим** стваралаштвом ученици могу употпунити читањем приповетке „**Виј**” која је послужила композитору Мусоргском за компоновање симфонијске поеме „Ноћ на голем брду” (која је постала популарна тек када ју је Николај Римски-Корсаков обрадио у форми истоимене оркестарске фантазије).

Све што се чита и обрађује у настави књижевности, сматра се лектиром. Дела за која је потребно више времена ученицима да их прочитају, посматрају се као домаћа лектира. За њено читање потребно је оставити више времена да би се ученици активно укључили у наставну интерпретацију на часовима Српског језика и књижевности. Ово треба имати у виду при планирању редоследа и начина остваривања наставе, јер домаћу лектуру прате обимни и детаљни истраживачки пројекти. Уз помоћ задатака за истраживачко читање и дугорочнијих пројеката читања, ученици ће се поузданије припремати за рад на часу, што ће погодovati и остваривању наставног принципа економичности.

Проширују се знања о књижевнотеоријским појмовима који су обрађивани у претходним разредима и уводе се нови појмови. Обрађивани појмови добијају нови историјски контекст, а нови појмови уводе се како би се оснажила рецептивна способност.

Од 105 часова на којима се током године реализује настава у музичким средњим школама, предлаже се да се на 58 часова обрађују, утврђују и систематизују садржаји из књижевности. Поред укупног броја обавезних књижевних дела наставници и ученици бирају 6–8 дела из изборних садржаја (у односу на интересовања и могућности ученика). Укупан број пружа могућност успостављања динамике обраде сваког појединог садржаја на једном или на два (па и три) школска часа. Нека књижевна дела изискиваће један час, а нека два или три, те је наставник тај који предвиђа и планира динамику рада на часовима обраде, утврђивања и систематизације градива, укључујући у то и различите нивое обраде (интерпретацију, приказ и осврт), као и повезивање наставних садржаја из књижевности са садржајем из језика. Још једна препорука за наставника односи се на компаративно повезивање и тумачење текстова који долазе из различитих историјских, културних и жанровских оквира. Посебну пажњу наставник би требало да обрати и на осветљавање разноврсности веза које се успостављају између канонских дела националне и светске књижевности и доминантних савремених форми уметничког израза и презентације (савремени роман, драмски текст; филм, анимирани филм, стрип, позоришна представа, опера, соната, симфонијска поема, историјско-образовни садржаји на телевизији и интернету, итд.).

Ученици се упознају са планом, садржајима предмета и начинима рада. Ученицима се указује на важност планског и благовременог припремања за часове обраде књижевног дела (читање и тумачење књижевних дела, коришћење уџбеника, примарних и секундарних извора за тумачење књижевних дела).

Књижевно дело уводи се у наставу доживљајним и истраживачким читањем, припремним задацима, истраживачким и радним пројектима.

Поред читања, као прворазредне стваралачке активности, у настави се организују и одговарајуће стваралачке активности поводом обраде књижевних дела. Посредством њих шири се интересовање ученика за књижевност, књижевна дела и ауторе, продубљују се и надопуњују читалачка интересовања и усавшавају читалачке компетенције. Стваралачке активности реализују се као усмена продукција (говорне вежбе, дискусије, разговори, монолози, рецитовање и казивање), писмена продукција (писање есеја, радова, домаћих задатака) и комбинована продукција (реферисања и презентације).

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис.

У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из правописа стечена у основној школи. Посебно обрадити: спојено и

одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме); правописне знаке; скраћенице и правописна решења у куцаном тексту (белине/размаци, штампарски типови слога).

Усмено и писано изражавање.

Унапређивање и оплемењивање културе говора и писања спада у темељне вредности изучавања Српског језика и књижевности. Развијање ове кључне компетенције уграђено је у све области и даје могућност наставнику да, користећи различите методе и технике, увежбава говор и писање. Препоручује се увођење есеја и упознавање ученика са основним одликама овог жанра.

Писмени задаци (4 писмена задатка, 2 у првом и 2 у другом полугодишту), по правилу треба да трају два школска часа, иако је могуће да наставник планира и другачије (1 школски час, у зависности од захтевности задатка). За квалитетан исправак писменог задатка потребно је планирати два часа (иако су и овде могући изузеци, односно планирање једног часа).

Програм за други разред средњих музичких школа у области Језичка култура организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

Вештина читања с разумевањем подразумева читање књижевних и осталих типова текстова уз препознавање експлицитних и имплицитно датих информација у тим текстовима и откривања узрочно-последичних веза међу елементима садржаја.

Реализација наставе и учења језика и језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Приликом обраде садржаја из језика препоручује се:

- уочавање језичких појава у одговарајућим примерима уз ослањање и на језичко осећање ученика;
- примена граматичких правила;
- увежбавање;
- коришћење табела;
- израђивање цртежа, схема, графикана;
- навикавање и подстицање ученика да користе одговарајућу квалитетну литературу, језичке приручнике, речнике, лексиконе, појмовнике.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за трећи разред средњих музичких школа, у структуралној целини *Језик* организован је у четири области и усклађен са исходима, према описима стандарда ученичких постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик су: Творба речи, Лексикологија, Синтакса и Стилистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи, али и увођење нових појмова.

Приликом обраде садржаја из језика препоручују се активности подстицајне за критичко мишљење ученика:

- проблематизација знања – отварање когнитивног конфликта;
- различите стратегије читања и слушања текстова са усмеравањем пажње на одређену језичку појаву;
- стратегије организовања предзнања и новог знања из одређене области;
- представљање граматичке појаве у различитим симболичким модалитетима (табелама, цртежима, схемама, графиконима итд.);
- продукција према задатом циљу/критеријуму, уз препознавање других језичких питања која се са датом језичком појавом доводе у везу, али и најава могућности њиховог истраживања кроз наставу.

Творба речи. У оквиру ове теме ученици треба да понове и прошире знања о творби речи, стечена у ранијим разредима. Потребно је обрадити и поновити основне начине творбе речи у српском језику: извођење, слагање, префиксацију, комбиновану творбу, творбу претварањем.

Проширити знање о полусложеницама (разлике у значењу придевских полусложеница у односу на сложенице, у примерима типа *наранџасто-жут* и *наранџастожут*), двојака решења у спојевима чији је први део *ауто-аеро-мото-фото-видео-аудио* и сл., у примерима типа – *ауто-пут* и *аутострада*, *аеродром* и *аеро-загађење*, *мотоцикл* и *мото-клуб*, *фотографија* и *фото-монтажа*, *видеотека* и *видео- сигнал* итд.), као и правописним решењима у вези са њима.

Лексикологија. У оквиру ове теме ученици треба да прошире знања из лексикологије стечена у основној школи.

Потребно је проширити знања стечена у претходним разредама о полисемији, синонимији, антонимији и хомонимији.

Наставник треба да упозна ученике са класификацијом лексике с обзиром на порекло (народне речи, позајмљенице, црквено-словенске речи) и сферу употребе (историзми, архаизми, неологизми, термини), као и да подстакне проширивање ученичких знања о некијевној лексици српског језика (дијалектизми, регионализми, жаргон и вулгаризми).

Препоручује се усмеравање ученика на истраживачки рад и пројектну наставу, чији би циљ био анализа лексике у непосредном окружењу, истраживање разговорног стила и извођење закључака.

Синтакса. У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о синтаксичким јединицама (реч, синтагма и реченица). Потребно је продубити и проширити ученичка знања о свим типовима реченичних чланова и могућностима за њихово изражавање речју и синтагмом.

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме проучавају се основне одлике разговорног стила. У овом случају наставу језика треба функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Обавезни садржаји

Модерна у европској и српској књижевности.

У оквиру ове теме ученици треба да се упознају са друштвено-историјским кретањима у свету на прелазу из 19. у 20. век који су одлучујуће утицали на стварање покрета модерне и њених стилских праваца. Постепене промене друштвеног система, технолошки успон, убрзани развој капитализма, грађанске слободе и права утицали су на обликовање посебног односа према животу и друштву и специфичних животних стилова који утичу на уметничко стварање. Да би се разумела поезија која је у то време настајала, богата синестезијама, симболима, затим мотивима и сликама модерног, урбаног живота, од пресудног је значаја да се ученици упознају са дендизмом као стилем живота и погледом на свет који изражава тежњу за лепотом и отменошћу. Посебно се то огледа код уметника који не припадају аристократији, али се својим денди-елитизмом противе наступајућем егалитаризму новог времена. У таквом миљеу је стварао и **Шарл Бодлер**, са чијом поезијом ће се ученици упознати кроз програмску песму „**Везе**” у којој се објашњава идеја симболизма

Иако формално спада у корпус писаца реализма, **Антон Павлович Чехов** у својим драмама, крајем 19. века, поставља облик модерне драме, која се ослабаја строге форме (трагедија или комедија) и предочава унутрашњи, психолошки и социолошки сукоб у јунацима и њиховој средини а чији исход нема нужно срећан или трагичан завршетак. Драма **Ујка Вања** треба да покаже осипање и одумирање аристократског друштва, несналажење у новим друштвеним токовима али и подмуклост и бездушност новог, капиталистичког система који је заменио стари спахијски и једнако разара породицу, идеале и рањиве генерацијске групе – старе који не могу да се уклопе у ново лицемерје и младе којима су сасечена крила на почетку. Драма такође указује на човекову немоћ и на проблем жртвовања за другог, при чему се заборавља начело сопственог живота.

Почетак модерне у српској књижевности, пре свега у поезији, обрађује се читањем „**Предговора**” **Богдана Поповића** *Антологије новије српске лирике* у којем су јасно назначене смернице новог поетског кретања на почетку века, односно захтев за естетском лепотом песме, углађеношћу и музикалношћу, што посебно одговара поезији Дучића, Ракића и Шантића и елементима ларпурлартизма који се код њих могу препознати. Песништво **Војислава Илића**, као песника који је стварао на прелазу два века биће представљено песмом „**У позну јесен**” у којој се поред традиционалних слика из сеоског живота наслућује симболистички потенцијал многих мотива и језичких тонова. Традиционалност у погледу форме и романтичарски мотиви заступљени су у песништву **Алексе Шантића**. Песме „**Претпразничко вече**” и „**Вече на шкољу**” показују како је код овог великог песника дошло до сливања традиционалних песничких слика које евоцирају прошлост са модерним осећањем носталгије, усамљености и туге („Претпразничко вече”) или продора модернистичких језичких и ритмичких елемената који се спајају са социјалном тематиком („Вече на шкољу”). Песма **Јована Дучића** „**Јабланови**” треба да покаже начин на који су елементи симболизма ушли у нашу поезију, и на њихову прочишћеност од бодлеровског сплина декаденције и усмереност на уметничко-естетички доживљај. Симболистички регистар присутан је и у поезији **Милана Ракића**, посебно у песми „**Искрена песма**” где симболистички значењски слој кореспондира са новијим импулсима модернизма у којима се посматрају тамни аспекти живота и његове појаве и осећања проживљавају са цинизмом и иронијом.

Својеврсни отклон од уметности ради уметности и дезинтеграција елемената симболизма присутни су већ у поезији **Владислава Петковића Диса**. У песми „**Можда спава**” могу се уочити елементи снова, подвести, музике која потиче из слоја ирационалног, што одговара духу времена и психолошких теорија које га одређују, као и помирљив однос према смрти и саживљеност са њом. Тај процес је код песника **Симе Пандуровића** отишао много даље и у његовој песми „**Светковина**” може се пратити инверзни, декадентни поглед на свет, прослављање и повезивање лудила као модерног стања свести са осећањем љубави, што су песнички импулси који на одређени начин наговештавају општу друштвену и психолошку климу у освит Првог светског рата. Сам рат, трагична судбина народа и војске која је прешла Албанију и стигла на Крф, и оних који су на том путу настрадали, химнично је опевана у песми **Милутина Бојића** „**Плава гробница**”.

Проза која је у српској књижевности настајала у доба модерне одређена је такође прожимањем традиционалних тема и мотива са изразито модерним поступцима обраде. **Нечиста крв Борисава Станковића** представља први модерни роман у српској књижевности, у којем су традиционалне карактеристике локалног живота уздигнуте на висок степен психолошког промишљања.

Задирање у психологију доминантно је и у причи **Мрачајски прота Петра Кочића**, која, иако у великој мери одише традиционалним концептом приповедања, уводи у српску прозу поприлично нов и модеран лик особењака који наговештава многе интроверте и чудаке, из сличног поднебља који ће своје место касније наћи у прози Иве Андрића.

Збирка прича **Сапутници Исидоре Секулић**, и пре свега прича „**Круг**”, означавају почетак једног другачијег израза и осећања света, у којем се напушта традиционална форма приповетке и њен језик и садржај постају расути, означавајући тако сложен однос модерног приповедача или јунака према свету који га окружује а који такође више није једнозначан. Ова прича (као и остале из ове збирке) директни су путоказ на који ће се надовезати коју годину касније нова, авангардна проза између два светска рата.

Међуратна књижевност.

Промењена слика света након Првог светског рата, велике трауме које су се десиле на националном и индивидуалном плану, као и галопирајући индустријски и технолошки напредак, утицали су на видно другачије концепте у свим гранама уметности, па тако и у књижевности. Како је то време у којем није постојао јединствен стилски правац већ су се различите уметничке и стилске

тенденције груписале у оквиру мањих или већих покрета, њихови представници су своје програме, уметничке поруке и мисије изражавали у манифестима, који сагледани заједно дају печат почетку авангардне књижевности у Европи (и свету), па и у нашој земљи. Један од бољих примера, у размерама и наше и европске књижевности, где манифест прераста у књижевни текст јесте „Манифест експресионистичке школе” Станислава Винавера. Оно што посебно треба имати у виду јесте да тада друштвена ангажованост утиче на уметничко испољавање па ово постаје време када први пут настаје ангажована уметност и књижевност, што је у то време као појам пласирао и дефинисао Сартр. Такав вид ангажованости се може пратити у поеми Владимира Мајаковског „Облак у панталонама”. Имплицитна ангажованост садржана је и у **Кафкином** стваралаштву, пре свега у *Процесу* где се исцртавају облици тоталитаризма и облици апсурда и немоћи појединца пред системом који се на њега обрушава.

Проблематизовање грађанске културе, однос високе класе која нестаје и модерне буржоазije као и положај уметника у друштву, теме су које се могу издвојити приликом обраде приповедака Томаса Мана „Смрт у Венецији” или „Тонио Крегер”.

Дистанцираност од новог света насталог на крхотинама Великог рата изражава збирка песама *Лирика Итаке Милоша Црњанског*. Негаторски однос према традицији који је у њој заступљен и формом (зачетак слободног стиха) и иронично-гротескним сликама националних вредности и митова, пример је новог, експресионистичког промишљања света у којем елементи ониричног, мистичног и поетског преовладавају над традиционалним национално-патетичним изражавањем.

Тема рата, (бес)смисленост давања живота за велику, општу ствар, тематизована је и романом *Сеобе*, где поред тога Црњански рехабилитује неке заборављене слојеве српске историје покушавајући да у њима пронађе узрок или макар везу са злокобном судбином народа у целини. Подстичући већ испробан експресионистички манир мешања стилско-жанровских особености дела, он у овом роману успева да лирским средствима издигне на универзалну, космичку раван националну тематику.

Отклон од чврстог жанровског одређења присутан је и у ремек-делу авангардне књижевности, *Људи говоре* Растка Петровића које поред неодређености форме одражава дух нових времена.

Дослух традиционалних модела живљења са изразито модерним психолошким теоријама које тај живот објашњавају присутан је у комплетном књижевном опусу Момчила Настасијевића. Његова приповетка „Запис о даровима моје рођаке Марије” пример је продора јунговских претпоставки о архетипу у књижевности али исто тако и евоцирање фолклорних слојева у бићу нашег народа и њихово преплитање са модерним, градским.

Читање романа *На Дрини ћуприја* Иве Андрића треба да покаже главну путању међуратне књижевности, јединствен уметнички начин на који је писац, зашавши у дубоку прошлост, показао кључ и узрок проблема који узнемиравају и потресају земљу у његовој савремености – Босну и Србију пре рата и између два рата.

Изборни садржаји

Изборни садржаји подељени су у три дела: а) дела која припадају књижевној епохи која се обрађује, б) дела којима се може успоставити корелација између књижевних епоха и в) дела која представљају спону између књижевности и музике. Из корпуса изборних садржаја бира се 6–8 дела.

А) Епоха

Ученици заинтересовани за добијање потпуније слике о симболистичкој поезији, дендизму, могу читати поезију Рембоа, Малармеа и Верлена.

Наставак развоја модерне европске драме након Чехова, може се пратити упознавањем са стваралаштвом Хенрика Ибсена. Постављање статичне радње која се постепено развија тако да у неком тренутку потиснути догађаји и тајне из прошлости граде драму у садашњем тренутку, најбоље се уочава у његовом најважнијем делу *Луткина кућа*.

Заинтересовани ученици могу читати и драму **Боре Станковић Коштана**, уочавајући везу овог дела и истоимене опере Петра Коњовића.

Путописи **Јована Дучића** *Градови и химере* могу показати начин на који се путопис у време модернизма развија и како су националне теме промишљане контрастним посматрањем неког другог, спољног света.

Различите авангардне тенденције у европској књижевности могу се упознати читањем **избора** из европске поезије тог времена (**Федерико Гарсија Лорка**, **Р. М. Рилке**, **Готфрид Бен**, **Георг Тракл**, **Александар Блок**, **Гијом Аполинер**, **Марина Цветајева**, **В. Б. Јејтс**). Револуционарно-социјална тематика у поезији тог времена и антиратни импулси (према Шпанском грађанском рату) могу се пратити у поезији чилеанског песника **Пабла Неруде**. Дух епохе може се пратити и кроз поезију индијског песника **Рабиндранта Тагореа**. Његов *Градинар*, иако састављен од љубавних песама у прози, сагледан заједно са укупним деловањем овог аутора, одражава историјско кретање Индије тог времена, борбу за независност и све остале видове еманципације.

Ученици заинтересовани за **Кафкино** стваралаштво могу читати и његову причу „Преображај” где је питање људског идентитета и достојанства иронизовано и такође доведено до апсурда.

Како у овом периоду, између два светска рата, настају и нови прозни изрази и концепти приповедања, зачеци поступка тока свести, ученици се могу упознати са стваралаштвом **Џејмса Џојса** његовим романом *Портрет уметника у младости*, са стваралаштвом **Вирџиније Вулф** где се у њеном роману *Госпођа Даловеј* поред тока свести у центар поставља савремена јунакиња и проблематизује устајали (мало)грађански стил живота или са стваралаштвом **Хермана Хесеа**, код кога се у роману *Демјан* у традицији романа одрастања (билдунгс роман) поставља питање проналажења себе и самоостварења у отуђеном модерном свету.

Отворено критички став према рату, и конкретно, Првом светском рату који је оставио за собом пустош и огромне жртве и трагедије доноси један од најбољих антиратних романа свих времена – *Путовање на крај ноћи* **Л. Ф. Селина**.

Критички однос према рату у српској књижевности и морална и психолошка деформисаност младих генерација које су у њему учествовале уметнички је најуспелије представљена у роману *Дневник о Чаројевићу* Милоша Црњанског који опет и својом формом (помешаност жанрова, роман као дневник о другоме који постаје лирски дневник о себи) изражава авангардне тежње свог доба. Најбољи увид и у ову тему и надовезивање на „Плаву гробницу” Милутина Бојића ученици могу да стекну читањем путописа Милоша Црњанског „Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице”, „Видо, острво смрти” и „Гробља Србије на Крфу”.

У српској књижевности тема Првог светског рата и разочараности и губљења идеала и општег приснућа друштва након рата, може се пратити и обрађивањем приповедака **Драгише Васића** „Ресимић Добошар” и „Реконвалесценти”.

Дубље залажење у **Настасијевићев** концепт матерње мелодије која из јунговског колективног несвесног извлачи музику и речи песме, може се постићи обрадом целине збирке песама *Седам лирских кругова*.

Б) Дијалог књижевних епоха

У збирци прича *Продавница тајни* Дина Буцатија, а посебно у причи „7 спратова” која је настајала шездесетих година 20. века, уочљиве су апсурдне ситуације, немир, стрепња, прелази из реалности у фантастику, што све кореспондира са тескобом и страхом присутним у **Кафкиној** прози.

Као савремени одјек **Бојићеве** „Плаве гробнице”, може се читати „Плава гробница” **Ивана В. Лалића** у којој песник задржава исти тон Бојићеве песме, позива се на његове стихове али са још даље временске удаљености упозорава на лако заборављање великих националних трагедија.

Роман *Зовем се Црвено*, нобеловца **Орхана Памука**, причом о Цариграду у 16. веку, сатканом од низа гласова који се укрштају и граде слику оријента тог доба и карактеристика исламске култу-

ре и њеног укрштања са европском, може се читати у дијалогу са **Андрићевим** ремек-делом *На Дрини ћуприја* где се на сличан начин кроз више прича формира слика оријента на Балкану у време Отоманске империје.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборног садржаја могу да се одреде за анализу специфичних питања у њима: национални идентитет, традиција, националне вредности (афирмација и критичко преиспитивање): „Претпразничко вече“, „Плава гробница“, *Лирика Итаке*, *Дневник о Чарнојевићу*, *Сеобе*, „Хаџилук на Крф, до Плаве гробнице“, „Видо, острво смрти“ и „Гробља Србије на Крфу“, *На Дрини ћуприја*, „Ресимић добошар“, „Реконвалесценти“; родна осетљивост: *Нечиста крв* (лик Софке), *Сеобе* (лик Дафине), „Запис о даровима моје рођаке Марије“ (лик Марије), *На Дрини ћуприја* (различити женски ликови, нпр. Фата из Велог Луга), *Луткина кућа* (лик Норе), *Госпођа Даловеј* (насловни лик), поезија Марине Цветајеве, фигура Исидоре Секулић у предатном друштву и књижевном и уметничком свету...

В) Књижевност и музика

Нове тенденције у уметности у првој половину 20. века, које су обрађене у књижевним делима предвиђеним овим програмом, препознају се и у музици која је настајала у том периоду. Цез као јединствени музички авангардни правац који је обележио епоху обрађен је у роману нобеловке **Тони Морисон Цез**. Ученицима овај роман може бити интересантан за обраду не само због своје теме већ и посебног ритма приповедања који је замишљен као језичко убличење и дочаравање ове музике. Цез је као тема обрађен и у причи **Хулија Кортастара „Прогонитељ“** у којој је јунак саксофониста Чарли Паркер. Аутобиографија цез музичара, контрабасисте **Чарлса Мингуса**, *Беднији од шугавогна*, може бити још један увид у цез музику и културу цеза. Књига **Цефа Дајера *But Beautiful*** такође је посвећена овој музици и њеним ствараоцима.

Роман савременог књижевника **Џулијана Барнса *Шум времена*** може бити интересантан ученицима као прича о руском композитору Шостаковичу који је стварао управо у то време. О француском композитору Клоду Дебисију који је обележио епоху импресионизма ученици могу читати у биографији о њему **Месецина** коју је написао **Пјер Ла Мир**. Током обраде стваралаштва **Томаса Мана** предвиђеном програмом, ученици могу читати и одломке из његовог романа **Доктор Фасутус** у којем је обрађена тема музике, компоновања, генијалности у музичком стваралаштву (продаја душе ђаволу).

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи.

Потребно је посебно нагласити разлику у писању цртице и црте приликом куцања на рачунару, као и на дистинктивну функцију белине уз црту (одмакнута црта/примакнута црта).

Усмено изражавање: Јавна дебата. Посебно обрадити: припрему за дебату (прикупљање чињеница, састављање плана излагања), аргументовано излагање, извођење закључака и уважавање културе дијалога.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

ОБЛАСТ: ЈЕЗИК

Програм за четврти разред средњих музичких школа у структуралној целини *Језик* организован је у три области, усклађен са исходима за овај разред, а према описима Стандарда ученичких

постигнућа. Области које улазе у састав структуралне целине *Језик су: Синтакса, Стилистика и Општа лингвистика*. Програмом се предвиђа проширивање знања из области обрађених у основној школи и претходним разредима, али и увођење нових појмова.

Синтакса. У оквиру ове теме ученици проширују и продубљују знања о падежним и глаголским облицима, зависним и независним реченицама, напоредним конструкцијама.

Приликом обраде значења падежа, важно је указати на то да се једним падежом могу обележити различите функције и исказати различита значења (падежна поливалентност). С друге стране, потребно је навести примере који показују да два или више падежа могу имати исту функцију и значење у реченици (падежна синонимија).

Од наставника се очекује да са ученицима обнови и прошири знања о врстама зависних реченица. Овде је важно успоставити корелацију са наставним садржајем из језичке културе који се односи на правилно писање запете.

Потребно је обновити и проширити знања о напоредним конструкцијама и напоредним односима у којима оне могу стајати: саставном, раставном, супротном, закључном, искључном и градационом.

Потребно је упознати ученике са различитим значењима личних глаголских облика (времена и начина).

Функционални стилови српског књижевног језика. У оквиру ове теме понављају се и допуњују раније стечена знања о књижевно-уметничком и научном стилу. После обраде обе наставне јединице, препоручује се систематизација диференцијалних особина свих функционалних стилова и графички приказ њихових карактеристика помоћу табеле.

Наставу би требало функционално повезати са наставом књижевности и језичке културе. За препознавање функционалног стила и утврђивање његових обележја, пожељно је за помоћне текстове изабрати дела из програма наставе књижевности и језичке културе за четврти разред.

Приликом понављања обележја научног стила, значајно је обухватити дигиталну компетенцију и компетенцију за рад са подацима. Од наставника се очекује да ученике упуте на исправне и безбедне начине претраге на интернету, чији је циљ писање научног рада.

Општа лингвистика. Потребно је са ученицима обрадити појам *индоевропска језичка породица* и у краћим цртама обухватити њене главне гране – балто-словенску, италску, германску, келтску, индо-иранску, грчку, албанску и јерменску. Због територијалне блискости и присуства мађарског језика као језика националне мањине у Србији, значајно је ученицима поменути да је, поред индоевропске језичке породице, у Европи присутна и угро-финска језичка породица, којој припадају мађарски, фински и естонски језик.

Препоручује се повезивање са садржајима наставе страних језика и географије – израда језичких карти на којима би биле представљене језичке групе. Пожељан облик рада је групни – рад на истраживачким задацима, израда презентација и излагање ученика на одабрану тему из ове области.

ОБЛАСТ: КЊИЖЕВНОСТ

Обавезни садржаји

Програм наставе и учења за област Књижевност у 4. разреду средњих музичких школа конципиран је тако да ученици обраде корпус дела послератне српске и светске књижевности, а са усвојеним теоријским апаратом савладају и нека од највећих дела ранијих епоха која се тематски везују са двадесетовековном књижевношћу. У изборном делу програма предвиђено је и упознавање са савременом српском књижевношћу (дела настала након 1990. године), као и са делима која представљају спону књижевности и музике.

Упознавање са послератним модернизмом у српском песничтву, ученици ће отпочети обрађивањем збирке песама **Кора**

Васка Попе, где ће комбиновањем спољашњег и унутрашњег приступа у анализи књижевног дела бити могуће да се разуме на који начин су текла идеолошко-поетичка струјања у српској књижевности тог времена и какве је револуционарне промене Васко Попа унео у српско песništво. Обраћање пажње на Попин сведен језички израз, преузимање кратких фолклорних језичких форми и спајање са сложеним симболичким сликама које сугеришу човеку тежњу за досезањем смисла у десакарлизованом и често застрашујућем савременом свету, пружиће ученицима јасне увиде у облике, могућности и правце развоја модернистичког песništва. Сличантематски круг и раскидање са естетичком и идеолошком догмом ученици треба да препознају и у песничству **Миодрага Павловића**. Песма „**Научите пјесан**” подстиче неку врсту потребе за побуном и сугерише штетност сваког трпљења и успаваности. Сложене метафоре и готово херметичне песничке слике као и посезање за историјским уметничким слојевима, што одликује поезију Миодрага Павловића, присутне су и овој песми и добар су пример модерног, интелектуалистичког песništва које се ослања на традицију, а које ће свој другачији и још развијенији вид добити у поезији **Бранка Миљковића**. Миљковићева збирка из 1960. године **Ватра и ништа**, треба да покаже ученицима модел својеврсног филозофског песništва, песникову тежњу да филозофске категорије, односно појмове космичке филозофије преточи у поезију. Истовремена усмереност на националне митове и легенде, те чести песнички симболи (ватра, птица...) одређују овог песника као зачетника неосимболизма у нашој поезији. Неосимболистички тонови и својеврсни артизам одређују и поезију **Ивана В. Лалића**. Збирка песама **Писмо**, која се сматра врхунцем Лалићевог песništва а и српске поезије друге половине 20. века отвара многе националне, историјске и филозофске теме, а насловном песмом, „**Писмо**” успостављају се везе између древног и савременог, између исконског и модерности, а појам речи и писма стављају се у центар свеколиког цивилизацијског кретања.

Кретања у светској модерној лирици и широк распон тема и мотива, могу се пратити избором из песništва **Ж. Превера** – критика послератног градског живота у Паризу, љубавни тонови; **А. Ахматове** – пролазност живота, живот под диктатуром;

Непосредно после Другог светског рата у српској књижевности настаје неколико великих романа, од којих најзначајније место припада **Проклетој авлији Иве Андрића**. Како ово дело уноси прве модернистичке импулсе у нашој књижевности, ученици његовим читањем треба да разумеју нове облике приповедања – прстенасти оквир, смена приповедача и тачки гледишта, прича у причи, али исто тако и тему прожимања политичких и верских интрига на живот појединца, психолошко удвајање личности, ликови чудака и особењака, питање идентитета. Роман који је објављен у исто време (1954. година) **Корени Добрице Ћосића**, на другачији начин је читавао модернистичке импулсе у српској књижевности, успелим спајањем традиционалне реалистичке нарације и модерне структуре романа с вишеструким субјективним перспективама и сложеним психолошким заснованостима ликова, ситуација и атмосфере. Активирањем тема политике, власти, патријархалности, овај роман се допуњава како са Андрићевим делом тако и са великим романом **Меше Селимовића Дервиш и смрт**, у којем преиспитивање религијских истина, догматског мишљења, идеја патње и страха води ка запитаности над смислом постојања. Модернистичке особености у овом роману видљиве су у самом мисаоном концепту дела и исповедном, монолошком тону који је све време у имплицитном дијалогу са спољним светом и његовим истинама.

Како четрдесетих и педесетих година 20. века егзистенцијализам као филозофски правац доживљава свој узлет, његове поставке добијају свој корелат и у књижевности, па се тако **Странац Албера Камија** издваја као ремек-дело настало на овој основи. При обради овог дела треба узети у обзир да се основне поставке егзистенцијалистичке филозофије код Камија развијају у правцу филозофије апсурда. Филозофија апсурда је свој израз добила и у драми, обликујући се као драмски поджанр (драма апсурда), а најважнији представник је свакако **Семјуел Бекет** с драмом **Чекајући Годоа**.

Елементи филозофије апсурда могу се пронаћи и у роману **Мајстор и Маргарита Михаила Булгакова**, али тако што је апсурд у служби изражавања критике тоталитаризма. Читањем овог романа ученици треба да разумеју везу између јудеохришћанских митова и стварања идеологија њиховим злоупотребама, а исто тако да разумеју нове облике приповедања који отварају пут постмодерни, као и функцију смеха, комичког и фантастичног у роману. Најава постмодерне може се препознати у **Борхесовим** причама „**Чекање**” или „**Вавилонска кула**” или „**Врт са стазама које се рачвају**” где је њен концепт представљен како имплицитно, самом структуром прича (свет као бесконачни низ шестоугаоних библиотека, човек као библиотекар, живот као књига), тако и експлицитно, уметком у нарацији који објашњава идеју недовршеног романа са више могућности рачвања приче у чему читалац има активну улогу заокруживања смисла приповедања. Борхесова проза треба ученику да покаже и промењену улогу традиционалног крими-заплета који је сада у постмодерни добио функцију исказивања метафоричких животних улога и детективног модела долажења до животне истине.

Постмодерна у српској књижевности може да се прати у делима **Енциклопедија мртвих Данила Киша**, **Хазарски речник Милорада Павића** и **Нови Јерусалим Борислава Пекића**. Потребно је да ученици уоче различите моделе приповедања у причама (по избору) **Енциклопедије мртвих**, који се крећу од енциклопедијског приповедања, преко извештаја, легендарног казивања до модерног онеобиченог језичко-стилског израза – који су сви у функцији преиспитивања, иронизовања и деконструисања различитих видова идеолошких, културних, сазнајних хоризоната стварности а из којих се сагледава метафизички појам смрти. Читањем **Хазарског речника** ученику се отвара могућност да разуме поступак отвореног дела, што води концепту саопштавања више истина о истој ствари и реконструисања идеолошких, религијских, историјских наслага у саопштавању приче. Приче **Новог Јерусалима** (избор), које су писане псеудодокументарним стилем, такође су пример варирања једне истине о апсурдности и неуспеху човека и цивилизације, од античких времена до антиутопијске будућности, да сагради ново царство боже на земљи. Ученици треба да разумеју иронију овог приповедања, присутну најпре у самом наслову иза којег се сугерише антрополошки песимистично виђење да ни у уметности, ни у историји, ни у науци нема разрешења суштинских егзистенцијалних питања. Сва три дела, могу се читати као удаљени одјек филозофије егзистенцијализма, у постмодерни.

Постављањем дијалога књижевних епоха може се препознати да се егзистенцијалистичка питања постављају већ у **Хамлету Вилијама Шекспира**. Филозофија егзистенцијализма се може читати и у делу **Ф. М. Достојевског Злочин и казна** или **Браћа Карамазови**, али ту она мора бити сагледана заједно са питањима религије, православља, морала, правичности... Дијалог књижевних епоха се у овом делу програма остварује и обрадом **Гетеовог Фауста**, који се може читати с претекстом у фолклорним легендама и космолошким метафизичким системима, а свакако је потребно направити додир са Булгаковљевим **Мајстором и Маргаритом** и препознати еволуцију фигуре ђавола од првих космогонија, преко средњовековне уметности и осамнаестовековне обраде до постмодерне.

Изборни садржаји.

Различити видови постмодернистичког прозног израза у светској и домаћој прози, примери романа тока свести, теме везане за Други светски рат, модернистичка поезија, као и специфичности прозе настајале деведесетих година прошлог века, могу се пратити понуђеним избором писаца и дела према договору ученика и наставника. Из изборних садржаја бира се 4–8 дела.

У годинама непосредно након Другог светског рата настаје антиутопијски роман **Животињска фарма Џорџа Орвела** који је, поред тога што је алегоријски приказ Стаљинове личности и његове совјетске државе, усмерен на критику тоталитаризма уопште. Читањем овог романа ученици треба да се упознају са жанром утопије и антиутопије и правећи интертекстуалну везу са Булга-

ковљевим *Мајстором* и *Маргаритом* развијају критичку свест. С мањом оштрином и с више поетичности критика тоталитаризма приказана је и у роману *Милана Кундере Шала*. Ученици читањем овог дела могу да промишљају о односу власти и приватног живота, идеје шале и смеха као одбрамбеног и као критичког механизма код човека лишеног духовне слободе у строгим системима. Исцељујућа улога смеха у превазилажењу притисака живота у тоталитарној држави и карневалски доживљај социјалистичке револуције, из перспективе детета и његовог породичног микросвета уочава се у роману *Улога моје породице у светској револуцији Боре Ђосића*.

Један од најзначајнијих праваца у светској књижевности овог периода – магијски реализам може се пратити како кроз Борхесова дела тако и кроз стваралаштво *Габријела Гарсије Маркеса*, посебно у роману *О љубави и другим демонима*. Поетичко преклапање с Борхесовом прозом може се уочити у делу *Ако једне зимске ноћи неки путник Итала Калвина* које кроз причу о трагању Читаоца и Читатељке за исправним завршетком романа услед забуне око помешаних страница у издавачкој кући, такође изражава пост-модернистичку идеју о отвореном завршетку дела у којем читалац сам надограђује смисао. Поступак отвореног дела који је *Умберто Еко* описао у свом истоименом есеју, може се пратити и у његовом роману *Име руже*. Овде ученик треба да разуме улогу крими заплета у развијању филозофске идеје дела и ангажовану позицију читаоца који може да се упутује у спољне референце које нуди приповедач да би могао да досегне пуноћу смисла дела које чита. Развој или последња фаза постмодерног приповедања у српској књижевности може се пратити у романима с краја деведесетих година 20. века – *Опсада цркве Светог Спаса* или *Ситничарница код Срећне руке Горана Петровића*. Надовезујући се на прозу Милорада Павића *Горан Петровић* у *Ситничарници код Срећне руке* поставља ситуацију укрштања различитих временских токова, сусретања читалаца у различитим временима и деловима романа који настаје док га читаоци читају и постају његови јунаци. Ученици треба да крећући се кроз ову прозу разумеју и њену идеју о временском понављању историјских трагедија на овим просторима и начину кројења и конструисања сукоба и несрећа као у роману слагалици. Онеобичавање у наративи, преплитање различитих временских слојева и придавање фантастичних елемената историјском догађају везаном за опсаду манастира Жиче у средњем веку, у *Опсади цркве Светог Спаса* Горану Петровићу служи да би указао универзалност и метафизичку димензију сукоба добра и зла.

Теме о Другом светском рату у домаћој прози представљене су из различитих визура и на различите начине у периоду од педесетих година. Критика непотребног страдања и виђење рата као злоупотребе човека видљиво је већ у роману *Употреба човека Александра Тишме*. Критика рата са идејом рехабилитације грађанске класе и предратног друштва читају се најпре у роману *Очеви и оци Слободана Селенића*, а потом и у *Лагуму Светлана Велмар Јанковић*. Коначно, у *Мамци Давида Албахарија* ратне трагедије преломљене су кроз дубоко интимистичку повест и, као и код Тишме, сагледане су из перспективе јеврејске нације на овим просторима и у прогонима у нацистичке логоре.

Упоредо са делима која глорификују циљеве и херојска страдања у Другом светском рату, шездесетих година у српској књижевности се јавља и низ писаца који се окрећу такозваној стварносној прози, у којој се јунак дехероизује а његов свет се осликава у реалности која је често веома црна. У тој линији стваралаца ученици могу да се упознају са *Бранимиром Шћепановићем* и његовим романом *Уста пуна земље*, где је дубоким понирањем у сопствену унутрашњост заступљена тема смрти и самоубиства. Смрт као злочин, бруталност, односно убиство силовањем и успостављање личне правде у микросвету социјалне маргине уметнички је приказана и у антологијској причи *Драгослава Михајловића „Лилика”*.

Изразито модеран поглед на свет у овом периоду (седамдесете године 20. века) препознаје се у песништву *Стевана Раичковића*, али средишње место у њој заузима запитаност над суштином

живота и суштином поезије, који се у једном нивоу код њега изједначају. Такво прожимање је најочигледније и најзаокруженије у циклусу песама *Записи о црном Владимиру*. Савремена модерна поезија може се упознати и кроз стваралаштво *Бранислава Петровића*.

Поглед на друштвену стварност на прелазу два века и последице нових грађанских ратова у виду емиграције на Запад и губљење породичних веза и националног упоришта и идентитета ученици могу да стекну читањем романа *Опроштајни дар Владимира Тасића* и *Миленијум у Београду Владимира Пиштала*.

Ученици и наставници током обраде дела и из обавезног и из изборног садржаја могу да се одреде за анализу специфичних питања у њима: национални идентитет, традиција, националне вредности (афирмација и критичко преиспитивање) – *Кора, Ватра и ништа, Корени, Хазарски речник, Употреба човека, Очеви и оци, Лагум, Опсада цркве Светог Спаса, Ситничарница код Срећне руке, Миленијум у Београду*; родна осетљивост – *Злочин и казна* (лик Соње Мармеладове), *Хамлет* (лик Офелије), *Мајстор и Маргарита* (лик Маргарите, служавке Наташе, Фриде), *Корени* (лик Симке), *Лилика, Мамца* (лик мајке), *Употреба човека* (лик Вере Кронер)...

Изборни садржаји. Књижевност и музика

Са једним од важнијих стваралаца друге половине 20. века *Алесандром Бариком* ученици се могу упознати читањем његовог позоришног комада *Пијаниста* у којем је обрађена тема споја музике и путовања као емиграције. Роман *Пијанисткиња* нобеловке *Елфриде Јелинек* може такође бити интересантан због обраде специфичне теме о вези музике и сексуалности.

Спој музике и књижевности може се пратити и читањем поезије музичара *Боба Дилана* у књизи *Песме*. О Бобу Дилану и Леонарду Коену ученици могу читати у књизи *Ричарда Баучера Дилан и Коен*.

Са кретањима у домаћој поп музици после Другог светског рата ученици се могу упознати кроз дела *Сентиментално путовање Војислава Симића, Ђорђе Марјановић Маријане Дујовић и Бити рокенрол* Михаила Пантића и Петра Пеце Поповића.

ОБЛАСТ: ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Програм за четврти разред средњих музичких школа у области *Језичка култура* организован је тако да подразумева четири вештине: писање и говор (као продуктивне) и слушање и читање (као рецептивне).

Реализација наставе и учења језичке културе остварује се у предметном јединству са наставом књижевности.

Правопис. У оквиру ове теме ученици треба да обнове и прошире знања из правописа стечена у основној школи и претходним разредима средње школе.

Посебно поновити и увежбати правилну употребу знакова интерпункције (тачке, запете, тачке са запетом, упитника, узвичника, две тачке, три тачке, црте, заграде, наводника) у писаном и куцаном тексту. Очекује се да наставник ученицима укаже и на могућности и ограничења приликом комбиновања интерпункцијских знакова (нпр.: дозвољено писање запете иза тачке на крају скраћенице, али и немогућност писања тачке на крају реченице која се завршава скраћеницом са тачком).

Препоручује се корелација са наставним садржајем из језика – правилно писање запете може се увежбати при обради зависних реченица и напоредних односа.

Препоручује се корелација и са наставним садржајем из стилистике – пожељно је приликом обраде научног функционалног стила обрадити функцију заграде, ознаке за фусноту, обновити разлику у писању црте у односу на цртицу и сл.

Поновити са ученицима правила употребе размака (белине)у куцаном тексту приликом куцања знакова интерпункције. Потребно је ученицима указати на разлику у куцању наводника на енглеској и српској тастатури, могућности куцања текста у курзиву (*Italic*), уместо куцања наводника.

Усмено изражавање: Препоручује се континуирано подстицање ученика да на редовној настави и ван ње говоре на теме из језика, књижевности и културе, као и редовно указивање на смицао и значај неговања говорне културе.

Писано изражавање. У оквиру ове теме планирана је израда четири писмена задатка и писање унапређене верзије писменог задатка (исправка писменог задатка). Као и у претходним разредима, припрема за израду писмених задатака је континуирана делатност и не ограничава се само на један час (пре израде писменог задатка). Писмени задатак се ради писаном ћирилицом. Препорука је да се исправка писменог задатка ради писаном латиницом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има нередовно учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања **током** савладавања програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не, као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказана и сумативно-бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владане страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и

проналази жељену информацију у текстовима са темом од неопсредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из неопсредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Рецепција (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Продукција (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују. С обзиром на сложеност предмета **Страни језик** и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл. 2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава. 2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.	По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да: – разуме и реагује на одговарајући начин усмене на поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у краћим видео-записима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, умиђа значење њених непознатих елемената; – павти и контекстуализује битне елементе поруке; – разликује најчесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу; – разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемелјене на чињеницама, везане за домене општих интересовања; – разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима; – разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови); – проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације; – идентификује и разуме релевантне информације у мејловима, проспектима, новинским вестима, репортажама, огласима, реду вожње, блогovima; – препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским чланцима или писмима читалаца, као и другим врстама коментара); – наслућује значење непознатих речи на основу контекста; – учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега; – на једноставан начин/укратко изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама; – описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износи своје утиске и мишљења;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ; РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; непознате речи; – ИКТ
		УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – неформални разговор; – формална дискусија; – функционална сарадња; – интервјуисање; – интонација; – дијалог;

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више саговорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износи мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p>	<p>– укратко препричава краћи текст или видео-запис;</p> <p>– излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања);</p> <p>– указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом;</p> <p>– пише на разложен и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 80 100 речи);</p> <p>– једноставним језичким средствима резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему;</p> <p>– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену;</p> <p>– пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове);</p> <p>– пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, слика, графикона, детаљних упутстава;</p> <p>– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава;</p> <p>– препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средства (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.);</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи;</p> <p>– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p>
--	---	---

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
---	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Бројиве и небројиве именице.
Множина именица (правилна и неправилна).
Саксонски генитив

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
Изостављање члана.

Заменице

Личне, показне, присвојне, релативне, одричне и узајамно повратне.

Детерминатори

Присвојни, показни, неодређени, квантификатори.

Придеви и прилози

Грађење и употреба придева и прилога.
Место придева и прилога у реченици.

Предлози

Најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену.
Предлози после придева (нпр. *good at, interested in*) и после глагола (нпр. *work for, speak to*).

Бројеви

Прости, редни и децимални бројеви; разломци; основне рачунске операције.

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Глаголи

Глаголска времена (активне и пасивне конструкције)

Употреба садашњих времена (*Present Simple Tense, Present Continuous Tense, Present Perfect Tense*).

Употреба прошлих времена (*Past Simple Tense, Past Continuous Tense, Past Perfect Tense*).

Начини изражавања будућности (*Future Simple Tense, be going to, Present Continuous Tense, Present Simple Tense*).

Глаголи и фразе праћени инфинитивом или *-ing* обликом.

Модални глаголи (*can, can't, could, should, must, have to, needn't, mustn't, may*).

Фразални глаголи са *across, back, down...* (нпр. *come across, come back, cut down*).

Творба речи

Сложенице.
Најчешћи суфикси и префикси.

Реченица

Ред речи у реченици.
Потврдне, упитне и одричне реченице.
Погодбене реченице (реалне, потенцијалне).
Неуправни говор (без слагања времена).

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом.

Системски приказ морфолошких карактеристика.
Слагање именица и придева.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.
Партитивни члан.

Заменице

Личне заменице.
Наглашене личне заменице.
Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта *complementoo ggetto* и индиректног објекта *complemento di termine*.
Присвојне заменице.
Показне заменице (*questo, quello*).
Повратне заменице.
Упитне заменице (*chi? che?/che cosa? Quanto/a/i/e? Quale/i?*).

Придеви

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју.
Компарација придева (*Anna è più alta di Luca.*).
Апсолутни суперлатив (*Maria è bellissima.*).
Присвојни придеви. Употреба члана уз присвојне придеве (*lamiabici, tuofratello*).
Показни придеви: *questo, quello*.
Назив боја (*bianco, rosso, verde, giallo, nero, azzurro...*). Морфолошке особености придева (*viola, rosa, blu, arancione*).

Бројеви

Главни бројеви.
Редни бројеви.

Предлози

Прости предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова основна употреба.

Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti, dietro*.
РЕЦЕПТИВНО: Предлози спојени сач ланом (*preposizioni articolate*).

Глаголи

Садашње време (*Presente Indicativo*).
РЕЦЕПТИВНО: *Presente progressivo (stare + gerundio)*.
Императив за неформално обраћање (*Imperativo diretto*):
Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me.
Заповедни начин за формално обраћање (*Imperativo indiretto*):
Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto, per favore!
Повратни глаголи.
Употреба глагола *piacere*.
Перфекат (*Passato Prossimo*) правилних и неправилних глагола:

Sono andata alla stazione.
Non ho fatto il compito di casa.
Перфектмодалних глагола *avolere, dovere, potere, sapere*:
Sono dovuto andare dal dentista.
Ho potuto leggere i titoli in italiano.
Футур правилних и неправилних глагола:
Noi torneremo a casa alle cinque.
Имперфекат (*Imperfetto*):
C'era una volta un re e viveva in un castello.

Прилози

Основни прилози (*bene, male, molto, poco, troppo, meno, più*), прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора (*a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*).

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *mente*.

Речце

Ci, ne.

Везници (*e, anche, o, ma, perché, se, quando, come, siccome, appena*).

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику.

Упитна реченица.

Ред речи у реченици.

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период).

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке (у облицима једине и множине: *Bild – Bilder, Kopf – Köpfe, Frau – Frauen*), са одговарајућим родом. Изведене суфиксацијом: *Faulheit, Bildung*. Изведене префиксацијом: *Ausbildung*. Сложенице: *Sommerferien, Jugendliebe, Tomatensuppe*.

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола и именица: *fehlerfrei, liebevoll, sprachlos, trinkbar*. Сложени: *steinreich*.

Придевска промена – јака, слаба, мешовита (рецептивно и продуктивно).

Компаративи суперлатив (правилна творба и главни изузеци: *groß – größer, teuer – teurer*).

Придеви са предлозима: *zufrieden mit, reich an*.

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), нулти, присвојни (*mein, dein*), показни (*dieser, jener*), негациони (*kein, keine*), неодређени (*mancher, solcher, einige*). Употреба члана у номинативу (субјект), акузативу и дативу (директни и индиректни објекат), партитивном генитиву (*dieHälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Mutter meiner Mutter*).

Бројеви

Основни и редни (*der siebte erste; am siebten ersten*).

Предлози

Предлози са генитивом (*Er liest während der Pause*), акузативом (*Ich bingegendich*), дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*). Предлози садативомилнакузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule*).

Партикуле

Употреба основних партикула (рецептивно и продуктивно): *Was machst du denn da? Das kann ich aber nicht. Sag mal! Wenn ich ihn doch gefragt hätte*.

Глаголи

Глаголска времена: презент, претерит, перфект и футур слабих и јаких глагола. Глаголи са предлозима (*wartenauf, sich interessieren für*). Пасив презент и претерита (рецептивно и продуктивно). Конјуктив у функцији изражавања жеље, учти-

ве молбе и условљености (*Ich hätte gern... Ich möchte... Ich würde gern ... Könnte ich.... Wenn ich wäre*). Модални и основни модалитети глагола, инфинитивске конструкције (*Ich hoffe, dich wiederzusehen. /Er hat Gelegenheit, viele Spritler kennen zu lernen*).

Везници и везнички изрази: *und, oder, aber; denn, deshalb, trotzdem, wenn, als, während, bis, obwohl; двојни везници: weder ... noch, sowohl ... als auch, zwar ... aber; nicht nur sondern auch*.

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу.

Прилози за време (*gestern*), место (*nebenan*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице; независне и зависно-сложене реченице.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика с прозодијом

Акцентовани гласови. Отвореност и затвореност акцентованих вокала.

Редукција вокалских гласова. Редукција вокала после тврдих гласова („акање”); редукција вокала после меких гласова („икање”).

Систем сугласничких гласова руског језика. Парни тврди и меки гласови. Увек тврди и увек меки гласови.

Обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и безвучних сугласника.

Сугласничке групе *чт, сч, зч, шш, вств, стн, лш, зш*.

Основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

Упитни исказ без упитне речи (ИК-3). ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагмама. Сегментација.

Именице

Обнављање и систематизација основних именичких промена.

Варијанте различитих наставака: локатив на **-у**: *о береге/на берегу, о лесе/в лесу, о крае/на краю*.

Номинатив множине на **-а, -я, -ья, -е**: *города, учителя, деревья, граждане* (рецептивно).

Именице којима се означавају професије људи, њихова национална и територијална припадност.

Промена именица на **-ия, -ие, -мя**: *история, здание, время*.

Именице pluralia tantum: *каникулы, сумерки, очки, Балканы* (рецептивно).

Непроменљиве именице: *кино, кофе, метро, кафе*.

Руска презимена на **-ов, -ев**: *Петров, Фадеев* и сл.

Заменице

Одричне заменице: *никто, ничто, ничей, никакой*.

Неодређене заменице: *кто-то, что-то, кто-нибудь, что-нибудь, некто, нечто, некоторый* (рецептивно).

Придеви

Поређење придева: прост и сложен компаратив и суперлатив.

Присвојни придеви на **-ов, -ев, -ин, -ский**: *братов, Игорев, мамин, пушкинский* (рецептивно).

Придеви за означавање простора и времена: *сегодняшний, здешний*.

Рекција придева: *больной чем, готовый к чему, способный к чему и сл*.

Кратки придеви на примерима *рад, готов, занят, должен, болен*.

Бројеви

Промена основних бројева: 1, 2, 3, 4, 5–20 и 30, 40, 90, 100, 500–900, 1. 000 и њихова употреба у најчешћим структурама за исказивање количине и времена с предлозима: *с – до, с – по, от – до, к* итд. (рецептивно).

Редни бројеви: *первый, второй, пятый, десятый.*

Исказивање времена на сату у разговорном и службеном стилу.

Слагање броја и именице: *один дом, два (три, четыре) дома, пять домов; одна парта, две (три, четыре) парты, пять парт; один год, два (три, четыре) года, пять лет.*

Четири рачунске радње (рецептивно).

Глаголи

Обнављање и систематизација глагола прве и друге конјугације. Глаголи с алтернацијом сугласника у основи (*любить, видеть...*).

Глаголски вид и време (садашње, будуће – просто и сложено, прошло).

Потенцијал – грађење и употреба.

Глаголи кретања са и без префикса (по-, при-, у-, вы-, в-): *идти – ходить, ехать – ездить, бежать – бегать, плыть – плавать, лететь – летать, нести – носить, вести – водить, везти – возить.*

Исказивање заповести: *Дай мне тетрадь, пожалуйста! Давайте повторим! Подумайте об этом! Садитесь! Пошли! Смотрите не опоздай! Курить запрещается!*

Глаголски прилози (рецептивно).

Рекција глагола: *поздравить кого с чем, поблагодарить кого за что, пожертвовать кем-чем, напоминать о ком-чём, интересоваться кем-чем, привыкнуть к чему, следить за кем-чем* итд.

Прилози

Прилози и прилошке одредбе за место, време, начин, циљ и количину. Поређење прилога – грађење и употреба.

Помоћне врсте речи

Предлози (*в, о, на, над, под, без, во время, через, после, с, до, к, по, от, из, у...*), везници и везничке речи (*и, или, а, но, не только... , но и... , потому что, поэтому, что, чтобы, если, где, куда, который*), речце (*не, ни, ли, неужели, разве*).

Реченица

Однос реченица у сложеној реченици: независно сложене и зависно сложене реченице (саставне, раставне; субјекатске, предикатске, објекатске, временске итд.).

Управни и неуправни говор.

Реченични модели

Реченични модели у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

– субјекатско-предикатски односи

именски предикат, копулебыть, стать, являться

Шукин был великим художником. Ваша копия компьютерной программы не является подлинной.

одсуство копуле

Я – Мария. Мой папа – лётчик.

– објекатски односи

директни објекат

Андрей купил вчера новую футболку. Я не получил ответа.

индиректни објекат

Ваня их поблагодарил за помощь. Олег взял эту книгу у товарища. О чём вы думали?

зависна реченица

Олег мне сказал, что все в порядке. Нам не сказали, что вы придете.

– **просторни односи**

– изражени прилогом

Куда нам идти? (вниз, вверх, внутрь, домой). Где вас ждать? (внизу, наверху, внутри).

– изражени зависним падежом

За какой партией сидишь? Он заболел гриппом.

– временски односи

изражени прилогом

Вчера у меня была контрольная по математике.

изражени зависним падежом

Я сегодня работал с пяти до семи (часов). Мы дружим с детства.

– начински односи

Миша странно ведёт себя. Он хорошо говорит по-русски. Она рисует лучше всех.

– узрочни односи

изражени зависним падежом

Он не приехал в срок по болезни. Несмотря на плохую погоду мы пошли гулять..

– атрибутивни односи

изражени атрибутом у суперлативу

А. С. Пушкин является величайшим русским поэтом.

изражени атрибутом у зависном падежу

Я забыл тетрадь по русскому языку. Это мой товарищ по школе.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партиципних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – *fromage de brebis*, натписа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faitsdivers*, на знаковима упозорења – *entréeinterdite*; испред именице у позицији атрибута: *ilestboulangier* и слично).

Род и број именица и придева; место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места у односу на именицу: *ungrandhomme/unhommegrand; unbravehomme/unhommebrave*; поређење придева.

Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу *on*) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат; показне и присвојне; упитне и неодређене.

Глаголска група

Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур, блиска прошлост, радња у току *être en train de ...; ilfautque, jeveuxque, j'aimeraisque* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*Ilfautqueturacontes ça à tonfrère*), као и рецептивно: *Ilfautquetufasses/quetuailles/quetusois/quetulises/quetusaches/écrites*; презент и перфект кондиционала: *Simesparentsmelaissentpartir, jeviendraisavec toi ! Si j'avais su, je serais venue plus tôt*; императив (рецептивно): *aieunpeudepatience, n'ayeaspaspeur; sois sage!*

Партицип презента и герундив.

Фреквентни униперсонални глаголи и конструкције.

Предлози

Најчешћи предлози; предложни изрази *par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de; malgré.*

Контраховање члана и предлога.

Прилози

За место, за време, за начин, за количину.

Alors – за исказивање последице.

Прилошки израз *quand même* – за исказивање концесије.

Место прилога.

Прилошке заменице *en* и *y*.

Модалитети и форме реченице

Декларативни, интерогативни, екскламативни и императивни модалитет.

Афирмација и негација.

Актив и пасив.

Реченице са презентативима *Voici / voilà mesparents; il y a beaucoup de monde ce soir.*

Наглашавање реченичних делова помоћу формуле *c'est... qui* и *c'est ... que.*

Основни типови сложених реченица

Координиране реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire.*

Зависне реченице: релативне са заменицама *qui, que, où* и *dont*; компаративне са везницима/везничким изразима *comme, autant ... que, le même ... que, plus ... que, moins ... que*; временске са везницима/везничким изразима *quand, avant que/avant de+инфинитив, chaque fois que, pendant que, après que, depuis que*; узрочне са везницима *parce que* и *puisque*; (рецептивно) концесивне и опозитивне са везницима *bien que* и *alors que*; финалне са везницима *pour que/pour+инфинитив* и *afin que/afin de+инфинитив*; хипотетичне са везником *si* (вероватни, могући и иреални потенцијал); реченице са *que* у функцији објекта (нпр. *Nous espérons que tu réussiras ton examen*); слагање времена у објекатским реченицама.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК**Фонетика и правопис**

Обнављање и систематизација гласовног система шпанског језика.

Тонски и графички акценат, дијереза.

Интонација упитне реченице.

Основна правила писања правописних и интерпункцијских знакова.

Именице

Властите и заједничке именице.

Плуралитет: *las gafas, las vacaciones.*

Именице грчког порекла: *el tema, el planeta.*

Употреба именица у одговарајућем роду и броју са детерминативом.

Слагање именица и придева:

Es una casa bonita.

Mucha gente vive en pisos.

Заменице

Личне заменице за субјекат и изостављање личне заменице:

Yo soy guitarrista. / Soy guitarrista.

Наглашене личне заменице.

Личне заменице у функцији директног објекта (*objeto directo*) и индиректног објекта (*objeto indirecto*).

Редослед и промена заменица у служби индиректног и директног објекта: *me lo/la, te lo/la, se lo/la...*

Повратне заменице.

Показне заменице.

Детерминативи

Присвојни, показни, неодређени, квантификатори.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.

Сажети члан *al, del.*

Одређени члан испред именица које почињу наглашеним *-a:* *el aula, las aulas.*

Бројеви

Основни и редни бројеви.

Апокопирање редних бројева: *primer(o), tercer(o).*

Придеви

Описни придеви.

Положај придева и фреквентнипридеви који мењају значење зависно од положаја:

gran hombre / hombre grande.

Апокопирање придева уз именицу:

buen hombre.

Компарација придева: *más que, menos que, el/la más, tan... como.*

Апсолутни суперлатив:

muy rico, riquísimo.

Прилози

Фреквентни прилози за време, количину и начин.

Прилози на *-mente* и прилошке конструкције:

Miguel completa el trabajo exitosamente / de modo exitoso.

Предлози

Фреквентни предлози за оријентацију у простору и времену.

Глаголи

Препознаје и са релативном тачношћу примењује глаголска времена савладана у основној школи (*presente, pretérito imperfecto, pretérito indefinido, pretérito perfecto*).

Императив.

Футур.

Глаголске перифразе уз инфинитив (*ir a, tener que, deber, hay que, empezar a*) и герунд (*estar*).

Разлике између глагола *ser* и *estar*.

Рецептивно: Субјунктив презента за изражавање жеље.

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном облику.

Проста и проширена реченица у одричном облику (*nada, nadie, ningún/ninguno/ninguna, nunca, tampoco*):

No ha venido nadie./Nadie ha venido.

No me gusta esta película. – A mí tampoco.

Упитна реченица (*quién/quienes, qué, cuándo, cómo, dónde, cuánto/a/os/as*).

Ред речи у реченици.

Независно-сложена реченица уз везнике *y/e, o/u, pero, sin embargo*.

Зависно-сложена реченица у индикативу (временска, узрочна, релативна, условна).

Зависно-сложена реченица са истим субјектом.

Директни и индиректни говор у индикативу, основна употреба

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области.</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захвалњавање).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања или успоренији темпо говора;</p> <p>– разуме општи смисао информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор уз одговарајући број понављања;</p> <p>– разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечки аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама, уз евентуална понављања и појашњавања;</p> <p>– разуме основне (суштинске) аргументе, жеље, потребе и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку;</p> <p>– разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања;</p> <p>– разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова класичне и савремене музике различитих жанрова;</p> <p>– разуме краће текстове о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима;</p> <p>– разуме једноставније описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из обавештења или проспеката и рекламних материјала;</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма) у којима се појављују учесталије метафоре;</p> <p>– открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– усклађује интонацију, ритам и висину гласа са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p> <p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци са наставником и са осталим ученицима и ученицама;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља укратко резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање</p> <p>– говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– култура и уметност;</p> <p>– ИКТ</p> <p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације; непознате речи;</p> <p>– ИКТ</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформализованост;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– функционална сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>

<p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p>	<p>– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износећи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима;</p> <p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту култура земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл.);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању култура земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже).</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика</p> <p>– и комуникативне</p> <p>– функције</p> <p>– ИКТ;</p> <p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p>	<p>– преноси суштину и најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример:</p> <p>– преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/ са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p>

<p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
--	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице у функцији придева

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
Изостављање члана.

Заменице и детерминатори

Присвојне
Повратне.

Придеви и прилози

Прилози учесталости
Компаративи и суперлативи

Предлози

Предлози после именица (нпр. *Difference between*)
Предлози после глагола (нпр. *talk to, look at*).

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Творба речи

Суфикси за именице које означавају занимања *-er/or, -ist, -ician*

Фразални глаголи са *on, off, up, down...* (нпр. *Go on, take off, cut down*).

Глаголи

Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена:

Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect

Used to/would за уобичајене радње у прошлости

Will/going to за предвиђање

Модални глаголи (*may/might; must/have to; must/mustn't/needn't*);

Пасивни глаголски облици и конструкције

Реченица

Питања (*WH-questions, Tag questions*)

Погодбене реченице (потенцијалне, иреалне).

Неуправни говор (са и без слагања времена).

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Релативнезаменице (*pronomi relativi: che, cui*)

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti nei tempi composti*)

Неодређене заменице (*pronomi indefiniti: niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, alcuni*)

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Компарација придева (*grado comparativo: Anna è più alta di Luca e superlativo dell'aggettivo: Anna è la più alta della classe*)

Неодређени придеви (*aggettivi indefiniti: alcuni, nessuno, qualche, ogni*)

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Предлози спојени са чланом (*preposizioni articolate*)

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Presente progressivo (*stare + gerundio*)

Императив (*imperativo*). Заповедни начин за сва лица: *Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me! Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto, per favore!*

Кондиционал садашњи правилних и неправилних глагола (*condizionale presente: Vorrei un chilo di mele, per favore! Potresti prestarmi il tuo libro di italiano?*)

Плусквамперфекат (*trapassato prossimo: Sono arrivato alla stazione quando il treno era già partito*)

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Хипотетички период: Реална погодбена реченица: *Se piove, prendi l'ombrello;*

Se farà bel tempo, andremo in gita

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке именице у облицима једнине и множине: *Bild – Bilder, Kopf – Köpfe, Frau – Frauen*.

Именице изведене суфиксацијом (уз усвајање одговарајућег рода): *Freiheit, Bildung*. Изведене префиксацијом/префиксацијом и суфиксацијом: *Verstand, Ausbildung*. Сложенице: *Sommerferien, Jugendliebe, Tomatensuppe*. Singulariatantum, Pluraliatantum: *Hunger, Durst, Ferien, Geschwister*.

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола, именица и прилога: *gestrig, heutig, ärztlich, launisch, liebevoll, sprachlos*. Сложени: *bildschön, blitzschnell*. Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, дативу и акузативу једнине и множине – рецептивно и продуктивно

Позитив, компаратив и суперлатив у атрибутој и прилошкој функцији: *der höchste Berg, die teuerste Auto, der am längsten*.

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein, dein*), показни (*dieser, jeder*), негациони (*kein, keine*).

Употреба члана у номинативу (субјекат), акузативу и дативу (директни и индиректни објекат), партитивном генитиву (*die Hälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Schwester meiner Mutter, das Haus meiner Eltern*).

Употреба одређеног члана уз географске појмове: називе земаља мушког и женског рода и у множини, река, језера и планина (*Siewarenam Schwarzen Meer. Erlebte der Türkei*).

Употреба одређеног члана уз имена годишњих доба, месеци и дана у недељи, уз претходно дефинисане или јединствене појмове (*Der Montag ist der erste Tag der Woche. Der Sommer ist die beste Jahreszeit*).

Употреба нултог члана уз одређене топониме (називе земаља, континената и насељених места), уз предикативно употребљене називе занимања, градивне именице, узвике и фразеолошке конструкције (*Serbiens schönste Land. Berlin ist die Hauptstadt der BRD. Peter ist Lehrer. Ich soll Milch, Brot und Butter kaufen. Hilfe! Wir konnten kaum zu Wort kommen*).

Употреба неодређеног члана за исказивање категорије, уз непознате или први пут споменуте појмове (*Das ist ein schönes Land. Da liegt ein Buch*).

Бројеви

Основни и редни бројеви (*der siebte, am siebten*)

Предлози

Са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich*), са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule*).

Глаголи

Глаголска времена: презент са специфичним облицима (*klingeln, wechseln, halten, raten*), претерит, перфекат и футур слабијих и јаких глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са

наглашеним и ненаглашеним префиксима. Глагол *lassen*. Глаголи са предлозима (*wartenauf, denkenan*). Конјунктив помоћних и модалних глагола и „würde” + инфинитив у функцији изражавања жеље, савета, препоруке и реалног и иреалног услова у садашњости (*Ich hätte gern... Du solltest ... Wenn ich Zeit hätte, würde ich ins Kino gehen.*). Императив. Инфинитив са „zu” уз модалитетне глаголе одређене именице и придеве, као и устаљене изразе (*Hast du noch viel zu lernen? Sie hatte keine Zeit/Lust/Möglichkeit, mit ihm darüber zu sprechen. Es ist gesund, viel Obst zu essen. Du brauchst dir keine Sorgen zu machen. Wann hat er aufgehört, Fleisch zu essen?*)

Везници и везнички изрази

Конјунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor.*

Заменице

Личне заменице у номинативу, генитиву, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *was für-*, релативне заменице у номинативу и акузативу.

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier, dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, dafür*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице. Ред речи у реченици

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика са прозодијом

Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиција звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције).

Именице

Предлошко-падешке конструкције са акцентом на разликама у односу на српски језик: *игра в футбол, игра в шахматы; обучение русскому языку; контрольная по русскому; учёба в университете; подготовка к экзамену и сл.*

Именице на **-ия, -ие, -мя, -анин(янин)**

Скраћенице (ВУЗ, АН, МГУ, РФ и сл.) – **рецептивно.**

Заменице

Неодређене заменице типа **кто-то, кто-нибудь** – **рецептивно**

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика, у предикату са допуном (*Эти задания для нас просты. Эти задания простые.*)

Бројеви

Промена и употреба основних (1–4, 5–20, 30, 40, 90, 1. 000, миллион, миллиард) и редних бројева при исказивању времена по часовнику, датума, количине са предлозима *без, около, с... до, с... по, от... до, к.*

Глаголи

Систематизација правила и начина исказивања заповести.

Најчешћи префикси код грађења глагола и њихова улога у промени глаголског вида (*сделать, заговорить, написать, переписать*).

Видски парови: *брать/взять, говорить/сказать, класть/положить, ложиться/лечь, садиться/сесть.*

Прошло време глагола са инфинитивном основом на сугласник (*идти, везти, нести, запереть*).

Глаголски прилози несвршеног и свршеног вида (*молча, поверив, вернувшись*).

Прилози

Најфреквентнији суфикси за грађење прилога: придевска основа + **-о** (тихо, скромно и сл.); придевска основа + **-и** (*по-русски, практически* и сл.).

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за први разред и даље употребљавати у различитим контекстима. У II разреду посебну пажњу посветити, пре свега (у виду вежби), моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са кратким придевским обликом у предикату. *Я был болен гриппом.*

Он способен к математике.

Објекатски односи

Реченице са објектом у инфинитиву.

Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.

Сложена реченица –

Врач советовал мне, чтобы я отдохнул. Я уговорил товарища, чтобы он молчал.

Зависни односи:

(изражени зависним падежом; глаголским прилогом; сложеном реченицом)

– просторни

Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.

– временски

Это случилось по окончании войны. Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.

– начински

Мне нужно с тобой поговорить с глазу на глаз. Друзья возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой.

– узрочни

Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня. Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.

– циљни

Реченице са одредбом у инфинитиву:

Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься. Мы пришли, чтобы проститься. Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

1. Систематизација употребе детерминаната: партитивних чланова и партитивног *de*; присвојних и показних придева; основних, редних бројева.

2. Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица.

3. Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу *on*) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних.

Глаголска група

1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости.

2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола.

3) Систематизација презента кондиционала.

4) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после *il faut que, il vaut mieux que, on se peut que, on ne peut que* и глагола заповести, жеље и осећања).

Предлози

1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (*par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré*).

2) Систематизација предлога за време и временских одредница (*depuis, ça fait ... que, en, dans, pour, il y a*).

Прилози

1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет).

2) Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

1) Директни и индиректни говор.

2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета.

3) Систематизација негације.

Сложене реченице

1) Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

2) Систематизација зависних реченица са најфреквентнијим везницима: релативних са заменицама *qui, que, où*; временских са везницима *quand, chaque fois que, pendant que, depuis que*; узрочних са везницима *parce que* и *comme* (рецептивно); финалних са везником *pour que/pour*+инфинитив; хипотетичних са везником *si*.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис

Употреба и писање графичког акцента у свим позицијама унутар слога

Систематизација правила за писање графичког акцента

Лексикологија

Синоними и антоними

Морфологија

Именице:

– Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев

Члан:

– Проширење употребе одређеног и неодређеног члана

Заменице:

– Присвојне заменице

– Редослед и промена заменица у служби индиректног и директног објекта:

melo/la, te lo/la, se lo/la, nos lo/la, os lo/la, se lo/la

– Понављање ненаглашеног облика заменице после именице у служби директног објекта:

El pan lo compro en el supermercado.

– Упитне заменице

qué, cuál/cuáles

Бројеви:

Редни бројеви до десет

Глаголи:

– Систематизација употребе глаголских времена у индикативу:

1. Презент (Presente):

Siempre trabaja el turno por la mañana.

Презент за будућност:

Mañana voy de viaje.

Наративни презент за догађаје у прошлости:

En aquella época la gente vive más pobre que hoy.

2. Простиперфекат (Pretérito indefinido):

Систематизација основне употребе уз временске одредбе

3. Сложениперфекат (Pretérito perfecto compuesto)

Систематизација основне употребе уз временске одредбе

4. Имперфекат (Pretérito imperfecto)

Систематизација основне употребе имперфекта

5. Изражавање будуће радње помоћу перифрастичног футура (IR+a+infinitivo)

6. Глаголске перифразе са инфинитивом:

deber, empezar, acabar de, tener que, poder, soler

7. Глаголске перифразе сагерундом:

estar, seguir, llevar

Синтакса

Реченица:

Зависно-сложена реченица у индикативу и уз инфинитив

Временска (Temporal)

Mientras iba por la calle, vi a Ángela.

Cuando estoy de vacaciones, siempre visito a mis abuelos.

Узрочна (Causal)

Estudio español porque me gusta.

Намерна (Final)

Estudio español para viajar por España.

Условна (Condicional):

Si viene, dile que estoy aquí.

Si quieres, iremos de paseo.

Директни и индиректни говор у индикативу (без правила о слагању времена):

Juan dice: „Vengo mañana”

Juan dice que viene el otro día.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваливање).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандардно језичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик;</p> <p>– разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор;</p> <p>– разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандардно језичких елемената и спорнијег ритма;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандардно језичких елемената и спорнијег ритма, уз евентуална понављања и појашњења;</p> <p>– разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему.</p> <p>– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама;</p> <p>– разуме текстове који садрже различита упутства;</p> <p>– разуме дуже и сложене савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;</p> <p>– користи самостално циљни језик као језик комуникације;</p> <p>– говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре;</p> <p>– препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим;</p> <p>– укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања;</p> <p>– образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других;</p> <p>– излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуелног подстицаја;</p> <p>– током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења;</p> <p>– учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <p>– разумевање говора;</p> <p>– комуникативна ситуација;</p> <p>– монолошко и дијалогско излагање;</p> <p>– стандардни језик;</p> <p>– изговор;</p> <p>– информативни прилози;</p> <p>– размена информација;</p> <p>– култура и уметност;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издавање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– функционална комуникација;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>

<p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>3. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p>	<p>– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста;</p> <p>– пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и сл. користећи једноставне изразе;</p> <p>– описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације;</p> <p>– пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износећи личан став и аргументе;</p> <p>– пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, извештаја и сл.;</p> <p>– познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност;</p> <p>– објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања;</p> <p>– користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p> <p>– преноси, на структурисан начин, основне информације из више сродних текстова, у писаном и усменом облику;</p> <p>– преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику;</p> <p>– преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације;</p> <p>– посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмислености и нејасноће.</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– екосистем;</p> <p>– друштвени систем;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– посредовање;</p>
--	--	---

<p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
--	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Детерминатори

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Множина именица: *pluralia tantum, singularia tantum*

Збирне именице са глаголом у једнини и множини (Нпр. *people, police; family, team, orchestra ...*)

Члан (проширивање опсега употреба и изостављања одређеног и неодређеног члана)

Заменице

Сложене заменице са *some-, any-, no-*
Неодређене заменице

Придеви и прилози

Придеви и прилози истог облика (*fast, early, late, hard*)

Прилози са два облика (Нпр. *hard/hardly, near/nearly*)

Појачавање значења придева и прилога (*so, such, too, enough*)

Везници

Везници у пару: *as... as, both... and, so... as, either... or, neither... nor, not... only, but... also, though... yet*

Творба речи

Најчешћи суфикси (*-hood, -ness, -ment, -ion/-ation*) и префикси (*co-, dis-, in-, mis-*) за творбу именица

Одрични префикси: *un-, in-, im-, ir-, dis-*

Глаголи

*обнављање обрађених глаголских времена

Present Perfect continuous, Past Perfect Continuous

Изражавање будућности: *Future perfect, Future continuous*

Коњунктив садашњи и прошли

Герунд (употреба после глагола *enjoy, prefer, avoid...* и после израза *It's nouse, I can't help ...*)

Модални глаголи са инфинитивом перфекта

Пасивне конструкције

Causative have/get

Пасивни изрази (Нпр. *It is said that... He is believed to ...*)

Предлози

Предлози после придева и партиципа (Нпр. *angry about, fond of, disappointed with*)

Предлози после глагола (Нпр. *congratulate on, borrow from, divide into ...*)

Фразални глаголи са објектом

(*Take off your coat. /Take your coat off.*)

Реченица

Релативне реченице (рестриктивне и нерестриктивне)

Погодбене реченице (обнављање сва три типа)

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК**Именице**

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Ненаглашене личне заменице са императивом (*imperativo coni pronomi*)

Ненаглашене личне заменице у пару у сложеним временима (*pronomi personali accoppiati nei tempi composti*)

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Органска компарација придева (*forme irregolari*)

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање из претходних разреда

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*

Кондиционал прошли (*condizionale passato: Avrei voluto comprare un bel gelato*)

Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto e trapassato prossimo*)

Коњунктив садашњи (*congiuntivo presente: Penso che Maria debba studiare di più*)

Коњунктив прошли (*congiuntivo passato: Penso che sia andato al cinema*)

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање из претходних разреда

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК**Именице**

Властите и заједничке именице у облицима једнине и множине: *Traum – Träume, Bild – Bilder, Handy – Handys*

Именице изведене од глагола суфиксацијом и имплицитном деривацијом: *aufstehen – Aufstand, ankommen – Ankunft, umziehen – Umzug*

Именице изведене префиксацијом/префиксацијом и суфиксацијом уз усвајање одговарајућег рода на основу најфреквентнијих префикса и суфикса: *Organisation, Gründung, Freiheit*

Сложенице: *Buchmesse, Weihnachtsmarkt, Umweltschutz*

Најфреквентнији англицизми и њихови еквиваленти на немачком језику: *der Song/das Lied, das Event/die Veranstaltung, die News/die Nachricht, der Shop/der Laden*

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола, именица и прилога: *gestrig, heutig, launisch, verständnisvoll, trinkbar, zwanzigjährig, schrecklich, fehlerfrei, erfolglos*

Изведени префиксацијом: *unzufrieden, demotiviert*

Сложени: *bildhübsch, steinreich*

Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, генитиву, дативу и акузативу једнине и множине уз придеве у позитиву, компаративу и суперлативу – рецептивно и продуктивно (*mein älterer Bruder, eine der schönsten Frauen, das beste Handy*)

Позитив, компаратив и суперлативу атрибутској и прилошкој функцији: *derhöchsteBerg, dasteuersteAuto, amlangweiligsten, je mehr, desto besser, so gut wie ...*

Најфреквентнији придеви с апредлозима (*zufrieden mit, ärgerlich über, abhängig von, dankbar für, interessiert an, fertig mit*)

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein-, dein-, sein-, ihr-, unser-, euer/eure, Ihr-*), показни (*dieser, diese, dieses*), негациони (*kein, keine*), неодређени (*manche, einige*).

Употреба члана у номинативу (субјекат), акузативу и дативу (директни и индиректни бјекат), партитивном генитиву (*die Hälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Schwester meiner Mutter, das Haus meiner Eltern*), конструкција *einer/eine/eines +* генитив множине (*einer der besten Sänger, eine der populärsten Schauspielerinnen, eines der größten Länder*).

Бројеви

Основни и редни бројеви (*der siebte Achte, am siebten Ersten*)

Најфреквентнији разломци у контексту тумачења једноставних графикана и статистичких приказа (*mehrrals /wenigerals / knapp /über die Hälfte, ein Drittel, ein Viertel, zwei Drittel*)

Предлози

Функционална употреба предлога за изражавање временских, просторних, узрочних и начинских односа – предлози са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich.*), са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule.*), најфреквентнији предлози са генитивом (*während, wegen, statt, trotz*).

Глаголи

Глаголска времена: презент, претерит, перфекат, плусквам-перфекат и футур слабих, јаких и неправилних глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са наглашеним и ненаглашеним префиксима.

Глаголи са предлозима (*warten auf, denken an, träumen von, sich verabreden mit*) уз лица, ствари и појаве.

Глаголи са предлозима + корелат + *dass* реченица (*Ich ärgere mich darüber, dass...*).

Конјунктив помоћних и модалних глагола и „würde“ + инфинитив у функцији изражавања жеље, савета, препоруке и хипотетичког и иреалног услова у садашњости прошлости (*Ich hätte gern... Du solltest ... Wenn ich Zeit hätte, würde ich ins Kino gehen. Wenn ich nur am Meer wäre! Markus tut so, als ob er viel Geld hätte. Wenn ich bloß früher gekommen wäre!*).

Конјунктив претерита јаких глагола – рецептивно (*ich käme, ich gäbe, ich wüsste, ich ginge*).

Конјунктив плусквамперфекта у функцији изражавања жаљења за радњама које се нису одиграле (*Wenn ich bloß mehr gelernt hätte / Hätte ich bloß mehr gelernt!, Wenn ich bloß früher gekommen wäre / Wäre ich bloß früher gekommen! Wenn ich früher gekommen wäre, hätte ich dir geholfen.*).

Инфинитив са „zu“ уз модалитетне глаголе, одређене именице и придеве, као и устаљене изразе (*Hast du noch viel zu lernen? Sie hatte keine Zeit/Lust/Möglichkeit, mit ihm darüber zu sprechen. Es ist gesund, viel Obst zu essen. Du brauchst dir keine Sorgen zu machen. Wann hat er aufgehört, Fleisch zu essen?*)

Презент и претерит пасива радње – рецептивно и продуктивно (*Dieses Buch wird viel gelesen. DDR und BRD wurden 1949 gegründet.*), перфекат пасива радње – рецептивно (*Das Auto ist repariert worden.*)

Пасив презента и претерита уз модалне глаголе. (*Unser Haus muss/musste verkauft werden.*)

Презент и претерит пасива стања. (*Die Tür ist/war geöffnet.*)

Везници и везнички изрази

Конјунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor, damit, indem, wie, als ob, sowohl... als auch, entweder... oder, weder... noch, nicht nur... sondern auch, je... desto*

Заменице

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *was für ein-*, релативне заменице у номинативу, дативу и акузативу. Неодређене заменице (*einer/eine/eins/welche*) и присвојне (*meiner/meine/meins*), негационе заменице (*keiner/keine/keins*).

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier; dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, wofür, daran, dafür*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице (временске, условне, намерне, начинске, жељене, условне, иреалне, компаративне, последичне). Ред речи у реченици, правило *ТЕ-КА-МО-ЛО-ЛО*-хијерархија прилошких одредби у реченици.

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице општег рода (**умница, невежда, соня**). Род скраћеница. Наши и страни познатији географски називи са специфичношћом у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група. Именице придевског порекла (**учёный, зодчий, портной, гостинная, запятая, жаркое, пирожное**).

Заменице

Одричне заменице; неког, нечега.

Неодређене заменице са **-то, -нибудь, -либо, кое-**. Повратна заменица уз глаголе (Мы чувствуем себя хорошо. Он уважает себя). Односне заменице и корелације (Увидишь чудеса, каких не видел. Каков привет, таков ответ.). Заменица **сей** (у устаљеним конструкцијама: *до сих пор, ни с того ни с сего*).

Придеви

Присвојни придеви типа **медвежий, лисий**. Придеви са различитом рекцијом у односу на српски језик: **способный к чему, интересный чем, готовый к чему** и др. Елатив: Он рассказал всё до мельчайших подробностей.

Бројеви

Основни бројеви и њихова употреба. Бројеви **полтора, полтораства**. Сложенице с морфемом **пол**.

Глаголи

Фреквентни двовидски и непарни глаголи: **адресовать, исследовать, организовать, родиться, лежать, сидеть, очутиться** итд. Глаголи кретања са префиксима (систематизација). Императив глагола типа **пить, петь, лечь, есть**. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка глаголске радње. Радни и трпни глаголски придеви – грађење, употреба и промена. Трпни глаголски придев садашњег и прошлог времена – грађење, употреба и промена.

Прилози

Употреба прилога образованих од других врста речи (од именица: **домой, вечером**, од придева: **новый-ново, хороший-хорошо**, од бројева: **однажды, дважды**, од заменица: **по-моему, всегда**; од глагола, али у облику партиципа и глаголских прилога: **блестеть-блестяще, читать-читая**, од других прилога: **близко-близко, отсюда, оттуда**).

Реченица

Одричне реченице.

Разноврсни облици и специфичности изражавања одрицања у руском језику (**не, нет, ни; никто, ничто, никакой; нигде, никогда...**).

Партиципске конструкције. Претварање пасивне у активну конструкцију и обрнуто. Претварање партиципских конструкција у сложене реченице и обрнуто.

Сложене реченице.

Употреба зависно сложених реченица (временске, начинске, мере и степена и др.; *Солнце уже было высоко, когда я открыл глаза. Писать надо так, чтобы всё было понятно. Он принёс столько словарей, сколько было нужно.*).

Безличне реченице. (*Уже светает. Реки сковало льдом. Мечтам и годам нет возврата и сл.*).

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене за претходне разреде и даље примењивати у различитим комбинацијама. У III разреду посебну пажњу посветити (у виду вежби) моделима за исказивање следећих односа и значења:

Субјекатско-предикатски односи

а) Реченице са субјектом израженим конструкцијом: **номинатив + с + инструментал**: Мы с вами опять в школе.

б) Реченице с копулама: **являться, называться, служить** и сл. *Металлы являются хорошими проводниками электричества. Глина служит сырьём для керамических изделий.*

в) Реченице са копулом **есть**
Организм есть живое существо.

г) Реченице са **это** у предикату
Золото это драгоценный металл.

д) Реченице с трпним глаголским придевом у предикату
Лес посаженнедавно. Проект здания создан архитектором.

Просторни односи

Реченице с прилошким одредбама за место, правац и трасу
Я там никогда не был, но очень хочу поехать туда. Северная его часть лежит за полярным кругом.

Авала расположена в двадцати километрах от Белграда.

Квантитативни односи

а) Реченице са одредбом за меру и количину
Был мороз в тридцать градусов.

Предмет весом в пять килограммов.

б) Реченице са одредбом за приближну количину
Я приду минут через десять.

В классе было учеников тридцать.

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом израженим партиципском конструкцијом.

Ученик, стоящий у доски, долго решает задачу.

Мы возьмём письменные работы, проверяемые преподавателем. Товарищ, прочитавший новую книгу, рассказал нам её содержание.

Книга, прочитанная товарищем, заинтересовала нас.

Орфографија

Речи са удвојеним сугласницима. Писање речи страног порекла (*Афины, Белград, Нью-Йорк, Гаага, интервью, шоссе, джинсы*).

Лексикологија

Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима и паронима, као и међујезичких хомонима и паронима. Вишезначност речи и њихова семантизација. Најчесталији руски фразеологизми.

Лексикографија

Једнојезични речници и служење њима. Речник синонима, антонима, хомонима, фразеолошки речник, орфографски речник. Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса (www.gramota.ru)

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

1) Употреба члана и заменице у специфичним посесивним обртурама: *j'ai mal au genou, le vin me monte à la tête.*

2) Бројеви, систематизација; разломци, апроксимативни бројеви.

3) Праве неодређене заменице.

4) Сложене упитне заменице *lequel, laquelle...*

5) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући из аменицу **он**) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и фреквентних неодређених; прилошких.

6) Место заменица у различитим модалитетима реченица (лично-прилошке).

7) Сложене упитне заменице *lequel, laquelle...*

8) Сложене релативне заменице: *aucel, de laquelle, avec lesquels, pour lesquelles ...*

Глаголска група

1) Основне вредности и употребе начина, времена и перифрастичних конструкција савладаних у претходним разредима.

2) Слагање времена (објекатске реченице, индиректно питање).

3) Систематизација презента субјунктива; најфреквентнији везници праћени субјунктивом.

4) Антериорни футур.

5) Слагање партиципа перфекта.

6) Герундив и партицип презента.

Предлози

Систематизација употребе предлога и фреквентних предлошких израза

Прилози

1) Место прилога употребљених са простим и са сложеним временима: *beaucoup, bien, déjà, encore, enfin, peut-être, souvent, vite;* прилозина *-menti – amment/ – emment.*

Модалитети и форме реченице

1) Пасив без израженог агенса; са агенсом уведеним предлогом *par*; са агенсом уведеним предлогом *de*.

2) Императивни модалитет.

3) Систематизација интерогативног модалитета.

4) Директно и индиректно парцијално питање.

Сложене реченице

1) Систематизација зависних реченица са фреквентним везницима: релативних, компаративних, временских, узрочних, фаналних, погодбених.

2) Последичне реченице савезницима *si / tellement / tant de ... que.*

3) Опозитивне реченице.

4) Концесивне реченице (најфреквентнији везници).

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис:

– Писање графичког акцента у једносложним речима и хомонимима

– Писање речи страног порекла

– Интерпункција и интонација

Лексикологија:

– Синоними и антоними

– Употреба једнојезичних и двојезичних речника

Морфологија:

1. Именице:

– Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев

2. Придев:

– Систематизација употребе (род, број, поређење, апокопа)

3. Члан:

– Проширење употребе одређеног и неодређеног члана

4. Глаголи:

- Помоћни глаголи SER и ESTAR (основна употреба, као и употреба уз придеве)
- Пасив (основна употреба)
- Глаголска времена у индикативу (систематизација до сада научених времена-презента, простог и сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта)

Футур (Indicativo futuro)

- Морфолошке особености и употреба футура

Кондиционал (Condicionalsimple)

- Морфолошке особености и употреба кондиционала

Конјунктив презента (Subjuntivopresente)

- Морфолошке особености и употреба у изражавању жеље, савета, забране и др.

Синтакса:**Реченица:**

- Систематизација до сада научених зависно-сложених реченица (временске, узрочне, последичне) у индикативу и уз инфинитив:
- Намерна зависно-сложена реченица уз везник *para que*
- Условна зависно-сложена реченица уз везник *si*
- Директни и индиректни говор

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања).</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма.</p> <p>2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).</p> <p>2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p>	<p>По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, укључујући и оне у којима постоји узрочно-последични и/или хронолошки след од неколико једноставнијих корака које треба обавити, и то у различитим приватним и јавним комуникативним ситуацијама и у образовном контексту, исказаних споријим ритмом и сасвим разговетном стандардно језичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима;</p> <p>– разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања на познате теме, друштвено релевантних, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима, уколико се користи стандардни језик;</p> <p>– разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор;</p> <p>– разуме битне елементе садржаја (главну тему и најважније споредне елементе тематике, актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог; хронологију дешавања у општим цртама, главне узрочно-последичне аспекте) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме;</p> <p>– разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалošких форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандардно језичких елемената и споријег ритма, без упадљивих индивидуалних говорних специфичности и паралелног говора учесника у комуникацији (тзв. „упадања у реч”), а уз евентуална понављања и појашњења (по потреби);</p> <p>– разуме једноставнија образложења ставова и мишљења саговорника, прати нит аргументације и евентуалне противаргументе, формулисане једноставнијим језичким средствима и изнете на недвосмислен начин, уз евентуалне пропратне невербалне и паравербалне комуникативне сигнале;</p> <p>– разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему.</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалошко излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ;

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, белешака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p>	<p>– примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи;</p> <p>– разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и апстрактним темама;</p> <p>– разуме садржај различитих информативних текстова;</p> <p>– разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;</p> <p>– користи спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учioniци и ван ње;</p> <p>– говори о одређеним тематским областима на методичан/систематичан начин, наглашавајући важне елементе и значајне детаље;</p> <p>– опширно описује или излаже на тему из ширег окружења и домена интересовања, користећи додатна образложења;</p> <p>– у интеракцији са саговорником исказује и брани своје идеје и мишљења о актуелним дешавањима уз објашњења, аргументацију и коментаре;</p> <p>– излаже свој став и подржава предности и истиче мане различитих опција;</p> <p>– брани и заступа свој став и изражава слагање или неслагање са саговорником;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације;</p> <p>– непознате речи;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– функционална комуникација;</p> <p>– интеракција;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>
<p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на тему како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p>	<p>– пише есеје о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања, износећи сопствено мишљење, аргументујући своје ставове и наглашавајући релевантне детаље;</p> <p>– пише прегледе/ сажетке књига, филмова, тв емисија и др;</p> <p>– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, повезујући све делове текста у смислену целину;</p> <p>– описује стварне и zamiшљене догађаје, утиске, мишљења, осећања;</p> <p>– истиче предности и мане неке појаве или поступка;</p> <p>– сажима, препричава и систематизује садржаје и информације из сложенијих текстова;</p> <p>– пише детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације и објашњења, користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања, износећи личан став и аргументе и процењујући другачије ставове и идеје;</p> <p>– тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише формална и неформална писма/мејлове/позивнице, користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, упућивање извињења;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање;</p> <p>– есеј;</p> <p>– врсте текстова;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писменог изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
	<p>– анализира различите аспекте екосистема и друштвеног система своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– објашњава и критички анализира могући узрок неспоразума у интерперсоналној и интеркултурној комуникацији;</p> <p>– процењује како властита и туђа уверења и вредности утичу на начин на који се опајају и разумеју други људи и културе;</p> <p>– дискутује аргументовано о културној условљености понашања због које су различити феномени опажени као уобичајени, односно чудни, као нпр. различити обрасци понашања, навике у исхрани и сл.;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног вербалног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања;</p> <p>– користи фреквентне регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације.</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– екосистем;</p> <p>– друштвени систем;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилмови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– посредовање;</p>

2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.

2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.

5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.

2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.

2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.

2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.

2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на **напредном** нивоу у свакој области.

1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ

2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.

2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.

2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.

2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ

2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.

2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.

2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.

2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).

2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.

2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.

3. Област језичке вештине – ГОВОР

2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.

2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.

2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.

2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).

2. СТ. 3. 3. 5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.

4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ

2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.

2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.

2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.

2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.

2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).

5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.

2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.
 2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.
 2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.
 2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Множина сложеница

Множина именица страног порекла

Дупли генитив

Члан (утврђивање и проширивање опсега употреба и изостављања одређеног и неодређеног члана)

Инверзија после одричних прилога

(*Not only, No sooner, Seldom, Rarely, Never ...*)

Везници

Повезивање зависне реченице са главном:

when, that, while, because, although, though, since, after, as, if, until, as if, as though, so that, in order that

Творбаречи

Суфикси за прављење придева (*-able, -ary, -ful, -less, -ous, -ic, -ical...*)

Сложенице: именице (*breakdown, software, passer-by...*) и придеви (*blue-eyed, short-sleeved ...*)

Глаголи

*обнављање обрађених глаголских времена

simple and continuous forms (глаголи стања и радње: *think, feel, look, see, smell, taste, appear*)

Future Continuous / Future Perfect / Future Perfect Continuous

Партицип перфекта

Глаголи праћени герундом или инфинитивом

Модални глаголи са инфинитивом перфекта (*musthave/couldhave/can't have...*)

Садашњи и прошли коњунктив

Предлози у изразима за време

(Нпр. *on time/in time, at the end/in the end/at last ...*)

Фразални глаголи (од три дела, нпр: *split up with, run out of, come up with...*)

Реченица

Скраћивање реченица партиципом (временске, релативне, узрочне клаузе)

Неуправни говор (са слагањем времена; различити типови реченица)

Мешовите кондиционалне реченице

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање из претходних разреда

Придеви

Обнављање из претходних разреда

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање из претходних разреда

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба: *Marco entrò e vide il computer acceso. Ma nella stanza non c'era nessuno*

Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto e trapassato prossimo, passato remoto*)

Употреба коњунктива у зависној реченици (*finali, concessive, condizionali, temporali, modali ecc.*)

Коњунктив имперфекта (*congiuntivo imperfetto: Pensavo che tu fossi contento del tuo appartamento*)

Stare per + infinito: *Il treno sta per partire*

Пасив (*forma passiva*)

Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si (si passivante)*

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Хипотетички период: Реална погодбена реченица (*Se piove, prendi l'ombrello;*

Se farà bel tempo, andremo in gita) и Потенцијална (*Se fossi in te non lo farei*)

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице N – деклинације: *Mensch, Herr, Nachbar, Kollege, Präsident*

Поименичени партиципи: *der Angestellte, die Studierenden*

Валентност најфреквентнијих именица: *Teilnahme an, Abhängigkeit von, Angst vor, Streben nach*

Деклинација именица страног порекла: *Album, Atlas, Gymnasium, Labor, Virus...*

Неправилна множина именица: *Regen/Regenfälle, Rat/Ratschläge, Sport/Sportarten*

Придеви

Изведени суфиксацијом о длагола, именица и прилога: *gestrig, heutig, launisch, verständnisvoll, trinkbar, zwanzigjährig, schrecklich, fehlerfrei, erfolglos, kalorienarm*

Изведени префиксацијом: *unzufrieden, demotiviert, ineffektiv*

Сложени: *gleichgültig, selbstbewusst, oberflächlich*

Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, генитиву, дативу и акузативу јединице и множине – рецептивно и продуктивно

Најфреквентнији придеви са предлозима: *beliebt bei, stolz auf, reich an, bekannt für*

Партицип презента и партицип перфекта у функцији атрибута: *das lachende Kind, der zerbrochene Spiegel, ein sprechender Papagei, Schlange stehende Leute*

Проширени атрибути у функцији придева: *durch den langen Tunnel fahrende Züge*

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein-, dein-, sein-, ihr-, unser-, euer/eure, Ihr-*), показни (*dieser, diese, dieses*), негациони (*kein, keine*), неодређени (*manche, einige, solche*).

Употреба члана – систематизација градива из прва три разреда.

Бројеви

Основни и редни бројеви (*dersiebte Achte, amsiebten Ersten*)

Најфреквентнији разломци и проценти у контексту тумачења графикана и статистичких приказа (*mehrrals /wenigerals / knapp / überdieHälfte, einDrittel, einViertel, zweiDrittel, 75% derBefragten*)

Предлози

Употреба предлога за изражавање временских, просторних, узрочних и начинских односа – систематизација градива из претходних разреда – предлози са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich.*), сатативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt.*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule.*), најфреквентнији предлози са генитивом (*während, wegen, statt, trotz, außerhalb, innerhalb*). *Von* и *durch* у пасивним реченицама.

Глаголи

Глаголска времена: презент, претерит, перфекат, плусквамперфекат и футур слабих, јаких и неправилних глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са наглашеним и ненаглашеним префиксима. Најфреквентнији глаголи са префиксима који могу да буду одвојиви и неодвојиви у зависности од значења (*unterhalten, übersetzen*). Глагол *lassen* у презенту, претериту и перфекту. Глаголи *sehen hören* у споју са другим глаголом у инфинитиву у презенту и перфекту (*Ich habe ihn kommen sehen.*). Глаголи са предлозима (*wartenauf, denkenan, träumenvon, sichverabredenmit*) уз лица ствари и појаве – систематизација. Конјунктив помоћних и модалних глагола и „würde” + инфинитив – систематизација. Конјунктив плусквамперфекта у функцији изражавања жаљења за радњама које се нису одиграле (*Wennichbloß mehrgelernt hätte/ Hätteichbloß mehrgelernt!, Wennichbloß frühergekommenwäre/ Wäreichbloß frühergekommen! Wenn ich früher gekommen wäre, hätte ich dir geholfen. Das hätte ich ihr sagen sollen.*)

Слагање времена у оквиру временске реченице уведене везником *nachdem* (*Nachdem ich aufgestanden bin, wasche ich mich. Nachdem ich nach Hause gekommen war, habe ich zu Mittag gegessen.*)

Инфинитив са „zu”, конструкције *um... zu* (*Er sprat, um ein neues Auto zu kaufen.*), *statt ... zu*, *ohne ... zu*.

Презент, претерит и перфекат пасива радње – рецептивно и продуктивно (*DiesesBuchwirdvielgelesen. Die Wohnung wurde renoviert. Das Auto ist verkauft worden.*)

Пасив презента и претерита уз модалне глаголе. (*Unser Haus muss/musste verkauft werden.*)

Презент и претерит пасива стања. (*Die Tür ist/war geöffnet.*)

Пасивне парафразе. (*Das Wasser ist trinkbar. Der Wagen ist zu reparieren. Die Wohnung lässt sich renovieren.*)

Најфреквентнији функционални глаголски спојеви: *eine Entscheidung treffen, (sich) Wünsche erfüllen*

Неуправни говор – искључиво рецептивно

За истовременост

Sie sagt: „Ich schreibe einen Brief an meinen Freund.”

Sie sagt, dass sie einen Brief an ihren Freund schreibe.

За радњу која се десила пре момента говора; перфект или плусквамперфект конјунктива

Sie sagt: „Ich habe einen Roman von T. Mann gelesen.”

Sie sagt, sie habe/hätte einen Roman von T. Mann gelesen. Sie sagt, dasssie...

За радњу која се дешава после момента говора: футур конјунктива или облик „würde”

Sie sagt: „Ich werde einen Roman von T. Mann lesen.”

Sie sagt, sie werde/würde einen Roman von T. Mann lesen.

Siesagt, dasssie...

Везници и везнички изрази

Конјунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, da, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor, nachdem, damit, indem, wie, als ob, sowohl... als auch, entweder... oder, weder... noch, nicht nur... sondern auch, je... desto, falls, (an)statt dass, ohne dass*

Заменице

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *wasfürein-*, релативне заменице у номинативу, генитиву, дативу и акузативу. Неодређене заменице (*einer/eine/eins/welche*) и присвојне (*meiner/meine/meins*), негационе заменице (*keiner/keine/keins*)

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier, dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, dafür*).

Партицип презента у функцији прилошке одредбе: *ErgehtsingendnachHause.*

Партицип презента у функцији предикатива: *DieArbeitistanstrengend.*

Прилозисасуфиксом –*weise: beispielsweise, interessanterweise*

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице. Ред речи у реченици, *ТЕ- КА- МО- LO-* правило – хијерархија прилошких одредби у реченици.

Промена у реду речи у кондиционалној и поредбеној/начинској реченици условљеног изостављањем везника *wenn* скраћивањем везника *alsob*.

Одредбе квалитета и квантитетапомоћу партикула

total, echt, besonders, wirklich, ziemlich, nicht so, nicht besonders, gar nicht, überhaupt nicht, sehr (Sie ist eine sehr fleißige Studentin. Das war eine besonders angenehme Reise.)

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице придевског и партиципског порекла (*зодчий, столовая, насекомое, учащийся*). Именичке абревијатуре. Двојаки облици номинатива множине именица са различитим значењем

(*листья* – *листы*, *меха* – *мехи*, *образы* – *образа*, *учители* – *учители*). Именице са значењем професије, вршиоца радње, припадника народа, становника града, одређене социјалне групе и сл.

Заменице

Систематизација заменица. Посебну пажњу посветити упитним, одричним, општим и неодређеним заменицама.

Придеви

Придеви настали од партиципа (писање суфикса-ени -енн-рецептивно), заменица и бројева. Фреквентни придеви образовани помоћу најтипичнијих суфикса (*деревянный*, *кожаный*; *молчаливый*, *студенческий*, *величавый*, *праздничный*).

Бројеви

Систематизација бројева (посебно основних, редних и вишечланих).

Глаголи

Пренесена значења простих и префиксалних глагола кретања у појединим облицима. Употреба глагола образованих помоћу најтипичнијих префикса и суфикса (*по-*, *на-*, *вы-*, *до-*; *-ива-*, *-ыва-*, *-ова-*, *-иро-*, *-ва-* и др.). Систематизација усвојених глагола који се рекцијски разликују одеквивалентних глагола српског језика (*поблагодарить кого* – *захвалити коме*, *простить кого* – *опростити коме*, *смеяться над кем*, *чем* – *подсмевати се коме*, *чему*; *исмева-ти кога*, *шта*; *взяться за работу* – *латити се посла* и сл.).

Прилози

Систематизација прилога. Посебну пажњу посветити начинским и околносним прилозима (*как*, *каким образом*, *где*, *куда*, *внизу*, *утром*, *почему*, *зачем*).

Предлози

Систематизација предлошко-падежних конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, просторних, временских, узрочних, циљних, начинских, атрибутивних и других односа).

Везници

Систематизација везника уз систематизацију независносложених и зависносложених реченица (прости/примарни, мотивисани и вишечлани везници: *а*, *и*, *да*, *или*; *где*, *когда*, *если*, *хотя*; *потому что*, *чтобы*, *с тех пор как* *итак далее*).

Реченица

Једночлане реченице (*Весна. Гроза! Ночь. Вечерело.*) Могућности трансформација једночланих реченица у двочлане реченице и обрнуто. Трансформација партиципских конструкција узависносложене реченице с везником *который* и обрнуто. Трансформација зависносложених реченица у простопроширене и обрнуто. Глаголска реакција – систематизација (*Я стану врачом, юристом... Мы долго ждали гостей. Саша привык к новому классу. Благодарю тебя, вас* и сл.).

Реченични модели

Реченичне моделе уведене у наставу током претходних разреда обнављати тако да ученици постану свесни: а) да се исти смисао (значење, однос) у руском језику може исказати језичким средствима различитог нивоа; б) да се исти смисао често на различите начине исказује у руском језику и матерњем језику ученика. Посебну пажњу посветити, пре свега у облику вежби, следећим моделима и њиховом стилском диференцирању:

Субјекатско-предикатски односи

- а) Реченица с глаголом *представлять собой*у предикату
Геометрическая фигура представляет собой часть плоскости.

- б) Реченице с глаголима *иметь*, *иметься*у предикату
Мы имеем фотографии нашей планеты, сделанные из космоса.
в) Реченице са аналитичким глаголским предикатом
Данные подвергаются обработке в ЭВМ.

Објекатски односи

- Објекат уз негиране глаголе
Он не имеет права так говорить. Разве ты не знаешь эту девушку?

Просторни односи

Реченице с прилошким одредбама за место, правац, одвајање од места и трасу (систематизација)

Идите вниз. Мы были внизу. Они пришли снизу. Много таких памятников вокруг нас. Я тебя буду ждать около памятника.

Мы повесили зеркало над умывальником. Солнечные лучи проходят сквозь/через стекло. Они долго жили за границей. Они приехали из-за границы. К реке нужно было идти по лесу/лесом. Наши книги лежат там на столе. Откуда ветер, оттуда и с частью.

Временски односи

- а) Реченице с прилошким одредбом за време (систематизација).
Он родился 15 мая 1971 года. Он родился в 1971 году. За несколько дней до начала войны он приехал домой. Он пришёл перед началом урока. Это было два года тому назад.

- б) Сложена реченица
Прежде чем ты будешь отвечать, хорошо подумай. Перед тем как объявили войну, он видел её на хуторе. Пока жена готовила завтрак, Данилов вышел в город.

Циљни односи

- а) Реченице с прилошким одредбом за циљ и намену (систематизација)

Я иду в аптеку за лекарством. Я иду в аптеку купить лекарство. С целью измерения силы применяют динамометр.

- б) Сложена реченица
Чтобы определить направление, нужен компас. Для того, чтобы они поняли нашу правду, мы должны идти вперед.

Узрочни односи

- а) Реченица с прилошким одредбом за узрок (систематизација).
Товарищи почему-то не пришли. Благодаря помощи друга, я выполнил задание. Он отсутствовал по болезни. Благодаря помощи товарища, мы приехали вовремя.
б) Сложена реченица
Так как было шумно, мы ничего не могли понять. Он не пришёл в школу, потому что заболел.

Условни односи

- Сложена реченица
Если нагревать тела, то они расширяются. Если бы вся любовь была счастливой, то не было бы песен о любви.

Атрибутивни односи

Реченице са конгруираним и неконгруираним атрибутом (систематизација).

- Учитель проверил ученические тетради. Учитель проверял тетради учеников.*

*Это чемпион мира по шахматам.
 По стенам висели английские и французские гравюры.
 Стоят и те трое, хмурые все.
 Над деревяней спустились сумерки, синие, тёплые, тихие.*

Орфографија

Употреба запете код зависносложених и независносложених реченица, издвојених обрта, уводних и уметнутих речи и реченица, сложених везничких израза (у поређењу с матерњим језиком).

Лексикологија

Прелазак речи из једне категорије у другу. Стилска функција идиома и фразеологизама.

Руске реалије (у поређењу с матерњим језиком). Стилска обојеност речи. Разликовање стилова изражавања.

Лексикографија

Енциклопедијски речници (општи и посебни културолошки, нпр., речник књижевних термина, речник лингвистичких термина, речник позоришних термина и сл.). Најпознатије енциклопедије и служење њима. Речници страних речи и израза. Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса – www.gramota.ru.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

- Место придева и промена значења најфреквентнијих (*grand, ancien, pauvre, curieux ...*).
- Придеви испред и иза именице: *une jolie petite robe noire*.
- Систематизација компаратива и суперлатива; неправилни компаратив и суперлатив.
- Систематизација бројева; разломци.

Глаголска група

- Систематизација униперсоналних глагола.
- Сложени партицип перфекта.
- Инфинитив перфекта.
- Фактивни глаголи и најчешће конструкције (рецептивно).
- Аорист глагола прве и друге групе. Аорист најфреквентнијих глагола, укључујући неправилне *avoir, être, aller, venir, dire, faire* (рецептивно).
- Систематизација презента субјунктива иза најфреквентнијих глагола, униперсоналних конструкција и везника.
- Перфект субјунктива (рецептивно).

Предлози

- Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

Прилози

- Систематизација прилога на – *menti – amment/ – emment*.
- Придеви употребљени као прилози: *bas, bon, cher, fort, lourd*.

Модалитети и форме реченице

- Систематизација пасива.

Сложена реченица

- Суперлатив праћен субјунктивом.
- Инфинитивне реченице.
- Партиципска реченица.
- Систематизација најфреквентнијих везника и предложних конструкција у временским, узрочним, последичним, концесивним, погодбеним, опозитивним и финалним реченицама.

Конектори

Временски: (*tout d'abord, ensuite, alors, puis, après, enfin, finalement*).

Енумеративни: *aussi, de même, également; de plus, en plus; bref, enfin, voilà; or, d'ailleurs, non seulement... mais encore*.

Аргументативни: (узрок) *étant donné / étant donné que, à présent / maintenant que*; (последича) *au point que*, (намера, циљ) *dans le but de, dans / avec l'intention / l'espoir de*; (опозиција) *au contraire, en revanche, par contre, au lieu de*; (концесија) *cependant, or, malgré*; (хипотеза) *en cas de, au cas où*.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис:

- Писање графичког акцента у једносложним речима и хомонимима
- Писање речи страног порекла
- Писање великог слова
- Интерпункција и интонација

Лексикологија и лексикографија:

- Синоними и антоними
- Честе фразе и изреке (*Dichosyfraseshechas*)
- Употреба једнојезичних и двојезичних речника (нпр. *dle. gae. es, wordreference. com*)

Морфологија:

1. Именице:

- Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев

2. Придев:

- Систематизација употребе (род, број, поређење, апокопа)

3. Члан:

- Проширење употребе одређеног и неодређеног члана

4. Глаголи:

- Глаголи SER и ESTAR (основна употреба, као и употреба уз придеве)
- Систематизација морфолошких и синтаксичких особености презента, простог и сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта
- Пасив (*pasiva refleja*)
- Императив (*Imperativo*): афирмативни и негативни облик
- Футур (*Futurosimple*): морфолошке особености (правилни и неправилни глаголи) и употреба фтура
- Кондиционал (*Condicionalsimple*): морфолошке особености и употреба кондиционала
- Конјунктив презента (*El presente de subjuntivo*): морфолошке особености и употреба у изражавању жеље, осећања, забране и вредновања

Синтакса:

- Систематизација до сада научених зависно-сложених реченица (временске, узрочне, последичне) у индикативу и уз инфинитив
- Намерна зависно-сложена реченица уз везник *para que*
- Условна зависно-сложена реченица уз везник *si*
- Директни и индиректни говор

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда музичке школе – у сваком наредном разреду об-

навља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)
 Свет рада (перспективе и образовни системи)
 Интересантне животне приче и догађаји
 Свет уметности
 Живи свет и заштита човекове околине
 Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)
 Медији и комуникација
 Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света)
 Потрошачко друштво
 Спортски и спортске манифестације
 Србија – моја домовина
 Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик
 Европа и заједнички живот народа

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других
 Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)
 Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.
 Давање једноставних упутстава и команди
 Изражавање молби и захвалности
 Изражавање извињења
 Изражавање потврде и негирање
 Изражавање допадања и недопадања
 Изражавање физичких сензација и потреба
 Исказивање просторних и временских односа
 Давање и тражење информација и обавештења
 Описивање и упоређивање лица и предмета
 Изрицање забране и реаговање на забрану
 Изражавање припадања и поседовања
 Скретање пажње
 Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
 Тражење и давање дозволе
 Исказивање честитки
 Исказивање препоруке
 Изражавање хитности и обавезности
 Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју

стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учешће у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима профила школе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда панела, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда два писмена задатка.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од опшгих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да допринесе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијају спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварило разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша,

укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);

- брзина говора;

- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последница); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтанa интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

1. коришћење раније усвојених знања;
2. дедуктивно/индуктивно закључивање;
3. употреба контекста;
4. предвиђање;
5. анализа и критичко расуђивање;
6. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруке, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

– Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности

Комуникативна ситуација: спортске активности, инструкције везане за употребу апарата, преузимање докумената или апликација на крајњи/персонални уређај, једноставније техничке информације, припремање хране, састављање предмета сачињених из делова, нпр. намештај, проналажење информација потребних за усвајање школских и других знања, сналажење у простору, проналажење траженог објекта, праћење инструкција добијених у јавном простору, путем разгласа на станицама, аеродромима, у тржним центрима итд.

– Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика

Комуникативна ситуација: краћа излагања, изводи из предавања или саопштења, извештаји, кратке „исповедне” форме персонализованог карактера на основу личних искустава итд.

– Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама

Комуникативна ситуација: аудио и аудио визуелни прилози радијског, телевизијског и мултимедијалног карактера – вести, репортаже, извештаји.

– Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме

Комуникативна ситуација: исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.

– Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника

Комуникативна ситуација: кратке дискусије, размена информација између двоје и више говорника, укључујући и једноставним језичким средствима изведено преговарање, договарање, убеђивање)

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	

Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслеп.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читам да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознаљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично повлачење претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

– теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

– текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);

– лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размеђују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (саопштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем;

– увежбавање изговора аутентичних песама ради извођења.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлажање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

– разумевање изворног говорника;

– неформални разговор;

– формална дискусија;

– функционална комуникација;

– интервјуисање;

– усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова,

разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (као у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полупоформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Часови посвећени музичкој терминологији

Први разред – најмање 5% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Основне поделе у музици; класична и забавна музика; основне поделе у оквиру класичне музике;
- 2) Основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења;
- 3) Музички инструменти.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: музички облици; врсте гласова; дијатонски тоналитети; основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења истих одредница у свакодневном италијанском; писање испитног програма; превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

Други разред – најмање 10% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења;
- 2) Музички инструменти – општа подела;
- 3) Биографије познатих композитора и извођача.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику; понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења истих одредница у италијанском.

Трећи разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

- 1) Анегдоте и краће биографије познатих композитора и извођача;
- 2) Музички инструменти – систематизација;

3) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

Четврти разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

1) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем;

- 2) Анегдоте и биографије познатих композитора и извођача;
- 3) Израда портфолија.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог израђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2 до нивоа Б2) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност

и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетирања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и унапређивањем стратегија учења страног језика развије комуникативну компетенцију, оспособи се за писмену и усмену комуникацију, интеркултурално разумевање и професионални развој.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама.

Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто. Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

Основни ниво

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествује у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

Средњи ниво

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Напредни ниво

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општих или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образлаже различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Рецепција (слушање и читање)

Основни ниво

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене споро и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

Средњи ниво

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно споро. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

Напредни ниво

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА: Продукција (говор и писање)

Основни ниво

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

Средњи ниво

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

Напредни ниво

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

ВЕЗА ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА И ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Стандарди образовних постигнућа достижу се **на крају општег средњег образовања**. Исти стандард (или његов део) активираће се више пута током школске године, односно до краја средњег образовања, сваки пут уз другу наставну јединицу. Такво поступање осигурава досезање све вишег и вишег нивоа појединачних ученичких постигнућа, а ученичка знања, вештине и способности се непрестано сагледавају из нових углова, утврђују, проширују и систематизују.

С обзиром на сложеност предмета **Страни језик** и области унутар предмета, неопходно је поступно остваривати све стандарде кроз све четири године средњошколског образовања, али поједини стандарди се могу видети и као конкретније повезани са одређеним исходом.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2
Годишњи фонд часова	70

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више саговорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење). 2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања). 2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.	– реагује на одговарајући начин на усмене поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме, уз евентуалну претходну припрему, основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао прилагођеног аудио и видео материјала; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања текста о познатим темама у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем текста; – доводи у везу, ослањајући се на општа знања и искуства, непознате елементе поруке, на основу контекста, и памти, репродукује и контекстуализује њене битне елементе. – разуме краће текстове (дужине око 120 речи) о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, ослањајући се и на претходно стечена знања; – препознаје најучесталије врсте текстова на основу њихових карактеристика; – разуме обавештења и упозорења на јавним местима; – разуме краћу личну поруку упућену у сврху кореспонденције; – разуме општи садржај и основну поруку из краћег информативног текста у циљу глобалног разумевања; – проналази, издваја и разуме одређену релевантну информацију унутар препознатљиве врсте текста у циљу селективног разумевања; – разуме кратке и једноставне текстове који садрже упутства и савете у циљу детаљног разумевања (уз визуелну подршку); – разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечиви, стрипови).	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање – говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; непознате речи; – ИКТ
	– учествује у кратким дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о познатим темама и интересовања; – користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту; – описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу; – изражава своје утиске, мишљења и осећања у вези са блиским темама; – излаже основни садржај писаних, илустрованих и усмених текстова о познатим темама; – излаже унапред припремљену кратку презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања).	УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ – усмено изражавање; – неформални – разговор; – формална – дискусија; – функционална – сарадња; – интервјуисање – интонација – дијалог

<p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележика или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражаваће основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p>	<p>– пише на једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (70-90 речи) користећи фреквентне речи и изразе;</p> <p>– описује утиске, мишљења и осећања (70-90 речи)</p> <p>– пише белешке, једноставне поруке и лична писма да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– попуњава формуларе, упитнике и различите обрасце у личном и образовном домену.</p> <p>– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средства (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.);</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>писмено изражаваће</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика</p> <p>– и комуникативне</p> <p>– функције</p> <p>– ИКТ;</p> <p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p>	<p>– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;</p> <p>– преводи на матерњи језик садржај краћег текста о познатим темама.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p>

<p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредије ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
---	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Бројиве и небројиве именице.
 Множина именица (правилна и неправилна).
 Саксонски генитив.

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
 Изостављање члана.

Заменице

Личне, показне, упитне.

Детерминатори

Присвојни, показни, неодређени, квантификатори.

Придеви и прилози

Грађење и употреба придева и прилога.
 Врсте прилога.
 Место придева и прилога у реченици.

Предлози

Најчешћи предлози за оријентацију у простору и времену.

Бројеви

Прости и редни бројеви.

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Глаголи

Глаголска времена

Употреба садашњих времена (*Present Simple Tense, Present Continuous Tense, Present Perfect Tense*).

Изражавање прошлости (*Past Simple Tense, Past Continuous Tense*).

Начини изражавања будућности (*Future Simple Tense, be going to*).

Модални глаголи (*can, must, may*).

Императив

Пасивни глаголски облици и конструкције (*Present Simple Tense, Past Simple Tense, Future Simple Tense, Present Perfect Tense*).

Творба речи

Сложенице.
 Најчешћи суфикси и префикси.

Реченица

Ред речи у реченици.
 Потврдне, упитне и одричне реченице.

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом.

Системски приказ морфолошких карактеристика.

Слагање именица и придева.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.
 Партитивни члан.

Заменице

Личне заменице.

Наглашене личне заменице.

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта *complemento oggetto* и индиректног објекта *complemento di termine*.

Присвојне заменице.

Показне заменице (*questo, quello*).

Повратне заменице.

Упитне заменице (*chi? che?/che cosa? Quanto/a/i/e? Quale/i/?*).

Придеви

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју.

Компарација придева

(*Anna è più alta di Luca.*).

Апсолутни суперлатив

(*Maria è bellissima.*).

Присвојни придеви. Употреба члана уз присвојне придеве (*lamiabici, tuofratello*).

Показни придеви: *questo, quello*.

Називбоја (*bianco, rosso, verde, giallo, nero, azzurro...*). Морфолошке особености придева (*viola, rosa, blu, arancione*).

Бројеви

Главни бројеви.

Редни бројеви.

Предлози

Прости предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова основна употреба.

Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti, dietro*.

РЕЦЕПТИВНО: Предлози спојени са чланом (*preposizioni articolate*).

Глаголи

Садашње време (*Presente Indicativo*).

РЕЦЕПТИВНО: *Presente progressivo (stare + gerundio)*.

Императив за неформално обраћање (*Imperativo diretto*):

Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me.

Заповедни начин за формално обраћање (*Imperativo indiretto*):

Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto, per favore!

Повратни глаголи.

Употреба глагола *piacere*.

Перфекат (*Passato Prossimo*) правилних и неправилних глагола:

Sono andata alla stazione.

Non ho fatto il compito di casa.

Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*:

Sono dovuto andare dal dentista.

Ho potuto leggere i titoli in italiano.

Футур правилних и неправилних глагола:

Noi torneremo a casa alle cinque.

Имперфекат (*Imperfetto*):

C'era una volta un re e viveva in un castello..

Прилози

Основни прилози (*bene, male, molto, poco, troppo, meno, più*), прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора (*a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*).

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *mente*.

Речце*Ci, ne.*

Везници (*e, anche, o, ma, perché, se, quando, come, siccome, appena*).

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику.

Упитна реченица.

Ред речи у реченици.

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период).

НАПОМЕНА: *Програм за италијански језик за пету годину учења, други страни језик, примењује се и за италијански као први страни језик у првом разреду гимназије. Оба статуса језика подразумевају подједнак недељни фонд часова (два часа недељно) и исту годину учења (пета година).*

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК**Именице**

Властите и заједничке (у облицима једине и множине: *Bild – Bilder, Kopf – Köpfe, Frau – Frauen*), са одговарајућим родом.

Изведене суфиксацијом: *Faulheit, Bildung*.Изведене префиксацијом: *Ausbildung*.Сложенице: *Sommerferien, Jugendliebe, Tomatensuppe*.**Придеви**

Изведени суфиксацијом од глагола и именица: *fehlerfrei, liebevoll, sprachlos, trinkbar*.

Сложени: *steinreich*.

Придевска промена – јака, слаба, мешовита (рецептивно).

Компаратив и суперлатив (правилна творба и главни изузеци: *groß – größer, teuer – teurer*).

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), нулти, присвојни (*mein, dein*), показни (*dieser, jener*), негациони (*kein, keine*).

Употреба члана у номинативу (субјект), акузативу и дативу (директни и индиректни објект), партитивном генитиву (*die Hälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Mutter meiner Mutter*).

Бројеви:

Основни и редни (*der siebte erste; am siebten ersten*).

Предлози– са акузативом (*Ich bin gegen dich*),– са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*),– са дативом или акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule*).**Глаголи**

Глаголска времена: презент, претерит модалних, помоћних, слабих и нафреквентнијих јаких глагола, перфект слабих и јаких глагола, футур.

Глаголи са предлозима (*warten auf, sich interessieren für*).

Конјуктив у функцији изражавања жеље (*Ich hätte gern... Ich möchte... Ich würde gern ...*).

Везници и везнички изрази:

und, oder, aber; weil, wenn, als, während, bis, obwohl, dass, ob.

Личне заменице

У номинативу, дативу и акузативу.

Прилози

За време (*gestern*), место (*nebenan*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице; независне и зависно-сложене реченице, индиректне упитне реченице.

Ред речи у реченици.

4) РУСКИ ЈЕЗИК**Фонетика с прозодијом**

Акцентовани гласови. Отвореност и затвореност акцентованих вокала.

Редукција вокалских гласова. Редукција вокала после тврдих гласова („акање”); редукција вокала после меких гласова („икање”).

Систем сугласничких гласова руског језика. Парни тврди и меки гласови. Увек тврди и увек меки гласови.

Обезвучавање шумних звучних сугласничких гласова на крају речи; алтернације звучних и безвучних сугласника.

Сугласничке групе *чт, сч, зч, шш, вств, стн, лш, здн*.

Основне интонационе конструкције (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

Упитни исказ без упитне речи (ИК-3). ИК-3 у унутрашњим фонетским синтагамама. Сегментација.

Именице

Обнављање и систематизација основних именичких промена. Варијанте различитих наставака: локатив на **-у:** *о береге/на берегу, о лесе/в лесу, о крае/на краю*.

Номинатив множине на **-а, -я, -ья, -е:** *города, учителя, деревья, граждане*.

Именице којима се означавају професије људи, њихова национална и територијална припадност.

Непроменљиве именице: *кино, кофе, метро, кафе*.**Заменице**

Одричне заменице: *никто, ничто, ничей, никакой*. (рецептивно).

Придеви

Поређење придева: прост и сложен компаратив и суперлатив. Присвојни придеви на **-ов, -ев, -ин, -ский:** *братов, Игорев, мамин, пушкинский* (рецептивно).

Реакција придева: *больной чем, готовый к чему, способный к чему и сл.*

Кратки придеви на примерима *рад, готов, занят, должен, болен*.

Бројеви

Промена основних бројева: 1, 2, 3, 4, 5–20, 30 (рецептивно).

Редни бројеви: *первый, второй, пятый, десятый*.

Слагање броја и именице: *один дом, два (три, четыре) дома, пять домов; одна парта, две (три, четыре) парты, пять парт; один год, два (три, четыре) года, пять лет*.

Глаголи

Обнављање и систематизација глагола прве и друге конјугације. Глаголи с алтернацијом сугласника у основи (*любить, видеть...*).

Глаголски вид и време (садашње, будуће – просто и сложено, прошло).

Потенцијал – грађење и употреба. (рецептивно)

Глаголи кретања са и без префикса (по-, при, у-, вы-, в-): *идти – ходить, ехать – ездить, бежать – бегать, плыть – плавать, лететь – летать, нести – носить, вести – водить, везти – возить*.

Исказивање заповести: друго лице ј. и мн. продуктивно: *Дай мне тетрадь, пожалуйста! Подумайте об этом! Садитесь!* прво лице мн. рецептивно: *Давайте повторим! Пошли!*

Реакција глагола: *поздравити кого с чем, поблагодарити кого за што, пожертвовати кем-чем, напомињати о ком-чём, интересовати се кем-чем, навикнути к чему, следити за кем-чем* итд.

Прилози

Прилози и прилошке одредбе за место (*далеко, блиско*), време (*утром, зимой*), начин (*хорошо, плохо*), количину. Предикативни прилози (*нужно, можно, нельзя*), упитни прилози (*как, когда, где, куда, откуда*).

Помоћне врсте речи

Предлози (*в, о, на, над, под, без, во время, через, после, с, до, к, по, от, из, у...*), везници и везничке речи (*и, или, а, но, не только... , но и... , потому что, поэтому, что, чтобы, если, где, куда, который*), речце (*не, ни, ли, неужели, разве*).

Реченица

Однос реченица у сложеној реченици: независносложене и зависносложене реченице (саставне, раставне; субјекатске, предикатске, објекатске, временске итд. на конкретним примерима).

Управни и неуправни говор.

Реченични модели

Реченични модели у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

– субјекатско-предикатски односи

именски предикат, копуле *быть, стать, являться*;

Шшикин был великим художником. Ваша копия компьютерной программы не является подлинной.

одсуство копуле

Я – Мария. Мой папа – лётчик.

– објекатски односи

директни објекат

Андрей купил вчера новую футболку. Я не получил ответа.

индиректни објекат

Ваня их поблагодарил за помощь. Олег взял эту книгу у товарища. О чём вы думали?

зависна реченица

Олег мне сказал, что все в порядке. Нам не сказали, что вы придете.

– просторни односи

изражени прилогом

Куда нам идти? (вниз, вверх, внутрь, домой). Где вас ждать? (внизу, наверху, внутри).

изражени зависним падежом

За какой партией сидишь? Он заболел гриппом.

– временски односи

изражени прилогом

Вчера у меня была контрольная по математике.

изражени зависним падежом

Я сегодня работал с пяти до семи (часов). Мы дружим с детства.

– начински односи

Миша странно ведёт себя. Он хорошо говорит по-русски. Она рисует лучше всех.

– узрочни односи

изражени зависним падежом

Он не приехал в срок по болезни. Несмотря на плохую погоду мы пошлугулять.

– атрибутивни односи

изражени атрибутом у суперлативу

А. С. Пушкин является величайшим русским поэтом.

изражени атрибутом у зависном падежу

Я забыл тетрадь по русскому языку. Это мой товарищ по школе.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партиципних чланова; присвојних и показних придева; основних и редних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетаирања производа – *fromage de brebis*, написа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faits divers*, на знаковима упозорења – *entrée interdite*; испред именици у позицији атрибута: *il est boulanger* и слично).

Род и број именица и придева; место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места: *un grand homme/un homme grand; un brave homme/un homme brave*; поређење придева.

Заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу *on*) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат.

Глаголска група

Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур, прогресивни презент, блиска прошлост; *il faut que, je veux que, j'aimerais que* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*Il faut que tu racontes ça à ton frère*), као и рецептивно: *Il faut que tu fasses/que tu ailles/ que tu sois/ que tu t'assoies/ que tu écrives*; презент кондиционала: *Ses parents me laissaient partir, je viendrais avec toi!* императив (рецептивно): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur*;

Најфреквентнији униперсонални глаголи.

Предлози

Најчешћи предлози.

Контраховање члана и предлога.

Прилози

За место, за време, за начин, за количину.

Место прилога.

Прилошке заменице *en* и *у*.

Модалитети и форме реченице

Декларативни, интерогативни, ексclamативни и императивни модалитет.

Афирмација и негација.

Реченице са презентативима *c'est mon copain, voici / voilà mes parents, il y a beaucoup de bruit ce soir*.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис

Обнављање и систематизација гласовног система шпанског језика.

Тонски и графички акценат, дијереза.

Интонација упитне реченице.

Основна правила писања правописних и интерпункцијских знакова.

Именице

Властите и заједничке именице.

Плуралитетантум:

las gafas, las vacaciones.

Употреба именица у одговарајућем роду и броју са детерминативом.

Слагање именица и придева:

Es una casa bonita.

Mucha gente vive en pisos.

Заменице

Личне заменице за субјекат и изостављање личне заменице:

Yo soy guitarrista. / Soy guitarrista.

Наглашене личне заменице.

Личне заменице у функцији директног објекта (*objeto directo*) и индиректног објекта (*objeto indirecto*).

Повратне заменице.

Показне заменице.

Детерминативи

Присвојни, показни, неодређени, квантификатори.

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана.

Сажети члан *al, del.*

Одређени члан испред именица које почињу наглашеним *-a:* *el aula, las aulas.*

Бројеви

Основни и редни бројеви.

Апокопирање редних бројева *primer(o), tercer(o).*

Придеви

Описни придеви.

Положај придева.

Апокопирање придева уз именицу

buen hombre.

Компарација придева: *más que, menos que, el/la más, tan... como.*

Прилози

Фреквентни прилози за време, количину и начин.

Прилози на *-mente* и прилошке конструкције:

Miguel completa el trabajo exitosamente / de modo exitoso.

Предлози

Фреквентни предлози за оријентацију у простору и времену.

Глаголи

Глаголска времена савладана у основној школи (*presente, pretérito imperfecto, pretérito indefinido, pretérito perfecto*).

Императив (императив за друго лице једнине и множине, императив за учтиво обраћање – треће лице једнине и множине).

Глаголске перифразе уз инфинитив (*ir a, tener que, deber, hay que, empezar a*) и герунд (*estar*).

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном облику.

Проста и проширена реченица у одричном облику (*nada, nadie, ningún/ninguno/ninguna, nunca, tampoco*):

No ha venido nadie. / Nadie ha venido.

No me gusta esta película. – A mí tampoco.

Упитна реченица (*quién/quienes, qué, cuándo, cómo, dónde, cuánto/a/os/as*).

Ред речи у реченици.

Независно-сложена реченица уз везнике *y/e, o/u, pero*.

Зависно-сложена реченица у индикативу (временска, узрочна, релативна).

Зависно-сложена реченица са истим субјектом.

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ
	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.).	– разуме и реагује на одговарајући начин усмене на поруке у вези са активностима у образовном контексту; – разуме основну поруку краћих излагања о познатим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор; – разуме информације о релативно познатим и блиским садржајима и једноставна упутства у приватном, јавном и образовном контексту; – разуме општи смисао информативних радијских и телевизијских емисија о блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор; – разуме основне елементе радње у краћим видео-записима у којима се обрађују релативно блиске теме, ослањајући се и на визуелне елементе; – разуме суштину исказа (са)говорника који разговарају о блиским темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – изводи закључке после слушања непознатог текста у вези са врстом текста, бројем саговорника, њиховим међусобним односима и намерама, као и у вези са општим садржајем; – ослањајући се на општа знања, искуства и контекст поруке, увиђа значење њених непознатих елемената; – памти и контекстуализује битне елементе поруке;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ

<p>2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p>	<p>– разликује најчесталије врсте текстова, познајући њихове основне карактеристике, сврху и улогу;</p> <p>– разуме краће текстове о конкретним темама из свакодневног живота, као и језички прилагођене и адаптиране текстове утемљене на чињеницама, везане за домене општин интересовања;</p> <p>– разуме осећања, жеље, потребе исказане у краћим текстовима;</p> <p>– разуме једноставна упутства и саветодавне текстове, обавештења и упозорења на јавним местима;</p> <p>– разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, стрипови);</p> <p>– проналази, издваја и разуме у информативном тексту о познатој теми основну поруку и суштинске информације;</p> <p>– идентификује и разуме релевантне информације у мејловима, проспектима, новинским вестима, репортажама, огласима, реду возње, блогovima;</p> <p>– препознаје основну аргументацију у једноставнијим текстовима (нпр. новинским чланцима или писмима читалаца, као и другим врстама коментара);</p> <p>– наслућује значење непознатих речи на основу контекста;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације; непознате речи;</p> <p>– ИКТ</p>
<p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више саговорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p>	<p>– учествује у краћим дијалозима, размењује информације и мишљење са саговорником о блиским темама и интересовањима;</p> <p>– користи циљни језик као језик комуникације у образовном контексту, прилагођавајући свој говор комуникативној ситуацији, у временском трајању од два до три минута;</p> <p>– описује себе и своје окружење, догађаје у садашњости, прошлости и будућности у свом окружењу и изван њега;</p> <p>– на једноставан начин/укратко изражава своје утиске и осећања и образлаже мишљење и ставове у вези са блиским темама;</p> <p>– описује догађаје и саопштава садржај неке књиге или филма, износећи своје утиске и мишљења;</p> <p>– укратко препричава краћи текст или видео-запис;</p> <p>– излаже унапред припремљену краћу презентацију на одређену тему (из домена личног интересовања);</p> <p>– указује на значај одређених исказа и делова исказа пригодном гестикулацијом и мимиком или наглашавањем и интонацијом;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– функционална сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>
<p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више саговорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p>	<p>– пише на разложен и једноставан начин о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности (обима 80 100 речи);</p> <p>– описује утиске, мишљења и осећања (обима 70 90 речи);</p> <p>– пише белешке, поруке и лична писма/мејлове да би тражио или пренео релевантне информације;</p> <p>– једноставним језичким средствима резимира прочитани/преслушани текст о блиским темама и износи сопствено мишљење о њему;</p> <p>– попуњава формуларе, упитнике и различите образце у личном и образовном домену;</p> <p>– пише краћа формална писма (писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове);</p> <p>– пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, слика, графикана, детаљних упутстава;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износе мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p>	<p>– препознаје и разуме, у оквиру свог интересовања, знања и искуства, правила понашања, свакодневне навике, сличности и разлике у култури своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје и адекватно користи најфреквентније стилове и регистре у вези са елементима страног језика који учи, али и из осталих области школских знања и животних искустава;</p> <p>– препознаје различите стилове комуникације и најфреквентнија пратећа паравербална и невербална средства (степен формалности, љубазности, као и паравербална средства: гест, мимика, просторни односи међу говорницима, итд.);</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже);</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земаља чији језик учи;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изnose лични ставови једног или више саговорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изnose ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушајалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p>	<p>– преноси суштину поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– резимира садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p>
--	---	--

<p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
---	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

Пасивни глаголски облици и конструкције

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице у функцији придева

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
Изостављање члана.

Заменице и детерминатори

Присвојне
Повратне.

Придеви и прилози

Прилози учесталости
Компаративи и суперлативи

Предлози

Предлози после именица (нпр. *difference between*)
Предлози после глагола (нпр. *talkto, lookat*).

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Творба речи

Суфикси за именице које означавају занимања –*er/or, -ist, -ician*

Фразални глаголи са *on, off, up, down...* (нпр. *go on, take off, cut down*).

Глаголи

Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена:

Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect

Used to/would за уобичајене радње у прошлости

Will/going to за предвиђање

Модални глаголи (*may/might; must/have to; must /mustn't / needn't*;))

Реченица

Питања (*WH-questions, Tag questions*)
Погодбене реченице (потенцијалне, иреалне).
Неуправни говор (са и без слагања времена).

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Релативне заменице (*pronomi relativi: che, cui*)
Ненаглашене личн езаменице у служби директног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti nei tempi composti*)
Неодређене заменице (*pronomi indefiniti: niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, alcuni*)

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Компарација придева (*grado comparativo: Anna è più alta di Luca e superlativo dell'aggettivo: Anna è la più alta della classe*)
Неодређени придеви (*aggettivi indefiniti: alcuni, nessuno, qualche, ogni*)

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Предлози спојени са чланом (*preposizioni articolate*)

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Presente progressivo (stare + gerundio)

Императив (*imperativo*). Заповедни начин за сва лица: *Fa' presto! Non tornare tardi! Non andate via senza di me! Prego Signora, entri! Mi dia un etto di prosciutto, per favore!*

Кондиционал садашњи правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*: *Vorrei un chilo di mele, per favore! Potresti prestarmi il tuo libro di italiano?*)

Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*: *Sono arrivato alla stazione quando il treno era già partito*)

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Хипотетички период: Реална погодбена реченица: *Se piove, prendi l'ombrello; Se farà bel tempo, andremo in gita*

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке именице у облицима једине и множине: *Bild – Bilder, Kopf – Köpfe, Frau – Frauen*.

именице изведене суфиксацијом (уз усвајање одговарајућег рода): *Freiheit, Bildung*.

Изведене префиксацијом/префиксацијом и суфиксацијом: *Verstand, Ausbildung* Сложенице: *Sommerferien, Jugendliebe, Tomatensuppe*. Singulariatantum, pluraliatantum: *Hunger, Durst, Ferien, Geschwister*.

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола, именица и прилога: *gestrig, heutig, ärztlich, launisch, liebevoll, sprachlos* Сложени: *bildschön, blitzschnell* Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, дативу и акузативу једине и множине – рецептивно и продуктивно

Позитив, компаратив и суперлатив у атрибутској и прилошкој функцији: *derhöchsteBerg, dasteuersteAuto, amlangweiligsten*.

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein, dein*), показни (*dieser, jeder*), негациони (*kein, keine*).

Употреба члана у номинативу (субјекат), акузативу и дативу (директни и индиректни објекат), партитивном генитиву (*dieHälfte desLebens*), посесивном генитиву (*dieSchwestermeinerMutter, das-HausmeinerEltern*).

Употреба одређеног члана уз географске појмове: називе земаља мушког и женског рода и у множини, река, језера и планина (*SiewarenamSchwarzenMeer. ErlebtinderTürkei*.)

Употреба одређеног члана уз имена годишњих доба, месеци и дана у недељи, уз претходно дефинисане или јединствене појмове (*DerMontagistderersteTaginderWoche. DerSommeristderheißesteJahreszeit*.)

Употреба нултог члана уз одређене топониме (називе земаља, континентата и насељених места), уз предикативно употребљене називе занимања, градивне именице, узвике и фразеолошке конструкције (*SerbienisteinschönesLand. Berlin ist die Hauptstadt der BRD. Peter ist Lehrer. Ich soll Milch, Brot und Butter kaufen. Hilfe! Wir konnten kaum zu Wort kommen*.)

Употреба неодређеног члана за исказивање категорије, уз непознате или први пут споменуте појмове (*DasisteinTisch. Serbien ist ein schönes Land. Da liegt ein Buch*.)

Бројеви

Основни и редни бројеви (*der siebte Achte, am siebten Ersten*)

Предлози

Са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich*.), са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule*.)

Глаголи

Глаголска времена: презент са специфичним облицима (*klingeln, wechseln, halten, raten*), претерит, перфекат и футур слабих и јаких глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са наглашеним и ненаглашеним префиксима. Глагол *lassen*. Глаголи са предлозима (*wartenauf, denkenan*). Конјунктив помоћних и модалних глагола и „würde“ + инфинитив у функцији изражавања жеље, савета, препоруке и реалног и иреалног услова у садашњости (*Ichhättegern... Du solltest ... Wenn ich Zeit hätte, würde ich ins Kino gehen*.) Императив. Инфинитив са „zu“ уз модалитетне глаголе, одређене именице и придеве, као и устаљене изразе (*Hastdunochvielzulernen? Sie hatte keine Zeit/Lust/Möglichkeit, mit ihm darüber zu sprechen. Es ist gesund, viel Obst zu essen. Du brauchst dir keine Sorgen zu machen. Wann hat er aufgehört, Fleisch zu essen?*)

Негација

kein-, nicht, nirgends, nirgendwo, nie(mals), gar nicht, nirgendwohin, keinesfalls keineswegs (*Das war keinesfalls die richtige Antwort. Er wird heute gar nicht kommen*.)

Везници и везнички изрази

Конјунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor*.

Заменице

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *wasfür-*, релативне заменице у номинативу, дативу и акузативу.

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier, dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, dafür*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице. Ред речи у реченици

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Именице

Предлошко-падешке конструкције са акцентом на разликама у односу на српски језик: **игра в футбол, игра в шахматы; обучение русском языку; контрольная по русскому; учёба в университете; подготовка к экзамену и сл.**

Именице на **-ия, -ие, -мя, -анин(янин)**

Скраћенице (вуз, АН, МГУ, РФ и сл.) – **рецептивно**.

Заменице

Неодређене заменице типа **кто-то, кто-нибудь** – **рецептивно**

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика, у предикату са допуном (**Ети заданија для нас просты. Эти заданија простые.**)

Бројеви

Промена и употреба основних (**1–4, 5-20 и 30, сорок, девяносто, тысяча, миллион, миллиард**) и редних бројева при исказивању времена по часовнику, датума, количине са предлозима **без, около, с... до, с... по, от... до, к**

Глаголи

Систематизација правила и начина исказивања заповести.

Најчешћи префикси код грађења глагола и њихова улога у промени глаголског вида (**сделать, заговорить, написать, переписать**).

Видски парови са различитим кореном: **брать/взять, говорить/сказать, класть/положить, ложиться/лечь, садиться/сесть**.

Прошло време глагола са инфинитивном основом на сугласник (**идти, везти, нести, запретить**).

Глаголски прилози несвршеног и свршеног вида (**молча, поверив, вернувшись**).

Прилози

Најфреквентнији суфикси за грађење прилога: придевска основа + **О** (тихо, скромно и сл.); придевска основа + **И** (по-руски, практически и сл.).

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за први разред и даље употребљавати у различитим реченичним контекстима. У II разреду посебну пажњу посветити, пре свега (у виду вежби), моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са кратким придевским обликом у предикату. **Я был болен гриппом.**

Он способен к математике.

Објекатски односи

Реченице са објектом у инфинитиву.

Врач советовал мне отдохнуть.

Я уговорил товарища молчать.

Сложена реченица -

Врач советовал мне, чтобы я отдохнул. Я уговорил товарища, чтобы он молчал.

Зависни односи:

(изражени зависним падежом; глаголским прилогом; сложеном реченицом)

– просторни

Я тебя буду ждать у (**около, возле**) памятника.

Она живёт у своих родителей.

Мы пошли туда, куда вела узкая тропника.

– временски

Это случилось по окончании войны.

Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.

– начински

Мне нужно с тобой поговорить с глазу на глаз.

Друзья возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой.

– узрочни

Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.

Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.

– циљни

Реченице са одредбом у инфинитиву:

Мать отпустила дочку гулять.

Мы пришли проститься. Мы пришли, чтобы проститься.

Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**

1) Систематизација употребе детерминаната: партитивних чланова и партитивног *de*; присвојних и показних придева; основних, редних бројева.

2) Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица.

3) Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу *on*) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних.

Глаголска група

1) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског *футура*, блиске прошлости.

2) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола.

3) Систематизација презента кондиционала.

4) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после *il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que* глагола заповести, жеље и осећања).

Предлози

1) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (*par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré*).

2) Систематизација предлога за време и временских одредница (*depuis, ç'a fait ... que, en, dans, pour, il y a*).

Прилози

1) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет).

2) Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

1) Директни и индиректни говор.

2) Систематизација интерогативног и императивног модалитета.

3) Систематизација негације.

Сложене реченице

1) Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

2) Систематизација зависних реченица са најфреквентнијим везницима: релативних са заменицама *qui, que, où*; временских са везницима *quand, chaque fois que, pendant que, depuis que*; узрочних са везницима *parce que* и *comme* (рецептивно); финалних са везником *pour que/pour+инфинитив*; хипотетичних са везником *si*.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК**Фонетика и правопис**

Употреба и писање графичког акцента у свим позицијама унутар слога

Систематизација правила за писање графичког акцента

Лексикологија

Синоними и антоними

Морфологија**Именице:**

– Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев

Члан:

– Проширење употребе одређеног и неодређеног члана

Заменице:

- Присвојне заменице
- Редослед и промена заменица у служби индиректног и директног објекта: *melo/la, telo/la, selo/la, ...*
- Понављање ненаглашеног облика заменице после именице у служби директног објекта: *El pan lo compro en el supermercado.*
- Упитне заменице *qué, cuál/cuáles*

Бројеви:

Редни бројеви до десет

Глаголи:

– Систематизација употребе глаголских времена у индикативу:

1. Презент (*Presente*): *Siempretrabaja el turno por la mañana.*

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

Презент за будућност:

Mañanavoydeviaje.

Наративни презент за догађаје у прошлости:

En aquella época la gente vive más pobre que hoy.

2. Прости перфекат (*Pretérito indefinido*):

Систематизација основне употребе уз временске одредбе

3. Сложени перфекат (*Pretérito perfectocompuesto*)

Систематизација основне употребе уз временске одредбе

4. Имперфекат (*Pretéritoimperfecto*)

Систематизација основне употребе имперфекта

5. Изражавање будуће радње помоћу перифрастичног футура (*IR+a+infinitivo*)

6. Глаголске перифразе са инфинитивом:

deber, empezar, acabar de, tener que, poder, soler

7. Глаголске перифразе са герундом:

estar, seguir, llevar

Синтакса**Реченица:**

Зависно-сложена реченица у индикативу и уз инфинитив

Временска (*Temporal*)

Mientras iba por la calle, vi a Ángela.

Cuando estoy de vacaciones, siempre visito a mis abuelos.

Узрочна (*Causal*)

Estudio español porque me gusta.

Намерна (*Final*)

Estudio español para viajar por España.

Условна (*Condicional*):

Si viene, dile que estoy aquí.

Si quieres, iremos de paseo.

Директни и индиректни говор у индикативу (без правила о слагању времена):

Juan dice: „Vengo mañana.”

Juan dice que viene el otro día.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ
	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више са/говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.	– разуме и извршава упутства и налоге за различите активности у образовном контексту и у свакодневним (приватним и јавним) комуникативним ситуацијама; – разуме општи садржај и најважније појединости краћих монолошких и дијалогских излагања о познатим и узрасно примереним темама, у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања или успоренији темпо говора; – разуме општи смисао информативних прилога (на интернету, радију, телевизији) о познатим или блиским темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор уз одговарајући број понављања; – разуме основне елементе садржаја (актере и њихове међусобне односе, околности радње, заплет и епилог...) у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама (исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.), у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме суштину размене информација саговорника који разговарају о блиским и познатим темама, уз евентуална понављања и појашњавања; – разуме основне (суштинске) аргументе, жеље, потребе и мишљења саговорника, уколико су изнета једноставним језичким средствима, умереним темпом говора и уз евентуалну невербалну, паравербалну или визуелну подршку; – разуме најопштији садржај излагања у којима се на узрасно примерен начин тематизују опште друштвена питања; – разуме општи смисао и одређене препознатљиве појединости текстова класичне и савремене музике различитих жанрова;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ

<p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљување).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје).</p> <p>2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања.</p> <p>2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. изражава захвалност, извињење, упозорење).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).</p> <p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наводи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, белешака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи уговору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више са/говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износи мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p>	<p>– разуме краће текстове о конкретним, блиским темама из свакодневног живота, као и о темама културног, наставног и образовног контекста;</p> <p>– разуме општи садржај и допунске информације из обавештења или упозорења на јавним местима;</p> <p>– разуме једноставније описе догађаја, намера, осећања и интересовања из преписке коју добија (имејлови, поруке, писма);</p> <p>– проналази и издваја релевантне информације из обавештења или проспеката и рекламних материјала;</p> <p>– разуме основну нит аргументације, чак и уколико не разуме све детаље текста;</p> <p>– разуме краће текстове на блиске, познате и обрађиване друштвене теме, препознаје најважније ауторове ставове и закључке;</p> <p>– разуме једноставне књижевне текстове различитих жанрова (поезија, проза, драма) у којима се појављују учесталије метафоре;</p> <p>– открива значење непознатих речи у писаном тексту на основу познатог контекста и језичког предзнања;</p> <p>– усклађује интонацију, ритам и висину гласа са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p> <p>– користи релативно спонтано и самостално циљни језик као језик комуникације у учионици са наставником и са осталим ученицима и ученицама;</p> <p>– описује особе, радњу, место, доживљај или актуелна дешавања у садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке и вањјезичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– саопштава и интерпретира најважније информације садржаја кратких емисија, видео записа на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе;</p> <p>– износи своје мишљење, изражава и образлаже ставове и реагује на мишљење и ставове других (допадање/недопадање итд.), користећи познате и једноставне језичке елементе;</p> <p>– започиње и учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– представља укратко резултате самосталног истраживања на одређену тему;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скечеве;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p>	<p>РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА</p> <p>– разумевање прочитаног текста;</p> <p>– врсте текстова</p> <p>– издвајање поруке и суштинских информација;</p> <p>– препознавање основне аргументације; непознате речи;</p> <p>– ИКТ</p> <p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формална дискусија;</p> <p>– функционална сарадња;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>
	<p>– попуњава формуларе, упитнике и различите образце у личном и образовном домену;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, СМС поруке и сл.) да би тражио или пренео релевантне информације користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава;</p> <p>– резимира прочитани/преслушани текст о блиским, познатим и обрађиваним друштвеним темама користећи једноставна језичка средства;</p> <p>– пише о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– описује особе и догађаје поштујући правила кохерентности користећи фреквентне речи и изразе;</p> <p>– пише о властитом искуству описујући своје утиске и осећања, износи мишљења, планове и очекивања, једноставним језичким средствима;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика и комуникативне функције</p> <p>– ИКТ;</p>

<p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и нарративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.</p> <p>2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се изnose лични ставови једног или више са/говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропатног материјала.</p> <p>2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се изnose ставови на тему из друштвеног или професионалног живота.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).</p> <p>2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.</p> <p>2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.</p> <p>2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).</p> <p>2. СТ. 3. 3. 5. Упоредује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.</p>	<p>– препознаје и наводи најзначајније личности и догађаје културе земље/ земаља чији језик учи и разуме њихову улогу у светским оквирима;</p> <p>– познаје правила понашања, свакодневне навике, слично-сти и разлике у култури своје земље и земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– препознаје најчешће стереотипе у вези са културом своје земље и земаља чији језик учи;</p> <p>– разликује основне облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи (у односу на категорије времена, простора и покрета у комуникацији, као нпр. тачност, лични простор, мимика и сл.);</p> <p>– препознаје и користи најфреквентније регистре и стилове у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже).</p> <p>– преноси суштину и најважније појединости поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи, додајући, по потреби, једноставнија објашњења и обавештења, писмено и усмено;</p> <p>– у писаном облику резимира на структурисан начин садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;</p> <p>– у усменом облику преноси садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га исказаним или претпостављеним потребама саговорника;</p> <p>– користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример:</p> <p>– преноси садржај уз употребу описа, парафраза и сл.;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p> <p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– преношење поруке са матерњег на страни језик/ са страног на матерњи;</p> <p>– стратегије преношења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p>
---	---	---

<p>2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.</p> <p>2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.</p> <p>2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.</p>		
---	--	--

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице у функцији придева

Члан

Употреба одређеног и неодређеног члана.
Изостављање члана.

Заменице и детерминатори

Присвојне
Повратне.

Придеви и прилози

Прилози учесталости
Компаративи и суперлативи

Предлози

Предлози после именица (нпр. *differencebetween*)
Предлози после глагола (нпр. *talkto, lookat*).

Везници

Повезивање елемената исте важности: *for, and, nor, but, or, yet, so*.

Творба речи

Суфикси за именице које означавају занимања *-er/or, -ist, -ician*

Фразални глаголи са *on, off, up, down...* (нпр. *go on, take off, cut down*).

Глаголи

Обнављање обрађених глаголских времена са посебним акцентом на употреби прошлих времена:

Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Past Perfect

Used to/would do уобичајене радње у прошлости

Will/going to за предвиђање

Модални глаголи (*may/might; must/have to; must /mustn't / needn't*;

Пасивни глаголски облици и конструкције

Реченица

Питања (*WH-questions, Tag questions*)
Погодбене реченице (потенцијалне, иреалне).
Неуправни говор (са и без слагања времена).

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Ненаглашене личне заменице са императивом (*imperativo con i pronomi*)
Ненаглашене личне заменице у пару у сложеним временима (*pronomi personalia scoppiatinei tempi composti*)

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Органска компарација придева (*forme irregolari*)

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање из претходних разреда

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда
Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*
Кондиционал прошли (*condizionale passato: Avrei voluto comprare un bel gelato*)
Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto e trapassato prossimo*)
Конјунктив садашњи (*congiuntivo presente: Penso che Maria debba studiare di più*)
Конјунктив прошли (*congiuntivo passato: Penso che sia andato al cinema*)

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање из претходних разреда

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК**Именице**

Властите и заједничке именице у облицима једине и множине: *Bild – Bilder, Kopf – Köpfe, Frau – Frauen*.

именице изведене суфиксацијом (уз усвајање одговарајућег рода): *Freiheit, Bildung*. Изведене префиксацијом/префиксацијом и суфиксацијом: *Verstand, Ausbildung* Сложенице: *Sommerferien, Jugendliebe, Tomatensuppe*. Singulariatantum, Pluraliatantum: *Hunger, Durst, Ferien, Geschwister*.

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола, именица и прилога: *gestrig, heutige, ärztlich, launisch, liebevoll, sprachlos* Сложени: *bildschön, blitzschnell* Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, дативу и акузативу једине и множине – рецептивно и продуктивно

Позитив, компаратив и суперлатив у атрибутој и прилошкој функцији: *der höchste Berg, das teuerste Auto, am längsten*.

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein, dein*), показни (*dieser, jeder*), негациони (*kein, keine*).

Употреба члана у номинативу (субјекат), акузативу и дативу (директни и индиректни објекат), партитивном генитиву (*die Hälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Schwester meiner Mutter, das Haus meiner Eltern*).

Употреба одређеног члана уз географске појмове: називе земаља мушког и женског рода и у множини, река, језера и планина (*Siewarenam Schwarzen Meer. Erlebt in der Türkei*.)

Употреба одређеног члана уз имена годишњих доба, месеци и дана у недељи, уз претходно дефинисане или јединствене појмове (*Der Montag ist der erste Tag in der Woche. Der Sommer ist die beste Jahreszeit*.)

Употреба нултог члана уз одређене топониме (називе земаља, континената и насељених места), уз предикативно употребљене називе занимања, градивне именице, узвике и фразеолошке конструкције (*Serbien ist ein schönes Land. Berlin ist die Hauptstadt der BRD. Peter ist Lehrer. Ich soll Milch, Brot und Butter kaufen. Hilfe! Wir konnten kaum zu Wort kommen*.)

Употреба неодређеног члана за исказивање категорије, уз непознате или први пут споменуте појмове (*Das ist ein Tisch. Serbien ist ein schönes Land. Da liegt ein Buch*.)

Бројеви

Основни и редни бројеви (*der siebte, achte, am siebten, ersten*)

Предлози

Са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich*.), са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule*.)

Глаголи

Глаголска времена: презент са специфичним облицима (*klingeln, wechseln, halten, raten*), претерит, перфекат и футур слабих и јаких глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са наглашеним и ненаглашеним префиксима. Глагол *lassen*. Глаголи са предлозима (*wartenauf, denken an*). Коњунктив помоћних и модалних глагола и „würde“ + инфинитив у функцији изражавања жеље, савета, препоруке и реалног и иреалног услова у садашњости (*Ich hätte gern... Du solltest... Wenn ich Zeit hätte, würde ich ins Kino gehen*.). Императив. Инфинитив са „zu“ уз модалитетне глаголе одређене именице и придеве, као и устаљене изразе (*Hast du noch viel zu lernen? Sie hatte keine Zeit/Lust/Möglichkeit, mit ihm darüber zu sprechen. Es ist gesund, viel Obst zu essen. Du brauchst dir keine Sorgen zu machen. Wann hat er aufgehört, Fleisch zu essen?*)

Везници и везнички изрази

Коњунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor*.

Заменице

Личне заменице у номинативу, генитиву, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *was für ein-*, релативне заменице у номинативу и акузативу.

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier, dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, dafür*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице. Ред речи у реченици

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК**Фонетика са прозођијом**

Систематизација правила руског књижевног изговора (акање/икање, изговор гласа [j], изговор сугласничких група, опозиције звучни/беззвучни сугласник, алтернације/једначења сугласника пред сугласницима, обезвучавање звучних сугласника на крају речи, основне интонационе конструкције).

Именице

Предлошко-падешке конструкције са акцентом на разликама у односу на српски језик: *игра в футбол, игра в шахматы; обучение русскому языку; контрольная по русскому; учёба в университете; подготовка к экзамену и сл.*

Именице на **-ия, -ие, -мя, -анин(янин)**

Скраћенице (ВУЗ, АН, МГУ, РФ и сл.) – **рецептивно**.

Заменице

Неодређене заменице типа **кто-то, кто-нибудь** – **рецептивно**

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика, у предикату са допуном (*Эти задания для нас просты. Эти задания простые*.)

Бројеви

Промена и употреба основних (1–4, 5–20, 30, 40, 90, 1. 000, милион, милијард) и редних бројева при исказивању времена по часовнику, датума, количине са предлозима без, около, с... до, с... по, от... до, к.

Глаголи

Систематизација правила и начина исказивања заповести.

Најчешћи префикси код грађења глагола и њихова улога у промени глаголског вида (*сделать, заговорить, написать, переписать*).

Видски парови: *брать/взять, говорить/сказать, класть/положить, ложиться/лечь, садиться/сесть*.

Прошло време глагола са инфинитивном основом на сугласник (*идти, везти, нести, запереть*).

Глаголски прилози несвршеног и свршеног вида (*молча, поверив, вернувшись*).

Прилози

Најфреквентнији суфикси за грађење прилога: придевска основа + **-о**(тихо, скромно и сл.); придевска основа + **-и**(*по-руски, практически* и сл.).

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за први разред и даље употребљавати у различитим контекстима. У II разреду посебну пажњу посветити, пре свега (у виду вежби), моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са кратким придевским обликом у предикату. *Я был болен гриппом.*

Он способен к математике.

Објекатски односи

Реченице са објектом у инфинитиву.

Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.

Сложена реченица –

Врач советовал мне, чтобы я отдохнул. Я уговорил товарища, чтобы он молчал.

Зависни односи:

(изражени зависним падежом; глаголским прилогом; сложеном реченицом)

– просторни

Я тебя буду ждать у (около, возле) памятника. Она живёт у своих родителей. Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.

– временски

Это случилось по окончании войны. Возвращаясь домой, я встретил товарища. Кончив работу, он поехал домой.

– начински

Мне нужно с тобой поговорить с глазу на глаз. Друзья возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой.

– узрочни

Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня. Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.

– циљни

Реченице са одредбом у инфинитиву:

Мать отпустила дочку гулять. Мы пришли проститься. Мы пришли, чтобы проститься. Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК**Именичка група**

4. Систематизација употребе детерминаната: партитивних чланова и партитивног де; присвојних и показних придева; основних, редних бројева.

5. Систематизација рода и броја именица и придева, поређења придева и именица.

6. Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу *он*) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних.

Глаголска група

5) Систематизација глаголских времена индикатива (презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први), као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости.

6) Систематизација фреквентних униперсоналних глагола.

7) Систематизација презента кондиционала.

8) Презент субјунктива најфреквентнијих глагола (после *il faut que, il vaut mieux que, il est nécessaire que, il est possible que* и глагола заповести, жеље и осећања).

Предлози

3) Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза (*par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de, malgré*).

4) Систематизација предлога за време и временских одредница (*depuis, ça fait ... que, en, dans, pour, il y a*).

Прилози

4) Систематизација прилога за место, време, начин, количину (интензитет).

5) Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

3) Директни и индиректни говор.

4) Систематизација интерогативног и императивног модалитета.

6) Систематизација негације.

Сложене реченице

3) Систематизација координирања реченице са везницима *et, ou, mais, car* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

4) Систематизација зависних реченица са најфреквентнијим везницима: релативних са заменицама *qui, que, où*; временских са везницима *quand, chaque fois que, pendant que, depuis que*; узрочних са везницима *parce que* и *comme* (рецептивно); финалних са везником *pour que/pour+инфинитив*; хипотетичних са везником *si*.

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК**Фонетика и правопис:**

– Систематизација правила за писање графичког акцента у свим позицијама унутар слога, у дифтонгу и хијату

– Интонација и интерпункција

Лексикологија и лексикографија:

– Синоними и антоними

– Употреба двојезичних речника

Морфологија:**1. Именице:**

– Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев

2. Придеви:

– Обнављање облика поређења придева (компаратив супериорности, инфериорности и једнакости, релативни и апсолутни суперлатив)

3. Члан:

– Проширење употребе одређеног и неодређеног члана (уз имена планина, река, и сл.)

4. Заменице:

– Систематизација облика наглашених облика личних заменица уз предлоге (*a mí, a ti, a él; de mí, de ti, contigo, contigo, consigo; para mí, para ti, para él*)

– Систематизација заменица у служби правог и неправог објекта

5. Глаголи:

– Употреба глагола SER и ESTAR
– Систематизација морфолошких и синтаксичких особености презента, простог и сложеног перфекта, имперфекта
– Плусквамперфекат (*Pluscuamperfecto*): морфологија и основна употреба

– Императив (*Imperativo*): афирмативни и негативни облик
– Глаголске перифразе са инфинитивом и герундом: *estar / llevar / seguir + gerundio; voler a / dejar de / estar a punto del començar / empezar a + infinitivo*

6. Квантификатори: *demasiado, mucho, bastante, poco, alguno, ninguno, (casi) todo el mundo, la mayoría, (casi) nadie* и сл.

Синтакса:

– Систематизација зависно-сложених реченица у индикативу и уз инфинитив:

– Узрочна зависна реченица уз везнике: *como, porque, es que* и сл.

– Последица зависна реченица уз везнике: *por eso, así que* и сл.

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ
Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на основном нивоу у свакој области. 1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ 2. СТ. 1. 1. 1. Разуме краће поруке, обавештења и упутства која се саопштавају разговетно и полако. 2. СТ. 1. 1. 2. Схвата смисао краће спонтане интеракције између двоје или више (са)говорника у личном, образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 3. Схвата општи смисао информације или краћих монолошких излагања у образовном и јавном контексту. 2. СТ. 1. 1. 4. Схвата смисао прилагођеног аудио и видео записа у вези с темама из свакодневног живота (стандардни говор, разговетни изговор и спор ритам излагања). 2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ 2. СТ. 1. 2. 1. Разуме општи смисао једноставних краћих текстова у вези с блиским темама, у којима преовлађују фреквентне речи и интернационализми. 2. СТ. 1. 2. 2. Проналази потребне информације у једноставним текстовима (нпр. огласи, брошуре, обавештења, кратке новинске вести). 2. СТ. 1. 2. 3. Разуме једноставне личне поруке и писма. 2. СТ. 1. 2. 4. Уочава потребне детаље у текстовима из свакодневног живота (натписи на јавним местима, упутства о руковању, етикете на производима, јеловник и сл.). 2. СТ. 1. 2. 5. Разуме кратке адаптиране одломке књижевних дела, и друге поједностављене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа. 3. Област језичке вештине – ГОВОР 2. СТ. 1. 3. 1. Уме да оствари друштвени контакт (нпр. поздрављање, представљање, захваљивање). 2. СТ. 1. 3. 2. Изражава слагање/неслагање, предлаже, прихвата или упућује понуду или позив. 2. СТ. 1. 3. 3. Тражи и даје једноставне информације, у приватном, јавном и образовном контексту. 2. СТ. 1. 3. 4. Описује блиско окружење (особе, предмете, места, активности, догађаје). 2. СТ. 1. 3. 5. Излаже већ припремљену кратку презентацију о блиским темама. 2. СТ. 1. 3. 6. Преноси или интерпретира кратке поруке, изјаве, упутства или питања. 2. СТ. 1. 3. 7. Излаже једноставне, блиске садржаје у вези са културом и традицијом свог и других народа. 4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ 2. СТ. 1. 4. 1. Пише кратке белешке и једноставне поруке (нпр. Изражава захвалност, извињење, упозорење). 2. СТ. 1. 4. 2. Пише приватно писмо о аспектима из свакодневног живота (нпр. описује људе, догађаје, места, осећања).	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: – разуме и извршава упутства и налоге за различите активности, у приватним и јавним комуникативним ситуацијама, исказане стандардно језичком артикулацијом, уз минимално ометање позадинским шумовима; – разуме општи садржај и важније појединости монолошких излагања у вези са друштвено релевантним и узрасно примереним темама, уколико се користи стандардни језик; – разуме општи смисао и најважније појединости информативних прилога из различитих медија о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама, у којима се користи стандардни говор; – разуме битне елементе садржаја у краћим аудио и аудио-визуелним формама, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно примерене теме; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандардно језичких елемената и споријег ритма; – разуме општи садржај и идентификује важније појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника, уколико је реч о размени информација, мишљења и ставова на познате и блиске теме из свакодневног живота, уз употребу стандардно језичких елемената и споријег ритма, уз евентуална понављања и појашњења; – разуме садржај и већину тематски повезаних појединости у текстовима савремене музике различитих жанрова, уз поновљена слушања и одговарајућу припрему. – примењује стратегије читања које омогућавају откривање значења непознатих речи; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова у вези с темама везаним за лична интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости аутентичних, адаптираних и неаутентичних дужих текстова у вези с блиским темама; – разуме општи садржај и најважније појединости текстова о мање познатим темама, које спадају у шири спектар интересовања; – разуме општи садржај и најважније појединости дужих текстова о различитим конкретним и делимично апстрактним темама; – разуме текстове који садрже различита упутства; – разуме дуже и сложеније савремене књижевне текстове различитих жанрова, примерене узрасту;	РАЗУМЕВАЊЕ ГОВОРА – разумевање говора; – комуникативна ситуација; – монолошко и дијалогско излагање; – стандардни језик; – изговор; – информативни прилози; – размена информација; – култура и уметност; – ИКТ; РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ ТЕКСТА – разумевање прочитаног текста; – врсте текстова; – издвајање поруке и суштинских информација; – препознавање основне аргументације; – непознате речи; – ИКТ;

<p>2. СТ. 1. 4. 3. Попуњава образац/упитник, наведећи личне податке, образовање, интересовања и сл.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 4. Пише једноставне текстове према моделу, уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана, детаљних упутстава.</p> <p>2. СТ. 1. 4. 5. Преводи или интерпретира информације из једноставних порука, бележака или образаца.</p> <p>5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ</p> <p>2. СТ. 1. 5. 1. Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза које му омогућавају изражавање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 2. Саставља кратке, разумљиве реченице користећи једноставне језичке структуре.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 3. Има углавном јасан и разумљив изговор.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 4. Пише с одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 5. Примењује основну правописну норму.</p> <p>2. СТ. 1. 5. 6. Користи неутралан језички регистар.</p> <p>Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на средњем нивоу у свакој области.</p> <p>1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 1. 1. Разуме суштину и битне појединости порука, упутстава и обавештења о темама из свакодневног живота и делатности.</p>	<p>– користи самостално циљни језик као језик комуникације;</p> <p>– говори, с лакоћом, о познатим темама и темама које су из домена његовог интересовања на кохерентан начин, примењујући познату лексичку грађу и језичке структуре;</p> <p>– препричава неки догађај или дешавање и износи очекивања у вези са тим;</p> <p>– укратко образлаже и објашњава разлоге догађаја или дешавања;</p> <p>– образлаже своје мишљење и реагује на мишљење других;</p> <p>– излаже пред публиком, на разумљив начин, унапред припремљену презентацију на познате и одабране теме уз помоћ визуалног подстицаја;</p> <p>– током и после презентације разуме питања у вези са темом, одговара на њих и пружа додатна објашњења;</p> <p>– учествује у дијалогу и размењује мишљења и информације у вези са својим окружењем и свакодневним ситуацијама;</p> <p>– интерпретира тематски прилагођене песме, рецитације и скаче;</p> <p>– користи интонацију, ритам и висину гласа у складу са сопственом комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације;</p>	<p>УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– усмено изражавање;</p> <p>– неформални разговор;</p> <p>– формални дискусја;</p> <p>– функционална комуникација;</p> <p>– интервјуисање;</p> <p>– интонација;</p> <p>– дијалог;</p>
<p>2. СТ. 2. 1. 2. Разуме суштину и битне појединости разговора или расправе између двоје или више (са)говорника у приватном, образовном и јавном контексту.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 3. Разуме суштину и битне појединости монолошког излагања у образовном и јавном контексту уколико је излагање јасно и добро структурирано.</p> <p>2. СТ. 2. 1. 4. Разуме суштину аутентичног тонског записа (аудио и видео запис) о познатим темама, представљених јасно и стандардним језиком.</p> <p>2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 2. 1. Разуме општи смисао и релевантне информације у текстовима о блиским темама из образовног и јавног контекста.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 2. Открива значење непознатих речи на основу контекста који му је близак.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 3. Разуме описе догађаја, осећања и жеља у личној преписци.</p> <p>2. СТ. 2. 2. 4. Проналази потребне информације у уобичајеним писаним документима (нпр. пословна преписка, проспекти, формулари).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износи мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p>	<p>– пише текст примењујући правила правописа и интерпункције, поштујући основна начела организације текста;</p> <p>– пише текстове о блиским темама из свог окружења и подручја интересовања;</p> <p>– пише краће прегледе/ сажетке књига, филмова, ТВ емисија и сл. користећи једноставне изразе;</p> <p>– описује утиске, мишљења, осећања, истиче предности и мане неке појаве или поступка;</p> <p>– пише белешке, поруке (имејлове, смс поруке и сл.), детаљне извештаје у којима тражи или преноси релевантне информације;</p> <p>– пише одговоре у којима тражи и преноси релевантне информације и објашњења користећи стандардне формуле писаног изражавања;</p> <p>– пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања износи личан став и аргументе;</p> <p>– пише текстове према моделу, тумачи и описује илустрације, табеле, слике, графиконе, истичући релевантне детаље;</p> <p>– пише неформална писма/мејлове/позивнице и сл. користећи се устаљеним изразима за одбијање/прихватање позива, извињења и сл.;</p>	<p>ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ</p> <p>– писмено изражавање</p> <p>– врсте текста;</p> <p>– описивање;</p> <p>– стандардне формуле писаног изражавања</p> <p>– лексика и комуникативне функције;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>2. СТ. 2. 2. 5. Проналази специфичне појединости у дужем тексту са претежно сложеним структурама, у коме се износи мишљења, аргументи и критике (нпр. новински чланци и стручни текстови).</p> <p>2. СТ. 2. 2. 6. Разуме адаптиране књижевне текстове и прилагођене текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.</p> <p>3. Област језичке вештине – ГОВОР</p> <p>2. СТ. 2. 3. 1. Започиње, води и завршава једноставан разговор и укључује се у дискусију на теме како од личног интереса, тако и оне о свакодневном животу.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 2. Износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других учесника у разговору.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 3. Размењује, проверава, потврђује информације о познатим темама у формалним ситуацијама (нпр. у установама и на јавним местима).</p> <p>2. СТ. 2. 3. 4. Описује или препричава стварне или измишљене догађаје, осећања, искуства.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 5. Излаже већ припремљену презентацију о темама из свог окружења или струке.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 6. Извештава о догађају, разговору или садржају нпр. књиге, филма и сл.</p> <p>2. СТ. 2. 3. 7. Излаже садржаје и износи своје мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.</p> <p>4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ</p> <p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p>	<p>– познаје основне одлике екосистема и друштвеног система земаља чији језик учи и разуме њихову међусобну условљеност;</p> <p>– објашњава на једноставан начин традиционално схваћене одлике властите културе припадницима страних култура;</p> <p>– објашњава, на једноставан начин, традиционално схваћене одлике култура чији језик учи припадницима властите културе;</p> <p>– увиђа и разуме да поступци учесника у свакодневним комуникативним ситуацијама могу да буду протумачени на различите начине;</p> <p>– увиђа и разуме постојање културног плуралитета у својој земљи и земаљама чији језик учи;</p> <p>– реагује адекватно на најчешће облике примереног и непримереног понашања у контексту културе земље/ земаља чији језик учи, примењујући обрасце љубазног понашања;</p> <p>– користи фреквентније регистре у комуникацији на страном језику у складу са степеном формалности комуникативне ситуације;</p> <p>– користи на креативан начин ограничена знања из различитих језика како би успешно остварио комуникативну намеру;</p> <p>– истражује различите аспекте култура земље/ земаља чији језик учи у оквиру својих интересовања;</p> <p>– користи савремене видове комуникације у откривању културе земље/ земаља чији језик учи;</p> <p>– користи знање страног језика у различитим видовима реалне комуникације;</p>	<p>СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА</p> <p>– интеркултурност;</p> <p>– екосистем;</p> <p>– друштвени систем;</p> <p>– правила понашања;</p> <p>– стереотипи;</p> <p>– стилкови у комуникацији на страном језику;</p> <p>– ИКТ;</p>
<p>2. СТ. 2. 4. 1. Пише белешке или одговара на поруке, истичући битне детаље.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 2. У приватној преписци, тражи или преноси информације, износи лични став и аргументе.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 3. Пише, према упутству, дескриптивне и наративне текстове о разноврсним темама из области личних интересовања и искустава.</p> <p>2. СТ. 2. 4. 4. Пише кратке, једноставне есеје о различитим темама из личног искуства, приватног, образовног и јавног контекста.</p>	<p>– преноси, на структурисан начин, основне информације из више сродних текстова, у писаном и усменом облику;</p> <p>– преноси општи садржај из текстуалних извора у којима се износе различити ставови, у писаном облику;</p> <p>– преноси, у усменом облику, садржај усменог излагања или писаног текста прилагођавајући регистар и стил потребама комуникативне ситуације;</p> <p>– посредује у неформалној усменој интеракцији уз уважавање различитих културних вредности и избегавајући двосмислености и нејасноће.</p>	<p>МЕДИЈАЦИЈА</p> <p>– стратегије преносења поруке са матерњег на страни језик/са страног на матерњи;</p> <p>– посредовање;</p>

2. СТ. 2. 4. 5. Пише извештај или прослеђује вести (преводи, интерпретира, резимира, сажима) у вези са кратким и/или једноставним текстом из познатих области који чита или слуша.

5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

2. СТ. 2. 5. 1. Користи речи и изразе који му омогућавају успешну комуникацију у предвидивим/свакодневним ситуацијама, актуелним догађајима и сл.

2. СТ. 2. 5. 2. Правилно разуме и користи већи број сложенијих језичких структура.

2. СТ. 2. 5. 3. Има сасвим разумљив изговор.

2. СТ. 2. 5. 4. Пише прегледан и разумљив текст у коме су правопис, интерпункција и организација углавном добри.

2. СТ. 2. 5. 5. Препознаје формални и неформални регистар; познаје правила понашања и разлике у култури, обичајима и веровањима своје земље и земље чији језик учи. Следећи искази описују шта ученик зна, уме и може да уради на напредном нивоу у свакој области.

1. Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ

2. СТ. 3. 1. 1. Разуме појединости значајне за разговор или расправу са сложеном аргументацијом у којој се износе лични ставови једног или више (са)говорника, у приватном, образовном, јавном и професионалном контексту.

2. СТ. 3. 1. 2. Разуме презентацију или предавање са сложеном аргументацијом уз помоћ пропратног материјала.

2. СТ. 3. 1. 3. Разуме аутентични аудио и видео запис у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота.

2. Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ

2. СТ. 3. 2. 1. Препознаје тему и схвата садржај разноврсних текстова, примењујући одговарајуће технике/врсте читања.

2. СТ. 3. 2. 2. Из различитих писаних извора, уз одговарајућу технику читања, долази до потребних информација из области личног интересовања.

2. СТ. 3. 2. 3. Разуме формалну кореспонденцију у вези са струком или личним интересовањима.

2. СТ. 3. 2. 4. Разуме општи смисао и појединости у стручним текстовима на основу сопственог предзнања (нпр. специјализовани чланци, приручници, сложена упутства).

2. СТ. 3. 2. 5. Разуме садржај извештаја и/или чланка о конкретним или апстрактним темама у коме аутор износи нарочите ставове и гледишта.

2. СТ. 3. 2. 6. Разуме одломке оригиналних књижевних дела и текстове који се односе на цивилизацијске тековине, културу и обичаје свог и других народа.

3. Област језичке вештине – ГОВОР

2. СТ. 3. 3. 1. Активно учествује у формалним и неформалним разговорима/дискусијама о општим и стручним темама, с једним или више саговорника.

2. СТ. 3. 3. 2. Размењује ставове и мишљења уз изношење детаљних објашњења, аргумената и коментара.

2. СТ. 3. 3. 3. Методично и јасно излаже о разноврсним темама; објашњава своје становиште износећи предности и недостатке различитих тачака гледишта и одговара на питања слушалаца.

2. СТ. 3. 3. 4. Извештава о информацијама из нпр. новинског чланка, документарног програма, дискусија, излагања и вести (препричава, резимира, преводи).

2. СТ. 3. 3. 5. Упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа.

4. Област језичке вештине – ПИСАЊЕ

2. СТ. 3. 4. 1. Пише неформална писма у којима изражава властиту емотивну реакцију, наглашавајући детаље неког догађаја или искуства и коментаришући туђе ставове.

2. СТ. 3. 4. 2. Пише пословна и друга формална писма различитог садржаја за личне потребе и потребе струке.

2. СТ. 3. 4. 3. Пише дескриптивни или наративни текст о стварним или измишљеним догађајима.

2. СТ. 3. 4. 4. Пише есеје, користећи информације из различитих извора и нуди аргументована решења у вези с одређеним питањима; јасно и детаљно исказује став, осећање, мишљење или реакцију.

2. СТ. 3. 4. 5. Пише извештај/преводи садржаје и информације из дужих и сложенијих текстова из различитих области које чита или слуша (нпр. препричава, описује, систематизује и сл.).

5. Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ

2. СТ. 3. 5. 1. Разуме и користи разноврстан репертоар речи, израза и идиома, који му омогућавају да се изражава јасно, течно, прецизно и детаљно.

2. СТ. 3. 5. 2. Разуме целокупни репертоар граматичких структура и активно користи све уобичајене граматичке структуре.

2. СТ. 3. 5. 3. Има јасан и природан изговор и интонацију.
 2. СТ. 3. 5. 4. Пише јасне, прегледне и разумљиве текстове, доследно примењујући језичка правила, правила организације текста и правописну норму.
 2. СТ. 3. 5. 5. Познаје и адекватно користи формални и неформални језички регистар.

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

1) ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице

Множина именица: *pluralia tantum, singularia tantum*

Збирне именице са глаголом у једнини и множини (Нпр. *people, police; family, team, orchestra ...*)

Члан (проширивање опсега употреба и изостављања одређеног и неодређеног члана)

Заменице

Сложене заменице са *some-, any-, no-*
 Неодређене заменице

Детерминатори

Придеви и прилози

Придеви и прилози истог облика (*fast, early, late, hard*)

Прилози са два облика (Нпр. *hard/hardly, near/nearly*)

Појачавање значења придева и прилога

(*so, such, too, enough*)

Везници

Везници у пару: *as... as, both... and, so... as, either... or, neither... nor, not... only, but... also, though... yet*

Творба речи

Најчешћи суфикси (*-hood, -ness, -ment, -ion/-ation*) и префикси (*co-, dis-, in-, mis-*) за творбу именица

Одричнипрефикси: *un-, in-, im-, ir-, dis-*

Глаголи

*обнављање обрађених глаголских времена

Present Perfect Continuous, Past Perfect Continuous

Изражавање будућности: *Future Perfect, Future Continuous*

Конјунктив садашњи и прошли

Герунд (употреба после глагола *enjoy, prefer, avoid ...* и после израза *It's no use, I can't help ...*)

Модални глаголи са инфинитивом перфекта

Пасивне конструкције

Causative have/get

Пасивни изрази (Нпр. *It is said that... He is believed to ...*)

Предлози

Предлози после придева и партиципа (Нпр. *angry about, fond of, disappointed with*)

Предлози после глагола (Нпр. *congratulate on, borrow from, divide into ...*)

Фразални глаголи са објектом

(*Take off your coat. /Take your coat off.*)

Реченица

Релативне реченице (рестриктивне и нерестриктивне)

Погодбене реченице (обнављање сва три типа)

2) ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице

Обнављање из претходних разреда

Члан

Обнављање из претходних разреда

Заменице

Обнављање из претходних разреда

Придеви

Обнављање из претходних разреда

Бројеви

Обнављање из претходних разреда

Предлози

Обнављање из претходних разреда

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба: *Marco entrò e vide il computer acceso. Ma nella stanza non c'era nessuno*

Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto e trapassato prossimo, passato remoto*)

Употреба конјунктива у зависној реченици (*finali, concessive, condizionali, temporali, modali ecc.*)

Конјунктив имперфекта (*congiuntivo imperfetto: Pensavo che tu fossi contento del tuo appartamento*)

Stare per + infinito: *Il treno sta per partire*

Пасив (*forma passiva*)

Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si* (*si passivante*)

Прилози

Обнављање из претходних разреда

Речце

Обнављање из претходних разреда

Везници

Обнављање из претходних разреда

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Хипотетички период: Реална погодбена реченица (*Se piove, prendi l'ombrello;*

Se farà bel tempo, andremo in gita) и Потенцијална (*Se fossi in te non lo farei*)

3) НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице

Властите и заједничке именице у облицима једнине и множине: *Traum – Träume, Bild – Bilder, Handy – Handys*

Именице изведене од глагола суфиксацијом и имплицитном деривацијом: *aufstehen – Aufstand, ankommen – Ankunft, umziehen – Umzug*

Именице изведене префиксацијом/префиксацијом и суфиксацијом уз усвајање одговарајућег рода на основу најфреквентнијих префикса и суфикса: *Organisation, Gründung, Freiheit*

Сложенице: *Buchmesse, Weihnachtsmarkt, Umweltschutz*

Најфреквентнији англицизми и њихови еквиваленти на немачком језику: *der Song/das Lied, das Event/die Veranstaltung, die News/die Nachricht, der Shop/der Laden*

Придеви

Изведени суфиксацијом од глагола, именица и прилога: *gestrig, heutig, launisch, verständnisvoll, trinkbar, zwanzigjährig, schrecklich, fehlerfrei, erfolglos*

Изведени префиксацијом: *unzufrieden, demotiviert*

Сложени: *bildhübsch, steinreich*

Јака, слаба и мешовита придевска промена у номинативу, генитиву, дативу и акузативу јединине и множине уз придеве у позитиву, компаративу и суперлативу – рецептивно и продуктивно (*mein älterer Bruder; eine der schönsten Frauen, das beste Handy*)

Позитив, компаратив и суперлативу атрибутској и прилошкој функцији: *derhöchsteBerg, dasteuersteAuto, amlangweiligsten, je mehr, desto besser, so gut wie ...*

Најфреквентнији придеви са предлозима (*zufrieden mit, ärgerlich über, abhängig von, dankbar für, interessiert an, fertig mit*)

Члан

Одређени (*der, die, das*), неодређени (*ein, eine*), присвојни (*mein-, dein-, sein-, ihr-, unser-, euer/eure, Ihr-*), показни (*dieser, diese, dieses*), негациони (*kein, keine*), неодређени (*manche, einige*).

Употреба члана у номинативу (субјекат), акузативу и дативу (директни и индиректни бјекат), партитивном генитиву (*die Hälfte des Lebens*), посесивном генитиву (*die Schwester meiner Mutter, das Haus meiner Eltern*), конструкција *einer/eine/eines + генитив множине (einer der besten Sänger, eine der populärsten Schauspielerinnen, eines der größten Länder)*.

Бројеви

Основни и редни бројеви (*der siebte Achte, am siebten Ersten*)

Најфреквентнији разломци у контексту тумачења једноставних графикана и статистичких приказа (*mehrrals /wenigerals / knapp über die Hälfte, ein Drittel, ein Viertel, zwei Drittel*)

Предлози

Функционална употреба предлога за изражавање временских, просторних, узрочних и начинских односа – предлози са акузативом (*Ich kaufe ein Geschenk für dich.*), са дативом (*Sie arbeitet bei einem Zahnarzt*), предлози са дативом и акузативом (*Er ist in der Schule. Sie kommt in die Schule.*), најфреквентнији предлози са генитивом (*während, wegen, statt, trotz*).

Глаголи

Глаголска времена: презент, претерит, перфекат, плусквамперфекат и футур слабих, јаких и неправилних глагола, помоћних и модалних глагола, глагола са наглашеним и ненаглашеним префиксима.

Глаголи са предлозима (*warten auf, denken an, träumen von, sich verabreden mit*) уз лица, ствари и појаве.

Глаголи са предлозима + корелат + *dass* реченица (*Ich ärgere mich darüber, dass...*).

Конјунктив помоћних и модалних глагола и „würde” + инфинитив у функцији изражавања жеље, савета, препоруке и хипотетичког и иреалног услова у садашњости прошлости (*Ich hätte gern... Du solltest ... Wenn ich Zeit hätte, würde ich ins Kino gehen. Wenn ich nur am Meer wäre! Markus tut so, als ob er viel Geld hätte. Wenn ich bloß früher gekommen wäre!*).

Конјунктив претерита јаких глагола – рецептивно (*ich käme, ich gäbe, ich wüsste, ich ginge*).

Конјунктив плусквамперфекта у функцији изражавања жаљења за радњама које се нису одиграле (*Wenn ich bloß mehr gelernt hätte / Hätte ich bloß mehr gelernt!, Wenn ich bloß früher gekommen wäre / Wäre ich bloß früher gekommen! Wenn ich früher gekommen wäre, hätte ich dir geholfen.*)

Инфинитив са „zu” уз модалитетне глаголе, одређене именице и придеве, као и устаљене изразе (*Hast du noch viel zu lernen? Sie hatte keine Zeit/Lust/Möglichkeit, mit ihm darüber zu sprechen. Es ist gesund, viel Obst zu essen. Du brauchst dir keine Sorgen zu machen. Wann hat er aufgehört, Fleisch zu essen?*)

Презент и претерит пасива радње – рецептивно и продуктивно (*Dieses Buch wird viel gelesen. DDR und BRD wurden 1949 gegründet.*), перфекат пасива радње – рецептивно (*Das Auto ist repariert worden.*)

Пасив презента и претерита уз модалне глаголе. (*Unser Haus muss/musste verkauft werden.*)

Презент и претерит пасива стања. (*Die Tür ist/war geöffnet.*)

Везници и везнички изрази

Конјунктори и субјунктори *und, oder, aber, doch, sondern, dass, sodass, weil, denn, wenn, als, während, bis, seit, bevor, damit, indem, wie, als ob, sowohl... als auch, entweder... oder, weder... noch, nicht nur... sondern auch, je... desto*

Заменице

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу, повратна заменица у дативу и акузативу, упитне заменице *welch-* и *was für ein-*, релативне заменице у номинативу, дативу и акузативу. Неодређене заменице (*einer/eine/eins/welche*) и присвојне (*meiner/meine/meins*), негационе заменице (*keiner/keine/keins*).

Прилози

За време (*gestern*), место (*hier, dort*), начин (*allein*), количину (*viel, wenig*), узрок (*deshalb, darum*), заменички прилози (*woran, wofür, daran, dafür*).

Реченице

Изјавне реченице, упитне реченице, независне и зависне реченице (временске, условне, намерне, начинске, жељене, условне, иреалне, компаративне, последичне). Ред речи у реченици, правилно *TE- KA- MO- LO-* хијерархија прилошких одредби у реченици.

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима. Упознавање са електронским лексикографским изворима. Коришћење апликација – лексикографских помагала.

4) РУСКИ ЈЕЗИК

Именице

Именице општег рода (*умница, невежда, соня*). Род скраћеница. Домаћи и страни познатији географски називи са специфичношћу у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група. Именице придевског порекла (*учёный, зодчий, портной, гостиния, запятая, жаркое, пирожное*).

Заменице

Одричне заменице; *некого, нечего*.

Неодређене заменице са постфиксима-*то, -нибудь, -либо*, префиксом-*кое-*; заменице *некто, нечто*. Повратна заменица уз глаголе (*Мы чувствуем себя хорошо. Он уважает себя*). Односне заменице и корелације (*Увидишь чудеса, каких не видел. Каков привет, таков ответ*). Заменица *сей* (у устаљеним конструкцијама: *до сих пор, ни с того ни с сего*).

Придеви

Присвојни придеви типа *медвежий, лисий*. Придеви са различитом реакцијом у односу на српски језик: *способный к чему, интересный чем, готовый к чему* и др. Елатив: *Он рассказал всё до мельчайших подробностей*.

Бројеви

Основни бројеви и њихова употреба. Бројеви *полтора, полтораста*. Сложенице с морфемом *пол*.

Глаголи

Фреквентни двовидски и непарни глаголи: *адресовати, истраживати, организовати, родити се, лежати, сидети, очутити се итд*, Глаголи кретања са префиксима (систематизација). Императив глагола *пити, пети, лечи, ести*. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка глаголске радње. Радни и трпни глаголски придеви – грађење, употреба и промена. Трпни глаголски придев садашњег и прошлог времена – грађење, употреба и промена.

Прилози

Употреба прилога образованих од других врста речи (од именица: *домой, вечером*, од придева: *новый – ново, хороший – хорошо*, од бројева: *однажды, дважды*, од заменица: *по-моему, всегда*; од глагола, али у облику партиципа и глаголских прилога: *блестеть – блестяще, читать – читая, од других прилога: близко – близко, отсюда, оттуда*).

Реченица

Одричне реченице.

Разноврсни облици и специфичности изражавања одрицања у руском језику (*не, нет, ни; никто, ничто, никакой; нигде, никогда...*).

Партиципске конструкције. Замена пасивне конструкције активном и обрнуто. Замена партиципских конструкција сложенозависном реченицом с везником *который* и обрнуто.

Сложене реченице.

Употреба зависнослужених реченица (временске, начинске, мере и степена и др.; *Солнце уже было высоко, когда я открыл глаза. Писать надо так, чтобы всё было понятно. Он принёс столько словарей, сколько было нужно.*)

Безличне реченице. (*Уже светает. Реки сковало льдом. Мечтам и годам нет возврата и сл.*)

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене за претходне разреде и даље примењивати у различитим комбинацијама. У III разреду посебну пажњу посветити (у виду вежби) моделима за исказивање следећих односа и значења:

Субјекатско-предикатски односи

а) Реченице са субјектом израженим конструкцијом: **номинатив + с + инструментал**: *Мы с вами опять в школе.*

б) Реченице с копулама: **являться, называться, служить** и сл. *Металлы являются хорошими проводниками электричества. Глина служит сырьём для керамических изделий.*

в) Реченице са копулом **есть** *Организм есть живое существо.*

г) Реченице са **это** у предикату *Золото это драгоценный металл.*

д) Реченице с трпним глаголским придевом у предикату *Лес посажен недавно. Проект здания создан архитектором.*

Просторни односи

Реченице с прилошким одредбама за место, правац и трасу *Я там никогда не был, но очень хочу поехать туда. Северная его часть лежит за полярным кругом.*

Авала расположена в двадцати километрах от Белграда.

Квантитативни односи

а) Реченице са одредбом за меру и количину *Был мороз в тридцать градусов. Предмет весом в пять килограммов.*

б) Реченице са одредбом за приближну количину *Я приду минут через десять. В классе было учеников тридцать.*

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом израженим партиципском конструкцијом.

Ученик, стоящий у доски, долго решает задачу. Мы возьмём письменные работы, проверяемые преподавателем. Товарищ, прочитавший новую книгу, рассказал нам её содержание.

Книга, прочитанная товарищем, заинтересовала нас.

Орфографија

Речи са удвојеним сугласницима. Писање речи страног порекла (*Афины, Белград, Нью-Йорк, Гага, интервью, шоссе, джинсы*).

Лексикологија

Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима и паронима, као и међујезичких хомонима и паронима. Вишезначност речи и њихова семантизација. Најучесталији руски фразеологизми.

Лексикографија

Једнојезични речници и служење њима. Речник синонима, антонима, хомонима, фразеолошки речник, орфографски речник. Упућивање у коришћење дигиталних речника и ресурса (www.gramota.ru)

5) ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именичка група

– Употреба члана и заменице у специфичним посесивним обртурама: *j'aimelaugenu, levinmemonte à latête.*

– Систематизација бројева; разломци, апроксимативни бројеви.

– Праве неодређене заменице.

– Сложене упитне заменице *lequel, laquelle...*

– Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу *on*) и наглашених; заменица за директни и индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и фреквентних неодређених; прилошких.

– Место заменица у различитим модалитетима реченица (лично-прилошке).

– Сложене релативне заменице: *auquel, de laquelle, avec lesquels, pour lesquelles...*

Глаголска група

– Основне вредности и употребе начина, времена и перифрастичних конструкција савладаних у претходним разредама.

– Слагање времена (објекатске реченице, индиректно питање).

– Систематизација презенте субјунктива; најфреквентнији везници праћени субјунктивом.

– Антериорни футур.

– Слагање партиципа перфекта.

– Герундив и партицип презенте.

Предлози

– Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

Прилози

– Место прилога употребљених са простим и са сложеним временима: *beaucoup, bien, déjà, encore, enfin, peut-être, souvent, vite;*

– Прилозина-менти – *amment/ – emment.*

Модалитети и форме реченице

– Пасив без израженог агенса; са агенсом уведеним предлогом *par*; са агенсом уведеним предлогом *de*.

- Императивни модалитет.
- Систематизација интерогативног модалитета.
- Директно и индиректно парцијално питање.

Сложене реченице

- Систематизација зависних реченица са фреквентним везницама: релативних, компаративних, временских, узрочних, финалних, погодбених.
- Последичне реченице са везницама *si / tellement / tant de ... que*.
- Опозитивне реченице.
- Концесивне реченице (најфреквентнији везници).

6) ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика и правопис:

- Писање графичког акцента у једносложним речима и хомонимима
- Писање речи страног порекла
- Интерпункција и интонација

Лексикологија и лексикографија:

- Синоними и антоними
- Употреба једнојезичних и двојезичних речника (нпр. *dle. gae. es, wordreference. com*)

Морфологија:

- Именице:
 - Систематизација рода и броја; слагање именица уз детерминатив и придев
- Придеви:
 - Систематизација употребе (род, број, поређење, апокопа)
- Члан:
 - Проширење употребе одређеног и неодређеног члана
- Глаголи:
 - Употреба глагола *SER* и *ESTAR*
 - Систематизација морфолошких и синтаксичких особености презента, простог и сложеног перфекта, имперфекта, плусквам-перфекта
 - Императив: афирмативни и негативни облик
 - Футур (*El futuro simple*): морфолошке особености и употреба футура
 - Кондиционал (*El condicional simple*): морфолошке особености и употреба кондиционала
 - Конјунктив презента (*El presente de subjuntivo*): морфолошке особености и употреба у изражавању жеље, осећања, забране и вредновања

Синтакса:

- Систематизација до сада научених зависно-сложених реченица (временске, узрочне, последичне) у индикативу и уз инфинитив:
 - Намерна зависно-сложена реченица уз везник *para que*
 - Условна зависно-сложена реченица уз везник *si*
 - Директни и индиректни говор

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ

Тематске области за све језике се прожимају и исте су у сва четири разреда музичке школе – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

Тематске области:

Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време)

Свет рада (перспективе и образовни системи)
 Интересантне животне приче и догађаји
 Свет уметности
 Живи свет и заштита човекове околине
 Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране)
 Медији и комуникација
 Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света)
 Потрошачко друштво
 Спортски и спортске манифестације
 Србија – моја домовина
 Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик
 Европа и заједнички живот народа

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Представљање себе и других
 Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, регионално специфично)
 Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.
 Давање једноставних упутстава и команди
 Изражавање молби и захвалности
 Изражавање извињења
 Изражавање потврде и негирање
 Изражавање допадања и недопадања
 Изражавање физичких сензација и потреба
 Исказивање просторних и временских односа
 Давање и тражење информација и обавештења
 Описивање и упоређивање лица и предмета
 Изрицање забране и реаговање на забрану
 Изражавање припадања и поседовања
 Скретање пажње
 Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
 Тражење и давање дозволе
 Исказивање честитки
 Исказивање препоруке
 Изражавање хитности и обавезности
 Исказивање сумње и несигурности

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Општи комуникативни циљ наставе страних језика се постиже помоћу различитих поступака, метода наставе и наставних средстава. Комуникативни приступ у настави страних језика се остварује кроз примену различитих облика рада (рад у групама и паровима, индивидуални рад, пројекти), употребу додатних средстава у настави (АВ материјали, ИКТ, игре, аутентични материјали, итд.), као и уз примену принципа наставе засноване на сложеним задацима који не морају бити искључиво језичке природе (*task-based language teaching; enseñanza por tareas, handlungsorientierter FSU*).

Савремена настава страних језика претпоставља остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа и треба да допринесе развоју стваралачког и истраживачког духа који ће омогућити ученицима да развијају знања, вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу; формирају вредносне ставове; буду оспособљени за живот у мултикултурном друштву; овладају општим и међупредметним компетенцијама, релевантним за активно учење у заједници и целоживотно учење.

Приликом планирања неопходно је руководити се очекиваним резултатима учења, јер су они дефинисани тако да је природна веза са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама јасна и лако уочљива. Планирању се може приступити аналитич-

ки и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Да би планирање (глобално, оперативно, лекцијско) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова (теорија + вежбе), контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима профила школе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

- Слушање и реаговање на налоге и/или задатке у вези са текстом намењеним развоју и провери разумевања говора;
- Рад у паровима, малим и већим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.);
- Активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и сл.);
- Дебате и дискусије примерене узрасту (дебате представљају унапред припремљене аргументоване монологе са ограниченим трајањем, док су дискусије спонтаније и неприпремљене интеракције на одређену тему);
- Обимнији пројекти који се раде у учионици и ван ње у трајању од неколико недеља до читавог полугодишта уз конкретно видљиве и мерљиве производе и резултате;
- Граматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са одговарајућим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације;
- Полазиште за посматрање и увежбавање језичких законитости јесу усмени и писани текстови различитих врста, дужине и степена тежине; користе се, такође, изоловани искази, под условом да су контекстуализовани и да имају комуникативну вредност;
- Планира се израда два писмена задатка.

КАКО СЕ РАЗВИЈАЈУ ЈЕЗИЧКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Развој предметних компетенција се тешко може одвојити од општих и међупредметних компетенција. Колико год биле специфичне, предметне компетенције треба да доприносе да ученици успешније живе и уче. Сваки час је прилика да се развијају и предметне и међупредметне компетенције кроз добро осмишљене активности ученика које погодују трансферу знања, развијању спознајних способности ученика, побољшању њихове радне културе и примени стеченог знања у реалним животним контекстима.

Разумевање говора

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје и поима фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су првобитно визуелним елементима, због обиља контекстуалних инфор-

мација које се аутоматски процесурају, остављајући ученику могућност да пажњу усредосреди на друге појединости);

- дужина усменог текста (напори да се разумеју текстови дужи од три минута оптерећују и засићују радну меморију);
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопште говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број личности и предмета; личности и предмете који се јасно разликују; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след; логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последича); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) различитих усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл., који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији* (информативне и забавне емисије, документарни програми, интервјуи, дискусије), *Спонтана интеракција, Упутства*, подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује живо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Стално развијање способности разумевања говора на страном језику услов је за развој аутономије у употреби страног језика ван учионице и аутономије у учењу тог језика. Стога се у настави и учењу страног језика непрекидно ради на стицању стратешке компетенције, коју чине когнитивне и метакогнитивне стратегије, на пример (когнитивне од броја 1 до 4, метакогнитивне под бр. 5 и 6):

7. коришћење раније усвојених знања;
8. дедуктивно/индуктивно закључивање;
9. употреба контекста;
10. предвиђање;
11. анализа и критичко расуђивање;
12. самостална контрола активности.

Како би ученици са већим успехом разумели говор на страном језику, потребно је да приликом слушања примене стратегије чија је делотворност доказана у разним ситуацијама, то јест да обрате пажњу на а) општу тему разговора или поруку, б) улоге саговорника, в) њихово расположење, г) место где се разговор одвија и д) време када се разговор одвија. Битно је, такође, да буду свесни свега што је допринело да дођу до тих информација како би се навикли да предвиде развој разговора на основу онога што су чули и на основу својих чињеничних знања; да износе претпоставке на основу контекста и тона разговора; да слушају „између речи” (као што се чита „између редова”) да би разумели шта стварно мисле саговорници, јер људи не кажу увек оно што мисле; да разликују чињенице од мишљења како би постали критички слушаоци.

Могуће комуникативне ситуације и интенције за проверу разумевања говора:

- **Разумевање и извршавање упутстава и налога за различите активности**

Комуникативна ситуација: спортске активности, инструкције везане за употребу апарата, преузимање докумената или апликација на крајњи/персонални уређај, једноставније техничке информације, припремање хране, састављање предмета сачињених из делова, нпр. намештај, проналажење информација потребних за усвајање школских и других знања, сналажење у простору, про-

налажење траженог објекта, праћење инструкција добијених у јавном простору, путем разгласа на станицама, аеродромима, у тржним центрима итд.

– **Разумевање садржаја монолошких излагања на познате теме, узрасно примерених и у складу са личним интересовањима ученика**

Комуникативна ситуација: краћа излагања, изводи из предавања или саопштења, извештаји, кратке „исповедне” форме персонализованог карактера на основу личних искустава итд.

– **Разумевање општег смисла и најважнијих појединости информативних прилога из различитих медија (радио, телевизија, интернет) о познатим, друштвено и узрасно релевантним темама**

Комуникативна ситуација: аудио и аудио визуелни прилози радијског, телевизијског и мултимедијалног карактера – вести, репортаже, извештаји.

– **Разумевање битних елемената аудио и аудио-визуелних форми, у којима се обрађују блиске, познате и узрасно применене теме**

Комуникативна ситуација: исечци аудио-књига дијалогског карактера, радио-драма и других радијских снимака, краћих филмова и серија; видео спотови, прилози са јутјуба итд.

– **Разумевање општег садржаја и идентификовање важнијих појединости дијалогских форми у којима учествује двоје или више говорника**

Комуникативна ситуација: кратке дискусије, размена информација између двоје и више говорника, укључујући и једноставним језичким средствима изведено преговарање, договарање, убеђивање)

Пример листе критеријума за проверу која се може дати ученицима

Пре слушања	
Проверио/ла сам да ли сам добро разумео/ла налог.	
Пажљиво сам погледао/ла слике и наслов како бих проверио/ла да ли ми то може помоћи у предвиђању садржаја текста који ћу слушати.	
Покушао/ла сам да се присетим што је могуће већег броја речи у вези са темом о којој ће бити говора.	
Покушао/ла сам да размислим о томе шта би се могло рећи у таквој ситуацији.	
За време слушања	
Препознао/ла сам врсту текста (разговор, рекламна порука, вести итд.).	
Обратио/ла сам пажњу на тон и на звуке који се чују у позадини.	
Ослонио/ла сам се на још неке показатеље (нпр. на кључне речи) како бих разумео/ла општи смисао текста.	
Ослонио/ла сам се на своја ранија искуства како бих из њих извео/ла могуће претпоставке.	
Обратио/ла сам пажњу на речи које постоје и у мом матерњем језику.	
Нисам се успаничио/ла када нешто нисам разумео/ла и наставио/ла сам да слушам.	
Покушао/ла сам да издвојим имена лица и места.	
Покушао/ла сам да запамтим тешке гласове и да их поновим.	
Покушао/ла сам да издвојим из говорног ланца речи које сам онда записао/ла да бих видео/ла да ли одговарају онима које су ми познате.	
Нисам се предао/ла пред тешкоћом задатка и нисам покушао/ла да погађам наслепом.	
Покушао/ла сам да уочим граматичке елементе од посебног значаја (времена, заменице итд.).	
После слушања	
Вратио/ла сам се на почетак како бих проверио/ла да ли су моје почетне претпоставке биле тачне, односно да ли треба да их преиспитам.	
Како бих поправио/ла своја постигнућа, убудуће ћу водити рачуна о следећем:	
.....	

Разумевање прочитаног текста

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређе-

не факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;
- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;
- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;
- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писмено изражавање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, мишљења и осећања, пише електронске и СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу, резимира садржај различитих порука о познатим темама (из медија, књижевних и уметничких текстова и др.), као и да сачини краће презентације и слично.

Задатак писања на овом нивоу остварује се путем тзв. вођеног састава. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма наставе и учења предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће ставке:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, наративни текстови и др.);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази захвалност, да се извини, да нешто честита и слично у доменима као што су приватни, јавни и образовни).

Усмено изражавање

Усмено изражавање као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у

функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

– јавно обраћање путем разгласа (сапоштења, давање упутстава и информација);

– излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације разних производа, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.).

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

– читањем писаног текста пред публиком;

– спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.

– реализацијом увежбане улоге или певањем;

– увежбавање изговора аутентичних песама ради извођења.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком. Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебату, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

– разумевање изворног говорника;

– неформални разговор;

– формална дискусија;

– функционална комуникација;

– интервјуисање;

– усклађивање интонације, ритма и висине гласа (са комуникативном намером и са степеном формалности говорне ситуације).

Социокултурна компетенција

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између властите заједнице ученика и заједница чији језик учи. Та знања се односе на све аспекте живота једне заједнице, од свакодневне културе (навике, начин исхране, радно време, разонода), услова живота (животни стандард, здравље, сигурност) и умећа живљења (тачност, конвенције и табуи у разговору и понашању), преко међуљудских односа, вредности, веровања и понашања, до паравербалних средстава (гест, мимика, просторни односи међу саговорницима итд.). Ова знања су услов за успешну комуникацију, те чине неодвојиви део наставе страног језика. Социокултурна компетенција се развија кроз активно укључивање у аутентичну усмену и писану комуникацију (слушање песама, гледање емисија, читање аутентичних текстова, разговор, електронске поруке, СМС, друштвене мреже, дискусије на форуму или блогу итд.), као и истраживање тема које су релевантне за ученика у погледу његовог узраста, интересовања и потреба.

У тесној вези са социокултурном компетенцијом је и интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између говорних заједница у којима се ученик креће (како у матерњем језику/језицима, тако и у страним језицима које учи). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање радозналости, толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности.

Медијација

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење већ преузима улогу посредника између особа које нису у стању или могућности да се непосредно

споразумевају. На овом нивоу образовања, медијација може бити усмена, писана или комбинована, неформална или полуформална, и укључује, на Л1 или на Л2, сажимање текста, његово експликативно проширивање и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом нити као елемент за вредновање језичких постигнућа – оцењивање (нпр. за проверу разумевања говора или писаног текста). Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационог технологија итд.) и способност изналажења језичких и културних еквивалената између језика са којег се преводи и језика на који се преводи. Поред поменутог, у склопу те језичке активности користе се одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају у оквиру језичке активности медијације (на пример перифраза, парафраза и друго), о којима је такође потребно водити рачуна у настави и учењу.

Часови посвећени музичкој терминологији

Први разред – најмање 5% од укупног годишњег фонда часова

4) Основне поделе у музици; класична и забавна музика; основне поделе у оквиру класичне музике;

5) Основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења;

6) Музички инструменти.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: музички облици; врсте гласова; дијатонски тоналитети; основне ознаке динамике и темпа с освртом на значења истих одредница у свакодневном италијанском; писање испитног програма; превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

Други разред – најмање 10% од укупног годишњег фонда часова

4) Понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења;

5) Музички инструменти – општа подела;

6) Биографије познатих композитора и извођача.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику; понављање и проширивање знања везаних за ознаке динамике и темпа с освртом на значења истих одредница у италијанском.

Трећи разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

4) Анегдоте и краће биографије познатих композитора и извођача;

5) Музички инструменти – систематизација;

6) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

Четврти разред – најмање 15% од укупног годишњег фонда часова

4) Пропозиције такмичења и фестивала – актуелне пропозиције преузете са Интернета; упознавање ученика са административним стилем;

5) Анегдоте и биографије познатих композитора и извођача;

6) Израда портфолија.

Додатно за ученике који уче италијански језик *Соло* – певачи: превођење старих мајстора и арија које ученици певају на италијанском језику.

УПУТСТВО ЗА ТУМАЧЕЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичких структура код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говорење и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2 до нивоа Б2) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језику и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању*. Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење страног језика. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставник ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко

учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Нека правила и поступци у процесу праћења и процењивања компетенција код ученика:

- Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима.
- Наставници сарађују и заједнички процењују развој компетенција код својих ученика.
- Процес праћења је по карактеру пре формативан него сумативан.
- У проценама се узимају у обзир разноврсни примери који илуструју развијеност компетенције.
- У процењивању се узимају у обзир и самопроцене ученика и вршњачке процене, а не само процене наставника.
- Велики значај се придаје квалитативним, уместо претежно квантитативним подацима и показатељима.
- Процена садржи опис јаких и слабијих страна развијености компетенције и предлоге за њено даље унапређивање, а не само суд о нивоу развијености.

ПСИХОЛОГИЈА

Циљ учења Психологије је да ученик овлада знањима, развије вештине и формира ставове који ће му омогућити да боље разуме сложеност, разноврсност и развојне аспекте психичког функционисања људи у био-социо-културном контексту, посебно функционисање стваралачке личности, да повећа капацитет суочавања са изазовима адолесцентског доба и преузме одговорност за очување менталног здравља, функционисање у заједници и наставак школовања.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Бавећи се кључним појмовима опште психологије ученик ће: развијати способност критичког мишљења, вештину успешне комуникације и функционисања у групи; унапређивати стратегије успешног учења, вежбања и јавног наступа, памћења и доношења одлука; формирати преференцију научног над лаичким приступом; разликовати употребу од злоупотребе психологије; повезивати психологију са другим наукама, уметношћу и културом; уважавати различитост међу људима и поштовати људска права; изражавати позитиван став према заштити и унапређењу менталног здравља.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик има знање о личности као јединству психичких процеса, особина и стања, о спрези психичког и телесног и теоријама које објашњавају природу личности, посебно стваралачке личности; аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на укупни развој личности и посебно развој музичких способности; препознаје специфичности методологије и мерних инструмената који се користе у психолошким истраживањима; уочава могућности и ограничења примене психолошких сазнања у описивању, тумачењу и предвиђању, како сопственог тако и понашања других особа и друштвених појава; прихвата улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени.

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – правилно користи основне појмове који се односе на сазнајне, емоционалне и мотивационе аспекте личности; – прави везу између психологије као науке и других наука, уметности и културе; – препозна различите области примене психолошких сазнања као и животне ситуације у којима се људи обраћају психологу за помоћ; – на датом примеру психолошког истраживања одреди које су методе и технике коришћене; – разликује научни од лаичког приступа психолошким питањима и критички се односи према текстовима и псеудотекстовима у медијима; – психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања; – аргументовано дискутује о утицају наслеђа, средине и личне активности на развој личности; – опише контекст настанка најважнијих теорија личности, њихове основне карактеристике, представнике и утицај; – користећи стечена психолошка сазнања препознаје емоције и мотиве сопственог понашања, понашања других и ликова из књижевности и филмова; – у учењу и вежбању користи стратегије и технике успешног учења и памћења; – препозна узроке фрустрација и унутрашњих конфликта, искаже преференцију ка њиховом конструктивном решавању и на примерима препозна механизме одбране; – наведе карактеристичне црте стваралачке личности и улогу интрижичке мотивације за бављење музиком; – опише најважније психолошке карактеристике адолесцентског доба, препозна и критички се односи према најчешћим проблемима и ризичним понашањима адолесцената; – аргументује значај очувања менталног здравља, превенције менталних поремећаја и покаже позитивни став према здравим стиловима живљења; – разликује облике и врсте социјалног учења на примерима; – уважава различитост међу људима, родну равноправност, поштује људска права и изражава негативан став према било ком облику насиља; – разликује основне врсте менталних поремећаја и описује карактеристике најчешћих менталних поремећаја адолесцената; – у комуникацији узима у обзир могућност грешака при опажању других људи и тиме предупредује могуће конфликте; – наведе примере просоцијалног, асертивног понашања и алтруизма из свог искуства и понашања других људи; – препозна и критички разматра примере предрасуда, стереотипа, дискриминације и конформизма; – наведе примере и карактеристике различитих група, групних односа и типова руковођења, примењује правила сарадње у тимском раду поштујући различитост чланова; – препозна и критички разматра примере употребе и злоупотребе психологије у медијима, политици, маркетингу и на друштвеним мрежама; – примењује знања из опште психологије опажање на област опажања музике; – наведе структуру музичке способности и препозна различите приступе у њеном мерењу; – аргументовано дискутује о улози генетских и срединских фактора у развоју музичких способности; – наведе фазе стваралачког мишљења и поткрепи их примерима; – разликује продуктивне и непродуктивне начине превладавања страха од јавног наступа; – опише утицај музике на људе и сложеност комуникације између уметника и публике; – у дискусији показује вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на конструктиван начин; – прихвати улогу испитаника у психолошким истраживањима искључиво на бази добровољности, информисаности о сврси и процедурама истраживања и гаранције да добијени подаци неће бити злоупотребљени. 	<p>ПСИХОЛОГИЈА КАО НАУКА И ПРАКСА Предмет и дисциплине психологије. Психологија и друге науке, уметност и култура. Методе и технике психолошких истраживања. Употреба и злоупотреба психологије.</p> <p>ЛИЧНОСТ КАО ЈЕДИНСТВО ПСИХОЛОШКИХ ПРОЦЕСА, ОСОБИНА И СТАЊА Личност Појам и структура, темперамент, идентитет. Теорије личности. Особине, процеси и стања Сазнајни аспект: пажња, опажање, учење, памћење и заборављање, мишљење, интелигенција. Емоционални аспект: осећања. Мотивациони аспект: мотиви, вредности, ставови и интересовања. Измењена стања свести. Развој Органске основе психичког живота. Чиниоци развоја: наслеђе, лична активност и друштвени чиниоци. Развој сазнајног, емоционалног и мотивационог аспекта личности. Карактеристике адолесцентског периода у развоју личности.</p> <p>Ментално здравље Појам и значај. Фрустрације и конфликти. Одбрамбени механизми. Стрес и механизми превладавања. Ментални поремећаји – појам, узроци, врсте и облици помоћи. Психолошки проблеми адолесцената. Превенција.</p> <p>ОСОБА У СОЦИЈАЛНОЈ ИНТЕРАКЦИЈИ Социјализација Појам, функција и фактори. Облици и врсте социјалног учења. Социјалне вештине. Социјални живот адолесцената. Просоцијално и асоцијално понашање. Комуникација Вербална и невербална комуникација. Услови успешне комуникације. Социјална перцепција и грешке у опажању особа. Интерперсонални конфликти и њихово решавање. Емпатија. Асертивност. Друштвене групе Појам и врсте. Динамика групе. Односи у групи. Конформизам. Одупирање групном притиску. Руковођење групом. Стереотипи, предрасуде, дискриминација. Људи у маси.</p> <p>ПСИХОЛОГИЈА МУЗИКЕ Стваралачка личност Карактеристике стваралачке личности – способности, особине личности и мотивација. Музичке способности, развој, структура и мерење. Музичко извођење – вежбање, читање с листа, трема. Стваралачко мишљење Појам, критеријуми стваралаштва и фазе стваралачког мишљења. Опажање музике и реаговање на музику Комуникација у уметности. Уметник и публика. Музикотерапија.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Психологије у највећој мери одговара програму за гимназију, с тим, да једним делом уважава специфично искуство и потребе ученика у музичкој школи. Он садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, кључне појмове садржаја, листу исхода и упутство за његово остваривање. Како за Психологију нису развијени стандарди постигнућа наведени елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета. Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно способности да се ефективно управља сопственим учењем (планирање, управљање временом и информацијама, способност да се превазиђу препреке како би се успешно учило, коришћење претходних

знања и вештина, примена знања и вештина у различитим ситуацијама, индивидуално и/или у групи) и способности да се ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном и радном животу. Природа предмета је таква да уз адекватан методичко-дидактички приступ даје озбиљан допринос развоју међупредметних компетенција, посебно за целоживотно учење, комуникацију, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према здрављу.

Кључни појмови садржаја су дати у оквиру четири теме, а листа исхода се односи на целину програма и крај разреда. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета и развој компетенција. Између исхода постоји повезаност, односно остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима,

ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења Психологије. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења током целе школске године.

Како је главна карактеристика наставе усмерене на развој компетенција фокусираност на учење које резултира мерљивим и проверљивим резултатима у виду знања, вештина и ставова, то значи да ученик треба да учи:

– *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

– *проблемски*: самосталним и сарадничким прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема; предузимање акције да се проблем реши

– *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

– *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да су знања нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане. У табели која следи дат је приказ како се односити према знањима и који захтеви воде ка развоју вештина.

Вештине	Примери захтева које наставник може поставити ученицима у циљу развоја вештина
– Употреба знања	– Искористите у новој ситуацији – Примените знања у ситуацији из свог живота (проблеми везани за учење, вежбање, јавни наступ, мотивацију...) – Покажите на новом примеру – Примените научено тако да предвидите последице – Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...
– Анализа знања	– Уредите по задатом критеријуму – Утврдите предности и недостатке – Упоредите два становишта – Утврдите зашто је дошло до неке промене – Објасните до којих последица би довела промена у некој варијабли.
– Вредновање знања (критичко мишљење)	– Идентификујте која критика се може упутити... – Процените примереност закључака из приказаних података – Процените логичку заснованост неког става – Утврдите оправданост неке акције или одлуке – Израдите свој став – Наведите аргументе за свој став
– Синтеза знања (стваралачко мишљење)	– Планирајте решење – Решите проблем – Смишлите нову примену – Осмишлите план истраживања неког психолошког проблема – Спроведите самосталан пројекат – Осмишлите начин за...

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи су тако формулисани да омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. На пример, исход *психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања* наставник у својим оперативним плановима уситњава на већи

број мањих исхода који су на нивоу часа или групе часова, као што би то био исход *ученик је у стању да наведе сазнајне процесе* или *прави разлику између три компоненте става*. Треба имати у виду да ће бити ситуација када активности на једном часу допринесе достизању више исхода, као и што ће бити да активности већег броја часова допринесе достизању једног исхода. То је последица чињенице да исходи из програма нису једнако сложени, као ни једнако достижни. За неке је потребно више времена и активности него за неке друге. Овако припремљени оперативни планови омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика јер и ови исходи морају бити формулисани тако да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост.

Исходи из програма се не везују за теме и садржаје већ су кумулативни ефекат бројних активности током школске године. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе. У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања, како да сарађују у проналажењу релевантних података што ће, између осталог, допринети достизању исхода да *ученик разликује научни од лаичког приступа психолошким питањима и критички се односи према текстовима и псеудостветовима у медијима*. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којим су ученици упознати.

Садржај програма, подељен у четири теме, чине селекционирани појмови психологије који су у функцији достизања исхода и остваривања циља предмета. У односу на гимназијски програм има једну тематску област више са садржајима који одговарају на потребе ученика музичких школа. Евентуалне измене и допуне садржаја по избору наставника требало би да буду функционално уклопиве у приступ настави базираној на исходима и компетенцијама пошто није акценат више на томе шта се учи, већ зашто се учи, чему то служи и шта ученик уме да уради са тим.

Прва тема има за циљ увођење ученика у психологију као науку и праксу. Међутим, иако је она на почетку програма неопходно је да се у току рада на садржајима који следе стално прави веза са питањима које технике и методе истраживања се користе, у оквиру које дисциплине психологије се то изучава, каква је веза са знањима у другим наукама, посебно уметности, како се то може употребити или злоупотребити. Из тог разлога, у оквиру прве теме, на пример, довољно је кратко упознати ученике са основним методама и техникама које психологија користи у својим истраживањима јер ће се о томе расправљати сваки пут кад се наведе неко истраживање у одређеној области.

Друга тема је комплексна и обухвата највећи део садржаја. Најважнији захтев који се ставља пред наставника јесте да планира свој рад тако да обезбеди ученицима да достигну исход *психички живот особе посматра као целину међусобно повезаних процеса, особина и стања чији се развој одвија током целог живота и као јединство психичког и телесног функционисања* и све исходе који се односе на примену знања о психолошким процесима, особинама и стањима у свакодневном животу. Изаолована знања о личности које ученици не доводе у везу са сопственим искуством и применом неће допринети у већој мери достизању исхода овог програма. Зато је важно да наставник планира на који начин ће садржај приближити ученицима, да припреми што више одговарајућих материјала и подстакне ученике да их и сами пронађу у примерима из других предмета (Историја музике, Читање с листа, Солфеђо, Хармонија, Српски језик и књижевност, Историја, Грађанско васпитање), различитих медија, са друштвених мрежа или у свакодневном животу.

У оквиру ове теме налази се и садржај који се односи на ментално здравље. Имајући у виду исходе, фокус наставе и учења нису психички поремећаји већ концепт менталног здравља (као стања у којем појединац остварује своје потенцијале, носи се са животним стресовима, радно је продуктиван и допринноси заједници) и оријентација ка здравим стиловима живота, избегавању ри-

зичног понашања и превенцији менталних поремећаја. У оквиру тог дела друге теме потребно је уградити садржаје који се односе на вештине, стратегије и технике које доприносе очувању менталног здравља као што су: социјалне вештине (повезати са садржајем који се односи на социјализацију); технике успешног учења, музичког вежбања, памћења, доношења одлука; управљање емоцијама и временом; превладавање стреса, управљање припремом за јавни наступ; конструктивно решавање конфликта. Овај сегмент програма треба остварити са посебном пажњом имајући у виду да је адолесцентски период процењен као кључни у развоју ставова (позитивних или негативних) према здрављу уопште, па и према менталном, као и за практиковање, односно непративковање, здравих стилова понашања.

Трећа тема је део социјалне психологије чији је садржај ученицима близак те се могу планирати различити облици и технике рада, посебно оне у којима ученици партиципирају у већој мери. Код неких садржаја треба предвидети довољно времена да се могу урадити вежбе чији је циљ развој неких вештина. Основне облике социјалног учења (условљавање, учење по моделу и учење увиђањем) и њихове врсте (класично, емоционално, инструментално, опсервационо условљавање; идентификација, имитација, учење улога) треба ученицима приближити преко различитих примера са захтевом да их у сопственом искуству препознају и то са становишта ефеката и носилаца утицаја (агенс социјализације). За очекивати је да ће ученици са лакоћом препознати да се плаше зубара зато што се мама плаши, међутим треба инсистирати на финијим увидима тражећи да препознају нпр. идентификацију и имитацију као облик социјалног учења који је чест у адолесцентском периоду, посебно кроз дискусију о музичким узорима као очигледним примерима социјалног учења.

У оквиру ове теме и садржаја природно се надовезује рад на социјалним вештинама, просоцијалном и асоцијалном понашању. Социјалне вештине, за које се процењује да озбиљно унапређују квалитет живота, у овом програму имају доста простора. Оне се налазе у делу о менталном здрављу, у оквиру социјализације и комуникације. Наставник има слободу да те садржаје угради на различитим местима и на различите начине. Како би се циљ предмета у потпуности остварио потребно је са ученицима радити и на питањима самопоуздања, ненасилног решавања сукоба, емпатије, активног слушања, сарадњи, толеранције, асертивности...

Питања од значаја за психички живот адолесцената налазе се у другој и трећој теми и у вези су са неколико исхода, као и циљем предмета. Иако су ти садржаји могли бити у оквиру засебне теме они су у овом програму дати раздвојено на три места, с тим да наставник им слободу да то оствари и обједињено. У првом се адолесцентски период посматра са становишта развоја, односно промена које се тада дешавају. У другом је акценат на проблемима адолесцената. То су проблеми који се могу окарактерисати као узрасно уобичајени (лоша слика о себи, појачана негативност, тешкоће у препознавању и изражавању емоција...), проблеми ризичног понашања (злоупотреба психоактивних супстанци, деликвенција, ризично сексуално понашање, овисност од видео игара...) и проблеми који представљају поремећај (анксиозност, депресивност, анорексија, булимичја...). На трећем месту се налазе садржаји који се тичу социјалног живота младих, потребе да се припада групи, пријатељских и љубавних веза, сексуалног живота адолесцената. Наравно и сви други садржаји који се могу повезати са узрасном коме ученици припадају добра су прилика да се то и уради. На пример, када се ради конформизам природно је посматрати га и кроз визуру те појаве код младих или садржај који се односи на понашање људи у маси свакако треба повезати са адолесцентима када су на великим концертима, спортским догађајима, политичким протестима...

Четврта тема је тако конципирана да уважава специфично искуство и потребе ученика музичке школе. Кључни појмови садржаја ове теме се односе на психологију музике и могу се обрађивати после рада на претходним темама, а могу се и инкорпорирати у њих. На пример, опажање музике у оквиру опажања, музичке способности после интелигенције; развој музичких способности у ра-

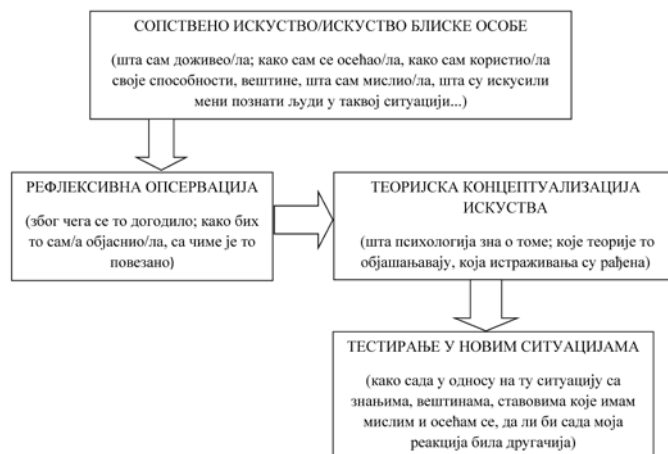
звојну психологију, уметник и публика у оквиру комуникације, карактеристике стваралачке личности у оквиру психологије личности, музикотерапија у оквиру менталног здравља... Где год је то могуће треба користити примере везане за свакодневне проблеме ученика у учењу, вежбању и музичком извођењу. У илустровању феномена у области психологије музике препоручује се сарадња са наставницима музичке наставе у циљу повезивања садржаја из различитих области и развијања међупредметних компетенција. Посебну пажњу треба да добије трема и рад на разликовању продуктивног и непродуктивног начина превладавања страха од јавног наступа.

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да постоје и нека питања која су од општег значаја и треба их континуирано прожимати кроз различите садржаје и активности како би се достигли неки исходи. Ту се пре свега мисли на питања: урођено – стечено, психа – тело, нормалност – патологија, истраживања – теорије. На пример, садржај који се односи на интелигенцију потребно је сагледати из угла колико је она наследна а колико се може развити вољом појединца и под утицајем средине, затим где су органске основе интелигенције, како се повреде мозга одражавају на интелигенцију, какве су последице дуготрајне употребе алкохола и дроге на интелигенцију, како се интелигенција мери, како различите теорије објашњавају интелигенцију.

Како је програм богат садржајем за фонд од два часа недељно и исходе које треба достићи неопходно је пажљиво планирање које ће обезбедити да се у оквиру рада на једном садржају што више тога постигне, повеже, примени из других тема и садржаја. На пример, питања динамике личности могу се смислено уградити у рад на многим садржајима (нпр. зашто нешто боље памтимо или како нас покрећу емоције) и пре него што дође час који је намењен баш мотивацији.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици се у трећем разреду први пут сусрећу са предметом Психологија, међутим готово целокупан садржај предмета односи се на појаве које су ученицима познате из сопственог живота или живота других у њиховом окружењу. Стога је могуће и потребно у овом предмету користити, када то садржај дозвољава, елементе искуственог учења које се одвија по следећој шеми:

Овај процес обезбеђује самостално регулисање вештина учења и развој компетенције којима се оно што је научено у школи повезује са свакодневним животом, што је значајан искорак у односу на примање готових форми знања. Све ово значи да, поред класичних облика подучавања који подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:

- помоћи ученицима да освесте начин на који уче и тумаче наставне садржаје;
- освестити стратегије за усмеравање пажње, памћење и активирање запамћених садржаја и помоћи им да их примене;
- код ученика развијати различите стратегије учења;
- узети у обзир различита предзнања ученика;

– ново градиво контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за примерима и ситуацијама из њиховог личног искуства);

– подстицати ситуацијско-искуствено учење кроз решавање проблема;

– градиво које се обрађује треба презентовати коришћењем различитих чулних модалитета;

– учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову сврху, зашто то уче);

– подстицати критичко мишљење а не критизерство;

– подстицати самосталност ученика у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење где они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);

– неговати и вредновати добра, смислена питања које ученик поставља, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију градива;

– неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;

– препоручују се и следеће технике рада: симулације, радионице, играње улога, дискусија, дебате, пројекти/пројектна настава, есеји, реаговање на одређене теме, анализа медијских информација;

– препоручује се увођење ИКТ у учење и наставу употребом блога, форума, друштвених мрежа, коришћењем препоручених интернет ресурса за трагање за образовним информацијама, употребом различитих платформи за учење.

Предложене облике подучавања треба мењати и комбиновати да не би дошло до zasiћења.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	Увежбавање, играње улога, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	Истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	Дебате, есеји, дневници рада, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти, активности у одељењу или заједници које ће осмислити ученици

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, давање конструктивне повратне информације, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници рада, самоевалација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

Како међу исходима има и оних који се односе на комуникацију, сарадњу, аргументовање, што доприноси развоју међупредметних компетенција, важно је да се и тај аспект ученичких активности прати и вреднује. Из тог разлога, сваки час и сваки садржај су прилика да се ученику да повратна информација и оцена. На пример, добро постављено питање заслужује поткрепљење оценом јер је свакако одраз неког знања, промишљања, радозналости. Ученике треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

СОЦИОЛОГИЈА

Циљ учења Социологије је да кроз овладавање основним социолошким појмовима, теоријама, концептима и принципима, оспособи ученике да разумеју сложеност и разноврсност функционисања друштва на локалном и глобалном нивоу, факторе који делују у друштву и њихову међузависност, ради развијања знања, вештина и ставова неопходних за одговорно и успешно учење у друштвеном животу, критичко и конструктивно промишљање о односу појединца, институција и друштва, о проблемима савременог глобалног и српског друштва, начинима на који они настају и како се могу решавати.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем социологије ученик ће: развити способност за разумевање и критичко просуђивање друштвених појава, стећи увид у сложеност и међузависност друштвених односа и процеса и њихових социјалних, економских, политичких, културних, етничких, верских и других специфичности; повезати социолошка знања са знањима других наука; располагати функционалним знањима неопходним за оријентацију и активно и одговорно учење у савременом друштву; унапредити вештину комуникације и развијати културу аргументованог дијалога; афирмативно изражавати свој и поштовати идентитет другог; развити свест о разноврсности култура, вредности и ставова и потреби уважавања тих разлика.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик стиче знање о основним социолошким појмовима и теоријама; објективно анализира и вреднује друштвене догађаје и појаве; препознаје друштвене проблеме у свом окружењу и формулише питања која воде њиховом решавању, критички усваја информације о друштву раздвајајући битне од небитних чињеница; упознаје облике друштвеног раслојавања, узроке и последице глобализације и транзиције, утицај медија на формирање погледа на свет, улогу економије, политике и културе, посебно музике и религије у друштву, улогу и значај породице; препознаје облике друштвених девијација, учова и процењује облике и изворе политичке и социјалне манипулације; развија хуманистичке вредности; култивира и унапређује однос према владавини права и правној држави; развија осећај одговорности за сопствене акције и изборе, подстиче радозналост, отвореност ума, посвећеност личном развоју, емпатију и солидарност са другима, повезујући лично искуство са ширим друштвеним окружењем.

Разред	Други
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – објасни појам друштва, и друштвених појава; – користи правилно, у усменом и писменом излагању, основне социолошке појмове; – уважава индивидуалне, друштвене и културне различитости; – објасни појам и значај обичајних и моралних норми; – дефинише појмове друштвене структуре и друштвеног система и разликује њихове елементе; – препознаје, на датим примерима, врсте друштвеног раслојавања; – процењује значај отворености друштва за друштвени развој; – анализира друштвену условљеност музике и различитих музичких стилова; – препознаје појам и врсте социјалне стратификације и, на конкретним примерима, узроке и последице друштвених неједнакости; – критички процењује различите аспекте глобализације; – образложи добре и лоше стране експанзије информационих технологија; – упореди и анализира демографска кретања у савременом свету и Србији; – идентификује феномен миграција као сталан глобални процес; – издвоји главне узроке еколошких проблема; – заузима активан став у односу на локалне и глобалне еколошке проблеме и питања одрживог развоја; – објасни појам рада и поделу рада као основног феномена људског постојања; – опише и интерпретира појмове политике, моћи и државе; – промовише идеје владавине права и социјалне правде; – критички анализира достигнућа и мањкавости демократије и утврди важност владавине права и правне државе; – повеже појам и функције идеологија са конкретним примерима, изводећи закључке о могућим последицама манипулације; – аргументовано расправља о функцији и утицају мас-медија; – препозна механизме медијске манипулације; – објасни појам религије као важног облика друштвене свести; – наведе основне одлике секуларног друштва; – формулише социолошко одређење породице, њене историјске облике и функције; – дискутује о будућности породице; – препозна узроке и наведе облике девијантног понашања; – аргументовано дискутује о узроцима и облицима ризичног понашања младих; – дискутује о положају и проблемима младих у Србији. 	<p style="text-align: center;">ШТА ЈЕ СОЦИОЛОГИЈА</p> <p>Настанак и развој социологије Предмет социологије Социолошке теорије</p> <p style="text-align: center;">ПОЈЕДИНАЦ, КУЛТУРА И ДРУШТВО</p> <p>Биолошки, психолошки и социјални чиниоци друштвености Идентитет Род, пол и сексуалност Појам и елементи културе Језик и симболи Норме и вредности Социјализација Обичај, морал и право Субкултура/контра култура Врсте културе</p> <p style="text-align: center;">СОЦИОЛОГИЈА МУЗИКЕ</p> <p>Социолошко-музичке и естетске теорије о друштву Социологија елитне музике Социологија рока, цеза, турбо-фолка, реп и поп музике</p> <p style="text-align: center;">СИСТЕМ И ОРГАНИЗАЦИЈА ДРУШТВА</p> <p>Појам друштвеног система Друштвена улога и положај Друштвене групе</p> <p style="text-align: center;">ДРУШТВЕНА СТРУКТУРА</p> <p>Системи стратификације Класно-слојна структура Друштвена неједнакост Друштвена покретљивост</p> <p style="text-align: center;">ДРУШТВЕНА ПРОМЕНА И ДРУШТВЕНИ СУКОБИ</p> <p>Друштвене промене Друштвени покрети Сукоби – извори и функције</p> <p style="text-align: center;">ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ТРАНЗИЦИЈА</p> <p>Теорије о глобализацији Глобално цивилно друштво и људска права Транзиција</p> <p style="text-align: center;">СТАНОВНИШТВО И ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ</p> <p>Савремене миграције Популациона политика Екологија и еколошка криза Одрживи развој</p> <p style="text-align: center;">РАД И ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ ДРУШТВА</p> <p>Појам рада Подела рада Технологија и рад Прекаријат Предузетништво</p> <p style="text-align: center;">ПОЛИТИКА</p> <p>Шта је политика Моћ, власт, држава (облици владавине) Право и хијерархија правних аката Обележја правне државе и владавине права Демократија (сувереност, избори, непосредна и представничка демократија) Политичка култура Идеологије – појам и врсте</p> <p style="text-align: center;">МЕДИЈИ И КОМУНИКАЦИЈА</p> <p>Новине, радио и телевизија, интернет и друштвене мреже Интернет и друштвене мреже Теорије о медијима Медијска писменост Медијски империјализам</p> <p style="text-align: center;">РЕЛИГИЈА</p> <p>Шта је религија Функције религије Секуларизација Оживљавање религија</p> <p style="text-align: center;">ПОРОДИЦА</p> <p>Брак, породица, домаћинство Функције породице Криза брака и породице? Љубав</p> <p style="text-align: center;">ДЕВИЈАНТНОСТ</p> <p>Девијантно понашање Малолетничка делинквенција Облици зависности (алкохолизам, наркоманија, зависност од интернета и друштвених мрежа)</p>

	МЛАДИ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ
	образовање слободно време друштвени активизам комуникација однос између генерација

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Усмереност на ученика је темељно обележје средњошколског учења и поучавања Социологије. Учењем и поучавањем ученик усваја основна знања из Социологије и развија способност праћења и разумевања друштвене стварности, различитих односа које појединац остварује у друштвеној околини и утицаја те околине на његово понашање и поглед на свет. Подстиче се учеников допринос учењу и поучавању, интелектуална радозналост, као и преиспитивање сопствених ставова и властитог доприноса заједници и друштву.

Програм наставе и учења Социологије садржи циљ, општу и специфичну предметну компетенцију, кључне појмове садржаја, листу исхода и упутство за његово остваривање. Како за Социологију нису развијени стандарди постигнућа, наведени елементи програма представљају путоказ наставнику како да планира, оствари и вреднује наставу и учење овог предмета.

Оствареност циља и достизање исхода доприносе развоју кључних и међупредметних компетенција ученика, посебно компетенције за целоживотно учење, комуникацију, рад с подацима и информацијама, решавање проблема, сарадњу и одговоран однос према друштвеној и природној околини, као и да ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном животу.

Кључни појмови садржаја су дати у оквиру петнаест тема, а листа исхода се односи на целину програма и крај разреда. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета и развој компетенција. Исходи су међусобно повезани и остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Исходи су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави – захваљујући знањима, вештинама и ставовима које је градио и развијао током једне године учења социологије. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења током целе школске године. С обзиром на опсежност програма и предвиђени мали број сати за његово остваривање, препоручује се лична процена наставнику да одреди дубину (опсежност) предвиђених тема. Евентуалне измене и допуне садржаја, по избору наставника, требало би да буду функционално уклопиве у приступ настави базираној на исходима и компетенцијама.

С дидактичког становишта, настава и учење социологије треба да истовремено задовољи неколико циљева.

То су:

– когнитивни циљеви – стицање знања о друштвеним феноменима и о самој социологији, научном приступу друштву и сл.;

– формативни циљеви – развијање мисаоних и изражајних способности ученика, употреба појмова, категорија, дефиниција, синтетизовање идеја;

– васпитни циљеви – развијање уверења и понашања примерених за укључивање у друштво, подстицање индивидуалности, критичности и толерантности, као основних вредности демократске културе, развијања свести о цивилизацијским, друштвеним и социјалним проблемима.

Пуно остварење програма реализује се у корелацији са другим предметима и изборним програмима (Историја, Филозофија, Психологија, Српски језик и књижевност, Грађанско васпитање), као и укључивањем ученика у различите ваннаставне активности. Обрада тема треба да буде усмерена тако да ученици успешно повезују своја знања из других предметних области са социолошким садржајима. На тај начин знања постају функционална јер се ефикасније усвајају и трајно задржавају.

Како је главна карактеристика наставе усмерене на развој компетенција, фокусираност на учење које резултира мерљивим и проверљивим резултатима у виду знања, вештина и ставова, то значи да ученик треба да учи:

– смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

– проблемски: самосталним и сарадничким прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема; предузимањем акције да се проблем реши;

– дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

– критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати компетенције које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да су знања нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане. У табели која следи дат је приказ како се односити према знањима и који захтеви воде ка развоју вештина.

Вештине	Примери захтева које наставник може поставити ученицима ради развоја вештина
Употреба знања	– Искористите у новој ситуацији – Примените знања у ситуацији из свог живота – Покажите на новом примеру – Примените научно тако да предвидите последице – Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...
Анализа знања	– Уредите по задатом критеријуму – Утврдите предности и недостатке – Упоредите два становишта – Утврдите зашто је дошло до неке промене – Објасните до којих последица би довела промена у некој варијабли
Вредновање знања (критичко мишљење)	– Идентификујте која критика се може упутити... – Процените примереност закључака из приказаних података – Процените логичку заснованост неког става – Утврдите оправданост неке акције или одлуке – Изразите свој став – Наведите аргументе за свој став
Синтеза знања (стваралачко мишљење)	– Планирајте решење – Решите проблем – Смыслите нову примену – Спроведите самосталан пројекат – Осмыслите начин за...

И. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и кључних појмова садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи из програма се не везују за теме и садржаје већ су кумулативни ефекат бројних активности током школске године. Они су формулисани тако да омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Треба имати у виду

да ће бити ситуација када активности на једном часу допринесе достизању више исхода, као и што се може десити да активности на већем броју часова допринесе достизању само једног исхода. То је последица чињенице да исходи из програма нису једнако сложени, као ни једнако лако достижни. За неке је потребно више времена и активности него за друге. Оперативни планови, са уситњеним исходима који треба да буду тако формулисани да обезбеђују мерљивост или бар проверљивост, омогућавају наставнику бољи увид у напредовање ученика, као и у ефекте сопственог рада. Уколико постоје тешкоће да се неки исход из оперативног плана достигне, то је знак наставнику да изврши неке промене у планирању. За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, али и у сарадњи са колегама због успостављања корелације међу предметима, тематског планирања и пројектне наставе. Поред уџбеника, као једног од извора информација, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања и како да сарађују у проналажењу релевантних података. Наставници у свом раду треба да користе разноврсну релевантну литературу: оригинална ауторска дела, бројна теоријска и емпиријска социолошка истраживања, стручне часописе, Статистички годишњак, интернет, специјализоване сајтове, одговарајуће пробране филмове, аудио или видео записе, јер су то облици комуникације блиски младима, на којима се могу препознати и анализирати многи друштвени проблеми. Важно је да сами наставници користе различите изворе информација и да на њих упућују ученике, али и да оспособе ученике да самостално проналазе одговарајуће информације, успоставе критички однос према њима, што ће, између осталог, допринети достизању исхода да ученик разликује научни од здраворазумског и лаичког приступа социолошким темама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Природа садржаја предмета омогућава коришћење различитих облика рада и наставних метода, које ангажују ученике и повећавају њихову заинтересованост. Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима активне, проблемске и истраживачке наставе, уз усаглашавање садржаја са одговарајућим методичким активностима. Наставник треба да поштује дидактичке принципе, полазећи од: познатог ка непознатом, од простог ка сложеном, од конкретног ка апстрактном и од појединачног ка општем.

Како би се подстицао интерес ученика за Социологију и остварила њена улога у разумевању и праћењу друштвених појава, односа и процеса, ученика треба укључивати у облике рада у којима јасно повезује социолошке појмове и приступе са савременим збивањима у непосредној животној околини на критички и креативан начин.

Препоручује се примена бројних техника активног и кооперативног учења, искуственог учења, учења открићем, упознавање са техникама истраживачког рада као и пројектног рада. Коришћењем интерактивних метода у презентовању одређених тематских области и појмова ученике треба подстаћи да критички преиспитају властита искуства и интерпретирају их у социолошком кључу – на начин који допринеси бољем разумевању актуелних социјалних процеса унутар српског и ширег, глобалног друштвеног контекста.

Наставник може да користи и различите технике, као што су: рад у групама, текст метод, дискусија, метод „навале мисли” (brainstorming)... Било да је реч о расправи, есеју, плакату, презентацији, мини истраживању, дебати, социодрами, теренској настави, заједничкој посети неком догађају или установи, учење се усмерава на учениково самостално проучавање, истраживање, обраду и презентацију садржаја.

Ученике треба подстицати да проналазе информације, да их критички процењују, да постављају релевантна питања, да унапредују културу дијалога, да аргументовано заступају или оспоравају одређена становишта или сопствене ставове. Наставницима се препоручује да са ученицима што чешће дискутују о бројним темама уз употребу примера и података из конкретних социолошких истраживања. За ученика је посебно важно да разуме властити

положај унутар социјалне структуре, постојеће социјалне неједнакости које утичу на степен његове личне слободе, као и да увиди значај друштвених промена на индивидуалном и општем плану.

Писање социолошког есеја препоручује се за вредновање свих исхода учења и поучавања Социологије. Реч је о проблемском и критичком есеју којим ученик, повезујући лична или групна искуства с друштвеним контекстом, примењује социолошка знања, развија аналитичке, истраживачке и комуникацијске вештине. Вредновањем есеја процењују се сви претходно наведени елементи: ученик показује усвојеност знања у делу есеја који се односи на изношење и објашњење тезе; издваја *pro et contra* доказе у односу на тезу, показује вештине анализе, те доноси закључак или предвиђа.

Како се у садржајима Социологије препознаје и њен високи васпитно-вредносни потенцијал, односно прилика да се код ученика постојано и континуирано развијају позитивне особине, прихватљиви образци понашања и ставови, као и друштвене вредности – демократичност, толерантност, солидарност, сарадња, интегритет, одговорност – посебну пажњу треба посветити појмовима попут вредности, норми, идентитета и социјализације. Они су важни јер представљају неопходан појмовни апарат за разумевање основних облика друштвеног живота и истовремено допринесе формирању аутономног вредносног система код ученика. Препоручује се наставницима да ове појмове проширују и користе у објашњењу друштвених појава, као би ученик увидео да је свет културе омеђен управо људским потребама, нормама и вредностима које посредују између човека и друштва и на посебан начин обликују како друштвене институције тако и човека као индивидуално и социјално биће.

Поред класичних облика поучавања које подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:

- узети у обзир различита предзнања ученика;
- код ученика развијати различите стратегије учења;
- ново градиво треба контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшати њихово учење и стварање система појмова и развијати критичко мишљење;
- учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову сврху);
- код ученика би требало подстицати самосталност у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење, где они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмира настава, проблемска настава);
- неговати и вредновати добра, смислена питања која ученик поставља, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију градива;
- неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;
- препоручује се увођење ИКТ-а у учење и наставу употребом блага, форума, друштвених мрежа, коришћењем препоручених интернет ресурса, као и употребом различитих платформи за учење.

Овакав приступ обезбеђује бољу мотивисаност ученика да учествују у настави и ефикасније учење на часу. Предложене облике поучавања треба мењати и комбиновати да не би дошло до zasiћења. У коначном, циљ је да се ученик оспособи да на социолошки начин разуме и објасни кључне аспекте глобалног друштва и друштва Србије. Пожељно је остварити сарадњу са другим наставницима социологије, Српским социолошким друштвом, универзитетским катедрама за социологију, учествовати на семинарима стручног и дидактичког карактера.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања са којима ученике треба унапред упознати. Вредновање ученичког постигнућа треба да укључи, поред степена усвојеног знања, сваку од поменутих активности ученика, јер је то добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације. Потребно је да континуирано евалуацију и самоевалуацију примењују како наставници, тако и ученици. Ученике

треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању циљева, задатака и исхода предмета, као и напредак других ученика у групи, увек уз одговарајућу аргументацију. Вредновање може бити: непрекидном контролом активности на часу; писмено – путем разних врста тестова (тестови са кратким одговорима, са алтернативним одговорима, са комбинованим тестовима, тестови са понуђеним одговорима, есеји итд.); усмено – кроз домаће задатке или практичне радове. Вредновање треба да се врши систематски и буде: објективно, валидно, одговарајуће, формативно.

У настави оријентисаној на достизање исхода прате се и вреднују не само продукти учења већ и сам процес учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	➤ Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструктог избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	➤ Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	➤ Увјежбавање, играње улога, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	➤ Истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	➤ Дебате, есеји, дневници рада, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	➤ Експерименти, истраживачки пројекти, активности у одељењу или заједници које ће осмислити ученици

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	➤ Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	➤ Посматрање, давање конструктивне повратне информације, контролне вежбе, дневници рада, самоevaluација, практичне вежбе.

Како међу исходима има и оних који се односе на комуникацију, сарадњу, аргументовање, што доприноси развоју међупредметних компетенција, важно је да се и тај аспект ученичких активности прати и вреднује. Из тог разлога, сваки час и свака активност су прилика да се ученику пружи повратна информација. На пример, добро постављено питање или аргументовање заслужује поткрепљење оценом, јер је свакако одраз ученичког знања, промишљања, радозналости. Ученике треба подстицати и оспособљавати да уз одговарајућу аргументацију сами процењују сопствени напредак у достизању исхода, као и напредак других ученика у одељењу. Тиме праћење и вредновање постају саставни део процеса учења.

ИСТОРИЈА

Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, поштовању људских права и културних различитости, друштву и држави у којој живи.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем историје обогаћују се знања о прошлости, развијају аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Настава и учење историје припрема ученика за

одговорно учешће у демократском друштву брзих друштвених, технолошких и економских промена, оспособљава да кроз удруживање и сарадњу допринесе да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Ученику се кроз наставу историје омогућава развој групних идентитета (национални, државни, регионални, европски), чиме се обогаћује и лични идентитет. Посебан акценат је стављен на разумевање историјских и савремених промена, али и на изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, развијање интеркултуралног дијалога и сарадњу, односа према разноврсној културно-историјској баштини, толерантног односа према другачијим ставовима и погледима на свет. Ученик кроз наставу историје треба да искаже и проактиван однос у разумевању постојећих унутрашњих и регионалних конфликта са историјском димензијом и допринесе њиховом превазилажењу.

Основни ниво

Ученик користи основна историјска знања (правилно употребљава историјске појмове, хронологију, оријентише се у историјском простору, познаје најважнију историјску фактологију) у разумевању појава и процеса из прошлости који су обликовали савремено друштво, као и одређене националне, регионалне, па и европски идентитет. Развијају се вештине неопходне за успостављање критичког односа према различитим историјским и друштвеним појавама. Ученик изграђује свест о сопственој одговорности у савременом друштву, развија ставове неопходне за живот у савременом демократском окружењу и учешћу у различитим друштвеним процесима (поштовање људских права, неговање културе сећања, толеранција и уважавање другачијег културног идентитета и наслеђа, и решавање неспоразума кроз изградњу консензуса).

Средњи ниво

Ученик развија посебна историјска знања и нарочито аналитичке вештине компарације различитих извора информација, процењујући њихову релевантност, објективност и комплексност. Веома важну димензију наставе историје представља разумевање функционисања савременог света, његових историјских корена и оних појава које својим дугим трајањем обликују садашњицу.

Напредни ниво

Ученик разуме, анализира и критички просуђује комплексније историјске, као и савремене догађаје, појаве и процесе са историјском димензијом, уз употребу различитих историјских извора. Ученик је у стању да уочи последице стереотипа и пропаганде на савремено друштво, људска права и политичко окружење, да аргументовано води дебату уз међусобно уважавање, неговање толеранције и унапређивање интеркултуралног дијалога, као и да писмено и графички прикаже резултате свог истраживања уз коришћење одговарајућих компјутерских програма.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфична предметна компетенција: Разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости

Основни ниво

Именује најважније историјске догађаје, појаве, процесе и личности, ученик ствара основ за боље разумевање прошлости сопственог народа, државе, региона, Европе и човечанства. Познаје и користи хронологију неопходну за сналажење у свакодневним животним ситуацијама. Оријентише се у историјском и савременом простору. Разуме историјске феномене који су утицали на стварање цивилизација, друштва, држава и нација. Препознаје друштвене, економске, културолошке промене које су обликовале савремени свет. Има критички однос према тумачењу и реконструкцији прошлости и тумачењу савремених догађаја примењујући мултиперспективни приступ. Квалитетно бира разноврсне информације из различитих извора, критички их анализира, пореди и синтетиче да би свеобухватније сагледали прошлост и садашњост.

Средњи ниво

Анализира специфичности одређених историјских појмова и користи их у одговарајућем контексту. Разуме различите државне, политичке и друштвене промене у историји, чиме се боље оријентише кроз историјско време, историјски и савремени геополитички простор. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација преко којих се формира слика о појединим историјским или савременим феноменима. Повезује поједине процесе, појаве и догађаје из националне, регионалне и опште историје. Развија и надрађује своје различите идентитете.

Напредни ниво

Анализира и критички просуђује поједине историјске догађаје, појаве и процесе из националне, регионалне и опште историје, као и историјске и савремене изворе информација. Унапређује функционалне вештине употребом различитих рачунарских програма неопходних за презентовање резултата елементарних историјских истраживања заснованих на коришћењу одабраних извора и историографске литературе. Продубљују разумевање прошлости анализирањем савремених, пре свега друштвених и културолошких појава и процеса у историјском контексту.

Специфична предметна компетенција: Разумевање историје и савремених идентитета као основа за активно учествовање у друштву

Основни ниво

Уочава различите културолошке, друштвене, политичке, религијске погледе на прошлост чиме гради и употпуњује сопствени идентитет. Развија вредносни систем демократског друштва утемељен на хуманистичким постулатима, поштовању другачијег становишта. Примењује основне елементе интеркултуралног дијалога ослањајући се на прошлост, идентитет и културу свог, али и других народа у Србији, региону, Европи и свету. Негује толе-

рантан вид комуникације, поштовање људских права, разноврсних културних традиција. Препознаје узроке и последице историјских и савремених конфликта и развија ставове који воде њиховом превазилажењу. Уочава разноврсне последице преломних друштвених, политичких, економских и догађаја из културе и света науке, појава и процеса из прошлости, чиме се омогућава боље сагледавање савременог контекста у коме живе и стварање предумова креативан однос према непосредном друштвеном окружењу.

Средњи ниво

Анализира предрасуде, стереотипе, различите видове пропаганде и њихове последице у историјским и савременим изворима информација. Вреднује објективност извора информација и гради одговоран однос према осетљивим појавама из прошлости и садашњости. Дефинише историјске појаве дугог трајања; уочава сличности и разлике у односу на савремени контекст, што доприноси разумевању историјску основу савремених појава. Препознаје регионалне везе на пољу заједничке политичке, друштвене, економске и културне прошлости. Гради толерантан однос према припадницима других нација или вероисповести у регионалном и унутар државном контексту, неопходан у превенцији потенцијалних конфликта. Развија и надрађује своје различите идентитете и разуме различитост идентитета других људи.

Напредни ниво

Унапређује толерантни однос у комуникацији вођењем аргументоване дебате о важним темама из историје и савременог живота засноване на међусобном уважавању ставова, различитих националних, идејних, конфесионалних или културолошких позиција, чиме се гради конструктиван однос за квалитетан живот у мултикултуралном друштву.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
2. ИС. 1. 1. 1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.	– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове;	ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА
2. ИС. 1. 1. 2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.	– користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости;	
2. ИС. 1. 1. 3. Препознаје историјски простор на историјској карти.	– идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја;	Хронолошки и научни оквири историје – историјски појмови и појмови историјске науке. Хронологија и простор – стари, средњи и рани нови век. Историјски извори (врсте, порекло, анализа, сазнајна вредност, примена у истраживању). Анализа извора – примери (од праисторијских остатака и налазишта до савремених извора информација).
2. ИС. 1. 1. 4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје.	– објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација;	
2. ИС. 1. 2. 1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања.	– анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима;	ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ СТАРОГ ВЕКА
2. ИС. 1. 2. 2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора.	– примењује основну методологију у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику;	
2. ИС. 1. 2. 3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација.	– препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву;	
2. ИС. 1. 2. 4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања.	– уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлошћу на конкретним примерима;	
2. ИС. 1. 2. 5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла).	– поредећи историјске и географске карте датог простора, уочава утицај рељефа и климатских чинилаца на настанак цивилизација и кретање становништва;	
2. ИС. 1. 3. 1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса.	– наведе и лоцира најважније праисторијске и античке локалитете у Европи и Србији;	
2. ИС. 1. 3. 2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва.	– издвоји и међусобно пореди најважније одлике државних уређења у цивилизацијама старог века;	
2. ИС. 1. 3. 3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа.	– наведе типове државних уређења у периоду средњег и раног новог века и издвоји њихове специфичности;	
2. ИС. 1. 3. 4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.	– анализира положај и начин живота деце, жена и мушкараца, припадника различитих друштвених слојева и група у старом, средњем и раном новом веку;	
	– идентификује основне елементе и одлике привреде у старом, средњем и раном новом веку;	
	– пореди и илуструје примерима одлике свакодневног живота у старом, средњем и раном новом веку;	

<p>2. ИС. 1. 3. 5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликта и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликта.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице.</p> <p>2. ИС. 2. 3. 1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.</p> <p>2. ИС. 3. 1. 1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.</p> <p>2. ИС. 3. 1. 2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и power point програма).</p> <p>2. ИС. 3. 3. 1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.</p>	<p>– уочава присуство и препознаје важност тековина старог, средњег и раног новог века у савременом свету;</p> <p>– анализира специфичности и утицај међународних односа на положај државе и народа;</p> <p>– уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје;</p> <p>– идентификује најважније одлике српске државности у средњем веку;</p> <p>– анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду средњег и раног новог века;</p> <p>– на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима;</p> <p>– изводи закључак о динамичности одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту;</p> <p>– идентификује најзначајније последице настанка и ширења различитих верских учења у историјском и савременом контексту;</p> <p>– илуструје примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација;</p> <p>– препознаје утицај идеја и научно-техничких открића на промене и развој друштва, културе и образовања;</p> <p>– учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања;</p> <p>– разликује споменике из различитих епоха са посебним освртом на оне у локалној средини.</p>	<p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости (тековине цивилизација старог века – архитектура, календар, инфраструктура, наука, медицина, римско право, филозофија, позориште, демократија, беседништво, олимпијске игре, спортови, римски бројеви, арена, хришћанство и јудаизам...; римско наслеђе на територији Србије) Истакнуте личности: Драконт, Перикле, Филип II, Аристотел, Архимед, Ханибал, Цицерон, Јулије Цезар, Клеопатра, Октавијан Август, Константин Велики...</p> <p>ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ</p> <p>Политичко-историјски оквир, државни и друштвени поредак. Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи.</p> <p>Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византијско царство, Арабљани). Религија у раном средњем веку (христијанизација и хришћанска црква, Велики раскол, ислам). Феудално друштво (структура, друштвене категорије, вазални односи).</p> <p>Српске земље и Балканско полуострво у раном средњем веку (досељавање Срба и Хрвата, односи са староседеоцима и суседима, формирање српских земаља, христијанизација, ширење писмености).</p> <p>Уређење државе и црква у средњем веку (типични европских монархија; република).</p> <p>Држава Немањића и Српска црква у позном средњем веку (краљевина и царство, деспотовина, аутокефална црква, османска освајања у југоисточној Европи).</p> <p>Српске владарске породице (Немањићи, Котроманићи, Лазаревићи, Бранковићи, Балшићи, Црнојевићи).</p> <p>Опште одлике средњовековне културе и свакодневни живот (верски карактер културе, дворски живот и витешка култура, уметнички правци у српској средњовековној архитектури и уметности, културне области, школе и универзитети, проналасци; живот на селу и граду – занимања, родни односи, правоверје и јереси, сујеверје, болести и лечење, писана и визуелна култура код Срба).</p> <p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости (тековине средњег века – легенде и митови, хералдика, ћирилица, светосавље, уметничка баштина, Косовска легенда...).</p> <p>Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир, Василије II, краљ Михаило, Ђирило и Методије, Фридрих Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Мехмед II Освајач...</p> <p>ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ</p> <p>Политичко-историјски оквир, државни и друштвени поредак (научна и велика географска открића, сусрет са ваневропским цивилизацијама, улога и значај великих европских градова – Фиренце, Венеције, Париза, Лондона, Антверпена, Амстердама; почеци грађанске класе, сталешко друштво, апсолутистичке монархије – примери Француске, Енглеске, Пруске, Аустрије, Русије, Шпаније). Реформација и противреформација (узроци, протестантизам, католичка реакција – улога језуита; верски сукоби и ратови).</p> <p>Опште одлике културе раног новог века (идеје и уметност хуманизма и ренесансе; књижевност, политичка мисао).</p> <p>Привреда и свакодневни живот (мануфактура, банкарство; свакодневни живот – живот на селу и граду, положај жене, обичаји, занимања, култура исхране и становања).</p> <p>Врхунац моћи Османског царства (освајања, држава и друштво).</p> <p>Живот Срба под османском, хабзбуршком и млетачком</p>
---	---	---

		<p>влашћу (обнова Пећке патријаршије; мењање верског и културног идентитета; учешће у ратовима, отпори и сеобе, положај и привилегије, Војна крајина).</p> <p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости (тековине раног новог века – научна и техничка открића и културно-уметничка баштина).</p> <p>Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић...</p>
--	--	--

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	
<p>2. ИС. 1. 1. 1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 3. Препознаје историјски простор на историјској карти.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје. ф</p> <p>2. ИС. 1. 2. 1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне wordдатотеке (фајла).</p> <p>2. ИС. 1. 3. 1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликта и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликта.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице.</p> <p>2. ИС. 2. 3. 1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.</p>	<p>– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове;</p> <p>– користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости;</p> <p>– објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација;</p> <p>– анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима;</p> <p>– примењује основну методологију науке у елементарном историјском истраживању и резултате презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику;</p> <p>– препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву;</p> <p>– уочи и изрази став у односу на предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге врсте манипулација прошлости на конкретним примерима;</p> <p>– уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје;</p> <p>– на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима;</p> <p>– изводи закључак о динамичи одређених историјских појава и процеса из националне и опште историје, користећи историјску карту;</p> <p>– илустрира примерима значај прожимања различитих народа, култура и цивилизација;</p> <p>– учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања;</p> <p>– уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе;</p> <p>– сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;</p> <p>– наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку;</p> <p>– препознаје основне карактеристике различитих идеологија;</p> <p>– анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике;</p> <p>– анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу;</p> <p>– употреби податке из графикана и табела у једноставном истраживању;</p> <p>– упоређује, анализира и уочава разлике између свог и ставова других;</p> <p>– препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва;</p> <p>– идентификује историјске споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.</p> <p>– користи сазнања из других научних области, ради потпунијег сагледавања историјских појава и процеса;</p> <p>– препозна историјске корене савремених институција и друштвених појава;</p> <p>– идентификује најважније друштвене групе, њихове улоге и односе у периоду новог века;</p>	<p>ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>Основне одлике, хронолошки и просторни оквири периода од Индуријске револуције до завршетка Првог светског рата.</p> <p>Историјски извори за изучавање периода од Индуријске револуције до завршетка Првог светског рата и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни).</p> <p>ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА (од средине XVIII до средине XIX века)</p> <p>Индуријска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву – јачање грађанске и појава радничке класе).</p> <p>Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма).</p> <p>Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес).</p> <p>Свакодневни живот и култура (промене у начину живота).</p> <p>Источно питање и балкански народи (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење).</p> <p>Живот Срба под османском и хабзбуршком влашћу.</p> <p>Српска револуција 1804–1835. (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај).</p> <p>Развој модерне српске државности (аутономија Кнежевине Србије, успостава државе, оснивање образовних и културних установа, Црна Гора у доба владичанства).</p> <p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости; научна и техничка открића (парна машина, средства транспорта...), културно-уметничко наслеђе и институције – Матица српска, Народна библиотека, Народни музеј.</p> <p>Истакнуте личности: Џејмс Ваг, Волтер, Катарина II, Марија Терезија, Робеспјер, Наполеон Бонапарт, вожд Карађорђе, кнез Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја Ненадовић, Петар I и Петар II Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић.</p>

<p>2. ИС. 3. 1. 1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.</p> <p>2. ИС. 3. 1. 2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и powerpoint програма).</p> <p>2. ИС. 3. 3. 1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.</p>	<p>– анализира структуру и особености српског друштва и уочава промене изазване политичким и економским процесима у периоду новог века;</p> <p>– уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела и представа о прошлости на формирање националног идентитета.</p>	<p style="text-align: center;">ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА</p> <p>Рађање модерних држава, међународни односи и кризе (револуције 1848/49 – „пролеће народа“, политичке идеје, настанак модерне Италије и Немачке, успон САД и грађански рат, борба за колоније, опадање Османског царства).</p> <p>Промене у привреди, друштву и култури (Друга индустријска револуција, људска права и слободе – право гласа, укидање робовласништва, положај деце и жена; култура, наука, образовање, свакодневни живот).</p> <p>Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика; културна и просветна политика, свакодневни живот; Берлински конгрес, положај Срба под хаџбуришком и османском влашћу).</p> <p>Међународни односи и кризе (формирање савеза, сукоби око колонија, Анексиона криза).</p> <p>Култура, наука и свакодневни живот (Светска изложба у Паризу, примена научних достигнућа, положај жена).</p> <p>Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, политички живот, унутрашња и спољна политика; појава југословенства, наука, култура, свакодневни живот, положај Срба под аустроугарском и османском влашћу, Црна Гора – доношење устава, проглашење краљевине; балкански ратови).</p> <p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости; научна и техничка открића (телефон, употреба електричне енергије и нафте, фотографија, филм, нове врсте оружја и саобраћајних средстава...), културно-уметничко наслеђе и институције – Народно позориште, академија наука, Народна банка, Српска музичка школа...</p> <p>Истакнуте личности: Ђузепе Гарибалди, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, краљица Викторија, Абрахам Линколн, Карл Маркс, браћа Лимијер, Алфред Нобел, кнез Александар Карађорђевић, кнез Михаило, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александар Обреновић, књаз и краљ Никола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић, патријарх Јосиф Рајачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, Алекса Шантић, Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири, Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд, Јован Цвијић...</p> <p style="text-align: center;">ПРВИ СВЕТСКИ РАТ</p> <p>Велики рат (узроци и повод, савезништва и фронтови, учешће Србије и Црне Горе; преломнице рата; аспекти рата – технологија рата, пропаганда, губици и жртве, глад и епидемије; човек у рату – живот у позадини и на фронту; живот под окупацијом и у избеглиштву; Велики рат у сећању).</p> <p>Уметничко виђење рата, рат као поништавање цивилизацијских вредности; лични доживљај рата.</p> <p>Истакнуте личности: Вилхелм II, Николај II Романов, Вудро Вилсон, краљ Петар и регент Александар Карађорђевић, Надежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Аписс...</p>
---	---	--

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМЕ и кључни појмови садржаја програма
<p>2. ИС. 1. 1. 1. Разуме значење основних историјских и појмова историјске науке.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 2. Користи хронолошке термине у одговарајућем историјском и савременом контексту.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 3. Препознаје историјски простор на историјској карти.</p> <p>2. ИС. 1. 1. 4. Именује најзначајније личности и наводи основне процесе, појаве и догађаје из опште и националне историје.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 1. Самостално прикупља и разврстава различите изворе информација о прошлости и садашњости у функцији истраживања.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 2. Уочава да постоје различита виђења исте историјске појаве на основу поређења више историјских извора.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 3. Препознаје предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 4. Усмено интерпретира историјски наратив и саопштава резултате самосталног елементарног истраживања.</p> <p>2. ИС. 1. 2. 5. Писано саопштава резултате елементарног истраживања уз употребу текстуалне word датотеке (фајла).</p> <p>2. ИС. 1. 3. 1. Препознаје историјску димензију савремених друштвених појава и процеса.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 2. Идентификује улогу историјских личности у обликовању савремене државе и друштва.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 3. Разуме значај и показује одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 4. Разуме смисао обележавања и неговања сећања на важне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, држава, институција.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 5. Уочава елементе интеркултуралних односа и препознаје вредности друштва заснованог на њиховом неговању.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 6. Пореди историјски и савремени контекст поштовања људских права и активно учествује у интеркултуралном дијалогу.</p> <p>2. ИС. 1. 3. 7. Препознаје узроке, елементе и последице историјских конфликта и криза са циљем развијања толеранције, културе дијалога и сензибилитета за спречавање потенцијалних конфликта.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 1. Анализира специфичности одређених историјских појмова.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 2. Показује историјске појаве на историјској карти и препознаје историјски простор на географској карти.</p> <p>2. ИС. 2. 1. 3. Објашњава и повезује улогу личности, процесе, појаве, догађаје из националне и опште историје.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 1. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација о прошлости и садашњости и примењује их у истраживању.</p> <p>2. ИС. 2. 2. 2. Анализира предрасуде, стереотипе, пропаганду и друге видове пристрасности у тумачењу историјских појава у историјским и савременим изворима информација и уочава њихове последице.</p> <p>2. ИС. 2. 3. 1. Наводи и описује појаве дугог трајања, уочава сличности и прави разлику у односу на њихов савремени и историјски контекст.</p> <p>2. ИС. 3. 1. 1. Разуме и анализира променљивост историјског простора у различитим периодима, уз употребу историјске, географске и савремене политичке карте.</p> <p>2. ИС. 3. 1. 2. Критички просуђује важне процесе, појаве, догађаје и личности из опште и националне историје.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 1. Закључује на основу истраживања различитих извора информација о прошлости и садашњости.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 2. Издваја и објашњава специфичне разлике и сличности у тумачењима исте историјске појаве на основу различитих историјских извора.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 3. Усмено објашњава резултате самосталног елементарног истраживања и аргументовано брани изнете ставове и закључке.</p> <p>2. ИС. 3. 2. 4. Писано и графички приказује резултате елементарног истраживања уз употребу компјутерских програма за презентацију (текстуалних, визуелних, филмских датотека и power point програма).</p>	<p>– у усменом и писаном излагању користи основне научне и историјске појмове;</p> <p>– користи хронолошке одреднице на одговарајући начин, у складу са периодизацијом прошлости;</p> <p>– идентификује порекло и процени сазнајну вредност различитих извора на основу њихових спољних и садржинских обележја;</p> <p>– објасни основе историјског научног метода у реконструкцији прошлости и уочава постојање различитих интерпретација;</p> <p>– анализира узрочно-последичне везе и идентификује их на конкретним примерима;</p> <p>– презентује у усменом, писаном, или дигиталном облику резултате елементарног истраживања;</p> <p>– препозна на конкретним примерима злоупотребу историје и изведе закључак о могућим последицама на развој историјске свести у друштву;</p> <p>– уочава повезаност појава из политичке, друштвене, привредне и културне историје;</p> <p>– на основу датих примера изводи закључак о повезаности појава и процеса из националне историје са појавама и процесима у регионалним, европским и светским оквирима;</p> <p>– учествује у организовању и спровођењу заједничких активности у школи или у локалној заједници које подстичу друштвену одговорност и неговање културе сећања;</p> <p>– сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;</p> <p>– препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва;</p> <p>– образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на савремено друштво;</p> <p>– идентификује основне карактеристике тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту;</p> <p>– препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права;</p> <p>– пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених група у историјском периоду савременог доба;</p> <p>– илустрира примерима утицаја научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу;</p> <p>– наведе примере утицаја спортских и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва;</p> <p>– објасни значење појмова геноцид и Холокауст;</p> <p>– изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности;</p> <p>– изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника;</p> <p>– препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији;</p> <p>– критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама;</p> <p>– покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа;</p> <p>– уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима.</p>	<p>ОСНОВИ ИСТОРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>Историјски извори за изучавање периода од завршетка Првог светског рата до наших дана и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални).</p> <p>ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА</p> <p>Последице Великог рата (демографске и материјални губици, одраз рата у друштвеном и културном животу, Мировна конференција у Паризу – нова карта Европе и света).</p> <p>Револуције у Русији и Европи (узроци, ток и последице).</p> <p>Стварање југословенске државе (југословенска идеја, процес и носиоци уједињења, међународно признање и границе).</p> <p>Политичке и друштвено-економске прилике у Европи и свету (либералне демократије, тоталитарне идеологије, економске кризе; култура, наука и уметност, свакодневни живот).</p> <p>Југословенска краљевина (простор, становништво и друштво; конституисање државе, политички живот; међународни положај; економске прилике; култура, улога двора; национално и верско питање).</p> <p>Историјско наслеђе – повезивање прошлости и садашњости; научна и техничка открића (напредак медицине, појава радија, телевизије, звучног филма...); утицај политичких идеја на савремено српско друштво, трајност установа и институција; културно-уметничко наслеђе.</p> <p>Истакнуте личности: Николај II Романов, Владимир Иљич Лењин, Роза Луксембург, Александар Флеминг, Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Александар I, Марија, Петар II и Павле Карађорђевић, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влашко Мачек, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић.</p> <p>ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ</p> <p>Свет у рату – узроци, међународне кризе, сукоби и освајачка политика тоталитарних држава; почетак и ток рата, зараћене стране, савезништва, фронтони, најважније операције, нови начини ратовања; ратна свакодневица; страдање цивила и ратни злочини; крај рата, победа антифашистичке коалиције.</p> <p>Југославија и српски народ у рату – улазак у рат, војни пораз, окупација, подела, квислиншке творевине; геноцид и злочини; устанак, антифашистичка борба и грађански рат; војне операције, живот у рату.</p> <p>Последице рата – људски и материјални губици; демографске и друштвене промене, миграције; уништавање културног наслеђа; суђења за ратне злочине; стварање ОУН.</p> <p>Уметничко виђење рата, рат као поништавање цивилизацијских вредности; уништавање и пљачка културних и уметничких добара; лични доживљај рата.</p> <p>Истакнуте личности: Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини, цар Хирохито, Франциско Франко, Мао Цедунг, Ана Франк, Петар II Карађорђевић, Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић.</p>

<p>2. ИС. 3. 3. 1. Анализира савремене појаве и процесе у историјском контексту и на основу добијених резултата изводи закључке.</p>		<p style="text-align: center;">СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА</p> <p>Свет после Другог светског рата – блоковска подела, трка у наоружању, глобална димензија хладног рата, ратна жаришта и кризе, деколонизација, европске интеграције, покрети еманципације – покрети за женска и мањинска права, антиратни и антирашни покрети; научна достигнућа, освајање свемира, медији, популарна култура.</p> <p>Југославија и српски народ после Другог светског рата – изградња новог државног и друштвеног уређења, једнопартијски систем, однос власти према политичким противницима, међународни положај, економске и културне прилике, самоуправљање, несврстаност; свакодневица, популарна култура, нове тенденције у култури.</p> <p>Истакнуте личности: Џон Кенеди, Никита Хрушчов, Махатма Ганди, Мартин Лутер Кинг, Роза Паркс, Нелсон Мандела, Голда Меир, Енди Ворхол, Јосип Броз, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Иво Андрић, Милош Црњански, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић.</p> <p style="text-align: center;">СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА</p> <p>Свет после хладног рата – пад Берлинског зида; слом комунизма у Европи, распад СССР-а, нова политичка карта Европе, стварање Европске уније, доминација САД, локални конфликти и интервенције великих сила, процеси глобализације, Четврта индустријска револуција (дигитални медији, интернет, друштвене мреже и мобилна телефонија), претња тероризма, миграције, савремени културни покрети.</p> <p>Српски народ на крају 20. и почетком 21. века – криза СФРЈ 80-тих година, међунационалне тензије, увођење вишестраначког политичког система, распад СФРЈ, грађански рат и стварање нових држава, интернационализација сукоба и међународне интервенције, економске прилике и свакодневни живот, ратни злочини, страдање цивилног становништва, разарање културног наслеђа, НАТО агресија на СРЈ, последице ратова, политичке промене 2000. године, Република Србија као самостална држава, питање статуса Косова и Метохије, односи у региону, српски народ у дијаспори и региону, процес придруживања Европској унији, култура и спорт.</p> <p>Истакнуте личности: Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер, Бил Гејтс, Владимир Путин, Ангела Меркел, Слободан Милошевић, Фрањо Туђман, Алија Изетбеговић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница.</p>
--	--	--

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз стандарде постигнућа и исходе дефинисане за крај разреда дати и кључни појмови садржаја разврстани у међусобно повезане тематске целине. Концепт наставе и учења засноване на исходима подразумева да ученици, посредством садржаја предмета, стекну не само основна знања, већ да их користе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или процени да одговарају њиховим интересовањима. Програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке. Сви садржаји су дефинисани тако да су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика, а уз подстицај и подршку настав-

ника. Најефикасније методе наставе и учења јесу оне које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања и вештина. При остваривању циља предмета и достизању исхода мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Да би сви ученици достигли предвиђене исходе и да би се остварио циљ наставе историје, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава активности. Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, на-

ставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

На почетку средњошколског образовања ученици већ поседују извесна знања о најважнијим историјским појмовима, имају нека животна искуства и формиране ставове који су основ за изградњу нових знања, вештина, ставова и вредности. Битно је искористити велике могућности које *Историја* као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за објашњењем. Одговарајућа питања могу да послуже и као подстицај за елементарна историјска истраживања, прилагођена узрасту и могућностима ученика, што доприноси достизању прописаних стандарда постигнућа.

Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба одабраних историјских извора, литературе, карата и других извора података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Треба искористити и утицај наставе и учења историје на неговање језичке и говорне културе (вештине беседништва и дебате), као и на развијање културе сећања и свести о друштвеној одговорности и људским правима.

Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и развоју вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом остваривања програма наставник треба да има у виду циљ, општу и специфичне компетенције предмета, стандарде постигнућа и исходе за разред и да у складу с тим води рачуна о селекцији и броју података неопходних за разумевање одређених кључних појмова.

У остваривању теме *Основи историјског истраживања*, којом почиње програм за сва три разреда, требало би пажњу посветити проширивању већ постојећих ученичких знања о историјској науци, хронологији и периодизацији, пореклу и сазнајној вредности историјских извора, као и о самом истраживачком процесу. Од кључне важности је да наставник одабере оне наставне методе, примере и задатке који ће омогућити ученицима да се упознају са различитим врстама извора историјског сазнања специфичним за одређене периоде (од праисторије до савременог доба – од каме-

них оруђа и оружја, митова и легенди до уметничких дела, новина, фотографија, филмова, интернета...), да их вреднују, тумаче, критички процењују, интерпретирају, одреде им порекло, да на основу њих аргументовано износе своје закључке, да разумеју разлоге различитог тумачења исте историјске појаве, да препознају стереотипе, предрасуде, злоупотребе, манипулације. С обзиром на то да за период праисторије у првом разреду није предвиђена посебна тема, могуће је да кроз реализацију ове целине (бавећи се материјалним историјским изворима и њиховом интерпретацијом), ученици прошире и своја знања о праисторији, особеностима и етапама овог периода, као и праисторијским налазиштима и културама на територији Европе и Србије. Активности ученика чији је циљ развијање вештине коришћења и критике историјских извора дају могућност и да се упознају са помоћним историјским наукама и науче како да достигнућа различитих научних дисциплина користе у својим истраживањима.

У одабиру примера треба узимати у обзир историјске изворе специфичне за истраживану епоху, затим оне којима би се приказала промена коју нека врста историјског извора доживљава кроз дату епоху, али и оне који превазилазе задате временске оквири, закључно са савременим изворима информација и проблематиком њихове релевантности. Конкретни примери, њихово тумачење и анализа требало би да буду средство за остваривање дела теме који се односи на интерпретацију и реконструкцију прошлости. На тим примерима ученици би требало да се оспособе да препознају научну методологију, значај коришћења извора и научне литературе, али и да идентификују ненаучни приступ, као и факторе који утичу на реконструкцију и интерпретацију прошлости. Овакв поступак би требало да обезбеди не само сагледавање околности у којима настаје представа о историјским појавама, процесима и догађајима, већ и развијање вештина за аналитичко и критичко промишљање о савременим појавама, процесима и догађајима и стварању наше представе о њима. Током одабира материјала за рад и осмишљавања активности наставник увек треба да има у виду узраст ученика и ниво њиховог знања, као и што равнотернију заступљеност примера из опште и националне историје.

Кроз реализацију осталих тема ученици ће проширити своја знања о најважнијим догађајима и феноменима из политичке, друштвене и културне историје епоха старог, средњег и новог века, као и савременог доба. Када је реч о политичкој историји, посебну пажњу треба посветити узроцима и последицама најзначајнијих догађаја и личностима које су их покретале и у њима учествовале. Требало би да уоче законитости појава, њихову развојност, како су се мењале током времена и који су чиниоци на то утицали. Поред тога, ученици треба да праве паралеле између држава, институција и процеса у оквиру исте и различитих епоха, да уочавају сличности и разлике, као и међусобне утицаје. Поређећи и анализирајући различите привредне системе током изучаваних периода, ученици треба да уоче основне чиниоце који утичу на привредне, друштвене токове и промене у историји. С обзиром на чињеницу да у плану наставе и учења у средњим музичким школама није предвиђено изучавање предмета Ликовна култура, у програм наставе и учења предмета Историја укључени су одабрани кључни појмови садржаја и дефинисани исходи који се односе на културно-уметничко наслеђе. Такви садржаји и исходи усмерени су превасходно на уочавање историјског значаја културно-уметничких тековина, а не на уметничку анализу.

На основу већ усвојених знања о политичким, друштвеним, привредним и културним приликама датог периода ученици треба да уоче њихову повезаност и утицај на свакодневни живот и развој друштва. Када се посматрају верска учења, тежиште треба да буде на анализи њихових основа и последица њиховог ширења, које се могу пратити до нашег времена. Важно је, такође, на примерима различитих религијских учења, веровања и обичаја, приказати начин поимања света у датој епохи и на тај начин „ући у цицеле” људи који су тада живели. Ученике треба подстицати да уоче међусобне културне утицаје и прожимања различитих народа, култура и цивилизација и како су одређене идеје и научно-техничка открића утицала на развој друштва, културе, уметности, образова-

ња и свакодневни живот људи. У том смислу, треба им указати на важност неговања различитих културних традиција и подстицати код њих одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа. Да би разумели историјски период који изучавају, ученици треба да се упознају и са књижевношћу и уметношћу тог времена. Зато је пожељно да се у корелацији са наставом српског језика и књижевности или историје музике осветле друштвени контекст настанка неког дела које се проучава.

Када је историја српског народа у питању, треба приказати преглед најзначајних политичких догађаја и процеса, развој државних, друштвених и верских институција и културних прилика у ширем, регионалном и европском контексту. Потребно је подстицати код ученика развој критичког мишљења и свести о значају неговања културе сећања. На тај начин могу се ангажовати у пројектима који би подразумевали и сарадњу са широм (ваншколском) заједницом.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се он налази и у односу на шта ће се процењивати његово даље напредовање. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморегулацију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању научног, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапреди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, усвајајући математичке концепте, знања, вештине и основе дедуктивног закључивања, развије апстрактно и критичко мишљење, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогiji. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве.

Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогiju, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

СПЕЦИФИЧНА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчуна-

ва вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

Средњи ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Разред	Први
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

Напредни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
2. МА. 1. 1. 1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.	– користи логичке и скуповне операције; – користи функције и њихова својства; – примени једноставна правила комбинаторике за пребројавање коначних скупова;	ЛОГИКА И СКУПОВИ Основне логичке и скуповне операције. Важнији закони закључивања. Функције.
2. МА. 1. 1. 2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степенавање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.	– користи, приказује на бројевној правој и пореди природне, целе, рационалне и реалне бројеве; – преведе рационалне бројеве из једног записа у други; – на основу реалног проблема састави и израчуна вредност бројевног израза (са или без калкулатора), процени вредност једноставнијих израза и тумачи резултат;	РЕАЛНИ БРОЈЕВИ Преглед различитих врста бројева (природни, цели, рационални, реални), операције и њихова својства. Апсолутна вредност. Степен броја са целобројним изложоцем.
2. МА. 1. 1. 3. Примењује правила заокруљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.	– примени пропорцију и процентни рачун у реалном контексту; – примени својства троуглова, четвороуглова и кругова, укључујући и примену у реалном контексту;	ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ Размера и пропорција, пропорционалност величина (директна и обрнута), примене (сразмерни рачун и рачун поделе). Процентни рачун.
2. МА. 1. 1. 4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.	– примени подударност у равни (симетрије, translација, ротација); – примени ставове подударности у једноставним доказима; – трансформише целе и рационалне алгебарске изразе;	ПОДУДАРНОСТ Ставови подударности троуглова. Односи страница и углова троугла. Кружница и круг. Значајне тачке троугла. Четвороугао. Симетрије, ротација и translација равни.
2. МА. 1. 1. 5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.	– реши линеарне једначине и неједначине; – графички представи линеарну функцију и анализира њен график;	РАЦИОНАЛНИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ Полиноми и операције са њима, дељивост полинома. Растављање полинома на чиниоце. НЗС и НЗД полинома. Операције са рационалним алгебарским изразима (алгебарски разломци).
2. МА. 1. 1. 6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.	– примени сличност у равни; – одреди вредности тригонометријских функција углова од 30°, 45° и 60°; – примени тригонометрију правоуглог троугла у реалним ситуацијама уз коришћење калкулатора.	ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ, НЕЈЕДНАЧИНЕ И СИСТЕМИ Линеарне једначине и неједначине. Линеарна функција и њен график. Системи линеарних једначина са две непознате. Примене у реалним ситуацијама.
2. МА. 1. 1. 7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.		
2. МА. 1. 1. 8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.		
2. МА. 1. 2. 1. Разуме концепте подударности и сличности геометријских објеката, симетрије, translације и ротације у равни.		
2. МА. 1. 2. 4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.		
2. МА. 1. 2. 7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.		
2. МА. 1. 2. 8. Уме да реализује и примени једноставне геометријске конструкције.		
2. МА. 1. 3. 2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.		
2. МА. 1. 3. 3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).		
2. МА. 1. 4. 1. Пребројава могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.		

<p>2. МА. 1. 4. 2. Примењује рачун са пропорцијама и процентни рачун при решавању једноставних практичних проблема.</p> <p>2. МА. 2. 1. 3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и притоме по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2. МА. 2. 1. 5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2. МА. 2. 1. 9. Зна и користи логичке и скуповне операције, исказни рачун и појам релације (посебно поретка и еквиваленције).</p> <p>2. МА. 2. 4. 1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина).</p> <p>2. МА. 2. 4. 2. Решава проблеме користећи пропорцију и процентни рачун.</p>		<p style="text-align: center;">СЛИЧНОСТ</p> <p>Мерење дужи и углова. Пропорционалност дужи. Талесова теорема. Сличност. Питагорина теорема.</p> <p style="text-align: center;">ТРИГОНОМЕТРИЈА ПРАВОУГЛОГ ТРОУГЛА</p> <p>Тригонометријске функције оштрог угла, основне тригонометријске идентичности. Решавање правоуглог троугла.</p>
---	--	---

Разред	Други
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2. МА. 1. 1. 1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.</p> <p>2. МА. 1. 1. 2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2. МА. 1. 1. 4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.</p> <p>2. МА. 1. 1. 5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.</p> <p>2. МА. 1. 1. 6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.</p> <p>2. МА. 1. 1. 8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.</p> <p>2. МА. 1. 2. 4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.</p> <p>2. МА. 1. 2. 7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2. МА. 1. 3. 2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2. МА. 1. 3. 3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).</p> <p>2. МА. 2. 1. 3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2. МА. 2. 1. 5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2. МА. 2. 1. 6. Решава проблеме који се свode на једначине у којима се појављују елементарне функције.</p> <p>2. МА. 2. 1. 7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.</p> <p>2. МА. 2. 2. 5. Примењује тригонометријске функције у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2. МА. 2. 3. 3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.</p>	<p>– трансформише и израчуна вредност једноставних израза са степенима користећи својства операција и функција, по потреби користећи калкулатор;</p> <p>– скицира график степене функције;</p> <p>– реши једноставан проблем који се свodi на квадратне једначине са реалним решењима и неједначине;</p> <p>– скицира и тумачи график квадратне функције;</p> <p>– израчуна вредност тригонометријске функције, по потреби користећи калкулатор;</p> <p>– примени адиционе формуле;</p> <p>– скицира графике основних тригонометријских функција.</p>	<p style="text-align: center;">СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ</p> <p>Степен чији је изложилац цео број. Функције $y = x^2$ и $y = x^3$. Степен чији је изложилац рационалан број.</p> <p style="text-align: center;">КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА</p> <p>Квадратне једначине са реалним решењима. Вијетове формуле и растављање квадратног тринома. Квадратна функција. Једноставне квадратне неједначине.</p> <p style="text-align: center;">ТРИГОНОМЕТРИЈСКЕ ФУНКЦИЈЕ</p> <p>Угао. Радијан. Тригонометријски круг. Основне тригонометријске функције. Адиционе формуле.</p>

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	70 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2. МА. 1. 1. 1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.</p> <p>2. МА. 1. 1. 2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2. МА. 1. 1. 3. Примењује правила заокруживања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2. МА. 1. 1. 5. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне и квадратне једначине.</p> <p>2. МА. 1. 1. 6. Решава једноставне проблеме који се свode на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.</p> <p>2. МА. 1. 1. 7. Решава једноставне проблеме који се свode на систем две линеарне једначине са две непознате.</p> <p>2. МА. 1. 1. 8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.</p> <p>2. МА. 1. 2. 2. Израчунава и процењује растојања, обиме и површине геометријских фигура у равни користећи формуле.</p> <p>2. МА. 1. 2. 3. Израчунава и процењује површине и запремине геометријских тела у простору, користећи формуле.</p> <p>2. МА. 1. 2. 4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.</p> <p>2. МА. 1. 2. 7. Примењује тригонометрију правоуглог троугла у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2. МА. 1. 3. 1. Препознаје правилност у низу података (аритметички и геометријски низ...), израчунава чланове који недостају, као и суму коначног броја чланова низа.</p> <p>2. МА. 1. 3. 2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2. МА. 1. 3. 3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).</p> <p>2. МА. 1. 4. 6. Примењује основна математичка знања за доношење финансијских закључака и одлука.</p> <p>2. МА. 2. 1. 3. Израчунава вредност израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2. МА. 2. 1. 8. Решава проблеме који се свode на системе линеарних једначина са највише три непознате.</p> <p>2. МА. 2. 2. 2. Уочава равне пресеке геометријских фигура у простору и рачуна њихову површину.</p> <p>2. МА. 2. 2. 3. Решава једноставне проблеме користећи једначину праве и криве другог реда.</p> <p>2. МА. 2. 3. 3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.</p>	<p>– израчуна површину и запремину праве призме, пирамиде, правог ваљка, праве купе и лопте, и примени их у једноставним ситуацијама;</p> <p>– израчуна вредност експоненцијалне и логаритамске функције, по потреби користећи калкулатор;</p> <p>– реши једноставне експоненцијалне и логаритамске једначине;</p> <p>– примени Гаусов поступак за решавање система линеарних једначина;</p> <p>– реши једноставне проблеме међусобних односа тачака и правих у координатној равни;</p> <p>– реши једноставне проблеме користећи једначине праве и кружнице;</p> <p>– примени услов додира и одреди једначину тангенте кружнице;</p> <p>– примени аритметички и геометријски низ у једноставним ситуацијама.</p>	<p>СТЕРЕОМЕТРИЈА</p> <p>Површина и запремина праве призме и пирамиде. Прав ваљак и права купа, њихове површине и запремине. Сфера и лопта. Површина сфере и запремина лопте.</p> <p>ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА И ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА</p> <p>Експоненцијална функција. Једноставне експоненцијалне једначине. Логаритам, његова својства и примене. Логаритамска функција. Једноставне логаритамске једначине.</p> <p>СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА</p> <p>Системи линеарних једначина са две и три непознате. Гаусов поступак.</p> <p>АНАЛИТИЧКА ГЕОМЕТРИЈА У РАВНИ</p> <p>Растојање двеју тачака, површина троугла. Разни облици једначине праве, угао између две праве. Кружница и однос праве и кружнице.</p> <p>НИЗОВИ</p> <p>Основни појмови о низовима. Аритметички и геометријски низ.</p>

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	66 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2MA. 1. 1. 1. Користи природне, целе, рационалне и реалне бројеве, различите записе тих бројева и преводи их из једног записа у други.</p> <p>2MA. 1. 1. 2. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују сабирање, одузимање, множење, дељење, степеновање и кореновање и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2MA. 1. 1. 3. Примењује правила заокруљивања бројева и процењује вредност израза у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2MA. 1. 1. 4. Трансформише једноставне алгебарске изразе.</p> <p>2MA. 1. 1. 5. Решава једноставне проблеме који се свде на линеарне и квадратне једначине.</p> <p>2MA. 1. 1. 6. Решава једноставне проблеме који се свде на линеарне неједначине и једноставне квадратне неједначине.</p> <p>2MA. 1. 1. 7. Решава једноставне проблеме који се свде на систем две линеарне једначине са две непознате.</p> <p>2MA. 1. 1. 8. Зна и разуме основне логичке и скуповне операције и користи их.</p> <p>2MA. 1. 2. 4. Користи координатни систем за представљање једноставних геометријских објеката у равни.</p> <p>2MA. 1. 3. 2. Разуме појам, израчунава вредност, користи и скицира график линеарне, квадратне, степене, експоненцијалне, логаритамске и тригонометријских функција синуса и косинуса.</p> <p>2MA. 1. 3. 3. Анализира графички представљене функције (одређује нуле, знак, интервале монотоности, екстремне вредности и тумачи их у реалном контексту).</p> <p>2MA. 1. 3. 4. У функцијама које су представљене графички или табеларно, анализира, примењује и приближно израчунава брзину промене помоћу прираштаја.</p> <p>2MA. 1. 4. 1. Пребројава и процењује број могућности (различитих избора или начина) у једноставним реалним ситуацијама.</p> <p>2MA. 1. 4. 3. Разуме концепт вероватноће, израчунава и процењује вероватноће догађаја у једноставним ситуацијама.</p> <p>2MA. 1. 4. 4. Графички представља податке у облику дијаграма и табела, анализира податке и њихову расподелу.</p> <p>2MA. 1. 4. 5. Разуме појмове популације и узорка, израчунава и тумачи узорачку средину, медијану и мод.</p> <p>2MA. 2. 1. 3. Израчунава вредност бројевног израза у коме се појављују и елементарне функције и при томе по потреби користи калкулатор или одговарајући софтвер.</p> <p>2MA. 2. 1. 5. Трансформише алгебарске изразе.</p> <p>2MA. 2. 1. 6. Решава проблеме који се свде на једначине у којима се појављују елементарне функције.</p> <p>2MA. 2. 1. 7. Решава квадратне и једноставне рационалне неједначине.</p> <p>2. MA. 2. 3. 3. Уме да скицира графике елементарних функција и да их трансформише користећи транслације и дилатације дуж координатних оса.</p> <p>2MA. 2. 3. 4. Решава проблеме користећи основна својства функција (област дефинисаности, периодичност, парност, монотоност...).</p> <p>2MA. 2. 3. 6. Разуме концепт извода функције и примењује га у проблемским ситуацијама.</p> <p>2. MA. 2. 4. 1. Примењује правила комбинаторике за пребројавање могућности (различитих избора или начина).</p> <p>2MA. 2. 4. 3. Разуме концепт дискретне случајне величине и израчунава очекивану вредност, стандардно одступање и дисперзију (варијансу).</p>	<p>– израчуна једноставне граничне вредности функција;</p> <p>– користи основна својства функција (домен, периодичност, парност, монотоност, нуле и знак...);</p> <p>– израчуна извод једноставних функција применом правила диференцирања;</p> <p>– испита ток и скицира график једноставне функције;</p> <p>– примени елементе комбинаторике у једноставним реалним ситуацијама;</p> <p>– примени биномни образац на решавање једноставнијих проблема;</p> <p>– одреди вероватноћу једноставнијег случајног догађаја;</p> <p>– одреди очекивану вредност и дисперзију дискретне случајне величине;</p> <p>– изврши мање статистичко истраживање, обради резултате, прикаже их и интерпретира.</p>	<p>ФУНКЦИЈЕ</p> <p>Важнији појмови и својства реалних функција реалне променљиве. Преглед елементарних функција. Гранична вредност функције. Асимптоте.</p> <p>ИЗВОД ФУНКЦИЈЕ</p> <p>Прираштај функције. Извод функције (проблем тангенте и брзине). Основне теореме о изводу, изводи елементарних функција. Испитивање функције и њен график.</p> <p>КОМБИНАТОРИКА</p> <p>Основна правила. Варијације. Пермутације. Комбинације (без понављања). Биномни образац.</p> <p>ВЕРОВАТНОЋА И СТАТИСТИКА</p> <p>Случајни догађаји. Вероватноћа. Дискретне случајне величине. Популација, обележје и узорак. Очекивана вредност и дисперзија. Прикупљање, сређивање, графичко приказивање и нумеричка обрада података.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Основа за писање исхода и избор садржаја били су програми Математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења Математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичких језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Сам процес учења математике има своје посебности

које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности континуираног стицања и повезивања знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким је-

зиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

ПРВИ РАЗРЕД

- Логика и скупови (8)
- Реални бројеви (5)
- Пропорционалност (5)
- Подударност (10)
- Рационални алгебарски изрази (12)
- Линеарне једначине, неједначине и системи (10)
- Сличност (6)
- Тригонометрија правоуглог троугла (6)
- Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ДРУГИ РАЗРЕД

- Степеновање и кореновање (16)
- Квадратна једначина и квадратна функција (22)
- Тригонометријске функције (24)
- Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

- Стереометрија (18)
- Експоненцијална и логаритамска функција (10)
- Системи линеарних једначина (6)
- Аналитичка геометрија у равни (20)
- Низови (8)
- Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

- Функције (18)
- Извод функције (18)
- Комбинаторика (10)
- Вероватноћа и статистика (12)
- Напомена: за реализацију 4 писмена задатка (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања наставе треба имати у виду да се ниједан исход не може остварити за један час: за неке исходе ће бити потребно мање часова, за неке више, постоје и исходи који се остварују током целе године или чак и током целог школовања. Наставник, приликом планирања часова, треба сваки исход да разложи на мање исходе, помоћу којих се остварује почетни исход, нпр. *исход по завршетку разреда ученик ће бити у стању да трансформира алгебарске изразе се може разложити на следеће исходе:*

1. ученик ће бити у стању да растави полином на чиниоце;
2. ученик ће бити у стању да одреди НЗС и НЗД за дате полиноме;
3. ученик ће бити у стању да сабере и одузме дате рационалне алгебарске изразе;
4. ученик ће бити у стању да помножи и подели дате рационалне алгебарске изразе.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусије, дебате и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРВИ РАЗРЕД

Логика и скупови

Логичко-скуповни садржаји (исказ, формула, логичке и скуповне операције, основни математички појмови, пресликавања, закључивање и доказивање тврђења) основа су за реализацију осталих садржаја програма математике, а нагласак треба да буде на овладавању математичко-логичким језиком и разјашњавању суштине значајних математичких појмова и чињеница, без превеликих формализација.

Симболика треба да се користи у оној мери у којој олакшава изражавање и записе, штеди време (а не да захтева додатна објашњења) и помаже да се градиво што боље разјасни. Указати на значај таутологија у закључивању и доказима теорема.

Посебну пажњу већ на овом ступњу посветити појму пресликавања (функције). Увести операцију композиције пресликавања. Истаћи својства „1–1” и „на” пресликавања као и појам инверзног пресликавања.

Елементе комбинаторике дати на најједноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова (правило збира и правило производа). Треба имати у виду да обрадом ових садржаја није завршена и изградња појединих појмова и да ће се пермутације, варијације и комбинације обрађивати у наредним разредима.

Реални бројеви

На почетку теме подсетити ученике на скупове природних, целих, рационалних, ирационалних и реалних бројева, као и на њихове међусобне односе. Проширити знања о рационалним и ирационалним бројевима, користећи доказивања и бројевну праву (представљање коначног и бесконачног периодичног децималног записа броја у виду разломка, конструкција неких дужи чија је дужина ирационалан број). Посебну пажњу обратити на својства рачунских операција, као основу за рационализацију рачунања и трансформације израза у оквиру других тема. Увести појам степена броја са целобројним изложником и експоненцијални запис броја ($a \cdot 10^m$, $1 \leq a < 10$, $m \in \mathbb{Z}$), као потребу за рачунање са веома малим и великим бројевним вредностима у математици, али и другим наукама.

Пропорционалност

У оквиру ове теме погодно је најпре градиво вертикално повезати са већ стеченим знањима из другог циклуса образовања. Кроз практичне примере из свакодневног живота и других настав-

них предмета неопходно је обновити појмове размере и пропорције, а затим увести и појам проширене пропорције као једнакости три или више размера. Посебну пажњу потребно је посветити примени директне и обрнуте пропорционалности. Решавати проблеме који се односе на сразмерни рачун и рачун поделе кроз практичне примере.

Подударност

Треба подсетити ученике на ставове о подударности троуглова које су научили у основној школи. Пажњу треба посветити примени ставова подударности троуглова за тврђења која се односе на троуглове (неједнакост троугла, однос страница и углова троугла, значајне тачке).

Очекује се да ученици науче потребне и довољне услове да четвороугао буде паралелограм и да кроз задатке овладају техником примене ставова подударности.

У вези са применом подударности на круг, користити теореме о централном и периферијском углу и основне особине тангентних и тетивних четвороуглова (детаљни докази нису неопходни).

Обратити основне изометријске трансформације у равни: симетрије, ротацију и транслацију. Доказати њихова основна својства применом подударности.

Рационални алгебарски изрази

Циљ је да ученици, полазећи од познатих својстава операција с реалним бројевима, утврде и прошире знања о идентичним трансформацијама целих алгебарских израза, користећи између осталог правила о трансформацији разлике квадрата, разлике и збира кубова, квадрата и куба збира и разлике. Такође, ученици треба да савладају одређивање НЗД и НЗС за два полинома.

Ученици треба да овладају трансформацијама рационалних алгебарских израза (одређивање области дефинисаности алгебарског разломка, сабирање, множење и дељење разломака).

Линеарне једначине, неједначине и системи

У овој теми треба, уз примену знања из претходне, извршити проширивање знања о линеарним једначинама и функцијама која су ученици стекли у основној школи. Треба разматрати једначине у којима се непозната налази и у имениоцу, као и једноставне једначине са апсолутном вредношћу. Нису предвиђене једначине са параметром. Треба обрађивати само најједноставније линеарне неједначине. Системи линеарних једначина који се решавају могу имати две непознате. Ученици треба да науче да нацртају график линеарне функције, као и да „прочитају” њена својства са графика.

У овој теми тежиште треба да буде у примени једначина и њихових система на решавање разних проблема.

Сличност

Увод у тему чине садржаји везани за мерење дужи и углова, са посебним освртом на пропорционалност дужи. Указати на потребу одређивања четврте пропорционале и тиме мотивисати најважније примене Талесове теореме.

Појам сличности увести кроз примере, при чему треба подсетити ученике на ставове сличности троуглова и приказати примене сличности троуглова уз извођење Питагорине теореме.

Тригонометрија правоуглог троугла

По увођењу дефиниција тригонометријских функција у правоуглом троуглу које уређују односе између његових страница и углова, доказати најједноставније тригонометријске идентитете и једноставније примере примене.

Поред стандардних вредности тригонометријских функција (за углове од 30° , 45° и 60°) код решавања правоуглог троугла користити и друге оштре углове и уз помоћ калкулатора или рачунара решавати разноврсне примере примене тригонометријских функција у реалним ситуацијама.

ДРУГИ РАЗРЕД

Степеновање и кореновање

На почетним часовима требало би обновити појам степена са природним изложником и квадратног корена које су ученици изучавали у основној школи. Проширити стечена знања о степенима увођењем операција са степенима као и рационалних изложника. Од посебног је значаја релација $\sqrt{a^2} = |a|$, а такође и децимални запис броја у тзв. стандардном облику $a \cdot 10^n$, где је $1 \leq a < 10$ ($n \in \mathbb{Z}$). Ученике треба оспособити да рационалишу имениоце облика \sqrt{a} , $\sqrt{a \pm \sqrt{b}}$.

Функцију $y = x^n$ ($n \in \mathbb{N}$) скицирати само за $n = 2$ и $n = 3$.

Квадратна једначина и квадратна функција

Обраду ове теме започети извођењем формуле за решења квадратне једначине са реалним коефицијентима. Решавати само квадратне једначине које имају реална решења. Решавати и једначине са непознатом у имениоцу, које се свде на квадратне при чему треба истаћи важност услова дефинисаности.

Везу између коефицијената и решења квадратне једначине успоставити и кроз Вијетове формуле и растављање квадратног тринума на чиниоце.

Пажњу посветити разноврсним проблемима из свакодневног живота који се решавају свођењем на квадратну једначину.

При испитивању квадратне функције прво скицирати њен график, а потом тумачити њене особине.

Квадратне неједначине треба решавати „читањем са графика”.

Тригонометријске функције

На почетним часовима требало би обновити тригонометријске функције оштрог угла (тригонометрију правоуглог троугла) као и релације између тригонометријских функција које су ученици упознали у првом разреду.

Успоставити везу између угла израженог у степенима и угла израженог у радијанима.

На тригонометријском кругу најпре одређивати вредности тригонометријских функција у првом квадранту, а затим и за остале вредности углова „свођењем на први квадрант”. Осим помоћу тригонометријског круга потребно је да ученици у потпуности савладају одређивање вредности тригонометријских функција помоћу калкулатора.

Скицирати и тумачити графике основних тригонометријских функција ($y = \sin x$, $y = \cos x$, $y = \tan x$, $y = \cot x$).

Приликом трансформација тригонометријских израза користити адиционе формуле и тригонометријске формуле двоструког угла. Решавати задатке у којима се тригонометријски идентитети директно примењују.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Стереометрија

Ученици већ поседују знања о основним геометријским телима, те би их на почетку области требало подсетити на површине и запремине најједноставнијих тела – коцке и квадра. Довољно је извести опште формуле за површину и запремину праве призме и пирамиде. При увежбавању треба бирати најједноставније примере и задатке (првенствено правилне призме и пирамиде).

Када су у питању обртна тела, треба обрадити прав ваљак и праву купу и извести формуле за њихове површине и запремине.

Такође, треба увести појам сфере и лопте и навести формуле за површину сфере и запремину лопте. Код обраде обртних тела такође се треба ограничити само на најједноставније примере и задатке.

Пажњу треба посветити и развијању просторних представа, чему у извесној мери може допринети позивање на очигледност, коришћење динамичких софтвера и правилно скицирање просторних фигура.

Експоненцијална и логаритамска функција

При увођењу појма експоненцијалне и логаритамске функције на овом нивоу не може се дати прецизна дефиниција, па самим тим се и не могу строго доказати њихове особине, већ се о тим особинама закључује по аналогији са особинама степена. Ученике треба оспособити да одреде вредност експоненцијалне и логаритамске функције у датој тачки (при чему ученици могу да користе калкулатор када је то неопходно).

Ученици треба да упознају и примењују само једноставна својства логаритама (логаритам производа, количника, степена).

Експоненцијалне и логаритамске једначине треба обрађивати у мери у којој је то наведено у исходима, што значи у најједноставнијим примерима и задацима.

Системи линеарних једначина

Код решавања система подсетити се прво система 2×2 , методе замене и методе елиминације. Исте методе размотрити код система 3×3 и надовезати на то Гаусов алгоритам.

Решавати само примере и задатке у којима се не појављују параметри.

Аналитичка геометрија у равни

Основни циљ увођења аналитичке геометрије је повезивање алгебарских и геометријских садржаја. Ученици првенствено треба да упознају Декартов правоугли координатни систем у равни и приступ геометрији помоћу координата. При увођењу формула за одређивање растојања тачака и поделу дужи у датом односу искористити одговарајуће, већ познате чињенице.

Ученици треба да повежу линеарну једначину са две непознате са једначином праве у координатном систему и да упознају општи (имплицитни) и експлицитни једначине праве. Кроз задатке ученици треба да увежбају и формуле за једначину праве која садржи две дате тачке. При увођењу формула за одређивање величине угла између две праве, специјално услова за паралелност, односно нормалност правих, искористити знања из тригонометрије.

Једначину кружнице извести применом познате формуле за растојање тачака у координатном систему. Код одређивања међусобног односа праве и кружнице, користити знања из теорије квадратних једначина. Обратити пажњу на случај када права додирује кружницу (услов додира), као и једначине тангенти. У неким ситуацијама може се дати геометријска интерпретација (на пример код решавања система квадратних једначина).

Приликом увежбавања градива аналитичке геометрије треба бирати што једноставније задатке и илустровати решења цртежима у координатном систему.

Низови

Појам бесконачног низа реалних бројева увести кроз конкретне примере. Показати да се низови могу дефинисати и рекурентним релацијама. Посебно увести аритметички низ и геометријски низ указујући на специфичности разлике, односно количника. Сврху увођења аритметичког и геометријског низа приказати једноставнијим примерима примене.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

Функције

На почетку ове теме подсетити ученике на основне опште појмове у вези с функцијама (домен, кодомен, $1-1$, НА). Затим размотрити својства карактеристична за реалне функције једне реалне променљиве (ограниченост, парност и непарност, периодичност, нуле и знак, монотоност, график) и илустровати их на примерима функција које су ученицима познате. Навести својства и графике основних елементарних функција (константе, степене функције, експоненцијалне и логаритамске функције, основне тригонометријске функције).

Граничну вредност (лимес) функције најпре илустровати примерима. Затим дати дефиниције у различитим случајевима. Илустровати графички примере који доводе до асимптота (вертикалних и хоризонталних). Навести аритметичка својства лимеса и увежбати њихово коришћење. Размотрити неке карактеристичне случајеве тзв. неодређених израза и увежбати њихово решавање (само најједноставнији примери).

Извод функције

На самом почетку теме, користећи историјске изворе као мотивацију, осврнути се на чињеницу да је појам извода настао из потребе да се одреди општа метода за одређивање тангенте неке криве, као и брзине кретања. Навести таблицу извода основних елементарних функција (с доказима у два до три случаја).

Обрадити правила за налажење извода збира, разлике, производа и количника, и илустровати их на једноставним примерима. Упознати ученике са појмом извода вишег реда.

Пажњу посветити испитивању функција и цртању њихових графика, користећи изводе, при чему се ограничити на рационалне функције. Обратити пажњу на појам максимума и минимума, конвексности и конкавности функције, трудећи се да се сва стечена знања о функцијама повежу у логичку целину (домен, парност, нуле, знак, монотоност, локални максимум и минимум, конкавност, конвексност, превојне тачке, асимптоте).

Комбинаторика

Са ученицима обновити основне елементе комбинаторике (правило збира и правило производа) на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова. Увести појам факторијела и користити га у различитим примерима. Поштовањем принципа поступности увести пермутације, варијације, као и комбинације без понављања. При решавању проблема у којима ученици користе те појмове користити реалне примере, у којима постоје различита ограничења, односно понављања. Увести Паскалов троугао и биномни образац (без доказа) и приказати примере њихове примене.

Вероватноћа и статистика

Увод у елементарну теорију вероватноће подразумева класичну дефиницију вероватноће и припадајућих појмова (скуп елементарних догађаја, сигуран догађај, немогућ догађај, супротни догађај...) и њихову илустрацију на примерима разних експеримената (бацање новчића и коцкица, извлачење кулици и други примери). У току увежбавања, брзим експериментом у коме учествују сви ученици (на пример, окретањем једног новчића по 10 пута од стране сваког ученика) и акумулацијом добијених резултата (фреквенција) указати на суштински однос класичне и статистичке дефиниције вероватноће.

Обраду теме наставити увођењем појма случајне величине дискретног типа и указивањем на неке примере. Указати на појмове популације, обележја и узорка и потребу дескриптивне обраде података посматрањем одређеног обележја. На конкретним примерима (сопствених истраживања или база података које је могуће наћи на интернету) показати поступке прикупљања, уређивања података, табличног и графичког приказивања изабраног обележја, дефинисати и демонстрирати израчунавање математичког очекивања и дисперзије. Дати тумачење шта ти параметри суштински значе.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, који треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака актив-

ност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања значајну улогу имају домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

ФИЗИКА

Циљ учења Физике јесте стицање елементарне функционалне писмености (природно-научне и техничке) и знања о основним физичким законима који описују појаве у природи и својства звука, оспособљавање ученика за примену знања у струци и свакодневном животу, стицање радних навика, одговорности и вештина за самостални за тимски рад као и формирање основе за даље образовање.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Општа предметна компетенција представља опис шта ученици знају и могу да ураде на основу укупног општег образовања у физици. Другим речима, она описује шта је крајња сврха учења физике као општеобразовног предмета у средњој школи. Кроз опште средњошколско учење физике очекује се да ученици повежу физичке законе и процесе са практичном применом и тако постигну научну писменост која ће им омогућити праћење и коришћење информација у области физике, исказаних језиком физике (физичким терминима, симболима, формулама и једначинама), дискусију и доношење одлука у вези с темама из области физике, значајним за појединца и друштво. На првом месту то се односи на безбедно руковање уређајима, алатима и комерцијалним производима и на бригу о животној средини. Поред тога, очекује се развијање истраживачког односа према окружењу кроз експериментални рад

којим се упознаје научни метод, као и разумевање природе науке, научно истраживачког рада и подржавање доприноса науке квалитету живота појединца и развоју друштва.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије општу предметну компетенцију. Оне обухватају природно научну писменост – основ за праћење развоја физике као науке и разумевање повезаности физике и савремене технологије и развоја друштва. Даље, обухватају способност прикупљања података о својствима и променама појава и система посматрањем и мерењем; планирање и описивање поступака; правилно и безбедно руковање уређајима и мерним прибором. Специфичне компетенције обухватају представљање резултата мерења табеларно и графички; уочавање трендова и у објашњавању физичких законитости и извођење закључака.

Стандарди ученичких постигнућа развијени су на три нивоа: основном, средњем и напредном. Њима су описана очекивања за шта би ученик био способан да постиже у вези с одређеним садржајем физике. Стандарди за основни ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би после средње школе активно и продуктивно учествовао у различитим областима живота (друштвеном, привредном, образовном, породичном, личном).

Стандарди за средњи ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би могао успешно да настави факултетско образовање у различитим областима.

Стандарди за напредни ниво дефинишу постигнућа (знање, вештине и ставове) које ученик треба да поседује како би могао успешно да настави факултетско образовање у области физике, технологије и других сродних, с физиком повезаних дисциплина. Стандарди су организовани тако да виши нивои знања подразумевају овладаност садржајима са претходних нивоа. Подразумева се да ће ученици који решавају задатке са напредног нивоа умети да реше задатке и са претходна два нивоа.

Разред	Први
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

СТАНДАРДИ	ИСХОДИ	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>2. ФИ. 1. 1. 1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно праволинијско кретање, равномерно променљиво праволинијско кретање, пренос притиска кроз течности и гасове, пливање тела, механичка осциловања и таласи.</p> <p>2. ФИ. 1. 1. 6. Познаје услове за настајање звука и зна да наведе његова основна својства као механичког таласа.</p> <p>2. ФИ. 2. 1. 1. Описује и објашњава физичке појаве: равномерно кружно кретање, равномерно променљиво кружно кретање, хоризонталан хитац, сударе тела, протицање идеалне течности, појам средње брзине, законе одржања, хармонијске пригушене осцилације.</p> <p>2. ФИ. 2. 1. 4. Познаје основне величине којима се описују механички таласи; користи везе између ових величина за објашњење појава код таласа; објашњава својства звука.</p> <p>2. ФИ. 3. 1. 3. Објашњава појаве везане за принудне осцилације; пригушене осцилације, Доплеров ефекат и слагање таласима.</p> <p>2. ФИ. 3. 1. 4. Описује и објашњава физичке појаве: котрљање, равномерно променљиво кружно кретање, пренос механичких таласа кроз течности и гасове, динамичка равнотежа тела, механичка осциловања и таласи; користи уређаје и мерне инструменте за одређивање физичких величина, на пример, коефицијент површинског напона, модул еластичности, фреквенција осциловања звучне виљушке, момент инерције, убрзање куглице која се котрља низ коси жлеб.</p>	<p>– користи научни језик физике за описивање физичких појава;</p> <p>– објасни значај и улогу експеримента и теорије у описивању физичких процеса и појава, самостално припреми једноставнији пројекат и изведе одговарајуће физичко истраживање;</p> <p>– описује енергијске трансформације код хармонијских, пригушених и принудних осцилација;</p> <p>– разуме појам механичке резонанције, услове њеног настајања и примену;</p> <p>– опише и објасни звучне таласе и њихове карактеристичне величине;</p> <p>– примењује законе одбијања и преламања звука;</p> <p>– разликује звук, ултразвук и инфразвук и познаје њихову примену;</p> <p>– разликује карактеристике звука (висина, јачина, боја), познаје штетан утицај буке и мере заштите;</p> <p>– компетентан је да користи мерне јединице и дигиталне технологије за мерење јачине и снаге звука;</p> <p>– уочава положај извора звука и удаљеност извора звука од пријемника и процењује начин простирања звука;</p> <p>– процењује оптимална акустичка својства просторија (запремина, облик просторије, време реверберације). Акустичко обликовање;</p> <p>– процењује и адаптира различите инструменте на основу њихових карактеристика;</p> <p>– примењује стечена знања и повезује звучне појаве са уметничким извођењем на инструментима;</p>	<p>1. Физичке основе акустике</p> <p>Хармонијске осцилације (примери). Пригушене осцилације. Принудне осцилације, резонанција.</p> <p>Звук – механички талас. Величине којима се описује таласно кретање и везе међу њима. Брзина звука у различитим срединама, фреквенција и таласна дужина. Опсег фреквенција звука. Инфразвук и ултразвук. Висина тона (праг чујности), јачина тона (акустички притисак, праг бола), боја тона.</p> <p>Мерне јединице, мерење јачине звука и снаге звучних извора.</p> <p>Људско ухо и субјективни осећај јачине звука. Осциловање ваздушног стуба (отвореног на једном или на оба краја).</p> <p>Резонанција код звука. Резонатори.</p> <p>Извори звука. Одређивање положаја и удаљености извора звука од пријемника. Правац и смер простирања звука од извора.</p> <p><i>Демонстрациони огледи:</i></p> <p>– Осциловање звучне виљушке жице (причвршћене на једном или на оба краја), штапова, плоче и мембране.</p> <p>– Осциловање различитих тела (жица, шипки, плоча, мембрана). Осцилације ваздушних стубова.</p> <p>– Својства звучних извора (монокорд, Звучне виљушке, музички инструменти...)</p> <p>– Звучна резонанција (звучна виљушка и мензура).</p>

		<p>2. Музички инструменти и тонови Музичка скала тонова и музички интервали(односи). Темперирана скала. Начини побуђивања осцилација и њихово појачавање код различитих типова инструмената. Квалитет звука. Шум и тон. Основни тон и виши хармоници. Прост и сложен тон. Спектралне карактеристике звука. <i>Демонстрациони огледи:</i> – Начин рада метронома. – Побуђивање осциловања код жичаних, дувачких инструмената и удараљки</p> <p>3. Акустика просторија Звучни таласи у просторијама. Апсорпција звука, одбијање звука. Реверберација. Бојење звука (ехо). Глува соба; удари или избијања. Оптималне акустичке особине просторија (запремина, облик просторије, време реверберације). Акустичко обликовање (распоред рефлективних и апсорптивних површина). Постављање звучника. Заштита од буке</p> <p><i>Предлог за пројекат</i> – Историја акустичних инструмената. – Загањеност буком у нашем окружењу</p>
--	--	---

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изучавање физичких концепата у школском оквиру омогућава ученицима упознавање и разумевање физичких појава и процеса у свакодневном животу и као последицу тога развијање функционалне научне писмености. У складу са циљевима учења Физике, стандардима постигнућа ученика и међупредметним компетенцијама дефинисан је програм наставе и учења са исходима чије остваривање треба да обезбеди солидну основну за даље изучавање физике као научне дисциплине, али и примену усвојених знања у области техничких, медицинских и осталих дисциплина утемељеним на физичким концептима. Решавање проблемских задатака развија код ученика способности запажања, систематизације, логичког закључивања, анализе и критичког мишљења неопходних у свакодневном животу. Сходно томе, у наставу су укључени одговарајући демонстрациони огледи и лабораторијске вежбе чија реализација обогаћује наставни процес али и оснажује ученике у решавању проблемских задатака.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Савремена настава поставља ученике у фокус наставног процеса са циљем развијања и оснаживања ученичких компетенција. Из тог разлога наставник самостално планира реализацију програма наставе. На основу дефинисаног циља предмета и исхода и стандарда постигнућа, самостално планира број часова обраде, систематизације, утврђивања и провере знања ученика, као и методе, технике и облике рада са ученицима на школском часу. Такође одлучује и ученицима препоручује уџбенички и други наставни материјал потребан за наставни процес.

Од наставника се очекује да у складу са програмом наставе припреми годишњи (глобални) план рада на основу којих припрема и реализује месечне (оперативне) планове. Осим планова, наставник своје активности уобличава кроз припрему за час за сваку наставну јединицу у складу са одговарајућим исходима наставе. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално, а у сарадњи са предметним наставницима осталих дисциплина обезбеди међупредметну корелацију.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Садржаји првог разреда су подељени на одређени број тематских целина од којих свака садржи одређени број наставних јединица.

Програмски садржаји доследно су приказани у форми која задовољава основне методичке принципе наставе:

- *Поступност* (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.
- *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину предложено је више демонстрационих огледа, а треба користити и симулације).
- *Повезаност наставних садржаја* (хоризонтална и вертикална).

Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске целине, после поступног и аналитичног излагања појединачних програмских садржаја, кроз систематизацију, уопштавање и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумеју, трајно усвоје и примене. Ради остваривања вертикалног повезивања програмских садржаја неопходно је сваку тематску целину започети *обнављањем одговарајућег дела градива* на које ће се нови садржаји логично надовезати. Реализација овог захтева програма је суштинска јер обезбеђује да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве надовезује на резултате проучавања неких претходних. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може распоредити садржаје према својој процени.

Методичко остваривање садржаја програма у настави Физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја. Физику ученицима треба представити као науку која се непрекидно развија са сталним указивањем на домете физике у савременом свету.

Осим овладавања физичким појмовима и законима, неопходно је указати на међусобну повезаност физике и осталих научних дисциплина. Посебан акценат треба ставити на етичке проблеме који се настају као последица развијања науке и технике и на заштиту животне средине.

Савремена настава подразумева примену различитих метода и облика рада, разноврсних дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) који омогућавају остваривање циља и исхода предмета.

Основне методе рада са ученицима су:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледи;
2. методе логичког закључивања ученика;
3. решавање проблема (квалитативни и квантитативни);
4. лабораторијске вежбе;

5. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти, допунска настава, додатна настава...).

Демонстрациони огледи чине саставни део редовне наставе Физике. Огледи омогућавају ученицима да појаве и процесе доживе чулима што за последицу има развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ природним наукама. Како су уз сваку тематску целину планирани демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, или непосредно учествовати у реализацији огледа, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра или демонстрира. Потом наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се на презентовање закона у математичкој форми. Оваква активна позиција ученика у процесу конструкције знања доприноси трајнијим и квалитетнијим постигнућима.

Пожељно је да једноставне експерименте изводе ученици (самостално или по групама) на часу или да их осмисле, ураде анализирају и обраде код куће, користећи предмете и материјале из свакодневног живота. Наравно, наставници који имају могућности треба да у настави користе и сложеније експерименте.

У настави свакако треба користити и рачунаре (симулације експеримената и појава, лабораторијске вежбе и обрада резултата мерења, моделирање, самостални пројекти ученика у облику семинарских радова и сл.). Препорука је да се, уколико недостаје одговарајућа опрема у кабинетима, користе постојећи ИКТ алати који симулирају физичке појаве и процесе, обрађују и приказују резултате мерења.

Програм предвиђа коришћење разних метода логичког закључивања који су иначе присутни у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд.).

Наставник сам треба да одабере најпогоднији приступ у обради сваке конкретне теме у складу са потребама и могућностима ученика, као и наставним средствима којима располаже.

На садржајима програма може се у потпуности илустровати суштина методологије истраживачког приступа у физици и другим природним наукама: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег утврђивања тражених односа, формулисање физичких закона. У неким случајевима методички је целесходно увођење дедуктивне методе у наставу (нпр. показати како из закона одржања следе неки мање општи физички закони и сл.).

Решавање проблема је један од основних начина реализације наставе Физике. Наставник поставља проблем ученицима и пре пушта да они самостално, у паровима или у тиму дођу до решења, по потреби усмерава ученике, подсећајући их питањима на нешто што су научили и сада треба да примене, упућује их на извођење експеримента који може довести до решења проблема и слично. Решавање задатака је важна метода за увежбавање примене знања. Њоме се постиже: конкретизација теоријских знања; обнављање, продубљивање и утврђивање знања; кориговање ученичких знања и умећа; развијање логичког мишљења; подстицање ученика на иницијативу; стицање самопоуздања и самосталности у раду...

Оптимални ефекти решавања задатака у процесу учења физике остварују се добро осмишљеним комбиновањем квалитативних (задаци-питања), квантитативних (рачунских), графичких и експерименталних задатака.

Вежбање решавања рачунских задатака је важна компонента учења физике. Како оно за ученике често представља вид учења са најсложенијим захтевима, наставник је обавезан да им да одговарајуће инструкције, напомене и савете у вези са решавањем задатака. Напомене треба да се односе на типове задатака у датј теми, најчешће грешке при решавању таквих задатака, различите приступе решавању...

При решавању квантитативних задатака, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. Ова дискусија на крају омогућава наставнику да код ученика развија критичко мишљење. Потребно је пажљиво одабрати задатке који, ако је могуће, имају непосредну везу са реалним ситуацијама. Такође је важно да ученици правилно вреднују добијени резултат, као и његов правилан запис. Посебно треба обратити пажњу на поступност при избору задатака, од најједноставнијих ка онима који захтевају анализу и синтезу стечених знања.

Додатна настава намењена је даровитим ученицима и треба да задовољи њихова интересовања за физику. У оквиру ове наставе могу се продубљивати и проширивати садржаји из редовне наставе, радити нови садржаји, тежи задаци, сложенији експерименти од оних у редовној настави. Ученици се слободно опредељују при избору садржаја програма. Зато је нужно сачинити индивидуалне програме рада са ученицима на основу њихових претходних знања, интересовања и способности. Корисно је да наставник позове истакнуте стручњаке да у оквиру додатне наставе одрже популарна предавања као и да омогући ученицима посете институцијама.

Допунска настава се организује за ученике који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм наставе и учења. Ова настава омогућава укључивање у наставу ученицима који су из оправданих разлога били одсутни са редовних часова.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара као и у сарадњи са центрима за таленте и промоцију и популаризацију науке.

Програм омогућава примену различитих облика рада од фронталног, рада у тиму, индивидуалног рада, рада у пару или групи. Самостални рад ученика треба посебно неговати. Овај облик рада је ученицима најинтересантнији, више су мотивисани, па лакше усвајају знање. Уз то се развија и њихово интересовање и смисао за истраживачки рад, као и способност тимског рада и сарадње. Овакав приступ обради наставне теме захтева добру припрему наставника: одабрати тему, припремити одговарајућа наставна средства и опрему, поделити ученике у групе тако да сваки појединац у групи може дати одговарајући допринос, дати неопходна минимална упутства.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у средњој школи).

ИНФОРМАТИКА

Циљ учења Информатике је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву. Ученик развија способност апстрактног и критичног мишљења о аутоматизацији послова уз помоћ информационо-комуникационих технологија и развија способност ефективног коришћења технологије на рационалан, етичан и безбедан начин.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Учењем наставног предмета Информатика ученик је оспособљен да примени стечена знања и вештине из области информационо-комуникационих технологија ради испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, даљем школовању и будућем раду. Развио је дигиталну писменост и способност апстрактног и критичног мишљења уз помоћ информационо-комуникационих технологија.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Специфичне предметне компетенције представљају опис специфичних способности ученика које му омогућавају да развије општу предметну компетенцију. Подразумевају способност за одговорно коришћење информационо-комуникационих технологија уз препознавање потенцијалних ризика и опасности, уметничко изражавање и формирање естетског става при коришћењу технологије и способност за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење и представљање у графичком облику.

Разред	Први
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – објасни улогу ИКТ у свакодневном животу; – разуме изазове коришћења савремених технологија на одговоран и безбедан начин; – илуструје на примерима основне појмове информатике и рачунарства (појам информација и податак); – наведе основне области информатике и рачунарства; – опише најважније догађаје у развоју ИКТ; – направи паралелу између развоја људског друштва и развоја информационо-комуникационих технологија; – безбедно користи дигиталне уређаје; – разликује и користи сервисе Интернета; – приступа Интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај; – класификује информације са интернета и процењује њихов квалитет и поузданост; – спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на Интернету; – познаје карактеристике различитих бројевних система; – преводи број из једног у други бројевни систем; – изводи основне рачунске операције у различитим бројевним системима; – користи јединице за мерење количине података; – објасни начин дигиталног записа података и бинарног записа природних бројева; – уочава разлику између хардвера и софтвера; – наводи основне карактеристике компонента дигиталног уређаја и њихову улогу; – разликује системски од апликативног софтвера; – објасни шта је оперативни систем и која је његова улога; – познаје основне типове апликативног софтвера; – разликује појмове и типове лиценци софтвера и садржаја који се деле; – разликује основне елементе графичког корисничког интерфејса; – прилагоди радно окружење кроз основна подешавања; – инсталира и деинсталира корисничке програме; – сачува, модификује и организује податке; – разликује најчешће коришћене типове датотека; – подеси радно окружење текст процесора; – промени језик тастатуре; – примени правила слепог куцања; – врши премештање садржаја између више отворених докумената; – ефикасно и тачно уноси и уређује неформатиран текст; – примењује основне елементе форматирања и структурирања текста; – уређује на елементарном нивоу текст применом нотација за обележавање; – постави напредне текстуалне и нетекстуалне елементе у креирани документ; – познаје основне параметре стилизовања текста на нивоу карактера, параграфа и страница; – користи и креира именоване стилове и модификује их; – користи елементе у тексту који се аутоматски ажурирају; – структурира текст и аутоматски генерише садржај; – познаје структуру, правила и формат која се примењују у форматирању докумената; – припрема документ за штампу и одштампа га; – уређује и приказује слајд презентације; – примењује правила за израду добре презентације; – уређује дизајн позадине и „мастер” слајда у презентацији; – додаје елементе анимације и интерактивности у презентацију; – користи функционалности намењене сарадничком раду; – припрема документ за штампу и одштампа га; 	<p>ИНФОРМАЦИОНО – КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У САВРЕМЕНОМ ДРУШТВУ</p> <p>ИКТ у свакодневном окружењу (уређаји, облици комуникације, услуге). Основни појмови информатике и рачунарства (информације, подаци, информационо-комуникационе технологије, предмет и области информатике и рачунарства). Развој ИКТ (прикупљања, складиштења, обраде, приказивања и преноса података). Друштвени аспекти ИКТ (значај и примена дигиталних уређаја, карактеристике информационог друштва, утицај коришћења дигиталних уређаја на здравље и околину, интелектуална својина, безбедност, заштита личних података, правила понашања). Глобална мрежа (интернет). Сервиси интернета (електронска пошта, веб, друштвене мреже, блогови, форуми, учење, мапе, електронска трговина и банкарство, аудио и видео комуникација). Лепо понашање, право и етика на интернету. Безбедност и приватност на интернету.</p> <p>ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПОДАТКА НА РАЧУНАРУ</p> <p>Бројевни системи – врсте, карактеристике, преводјење. Бројевни системи – основне рачунске операције. Кодирање информација. Кодирање карактера, кодне схеме. Јединице за мерење количине информација. Дигитални рачунари и дигитални запис података (текста, растерске и векторске слике, звука, видеа). Начини приказивања/представљања података и дигиталног записа.</p> <p>АРХИТЕКТУРА РАЧУНАРСКОГ СИСТЕМА И ПРОГРАМСКА ПОДРШКА</p> <p>Структура и принцип рада рачунара. Врсте меморије рачунара. Процесор. Матична плоча. Магистрала. Улазно-излазни уређаји. Утицај компоненти на перформансе рачунара. Апликативни софтвер. Системски софтвер. Оперативни систем. Верзије и модификације програма. Дистрибуција програмских производа (комерцијална, дељена (енгл. shareware), јавно доступна (енгл. freeware), пробна (енгл. trial)). Заштита права на интелектуалну својину.</p> <p>ОРГАНИЗАЦИЈА ПОДАТАКА И ПРИЛАГОЂАВАЊЕ РАДНОГ ОКРУЖЕЊА</p> <p>Елементи графичко-корисничког интерфејса и интеракција са њима (радна површина, прозори, менији, дугмад, акције мишем или акције на екрану осетљивом на додир, пречице на тастатури, ...). Подешавања оперативног система (подешавање датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога). Инсталирање и уклањање програма (апликативних програма, драјвера). Рад са документима и системом датотека. Средства и методе заштите рачунара и информација.</p>

	РАД СА ПРОГРАМИМА ЗА ОБРАДУ ТЕКСТА
	<p>Радно окружење текст-процесора. Једноставнија подешавања радног окружења. Подешавање и промена језика тастатуре („писма“).</p> <p>Правила слепог куцања.</p> <p>Операције са документима (креирање, отварање, чување, затварање).</p> <p>Унос текста и његово једноставно уређивање (ефикасно кретање кроз текст, копирање, премештање, претрага, замена текста).</p> <p>Уређивање текста (страница, маргине, фонт, параграф, листе, прелом, секције).</p> <p>Уметање у текст (специјалних симбола, датума и времена, текстуалних ефеката).</p> <p>Уметање и позиционирање нетекстуалних објеката (слике, дијаграми, и сл.).</p> <p>Уметање табеле у текст.</p> <p>Нумерација страница. Заглавље, подножје, футнота.</p> <p>Коришћење и израда стилова, генерисање садржаја и индекса појмова.</p> <p>Примери структуре типичних докумената (биографије, молбе, огласи, реферати, матурски радови и сл.).</p> <p>Конвертовање у PDF.</p> <p>Штампање докумената.</p>
	РАД СА ПРОГРАМИМА ЗА ИЗРАДУ СЛАЈД ПРЕЗЕНТАЦИЈА
	<p>Презентације и њихова примена (правила добре презентације, етапе у изради презентација).</p> <p>Подешавање радног окружења програма за израду слајд презентација. Додавање и формирање текстуалних и нетекстуалних објеката (графички, звучни, видео, ...).</p> <p>Анимација објеката слајда и прелаза између слајдова. Интерактивна презентација (хипервезе, акциона дугмад).</p> <p>Дизајн позадине и „мастер” слајда. Приказ презентације.</p> <p>Штампање презентације.</p>

Разред	Други
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ИНФОРМАТИКА У МУЗИЦИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни природу звука; – наведе основне компоненте хардвера за рад са музиком; – користи софтверске алате за рад са музиком; – разликује основне елементе табеле; – разликује типове података; – унесе и мења податке у табеле; – манипулише елементима табеле; – користи формуле за израчунавање статистика; – користи апсолутно и релативно адресирање; – врши основно форматирање табеле; – сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; – примењује условно форматирање; – представи визуелно податке на одговарајући начин; – форматира табеле и одштапа их; – објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – оптимизује креирану слику за приказ на различитим медијима; – одабере одговарајући формат записа слика; 	<p>Примена рачунара у процесу учења музике</p> <ul style="list-style-type: none"> – Основна својства звука; – Формати звучних записа и њихова конверзија. <p>Хардвер за рад са музиком</p> <ul style="list-style-type: none"> – Музичке картице, микрофони, MIDI клавијатура /електрични клавир, звучници/ слушалице; – Инсталирање хардвера. <p>Софтверски алати за рад са музиком.</p>
	ПРОГРАМИ ЗА ТАБЕЛАРНА ИЗРАЧУНАВАЊА
	<p>Основни појмови (прикупљање података, њихово табеларно и графичко приказивање на разне начине, као и читање и тумачење таквих приказа).</p> <p>Основни појмови о програмима за рад са табелама (структура документа, формати датотека).</p> <p>Подешавање радног окружења (палете алатки, пречице, лењир, поглед, зум) додавање, брисање, премештање и преименовање радних листова.</p> <p>Уношење различитих типова података у табелу (појединачни садржаји ћелија и аутоматске попуне).</p> <p>Подешавање димензија, премештање, фиксирање и сакривање редова и колона.</p> <p>Примена основних аритметичких операција и уграђених функција за креирање формула.</p> <p>Форматирање ћелија (број децималних места, датум, валута, проценат, поравнање, прелом, оријентација, спајање ћелија, фонт, боја садржаја и позадине, стил и боја рама ћелије).</p> <p>Копирање формула, релативно и апсолутно референцирање ћелија.</p> <p>Сортирање и филтрирање.</p> <p>Условно форматирање табела.</p> <p>Намена различитих типова графикона, приказивање података из табеле помоћу графикона.</p> <p>Припрема документа за штампање.</p>
	РАЧУНАРСКА ГРАФИКА
	<p>Карактеристике рачунарске графике (пиксел, резолуција, RGB и CMYK модели приказа боја, растерска и векторска графика).</p> <p>Рад у програму за растерску графику.</p> <p>Рад у програму за векторску графику.</p>

Разред	Трећи
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – унесе и едитује нотни запис; – врши основне манипулације над нотним записом; 	<p>УНОШЕЊЕ И ЕДИТОВАЊЕ НОТНОГ ЗАПИСА СА ТАСТАТУРЕ</p> <p>Упознавање програма и подешавање радне површине. Форматирање документа – партитуре (рад на документу): одабир инструмената, уношење и уређивање нота, метрономске ознаке и темпо, одређивање или промена такта, кључа и тоналитета. Триоле и друге неправилне нотне групе, артикулација, динамика, транспозиција. Уношење текста и графике (уређивање текста, симбола, инструмената, акорда). Издвајање или додавање штима у партитури. Репродукција (Play) и њено подешавање: Mixer, Volume, Tempo; Скенирање партитура и њихов унос у Musescore; Употреба MIDI клавијатуре. Употреба микрофона. Снимање штима као аудио и MIDI снимка. Увоз датотека прављених у другим програмима за нотацију (нпр. Sibelius, Finale,...). Штампане штимова и партитура.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – разликује формате звучног записа и прави поделу на компримоване и некомпримоване; – врши основне манипулације над звучним записом; – врши конверзију између различитих формата звучних записа; 	<p>ЕКСПЕРИМЕНТИ СА ЗВУКОМ</p> <p>Физичке карактеристике звука. Појам дигитализације звука. Процес производње звука код музичких картица. Звук музичких синтисајзера – MIDI запис (*.mid, *.kar, итд.). Формати за чување звучних записа у рачунарима. MIDI формат и MIDI језик. Разлика између wav и MIDI формата. Конверзија између различитих формата звучних записа. Дигитална обрада звука: – Концепт DAW програма; – Снимање и обрада звука; – Аудио ефекти; – Примена виртуелних инструмената; – Примена пакета звукова (Sample packs).</p>

Разред	Четврти
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ТЕМА и кључни појмови садржаја програма
<ul style="list-style-type: none"> – разликује формате видео записа; – врши основне манипулације са видео записом; – врши конверзију између различитих формата видео записа; – креира видео клип са импортованим мултимедијалним материјалом; – креира видео клип за веб и поставља на веб страницу; 	<p>РАД СА ВИДЕО ЗАПИСОМ</p> <p>Манипулација са видео записом у одабраном програму: – пребацивање видео материјала на рачунар; – покретање и радни прозор програма за обраду видео записа; – увоз материјала и креирање пројекта; – чување видео записа на рачунару. Монтажа говора и музике у видео запису. Конверзија видео формата. Креирање видео клипова за веб странице. Постављање (Upload) видео клипова на веб страницу.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – креира једноставни веб-сајт на основу готових веб решења; 	<p>ГОТОВА ВЕБ ДИЗАЈН РЕШЕЊА</p> <p>Готова веб дизајн решења (WordPress, Weebly, Wix...). Блог, вики, електронски портфолио.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – креира статичку веб-страницу коришћењем HTML-а; – стилизује веб-страницу коришћењем CSS-а. 	<p>ВЕБ ДИЗАЈН</p> <p>Универзални принципи Веб дизајна. Основе HTML-а, основни елементи и атрибути. Стили (CSS), основни селектори, својства и вредности.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава се изводи са половином одељења у рачунарском кабинету, у групама не већим од 15 ученика. На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активно оријентисаној настави, кооперативном учењу, изградњи знања и развоју критичког мишљења. Уколико услови

дозвољавају дати ученицима подршку хибридном моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

Предложени број часова по темама је оквирни, на наставнику је да процени потребан и довољан број часова по темама узимајући у обзир знања и вештине који ученици имају из претходног школовања и животног искуства. Препорука је да наставник, у зависности од могућности ученика и рачунарске опреме, процени и комбинује у току сваког дво часа различите наставне методе и облике рада као што су самостални рад ученика (по принципу је-

дан ученик – један рачунар), рад у паровима (два ученика истовремено и заједно решавају конкретне задатке), рад у мањим групама (почетна анализа и идеје за методе решавања), као и рад са целом групом када наставник објашњава, приказује, демонстрира и кроз дискусију уводи ученике у нове области.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Препоручује се коришћење интерактивних метода, пројектне, проблемске и истраживачке методе, рад на референтном тексту, (истраживање по кључним речима, појмовима, питањима), дискусију, дебату и др. Заједничка особина свих наведених метода је да оне активно ангажују ученика током наставе, а процес учења смештају у различите и разнолике контексте. Избор метода и облика рада, као и планирање активности ученика зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Први разред

Информационо-комуникационе технологије у савременом друштву (6 часова)

Потребно је нагласити значај ИКТ, али и да коришћење доноси различите ризике и одговорност. Кроз ученицима познате примере навести примере одговорног и безбедног коришћења ИКТ (иако ће се ова тема провлачити током целог школовања, како ученици овладавају алатима и применом ИКТ у свом животу, наглашавати безбедност и одговорност при коришћењу истих). Истаћи опасности и последице неправилног и прекомерног коришћења рачунара, као и начине да се они избегну.

Ученике укратко упознати са историјатом развоја ИКТ, рачунских справа и рачунара, не инсистирајући на детаљима (тачним годинама, прецизним карактеристикама уређаја и слично). Ученици треба да буду свесни када се јавиле идеја о рачунарима који се могу програмирати, када су настали први електронски рачунар, када су настали персонални рачунари и како изгледају савремени рачунари у односу на почетке („од рачунара који заузима целу зграду до уређаја у џепу сакоа“). Са ученицима дискутовати и могуће правце развоја ИКТ у будућности.

Ученицима нагласити да су модерни уређаји данас нераскидиво део Интернета и обрнуто. Потребно је да ученици имају представу о рачунарским мрежама и да јасно разликују локалну мрежу и Интернет. Потребно је направити паралелу између кућне мреже и мреже у школи и скренути пажњу да су за формирање и функционисање мреже потребни и посебни уређаји и програми, без уласка у детаљну анализу њихове улоге и технолошких карактеристикама. Са ученицима дискутовати о сервисима на Интернету и веб-апликацијама које користе и подстакнути их да једни другима укажу на корисне и интересантне сервисе и апликације. Посебну пажњу посветити претраживању информација на интернету и процени њихове поузданости и релевантности. Ова тема треба да буде практично демонстрирана и прожета током читавог наставног процеса.

Такође у овој фази треба да остваре прву комуникацију са наставником користећи мејл (упутити их, уколико не знају, како се пише мејл, елементе поруке, проверити како су активирали налоге на друштвеним мрежама – безбедност и приватност мејла, контаката и садржаја сандучета). Посебну пажњу скренути на прилоге мејлова (шта се може, а шта не може слати мејлом). И у случају мејл-комуникације инсистирати на безбедно и одговорно коришћење уз поштовање правила лепог понашања (нетикетија). Указати ученицима на предности коришћења рачунара током процеса учења: прикупљање, обрада, складиштење, дистрибуција и приказивање података. Указати ученицима на могућности и предности заједничког рада на дељеном документу.

Представљање податка на рачунару (5 часова)

При реализацији ове тематске целине потребно је да ученици стекну знања о томе како се у дигиталним уређајима информације представљају помоћу бројева. Треба да знају да се кодирањем представљају текст, графика и звук. Приказати ученицима како се природни бројеви представљају у бинарном систему (нулама и јединицама). На информативном нивоу показати хексадекадни систем као скраћење записа бинарних бројева и приказати бинарни запис неких података (на пример, текста записаног ASCII кодом).

Ученици треба да познају јединице за мерење количине података (бит, бајт, килобајт, ...) и да умеју да процене колико уобичајени подаци заузимају меморије (нпр. колико отприлике заузима страница текста, фотографија ниске и високе резолуције, филм и слично).

При реализацији ове тематске целине потребно је увести појам бројевних основа (пре свега бинарне, декадне, хексадекадне и окталне) и приказати како се број записује у некој различитим бројевним системима (уз помоћ дигитрона, али и без њега). Упознати ученике како се изводе рачунске операције над бројевима у различитим бројевним системима.

Увести појам дигитализације (дискретизације), објаснити како се у дигиталним уређајима све информације представљају (кодирају) помоћу бројева и продискутовати предности дигиталног у односу на аналогни запис. Ученици треба да усвоје појмове бит, бајт, и остале величине за мерење количине информација. Ученици би требало да стекну представу о томе како се кодирају текстуалне, графичке, звучне и видео информације.

Потребно је да осмислити речи, реченице које ће ученици кодирати или декодирати. Позвати ученике да једни другима пошаљу кодиране поруке. Поставити пред ученике задатак да процене колико би меморије заузела видео порука одређене дужине, квалитета слике и звука.

Архитектура рачунарског система и програмска подршка (6 часова)

Ученици треба да знају основну структуру рачунара (процесор, меморије и улазно-излазни уређаји, као и комуникацију између њих). Ученици би требало да умеју да објасне чему нека компонента служи и које су њене главне особине, при чему треба да знају: улогу процесора у функционисању рачунарског система (да познају особине процесора, да објасне врсте и улогу различитих

меморија у рачунарима (меморије које трајно и привремено памте податке) и да разликују унутрашње меморије (кеш, RAM) од спољашњих, складишних меморија (хард-диск, флеш-меморија, SSD уређаја, оптичких дискова).

Инсистирати на хијерархијској организацији меморија и објаснити разлику у брзини, капацитету и цени различитих облика меморија (особине меморија); основне врсте улазно-излазних уређаја и начине комуникације са њима; врсте магистрала и њихову улогу у остваривању комуникације између различитих компонента унутар рачунара.

Ученици компоненте треба да зна на нивоу препознавања, без улажења у детаље њихове архитектуре и начина функционисања.

Са ученицима заједно продискутовати карактеристике у том тренутку актуелне хардверске технологије (на пример, анализирати детаље хардверских конфигурација које се описују у огласима за продају рачунара). Ученици могу анализирати конфигурације школских рачунара (уз помоћ података доступних из оперативног система) и за домаћи им је могуће задати да анализирају конфигурације својих кућних рачунара. Ученицима је могуће приказати и поступак расклапања и склапања рачунара и указати им на једноставне кварове које могу сами препознати и отклонити.

Ученицима је могуће приказати и архитектуру и хардверске компоненте савремених мобилних уређаја (таблета, паметних телефона).

Искусствено ученици могу описати улогу оперативних система, и уочити разлику између хардвера и софтвера. Ученици треба да знају разлику између апликативних и системских програма, као и различиту примену апликативних програма у свакодневном животу (на пример, програме за приступ интернету и вебу, рачунарске игре, програме за обраду звука,).

Ученицима скренути пажњу на појам власништва над софтвером, софтверских лиценци и заштите ауторских права. Описати разлику између власничког и слободног софтвера и софтвера отвореног кода. Описати и различите облике дистрибуције софтвера (пробне верзије, делимичне верзије). Ученицима (и на личном примеру) развијати правни и етички свест о ауторским правима над софтвером, али и над подацима који се дистрибуирају путем мреже. Посебну пажњу посветити потреби коришћења лиценцираних програма, заштити програма и података, вирусима и заштити од њих. Део тематске целине чији је фокус на заштити ауторских права и коришћењу туђег садржаја треба да се прожима кроз све тематске целине кроз сва четири разреда.

Инсистирати на разумевању начина на који рачунар прима, обрађује, складишти и приказује податке и улоге сваког од делова система током тог процеса.

Организација података и прилагођавање радног окружења (4 часа)

Извршити систематизацију основних концепата како би се увела заједничка терминологија и како би се обезбедило да ученици мало дубље разумеју основне концепте графичких радних окружења тј. њихових корисничких интерфејса. Истовремено дискутовати графичко окружење стоних и преносних рачунара и мобилних уређаја, набројати сличности, али и нагласити разлике.

Са ученицима систематизовати знање о елементима графичког корисничког окружења: радној површини, прозорима, менијима, дугмадима, пољима за унос текста и слично. Обезбедити да ученици ефикасно баратају основним улазним уређајима тј. да умеју да изведу акције мишем, екраном осетљивим на додир, али и пречицама на тастатури. Обезбедити да ученици разумеју концепте селекције, концепт клиборда и њихову примену на копирање и премештање података. Ученици треба разумеју и да знају да одреагују на разне поруке које добијају од система током рада (на пример, при брисању података, затварању програма, чувању документа...).

Систематизовати са ученицима и основна системска подешавања (датума и времена, радне површине, регионална подешавања, подешавања језика и тастатуре, коришћење и подешавање корисничких налога).

Објаснити, кроз неколико примера инсталацију и уклањање програма (опет направити паралелу стоних и преносивих рачунара са мобилним уређајима).

Паралелно са радом на организацији података на систему датотека оперативног система демонстрирати манипулисање подацима на „облаку”. Дискутовати о предностима и недостацима манипулације података оба начина. Потребно је да ученици знају када податке чувају на диску, на некој преносивој спољној меморији, на телефону, „у облаку”... Потребно је појаснити терминологију (фајл-датотека, фолдер – фасцикла – директоријум – каталог, партиција, диск), и обезбедити да ученици разумеју концепт датотека и фасцикли и њихову примену на хијерархијско организовање података. Ученици треба да познају најпознатије типове датотека, да знају да искључе/укључе приказ типа датотеке и скривених датотека, да знају да су одређени типови датотека повезани са подразумеваним програмима који их отварају, као и да та повезивања подесе. Кроз рад на документима и фасциклама insistирати на начинима како се дели и приступа фасциклама и датотекама на „облаку” (сарадња, само да прегледају документе....). Потребно је да ученици разумеју хијерархијску организацију система датотека и путање које одређују позицију (тј. адресу) датотеке у систему. Ученике упознати и са „пречицама” тј. симболичким линковима ка датотекама. Упознати ученике са неким програмима за архивирање података и потребом за таквим програмима (вежба слање мејла али са архивираним подацима).

Упознати ученике са методама и значајем заштите података, подешавањем антивирусног програма, заштитног зида.

Рад са програмима за обраду текста (10 часова)

При реализацији ове тематске целине insistирати да ученици науче да вешто и ефикасно врше уношење текста строго придржавајући се дигиталног правописа (у латиничком тексту на српском језику користећи дијакритичке карактере ђ, њ, љ, ѝ, џ, џ, џ, џ, џ и сва граматичка правила говорног језика). Објаснити разлику између чистих текстуалних докумената креираних у текст-едиторима (.txt документи, обележени текстови, изворни кодови програма) и форматираних текстуалних докумената креираних у текст-процесорима.

Показати како да подеси радно окружење текст процесора, унесе текст. Скренути пажњу ученицима на вештину слепог куцања и мотивисати их да у самосталном раду савладају ту вештину. Инсистирати на употреби писма матерњег језика и поштовању правила куцањег текста.

Нагласити да су основни кораци у раду са текстом (уношење текста, кретање кроз текст, копирање, исецање и премештање делова текста, претрага и замена) заједнички за широку класу програма који раде са текстом (текст-едиторе, текст-процесоре, разне апликативне програме, уобичајене контроле за унос текста). Инсистирати да ученици умеју вешто и ефикасно врше основне операције са текстом, коришћењем само тастатуре (да се крећу кроз текст карактер по карактер, реч по реч, пасус по пасус, да користе тастере Home и End, да селекују текст помоћу тастера Shift и кретања кроз текст, користе пречице за копирање, исецање и лепљење и слично).

Показати операције са документима: креирање, отварање, премештање од једног до другог отвореног документа, чување, затварање.

Указати на начине премештања садржаја између више отворених докумената.

Уређивање текста почети од подешавања страница, маргина, проред. Показати да постоје симболи за формирање и објаснити њихову примену. Показати како се примењују операције за формирање текста: фонта, параграфа, прелом текста, секције.

Указати на намену листа, врсте листа и могућност креирања листа са више нивоа.

Показати ученицима како се проналази задати текст, како се врши његова замена другим текстом и како се исправљају грешке у тексту.

Препорука је да се контролном вежбом провери колико су ученици овладали вештином формирање текста. Ученик добија папир са инструкцијама и захтевима како одређени текст треба да буде формиран.

Показати ученику да постоји могућност уметања у текст специјалних симбола, датума и времена, текстуалних ефеката, као и уметање и позиционирање нетекстуалних објеката (слика, дијаграма, и сл.).

Осмислити вежбу којом ће ученици провежбати рад са табелама у програму за рад са текстом.

Препорука је да се контролном вежбом провери колико су ученици овладали вештином уноса објеката у текст. Ученик добија папир са инструкцијама и захтевима које објекте треба да унесе и како треба да буде изгледа.

Пре преласка на рад са дужим и комплекснијим документима, потребно је објаснити разлику између логичке структуре докумената и њиховог визуелног и стилског обликовања и форматирања и увести стилове као основну технику логичког структурирања докумената. Инсистирати на томе да у свим дужим документима морају бити коришћени стилови (постојећи и кориснички дефинисани). У сложеније документе ученик треба да уме да уметне аутоматску нумерацију страница, да подеси подножја и заглавља страница, да аутоматски генерише садржај, индекс појмова, списак библиографских референци и слично. Ученике треба упознати са логичком структуром типичних докумената (биографија, молби, обавештења, итд.), школских реферата, семинарских и магистарских радова и у свим вежбама потребно је користити документе какви се срећу у реалном животу и инсистирати на њиховој униформности и прегледности, а не на усиљеним естетским подешавањима (избегавати документе који немају смислен садржај и који служе само да прикажу што више различитих могућности текст-процесора). За вежбу се може од ученика тражити да неформатирани дужи текст форматирају на основу датог узора (на пример, на основу датог документа у PDF формату).

Ученик треба да уме да прегледа текстуални документ пре штампе, подешава параметре за штампу и штампа. Показати како рад сачувати у PDF формату.

На крају, ученицима је могуће приказати и рад у неколико различитих програма за обраду текста.

Ученици могу да покажу како примењују усвојена знања и вештине рада у програму за обраду текста на реферату, семинарском раду који раде на тему неког другог наставног предмета.

Рад са програмима за израду слајд презентација (4 часа)

Коришћењем програма за креирање слајд презентација ученици треба да примене већ овладане технике форматирања и стилизовања текста и креирају добру и ефективну презентацију. Потребно је да ученици схвате предности коришћења слајд-презентација у различитим ситуацијама, препознају ситуације у којима се може користити слајд-презентација, планирају и израђују адекватне презентације. При томе је потребно да знају основне етапе при развоју слајд-презентације, основне принципе доброг дизајна презентације (број информација по слајду, естетика, анимација у служби садржаја).

Ученике треба обучити коришћењу бар једног програма за креирање слајд презентација. Ученик треба да уме да подеси радно окружење, бира одговарајући поглед на презентацију, креира слајдове, поставља на њих текст и нетекстуалне објекте (слике, табеле, графиконе) доследно их форматира (користи мастер слајд). Ученик треба да уме да креира и интерактивне презентације које садрже линкове и акциону дугмад, да подешава анимације објеката на слајдовима и анимације преласка између слајдова, али те анимације треба да буду једино у функцији садржаја (избегавати анимације „по сваку цену“ које оптерећују презентацију).

Примери презентација треба да буду смислени, из реалног живота (најбоље је да се користе слајд-презентације у којима се обрађују теме из наставе, како информатике и рачунарства, тако и других предмета). Ученици неке презентације могу да креирају и у склопу домаћих задатака, а на часу је могуће анализирати презентације направљене код куће.

На крају, ученицима је могуће приказати још неколико програма за креирање слајд-презентација (нарочито, оне „у облаку“) и подвући сличности са програмом који је коришћен током наставе.

Други разред

Информатика у музици (5 часова)

– Избор овог наставног садржаја и начин његовог извођења су одређени следећим полазним поставкама, а односе се на звук:

– појаве као што су осциловање, таласи и резонанција протежу се кроз све области музике;

– звук треба посматрати као механички талас одређеног опсега фреквенција, при чему треба уочити нове квалитете са променом фреквенције (висине тона), променом амплитуде осциловања (јачине тона), променом броја виших хармоника (боје тона);

– употреба музичких инструмената се заснива на ефектима резонанције.

Указати на физичке карактеристике звука, користећи се при томе рачунаром са прикљученим микрофоном и коришћењем програма нпр. *Visual Analyzer* и приказати таласну природу звука. Спектралну анализу звука представити преко Фуријеових трансформација (eng. FFT – *Fast Fourier Transform*).

Користећи исту апаратуру објаснити боју звука, на примеру различитих музичких инструмената. Путем експеримента предвидети број и фреквенције виших хармоника звучног извора, и тај резултат потврдити израчунавањем помоћу графика спектралне анализе.

Експеримент и израчунавање извести на примеру снимања микрофоном људског гласа и неких музичких инструмената – нпр. гитара, виолина, флаута.

За реализацију ових наставних садржаја школе би требало да буду опремљене: одговарајућим рачунарима за рад са музичким програмима, музичким картицама, микрофоном и *MIDI* контролерима или електричним клавирима, који имају *MIDI* прикључак и аудио излаз за једноставно повезивање са рачунаром или другим уређајем за снимање звука.

Потребно је представити основне формате аудио записа (*wav* – стандард на PC рачунарима, *AIFF* – *Audio Interchange File Format* – стандард на Macintosh рачунарима, датотеке *mp3* формата, *MIDI* датотеке, ...) и носаче аудио записа. Разлика у форматима је у квалитету звука и количини меморије коју заузимају.

Важно је нагласити да рачунар може да управља различитим електронским музичким инструментима и изворима звука користећи: *стандардни MIDI (Musical Instrument Digital Interface) интерфејс, стандардни формат* за представљање музичких информација у дигиталном запису и *стандардни софтвер* за компоновање и уређивање електронске музике. Неопходно је објаснити шта је то *MIDI*, како је настао *MIDI*, шта подразумевају *MIDI* стандарди (*GM, GS, XG*), шта садржи *MIDI* датотека, разлику између *MIDI* датотеке и дигитализованог звука, повезивање јединица у *MIDI* систем (три типа конектора *MIDI IN, MIDI OUT* и *MIDI THRU*).

Навести музичке уређаје који могу интерпретирати *MIDI* наредбе: синтесизери (електронски рачунарски инструменти који синтетички тонове на основу математичких формула), семплери (инструменти који дигитализују или узоркују аудио сигнале, претварајући их у ноте и репродукују са било којом висином тона) и секвенцери (тастатура у облику клавијатуре која шаље *MIDI* сигнале рачунару, а рачунар интерпретира *MIDI* наредбе коришћењем програма за секвенцирање). Програм за секвенцирање „претвара“ рачунар у машину за компоновање, снимање и аранжирање музике.

Хардвер за рад са музиком

Објаснити основне функције звучне картице:

– репродуковање већ снимљеног звука са носача звука, из датотеке (*mp3, wav...*);

– записивање аудио звука из спољашњег извора (микрофона, музичког инструмента) у различите формате;

– стварање (синтеза) звука;

– процесирање постојећег звука.

Објаснити звучну картицу као уређај или интегрисан чип, који се састоји од низа A/D склопова који омогућују снимање и репродуkcију звука али и стварање (синтезу) звука на рачунару.

Објаснити репродукцију звука из датотеке као низ корака:

- пренос дигиталних података прочитаних са медијума на CPU;

- слање података од CPU према DSP-у на звучној картици;
- процесирање дигиталног низа података у реалном времену.

Код MIDI клавијатура навести карактеристике које су заједничке за већину клавијатура независно од произвођача: број дирки, величина меморије, фабрички и user стилови, мулти процесори, Plug-in проширења и конектори.

Дати основне физичке карактеристике микрофона, звучника и слушалица, (намена, претварање енергије, принципи рада, подела, степен искоришћења) независно од произвођача.

Дати поделу звучника према принципу рада, намени и односу на фреквенцијски опсег и основне разлике слушалица у односу на звучник. Приликом инсталације уређаја мењати уређаје према потребама задатака и примера.

Софтверски алати за рад са музиком

Од софтвера за рад са музиком могу се користити неки од најприсутнијих на интернету (нпр. *Audacity*) у коме се могу урадити основне манипулације са звучним записима: повезивање извора звука (микрофон, инструмент или тастатура) са рачунаром и директно снимање звучног записа, измена датотеке, снимање гласа са музиком у позадини.

Код писања нота и MIDI фајлова, прављења ефеката и рада са виртуелним инструментима може се користити неки од програма: *Steinberg Cubase, Nuendo, Ableton Live, Pro Tools Studio One...*

Приликом одабира софтвера, предност има слободан софтвер; због правно и финансијски слободне употребе и начина лиценцирања, ученици могу да га инсталирају на својим рачунарима, што омогућава успешнију обуку.

Програми за табеларна израчунавања (17 часова)

Упознати ученике са програмима за табеларна израчунавања, њиховим могућностима и основним сценаријима употребе. Објаснити основне појмове у програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија,...) и указати на њихову општост у раду са подацима.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да настану. У том смислу представити алате за валидацију података, увођењем ограничења која се тичу врсте података или вредности које корисници уносе у ћелију, као и додавања могућности избора из падајуће листе.

Приликом баратања са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање,...), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста.

Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега тј. распона ћелија.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Указати на предности условног форматирања које омогућава означавање ћелије одређеном бојом у зависности од вредности ћелије, коришћењем већ уграђених правила као и дефинисање нових правила коришћењем формула.

Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем. Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или група-

ма података и предности коришћења имена. Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање, сортирање, филтрирање, а затим показати многобројност и применљивост осталих уграђених функција. Показати математичке, статистичке функције, функције за текст и време, референцирање итд. Примери могу бити статистика одељења, и статистика свих одељења на нивоу школе (или разреда) укључујући просек, успех, успех по предметима, издвајање датума рођења из ЈМБГ, одређивање дана у недељи кад је ученик рођен, ко је најстарији, најмлађи, раздвајање имена и презимена из табеле са уклањањем вишкова знакова (празнине), спајање имена и презимена уз кориговање великих слова тамо где треба, сортирање, филтрирање по различитим захтевима, итд.

Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућност накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине, лабеле...).

Показати анализу података кроз креирање и примену изведених (пивот) табела. Указати на потребу да подаци морају бити добро припремљени, и како се накнадно pivot табела мења и анализира, чиме се добијају различити погледи на почетни скуп података.

Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања, као и на основне опције при штампању.

Све појмове уводити кроз демонстрацију на реалним примерима. Од самог почетка давати ученицима најпре једноставне, а затим све сложеније примере кроз које ће сами практично испробати оно што је демонстрирао наставник.

Рачунарска графика (17)

Увод у рачунарску графику

Објаснити разлику између векторског и растерског представљања слике, предности и недостатке једног и другог начина.

Подсетити ученике на постојање RGB и CMYK палета боја и на везу избора палете у односу на намену: RGB за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно CMYK палете боја за припрему за штампање. Размотрити питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе, штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини” слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Пример програма за креирање и обраду растерске графике

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Разматрати јединице за опис квалитета слике, PPI (*pixel per inch*) и DPI (*dot per inch*) и различите формате записа фотографије (bmp, gif, jpeg, png, tiff).

Подсетити ученике на појам и сврху слојева. Урадити пример са сликом која садржи више слојева, од којих је један слој текст дат као векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Провежбати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева.

На више основних примера поновити основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и претвртање слике у целини...), провежбати рад са алатима за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Провежбати коришћење филтера као што су *Blur* (замућеност) и *Sharpen* (оштрина) и тражити од ученика да сами изаберу различите околности када користе различите филтере (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Припремити за часове дигитални фото-апарат или мобилни телефон са камером и на часу правити фотографије. На претходном часу дати ученицима задатак да донесу фотографије које ће на часу скенирати.

Пример програма за креирање векторске графике

Објаснити објекат као основни графички елемент у векторској графици и његове најважније атрибуте: боју, границу, место и величину.

Посебну пажњу посветити пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом других објеката итд.), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже, привлачења, углова, итд.).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења алатки и указати на сличности са командама у различитим програмима. Слично је и са радом са графичким елементима и њиховим означавањем, брисањем, копирањем, груписањем и разлагањем, премештањем, ротирањем, симетричним пресликавањем и осталим манипулацијама. Указати на важност поделе по нивоима и основне особине нивоа (видљивост, могућност штампања, закључавање).

Код трансформација објеката обратити пажњу на тачно одређивање величине, промену величине (по једној или обе димензије), промену атрибута линија и њихово евентуално везивање за ниво. Посебно указати на разлику отворене и затворене линије и могућност попуњавања (бојом, узорком, итд.).

Указати на важност промене величине приказа слике на екрану (увећавање и умањивање цртежа), и на разлоге и начине освежавања цртежа. Код коришћења текста указати на различите врсте текста у овим програмима, објаснити њихову намену и приказати ефекте који се тиме постижу.

Код штампања указати на различите могућности штампања цртежа и детаљно објаснити само најосновније.

За увежбавање дати ученицима конкретан задатак да нацртају грб школе, свог града или спортског друштва, насловну страну школског часописа, рекламни пано и сл.

Трећи разред

Уношење и едитовање нотног записа са тастатуре (15 часова)

Уношење и едитовање нотног записа може се радити у бесплатном програмском пакету *Musescore* који ради на свим платформама, компатибилан је са другим програмима за нотацију (нпр. *Finale*, *Sibelius*...) у циљу размене фајлова и за који постоји приручник на српском језику. За скенирање партитура поред бесплатних софтвера може се користити, у зависности од ресурса у школи, комерцијални програм *PhotoScore*.

У овом програму се могу урадити најважније манипулације са нотним записом: прављење нове партитуре, нотација, пресликавање звука, уређивање текста и форматирање. Подешавање темпа и извођење композиције. Подешавање изгледа нотног записа и штампање партитура. Нотни запис се може уносити и преко *MIDI* клавијатуре, повезане са рачунаром.

Експерименти са звуком (20 часова)

Циљ тематске целине Експерименти са звуком је упознавање ученика са могућностима примене рачунара у раду са звуком.

У реализацији ове теме објаснити поделу формата звучних записа на: компримовани без губитака (*WMA*, *WV*, *APE*) и са губицима (*MP3*) и некомпримоване (*WAV*, *AU*, *AIFF*) и дати примере програма за конверзију аудио формата (*Free Sound Recorder*).

Ученицима представити различите програме за обраду звука. Објаснити концепт *DAW* (*Digital audio workstation*) програма и представити њихове могућности и примену. Приказати инсталацију и подешавање изабраног *DAW* програма. Упознати ученике са радним окружењем као и различитим секцијама програма. Кроз практичан рад и вежбе, демонстрирати процес креирања новог пројекта, креирања канала, снимања и обраде звука као и експортовања финалног аудио фајла. Демонстрирати могућност снимања звука употребом микрофона као и путем линијског улаза. Објаснити примену секције миксете. У изабраном програму за обраду звука урадити примере едитовања звучног записа (*Cut*, *Copy*, *Fade in*, *Fade out*, *Crossfade*, *Normalise*, *Insert silence*...). Кроз примере, објаснити примену различитих врста ефеката који се користе у процесу обраде звука (*Reverb*, *Equalizer*, *Delay*, *Compressor*, *Limiter*, *Chorus*, *Phaser*...). У зависности од ресурса које школа поседује демонстрирати снимање различитих инструмената применом једног или више канала. Приказати могућност инсталације и примене виртуелних инструмената као и употребе пакета звукова (*Sample packs*) у циљу креирања оригиналних композиција.

Четврти разред

Рад са видео записом (8 часова)

Урадити основне манипулације са видео записом у одабраном програму: пребацивање видео материјала са екстерног уређаја на рачунар, креирање видео фајла као засебног пројекта, импортовање говора и музике и чување видео записа на рачунару. Дати листу најчешће коришћених видео формата (*AVI*, *MPEG2*, *MPEG4*, *WMV*, *FLV*) и урадити у одабраном програму више примера конверзије видео формата.

У изабраном програму за креирање видео записа потребно је објаснити: увоз мултимедијског материјала, повезивање појединачних секвенци, додавање видео ефеката и звука, додавање текста, снимање и експортовање видео материјала.

Креирање видео клипова за веб странице и постављање видео клипова на веб страницу (*YouTube*) урадити у складу са садржајима које ученици усвајају из осталих општеобразовних и стручних предмета.

Потребно је дефинисати појмове мулти, медиј и мултимедија, као и њихов значај. Објаснити улогу пет елемената мултимедије – аудио и видео запис, текст, графика и анимација.

Направити упоредни преглед неколико програма за репродукцију видео-записа.

Рад са видео-записима засновати на видео радovima ученика направљених на часу или припремљених унапред (у виду домаћих задатака). Потребно је да ученици савладају основне технике монтаже видео материјала, звука, ефеката и натписа.

Радни задатак: Ученици треба да направе видео туторијал који би покрио одређену тему или део градива са циљем да исти може касније да се користи у едукативне сврхе. Идеја је да се приликом израде пројекта искористе вештине које су ученици стекли у оквиру предмета Информатика.

У програму за снимање екрана, ученик треба да одређује подручје екрана, прозор који треба бити снимљен, или цео екран. Потребно је снимити кратак туторијал на слободно изабрану тему, уз нарацију.

Посебно пажњу обратити на проблематику ауторских права и етичких норми при коришћењу туђих звучних и видео записа, као и на поштовање права на приватност особа које су биле актери снимљених материјала и тражње њихових дозвола за објављивање.

Готова веб дизајн решења (5 часова)

Потребно је објаснити ученицима појам Веб-а (WWW) и теорију веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). Упознати ученике са појмом Динамички системи за управљање садржајем веба (*CMS- content management sistem*) и представити неколико примера тренутно најкоришћенијих система као што су: WordPress, Weebly, Wix, ... Објаснити потребу за увођење ових система и набројати основне карактеристике које их чине лаким за рад:

- садржај странице може да мења било која особа којој су од стране власника дата администраторска права приступа на портал;
- промене на веб странама могу бити направљене било када са било ког рачунара повезаног на интернет.

Указати на основне заједничке особине свих *CMS* система:

- раздвојеност садржаја од дизајна;
- измена садржаја се најчешће врши преко WYSIWYG текст едитора;
- кориснички интерфејс за приказ садржаја је заснован на систему темплејта (веб-шаблони);
- веб интерфејсу за управљање садржајем и администрацију се приступа директно преко веб-прегледача;
- садржај се чува у бази података, скривено од корисника;
- управљање сликама и свим осталим документима се врши преко корисничког интерфејса;
- могућност да више корисника управља садржајима, кориснички налози и контрола приступа.

Приказати ученицима конкретне примере блога, викија, и електронског портфолија, размотрити могућности примене, ученицима пружити прилику да креирају садржаје и коментаре на вебсајтовима и порталима са слободним приступом или у саставу школског веб-сајта или платформе за електронски подржано учење. Активности осмислити тако да подстичу тимски рад, сарадњу, критичко мишљење, процену и самопроцену кроз рад на часу, примену у другим наставним областима и домаће задатке. Неки од додатних модула које би требало да има сајт (блог, вики или електронски портфолио) који ученици креирају коришћењем изабраног CMS-а су:

- вишејезичност
- претрага садржаја
- контакт страница
- коментарисање и оцењивање чланака
- галерија
- статистика посете
- могућност дељења на друштвеним мрежама.

На крају ове наставне целине пожељно је да ученик креира низ веб-страница на изабрану тему, које садрже горе наведене елементе. Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права, етичких норми, поштовање права на приватност, правилно писање и изражавање и правила лепог понашања у комуникацији.

Веб дизајн (18 часова)

Објаснити ученицима појам веб-а (енгл. world wide web, WWW), поделу на статички и динамички веб, поделу на клијентске и серверске технологије и теорију веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). Ученицима треба објаснити разлику између статичке веб стране, динамичке веб стране која може да садржи формуларе за спрегу са неком базом података и веб портала (дати примере конкретних портала са којима се ученици срећу, попут школског електронског дневника, портала за електронско пословање или портала који се користи у забавне сврхе). При налажењу примера на интернету пожељно је поделити ученике у тимове ради лакшег и бржег проналажења ових примера у складу са интересовањима ученика. Код поделе на статички и динамички веб подстаћи ученике да сами пронађу примере претраживањем на интернету. Продекутовати евентуалне предности и мане оба приступа.

Потребно је поменути, без улажења у детаљнији опис програмских језика, најчешће клијентске технологије (HTML, CSS, Java Script) и најчешће серверске технологије (PHP, Python, Ruby, ASP. Net/C#, NodeJS...).

Представити језик HTML (Hypertext Markup Language) који служи за означавање хиптерекста и хипермедија (текста, слике, звука, видеа...), међусобно повезаних објеката помоћу линкова. Истаћи постојање различитих верзија стандарда језика и приликом излагања се држати искључиво најновијег стандарда.

На примеру готове стране приказати могућности приказа HTML кода унутар прегледача веба. Приказати могућности које савремени прегледачи веба нуде креаторима веб-страница (обично је то опција F12, web developer tools) и приказати како те алатке помажу да се идентификују појединачни елементи веб-страница и њихов опис у језику HTML.

Кроз примере увести општу синтаксу језика HTML. Објаснити појам елемента у HTML-у, тагове (етикете), и њихову особину да могу бити „упарени” или „неупарени” тј. „затварајући” и „самозатварајући”. Објаснити да се елемент у HTML-у састоји од отварајућег тага, садржаја и затварајућег тага. Објаснити појам атрибута, запис атрибута у оквиру тага као и то да атрибути увек описују неки елемент и не могу се писати самостално. Нагласити да атрибути најчешће прецизније дефинишу начин на који се елементи приказују у прегледачу. Објаснити да неки атрибути нису обавезни, али су некада врло битни и пожељни. Нагласити да су имена атрибута, њихове вредности, тип и интервали унапред дефинисани језиком и да различити елементи могу бити описани различитим атрибутима.

Представити елементе који описују основну структуру HTML документа (<html>, <head>, <title>, <body>). Објаснити елемент мета којим се задају основне мета-информације о документу. Истаћи употребу атрибута charset и његову везу са кодирањем карактера приликом чувања документа. Приказати примере HTML документа чији је садржај записан на ћирилицу и на латиници и показати како се обезбеђује њихов исправан приказ.

Представити основне елементе за организацију текста унутар веб-странице: елементе за обележавање наслова (<h1>, <h2>, ...), елементе за обележавање пасуса (<p>) и елементе за обележавање листа са нумерацијом и без нумерације (, ,) и инсистирати на томе да ученици добро овладају коришћењем ових основних елемената. Поменути и семантичке елементе за организацију садржаја странице (<header>, <footer>, <nav>, <main>, <section>, <article>, ...), поменути и друге, ређе коришћене елементе (на пример, <address>, <blockquote>, <code>, ...), али не инсистирати да их ученици напамет уче. Скренути пажњу ученицима на могућност коришћења документације и референтних прегледа и приручника.

Описати елементе за дефинисање табела (<table>, <tr>, <th>, <td>). Навести најзначајније атрибуте којима се ови елементи описују (width, height, border, rowspan и colspan за спајање ћелија итд.).

Описати елемент <a> и атрибут href за креирање хиперлинкова. Подсетити ученике на појам URL и описати референцирање објеката путем релативне и путем апсолутне адресе. Описати креирање линкова ка деловима унутар веб-странице.

Описати основне елементе за промену физичког и логичког стила карактера (, <i>, <u>, <emph>, , ...)

Описати елементе за уметање мултимедијалног садржаја у HTML стране: за уметање слика, <video> за уметање видео-записа и <audio> за уметање аудио-записа. Навести значај атрибута alt, значај компресије и прилагођавање формата мултимедијалног садржаја за коришћење на вебу, атрибуте width и height и слично.

Елементе за опис формулара у склопу веб-страница описати у комбинацији са обрадом формулара (у склопу теме писања клијентских и серверских веб-скриптова).

Објаснити улогу CSS (Cascading Style Sheets) стилова код визуелног стилизовања HTML страна. Истаћи значај јасног разликовања логичког опис садржаја стране помоћу језика HTML и описана њене визуелне презентације помоћу језика CSS.

Описати начине да се елементу измени стил: коришћење атрибута style, коришћење елемента <style> у заглављу веб-странице и коришћење екстерног стилског опис узведеног у веб-страницу. Описати када је пожељно користити од ове начине стилизовања (стилизовање на нивоу веб-сајта, стилизовање на нивоу веб-странице), као и приоритет различитих стилских описана.

Описати основне селекторе у језику CSS: селекцију на основу назива елемента, селекцију на основу идентификатора елемента (оператор #), селекцију на основу класе елемента (оператор .), селекцију угнежђених елемената (нпр. `p img` селекује све слике које се налазе унутар пасуса), комбиновање селектора (нпр. `h1, h2` селекује све наслове првог и све наслове другог нивоа).

Описати основна својства елемената и њихове вредности: својства која се односе на фронт и атрибуте текста, својства која се односе на боју текста и боју позадине, својства која се односе на ширину и висину елемената, својства која се односе на оквире елемената и својства која се односе на унутрашње и спољашње маргине.

Поменути употребу CSS-а за распоређивање садржаја на страници (својства која се односе на позиционирање елемената и на плутајуће елементе тј. својство `float`).

При реализацији ове тематске целине потребно је све странице креирати у текстуалном едитору, при чему то може бити едитор прилагођен креирању веб-страница, који нуди бојење кода на основу синтаксе, аутоматско допуњавање започетог кода, падајуће листе за избор HTML елемената и атрибута и слично. Подстаћи ученике да примене стечена знања из рада са програмима за обраду текста и програмима за обраду слика и тако припреме садржај за креирање сопствене веб стране.

Пожељно је да, у виду пројекта на крају области, ученици креирају веб-странице која ће садржати одређене HTML елементе при чему садржај треба да представља истраживачки рад ученика, да буде аутентичан.

Пример пројекта је да ученици у тиму креирају веб-сајт, који ће имати најмање пет повезаних страница, при чему странице треба да садрже следеће елементе:

- три наслова и поднаслова; текст мора бити подељен у пасусе при чему се могу користити визуелни елементи којим се пасуси јасније раздвајају (хоризонтална линија или подешавање доњих или горњих оквира пасуса);
- форматирани текст коришћењем CSS-а;
- најмање 5 текстуалних линкова, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;
- најмање 5 слика (користити слике преузете са интернета, водећи рачуна о ауторским правима);
- најмање 2 линка у виду слике, којим ће се линковани садржај отворити у потпуно новој страници;
- 2 табеле, бар у једној табели приказати оквир и спојене колоне или врсте;
- угнежђена видео материјала који покривају тему коју су ученици изабрали;
- најмање по једну уређену и неуређену листу.

Препоручује се да цео сајт буде стилизован коришћењем CSS-а при чему треба: користити стилизовање на нивоу веб-сајта, али и на нивоу појединачних страница; одредити фронт свим текстуалним деловима при чему кључне речи или реченице би требало да буду истакнуте неком опцијом за форматирање (искошена слова, подебљана, подвучена или промењена боја тог дела текста); прилагодити унутрашње и спољашње маргине неких елемената; променити боју текста и позадине и бар на једном елементу и поставити слику у позадини; увести бар једну класу елемената и стилизовати елементе на нивоу класе.

При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу интернета, критичком прихватању информација са веба, поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да промени део своје наставне праксе.

ЗАЈЕДНИЧКИ ПРОГРАМИ ЗА СВЕ ОДСЕКЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

Назив предмета	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Музички инструменти је стицање знања о инструментима и развијање вештина у препознавању звучних карактеристика и солистичке и оркестарске употребе.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално напише аликвотни низ; – својим речима објасни разлике између природног и темперованог штимовања; – наброји главне одлике камертона; – наведе предности и мане приликом свирања у затвореном и/или отвореном простору; – разликује групе инструмената и њихове главне представнике; – опише основну грађу сваког инструмента, извођачке технике и заступљеност у литератури; – у слушном примеру препозна инструменте, односно ансамбле према звучним карактеристикама; – повеже развој инструмената са заступљеношћу у врстама оркестра у историјском контексту; – наведе могући распоред инструменталиста у симфонијском оркестру на сцени; – наведе инструментални поредак у оркестарској партитури; – користи предности дигитализације у слушању и анализирању музике. 	АКУСТИЧКЕ ОСОБИНЕ ЗВУКА	<p>Аликвотни низ. Главне одлике, сличности и разлике природног и темперованог штимовања инструмената. Камертон. Понашање звука и могући утицаји на звук приликом свирања у затвореном и отвореном простору.</p>
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	<p>Подела музичких инструмената: – жичани (кордофони), – дувачки (аерофони), – удараљке (идиофони и мембранофони): са одређеном висином, са неодређеном висином, – електронски инструменти;</p> <p style="text-align: center;">ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ</p> <p>Гудачки инструменти: – виолина, – виола, – виолончело, – контрабас; Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p>Трзачки инструменти: – чембало, – гитара – харфа. Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p>Ударни инструменти – клавир. Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p style="text-align: center;">ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ</p> <p>Главни представници и регистарске варијанте. Транспозиција и могући штимови.</p> <p>Дрвени дувачки инструменти: – флаута (пиколо флаута), – обоа (енглески рог), – кларинет (бас-кларинет), – фагот (контрафагот). Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p>Лимени дувачки инструменти – хорна (природна хорна рог), – труба (фанfare, природна труба), – тромбон (тенор тромбон, тенор-бас тромбон), – туба (вагнер тубе). Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p>Дувачки инструменти са мехом – оргуље, – хармоника – људски глас; Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Традиционални инструменти.</p> <p>Удараљке Удараљке са одређеном висином звука; удараљке са неодређеном висином звука; Грађа, основна извођачка техника, историјат и заступљеност у литератури. Нотација у односу на врсте музичких инструмената.</p>

	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одговарајућих музичких примера у зависности од врсте инструмената и ансамбала.
	ИНСТРУМЕНТАЛНИ АНСАМБЛИ	<p>Историјски развој оркестара и ансамбала. Стандардни оркестарски састави: – двојни (<i>a due</i>), – тројни (<i>a tre</i>), – четворни (<i>a quattro</i>), – петорни (<i>a cinque</i>).</p> <p>Могући распоред инструменталиста симфонијског оркестра на сцени. Камерни ансамбли. Нестандардни састави. Вокално-инструментални састави. Солита са оркестром. Оркестарска партитура: – преглед стандардног редоследа записивања инструмената у партитури, – могућа одступања од стандардног записа оркестарске партитуре (запис у различитим музичким епохама);</p> <p>Партитурни запис вокално-инструменталне музике. Партитурни запис солисте са оркестром. Поредак инструмената у камерном партитурном запису.</p>

Кључне речи: звук, музички инструменти, ансамбли, слушање музике.

Списак композиција за слушање

Виолина

- Ј. Брамс – Мађарске игре (1. став, 5. став)
- Л. ван Бетовен – Трећа симфонија, 2. став (+ обоа)
- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- Е. Григ – Пер Гинт свита бр. 2 (Солвејгина песма)
- Ф. Менделсон – Хебриди (+виолончела, виоле и фаготи)
- В. А. Моцарт – Симфонија ге-мол, 1. став (KV 550)
- Б. Сметана – Моја домовина (Влтава)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (уводни делови 1., 2. и 4. става)
- П. И. Чајковски – Свита Лабудово језеро *Pas d'action* (+виолончело)

Виола

- Х. Берлиоз – Харолд у Италији (почетак 1. става са харфом)
- В. А. Моцарт – Синфонија *Concertante*
- Р. Штраус – Дон Кихот (+виолончело)
- Р. Шуман – *Marchenbilder*
- Х. Берлиоз – Увертира Римски карнелвал
- Л. ван Бетовен – Пета симфонија (2. став)
- П. Хиндемит – Соната за виолу in F, оп. 11 бр. 4

Виолончело

- Ј. Брамс – Трећа симфонија (3. став)
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (1. став)
- Ф. Шуберт – Осма симфонија (1. став)
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанки бр. 1 (1. став)
- Р. Штраус – Дон Кихот (+виола)
- С. Франк – Симфонија де-мол (+виоле, контрабаси)
- П. И. Чајковски – Варијације на рококо тему
- П. И. Чајковски – Шеста симфонија (2. став)
- К. Сен-Санс – Карневал животиња, *Лабуд*
- Ђ. Росини – Увертира Виљем Тел (почетак)
- Ј. Брамс – Клавирски концерт бр. 2, Бе-дур (почетак 3. става и реприза са сордином)
- Л. ван Беровен – Девета симфонија (4. став почетак са контрабасима)
- Р. Вагнер – Увертира Тристан и Изолда (почетак)

Гудачи

- П. И. Чајковски – Шеста симфонија, 2. став (*pizzicato*)
- П. И. Чајковски – Увертира 1812,

- П. И. Чајковски – Серенада за гудаче
- П. И. Чајковски – Елегија за гудаче
- А. Парт – *Santus in memoriam Benjamin Britten*
- М. Равел – Интродукција и алетро
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (2. став, + харфа)
- А. Дворжак – Симфонија из Новог света
- А. Дворжак – Елегија за гудаче
- В. А. Моцарт – Мала ноћна музика
- С. Барбер – Адађо за гудаче
- А. Шнитке – *Concerto grosso*, бр. 1
- Ј. С. Бах – Свите за гудаче
- А. Вивалди – Четири годишња доба
- А. Корели – *Concerto grosso*, оп. 6
- Б. Бритн – Једноставна симфонија
- С. Франк – Симфонија де-мол
- Ј. С. Бах – Бранденбуршки концерт бр. 3
- Ђ. Росини – Увертира Виљем Тел (финале)
- Л. ван Бетовен – Седма симфонија (2. став)

Харфа

- М. Равел – Интродукција и алетро
- М. Равел – Болеро
- Е. Григ – Пер Гинт свира бр. 2, оп. 55 (Солвејгина песма; гудачи)
- В. А. Моцарт – Концерт за флауту и харфу
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанки бр. 2 (3. став са флаутом)
- Б. Сметана – Моја домовина, *Вишеград*
- С. Франк – Симфонија де-мол (2. став)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада
- И. Стравински – Петрушка
- П. И. Чајковски – свита Лабудово језеро *Pas d'action* (+виолина и виолончело)
- П. И. Чајковски – Шчелкунчик, *Валцерт цвећа*
- Д. Шостакович – Пета симфонија (завршетак 3. става – тема у флажолетима)
- К. Дебиси – Прелид за поподне једног фауна

Клавир

- И. Стравински – Петрушка
- Д. Шостакович – Прва симфонија (4. став)

Чембало

- Барокни концерти
- Ф. Пуланк – Француска свита за дуваче, перкусије и чембало

Флаута

- М. Равел – Болеро
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанки бр. 2 (2. став са харфом)
- В. А. Моцарт – Концерт за флауту и харфу
- М. Равел – Интродукција и алегро
- Б. Сметана – Моја домовина, *Влтава*
- Ј. С. Бах – Свита бр. 2, ха-мол
- П. И. Чајковски – Концерт за клавир бе-мол (почетак 2. става)
- П. И. Чајковски – Шчелкунчик, *Игра фрула* (три флауте)
- П. И. Чајковски – Шчелкунчик, *Кинеска игра* (флаута и мала флаута)
- К. Дебиси – Прелид за подне једног фауна
- Е. Григ – Пер Гинт свира бр. 1, *Јутро*

Мала флаута

- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- Ђ. Росини – Увертира Виљем Тел (финале)
- М. Равел – Концерт за клавир Ге-дур
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (3. став)
- П. И. Чајковски – Шчелкунчик, *Кинеска игра* (флаута и мала флаута)

Обоа

- М. Равел – Болеро
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (3. став)
- П. И. Чајковски – Свита из Лабудовог језера (тема лабудова са харфом)
- П. И. Чајковски – Увертира 1812
- Ј. Брамс – Концерт за виолину (почетак 2. става)
- М. Равел – Купренов гроб (почетак), Менует
- Ф. Шуберт – Девета симфонија (1. став, почетак)
- Е. Григ – Пер Гинт свита бр. 1, *Јутро*

Енглески рог

- П. И. Чајковски – Италијански капричо
- М. Равел – Концерт за клавир Ге-дур
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (почетак, 3. став + обоа)
- Х. Берлиоз – Увертира Римски карневал
- Р. Штраус – Симфонија доместика
- Ј. Сибелиус – Лабуд из *Tuonele*
- А. Дворжак – Симфонија *Из Новог света* (почетак 3. става)
- С. Франк – Симфонија де-мол (почетак 3. става)

Кларинет

- М. Равел – Болеро (и кларинет in Es)
- П. И. Чајковски – Пета симфонија (1. став, Allegro + фагот)
- П. И. Чајковски – Франческа да Римини (2. тема)
- М. Равел – Интродукција и алегро
- М. Равел – Моја домовина, *Влтава*
- М. Равел – Концерт за клавир Ге-дур (in Es)
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (5. став, in Es)
- Р. Штраус – Тил Ојленшпигл (in D)
- И. Стравински – Посвећење пролећа (in D)
- И. Стравински – Жар птица (in D)
- Г. Малер – Симфоније
- А. Дворжак – Симфонија *Из Новог света* (4. став)
- Ј. Брамс – Прва симфонија (почетак 3. става)
- Р. Вагнер – Танхојзер (почетак)

Бас-кларинет

- С. Франк – Симфонија де-мол
- А. Хачатуријан – Концерт за клавир (почетак 2. става)
- П. И. Чајковски – Шчелкунчик, *Игра шећерне вила* (са челестом)

Фагот

- М. Равел – Болеро
- Ф. Менделсон – Хебриди (+виолончела и виоле)
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (почетак 4. става)
- П. И. Чајковски – Шеста симфонија (почетак 1. става)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (почетак 2. става, касније обоа)
- П. Дика – Чаробњаков ученик (главна тема *Зачарана метла*)
- И. Стравински – Посвећење пролећа
- К. Орф – *Carmina Burana Olim lacus colueram*

Контрафагот

- М. Равел – Моја мајка гуска (4. став, *Лепотица и звер*)
- М. Равел – Клавирски концерт за леву руку (почетак 1. става)

Хорна

- П. И. Чајковски – Пета симфонија (2. став)
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (1. став + трубе, тромбони, туба)
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанка бр. 1 (1. и 4. став са гудачима)
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанка бр. 1 (2. став са гудачима)
- П. И. Чајковски – Увертира 1812
- Ј. Хадн – Симфонија бр. 31
- А. Дворжак – Симфонија *Из Новог света*
- Р. Штраус – Симфонија доместика
- Р. Вагнер – Холанђанин луталица (почетак увертире)
- Р. Вагнер – Валкире
- Р. Штраус – Тил Ојленшпигл
- Ф. Шуберт – Девета симфонија (1. став, почетак)

Труба

- М. Равел – Болеро (са и без сордине)
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (+ хорне, тромбони, туба)
- П. И. Чајковски – Увертира 1812
- Б. Сметана – Моја домовина, *Вишеград*
- П. И. Чајковски – Италијански капричо (почетак)
- М. Равел – Концерт за клавир Ге-дур
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (4. став)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (4. став)
- П. Дика – Чаробњаков ученик (почетак са сординама)
- М. Мусоргски — М. Равел – Слике са изложбе, *Променада* (ставови и са и без сордине)
- Ђ. Росини – Увертира Виљем Тел (финале)
- Ђ. Верди – Аида, *Велики мари*
- Р. Штраус – Тако је говорио Заратустра

Тромбон

- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- В. А. Моцарт – Реквијем, *Tuba mirum*
- М. Равел – Болеро
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (+ хорне, трубе и туба)
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (5. став са сордином; без сордине + туба)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (1. став)
- П. И. Чајковски – Шеста симфонија (4. став)
- И. Стравински – Петрушка
- Р. Вагнер – Валкире
- К. Орф – *Carmina Burana Olim lacus colueram*

Туба

- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (5. став)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (1. став)
- П. И. Чајковски – Шеста симфонија (4. став)
- И. Стравински – Петрушка
- М. Мусоргски — М. Равел – Слике са изложбе

Саксофон

- М. Равел – Болеро (сопранино, сопран, тенор)
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанка бр. 1 (2. став)
- М. Мусоргски – М. Равел – Сlike са изложбе

Дувачи

- Р. Штраус – Серенада за дуваче
- Ф. Пуланк – Француска свита за диваче, перкусије и чем-бало
- А. Дворжак – Серенада за дуваче и контрабас
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (3. став)
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (3. став)
- А. Дворжак – Симфонија Из Новог света (4. став)

Блех

- Р. Вагнер – Валкире
- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (1. став)
- М. Мусоргски – М. Равел – Сlike са изложбе, *Велика врата Кијева*
- Р. Штраус – Тако је говорио Заратустра

Тимпани

- Е. Григ – Концерт за клавир а-мол
- Ј. Хајдн – Симфонија бр. 103
- Б. Сметана – Моја домовина, *Табор*
- Л. ван Бетовен – Девета симфонија (2. и 4. став)
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (крај 3. става са енглеским рогом; почетак 4. става)
- А. Дворжак – Симфонија Из Новог света
- Д. Шостакович – Прва симфонија (соло епизода у 4. ставу)
- Р. Штраус – Тако је говорио Заратустра

Велики бубањ

- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија
- И. Стравински – Петрушка

Трингл

- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- Ј. Брамс – Мађарска игра бр. 1
- Ј. Брамс – Четврта симфонија (3. став)
- П. И. Чајковски – Италијански капричо
- Ф. лист – Концерт за клавир бр. 1 (3. став)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (4. став)
- Д. Ф. Е. Обер – Нема из Портичија
- И. Стравински – Петрушка

Чинели

- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- Б. Сметана – Моја домовина, *Блањик*
- П. И. Чајковски – Италијански капричо
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (4. став)
- Д. Ф. Е. Обер – Нема из Портичија

Даире

- П. И. Чајковски – Италијански капричо
- Х. Берлиоз – Увертира Римски карневал

Добаш (мали бубањ)

- Д. Кабалевски – Концерт за виолину
- Ђ. Росини – Сврака крадљивица
- М. Равел – Болеро
- М. Равел – Концерт за клавир in G
- Ж. Бизе – Свита Арлезијанка бр. 1 (1. став)
- Н. Римски-Корсаков – Шехерезада (4. став)
- Д. Ф. Е. Обер – Увертира *Fra diavolo*

- П. И. Чајковски – Увертира 1812
- И. Стравински – Петрушка
- П. И. Чајковски – Италијански капричо
- Д. Шостакович – Прва симфонија (почетак 4. става)
- Д. Шостакович – Седма симфонија (1. став)

Челеста

- М. Равел – Болеро
- Б. Барток – Музика за гудачке инструменте, перкусије и челесту
- И. Стравински – Петрушка
- П. И. Чајковски – Шчелкуншчик, *Игра шећерне виле*

Звона

- П. И. Чајковски – Четврта симфонија (крај)
- П. И. Чајковски – Увертира 1812 (крај)
- А. Парт – Cantus in memoriam Benjamin Britten
- И. Стравински – Петрушка
- Х. Берлиоз – Фантастична симфонија (5. став епизода *Dies Irae*)

Ксилофон

- И. Стравински – Петрушка
- К. Сен-Санс – Dance macabre

Бич

- М. Равел – Концетр за клавир in G

Оргуље

- Ј. С. Бах – Токата и fuga де-мол BWV 565
- Ф. Пуланк – Концерт за оргуље
- Р. Штраус – Тако је говорио Заратустра

Там-там

- П. И. Чајковски – Шеста симфонија (4. став)
- И. Стравински – Петрушка
- М. Равел – Моја мајка гуска (епизода *Царица пагода*)

Кастањете

- М. Глинка – Арагонска хота
- Н. Римски-Корсаков – Шпански капричо
- Ж. Бизе – Кармен
- С. Мокрањац – Четврта руковет
- К. Дебиси – Иберија

Перкусије

- К. Орф – Кармина бурана

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

I. УВОДНИ ДЕО

Музички инструменти је предмет који шири уско-стручна музичка знања ученика о музичким инструментима и то најпре о музичким инструментима који улазе у састав симфонијског оркестра. Предмет развија способност сагледавања појединачне (солистичке) али и групне (камерне и оркестарске) употребе музичких инструмената, као и еволутивни пут сваког инструмента од настанка до данашњег степена развијености и употребе. У природи предмета јесте стално упућивање ученика на карактеристике и проблематику сваког инструмента појединачно, јер је сваки инструмент подједнако тежак и изазован за савладавање без постојања заједничке матрице учења. Ученик на овом предмету користи знања и вештине стечених из других предмета: теорије музике, солфеџа, историје музике, историје цивилизације, физике (акустике), хармоније, хора и оркестра.

Образовни циљ предмета Музички инструменти обухвата стручно изучавање инструмената – звучни опсег, техника добијања тона, записивање, прсторед ... – као и усавршавање способности учениковог аналитичког посматрања дела и креативног запажања при смисленом слушању музике.

Васпитни циљ овог предмета је развијање и обједињавање неколико аспеката личности ученика: разумевање, толеранцију и поштовање једног ученика према свим другим ученицима који свирају најпре неке друге музичке инструменте. Такође, упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус умногме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Музички инструменти обухвата ученике другог разреда средње музичке школе Одсека за класичну музику и Одсека за музичку теорију. Настава се изводи у групама. Аналитички део наставне јединице обрађује се заједнички. Програм за овај предмет је изузетно разноврстан па би наставник требало да одабере она дела из музичке литературе која ће одговарати техничким захтевима из садржаја, а допринети остваривању исхода.

Процес учења обухвата упознавање са историјским развојем музичких инструмената, са улогом и значајем инструмента у солистичком и групном музицирању (камерном и оркестарском),

правилима која владају у ансамблима и упознавање основних законитости исписивања и уређења партитуре. Рад на овом предмету обухвата и мању анализу дела: инструментални састав и број предвиђених инструмената, обим мелодија датих у музичком примеру и усаглашавање са другим инструментима. Ученика оспособити да препозна звучну боју сваког музичког инструмента у солистичком свирању, али и слушном опажању и издвајању музичког инструмента из скупног звука.

Приликом обраде сваког музичког инструмента требало би да буде ангажован професор или ученик који свира музички инструмент који се на часу обрађује како би ученици могли најпре уживо да чују звук инструмента. Такође, обавезна је и употреба музичког уређаја због слушања оркестарских нотним примера. Континуирано радити на повезивању садржаја из других музичких предмета са којим је овај предмет у корелацији, као и на обогаћивању музичке терминологије и обрађивању различите техничке проблематике.

Целокупна техничка проблематика може се обрадити и схватити кроз практични приказ и упоређивање инструмената, а било би пожељно да све буде поткрепљено адекватним примерима из литературе. На часу се интеракција са ученицима може подстаћи осмишљеним квизовима знања о музичким инструментима, једном или више њих. Такође, могуће је да ученици самостално припремају предавања (у виду презентације) о инструменту.

У процесу рада корисно је да наставник ученицима сугерише самостално слушање одређених композиција код куће, композиција које нису на часу обрађене а које су такође у вези са наставном јединицом. Упутити ученика не само на композицију, већ и на одређена извођења која су квалитативно потврђена и на тај начин значајна, јер упознавање са пуним ефектом и дејством музике захтева и квалитетно извођење и квалитет звука. На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичких инструмената вредновање наставе се може вршити уз помоћ усменог одговарања, контролних задатака, као и у степену успешности у игрању квиза знања. Такође, самосталне ученичке припреме и усмене презентације задатог музичког инструмента могу бити елемент вредновања наставе.

Назив предмета	МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Музички облици је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају разликовање и анализу елемената музичких облика као и целовитих формалних образаца, у циљу разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом на смеровима који негују инструменталну или вокалну праксу.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧКОГ ОБЛИКА	Дефинисање музичке анализе и музичких облика. Музичке компоненте. Планови у музичком облику (тематски, тонални, структурални). Мотив. Рад са мотивом. Фигура и пасаж. Музичка реченица – стандардни модел. Другачије реализације реченичне структуре у литератури. Период (двопериод, трореченични период). Низ и ланац реченица. Одступања од стандардног модела музичке реченице и периода (унутрашње и спољашње проширење). Фрагмент. ЛИТЕРАТУРА: За правилне реченице, период, низ и ланац реченица: В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 283, 1. став, 2. тема (B ₃); – Клавирска соната, кв. 284, 2. став, А тема; – Клавирска соната, кв. 310, 1. став, 1. тема; 3. став, С тема (а); – Клавирска соната, кв. 311, 1. став, 1. тема; 3. став, А тема; – Клавирска соната, кв. 330, 1. став, 2. тема (B ₃); – Клавирска соната, кв. 332, 1. став, 2. тема (B ₁) и уводни одсек; – Клавирска соната, кв. 457, 3. став, А тема; – Клавирски концерт, кв. 466, 1. став, оркестарска 1. тема; – Клавирска соната, кв. 576, 1. став, 1. тема.

		<p>Л. В. Бетовен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клавирска соната оп. 2, бр. 1, 1. став, 1. тема; – Клавирска соната оп. 2, бр. 3, 3. став (B/a); – Клавирска соната, оп. 10, бр. 1, 2. став, 1. тема; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 2, 2. став, (B/a); – Клавирска соната, оп. 10, бр. 3, 3. став, (A/a); – Клавирска соната, оп. 13, 2. став, А тема; – Клавирска соната, оп. 14, бр. 1, 2. став, кода; – Клавирска соната, оп. 28, 3. став, (A/a); – Клавирска соната, оп. 49, бр. 1, 1. став, 1. тема; 2. став, А тема (а). <p>А. Дворжак: Концерт за виолончело, оп. 104, 1. став, оркестарска 1. тема.</p> <p>Ф. Шуберт: Клавирска соната, D537, оп. 164, 1. став, епизодна тема у развојном делу. За одступања од правилних реченица, периода и фрагмент:</p> <p>В. А. Моцарт:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клавирска соната, кв. 281, 3. став, А тема; – Клавирска соната, кв. 283, 1. став, 1. тема; – Виолинска соната, кв. 303, 2. став, 2. тема; – Виолинска соната, кв. 305, 1. став, 2. тема (B₂); – Виолинска соната, кв. 306, 1. став, 1. тема; – Клавирска соната, кв. 309, 1. став, 1. тема; – Клавирска соната, кв. 310, 3. став, А тема; – Клавирска соната, кв. 457, 1. став, 2. тема (B₁ и B₂), развојни део и кода; 3. став, А тема (A₂); – Клавирска соната, кв. 545, 3. став, кода; – Клавирска соната, кв. 570, 1. став, 2. тема (B₁) и уводни одсек; – Увертира за оперу <i>Фигарова женидба</i>, 1. тема. <p>Л. В. Бетовен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Клавирска соната, оп. 2, бр. 1, 3. став, А (а); – Клавирска соната, оп. 2, бр. 2, 3. став, А (а); – Клавирска соната, оп. 10, бр. 1, 1. став, 1. тема у експозицији, 2. тема у репризи и уводни одсек; 2. став, мост; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 2, 1. став, 1. тема и завршна група; – Клавирска соната, оп. 14, бр. 1, 2. став, B (b); – Клавирска соната, оп. 22, 1. став, 2. тема (B₂); – Клавирска соната, оп. 28, 3. став, А (b); – Клавирска соната, оп. 31, бр. 2, 1. став, 1. тема; – Клавирска соната, оп. 90, 1. став, 1. тема.
	ОБЛИК ПЕСМЕ И ПРИМЕНА	<p>Облик песме: дводелна, троделна и песма прелазног типа. Примена облика песме кроз анализу делова малих инструменталних комада: менует, скерцо, марш...</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>В. А. Моцарт: Клавирска соната, кв. 282, 2. став, (А или В део). Делови великих (сложених) троделних песама трећих ставова клавирских соната у Бетовеновим четвороставичним сонатним циклусима. Делови Шопенових клавирских комада (ноктурна, мазурке...). Делови Хајднових великих (сложених) песама из клавирских соната.</p>
	СВИТА	<p>Барокна свита. Облик и преглед игара из барокне свите.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Ј. С. Бах: француске и енглеске свите.</p>
	КОНТРАПУНКТСКЕ ВАРИЈАЦИЈЕ	<p>Контрапунктске (полифоне) варијације – чакона и пасакаља.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Ј. С. Бах:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пасакаља у це-молу, BWV 582; – Чакона у де-молу, BWV 1004.

Кључне речи: мотив, музичка реченица, период, облик песме, свита, контрапунктске варијације, музичко памћење.

Назив предмета	МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Музички облици је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају разликовање и анализу елемената музичких облика као и целовитих формалних образаца, у циљу разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом на смеровима који негују инструменталну или вокалну праксу.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна сложено троделну песму, као формално решење само-сталне композиције или једног од ставова сонатног циклуса; – звучно препознаје принцип варирања у музици; – разликује три типа класичног ронда; – препозна елементе сонатног облика у композицијама; – коментарише појаву различитих музичких компонената у току композиције; – активно учествује у слушању музике, пратећи уређеност различитих фаза музичког тока; – слуша музику на принципу понављања и промене музичких сегмената; – аргументује своје мишљење у анализи двосмислених структуралних или формалних решења; – повеже своја извођачка искуства са усвојеним формалним образцима; – примени стечена аналитичка знања на програм који изводи на главном предмету. 	ОБЛИК СЛОЖЕНЕ ПЕСМЕ	<p>Сложена троделна песма. Варијанте сложене троделне песме. Примена облика песме кроз анализу малих инструменталних комада.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Ј. Хајдн: – Клавирска соната, Ноб XVI/1, 3. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/2, 3. став; – Клавирска соната Ноб XVI/5, 2. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/12, 2. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/14, 2. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/32, 2. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/43, 2. став.</p> <p>В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 282, 2. став; – Виолинска соната, кв. 296, 2. став; – Клавирска соната, кв. 331, 2. став; – Клавирска соната, кв. 545, 2. став; – Симфонија, кв. 550, бр. 40, 3. став.</p> <p>Трећи ставови Бетовенових клавирских соната у четвороставним сонатним циклусима. Ф. Шуберт: Музички моменти, бр. 6, оп. 94 (D780). Ф. Шопен: – Мазурка, оп. 7, бр. 1; – Мазурка, оп. 17, бр. 4; – Мазурка, оп. 68, бр. 2; – Мазурка, оп. 68, бр. 3.</p>
	ОРНАМЕНТАЛНЕ И КАРАКТЕРНЕ ВАРИЈАЦИЈЕ	<p>Орнаменталне и карактерне варијације.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Ј. Хајдн: – Клавирска соната, Ноб XVI/D₁, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/30, финале.</p> <p>В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 284, 3. став; – Виолинска соната, кв. 305, 2. став; – Клавирска соната, кв. 331, 1. став; – Виолинска соната, кв. 377, 2. став; – Виолинска соната, кв. 481, 3. став.</p> <p>Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 26, 1. став; – Шест варијација за клавир, оп. 34; – Клавирска соната, оп. 111, 2. став; – 33 варијације на Дијабелијеву тему, оп. 120.</p> <p>Ф. Шуберт: Гудачки квартет, бр. 14, D810, 2. став. Ј. Брамс: – Клавирски трио, бр. 2, 2. став; – Квинтет (гудачки квартет и кларинет), оп. 115, 4. став. А. Дворжак: Гудачки квинтет, оп. 97, бр. 3, 3. став. С. Рахмањин: Клавирски трио, оп. 9, бр. 2, 2. став.</p>
	СОНАТА	<p>Историјски развој сонате. Скарлатијев сонатни облик. Експозиција сонатног облика. Развојни део и реприза сонатног облика. Хајднов музички језик и концепција сонатног облика. Моцартов и Бетовенов сонатни облик.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Д. Скарлати: сонате за клавир (избор). Ј. Хајдн: – Клавирска соната, Ноб XVI/13, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/14, 1. став; – Клавирска соната, – Ноб XVI/19, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/23, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/28, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/29, 1. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/32, 3. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/45, 1. и 3. став; – Клавирска соната, Ноб XVI/46, 1. став.</p> <p>В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 281, 1. став; – Клавирска соната, кв. 283, 1. став; – Клавирска соната, кв. 309, 1. став; – Клавирска соната, кв. 310, 1. став; – Клавирска соната, кв. 332, 1. став;</p>

		– Клавирска соната, кв. 333, 2. став; – Клавирска соната, кв. 570, 1. став; – Клавирска соната, кв. 576, 1. став. Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 2, бр. 1, 1. став; – Клавирска соната, оп. 49, бр. 2, 1. став. Ф. Шуберт: Клавирска соната, оп. 53, D859, 1. став.
	РОНДО	Преткласични рондо – Купренов рондо. Класични рондо – правилни обрасци и изузеци. ЛИТЕРАТУРА: В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 310, 3. став; – Клавирска соната, кв. 311, 2. став; – Виолинска соната, кв. 377, 3. став; – Виолинска соната, кв. 380, 3. став; – Клавирска соната, кв. 457, 3. став; – Клавирска соната, кв. 545, 3. став. Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 2, бр. 2, 2. став; – Клавирска соната, оп. 2, бр. 3, 2. став; – Клавирска соната, оп. 13, 2. став; – Клавирска соната, оп. 14, бр. 1, 3. став; – Клавирска соната, оп. 14, бр. 2, 3. став; – Виолинска соната, оп. 24, 4. став; – Клавирска соната, оп. 49, бр. 1, 2. став; – Клавирска соната, оп. 49, бр. 2, 2. став; – оп. 51, бр. 1.

Кључне речи: Сложена песма, варијације, соната, рондо.

Назив предмета

МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Музички облици је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају разликовање и анализу елемената музичких облика као и целовитих формалних образаца, у циљу разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом на смеровима који негују инструменталну или вокалну праксу.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – установи елементе који повезују различите ставове сонатног циклуса; – чита партитуре писане за више инструмената; – користи знања стечена на хармонији при анализи структуралног нивоа; – упореди хармонска средства музичког језика класицизма и романтизма; – активно учествује у слушању музике, пратећи уређеност различитих фаза музичког тока; – слуша музику на принципу понављања и промене музичких сегмената; – идентификује формални образац на основу истовременог слушања композиције и праћења партитуре; – аргументује своје мишљење у анализи двосмислених структуралних или формалних решења; – повеже своја извођачка искуства са усвојеним формалним образцима; – примени стечена аналитичка знања на програм који изводи на главном предмету;	ИЗУЗЕЦИ У СОНАТНОМ ОБЛИКУ	Изузеци у оквиру сонатног облика. Прожимање два формална обрасца. ЛИТЕРАТУРА: Ј. Хајдн: – Клавирска соната, Hob XVI/2, 1. став; – Клавирска соната, Hob XVI/32, 1. став; – Клавирска соната, Hob XVI/35, 1. став; – Клавирска соната, Hob XVI/36, 1. став; – Клавирска соната, Hob XVI/44, 1. став. В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 280, 2. став; – Виолинска соната, кв. 303, 2. став; – Клавирска соната, кв. 311, 1. став; – Клавирска соната, кв. 332, 2. и 3. став; – Клавирска соната, кв. 457, 1. став; – Клавирска соната, кв. 545, 1. став. Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 2, бр. 1, 2. и 4. став; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 1, 1. и 2. став; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 2, 1. став; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 3, 2. став; – Клавирска соната, оп. 31, бр. 2, 1. и 2. став; – Клавирска соната, оп. 49, бр. 1, 1. став; – Клавирска соната, оп. 90, 1. став. Ф. Шуберт: – Клавирска соната, оп. 120, D664, 1. и 3. став; – Клавирска соната, оп. 122, D568, 1. став.
	СОНАТНИ РОНДО	Сонатни рондо – правилан образац и изузеци. ЛИТЕРАТУРА: В. А. Моцарт: – Клавирска соната, кв. 281, 3. став; – Виолинска соната, кв. 296, 3. став; – Клавирска соната, кв. 309, 3. став; – Клавирска соната, кв. 311, 3. став; – Клавирски концерт, кв. 450, 3. став; – Клавирска соната, кв. 533, 3. став; – Клавирска соната, кв. 576, 3. став. Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 2, бр. 2, 4. став; – Виолинска соната, оп. 5, бр. 1, 3. став; – Клавирска соната, оп. 7, 4. став; – Клавирска соната, оп. 13, 3. став; – Клавирска соната, оп. 28, 4. став; – Клавирска соната, оп. 51, бр. 2; – Клавирска соната, оп. 90, 2. став.

	<p align="center">СОНАТНИ ЦИКЛУС У КЛАСИЦИЗМУ</p>	<p>Сонатни циклус класичара. Сложенија формална решења свих до сада пређених образаца у класицизму (уз неопходну реминисценцију). Примена сонатног циклуса у камерним и оркестарским музичким делима. ЛИТЕРАТУРА: В. А. Моцарт: – Увертира за оперу <i>Фигарова женидба</i>. Л. В. Бетовен: – Клавирска соната, оп. 2, бр. 1, 4. став; – Клавирска соната, оп. 7, 2. став; – Клавирска соната, оп. 10, бр. 2, 2. став; – Клавирска соната, оп. 13, 1. став; – Клавирска соната, оп. 81а, 1. став; – Клавирска соната, оп. 111, 1. став. Литературу по избору проширити на камерна и симфонијска дела Ј. Хајдна, В. А. Моцарта и Л. В. Бетовена.</p>
	<p align="center">ИНСТРУМЕНТАЛНИ КОНЦЕРТ</p>	<p>Инструментални концерт. Облик концерта – анализа. ЛИТЕРАТУРА: А. Вивалди: Концерт за два виолончела, RW 531; В. А. Моцарт: – Клавирски концерт, кв. 414; – Клавирски концерт, кв. 450; – Клавирски концерт, кв. 466; – Клавирски концерт, кв. 488; Л. В. Бетовен: Клавирски концерт, бр. 5; Е. Григ: Клавирски концерт, оп. 16; А. Дворжак: Концерт за виолончело, оп. 104.</p>
	<p align="center">СОНАТНИ ОБЛИК И СОНАТНИ ЦИКЛУС У РОМАНТИЗМУ</p>	<p>Сонатни облик у романтизму. Шубертов музички језик и одступања у формирању сонатног облика у односу на композиторе класицизма. Развој сонатног циклуса у романтизму. ЛИТЕРАТУРА: Ф. Шуберт: – Клавирска соната, оп. 120, D664, 1. и 3. став; – Клавирска соната, оп. 122, D568, 1. став; – Клавирска соната, оп. 143, D784, 1. став; – Клавирска соната, оп. 147, D575, 1. став; – Клавирска соната, оп. 164, D537, 1. став; – Клавирска соната у Е-дуру, D459, 1. став.</p>
	<p align="center">СЛОБОДНИЈИ ИНСТРУМЕНТАЛНИ, ВОКАЛНИ И МУЗИЧКО-СЦЕНСКИ ОБЛИЦИ</p>	<p>Слободнији инструментални облици – увертира; слободнији облици: фантазија, рапсодија... Вокални и музичко-сценски облици (информативно).</p>

Кључне речи: сонатни рондо, инструментални концерт, сонатни циклус, музички језик романтизма.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

МУЗИЧКИ ОБЛИЦИ

I. УВОДНИ ДЕО

Формална анализа музичког дела представља изузетну вештину која ученика суочава са изазовом да рашчлани музички ток на саставне делове и открије план њихових наступа у композицији.

Образовни циљ предмета Музички облици, са једне стране, обухвата (нуди) алтернативни начин слушања музике, будући да се одговори ученика на питање „Како слушате музику?“ углавном своде на емотивне конотације и асоцијативно реферирање на ван-музичко. Слушање музике, дакле, треба представити као могућност да се кроз меморисање и истовремено повезивање перцептивно издвојених музичких целина оствари упоређивање њиховог међусобног односа. На тај начин се код ученика подстиче развијање музичког памћења. Са друге стране, читање нотног текста омогућава и развија аналитичке способности ученика. У том процесу акценат се ставља на савладавање музичке терминологије, праћење деловања музичких компоненти (ритам, мелодија, хармонија, динамика, артикулација, агогика...) и примену стечених знања из других музичких дисциплина: теорије музике, солфеђа, хармоније и контрапункта. Крајњи циљ представља унапређивање извођачке интерпретације применом стечене аналитичке праксе на програм који ученик свира/пева на главном предмету, као и развијање концептуалне музичке меморије.

Васпитни циљ предмета Музички облици обухвата развој

толеранције и прихватање различитог мишљења, као и унапређивање комуникацијских вештина (посебно у аргументацији двосмислених формалних решења) у циљу преношења и размене искуства и знања.

Исходи представљају резултате у остваривању музичких садржаја, док упознавање композиција различитих епоха и карактера омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрана дела.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравају и обликовају наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Схватанье музичког дела прати двојака проблематика и одвија се на два нивоа. Са једне стране, музичко дело се поима на основу чулних података (у том процесу се преплићу објективне звучне чињенице – оно што чујемо и субјективни доживљај слушаоца), а са друге на основу нотног записа (партитуре) са крајњим исходистем у анализи музике. Вештине којима ученик треба да овлада на овом предмету управо иду у том смеру: од конкретног музичког примера до његове теоретизације, тумачења и анализе, а у спровођењу наставе треба га доследно следити на свим нивоима учења.

Програм предмета се креће од елемената музичких облика ка већим целинама и сложенијим формалним решењима. Почетни ниво подразумева уочавање и издвајање најмањих ритмичко-мелодијских целина и праћење њихових даљих понављања и трансформација у музичком току. Предлог је да се мотивски ниво усавршава кроз анализу адекватних примера из литературе, самостално писање мотивских радова на задати мотив и слушни тест на основу кога ће ученици звучно препознавати различите мотивске радове. Савладавање мотивског нивоа, води ка њиховој инкорпорацији у најмање метричко-формалне целине (једнотакт, двотакт, четвортакт) чије понављање и касније развијање учествује у формирању интегралних делова музичког тока – музичке реченице. У том смислу, предлог је да се музичка реченица постави преко стандардног модела ($n + n + 2n$), а да се касније обрађују другачије реализације реченичне структуре у литератури и одступања од стандардног модела.

Након комплетно постављеног структуралног плана у музичким облицима (који укључује поставку реченице, периода, низа и ланца реченица, фрагмента) предлаже се анализа адекватних примера из литературе и звучно препознавање различитих елемената структуралног нивоа. Будући да од степена разумевања и аналитичког упознавања ученика са елементима структуралног нивоа зависи даље успешно сналажење у сложенијим формалним обрасцима, овој области треба посветити посебну пажњу. Ученике, такође, треба подсећати на примену стеченог знања из предмета Хармонија, које се на првој години изучавања Музичких облика првенствено огледа у препознавању каденцирајућих процеса у слободном

инструменталном ставу. Међупредметна умреженост се остварује и са предметом Историја музике, а огледа се у обради барокне свите и контрапунктских варијација што се поклапа са стилским карактеристикама барока које се обрађују на поменутом предмету.

Након добро постављене основе, савладавање сложенијих формалних образаца (песме, ронда, сонатног облика, варијација и сонатног ронда) представљаће лакши изазов. Предлози за остваривање наставе предмета Музички облици у другој и трећој години учења кључно се свде на:

1. Већ поменути смер остваривања програма од звука ка теоријској експликацији.

2. Анализу композиција које ученици свирају/певају на главном предмету, или пак обрађују/изводе на предмету Дириговање, Камерна музика, Оркестру и Историји музике. То нужно повлачи за собом следећи предлог.

3. У избору примера за анализу обавезно изаћи из оквира клавирске литературе и узети у обзир дела писана за мање камерне саставе или оркестарске композиције.

4. Подстицање ученика на самостално изношење аргументације током аналитичких недоумица.

5. Представљање предмета Музички облици као својеврсну сублимацију других музичких дисциплина, кроз истицање преклапајућих елемената са предметима Контрапункт (кантус фирмус у вези са пасакаљом, имитација и инверзија код жиге у свити, фугато код барокне свите или у касним Бетовеновим клавијским сонатама...), Хармонија (каденце, секвенце, тонални односи, модулације...) и Историја музике (стилске одреднице музичког језика епохе којој дело припада).

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичких облика, кључно је унапређивање музичке меморије и оспособљавање за што прецизнију интерпретацију аналитичких решења. Критеријум за оцењивање је присуство и уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим перцептивним и музичким могућностима, као и квалитет и ниво у тумачењу анализираних композиција.

Назив предмета

ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

Циљ

Циљ учења Историје музике је да код ученика развије свест о значају и улози музике кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ...); – препозна музику различитих народа Старог века; – уочи сличности и разлике између ранохришћанске, православне и римокатоличке духовне музике; – сагледа улогу музике у средњовековној Србији у односу на музику византијске и грегоријанске традиције средњег века; – разликује ренесансну полифонију од средњовековног вишегласја; – уочи разлике између духовних и световних вокалних композиција средњег века и ренесансе; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике до краја барока; – објасни настанак и развој опере и њен синкретички карактер; – препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника ренесансе и барока; – анализира начине коришћења изражајних средстава, у одабраним музичким примерима, из различитих култура, стилова и жанрова; – презентује развој музичких инструмената и облика закључно са бароком; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – уочава, у свакој од епоха, међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; 	<p>МУЗИКА ПРЕТКЛАСНОГ ДРУШТВА И СТАРОГ ВЕКА</p>	<p>Корени музике и њена улога у преткласном друштву. Музика Словена Музика старих источних народа – улога, заједничке карактеристике, специфичности Музика античке Грчке и Рима (улога, карактеристичне врсте музике и инструменти, Грчка трагедија, музичка теорија) Слушање – избор Снимци традиционалне музике разних народа, племенских заједница и етничких група. Традиционална музика народа Блиског и Далеког истока, античке Грчке и Рима (на реконструисаним инструментима, солистичко и хорско/унисоно певање, видео снимци традиционалног позоришта Кине и Индије).</p>
	<p>МУЗИКА СРЕДЊЕГ ВЕКА</p>	<p>Ранохришћанска, предгрегоријанска музика. Музика у Византији Развој црквене музике у средњовековној Србији. Грегоријански корал. Промене грегоријанског корала (секвенце, тропе). Рани облици вишегласја у духовној музици од 9. до 13. века (органум, дискант, мелизматични органум, гимел, кондуктус, мотет) и <i>Нотрадамска</i> школа – Леонин, Перотин. Световна музика средњег века: – народна (путујући музичари – жонлери, шилмани... ваганти и голијарди) и – дворска (трубадури, трувери, минезенгери). Карактеристике световне музике у средњовековној Србији. Средњовековна теорија и нотација.</p>

<p>– објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања и штампања нота; физичка својства инструмената; температура и заједничко свирање);</p> <p>– користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво;</p> <p>– разматра како универзални језик уметности доприноси уважавању мултикултуралности и интеркултуралне сарадње;</p> <p>– дискутује о сличностима и разликама у култури, историјским стиловима, идејама и начинима изражавања водећих уметника;</p> <p>– дискутује о томе како уметничка баштина доприноси стварању културног идентитета и развоју друштва;</p> <p>– извештава о посетама или учешћу у дешавањима у институцијама културе (радионице, акције...).</p>		<p>Слушање – избор.</p> <p>Амброзијанско певање, Грегоријански корал, секвенце, тропе Византијско певање. Српска црквена музике (кир Стефан Србин). Рани облици вишегласја од 9. до 13. века.</p> <p>Световна музика – примери инструменталне и вокалне музике (народна и дворска):</p> <ul style="list-style-type: none"> – канон <i>Лето је дошло (Sumer is icumen in)</i>, – Рамбо де Вакера <i>-Календа маја</i>, – Адам де ла Ал – <i>Игра о Робену и Мариони</i>; – избор из стваралаштва минезенгера; – избор из збирке <i>Carmina burana</i>; – световна музика у Србији (према записима Косте Манојловића и Живојина Станковића).
	<p>МУЗИКА РЕНЕСАНСЕ</p>	<p>Три века великих достигнућа у уметности (14,15,16. век) – развој духовног и световног вишегласја:</p> <p>Арс Нова у Француској и Италији (проторенесанса 14. век)</p> <ul style="list-style-type: none"> – облици (миса, мотет, рондо) – представници (Г. де Машо, Ф. де Витри). <p>Рана ренесанса у фламанским земљама (франко-фламманска школа, 15. век)</p> <ul style="list-style-type: none"> – облици (миса, мотет, шансон) – представници (Дифај, Окегем, де Пре). <p>Стилске карактеристике ренесансе у уметности.</p> <p>Ренесанса у Италији, Француској и Енглеској 16. века:</p> <ul style="list-style-type: none"> – облици (мадригал, мадригалска комедија, шансон); – представници (Ј. Маренцио, Ђ. да Веноза, А. Бјанкијери, О. Веки, К. Жанекен, енглески мадригалисти). <p>Протестански корал у Немачкој.</p> <p>Музика контрареформације:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ђ. П. да Палестрина. <p>Орlando ди Ласо.</p> <p>Инструментална музика ренесансе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Венецијанска школа – Енглески вирдиналисти. <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p>МУЗИКА БАРОКА</p>	<p>Стилске карактеристике барокне музике и периодизација барока у музици.</p> <p>Развој опере у 17. веку у Италији, Француској, Немачкој и Енглеској.</p> <p>Италија:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Фиренца (Фирентинска камерата) – Венеција (К. Монтеверди), – Рим (С. Ланди), – Напуљ (А. Скарлати). <p>Француска:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Лили: лирска трагедија. <p>Немачка:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Хамбург: Р. Кајзер. <p>Енглеској:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Х. Персл. <p>Развој вокално-инструменталних облика у бароку:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кантата, – ораторијум – пасија, – миса. <p>Развој инструменталних облика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – барокна свита, – барокна соната, – барокни концерт, – полифони облици: пасакаља, чакона и фуга. <p>Најзначајнији представници музике зрелог и позног барока:</p> <ul style="list-style-type: none"> – А. Корели, – А. Вивалди, – Ј. С. Бах (биографски подаци и периодизација стваралаштва, преглед вокално-инструменталног и инструменталног стваралаштва) – Г. Ф. Хендл (биографски подаци и преглед стваралаштва – опере, ораторијуми, инструментална дела). <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>

Кључне речи: друштвено-историјски контекст, средњи век, ренесанса, барок, вокална музика, инструментална музика, вокално-инструментални облици, опера.

УПУТСТВО ЗА СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

МУЗИКА ПРЕТКЛАСНОГ ДРУШТВА И СТАРОГ ВЕКА

Снимци традиционалне народне музике разних народа, племенских заједница и етничких група.

Традиционална музика народа Блиског и Далеког истока, античке Грчке и Рима (на реконструисаним инструментима, солистичко и хорско/унисоно певање, видео снимци традиционалног позоришта Кине и Индије).

Кроз звучну основу (области) *Музике преткласног друштва*, коју чине (видео и аудио) снимци традиционалне музике разних народа, племенских заједница и етничких група, циљ је да се ученицима укаже на живу музичку традицију различитих народа на свим континентима који одржавају културу свог најстаријег, архаичног наслеђа. У том контексту ученици ће као живу музику препознати обреде и обичаје словенског порекла који су сачувани у нашој народној музичкој пракси, сврставајући нас у оне културе чији корени музике сежу у дубоку прошлост.

Упознавању најраније музичке праксе која је присутна и данас, придружиће се и *Традиционална музика народа Блиског и Далеког истока*, односно оних народа који данас живе на назначеним територијама, и то кроз музику оживљену на реконструисаним инструментима, и солистичко или хорско/унисоно певање, преко видео и аудио снимака, са посебно карактеристичним одломцима традиционалног позоришта Кине и Индије, као најстаријим уметничким облицима синкретизма после Грчке трагедије.

Врло мали број сачуване музике из периода *античке Грчке и Рима* упућује наставника да кроз изворе ванмузичке природе (ликовна, архитектонска, књижевна, филозофска дела) ученицима приближи улогу и природу музичког стваралаштва једног од најзначајнијих периода у развоју античке културе.

МУЗИКА СРЕДЊЕГ ВЕКА

Предложени примери из области *Музика средњег века* веома су значајни као звучни модели за процес обликовања и разумевања карактеристика ране духовне (хришћанске) музике – прво једногласне вокалне музике на територији Источног римског царства, односно Византије у којима ће ученици препознати корене који се налазе у основи грегоријанског певања западне Европе.

Примери вишегласне духовне музике од 9. века указаће ученицима на значајније раздвајање западноевропске музике од једногласне византијске традиције, и приближиће им звучност специфичних вокалних облика пониклих у окриљу манастира и богослужбене праксе. Истовремено ће у примерима *Музике средњег века у Србији*, поново препознати византијску традицију коју је преузела и наставила да негује наша црквена пракса тог периода. Слушни примери дворске и народне музике на тлу средњовековне Европе управо су најпогоднији да ученици доживе и препознају разлику ове врсте стваралаштва у односу на духовну музику, у скоро свим елементима, и да врло живописну слику анонимног народног стваралаштва препознају и у примерима везаним за средњовековну музику у Србији.

МУЗИКА РЕНЕСАНСЕ

Слушање – избор из духовног и световног опуса стваралаца

Арс Нова у Француској и Италији (проторенесанса 14. век)

- Г. де Машо: Миса *Нотр Дам*; рондо *Мој крај је мој почетак*;
- Ф. Де Витри – мотети.

Рана ренесанса у фламанским земљама (франко-фламанска школа, 15. век):

- Г. Дифај,
- Ј. Окегем: мотет *Део грациас*,
- Ж. де Пре: миса, фротол *Цврчак*.

Ренесанса у Италији, Француској и Енглеској 16. века:

- Л. Маренцио: (*Зефире торна*);
- Ђ. да Веноза: хроматски мадригал;
- К. Жанекен: *Битка код Марињана, Певање птица*;
- О. Веки: *Старачко лудовање* (одломци).

Музика контрареформације:

- Ђ. П. да Палестрина: *Миса пана Марчела* (одломак); мотети.
- Орландо ди Ласо: *Матона миа кара, Ехо*, избор из мотета.

Инструментална музика ренесансе:

- Ђ. Габриели: *Соната пиан е форте*;
- избор из дела енглеских вирциналиста: В. Берд, Т. Морли.

Музички примери *ренесансног стваралаштва од 14. до 16. века* треба ученицима да приближе најзначајније и најразвијеније форме вишегласних вокалних духовних и световних облика. Ученици ће слушајући препоручене и друге изабране примере миса, мотета, мадригала и шансона различитих композитора у различитим етапама развоја ових облика, уочити постепени звучни преображај од оних форми у 14. веку (Арс Нова) који још увек имају поједина обележја средњовековне музике – опорост чистих интервала и дисонантност линеарног вишегласја, до оних потпуно формираних облика и ренесансног музичког израза 16. века, у којима се, са једне стране, линеарно вишегласје развило у (имитациону и слободну) полифонију складног сазвучја гласова у вертикали, а са друге стране уобличило у акордску вертикалу хомофогног слога.

Избор из опуса инструменталне музике треба да заокружи ово поглавље доминације вокалне, а *carrella*, музике и да упозна ученике са инструментима и инструменталним формама из којих ће се у следећој епохи у музици, бароку, развити барокна инструментална музика.

МУЗИКА БАРОКА

Примери за слушање

Развој опере у 17. веку у Италији, Француској, Немачкој и Енглеској.

- К. Монтеверди
- С. Ланди
- А. Скарлати
- Ж. Б. Лили
- Х. Персел

Најзначајнији представници музике зрелог и позног барока:

- А. Корели (сонате, *Божјићи* концерт-гросо оп. 8)
- А. Вивалди (концерти оп. 3, 8; *Глорија*)
- Ј. С. Бах:
- вајмарски период *Токата и fuga* де-мол. *Пасакаља и fuga* це-мол,
- кетенски период инструктивна дела за чембало (инвенције, свите), сонате и/или концерти за виолину, виолончело, Прелудијум и fuga из збирке *Добро темперовани клавир, Бранденбушки концерт* бр. 2 или 5, *Свита ха-мол*;
- лајпцишки период духовне кантате *Снажна тврђава је наш бог*, световна *Кантата о кафи*, Кирије из *Мисе ха-мол*, одломци из Пасије по Матеју (почетни, завршни хор, арија алта, наступи Христа); *Италијански концерт* (1. став), *Свита бр. 3* Де-дур (Арија).
- Г. Ф. Хендл: Опере: *Риналдо (Caro sposa)*; *Јулије Цезар (Va tacito e nascosto, Da Tempeste)*; *Ксеркс (Ombra mai Fu)*; одломци из ораторијума (*Месија* – арије и хорови); инструментална дела: оркестарске свите *Музика на води* или *Музика за ватромет*; *Концерт за оргуље* (оп. 4).

Циљ слушања одабраних примера музике најзначајнијих композитора *БАРОКА* је упућивање ученика у изражајни свет музике ове епохе кроз упознавање са најзначајнијим жанровима, музичким формама и инструментаријумом овога периода. Кроз наведене примере ученици ће бити у могућности да доживе и науче да препознају цео спектар изражајних средстава барокне музике у распону од раног до позног барока, и да кроз ту слушну вертикалу прате развој опере као музичко-сценске форме, специфичности инструменталних форми везаних за одређене инструменталне и инструменталне групе, као и врсте вокално-инструменталних дела заснованих у највећој мери на духовним садржајима.

Назив предмета	ИСТОРИЈА МУЗИКЕ
Циљ	Циљ учења Историје музике је да код ученика развије свест о значају и улози музике кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника класицизма (18 века) и романтизма (19. века); – објасни развој сонате, концерта и симфоније и улогу и карактер ставова у сонатном циклусу класицизма и романтизма; – установи сличности и разлике у развоју класичних вишеставачних облика у класицизму и романтизму; – повеже музичке облике са извођачким саставом; – разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике у класицизму и романтизму; – објасни развој опере током класицизма и романтизма; – препозна програмска дела у свакој од пређених области и разликује их према стилским карактеристикама; – критички просуђује интерпретацију слушаних композиција (на часу, код куће, на концертима); – уочава у свакој од епоха међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања и штампања нота; физичка својства инструмената; температура и заједничко свирање); – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво. 	<p align="center">МУЗИКА 18. ВЕКА На прелазу између барока и класицизма: рококо, преткласицизам</p>	<p>Рекапитулација најзначајнијих карактеристика музике позног барока: представници (Ј. С. Бах, Г. Ф. Хендл) и жанрови (опера, вокално-инструментални, инструментални облици).</p> <p>На прелазу између барока и класицизма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ђ. Тартини. <p>Рококо:</p> <ul style="list-style-type: none"> – карактеристике, – Ф. Купрен и француски клавеснисти. <p>Преткласицизам:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Д. Скарлати (дела за чембало) – Манхајмска школа (развој симфоније и концерата) – Бахови синови: – К. Ф. Е. Бах (берлинска школа) и осећајни стил – Ј. К. Бах и галантни стил преткласицизма. <p>Комична опера 18. века:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Италија (буфо Ђ. Б. Перголези, Д. Чимароза) – Француска (опера комик) – Енглеска (балад-опера) – Немачка (зингшпил). <p>Озбиљна опера 18. века:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Италија (либретиста Метастазео), – Француска (Ж. Ф. Рамо); – К. В. Глук и реформа озбиљне опере 18. века. <p>Слушање музике* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p align="center">МУЗИКА КЛАСИЦИЗМА - 2. половина 18. века</p>	<p>Музика класицизма:</p> <p>Стилске карактеристике.</p> <p>Најзначајнији представници:</p> <p>Ј. Хајдн: биографски подаци, преглед стваралаштва – симфоније, гудачки квартети, ораторијуми, концерти.</p> <p>В. А. Моцарт: биографски подаци, преглед стваралаштва- опере, концерти, симфоније, дела за клавир, духовна музика.</p> <p>Л. в. Бетовен: биографски подаци, преглед стваралаштва – симфоније, гудачки квартети, сонате, концерти, опера, Миса солемнис.</p> <p>Слушање музике* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p align="center">МУЗИКА 19. ВЕКА – РОМАНТИЗМ: РАНИ РОМАНТИЗМ</p>	<p>Стилске карактеристике романтизма у уметности.</p> <p>Карактеристике раног романтизма у музици:</p> <ul style="list-style-type: none"> – нове појаве у виду циклуса и збирки клавирских и вокалних минијатура – наслеђе класицизма (симфоније, сонате, концерти, камерна музика) у делима најзначајнијих представника – Ф. Шуберта, – Р. Шумана, – Ф. Менделсона, – Ф. Шопена. <p>Раноромантичарска опера у Италији, Француској и Немачкој:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ђ. Росини, – В. Белини, – Г. Доницети, – Ј. Керубини, – Ђ. Мајербер, – К. М. Вебер. <p>Слушање музике* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p align="center">ЗРЕЛИ РОМАНТИЗМ</p>	<p>Програмски симфонизам 19. века:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Х. Берлиоз – Ф. Лист. <p>Опера 2/2 19. века</p> <ul style="list-style-type: none"> – Италија (Ђ. Верди) – Немачка (Р. Вагнер) Француска (Ш. Гуно, Л. Делиб, Ж. Бизе); – Француска оперета – и балет 19. века (Ж. Офенбах, А. Адам, Л. Делиб). <p>Слушање музике* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>

Кључне речи: класицизам, романтизам, минијатуре, класични вишеставачни облици, романтичарска једноставност, програмност, музичка драма, оперета, балет.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

МУЗИКА 19. ВЕКА

МУЗИКА 18. ВЕКА

На прелазу између барока и класицизма:

- Ђ. Тартини: Соната *Бавољи трилер*.

Рококо:

- Ф. Купрен – избор из комада за клавсен (*Жетеоци, Мистриозне барикаде...*).

Преткласицизам:

- Д. Скарлати – избор из соната (К. 141..).
- избор из дела Ј. В. Штамица, К. Штамица.
- избор из симфонија и концерта К. Ф. Е. Баха и Ј. К. Баха.

Комична опера 18. века

- Ђ. Перголези (*Служавка господарица*)
- Д. Чимароза (*Тајни брак*)
- *Просјачка опера* Гаја и Пепуша

Озбиљна опера 18. века:

- Ж. Ф. Рамо (*Кастор и Полукс, Галантни Индијци*)
- К. В. Глук (*Орфеј и Еуридика* – бечка и француска верзија).

На прелазу између барока и класицизма: рококо, преткласицизам

Примери музике на размеђи **барока, рококоа и преткласицизма** уводе ученике у атмосферу другачијег звучног доживљаја од барокне полифоније, колоратура, монументалности и виртуозитета, и представљају им оквире једноставнијег музичког израза и доживљаја који их припремају за појаву следеће значајне музичке епохе – класицизма, са доминантним простором посвећеним инструменталној музици и првом реформом озбиљне опере која ће утицати на развој овог жанра у класицизму и романтизму.

МУЗИКА КЛАСИЦИЗМА – 2. половина 18. века

- Ј. Хајдн: *Лондонске симфоније*, позни гудачки квартети, одломци из ораторијума.
- В. А. Моцарт: опере (*Фигарова женидба, Дон Ђовани, Чаробна фрула*); симфоније бр. 39, 40, 41; концерти за клавир (бр. 20, 21...); одломци из *Реквијема*.
- Л. в. Бетовен: пресек кроз симфоније, сонате и гудачке квинтет из сва три стваралачка периода; концерт за клавир (4, 5), виолину; одломак из опере *Фиделио* (квинтет из 1. чина), одломак из *Мисе солемнис*.

Наведени примери музике најзначајнијих композитора **КЛАСИЦИЗМА** увешће ученике у звучни свет изражајних средстава музичког класицизма са циљем препознавања законитости строгих класичарских музичких форми које представљају основу за целокупну каснију историју уметничке музике 19. и 20. века. Одабрани примери ће ученицима показати другачији звук класичарског симфонијског оркестра „а дуе”, уз који клавир (уместо чембала) постаје доминантан и уједно концертирајући инструмент, и упознаће нови жанр камерне музике преко одабраних примера гудачког квинтета. Такође, ученицима треба посебно указати на промене у инструменталним и вокално-инструменталним облицима, у односу на барокне облике истог назива, као што су соната, концерт, ораторијум и опера.

Рани романтизам

- Минијатуре (Шуберт, Шуман, Менделсон, Шопен)
- соло-песма (Шуберт, Шуман)
- вишеставачни облици: симфоније (Шуберт, Шуман, Менделсон),
- сонате (Шопен, Шуберт, Шуман),
- концерти (Менделсон, Шопен, Шуман),
- камерне музике (Шуберт).

Раноромантичарска опера у Италији, Француској и Немачкој:

- Росини (*Севилски берберин, Виљем Тел*);
- Белини (*Норма*),
- Доницети (*Лучија од Ламермура, Љубавни напиток*);
- Мајербер (*Робер ђаво*)
- К. М. Вебер (*Чаробни стрелац*).

Програмски симфонизам 19. века:

- Х. Берлиоз *Фантастична симфонија*;
- Ф. Лист – симфонијске поеме (*Тасо, Орфеј...*), соната хамол, Концерт за клавир Ес-дур; *Године ходочашћа*.

Опера 2/2 19. века:

- Ђ. Верди (*Набуко, Риголето, Трубадур, Травијата, Аида, Отело, Фалстаф*)
- Р. Вагнер (*Холанђанин луталица, Прстен Нибелунга, Тристан и Изолда, Мајстори певачи, Парсифал*)
- Ш. Гуно (*Фауст*)
- Л. Делиб (*Таис*)
- Ж. Бизе (*Кармен*)
- Ж. Оффенбах (*Орфеј у подземљу*)
- А. Адам (*Жизела*)
- Л. Делиб (*Копелија*).

Упознавање са одабраним примерима музике раног и зрелог **РОМАНТИЗМА**, омогућиће ученицима, са једне стране, непосредну звучну компарацију са музиком класицизма која ће им указати на романтичарски искорак и на сложеност романтичарских жанрова који су се развили из наслеђених облика (класичарске) сонате, камерне, концертне и симфонијске музике. Са друге стране, слушајући клавирску музику романтизма – првенствено клавирске минијатуре, као и програмске симфоније или симфонијске поеме – ученици ће се упознати са новим жанровима романтичарске музике и програмском оријентацијом музике раног и зрелог романтизма, као и са специфичном проблематиком односа између поетског текста и музике која га приказује у жанру соло песме као вокалне минијатуре.

Одломци из музичко-сценских дела: опере, оперете и балета, приказаће ученицима широки распон овог жанра и разноврсну палету музичко-драмског израза, како у сфери озбиљне тако и комичне опере, која у односу на оперску музику класицизма показује више слободе и значајније индивидуалне разлике међу композиторима, што ће потврдити и упознавање са новом оперском формом – музичком драмом Р. Вагнера. Истовремено, одломци из оперете као једноставније жанровске форме и првих целовечерњих балета упознаће ученике са карактеристикама ових нових музичко-сценских облика који ће наставити да се развијају и током 20. века.

Назив предмета	ИСТОРИЈА МУЗИКЕ
Циљ	Циљ учења Историје музике је да код ученика развије свест о значају и улози музике кроз развој цивилизације и друштва, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>– препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања;</p> <p>– демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема;</p> <p>– препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама;</p> <p>– препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма 19. века и музике 20. века;</p> <p>– објасни даљи развој симфоније, сонате, концерта у позном романтизму и музици 20. века</p> <p>– препозна репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника позног романтизма, импресионизма и стилских праваца музике 20. века;</p> <p>– објасни карактеристике нових музичких праваца, облика и жанрова – модерне и модернизма у првој половини 20. века</p> <p>– објасни развој музичког модернизма после Другог светског рата – авангардне тенденције у европској и америчкој музици</p> <p>– упореди и опише даљи развој опере и балета као музичко сценске форме у 20. веку;</p> <p>– наведе карактеристике националних стилова у музици 20. века;</p> <p>– критички просуђује интерпретацију слушаних композиција (на часу, код куће, на концертима);</p> <p>– уочи међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима у 20 веку;</p> <p>– објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности (музика и политика/друштво; технологија записивања, штампања нота; физичка својства инструмената; температура и заједничко свирање);</p> <p>– користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.</p>	ПОЗНИ РОМАНТИЗАМ	<p>Представници позног романтизма:</p> <p>– Ј. Брамс</p> <p>– А. Брукнер</p> <p>– С. Франк</p> <p>– Г. Малер</p> <p>– Р. Штраус.</p> <p>Опера у Италији на прелазу 19. у 20. век:</p> <p>– Веризам (Р. Леонкавало, П. Маскањи)</p> <p>– Ђ. Пуччини.</p> <p>Слушање музике* примери за слушање наведени су испод табеле.</p>
	НАЦИОНАЛНЕ ШКОЛЕ у 19. ВЕКУ	<p>Руска национална школа:</p> <p>– Глинка</p> <p>– Руска Петорица</p> <p>– П. И. Чајковски</p> <p>Чешка национална школа:</p> <p>– Б. Сметана</p> <p>– А. Дворжак</p> <p>– Л. Јаначек</p> <p>Шпанска национална школа:</p> <p>– И. Албениз</p> <p>– Е. Гранадос</p> <p>– М. де Фалја</p> <p>Скандинавска национална школа:</p> <p>– Е. Григ</p> <p>– Ј. Сибелијус.</p> <p>Слушање музике* примери за слушање наведени су испод табеле.</p>
	МУЗИКА ПРВЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА-МОДЕРНА (импресионизам) И МОДЕРНИЗАМ (експресионизам, неокласицизам)	<p>Стилске карактеристике импресионизма у уметности.</p> <p>Импресионизам у музици:</p> <p>– К. Дебиси</p> <p>– М. Равел (рани период).</p> <p>На прелазу стилова:</p> <p>– А. Скрјабин.</p> <p>Стилске карактеристике експресионизма у уметности.</p> <p>Атонални експресионизам (револуционарни и конструктивистички):</p> <p>– А. Шенберг</p> <p>– А. Берг</p> <p>– А. фон Веберн.</p> <p>Фолклорни експресионизам (националне школе у музици 20. века):</p> <p>– И. Стравински,</p> <p>– Б. Барток.</p> <p>Неокласицизам:</p> <p>– Француска Е. Сати, М. Равел, Француска Шесторка (Д. Мијо, А. Хонегер, Ф. Пуланк)</p> <p>– Немачка: П. Хиндемит, К. Орф;</p> <p>– Русија/СССР: С. Прокофјев, Д. Шостакович, И. Стравински (период по одласку из Русије).</p> <p>Слушање музике* примери за слушање наведени су испод табеле.</p>
	МУЗИКА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА	<p>Авангардне тенденције у европској музици: интегрални серијализам, алеаторика (слободна и контролисана), конкретна и електронска музика</p> <p>Америчка експериментална музика и минимализам.</p> <p>Постмодернизам</p> <p>Слушање музике* примери за слушање наведени су испод табеле.</p>

Кључне речи: позни романтизам, националне школе, музика прве половине 20. века, модерна (импресионизам), модернизам (експресионизам, неокласицизам), музика друге половине 20. века, авангардне тенденције, европска и америчка музика, постмодернизам.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

ПОЗНИ РОМАНТИЗАМ

Представници позног романтизма:

- Ј. Брамс (III, IV симфонија, концерти за клавир, виолину,)
- А. Брукнер (III, IV, VII симфонија, *Те Деум*)
- Г. Малер (I, III, V, VIII, циклуси соло-песмама)

– Р. Штраус (симфонијске поеме *Дон Жуан*, *Тил Ојлентипгел*, *Дон Кихот*)

– С. Франк (Соната А-дур, Симфонија де-мол, Прелудијум, корал и fuga).

Опера у Италији на прелазу 19. у 20. век:

- Р. Леонкавало: *Кавалерија рустикана*
- П. Маскањи: *Пајаци*
- Ђ. Пуччини (*Боеми*, *Тоска*, *Мадам Батерфлај*).

Одабрани примери музике позног романтизма упознаће ученике са најсложенијом фазом у развоју овог стила, његовим хипертрофираним облицима, огромним извођачким апаратом и звучним волуменом (А. Брукнер *Те деум*, Малер *Симфонија хиљаде*), и у исто време, са појавом евоцирања музике прошлих епоха (барока, класицизма: Брамс *Четврта симфонија*, Ц. Франк) што ће ученицима омогућити да препознају исцрпљивање музичког материјала романтизма и најаву промене музичког израза у првим деценијама 20. века.

Одломци из веристичких опера и Пучинијевог стваралаштва представиће ученицима мост између (позно)романтичарског музичког језика који се надовезује на Ђ. Вердија и експресионистичког типа садржаја који потенцира јаке емоције и трагичне судбине обичних људи у свакодневном животу

НАЦИОНАЛНЕ ШКОЛЕ у 19. ВЕКУ

Руска национална школа

- М. Глинка: *Иван Сусањин*, *Руслан и Лјудмила*, *Камаринскаја*
- М. Балакирјев: поеме *Тамара*, *Русија*
- А. Бородин *Кнез Игор*, 2. симфонија
- М. Мусоргски: *Борис Годунов*, *Слике са изложбе*
- Н. Римски-Корсаков: *Цар Салтан*, *Сњегурочка*, *Златни Петлић*; *Шехерезада*
- П. И. Чајковски: *Евгеније Оњегин*, *Пикова дама*; одломци из балета (*Лабудово језеро*, *Успавана лепотица*, *Криво Орашчић*); 4, 5, 6 симфонија; концерт бе-мол за клавир, концерт за виолину.

Чешка национална школа:

- Б. Сметана: *Продана невеста*, симф. поема *Влтава*, гудачки квартет
- А. Дворжак: симфонија *Из Новог света*, Концерт за виолончело, *Словенске игре* (избор)
- Л. Јаначек: *Симфонијета*, одломци из опере *Јенуфа*, *Глагољска миса*.

Шпанска национална школа:

- И. Албениз: *Иберија*
- Е. Гранадос: *Гојескас*
- М. де Фалга – одломци из балета *Љубав чаробница*, *Тророги шешир*, опера *Кратак живот*

Скандинавска национална школа:

- Е. Григ -Концерт за клавир а-мол, свита *Пер Гинт*;
- Ј. Сибелијус: Концерт за виолину де-мол, симф. поема *Финландија*

У оквиру ове области пажња ученика треба да буде усмерена на препознавање различитих националних музичких идентитета у одабраним композицијама представника националних школа (руске, чешке, шпанске, скандинавске) док у примерима из оперске литературе, ученицима посебно треба скренути пажњу на примену фолклорних елеманата у поступку психолошког приказивања ликова и конкретних драмских ситуација.

МУЗИКА прве половине 20. ВЕКА – МОДЕРНА И МОДЕРНИЗАМ

Импресионизам:

- К. Дебиси: Избор из оркестарског (*Прелид за поподне једног фауна*), клавирског (*Прелиди*), вокалног и оперског опуса (*Пелиас и Мелисанда*);
- М. Равел – *Игра воде*, *Огледала*, *Павана за умрлу инфантикињу*,

На прелазу стилова:

- А. Скрјабин, избор из дела за клавир (*Прелиди оп. 11*, *Соната бр. 2*, бр. 5) и симфонијске музике (*Поема екстазе*, *Прометеј*)

Атонални експресионизам

- А. Шенберг: монодрама *Ишчекивање*, *Пјеро месечар*, *Симфонијске варијације оп. 31*
- А. Берг: опера *Воцек*, *Лирска свита*, *Концерт за виолину*
- А. Фон Веберн *Варијације за оркестар оп. 30*.

Фолклорни експресионизам:

- И. Стравински: балети *Петрушка*, *Посвећење пролећа*, кантата *Свадба*
- Б. Барток: *Алегро барбаро*, *Микрокосмос*, *Музика за удараљке*, *жичане инструменте и челесту*, балет *Чудесни мандарин*

Неокласицизам:

Француска

- М. Равел: *Купренов гроб*, *Шпанска рапсодија*, *Концерт за леву руку*, *Циганин*, *Болеро*
- Е. Сати: *Гносен*, *Гимнопедије*, *Парада*
- Д. Мијо: балетска гротеска *Во на крову*,
- А. Хонегер: *Пацифик 231*
- Ф. Пуланка: *Соната за флауту и клавир*.

Немачка

- П. Хиндемит: избор из инструменталног опуса, одломци из опере *Сликар Матис*;
- К. Орф: *Кармина бурана*;

Русија/СССР

- С. Прокофјев- *Класична симфонија*, *Сарказми*, одломци из балета *Ромео и Јулија*, и опере *Заљубљен у три наранџе*;
- Д. Шостакович – ставови симфонија 5, 7 (Лењинградска), 9; став гудачког квартета, одломак из опере *Леди Магбет Мценског округа* (*Катарина Измаилова*);
- И. Стравински – одломак из *Приче о војнику*, балета *Пулчинела*, опере *Цар Едип*, *Антигона*

Циљ слушања одабраних остварења музичког **ИМПРЕСИОНИЗМА** је упознавања ученика са специфичним изражајним светом музике импресионизма. Посебно је значајно упознати ученике са карактеристикама импресионизма као покрета који је захватио и ликовну уметност и поезију и музику, и, упутити их на снажну повезаност импресионистичког сликарства и поезије са импресионистичком музиком. Важно је ученицима указати и на слабљење, „растакање” тоналитета у музици импресионизма што је довело до „статичности” ове музике коју ће ученици лако научити да препознају.

Кроз наведене примере ученици ће бити у могућности да доживе готово опипљиву везу између музике и визуелних појава (у природи или на слици), да науче и препознају апартан музички језик ових композиција без великих контраста и уобичајених тоналних хармонских веза (које су биле карактеристичне за музику класицизма или романтизма), и специфичну „палету” оркестарских звучних боја – потпуно различиту од дотадашње музике..

Кроз Дебисијева и Равелова дела различитих жанрова ученици ће упознати и научити да препознају различите индивидуалне стилове ових композитора: мирни импресионистички вокални исказ, оркестарске боје и сликовити клавирски звук Клода Дебисија и другачију звучну слику Равелове инструменталне музике у којој доминира изражајна мелодика и прегнантан ритам.

Експресионизам – атонални и фолклорни

За упознавање **ЕКСПРЕСИОНИСТИЧКЕ** музике најважнији предуслов је постављање културно-историјског контекста у којем ова музика настаје као радикално негативна реакција на музику романтизма и импресионизма. Ученицима треба објаснити да је у експресионизму дошло до распада тоналитета – као система који је повезивао целокупан дотадашњи развој музике од барока до импресионизма. То је био авангардни прелом у развоју музике и ту се „звук” уметничке музике из корена изменио. Зато је циљ

слушања одабраних остварења упознавање ученика са тим новим дисонантним звуком у којем нема разрешења и романтичарске мелодиозности.

Приликом слушања музике немачког експресионизма (Шенберг, Берг, Веберн) ученицима треба скренути пажњу на повишену емоционалност ове музике (Шенбергова монодрама *Иичекивање*), која је потпуно аналогна „крику” који „избија” из слике експресионистичког сликара Едуарда Мунка. Са друге стране, ученици треба да науче да препознају конструктивистичку страну музичког експресионизма оличену у Шенберговој и Веберновој додекафонији – која је потпуно објективизирана и сасвим лишена афекта.

Сасвим другачију музичку слику ученици ће упознати у композицијама Игора Стравинског (*Посећење пролећа*) или Беле Бартока (*Allegro barbaro*) чији експресионизам има упориште у фолклору (фолклорни експресионизам), а окосницу њиховог музичког језика чине фолклорни вокални израз и дисонантна, пулсирајућа остината – као у правдним ритуалима.

НЕОКЛАСИЦИЗМ је у музици између два светска рата настао као израз нове потребе уметника да се врате класичним вредностима које су експресионисти у својим делима тако оштро негирани. Потребно је ученицима посебно објаснити да је неокласицизам само један од праваца који припадају међуратном модернизму, те да је од експресионизма наследио слободан однос према тоналитету, пун дисонанци, немислиливих за барокну, класичну, па и романтичарску епоху. Такође, треба им указати и на то да је у европском музичкој историји било више видова неокласицизма.

Ако изумемо представнике немачког музичког експресионизма (који се нису прикључили неокласичном таласу), прва неокласична остварења компоновали су композитори – прагоници фолклорног експресионизма: Стравински, Прокофјев, Барток, у чијим делима ученици треба да науче да препознају „рад по класичном моделу”, али са приметним стилским отклоном. Ученицима треба скренути пажњу на дисонанце, и друге разлике у односу на „модел” (различиту оркестрацију, на пр.) које јасно раздвајају барокни, класични или романтичарски „модел” од новог, неокласичног дела. То је нарочито уочљиво у делима: *Пулчинела* Стравинског, *Класична симфонија* Сергеја Прокофјева, у неоромантичној опери *Сликари Матис* Паула Хиндемита. Посебно место међу неокласичним остварењима припада делу *Кармина Бурана*, немачког композитора Карла Орфа, у којој ученици треба да упознају нео-модални, „псеудо-антички” стил, који је у много чему сличан начину на који се Игор Стравински обраћао средњовековној световној вокалној традицији.

Са друге стране, ученицима треба указати на одлике француског неокласицизма који је утемељен на ставу да је француска музика истински класична, за разлику од немачке, „истински романтичарске музике”. Треба указати на чињеницу да остварења француског музичког неокласицизма садрже све значајне одлике музичког модернизма између два рата (дисонанце, одступање од традиционално схваћене тоналне функционалности и тд.).

На примерима композиција Сатија, Мијоа, Хонегера и Пуланка, ученицима треба указати на емоционалну „огољеност” француског неокласицизма, који је пре склон гротески него јаким (романтичарским) емоцијама, и са друге стране на коришћење елемената популарне музике тога времена у овим делима (валцер, блуз, дез, шпанска популарна музика и сл.) као и конкретних звукова (као што је звук локомотиве у делу *Пацифик 231* А. Хонегера).

Седма, *Лењинградска симфонија* Шостаковича, настала почетком Другог светског рата у Совјетској Русији, једино је дело са списка препоручених за слушање, које садржи снажан, готово експресионистички емоционални набој који је проистекао из сурових ратних околности у којима је дело настало, због чега се у савременој историји музике ова композиција сматра симболом борбе против нацистичке Немачке.

МУЗИКА друге половине 20. ВЕКА

Авангардне тенденције у европској музици:

- О. Месијан: *Четири студије ритма*, 2. став
- П. Булез: *Структуре за 2 клавира*

- К. Штокхаузен: *Клавирски комади од 1 до 8*, *Клавирски комад 11*, *Групен*, *Електронске студије 1, II*;
- К. Пендерецки: *Тренодија*
- В. Лутославски: *Три поеме Анрија Машоа*
- Ђ. Лигети: *Атмосфере*, *Лонтано*;
- П. Шефер: *Концерт шумова*
- П. Анри: *Симфонија за усамљеног човека*

Америчка експериментална музика и минимализам

- Џ. Кејд: *4,33 тишине за пијанисту*, *Имагинарни пејзаж бр. 4*
- Ла М. Јанг: *Composition*, *op. 7*,
- Т. Рајли *In C*
- Ф. Глас *Ајништајн на плажи* (одломци из опере)
- С. Рајш *It s Gonna Rain*.

Постмодернизам

- М. Кагел: *Мирум за тубу*, *Лудвиг ван*
- Штокхаузен: *Мантра* за 2 клавира,
- К. Пендерецки: *Концерт за виолину*
- В. Лутославски: *Концерт за клавир и оркестар*, IV став,
- Ђ. Лигети: *Lux aeterna*
- А. Перт: *Порез Цезару*
- А. Шнитке: *Концерто гросо бр. 3*, *Концерт за хор*;
- С. Губајдулина: *Интроитус* – Концерт за клавир и камерни оркестар, *Офрториум* – Концерт за виолину и оркестар
- Џ. Зорн: *Забрањено воће*
- Џ. Адамс: *Никсон у Кини* (одломци из опере)

Циљ упознавања са одабраним композицијама насталим у другој половини 20. века је упознавање ученика са развојем музичког модернизма после Другог светског рата. У питању је логичан развој концепта додекафоније који је сада проширен на серијалну организацију свих музичких параметара. Композиције Пјера Булеза (*Структуре 1а*) и Карлхајнца Штокхаузена (*Групе*) су отеловљење концепта интегралног серијализма, који је директно проистекао из Вебернове додекафоније и његовог сложеног концепта пред-обликованог дела. Ученицима треба указати на парадоксалну чињеницу да се интегрална серијализација ових композиција не чује као таква, те да је звучни резултат оваквих пред-обликованих композиција врло сличан звучној слици композиција у којима је, унутар атоналног музичког језика (који је предуслов овог уметничког правца), извођачима остављена делимична или пуна слобода у комбиновању задатог музичког материјала.

Од посебног је значаја упознати ученике са контролисаном алаториком и са музиком звучних боја какву су компоновали композитори „пољске школе” – Пендерецки (*Тужбалица жртвама Хиросиме*) и Лутославски, као и са електронском и електроакустичком музиком каква се компоновала у Француској током 60-их година прошлог века (П. Шефер, П. Анри: *Симфонија за једног усамљеног човека*).

Поред достигнућа европске послератне Нове музике, међу препорученим композицијама за слушање налазе се три остварења која припадају америчкој експерименталној струји у музици 20. века. То су *4 минута 33 секунде тишине за пијанисту* Џона Кејда – дело које је у уметничку музику укључило амбијенталне звукове окружења и тако преокренуло целокупну историју уметничке музике; затим једна од првих америчких минималистичких композиција – *In C* Терија Рајлија, и најзад, авангардна и шокантна (пост)опера *Ајништајн на плажи*, Филипа Гласа која негира целокупну дотадашњу оперску историју. Овде је подједнако важно објаснити ученицима природу дејства које су ове композиције произвеле, колико и научити их како да препознају њихову специфичну звучност.

Одабране композиције А. Шнитке, Џ. Адамса и Џ. Зорна, представљају разнолике примере музичког постмодернизма у којима се на различите начине остварује полистилистичност, музичка интертекстуалност и повезивање модернистичке уметничке музике са идиомима популарне музике различитих времена и поднебља. Ученицима треба показати како треба да слушају и препознају ову музику, уочавајући у њој неспојиве музичке сегменте – „различите музике” – као у неком дадаистичком уметничком колажу.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ СА УПОЗНАВАЊЕМ МУЗИЧКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава предмета *Историја музике* усмерена је на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу кроз активно слушање одабраних музичких дела смештених у одговарајући друштвено-историјски и културолошки контекст које ће допринети формирању његове личности као музичара и његовом личном музичком изражавању.

Приступ програму подразумева отвореност и прилагодљивост процеса подучавања и учења, а реализује се кроз дидактички и методички плурализам, тематско, односно пројектно и индивидуализовано учење, уз употребу савремених ИТ технологија.

Наставна грађа систематизована је по историјско-стилским целинама у циљу стицања општег музичког образовања ученика, као и повезивања овог предмета са осталим стручним (музички

образи, хармонија, контрапункт) као и шире стручним предметима (историја књижевности, историја, историја уметности). Све наставне јединице градива илуструју се звучним, тј. слушним примерима на часу са датим предлозима одабраних, репрезентативних дела, које сваки наставник може да допуни другим одговарајућим примерима, користећи партитуре и видео прилоге. Ученици се, такође, упућују и на самостално слушање код куће посредством Youtube канала, ТВ и радио канала посвећених уметничкој музици и организују се заједнички одласци на концерте и музичко-сценске представе.

Хронолошки водећи ученике кроз развој музике, наставник ће распоређивати наставна тежишта сходно исходима, тако да ће у поједине области ученике уводити информативно (нпр. област Старог века – Музику старих источних народа, или прве облике вишегласја...) док ће највећу пажњу посветити значајнијим појавама и ствараоцима (периоду ренесансе са Палестрином и Ласом, у бароку Ј. С. Баху и Г. Ф. Хендлу, класицизму у музици, развоју жанрова у периоду романтизма, и стваралачком плурализму у музици 20. века ...).

Најважнији покретач програма треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају и разноврсној развијању музичког потенцијала. Кроз слушање музичких дела, ученици упознају музику различитих епоха и стилова, опажају грађу музичког дела, изражајне елементе, разликују извођачке саставе. Развијање личног и професионалног односа према музици и одређеном стилу, врсти и жанру и конкретном делу које се слуша, изграђује се разговором, рефлексijом, дискусијом и дебатом и тиме се омогућава темељније музичко разумевање слушаног дела. Извођачка и стваралачка искуства подстичу развој самопоуздања и сигурности у јавном наступу.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичке ставове и мотивацију за учествовање у музичким активностима кроз слушање, извођење и стваралаштво. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у изражавању ученика кроз музику и у контакту са музиком. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. У смислу активности, постигнућа ученика се могу проценити на основу доприноса ученика кроз индивидуалан и групни рад, израду креативних задатака на одређену тему, рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе), кроз начин размишљања у анализи музичких дела, као и у односу на специфичне вештине.

Назив предмета

НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА МУЗИКЕ

Циљ

Циљ учења Националне историје музике је да код ученика развије свест о значају и улози музике у развоју српске државе и друштва, да укаже на специфичности њеног идентитета и интегритета у оквиру припадности европској музици, да на основу стечених знања подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење, развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања; – демонстрира познавање музичке терминологије и изражајних средстава музичке уметности у склопу предложених тема; – препозна обрађене музичке стилове и жанрове према основним карактеристикама; – препозна репрезентативне музичке примере средњовековне музике и најзначајнијих представника музике у Србији током 19. и 20. века; – упореди развој музике у Србији са развојем музике у Европи 19. и 20. века; – коментарише разлоге за појаву типичних жанрова српске музике 19. века – објасни карактеристике нових музичких праваца, жанрова и облика у периоду Модерне између два светска рата – уочи присуство авангардних и постмодернистичких тенденција европске/америчке музике у српској музици 2. половине 20. века – критички просуђује интерпретацију слушаних композиција (на часу, код куће, на концертима); – уочи међусобну повезаност музичке уметности са другим уметностима у 20 веку; – објасни како је музика повезана са дисциплинама ван уметности – музика и политика/друштво; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво. 	<p>СРЕДЊОВЕКОВНА МУЗИКА У СРБИЈИ</p>	<p>Корени српске музике: Музика Словена. Средњовековна музика у Србији: – црквена музичка традиција – световна музика средњег века. Нове појаве у црквеној и световној музици 18. века.</p> <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p>МУЗИКА 19. ВЕКА – ПРЕДРОМАНТИЗАМ</p>	<p>Стваралаштво предромантичара. Савременици Корнелија Станковића (Ј. Шлезингер, Н. Ђурковић, М. Миловук, А. Калауз). Корнелије Станковић. Страни музичари у Србији 19. века: – Чешки музичари и Р. Толинггер – Даворин Јенко.</p> <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p>РОМАНТИЗАМ – МОКРАЊЧЕВО ДОБА</p>	<p>Најзначајнији представници романтизма: – Јосиф Маринковић – Стеван Мокрањац – Исидор Бајић и војвођански музичари периода романтизма. На прелазу 19. у 20. век: – Станислав Бинички – Миленко Пауновић – Петар Крстић.</p> <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p>МУЗИКА У СРБИЈИ 20. ВЕКА Између два светска рата – МОДЕРНА, МОДЕРНИЗМИ (експресионизам, неокласицизам)</p>	<p>Модерна: позниромантизам са елементима импресионизма, експресионизма и националним идиомом</p> <p>– П. Коњовић – М. Милојевић – С. Христић Манифестације идеја националног стила: – К. Манојловић, – М. Тајчевић, – М. Живковић, – С. Настасијевић. Позниромантизам без националних обележја: – Петар Стојановић. Експресионистичка стремљења: – Ј. Славенски, – <i>Прашка група</i> композитора. Неокласицизам: – П. Милошевић.</p> <p>Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.</p>
	<p>МУЗИКА У СРБИЈИ друге половине 20. ВЕКА</p>	<p>Тенденције у музици друге половине 20. века (општи поглед). Видови неокласицизмау стваралаштву неколико генерација композитора: – М. Ристић, Д. Радић, Д. Деспић, М. Логар, С. Рајичић, В. Перичић, В. Мокрањац, Д. Чолић, А. Обрадовић, Р. Бручи, В. Трифуновић, Е. Јосиф, К. Бабић, В. Трајковић, И. Јевтић. Идеје националног стила 50их година: – М. Вукдраговић, Ј. Бандур Н. Херцигоња. Синтеза архаичног и модерног израза: – Љ. Марић, – Р. Максимовић, – С. Атанацковић, – С. Божић. Авангардне тенденције у српској музици (преглед): интегрални серијализам, контролисана алеаторика, конкретна музика, електронска музика, П. Бергамо, П. Озгијан, З. Христић, Б. Поповић, В. Комадина, В. Радовановић, С. Хофман, З. Ерић, И. Стефановић. Минимализам: – В. Тошић, М. Савић, М. Драшковић, М. Ј. Паску.</p>

	Постмодернизам (од средине 70-их година 20. века): пресек кроз стваралаштво неколико генерација композитора – старије (С. Хофман, З. Ерић, В. Трајковић, М. Михајловић, И. Стефановић, В. Куленовић, М. Штаткић...), – средње (И. Жебелан, Г. Капетановић, Ј. Величковић, А. Вребалов, И. Бркљачић, Н. Богојевић...) – млађе генерације композитора. Слушање* примери за слушање налазе се испод табеле.
--	---

Кључне речи: Музика у Србији, национална школа, европске тенденције, модерна, модернизам, неокласицизам, авангардне тенденције, минимализам, постмодернизам.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

СРЕДЊОВЕКОВНА МУЗИКА У СРБИЈИ

Примери за слушање музике

Средњовековна музика у Србији

Црквена музичка традиција

- Кир Стефан Србин,
- Кир Никола Србин,
- јеромонах Исаија Србин.

Традиционална (вокална и инструментална) народна музика сачувана у данашњој фолклорној пракси. Кроз малобројне, али изузетно значајне аутентичне примере средњовековне црквене музике у Србији ученици ће имати прилике да доживе духовни амбијент у коме се она развијала под утицајем византијског једногласног појања. На сличан начин, традиционална, вокална (обредна) и инструментална музика, сачувана као део наслеђа наше данашње фолклорне праксе, звучно ће повезати ученике са коренима српске музике у музици Словена и са средњовековном световном музиком.

МУЗИКА 19. ВЕКА – ПРЕДРОМАНТИЗАМ

Примери за слушање музике

- Ј. Шлезингер: соло-песма *Спомени се мене*, дела за оркестар (маршеви).
- К. Станковић: избор дела за клавир (*Што се боре мисли моје*), обраде народних мелодија за хор, избор из духовне музике (*Достојно јест*).
- Р. Толингер: *Неколико листића из гласовне записнице* за клавир, хорска дела.
- Д. Јенко: Увертира *Косово*, избор из хорске музике, соло-песма *Укор*.

Слушањем одабраних композиција аутора различитог порекла који су деловали у Србији 19. века, ученици ће имати прилике да се у кондензованом облику упознају са формирањем специфичног, националног идиома српске уметничке музике и његовим развојем током 19. века који препознатљив облик добија кроз стваралаштво Корнелија Станковића и Даворина Јенка.

РОМАНТИЗАМ – МОКРАЊЧЕВО ДОБА

Примери за слушање

- Ј. Маринковић: соло песме, *Кола*, хорови с клавиром и избор из духовне музике (*Отче наш*)
 - С. Мокрањац: *Руковети (5, 10)*, *Приморски напјев*, *Козар-Литургија*, *Опело*.
 - И. Бајић: избор из клавирске музике, соло песама и хорова.
 - Бинички: одломци из опере „*На уранку*”, избор из хорске музике, соло-песама.
 - М. Пауновић: *Прва југословенска симфонија*
 - П. Крстић: *Нимфа* (соло-песма).
- Кроз звучне примере из стваралаштва С. Мокрањаца, Ј. Маринковића, И. Бајића и С. Биничког ученици ће препознати роман-

тичарски језик 19. века обојен националним елементима (народног и варошког, оријентализованог фолклора) и повезати га са стваралаштвом осталих представника националних школа у Европи, док ће се у примерима из опуса Биничког и Бајића упознати и са првим изведеним оперским опусима у српској музици. Слушањем *Прве југословенске симфоније* Миленка Пауновића, једне од првих симфонија у српској музици уопште, ученици ће се упознати са делом опуса овог недовољно познатог композитора који је познатији по својим операма у традицији вагнеријанске музичке драме.

МУЗИКА У 20. ВЕКУ – Између два светска рата

МОДЕРНА, МОДЕРНИЗМИ

Примери за слушање

- П. Коњовић: сцене и одломци из „*Коштани*”, *Кнез од Зете*, избор из соло песама, хорске музике (*Враголан*), избор из камерне музике. *Симфонија це-мол*.
- М. Милојевић: избор из соло песама, клавирске музике и хорске музике (*Муха и комарац*), *Интима* за гудачки оркестар, одломци из балетске гротеске *Собарева метла*.
- С. Христић: одломци из балета *Охридска легенда*, опере *Сутон*, избор из соло песама, хорова, *Опело* у бе-молу, ораторијум *Васкресење* (одломци).

Манифестације идеја националног стила:

- К. Манојловић: *Тебе појем*
- М. Тајчевић: избор из соло песама и хорова (*Четири духовна стиха*), избор из клавирске музике (*Балканске игре*)
- М. Живковић: избор из хорске музике
- С. Настасијевић: *Осам балканских игара*, за оркестар.

Позни романтизам без националних обележја:

- Стојановић: минијатуре за виолину и клавир, избор из виолинских концерата.

Експресионистичка стремљења:

- Ј. Славенски: *Балканофонија*, *Соната религиозна*, избор из хорова (*Вода звира*), квартети (*Први квартет*, *Песме моје мајке*), *Симфонија оријента* (одломци), *Хаос*

Избор из сачуваних дела композитора Прашке групе:

- Љ. Марић: *Дувачки квинтет*
- С. Рајичић: *Соната за виолину и клавир*
- Д. Чолић *Варијације за клавир*
- В. Вучковић – *Две песме* за сопран и дувачки трио; *Човек који је украо сунце* (балетска свита).

Неокласицизам: П. Милошевић: *Сонатина* за клавир.

Музика 20. века у Србији, у периоду између два светска рата, свакако најбоље репрезентују остварења наших представника Модерне – Петра Коњовића, Стевана Христића, Милоја Милојевића, као и експресионизам Јосипа Славенског, али музички миље тог времена гради још неколико појава у којима се, са једне стране, манифестују идеје националног стила на основама мокрањчевог идиома (К. Манојловић, М. Тајчевић, М. Живковић, С.

Настасијевић) а истовремено, с друге стране, појављују се различита модернистичка стремљења без националних обележја у стваралаштву Петра Стојановића, експресионизма *Прашке групе* композитора и Предрага Милошевића.

Све препоручене композиције Петра Коњовића илуструју композиторов романтичарски музички језик и особен фолклорни идиом којим одишу сва његова дела. На другачији начин, исте стилске елементе (романтичарски музички језик и присуство фолклорне мелодике) уочавамо и у *Охридској легенди* Стевана Христића, док у опери *Сутон* и композицији *Васкресење*, првом и једином српском ораторијуму, уочавамо различите стилске утицаје: западно европске, руске (у великим хорским нумерама ораторијума), али не и елементе фолклора што ове композиције чини специфичним у датом културно-историјском контексту.

На све ове елементе ученицима треба указати приликом слушања музике, дистинктивни елементи које они треба да науче да препознају, део су њиховог слушачког искуства и националног наслеђа, те ће веома брзо научити да разликују ове композиције и доживе их као део сопствене музичке културне баштине.

Када су у питању композиције Милоја Милојевића, ученицима треба указати на специфичну еволуцију његовог стваралаштва које је прешло пут од позног романтизма, „зачињеног” елементима импресионизма (у клавирским комадима и соло-песмама) па све до једног зрелог модернистичког стила у којима је поред елемената импресионизма и експресионизма било места и за елементе фолклора. Посебно место у његовом опусу, а и у целој међуратној српској музици заузима његова надреалистички балет *Собарева метла* (написан по угледу на Сатјеву композицију *Парада*) на надреалистички текст Марка Ристића, и изведен 1923. године. Ученицима на пример ове композиције треба указати на импресионистичко-романтичарски „природни језик” ове композиције у који су колажно уметнути симболи различитих музика других, махом популарних жанрова. На овај начин ученици ће не само упознати Милојевићево дело о којем је реч, већ ће овладати и техником „историјски информисаног слушања” музике, што ће проширити њихове капацитет разумевања и препознавања музике различитих епоха и усмерења.

Композиције Јосипа Славенског, започеле су модернистичку линију развоја српске музике и оствариле сасвим нови, аутентично модернистички звук. Ученицима треба указати на специфичан spoj експресионистичког музичког језика у делима Славенског, са неизбежним елементима фолклора без којих би стваралачка поетика овог југословенског композитора била незамислива и некомплетна. Потребно је посебно истаћи да је кроз опус Славенског наша музика добила кондензовану локалну варијанту револуционарног експресионизма, засићену фолклорним бојама и раскошним звуком (*Балканофонија*, *Симфонија Оријента*), а такође и аутентичну епизоду једног индивидуалног конструктивистичког експресионизма који није био ослоњен на Шенбергову додекафонију, већ је донео нова конструктивистичка, али ипак аутентична и жива музичка решења (симфонијска слика „Хаос”).

У групи композитора који се ослањају на линију Мокраччеве уметничке транспозиције фолклора, најупечатљивија и најпознатија личност је Марко Тајчевић чије *Четири балканске игре* за клавир представљају незаобилазну литературу младих пијаниста, док *Четири духовна стиха*, својим племенитим хорским звуком спадају у ред најуспелијих остварења српске уметничке духовне музике.

Слушним примерима одабраних дела из периода између два светска рата ученици ће стећи веома значајну и, уједно, врло провокативну (звучну) слику музичког живота у Београду и Србији која осликава брзе промене и неколико паралелних токова у складу са европским музичким струјањима. Различити стилски елементи и специфични идиомови ових композиција, као и тумачење контекста у којем су дела настала, имају за циљ да ученици, као будући извођачи и публика концертних дворана, препознају ова остварења као део музичког и културног идентитета српске музичке историје између два светска рата. Широки звучни фокус којим ће наставник усмерити ученике ка овим композицијама, створиће неопходне предиспозиције за поуздано праћење даљег интензивног развоја музике у Србији у другој половини 20. века.

МУЗИКА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 20. ВЕКА

Видови неокласицизма:

- М. Ристић: избор из симфонија (II и VIII);
- Д. Радић: *Списак*, одломак из кантате „*Беле кула*”;
- Д. Деспић: избор из клавирске музике;
- М. Логар: нумере из опере „*Покондирена тиква*” и балета „*Златна рибица*”;
- С. Рајичић: Трећи. клавирски концерт, одломци из опере „*Симонида*”, избор из минијатура за клавир;
- В. Перичић -избор из камерне музике (*Соната за виолончело*) и циклуса соло-песма (*Ноћ без јутра*);
- В. Мокрањац: одломци из симфонија, избор из клавирске музике („*Одјеци*”);
- Д. Чолић: *Симфонија in Sol*;
- А. Обрадовић: *Микросимфонија*, одломак из *Концерта за виолончело*;
- Р. Бручи: *Simfonia lesta*; В. Трифуновић; *Асоцијације*;
- Е. Јосиф: *Сновиђења*;
- К. Бабић: избор из вокалне лирике (*Разбрајалице*) и дела за клавир,
- В. Трајковић: *Концерт за обоу*;
- И. Јевтић: избор из концертантне, камерне, клавирске музике.

Идеје националног стила 50-их година:

- М. Вукдраговић: одломци из кантате *Везиља слободе*, избор из вокалне лирике;
- Ј. Бандур: циклус *Мадригали*;
- Н. Херцигоња: одломци из ораторијума (*Горски вијенац*) синтеза архаичног и модерног израза;
- Љ. Марић: одломци из кантате „*Песме простора*” и *Византијског концерта*;
- Р. Максимовић: избор из вокалне музике (*Кад су живи завидели мртвима* за мешовити хор);
- С. Атанацковић: одломци из вокално-инструменталних дела (*Акатист*);
- С. Божич: *Молитва Рачана*.

Авангардне тенденције у српској музици (преглед): интегрални серијализам, контролисана алеаторика, конкретна и електронска музика

- П. Бергамо: *Концертантна музика*
- П. Озгијан: *Сигогис*
- В. Радовановић: *Sferoon, Audiospatial*
- С. Хофман: циклус *Хексагони, Дуел за клавир и живу електронику*
- З. Ерић: *Слике хаоса*
- И. Стефановић: *Фрагмент могућег реда, Куда са птицом на рамену*.

Минимализам:

- В. Тошић: *Melange, Varial*
- М. Савић
- М. Драшковић: *Октоих*
- М. Ј. Пасху.

Постмодернизам: пресек кроз стваралаштво неколико генерација композитора

- Старије:
- С. Хофман: *Déjà vu*,
- З. Ерић: *Cartoon, Концерттистик*,
- В. Трајковић: *Арион* за гитару и гудаче,
- М. Михајловић: *Мала жалобна музика*,
- И. Стефановић: *Камен* (одломак из радиофонског остварења),
- В. Куленовић: *Voogi. e*

Средње:

– И. Жебељан: *Коњи Светог Марка; Две главе и девојка* (одломци),

– Г. Капетановић – *Мала сирена*,

– Ј. Величковић,

– А. Вребалов, И. Брклјачић,

– Н. Богојевић.

И млађе генерације композитора.

Композиције које у овом програму репрезентују српску музику друге половине 20. века, рефлектују светски релевантна збивања у истом периоду. Истовремено у српској музици овог периода постоје, пре свих, капитално дело Љубице Марић: *Песме протора*, које припада генеалогии фолклорног експресионизма, потом остварења високог модернизма (С. Хофман: *Déjà vu*), неокласична дела (Д. Деспих и К. Бабић), минималистичка остварења (В. Тошић), „нео-архаична”, национално обојена остварења (С. Божић), мноштво постмодернистичких остварења композитора различитих генерација (З. Ерић, В. Трајковић, М. Михајловић, И. Жебељан, Г. Капетановић, Ј. Величковић), те најзад радиофонско (и истовремено постмодерно) остварење *Камен* Иване Стефановић. Професори у овим композицијама ученицима треба да укажу на сродност са одговарајућим остварењима из светске музичке историје, али и да им покажу специфичне разлике које је у све ове композиције унела музичка традиција нашег културног наслеђа.

Наставник у овом сегменту градива има задатак да ученицима укаже на начин на који ће слушати и препознавати постмодернистичка дела. Са друге стране ученицима треба указати на сродност минимализма као правца са популарном музиком нашег времена и на тај начин им додатно приближити градиво овог предмета.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретних одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за час који воде ка остваривању исхода прописаних програмом.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи.

Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава предмета *Национална историја музике* усмерена је на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу кроз активно слушање одабраних музичких дела смештених у одговарајући друштвено-историјски и културолошки контекст које ће допринети формирању његове личности као музичара и његовом личном музичком изражавању.

Приступ програму подразумева отвореност и прилагодљивост процеса подучавања и учења, а реализује се кроз дидактички и методички плурализам, тематско, односно пројектно и индивидуализовано учење, уз употребу савремених ИТ технологија.

Наставна грађа *Националне историје музике* систематизирана је по историјско-стилским целинама у циљу стицања општег музичког образовања ученика, као и повезивања овог предмета са осталим стручним (музички облици, хармонија, контрапункт) као и шире стручним предметима (историја књижевности, историја, историја уметности).

Хронолошки водећи ученике кроз развој музике у Србији, наставник ће распоређивати наставна тежишта према исходима.

Све наставне јединице градива илуструју се звучним, тј. слушним примерима на часу са датим предлозима одабраних, репрезентативних дела, које сваки наставник може да допуни и другим одговарајућим примерима, користећи партитуре и видео прилоге. Ученици се, такође, упућују на самостално слушање код куће посредством носача звука, Youtube канала, ТВ и радио канала посвећених уметничкој музици и организују се заједнички одласци на концерте и музичко-сценске представе. Управо због тога је наведен и већи број звучних примера који би требало да помогну наставнику у предлозима ученицима за самостално слушање и даље истраживање, с обзиром да је време (од једног) часа недовољно за заједничко преслушавање.

Повезивање токова историје српске музике, односно музике у Србији са одговарајућим усмерењима у европској музици је sine qua non наставниковог прилава градиву и његовој презентацији. Треба користи сваку могућност да се и на часовима опште историје музике, пре свега у оквиру области музике 20. века, ученицима указује на појаве које су у одређеном историјском тренутку или са извесним закашњењем присутне и у српској музици – тако ће се континуирано повезивати музичка материја расподељена на два предмета и код ученика стварати свест о европској и светској димензији српске музике.

Најважнији покретач програма треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају и разноврсном развијању музичког потенцијала.

Кроз представљање читаве плејаде наших композитора и слушање репрезентативних музичких примера, ученици ће упознати музику са нашег простора у периоду средњег века, романтизма и плуралистичких тенденција 20. века, опажајући њихове специфичности у поређењу са источном и западноевропском музиком ових епоха, препознајући сличности и разлике, односно идентификујући карактеристике које музику у Србији чине интегралним, али национално препознатљивим делом европског културолошког простора.

Развијање личног и професионалног односа према националној музици, одређеном стилу, врсти и жанру и конкретном делу које се слуша, изграђује се разговором, рефлексијом, дискусијом и дебатом и тиме се омогућава темељније музичко разумевање слушаног дела. Извођачка и стваралачка искуства подстичу развој самопоуздања и сигурности у јавном наступу.

Међупредметна корелација може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичке ставове и мотивацију за учествовање у музичким активностима кроз слушање, извођење и стваралаштво. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у изражавању ученика кроз музику и у контакту са музиком. Сумативно

вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. У смислу активности, постигнућа ученика се могу проценити на основу доприноса ученика кроз индивидуалан и групни рад, израду креативних задатака на одређену тему, рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе), кроз начин размишљања у анализи музичких дела, као и у односу на специфичне вештине.

Назив предмета	ХОР
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хор је да код ученика развије знања и вештине потребне за извођење дела хорске литературе и да кроз музичко искуство подстиче оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ, развијање креативности и формирање стваралачког и критичког мишљења.
Разред	Први/Други/Трећи/Четврти
Годишњи фонд часова	70/70/70/66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи стечена теоретска знања приликом читања и интерпретације музичког дела; – примењује правилну вокалну технику и јасну дикцију; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; – прати диригента; – интонира чисто у току извођења; – активно учествује у уобличавању уметничког дела кроз интерпретацију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања у ансамблу; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Законитости које владају у хорском ансамблу: – врсте, – карактеристике, – организација хора. Вокална техника: – правилно држање тела – дисање, – правилна импостација, – вокализе. Интонација артикулација, дикција и хармонски слух – усавршавање кроз техничке вежбе и извођење композиција. Тимски рад и јединство ансамбла. Комуникација са диригентом. Слушање дела хорске музике. Музички бонтон – понашање на сцени. Хорска литература – дела различитих епоха и карактера. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле
Јавни наступи: Концерт поводом Дана школе, прослава школске славе Св. Сава, домаћа и међународна такмичења и фестивали, сарадња са другим школама, наступи у школи и ван ње.		
Обавезни минимум: један јавни наступ.		

Кључне речи: заједничко певање, слушање, вокална техника, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

– Стеван Стојановић Мокрањац: Три песме по певању Вука Караџића; Две народне песме из XVI века (И кличе девојке; Када ми се Радосаве); Четири обредне кајде; Опело – делови; Акатист Богородици; Литургија Св. Јована Златоустог (и за трогласни женски хор) – делови; Тебе Бога хвалим; Руковети (II, IV, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIV, XV);

– П. Коњовић: Три женска хора са клавиром оп. 11 (Ој за гором; Орошен ђердан; Враголан);

– С. Бинички: Литургија и Опело – делови;

– Ј. Славенски: Вода звира; Две народне; Народне из Србије;

– К. Манојловић: Север дува; Три женска хора; Литургија и Опело – делови;

– М. Тајчевић: Додолске песме (за женски хор); Литургија – делови;

– И. Бајић: Српкиња;

– В. Илић: Запис из 1492 (за женски хор);

– К. Бабић: Три мадригала, само мало другачија; Соса и сат (за женски и мешовити хор); Жабља идила; Разбрајалице (за женски и мешовити хор);

– Р. Петровић: Мадригал; Четири минијатуре (за женски хор);

– М. Кузмановић: Тројанац

– Дела В. Илића, М. Тајчевића, Д. Максимовића, М. Живковић, Д. Деспина, А. Вујића, Д. Големовића и др.

– Дела полифоне фактуре: О. ди Ласо, Палестрина, Монтеверди, Маренцио, Гастолди, де Виторија, Веки, Феста...

– Духовна и световна дела следећих композитора: Кедров, Касторски, Чајковски, Рахмаинов, Чесноков...

– Бах, Моцарт, Брамс, Шуберт, Росини, Пуланк...

– Д. Шуплевски, П. Љондев, З. Кодал, Ф. Кутев, Ж. Фирфов, Т. Скаловски, Д. Христов... и дела сличне тежине.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ХОР

I. УВОДНИ ДЕО

Певање у хору је изузетна вештина која усавршавање само музичке способности већ подстиче и унапређује социолошки, психолошки и емоционални развој ученика.

Образовни циљ предмета Хор обухвата развијање креативних способности, музичког изражавања, музичког укуса, као и усавршавање вокалних могућности, хармонског слуха, интонације, дикције, ритма и других музичких параметара.

Васпитни циљ предмета Хор обухвата развој толеранције, осећања припадности ансамблу (социјални развој кроз тимски рад), одговорности коју носи заједничко музицирање и подстицање вршњачког учења. Важан аспект васпитног рада са хорским ансамблом је и дисциплина која утиче на развијање музичког бонтона и на квалитет извођења.

Исходи представљају резултате у остваривању музичких садржаја кроз јавни наступ, док упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују,

по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрана дела.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

Усмерење часа у односу на ток и фокус умногоме зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Хор обухвата ученике првог, другог, трећег и четвртог разреда средње музичке школе Одсека за музичку теорију, Одсека за црквену музику и Одсека за класичну музику (Клавир, Оргуље, Гитара, Харфа и Соло певање). Ученици са Одсека за музичку продукцију и обраду звука похађају предмет Хор у првом и другом разреду. Уколико постоји потреба, ученик који свира харфу може похађати предмет Оркестар уместо предмета Хор.

Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора. Ученицима који похађају други одсек, који у свом плану нема овај предмет, а имају посебна интересовања, капацитет и жељу, требало би омогућити учествовање у раду хорског ансамбла. Овом ученику учешће у групном вокалном музицирању представља слободну активност која не подлеже оцењивању.

Средње музичке школе би требало да формирају мешовити хор. Уколико то није могуће, а у односу на ученичке капацитете, могу се формирати женски хор, мушки хор или мањи/други хорски ансамбли, са одговарајућим изменама што се тиче програма. Известан број ученика се у овом периоду налази у фази мутирања,

па би наставник требало са пажњом да приступи овом проблему. Уколико ученик није у могућности да активно учествује у хорском ансамблу, потребно је омогућити му аналитички, теоријски, слушни практични приступ делима која се обрађују. Програм за предмет Хор је јединствен, разликује се само годишњи фонд часова.

Процес учења заснива се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика различитог узраста. Концепција програма требало би да буде базирана на активностима у оквиру школског календара, техничком и музичком савладавању исхода и да делује стимулативно/подстицајно на ученике. Рад са хором обухвата вежбе правилног седења, дисања, вежбе вокалне технике, вокализе за уједначавање боје и интонације, увежбавање деоница и певање хорских композиција а капела или са инструменталном пратњом.

У случају да школа има потребне капацитете, могуће је изводити лакша вокално-инструментална дела. Континуирано би требало да се ради на интонативном, ритмичком и артикулационом усаглашавању, дикцији, фразирању и динамичкој обради кроз техничке вежбе али и примере из литературе. Употребу клавира пожељно је свести на минимум. У процесу рада корисно је преслушавање снимака сопствених наступа, као и слушање помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хора, кључно је унапређивање музичких способности и стварање жеље за радом и успехом у групном музицирању. Јавне наступе користити као подстицајни и мотивишући елемент за развој самопоуздања, сигурности и задовољства кроз заједничко музицирање. Сценским наступом овај предмет добија потпуни смисао. Критеријум за оцењивање је присуство и уложен лични ангажман ученика, напредовање у складу са његовим музичким могућностима, квалитет певања и ниво научених композиција, као и учествовање на јавним наступима.

Назив предмета

ОРКЕСТАР

Циљ

ЦИЉ учења предмета Оркестар је да код ученика развије знања и вештине потребне за извођење оркестарске литературе и да кроз музичко искуство подстиче оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ, свирање у већим и мањим оркестарским ансамблима, развијање креативности и формирање стваралачког и критичког мишљења

Разред

Први/Други/Трећи/Четврти

Годишњи фонд часова

70/70/70/66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи стечена теоретска знања приликом читања и интерпретације музичког дела; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; – прати диригента; – коригује интонацију у току извођења; – активно учествује у уобличавању уметничког дела кроз интерпретацију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања у ансамблу; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Законитости које владају у оркестарском ансамблу: <ul style="list-style-type: none"> – врсте, – карактеристике, – организација оркестра. Тимски рад и јединство ансамбла. Сарадња и комуникација са диригентом. Сарадња и комуникација са концерт мајстором и/или солистима. Развој хармонског слуха. Слушање дела оркестарске музике. Музички бонтон – понашање на сцени. Упознавање оркестарске литературе – дела различитих епоха и карактера.
ЛИТЕРАТУРА* списак дела налази се испод табеле.		
Јавни наступи: Концерт поводом Дана школе, домаћа и међународна такмичења и фестивали, сарадња са другим школама, наступи у школи и ван ње.		
Обавезни минимум: један јавни наступ.		

Кључне речи: заједничко свирање, слушање, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

Гудачки оркестар:

- В. Ђорђевић: Српске игре за гудачки оркестар;
- Ј. Славенски: Свита за гудачки оркестар;
- В. Перичић: Песма и игра за виолину или кларинет и оркестар;
- Д. Деспич: По часница Стевану Мокрањцу;

- М. Тајчевић: Дивертимента бр. 2 и 3;
- Ј. Пахелбел: Канон и жига;
- Т. Албиниони: Синфоније, Адађо;
- Г. Ф. Телеман: Свита *Дон Кихот*;
- А. Вивалди: Синфоније; Четири годишња доба;
- Ј. С. Бах: Свите
- Ђ. Тартини: Синфонија у А-дуру; Анданте и Престо (ар. Е. Бонели);
- Жан-Филип Рамо: Свите (ставови);
- П. Хиндемит: Пет комада за гудаче;
- А. Корели: Кончерта гроса; Свита;
- В. А. Моцарт: Дивертимента, Серенаде;
- А. Дворжак: Ноктурно, Серенада за гудачки оркестар (ставови);
- О. Респиги: Античке игре и арије;
- П. Маскањи: Увертира за *Кавалерију рустикану*;
- Е. Григ: Две елегичне мелодије;
- Б. Бритн: Једноставна синфонија;
- Е. Елгар: Серенада за гудачки оркестар, Уздаси, Елегија за гудачки оркестар;
- П. Чајковски: Серенада за гудачки оркестар, Елегија за гудачки оркестар;
- С. Прокофјев: Менует;

Синфонијски оркестар:

- Ј. К. Бах: Синфоније;
- Ј. С. Бах: Оркестарске свите;
- Г. Ф. Хендл: Музика на води; Музика за ватромет;
- В. А. Моцарт: Синфоније, Увертира из опере *Титусово милосрђе*; Црквене сонате;
- Ј. Хајдн: Синфоније;
- К. В. Глук: Увертире из опера *Орфеј и Еуридика* и *Ифигенија на Аулиди*;
- Ф. Шуберт: *Розамунд*-интермецо;
- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана* – интермецо;
- Ј. Брамс: Мађарске игре;
- А. Дворжак: Словенске игре;
- Арије и концерти барокних, класичарских и романтичарских композитора: Бах, Хендл, Вивалди, Албиниони, Хајдн, Моцарт, Чајковски, Григ, Шопен, Штамиц... и дела сличне тежине.

Дувачки оркестар:

- Ј. Готовац: Еро с онога света;
- З. Бозоти: Тамо далеко;
- А. Дворжак: Словенска игра бр. 8
- П. И. Чајковски: Словенски марш;
- С. Прокофјев: Марш из опере *Заљубљен у 3 наранце*;
- Ј. Штраус: На лепом плавом Дунаву; Пролећно доба; Живот уметника; Циганин барон – потпури; Винко Савник: Мотив из Оспа – потпури; Свечана корачница;
- Ж. Бизе: Кармен – потпури;
- Б. Сметана: Продана невеста – потпури;
- Ђ. Верди: Травијата – потпури; Набуко – увертира; Трубадур – увертира;
- Ф. Супе: Фест – увертира; Лака коњица – увертира; Песник и сељак – увертира;
- Ђ. Росини: Регина – увертира;
- Д. Јенко: Ђидо – увертира; Ж. Офенбах: Орфеј у паклу – увертира;
- Р. Вагнер: Танхојзер – увертира;
- К. Фридман: Поздрав Берну;
- В. Мустајбашић: Стазама хероја; Свети Сава; Карађорђе;
- Родионов: Поема;
- Луј Андерсон: Празник трубача;
- Вили Лефлер: Дикси парада;
- К. Бортнер: Екстра пост марш; Дунав дикси; Хилгар: Манеген дикси;
- Н. Допшински: Обала; Мисисипи дикси;
- Путарек: Поздрав Београду – марш.. и дела сличне тежине.

Оркестар хармоника:

- Р. Бручи: Синфонијета; Прелудијум; Арија и Финале; Имагинација;
- П. Озгијан: Метаморфозе;
- Б. Бјелински: Фестивалска синфонијета; Орфеј XX века;
- Дивертименто; Иванов: Музички момнат; Мазурка; Поход;
- Б. Р. Нешић: Три епизоде;
- Пашћан: Српска свита;
- Ј. Мећери: Прелудијум и скерцо; Интермецо;
- Говедник: Токата;
- Х. Бреме: Пасторала и fuga на Хендлову тему; Синфонијска предигра
- Јакоби: Синфонијска свита; Шпанске импресије;
- Р. Виртнер: Варијације за оркестар хармоника
- Х. Херман: Руска фантазија
- Оригиначне композиције за соло хармонику и оркестар – Херман, Мар, Фелд, Милер, Рубков, Ризољ и др.
- Разне транскрибоване композиције за оркестар хармоника
- Ј. С. Бах, Ј. Брамс, Ђ. Росини, А. Бородин, А. Хачатуријан, А. Дворжак и др.

Оркестар тамбура и мандолина:

- Вукосављев: Свита из албума Исидор Бајић
- М. Нешић: Невен коло
- И. Хаднаћев: Тамбурашко коло;
- М. Попов: Војвођанска игра бр. 1;
- М. Вукдраговић: Анданте Кантабиле и Алегро;
- Б. Јоксимовић: Светозарево коло;
- С. Христић: Грлица;
- Р. Бручи: Триптих;
- Т. Остојић: Српско новосадско коло;
- С. Радосављевић: Војводино моја;
- К. Бабић: Две игре;
- Б. Бритн: Једноставна синфонија – II став;
- С. Прокофјев: Сцена из балета *Ромео и Јулија*
- А. Дормажињски: Лихорадушка;
- В. Лаптев: Први концерт за домру са оркестром;
- Н. Будашкин: Концерт за домру са оркестром;
- А. Циганков: Обраде за домру са мешовитим оркестром;
- П. Чекалов: Fuga бр. 5;
- Л. Прис: Интермецо.

У обзир долазе сва дела класичне музике, као и обраде народних мелодија за домру, тамбуру и мандолину која су прилагођена тамбурашком, односно мешовитом оркестру како у извођењу оркестра, тако и у извођењу солисте уз пратњу оркестра.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ОРКЕСТАР

I. УВОДНИ ДЕО

Свирање у оркестру је изузетна вештина која усавршава не само музичке способности већ подстиче и унапређује социолошки, психолошки и емоционални развој ученика.

Образовни циљ предмета Оркестар обухвата развијање креативних способности, музичког изражавања, музичког укуса, као и усавршавања извођачке технике инструмента који ученик свира, хармонског слуха, интонације, артикулације, ритма и других музичких параметара.

Васпитни циљ предмета Оркестар обухвата развој толеранције, осећања припадности ансамблу (социјални развој кроз тимски рад), одговорности коју носи заједничко музицирање и подстицање вршњачког учења. Важан аспект васпитног рада са оркестарским ансамблом је и дисциплина која утиче на развијање музичког бонтона и на квалитет извођења.

Исходи представљају резултате у остваривању музичких садржаја кроз јавни наступ, док упознавање оркестарске литературе различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрана дела.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

Усмерење часа у односу на ток и фокус умногоне зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Оркестар обухвата ученике првог, другог, трећег и четвртог разреда средње музичке школе Одсека класичне музике (Виолина, Виола, Виолончело, Контрабас, Флаута, Обоа, Кларинет, Фагот, Хорна, Труба, Тромбон, Туба, Саксофон и Ударалке). Уколико постоји потреба, ученик који свира харфу може похађати предмет Оркестар уместо предмета Хор. Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора.

Средње музичке школе требало би да формирају симфонијски оркестар. Уколико то није могуће, а у односу на ученичке капацитете, могу се формирати гудачки оркестар, дувачки оркестар, камерни оркестар, оркестар хармоника, трзаних жичаних инструмената или нестандартни оркестарски ансамбли, са одговарајућим изменама што се тиче програма. Програм за предмет Оркестар је јединствен, разликује се само годишњи фонд часова.

Процес учења заснива се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика различитог узраста. Концепција програма требало би да буде базирана на активностима у оквиру школског календара, техничком и музичком савладавању исхода и да делује подстицајно на ученике. Транскрипције композиција су некада неопходне. Оне при-

лагођавају дело постојећем оркестарском ансамблу у школи, под условом да су професионално урађене. Рад са оркестром обухвата вежбе правилног седења, усклађивање прсторедра и штрихова, савладавање самосталног штимовања, уједначавање боја инструмената и инструменталних корпуса, увежбавање деоница и свирање оркестарских композиција и оркестарских пратњи различитих епоха и карактера.

У случају да школа има потребне капацитете, могуће је изводити лакша вокално-инструментална дела. Континуирано би требало да се ради на интонативном, ритмичком и артикулационом усаглашавању, фразирању и динамичкој обради кроз примере из литературе. Рад на предмету Оркестар укључује и објашњавање музичке терминологије која се јавља у штимовима односно у партитури. Ученика би требало усмеравати на слушање и опажање деонице у којој свира, као и осталих деоница ради логичног уобличавања целокупне тонске слике.

Рад са оркестром подразумева и комуникацију на релацијама ученик-наставник/диригент и ученик-концерт-мајстор/вођа деонице. На тај начин ученик се технички оспособљава за будућу оркестарску праксу и сарадњу са диригентима. Улогу концерт-мајстора и вође деонице би требало неговати. На овај начин се развија мотивација код ученика, подстиче инспиративна атмосфера и развија се дисциплина као врлина која доводи до високог квалитета извођења.

Читање с листа не сме бити занемарено, а пожељне су и повремене одвојене пробе. У процесу рада корисно је преслушавање снимака сопствених наступа, као и слушање других извођења помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима оркестра, кључно је унапређивање музичких способности и стварање жеље за радом и успехом у групном музицирању. Јавне наступе користити као подстицајни и мотивишући елемент за развој самопоуздања, сигурности и задовољства кроз заједничко музицирање. Сценским наступом овај предмет добија потпуни смисао. Критеријум за оцењивање је присуство и уложен лични ангажман ученика, напредовање у складу са његовим музичким могућностима, квалитет свирања (развој извођачке технике) и ниво научених композиција, као и учествовање на јавним наступима.

ПРОГРАМ ПРЕДМЕТА КОЈИ СУ ЗАЈЕДНИЧКИ НА СВИМ ОДСЕЦИМА ОСИМ НА ОДСЕКУ ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ И ОДСЕКУ ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА – ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Први
Годишњи фонд часова:	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи стечена знања из теорије музике у решавању хармонских проблема; – препозна консонантне и дисонантне акорде; – запише квинтакорде и обртаје главних ступњева; – одреди многостраност квинтакорада у тоналитетима; – дефинише сродство и функције акорада; – слушно разликује хомофони и полифони став; – класификује и слушно препозна врсте каденци; – примени поставку квинтакорада главних ступњева у строгом хармонском ставу; – примени правила у везивању квинтакорада главних ступњева и њихових обртаја; – слушно идентификује хармонске везе квинтакорада главних и споредних ступњева и њихових обртаја; – одсвира хармонске везе квинтакорада главних и споредних ступњева и њихових обртаја на клавиру; 	УВОД У ХАРМОНИЈУ	<p>Појам хармоније.</p> <p>Тонски систем – читање и писање нота у бас и виолинском кључу.</p> <p>Интервали:</p> <ul style="list-style-type: none"> – врсте, – величина, – сазвучност – разрешење дисонантних интервала <p>Лествице – дијатонске дурске и молске лествице.</p> <p>Тоналитет – појам и структурална основа тоналитета и његово испољавање кроз однос главних трозвука.</p>
	АКОРДИ	<p>Појам и врсте акорада. Облици акорада – основни и обртаји.</p> <p>Изградња квинтакорада на главним ступњевима. Многостраност квинтакорада.</p> <p>Сродство акорада.</p> <p>Тоналитет и функције акорада.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – примени везивање и направи разлику у везивању акорада споредних квинтакорада и њихових обртаја; – препозна тоналитете и акордске односе на примерима из музичке литературе; – повеже хармонизацију задатка са његовом формалном структуром; – коментарише квалитет хармонског задатка; 	СТРОГИ ХАРМОНСКИ СТАВ	Полифонија и хомофонија. Мелодија. Строги хармонски став. Акордски и ванакордски тонови – општи појмови. Хармонски ритам. Критични тонови. Каденце.
	ТРОЗВУЦИ ГЛАВНИХ СТУПЊЕВА	Квинтакорди. Постављање квинтакорада главних ступњева у четворогласни хармонски став у дуру и хармонском молу. Везивање квинтакорада главних ступњева: – строга веза; – слободна веза; – полуслободна веза. – лиценција вођице. Мелодијски скокови у оквиру исте хармоније – промена положаја и слога. Забрањена кретања. Каденцирајући квартсектакорд. Сектакорди Изградња сектакорда и главних ступњева у оквиру тоналитета. Сектакорди главних трозвука – увођење и разрешење. Квартсектакорди: Изградња квартсектакорада главних ступњева главних ступњева у оквиру тоналитета. Квартсектакорди: обртајни и случајни – увођење и разрешење.
	ТРОЗВУЦИ СПОРЕДНИХ СТУПЊЕВА	Изградња квинтакорада споредних ступњева и њихових обртаја у задатом тоналитету. Споредни квинтакорди – увођење и разрешење. Споредни сектакорди – увођење и разрешење. Фригијски обрт. Секвенце.
Програм смотре: 1. Писмени део: хармонизација шифрованог баса (до 8 тактова) 2. Практични део: хармонска анализа примера из клавирске литературе класичара – до 20 тактова и свирање (4 такта) шифрованог баса		

Назив предмета:

ХАРМОНИЈА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.

Разред:

ДРУГИ

Годишњи фонд часова:

70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и изгради главне четворозвуке; – препозна и разреши критичне тонове у главним четворозвучима; – наведе начине увођења и разрешења главних четворозвука; – примени правила у везивању главних четворозвука; – слушно препозна хармонске везе главних четворозвука; – демонстрира написане хармонске везе главних четворозвука на клавиру; – препозна и примени ванакордске тонове у хармонизацији задатака и примерима из литературе; – аналитички распозна и тумачи тоналитете и акордске односе на примерима из музичке литературе; – препозна и направи разлику између видова промене тоналитета у примерима из музичке литературе; – преназначе акорде у дијатонској модулацији; – свира дијатонску модулацију на клавиру; – повеже хармонизацију задатака са његовом формалном структуром; – изрази мишљење о квалитету креираног хармонског задатка. 	ГЛАВНИ ЧЕТВОРОЗВУЦИ	Изградња и препознавање доминантног септакорда у основном облику и обртајима у дуру и молу. Доминантни септакорд и његови обртаји: увођење и разрешење, лиценција вођице и септима. Изградња и препознавање субдоминантног септакорда (II ₇) у основном облику и обртајима у дуру и молу. Субдоминантни септакорд и његови обртаји: увођење и разрешење. Изградња и препознавање вођичног четворозвука (VII ₄) навише од задатог основног тона и наниже од задате септима у дуру и молу. Одређивање тоналитета према задатом вођичном септакорду. Вођични септакорд и обртаји: увођење и разрешење.
	ВАНАКОРДСКИ ТОНОВИ	Подела ванакордских тонова. Увођење и разрешење ванакордских тонова. Ванакордски тонови у басу. Вишеструки ванакордски тонови.
	ВИДОВИ ПРОМЕНЕ ТОНАЛИТЕТА	Мутација. Тонално иступање. Тонални скок. Модулација.
	ДИЈАТОНСКА МОДУЛАЦИЈА	Изградња трозвука у дуру, молдуру и свим врстама мола. Сродност тоналитета. Средства дијатонске модулације и начини извођења. Дијатонске модулације: – прве групе; – друге групе; – треће групе; Модулација преко посредног тоналитета (информативно).
Програм годишње смотре: Писмени део: хармонска анализа примера из клавирске литературе класичара – до 30 тактова. Умени део: два питања из пређеног градива и свирање (4 такта) шифрованог баса и дијатонске модулације.		

Кључне речи: четворозвуци, ванакордски тонови, тоналне промене, дијатонска модулација.

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Трећи
Годишњи фонд часова:	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе сличности и разлике у акордском фонду барока и класицизма; – самостално одсвира краће осмишљене фразе са одликама хармоније барока и класицизма; – објасни својим речима врсте и примену алтерација у дуру и молу; – разликује дијатонске и алтероване тонове и акорде у лествицама; – самостално осмисли и одсвира алтероване акорде (доминантна доминанта и њен заменик) на клавиру; – слушно препознаје алтероване акорде њихова разрешења; – слушно препознаје и примењује типове хроматске модулације дијатонског типа; – одсвира задате хармонске везе; – самостално анализира хармонски план у нотним примерима из музичке литературе у којима се налазе алтеровани акорди; – направи разлику између средстава дијатонске и хроматске модулације дијатонског типа у хармонској анализи на примерима из литературе; – повеже хармонску анализу примера из литературе са његовом формалном структуром; – дискутује о формалној и стилској одредници композиције на основу хармонске анализе. 	СПОРЕДНИ ЧЕТВОРОВУЗЦИ	<p>Увођење и разрешење споредних четворозвука – анализа примера из музичке литературе барока и класицизма.</p> <p>Израда и свирање краћих фразе са споредним четворозвучима.</p> <p>Употреба споредних четворозвука у бароку и класицизму (у примерима из литературе)</p>
	АЛТЕРОВАНА ХАРМОНИЈА	<p>Алтерације и њихова улога у формирању алтерованих акорда.</p> <p>Алтеровани акорди:</p> <ul style="list-style-type: none"> – алтеровани акорди дијатонског типа, – алтеровани акорди хроматског типа. <p>– преглед свих алтерованих акорада.</p> <p>Доминантна доминанта дијатонског типа – изградња, увођење и разрешење.</p> <p>Доминантна доминанта хроматског типа – изградња, увођење и разрешење.</p> <p>Заменик доминантине доминанте дијатонског типа – изградња, увођење и разрешење.</p> <p>Заменик доминантине доминанте хроматског типа – изградња, увођење и разрешење.</p> <p>Фригијски квинтакорд и напoлитански сектакорд – изградња, увођење и разрешење.</p> <p>Остале вантоналне доминанте дијатонског типа и њихови заменици.</p> <p>Остале алтеровани акорди хроматског типа: двоструко умањени на повишеном II ступњу у дуру, и, прекомерна доминанта за субдоминанту у дуру.</p> <p>Умањени четворозвучи не доминантне функције (на повишеном II и повишеном VI ступњу).</p> <p>Израда и свирање краћих фразе са употребом алтерованих акорада.</p> <p>Употреба алтерованих акорада у бароку и класицизму (у примерима из музичке литературе)</p>
	ХРОМАТСКА МОДУЛАЦИЈА ДИЈАТОНСКОГ ТИПА	<p>Појам и средства хроматске модулације.</p> <p>Хроматска модулација преко презначења акорада дијатонског типа.</p> <p>Израда и свирање сложенијих фразе са применом алтероване хармоније и хроматске модулације.</p> <p>Употреба хроматске модулације дијатонског типа у класицизму (у примерима из музичке литературе).</p>
<p>Програм годишње смотре:</p> <p>1. Писмени део: хармонска анализа примера из клавирске литературе класичара или раних романтичара – до 30 тактова и свирање (4 до 8 тактова) шифраног баса и хроматске модулације</p>		

Кључне речи: алтерације, алтеровани акорди, хроматска модулација, презначење акорада.

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова:	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својих речима објасни средства хроматске модулације; – препозна све врсте хроматских модулација у примеру из музичке литературе; – слушно препозна хроматске модулације; – усмено изради и одсвира краће фразе користећи хроматску модулацију; – анализира примере из литературе епохе барока, класицизма и романтизма, који садрже хроматску модулацију; – усмено изради и одсвира краће фразе користећи енхармонску модулацију; – анализира примере из литературе епохе барока, класицизма и романтизма, који садрже енхармонску модулацију; – повеже хармонску анализу примера из литературе са његовом формалном структуром; – дискутује о формалној и стилској одредници композиције на основу хармонске анализе. 	ХРОМАТСКА МОДУЛАЦИЈА	<p>Појам и средства хроматске модулације.</p> <p>Модулација помоћу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – промене склопа акорда; – хроматске и привидне терцне сродности; – елиптичних веза; <p>Модулирајуће секвенце.</p> <p>Израда и свирање краћих фразе са употребом хроматских модулација.</p> <p>Употреба хроматских модулација у бароку (примери из литературе).</p> <p>Употреба хроматских модулација у класицизму (примери из литературе и).</p> <p>Употреба хроматских модулација у романтизму (примери из литературе).</p>

	ЕНХАРМОНСКА МОДУЛАЦИЈА	Појам и средства енхармонске модулације. Енхармонско преназначење: – умањеног четворозвука, – малог дурског четворозвука, – прекомерног трозвука. Израда и свирање крајних фраза са употребом енхармонских моду- лација. Употреба енхармонских модулација у бароку (примери из литературе). Употреба енхармонских модулација у класицизму (примери из лите- ратуре). Употреба енхармонских модулација у романтизму (примери из литературе).
Програм годишње смотре: 1. Писмени део: хармонска анализа примера из клавирске литературе класичара или раних романтичара – до 30 тактова и свирање (8 тактова) шифрованог баса и хроматске модулације.		

Кључне речи: хроматска модулација, промена склопа акорда, терцна сродност, енхармонска модулација.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ХАРМОНИЈА (сви одсеци осим Одсека за музичку теорију и Одсека за музичку продукцију и обраду звука)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји хармоније су повезани са садржајима других предмета и усмерени ка овладавању хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.

Наставник хармоније својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко креирање хомофоне хорске фактуре, извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика понекад није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Хармонија се састоји из више сегмената: теорија музике, хармонски задаци, слушање и записивање хармонских веза, хармонија на клавиру и хармонска анализа.

Наведени сегменти су међусобно повезани иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Циљ предмета хармонија, између осталог, јесте развијање свести о хомофаној хорској фактури и примењивању стечених хармонских знања на настави других предмета.

У настави предмета Хармонија елементи теорије музике стављени су у функцију разумевања хармонских садржаја. Потребно је пре обраде наставних области систематизовати елементе теорије музике и прилагодити их сваком наставном садржају.

Израда хармонских задатака искључиво је везана за **прва два разреда** и подразумева хармонизацију баса и сопрана. Препорука је да се, непосредно пре израде задатака, свака новообрађена акордска веза вежба у писаној форми како би током израде хармонских задатака ученици имали што мање потешкоћа.

Хармонизација шифрованог баса, али и сопранске деонице, треба да буде равномерна заступљена током часа. У процесу израде задатака треба водити рачуна о кретању гласова, разноврсном избору акорада, а потом и врсти модулација уз акценат на логику хармонског изражавања. У току хармонизације басове деонице препорука је да се ученицима подвуче важност креирања музикалне сопранске линије и обратно – у хармонизацији сопрана неопходна је креативна и лепо вођена линија баса.

Приликом хармонизације сопранске деонице, на појединим местима пожељно је свирати варијанте могућих акордских веза, односно хармонских решења како би се ученицима дала могућност сопственог избора у креирању хармонског тока.

Посебно је важна поступност у хармонизацији сопрана приликом које ученик треба да најпре одреди функције, а потом и потпише линију баса са шифром водећи рачуна о логици кретања ове деонице. Уколико је задати сопран модулирајући неопходно је да се на првом месту одреди тонални план, потом места преназначења и начини извођења модулације, као и функције акорада. Урађени задатак треба обавезно одсвирати (наставник или ученик), а затим и отпевати како би се добио ефекат не само звучног доживљаја хармонског тока, већ и аутентична боја хорског става. Хармонизација сопрана неизоставно развија креативност код ученика, самоиницијативу, као и могућност да исказе разноврсност стеченог знања.

Анализа урађених задатака кроз дебату ученицима пружа неопходно искуство у препознавању добрих хармонских решења, уочавању техничких грешака.

Редослед садржаја у I разреда обухвата најпре везивање трозвука главних, а тек онда и споредних ступњева. Међутим, наставнику хармоније је дата слобода да направи сопствени избор у редоследу садржаја, односно да уколико жели може да наизменично обрађује квинтакорде главних и споредних ступњева и њихове обраде.

Главни четворозвуци, ванакордски тонови, као и дијатонска модулација обрађује се у II разреду у корелацији са наставом солфеђа и музичких облика. У оквиру дијатонске модулације акценат треба ставити на прве три групе, док се модулација путем посредног тоналитета обрађује теоријски, кроз анализу али не и кроз израду задатака.

У III разреду све наставне области утврђују се само кроз хармонску анализу. Ново градиво надовезује се на претходно па је неопходно обнављање дијатонске модулације. Хроматска модулација дијатонског типа надовезује се на принципе, у претходном разреду, већ обрађене дијатонске модулације и акценат треба ставити на преназначење напозитанског секстакорда и, нешто ређе, вантоналних доминанти и њихових заменика.

Хроматску и енхармонску модулација у IV разреду, треба утврђивати кроз хармонску анализу. У другом полугодишту завршног разреда, након целокупног пређеног градива из хармоније, део наставе треба посветити развоју хармонских стилова и то искључиво кроз хармонску анализу.

Наставу хармоније не треба ограничити само на теоријско предавање програмских садржаја и шематску израду задатака, већ од почетка изучавања предмета ученике треба оспособљавати за развој хармонског слуха и естетски доживљај хармонског тока. У том смислу, неопходно је да свака теоријска поставка и новообрађена акордска веза буде оживљена звуком, одсвирана више пута и пажљиво одслушана.

Хармонија на клавиру подразумева свирање написаних и израђених примера и треба да садрже свирање каденци, а потом написаних задатака.

Вежбе на клавиру на клавиру треба започети већ у I разреду. Након обраде сваког програмског садржаја, у циљу лакшег и потпунијег разумевања градива свирати написане примере како би се код ученика развила логика хармонског изражавања, али и подстакла креативност ученика. Наставник неизоставно прави избор најпогоднијих задатака и прилагођава их способностима сваког ученика.

Слушање и записивање хармонских веза омогућава ученику не само примену основних законитости и логику хармонског језика, већ и свесно развијање хармонског слуха. Свака теоријска поставка и новообрађена акордска веза треба да се оживи звуком и примерима из музичке литературе, одсвира више пута и пажљиво одслуша.

У даљем раду на развоју хармонског слуха, наставни процес треба да обухвати усмене и писане хармонске диктате, тако да се препознавањем функција и карактеристичних акордских веза код ученика од почетка развија способност опажања хармонских боја.

Хармонске диктате треба започети слушним препознавањем положаја и слога акорада – уски и широки, а затим опажањем и препознавањем главних квинтакорада у тоналитету, у циљу поставке функционалности акорада. Како везивање главних трозвука формира каденцу, као и њихов начин везивања, потребно је слушно препознавати и записивати аутентичне, плагалне, варљиве и полукаденце, а затим краће серије веза главних квинтакорада и њихових обртаја. Постепено се шири спектар акорада уз додавање дијатонских и алтерованих четворозвука и њихових обртаја.

На часовима ученици могу да раде писане, као и усмене диктате, индивидуално или групно, чиме развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање након одслушаног хармонског обрта). Након записивања диктата обавезно отпевати записано.

Хармонска анализа оспособљава ученика у практичној примени хармонских знања, бољем разумевању композиција које свира, лакшем меморисању нотног текста и спретнијем читању с листа. У том смислу, поред теоријског упознавања ученика са програмским садржајима предмета, наставник треба да тежи оспособљавању ученика за свесну анализу хармонског става.

У I и II разреду израђене задатке треба анализирати и понудити нова хармонска решења, а анализа примера из литературе треба да обухвата примере једноставније фактуре у којима ученик препознаје врсте каденци, функције и обртаје трозвука, као и везе квинтакорада и сектакорада и врсте квартсектакорада. У ту сврху могу послужити изабрани корали Ј. С. Баха и једноставније клавирске композиције Хајдна, Моцарта и Бетовена.

У III и IV разреду акценат треба ставити искључиво на хармонску анализу. Примере из музичке литературе класике и романтизма треба прилагодити пређеном градиву, а ученичко знање усмерити на препознавање тоналитета и тумачење тоналних односа, као и акордске структуре и њихове односе.

Пожељно је да са ученицима III и IV разреда наставник индивидуално и у групи анализира композиције из репертоара инструменталне наставе или наставе хорског певања. На тај начин теоријско знање ученика даје темељ тумачењу и интерпретацији музике коју изводи. У том смислу, код ученика треба развијати аналитичко мишљење и приступ музичком делу, на темељу звучног обрасца или нотног записа, и сазнање о историјско – стилском хармонском обележју, као и извођачку условљеност хармонске компоненте у музици.

Примена савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави хармонизација. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хармоније најбитније је да ученик препозна и јасно дефинише законитости и логику хармонског језика, развије хармонски слух и способности у креирању хармонских задатака, који, у том смислу, имају приоритет на настави хармоније. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу хармонских садржаја. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу хармонских садржаја, као и развоју креативности ученика.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из хармоније треба спроводити усменим, писаним и практичним путем, на разнолик и интересантан начин. Резултати годишњих смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	КОНТРАПУНКТ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Конtrapункт је да код ученика развије знања у области историјског развоја и техничких својстава ренесансног контрапункта, као и вештину препознавања ренесансних музичких облика и композиционих поступака.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – именује облике раног вишегласја на основу записа или звука; – пева у групи или уз инструменталну пратњу композиције раног вишегласја; – препозна различите извођачке саставе ренесансних композиција на основу звука или записа; – именује врсте старих нотација на основу записа; – опажа, препозна и запише све врсте модуса; – анализира мелодијско– ритмичке карактеристике у ренесансним композицијама; – препозна и коментарише композиционе полифоне поступке након одслушаних или изведених делова композиције; – објасни историјски развој духовних и световних облика ренесансе, њихове врсте и наведе најзначајнија дела и композиторе; – слушно препозна и анализира духовне и световне облике ренесансе;	ОСНОВИ ВОКАЛНОГ КОНТРАПУНКТА	Развој вишегласја од раног вишегласја до полифоније касне ренесансе. Извођачки састави. Нотација. Модуси. Мелодија и ритам.
	КОМПОЗИЦИОНИ ПОСТУПЦИ У МУЗИЦИ РЕНЕСАНСЕ	Консонанце и дисонанце. Каденце. Синкопиране дисонанце, пролазнице, скретнице, тешке пролазнице. Посебни случајеви у примени дисонанци. Имитација. Третман текста. Слушање и извођење одабраних ренесансних композиција.
	ДУХОВНИ И СВЕТОВНИ ОБЛИЦИ РЕНЕСАНСЕ	Духовни облици ренесансе, (мотет и миса): – историјски развој, – врсте, – најзначајнији композитори и дела. Световни облици ренесансе (мадригал, вилота, фротела, канцона а бало, виланела, шансон): – историјски развој, – врсте, – најзначајнији композитори и дела.
Програм смотре: 1. Писмени део: тест (теоријска питања и практична примена) 2. Слушни тест: препознавање задатих композиција са кратком анализом.		

Кључне речи: основи ренесансног контрапункта, композициони поступци, духовни и световни облици ренесансе.

Назив предмета	КОНТРАПУНКТ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Конtrapункт је да код ученика развије знања у области историјског развоја и техничких својстава ренесансног контрапункта, као и вештину препознавања ренесансних музичких облика и композиционих поступака.
Разред	ЧЕТВРТИ
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – објасни разлике између ренесансног и барокног контрапункта; – слушно препозна и анализира инструменталне и вокално – инструменталне облике барока; – препозна различите инструменталне групе барокних композиција на основу звука или записа; – анализира мелодијско – ритмичке карактеристике барокних композиција; – објасни развој тоналне хармоније; – осмисли самостално или уз помоћ наставника краћу барокну мелодију; – препозна и коментарише композиционе полифоне поступке након одслушаних или изведених делова композиције; – наведе врсте и основне карактеристике барокних облика; – слушно препозна и анализира барокне облике.	ОСНОВИ БАРОКНОГ КОНТРАПУНКТА	Историјска појава музичког барока. Вокално-инструментални облици. Инструменти и инструментални облици. Од модалне ка тоналној хармонији. Мелодија и ритам. Хармонска средства барокне музике.
	КОМПОЗИЦИОНИ ПОСТУПЦИ У МУЗИЦИ БАРОКА	Представљање акорада у двогласном и трогласном ставу. Ванакордски тонови. Двоструки и троструки контрапункт. Имитација. Канон у двогласном и трогласном ставу. Секвенце.
	ИНСТРУМЕНТАЛНИ И ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ БАРОКА	Двогласна и трогласна инвенција. Фуга. Прелудијум, токата, фантазија, корална предигра, ричеркар, барокна свита, полифоне варијације. Мадригал, мотет, опера, ораторијум, миса (информативно).
Програм смотре: 1. Писмени део: анализа трогласне или четворогласне фуге; 2. Слушни тест: препознавање задатих композиција са кратком анализом.		

Кључне речи: основи барокног контрапункта, композициони поступци, инструментални облици барока.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КОНТРАПУНКТ (сви одсеци осим Одсека за музичку теорију и Одсека за музичку продукцију и обраду звука)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ. Међу-

предметна корелација може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. На тај начин теоријска настава даје темељ тумачењу и интерпретацији музике коју изводе.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Садржаји контрапункта су повезани са садржајима других предмета и усмерени ка упознавању музике ренесансе и барока у целини, њених законитости и најбитнијих одлика.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз комуникацијске вештине и заједничко извођење, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања, водећи рачуна о предзнању и индивидуалности ученика, које ће омогућити да ученици савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима.

Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програмским садржајима предмета контрапункт остварује се стицање знања о историјском, теоријском и извођачком аспекту вишегласне музике, као и вештина неопходних за разумевање, тумачење и извођење ренесансних и барокних полифоних музичких дела. Подељени су на више сегмената: основи ренесансног/барокног контрапункта; композициони поступци у музици ренесансе/барока; духовни и световни облици ренесансе, односно инструментални и вокално-инструментални облици барока.

Циљ предмета, између осталог, јесте развијање мелодијског начина мишљења, стварање слушне представе о полифоном ставу и примена стечених контрапунктских знања на настави других предмета.

Област **Основи ренесансног и барокног контрапункта** у контексту има елементе теорије музике, историје музике, хармоније и музичких облика. Наставник треба да стави тежиште рада на савладавању основа ренесансног и барокног контрапункта које се касније проширују, надограђују и примењују у осталим садржајима, са циљем да ученик својим речима објасни и дефинише њихово значење, а потом их и са разумевањем примени. Примена знања ових елемената омогућава лакше разумевање и практичну употребу нотног текста и музике. Како би ученици остварили све програмске садржаје предмета, поред теоријског приступа, неопходно је озвучавање сваког елемента ради повезивања са певачким и свирачким искуствима.

Познавање историјског развоја и техничких својстава ренесансног и барокног контрапункта представља полазну основу у функцији разумевања контрапунктских садржаја.

Облике раног вишегласја треба обрадити кроз звучне и нотне примере и теоријска објашњења. Извођачке саставе ренесансног периода најбоље је упознати слушањем музике, препознавањем старих инструмената са слика и илустрација, а различите врсте старе нотације читањем старих записа (подстаћи ученике да сами запишу једноставније мелодије у одабраној врсти старе нотације).

Модусе треба обновити звучно и теоријски, а њихове карактеристике повезати са наставом солфеђа, певањем модалних примера из литературе. Пожељно је приступити анализи модалних карактеристика кроз задате кратке примере, а потом и у конкретним ренесансним делима.

Када је барокни контрапункт у питању, неопходно је звучно упознати ученике са основним карактеристикама, а затим извршити компарацију са већ добро изученим периодом ренесансе. На исти начин као у претходном разреду треба приступити изучавању сегмената барокне музике (тонална основа, основне карактеристике, музички облици, инструменти). Овде би као корелацијуса наставом солфеђа требало укључити певање барокних примера из литературе. Након увођења ученика у барокну музику треба приступити детаљнијем изучавању контрапунктских поступака кроз слушање музике, упознавањем мелодијских, ритмичких и хармонских карактеристика и анализу у оквиру одабраних композиција главних представника барока.

Полазна основа за **изучавање имитационог двогласног и трогласног вокалног става** са текстом је упознавање са мелодијским и ритмичким карактеристикама кроз кантус фирмус и флоридус, као и анализа њихових карактеристика у задатим примерима. Препорука наставницима је компаративни приступ изучавању двогласног и трогласног ренесансног контрапункта. Обради двогласа и трогласа приступити у исто време, јер се на тај начин убрзава процес упознавања са законитостима вишегласја. У том смислу полази се од сазвучја на тезама у двогласу, а потом и трогласу, кроз анализу у одабраним примерима, свирање и певање. На исти начин обрађују се и остали садржаји. Неопходно је ученике постепено довести до нивоа знања на ком ће бити оспособљени да самостално анализирају један одсек двогласног и трогласног мотива.

Након детаљно обраде карактеристика барокног једногласа, исто као и код вокалног контрапункта, приступа се изучавању **двогласног и трогласног барокног контрапункта**. И овде се препоручује компаративни приступ двогласу и трогласу ради убрзавања процес упознавања са законитостима вишегласја. У том смислу полази се од постављања акорада у двогласу, а потом и у трогласу, кроз анализу у одабраним примерима, свирање и певање. На исти начин обрађују се и остали садржаји редоследом предложеним у садржајима двогласног и трогласног полифоног става. Неопходно је ученике постепено довести до нивоа знања на ком ће бити оспособљени да самостално анализирају инвенције и фуге.

Иако је предложен компаративни приступ изучавања двогласног и трогласног контрапункта, наставницима је остављен избор начина на који ће ученике довести до коначног циља (обрада свих контрапунктских поступака у двогласу, а затим у трогласу или по индивидуално развијеним методама наставника).

Ренесансне духовне и световне облике, као и барокне инструменталне и вокално-инструменталне облике ученици усвајају слушањем примера из литературе и анализом различитих музичких облика. Неопходно је да наставник преко звука или партитуре (или и партитуре и звука у исто време) теоријски обради и истакне карактеристике сваког музичког облика. Редослед увођења музичких облика може бити изборни за сваког наставника.

Слушање музике треба да буде саставни део часа како би ученици кроз звучну представу могли да разликују полифоно вишегласје различитих стилова, раздобља и музичког израза. На тај начин ученици ће на основу звучних примера развити аналитички начин мишљења, као и препознати извођачке саставе, стару нотацију, специфичности контрапунктских поступака и основне музичке облике вокалне и инструменталне полифоније.

При обради, сваки програмски садржај прво везати за звук, а онда ићи ка теоријском тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ препознавању и извођењу и ученике подстицати на дебату у заједничкој партиципацији музичке проблематике.

Поред слушања музике, континуирано треба **анализирати композиције**, како би ученици, не само теоријски већ и аналитички упознали полифоне композицијске поступке. Наставник може повремено на часовима са ученицима, индивидуално или заједнички, да анализира полифоне композиције из индивидуалног инструменталног репертоара.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких

активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

У зависности од нивоа знања и интересовања ученичке групе, као и доступног времена, могуће је укључити разне занимљиве музичке дисциплине и игре (извођење анализираних вишегласних примера тако што ће поједине деонице бити свиране на различитим доступним инструментима, а поједине отпеване, разне врсте игара и квизова у зависности од маште ученика и наставника), што доприноси развијању креативности, појачава динамичност nastave и одржава мотивисаност ученика. У III и IV разреду предвиђена је смотра пред крај школске године, која употпуњује слику о постигнућима nastave и учења.

тим доступним инструментима, а поједине отпеване, разне врсте игара и квизова у зависности од маште ученика и наставника), што доприноси развијању креативности, појачава динамичност nastave и одржава мотивисаност ученика. У III и IV разреду предвиђена је смотра пред крај школске године, која употпуњује слику о постигнућима nastave и учења.

ПРОГРАМИ ЗАЈЕДНИЧКИ ЗА ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ И ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

Назив предмета:

ХАРМОНИЈА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.

Разред:

ПРВИ

Годишњи фонд часова:

70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи стечена знања из теорије музике у решавању хармонских проблема; – препозна консонантне и дисонантне акорде; – запише квинтакорде и обртаје главних ступњева; – одреди многостраност квинтакорада у тоналитетима; – дефинише сродство и функције акорада; – слушно разликује хомофони и полифони став; – класификује и слушно препозна врсте каденци; – примени поставку квинтакорада главних ступњева у строгом хармонском ставу; – примени правила у везивању квинтакорада главних ступњева и њихових обртаја; – слушно идентификује хармонске везе квинтакорада главних и споредних ступњева и њихових обртаја; – одвира хармонске везе квинтакорада главних и споредних ступњева и њихових обртаја на клавиру; – примени везивање и направи разлику у везивању акорада споредних квинтакорада и њихових обртаја; – препозна тоналитете и акордске односе на примерима из музичке литературе; – повеже хармонизацију задатка са његовом формалном структуром; – коментарише квалитет хармонског задатка; 	УВОД У ХАРМОНИЈУ	<p>Појам хармоније.</p> <p>Тонски систем – читање и писање нота у бас и виолинском кључу.</p> <p>Интервали:</p> <ul style="list-style-type: none"> – врсте, – величина, – сазвучност – разрешење дисонантних интервала <p>Лествице – дијатонске дурске и молске лествице.</p> <p>Тоналитет – појам и структурална основа тоналитета и његово испољавање кроз однос главних трозвука.</p>
	АКОРДИ	<p>Појам и врсте акорада. Облици акорада – основни и обртаји. Изградња квинтакорада на главним ступњевима. Многостраност квинтакорада.</p> <p>Сродство акорада.</p> <p>Тоналитет и функције акорада.</p>
	СТРОГИ ХАРМОНСКИ СТАВ	<p>Полифонија и хомофонија.</p> <p>Мелодија.</p> <p>Строги хармонски став.</p> <p>Акордски и ванакордски тонови – општи појмови.</p> <p>Хармонски ритам.</p> <p>Критични тонови.</p> <p>Каденце.</p>
	ТРОЗВУЦИ ГЛАВНИХ СТУПЊЕВА	<p>Квинтакорди.</p> <p>Постављање квинтакорада главних ступњева у четворогласни хармонски став у дуру и хармонском молу.</p> <p>Везивање квинтакорада главних ступњева:</p> <ul style="list-style-type: none"> – строга веза; – слободна веза; – полуслободна веза. – лиценција вођице. <p>Мелодијски скокови у оквиру исте хармоније – промена положаја и слога.</p> <p>Забрањена кретања.</p> <p>Каденцирајући квартсектакорд.</p> <p>Сектакорди</p> <p>Изградња сектакорда и главних ступњева у оквиру тоналитета.</p> <p>Сектакорди главних трозвука – увођење и разрешење.</p> <p>Квартсектакорди:</p> <p>Изградња квартсектакорада главних ступњева главних ступњева у оквиру тоналитета.</p> <p>Квартсектакорди:</p> <p>обртајни и случајни – увођење и разрешење.</p>
	ТРОЗВУЦИ СПОРЕДНИХ СТУПЊЕВА	<p>Изградња квинтакорада споредних ступњева и њихових обртаја у задатом тоналитету.</p> <p>Споредни квинтакорди – увођење и разрешење.</p> <p>Споредни сектакорди – увођење и разрешење.</p> <p>Фригијски обрт.</p> <p>Секвенце.</p>
<p>Програм годишње смотре:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: хармонизација сопрана и шифрованог баса 2. Практични део: свирање хармонских каденци <p>Програм испита:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: хармонизација сопрана (8 тактова) и шифрованог баса (8 тактова) 2. Усмени део: два питања из пређеног градива 3. Практични део: свирање (4 такта) шифрованог баса 		

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Други
Годишњи фонд часова:	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и изгради главне четворозвукe; – препозна и разреши критичне тонове у главним четворозвучицама; – наведе начине увођења и разрешења главних четворозвукa; – примени правила у везивању главних четворозвукa; – слушно препозна хармонске везе главних четворозвукa; – демонстрира написане хармонске везе главних четворозвукa на клавиру; – препозна и примени ванакордске тонове у хармонизацији задатака и примерима из литературе; – аналитички распозна и тумачи тоналитете и акордске односе на примерима из музичке литературе; – препозна и направи разлику између видова промене тоналитета у примерима из музичке литературе; – презначи акорде у дијатонској модулацији; – свира дијатонску модулацију на клавиру; – повеже хармонизацију задатака са његовом формалном структуром; – изрази мишљење о квалитету креираног хармонског задатка. 	ГЛАВНИ ЧЕТВОРОЗВУЦИ	Изградња и препознавање доминантог септакорда у основном облику и обртајима у дуру и молу. Доминантни септакорд и његови обртаји: увођење и разрешење, лиценција вођице и септима. Изградња и препознавање субдоминантног септакорда (II ₇) у основном облику и обртајима у дуру и молу. Субдоминантни септакорд и његови обртаји: увођење и разрешење. Изградња и препознавање вођичног четворозвукa (VII ₇) навише од задатог основног тона и наниже од задате септима у дуру и молу. Одређивање тоналитета према задатом вођичном септакорду. Вођични септакорд и обртаји: увођење и разрешење.
	ВАНАКОРДСКИ ТОНОВИ	Подела ванакордских тонова. Увођење и разрешење ванакордских тонова. Ванакордски тонови у басу. Вишеструки ванакордски тонови.
	ВИДОВИ ПРОМЕНЕ ТОНАЛИТЕТА	Мутација. Тонално иступање. Тонални скок. Модулација.
	ДИЈАТОНСКА МОДУЛАЦИЈА	Изградња трозвукa у дуру, молдуру и свим врстама мола. Сродност тоналитета. Средства дијатонске модулације и начини извођења. Дијатонске модулација: – прве групе; – друге групе; – треће групе; Модулација преко посредног тоналитета (информативно).
Програм годишње смотре: 1. Писмени део: хармонизација сопрана и шифрованог баса 2. Усмени део: једно питање из пређеног градива 3. Практични део: свирање дијатонске модулације Програм испита: 1. Писмени део: хармонизација сопрана (8 тактова) и шифрованог баса (8 тактова) 2. Усмени део: два питања из пређеног градива 3. Практични део: свирање дијатонске модулације и шифрованог баса (4 такта)		

Кључне речи: четворозвукци, ванакордски тонови, тоналне промене, дијатонска модулација.

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Трећи
Годишњи фонд часова:	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	СПОРЕДНИ ЧЕТВОРОЗВУЦИ	Увођење и разрешење споредних четворозвука
<ul style="list-style-type: none"> – препозна разрешења споредних четворозвука у хармонској анализи на примерима из литературе; – разликује дијатонске и алтероване тонове и акорде у лествицама; – изгради структуру алтерованих акорада – дијатонског и хроматског типа; – разреши критичне тонове у алтерованим акордима; – примени правила у везивању алтерованих акорада и њихових обртаја; – слушно идентификује хармонске везе алтерованих акорада и њихових обртаја; – свира хармонске везе алтерованих акорада и њихових обртаја на клавиру; – препозна тоналитете и акордске односе на примерима из музичке литературе; – прави разлику између средстава дијатонске и хроматске модулације дијатонског типа; – презначи акорад у хроматској модулацији дијатонског типа; – слушно идентификује тоналне промене; – свира хроматске модулације дијатонског типа на клавиру; – повеже хармонизацију задатака са његовом формалном структуром; – продукује нове хармонске идеје из дефинисаних хармонских правила; – изрази мишљење о квалитету креираног хармонског задатка; – дискутује о формалној и хармонској анализи. 	АЛТЕРОВАНА ХАРМОНИЈА	<p>Препознавање дијатонских и алтерованих тонова у лествицама. Алтерације и њихова улога у формирању алтерованих акорада. Алтеровани акорди – подела и преглед алтерованих акорада. Изградња дијатонског и алтерованог четворозвука (DD) на II ступњу дура и мола.</p> <p>Изградња малог дурског четворозвука од задате алтероване терце. Изградња умањеног акорда на повишеном IV ступњу дура и мола. Доминантна доминанта. Заменик доминантине доминанте.</p> <p>Изградња малог дурског и умањеног четворозвука. Вантоналне доминанте и заменици.</p> <p>Наполитански сектакорд и фригијски квинтакорд.</p>
	ХРОМАТСКА МОДУЛАЦИЈА ДИЈАТОНСКОГ ТИПА	Појам и средства хроматске модулације. Хроматска модулација дијатонског типа преко пре значења алтерованих акорада дијатонског типа.
<p>Програм годишње смотре:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: хармонизација сопрана и шифрованог баса 2. Усмени део: једно питање из прејеног градива 3. Практични део: свирање модулације (дијатонска или хроматска модулација дијатонског типа) <p>Програм испита:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: хармонизација сопрана (8 тактова) и шифрованог баса (8 тактова) 2. Усмени део: два питања из прејеног градива 3. Практични део: свирање модулације (дијатонска и хроматска модулација дијатонског типа) и сопрана (4 такта) 		

Кључне речи: алтерације, алтеровани акорди, хроматска модулација, презначење акорада.

Назив предмета:	ХАРМОНИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонија је овладавање хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова:	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ХРОМАТСКА МОДУЛАЦИЈА	<p>Изградња свих врста трозвука променом тонова задатог акорда – одредити и многостраност добијеног трозвука.</p> <p>Изградња терцносродних трозвука – дијатонска, хроматска и скривена терцна сродност.</p> <p>Изградња ланца малих дурских четворозвука по квинтном кругу наниже.</p> <p>Појам и средства хроматске модулације.</p> <p>Модулација помоћу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – промене склопа акорада; – хроматске и привидне терцне сродности; – елиптичних веза; – модулирајуће секвенце.
<ul style="list-style-type: none"> – преобликује структуру задатих акорада и одреди њихову многостраност; – примени све врсте терцне сродности; – разликује и примени средства хроматске модулације; – слушно препозна средства хроматске модулације; – свира хроматске модулације на клавиру; – преобликује акорд енхармонском заменом појединих тонова и изведе њихову многостраност; – разликује и примени средства енхармонске модулације; – енхармонске модулације; – препозна средства енхармонске модулације у хармонској анализи на примерима из литературе; – свира енхармонске модулације на клавиру; – повеже хармонску анализу примера из литературе са његовом формалном структуром; – дискутује о формалној и хармонској анализи. 	ЕНХАРМОСКА МОДУЛАЦИЈА	<p>Енхармонска замена појединих тонова прекомерног трозвука и умањеног четворозвука и њихова многостраност.</p> <p>Појам и средства енхармонске модулације.</p> <p>Енхармонска замена и презначење.</p> <p>Енхармонско презначење:</p> <ul style="list-style-type: none"> – умањеног четворозвука; – прекомерног трозвука; – малог дурског четворозвука;
<p>Програм годишње смотре:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: хармонизација сопрана и нешифрованог баса 2. Усмени део: једно питање из прејеног градива 3. Практични део: свирање модулације (дијатонска, хроматска или енхармонске модулација) <p>Програм матурског испита:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Писмени део: тест 2. Усмени део: свирање сопрана (4 такта) и свирање модулације 		

Кључне речи: хроматска модулација, промена склопа акорда, терцна сродност, енхармонска модулација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ХАРМОНИЈА ЗА УЧЕНИКЕ ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ и ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ и ОБРАДУ ЗВУКА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји хармоније су повезани са садржајима других предмета и усмерени ка овладавању хармонским законитостима и музичком логиком при изради хомофоне хорске фактуре, звучном хармонском праксом и аналитичким тумачењем примера из литературе.

Наставник хармоније својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко креирање хомофоне хорске фактуре, извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика понекад није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Хармонија се састоји из више сегмената: теорија музике, хармонски задаци, слушање и записивање хармонских веза, хармонија на клавиру и хармонска анализа.

Наведени сегменти су међусобно повезани иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Циљ предмета хармонија, између осталог, јесте развијање свести о хомофонији и примењивању стечених хармонских знања на настави других предмета.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе хармоније представља основу у функцији разумевања хармонских садржаја. Музичка писменост, познавање лествица, интервала и акорада, као и других музичких појмова саставни су део обраде сваког методског садржаја. Како би теорија музике имала сврсисходност потребно је пре

обраде наставних области систематизовати елементе теорије музике и прилагодити их сваком наставном садржају. У том смислу, музичка писменост, између осталог, треба да се базира на писању и читању нота у првој октави бас кључа и малој октави виолинског кључа, како би ученици без тешкоћа писали и читали ноте у тенорској, односно алтовској деоници.

Приликом изградње и препознавања интервала пожељно је тежиште ставити на чисте интервале како због препознавања мелодијског кретања у басу (у функцији дефинисања строге, слободне и полуслободне везе), тако и због хармонске вертикале која проузрокује забрањена кретања. Поред тога, препоручује се изградња и препознавање дисонантних интервала, као и њихова одговарајућа примена у мелодијском и хармонском кретању.

Познавање лествица заснива се на усменој и писаној изградњи и препознавању лествица, и то дура, молдура и све три врсте мола. Познавање тоналитета, међутим, неопходно је повезати са изградњом, препознавањем и функцијом акорада главних, а затим и споредних ступњева.

Како се у хармонији најпре обрађују трозвучи, па тек онда четворозвучи, тај редослед треба пратити и у теорији музике. Код трозвуча треба обратити пажњу на изградњу, препознавање, функционалност и многостраност у тоналитетима. Поред тога, неопходно је вежбати обртаје квинтакорада, као и дефинисати појам основног и басовог тона у акорду, а критичне тонове у појединим акордима треба препознати и разрешити.

Изградњу и препознавање главних четворозвуча треба вежбати непосредно пре обраде датог наставног садржаја. Препоручује се изградња четворозвуча како од основног тона навише (или задате алтероване терце код малог дурског четворозвуча), тако и од септима акорда наниже. Поред основног облика четворозвуча, неопходно је и вежбати обртаје истог уз дефинисање основног, басовог тона и септима, као и препознавање и разрешење критичних тонова. На исти начин треба обрађивати и алтероване акорде.

У циљу сврсисходније обраде дијатонске модулације, односно његових група, пожељно је обновити изградњу и препознавање одговарајућих трозвуча у дуру, молдуру и свим врстама мола. У том смислу, као припрему за обраду хроматске модулације треба вежбати изградњу свих врста трозвуча променом тонова задатог акорда, потом терцно сродних трозвуча, као и ланца малих дурских четворозвуча по квинтном кругу наниже.

Енхармонска замена појединих тонова прекомерног трозвуча и умањеног четворозвуча, као и одређивање многостраности добијеног акорда, погодна је припрема за обраду енхармонске модулације.

Хармонски задаци

Израда хармонских задатака подразумева хармонизацију баса (шифрованога или нешифрованога) и сопрана. Препорука је да се, непосредно пре израде задатака, свака новообрађена акордска веза вежба у писаној форми у што више тоналитета како би током израде хармонских задатака ученици имали што мање потешкоћа.

Хармонизација шифрованога баса, али и сопранске деонице, треба да буде равномерна заступљена током часа. У процесу израде задатака треба водити рачуна о кретању гласова, разноврсном избору акорада, а потом и врсти модулација уз акценат на логику хармонског изражавања. У току хармонизације басове деонице препорука је да се ученицима подвуче важност креирања музикалне сопранске линије и обратно – у хармонизацији сопрана неопходна је креативна и лепо вођена линија баса.

Приликом хармонизације сопранске деонице, на појединим местима пожељно је свирати варијанте могућих акордских веза, односно хармонских решења како би се ученицима дала могућност сопственог избора у креирању хармонског тока. Посебно је важна поступност у хармонизацији сопрана приликом које ученик треба да најпре одреди функције, а потом и потпише линију баса са шифром водећи рачуна о логици кретања ове деонице. Уколико је задати сопран модулирајући неопходно је да се на првом месту одреди тонални план, потом места назначења и начини извођења модулације, као и функције акорада. Урађени задатак треба обавезно одсвирати, а затим и отпевати како би се добио ефекат не само

звучног доживљаја хармонског тока, већ и аутентична боја хорског става. Хармонизација сопрана, а касније и нешифрованог баса, неизоставно развија креативност код ученика, самоиницијативу, као и могућност да искаже разноврсност стеченог знања.

Урађене задатке треба и анализирати како би ученик могао да стекне искуство у препознавању добрих хармонских решења, али и да се оспособи да уочи техничке грешке, као и негативне стране у хармонизацији задатка.

У току I разреда ученици треба да савладају везивање трозвука главних и споредних ступњева. Редослед садржаја обухвата најпре везивање трозвука главних (како би ученици могли да овладају овим функцијама кроз све тоналитете), а тек онда споредних ступњева. Међутим, наставнику хармоније је дата слобода да направи сопствени избор у редоследу садржаја, односно да уколико жели може да наизменично обрађује трозвуке главних и споредних ступњева.

Главни четворозвучи, ванакордски тонови, као и дијатонска модулација обрађује се у II разреду у циљу међупредметне компетенције, односно корелације наставе хармоније са наставом солфеџа и музичких облика. У оквиру дијатонске модулације акценат треба ставити на прве три групе, док се модулација путем посредног тоналитета углавном обрађује теоријски, а мање кроз израду задатака.

Споредни четворозвучи, алтерована хармонија и хроматска модулација дијатонског типа јесу наставне области у III разреду. Препорука је да се, иначе ретко примењивани, споредни четворозвучи, након теоријске поставке, утврђују само кроз хармонску анализу, а да се знатно већи акценат стави на обраду алтерованих акорада дијатонског и, спорадично хроматског типа (двоструко и тврдо умањени акорд). Ново градиво надовезује се на претходно па се очекује стално обнављање дијатонске модулације приликом израде задатака. Хроматска модулација дијатонског типа надовезује се на принципе, у претходном разреду, већ обрађене дијатонске модулације. Акценат треба ставити на презначење напoлитанског сектакорда и, нешто ређе, преко вантоналних доминанти и заменика.

Хроматска модулација – промена склопа, терцна сродност и елиптичне везе обрађују се, као и потом енхармонска модулација, у IV разреду. У другом полугодишту завршног разреда, након целокупног пређеног градива из хармоније, део наставе треба посветити развоју хармонских стилова и то искључиво кроз хармонску анализу.

Хармонија на клавиру

Наставу хармоније не треба ограничити само на теоријско предавање програмских садржаја и шематску израду задатака, већ од почетка изучавања предмета ученике треба оспособљавати за развој хармонског слуха и естетски доживљај хармонског тока. У том смислу, неопходно је да свака теоријска поставка и новообрађена акордска веза буде оживљена звуком, одсвирана више пута и пажљиво одслушана.

Вежбе из хармоније на клавиру треба да садрже свирање каденци (у почетку потпуне аутентичне, а касније и проширене), потом кратких задатака у виду обележених и једноставнијих необележених мелодија баса и сопрана, као и дијатонских, хроматских и енхармонских модулација. Свирање хармоније на клавиру треба започети већ у I разреду, након обраде сваког програмског садржаја, у циљу лакшег и потпунијег разумевања градива. Наставник неизоставно прави избор најпогоднијих задатака и прилагођава их способностима сваког ученика. Препорука је да се на почетку свирају већ написане акордске везе или хармонски задаци, а у току даљег наставног процеса треба уврстити и хармонизацију контурних двогласа, као и краћих примера шифрованог или нешифрованог баса и сопрана.

Вежбе на клавиру треба да обухвате, због испитних захтева, и свирање прима виста баса или сопрана. Поред тога, пожељно је да се током године повремено спроводи поступак импровизације, у виду свирања кратке слободне форме (реченице или периода), којом се развија хармонско-мелодијска спретност и логика хармонског изражавања, али и подстиче креативност ученика.

Слушање и записивање хармонских веза

Изучавање хармоније не треба да омогући ученику само примену основних законитости и логику хармонског језика, већ и да свесно развија хармонски слух. Као што је раније наглашено, свака теоријска поставка и новообрађена акордска веза треба да се оживи звуком и примерима из музичке литературе, одсвира више пута и пажљиво одслуша. У даљем раду на развоју хармонског слуха, наставни процес треба да обухвати усмене и писане хармонске диктате, тако да се препознавањем функција и карактеристичних акордских веза код ученика од почетка развија способност опажања хармонских боја.

Слушањем ученик развија свест о слојевитости логике хармонског тока, стиче увид у разноврсност хармонских изражајних средстава и различите појавне облике хомофоног слога, потом ствара слушну представу о акордским структурама и тоналним односима, као и развија хармонски начин мишљења и способност спонтаног и свесног хармонског изражавања.

Хармонске диктате треба започети слушним препознавањем положаја и слога акорада – уски и широки, а затим опажањем и препознавањем главних квинтакорада у тоналитету, у циљу поставке функционалности акорада. Како везивање главних трозвука формира каденцу, као и њихов начин везивања, потребно је слушно препознавати и записивати аутентичне, плагалне, варљиве и полукаденце, а затим краће серије веза главних квинтакорада и њихових обртаја, у умереном темпу. Постепено се темпо свираних акорадских веза убрзава, а потом и шири спектар акорада, уз постепено додавање дијатонских и алтерованих четворозвука и њихових обртаја. Хармонски диктати могу бити и модулаторни.

На часовима ученици могу да раде писане, као и усмене диктате, индивидуално или групно, чиме развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање након одслушаног хармонског обрта). Након записивања диктата обавезно отпевати записано.

Хармонска анализа

Рад на хармонској анализи оспособљава ученика у практичној примени хармонских знања, бољем разумевању композиција које свира, лакшем меморисању нотног текста и спретнијем читању с листа. У том смислу, поред теоријског упознавања ученика са програмским садржајима предмета, наставник треба да тежи оспособљавању ученика за свесну анализу хармонског става.

У почетку израђене задатке треба анализирати и понудити нова хармонска решења, а анализа примера из литературе треба да обухвата примере једноставније фактуре у којима ученик препознаје врсте каденци, функције и обртаје трозвука, као и везе квинтакорада и сектакорада и врсте квартсекста корода. У ту сврху могу послужити изабрани корали Ј. С. Баха и једноставније клавирске композиције Хајдна, Моцарта и Бетовена.

У даљем раду, обрадом нових програмских садржаја – четворозвука, алтерованих акорада и модулација, примере из музичке литературе класике и романтизма треба прилагођавати пређеном градиву и усмерити ученичко знање на препознавање тоналитета и тумачење тоналних односа, као и акордске структуре и њихове односе.

Са ученицима III и IV разреда наставник може индивидуално или у групи да анализира композиције из репертоара инструменталне наставе или наставе хорског певања. На тај начин теоријско знање ученика даје темељ тумачењу и интерпретацији музике коју изводи. У том смислу, код ученика треба развијати аналитичко мишљење и приступ музичком делу, на темељу звучног обрасца или нотног записа, и сазнање о историјско-стилском хармонском обележју, као и извођачку условљеност хармонске компоненте у музици.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хармоније најбитније је да ученик препозна и јасно дефинише законитости и логику хармонског језика, развије хармонски слух и способности у креирању хармонских задатака, који, у том смислу, имају приоритет на настави хармоније.

Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу хармонских садржаја. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу хармонских садржаја, као и развоју креативности ученика.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код

ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења. У сваком разреду су предвиђена четири писмена задатка, односно по два у сваком полугодишту у трајању од два школска часа.

Назив предмета:

КОНТРАПУНКТ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Контрапункт је да код ученика развију знања у области историјског развоја и техничких својстава ренесансног контрапункта, вештину израде имитационог двогласног и трогласног става са текстом и препознавање ренесансних музичких облика.

Разред:

Трећи

Годишњи фонд часова:

70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– препозна облике раног вишегласја на основу записа или звука; – пева у групи или уз инструменталну пратњу композиције раног вишегласја; – компонује краће примере по угледу на анализирани облике раног вишегласја; – именује различите извођачке саставе ренесансних композиција на основу записа или звука; – препозна врсте старих нотација на основу записа; – запише и препозна све врсте модуса; – анализира мелодијско-ритмичке карактеристике у примерима из литературе; – компонује кантус фирмус и флоридус; – примени у задацима композиционе поступке ренесансе кроз двогласни и трогласни хорски став; – компонује један одсек имитационог двогласног и трогласног мотета са текстом; – препозна композиционе поступке ренесансе у одабраним делима; – коментарише композиционе поступке након изведених или одслушаних делова композиције; – објасни историјски развој духовних и световних облика ренесансе, њихове врсте и наведе најзначајнија дела и композиторе; – анализира и слушно препознаје духовне и световне облике ренесансе.	<p>ОСНОВИ ВОКАЛНОГ КОНТРАПУНКТА</p> <p>Развој вишегласја од раног вишегласја до полифоније касне ренесансе. Извођачки састави. Нотација. Модуси. Мелодија и ритам.</p>	
	ДВОГЛАСНИ И ТРОГЛАСНИ ПОЛИФОНИ СТАВ	<p>Консонанце, дисонанце и каденце у двогласу. Сазвучја и каденце у трогласу. Синкопиране дисонанце у двогласу и трогласу. Пролазнице, скретнице и тешке пролазнице у двогласу и трогласу. Посебни случајеви у примени дисонанци у двогласу и трогласу. Слободни двогласни став. Слободни трогласни став. Имитација у двогласу и трогласу. Третман текста.</p>
	ДУХОВНИ И СВЕТОВНИ ОБЛИЦИ РЕНЕСАНСЕ	<p>Духовни облици ренесансе (мотет и миса): – историјски развој; – врсте; – најзначајнији композитори и дела.</p> <p>Световни облици ренесансе (мадригал, вилота, фротоло, канцона а бало, виланела, шансон): – историјски развој; – врсте; – најзначајнији композитори и дела.</p>
Програм смотре		
1. Израда једног одсека мотета на задату тему са текстом. 2. Слушни тест (препознавање ренесансних облика и извођачког састава).		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ КОНТРАПУНКТ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји контрапункта су повезани са садржајима других предмета и усмерени ка упознавању музике Ренесансе у целини, њених законитости и најбитнијих одлика.

Наставник контрапункта својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједничтва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика понекад није лако дужо задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Контрапункт се састоји од више сегмената: познавање историјског развоја и техничких својстава ренесансног контрапункта, израде имитационог двогласног и трогласног става са текстом и познавање ренесансних музичких облика. Наведени сегменти су међусобно повезани иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладавању из претходних разреда. Циљ предмета контрапункт, између осталог, јесте развијање свести о полифонији и примењивању стечених контрапунктских знања на настави других предмета.

Историјски развој и техничка својства ренесансног контрапункта

Познавање историјског развоја и техничких својстава ренесансног контрапункта представља полазну основу у функцији разумевања контрапунктских садржаја.

Ученике је неопходно упознати са различитим облицима раног вишегласја кроз теоретска објашњења, нотне и звучне примере, подстицајући разликовање врста, а код напреднијих ђака и компоновања. На сличан начин може се приступити и извођачким саставима и различитим врстама старе нотације (препознавање старих инструмената на сликама, разликовање звука, упознавање са различитим врстама нотације, читање старих записа, подстицање ученика да сами запишу једноставније мелодије у одабраној врсти старе нотације). Модусе је неопходно обновити теоретски и упознати ђаке са свим њиховим специфичностима у периоду Ренесансе. Након тога може се приступити анализи модалних карактеристика кроз задате кратке примере, а потом и у ренесансним делима, примењујући све научено до сада (врсте вишегласја, знања о извођачком саставу и читање у различитим облицима старе нотације).

Као корелацију са наставом солфеђа, требало би укључити и певање модалних примера из литературе, али и писмене и усмене диктате. У зависности од нивоа знања и интересовања ученичке групе, као и доступног времена, могуће је укључити разне занимљиве музичке дисциплине и игре (извођење анализираних вишегласних примера тако што ће поједине деонице бити свиране на различитим доступним инструментима, а поједине отпеване, разне врсте игара и квизова у зависности од маште ученика и наставника).

Израда имитационог двогласног и трогласног става са текстом

Након оваквог увођења ученика у ренесансну музику, могуће је приступити детаљнијем изучавању контрапунктских поступака кроз израду задатака и анализу у оквиру одабраних композиција главних представника зреле Ренесансе.

Полазна основа је упознавање са мелодијским и ритмичким карактеристикама Ренесансе, кроз писање кантус фирмуса и флоридуса, али и анализирање њихових карактеристика у задатим примерима. И овде је могуће укључити разне занимљиве дисциплине и игре (препознавање грешака у примерима написаним од стране наставника, међусобно прегледање урађених задатака од стране ученика, свирање и певање примера, различите врсте писмених и усмених диктата, писање примера за различите гласове или инструменте, у различитим модусима, врстама нотације...). Корисно је подстицати ученике да сами осмишљавају различите врсте музичких игара у којима ће користити и тестирати стечено знање.

Пошто су карактеристике једногласа детаљно обрађене, сада је потребно приступити изучавању двогласног и трогласног ренесансног контрапункта. Препоручује се компаративни приступ двогласу и трогласу у исто време, јер се на тај начин убрзава процес упознавања са законитостима вишегласја. У том смислу полази се од сазвучја на тезама у двогласу, а одмах потом и у трогласу, кроз

све већ поменуте дисциплине (израда задатака, анализа у задатим примерима, проналажење грешака, свирање и певање, усмених и писмених диктата, као и осмишљених интересантних игара од стране ученика и наставника у циљу коришћења и тестирања стеченог знања). На исти начин обрађују се и остале лекције, редоследом предложеним у садржајима двогласног и трогласног полифноног става.

Неопходно је ученике постепено довести до нивоа знања на ком ће бити оспособљени да самостално напишу и анализирају један одсек двогласног и трогласног мотета. Иако је предложени редослед изучавања двогласни и трогласни контрапункт у исто време, наставницима је остављен избор начина на који ће ученике довести до коначног циља (обрада свих контрапунктских поступака у двогласу, а затим у трогласу или по индивидуално развијеним методама наставника).

Познавање ренесансних музичких облика

Знање из области ренесансне музике, ученици ће заокружити упознавањем различитих музичких облика предвиђених садржајима. Потребно је објаснити ђацима карактеристике сваког музичког облика посебно, спровести их кроз анализу одабраних дела помоћу партитуре или звука (или и партитуре и звука у исто време). И овде се оставља простор за осмишљавање различитих музичких игара и тестова од стране ученика и наставника, како би се на динамичан и креативан начин дошло до комплетирања знања из ове области. Редослед увођења музичких облика такође може бити изборни за сваког наставника.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима контрапункта битно је да ученици препознају ренесансни звук, полифонију, извођачке саставе из тог периода, упознају стару нотацију, изуче специфичности контрапунктских поступака и упознају се са различитим музичким облицима карактеристичним за период Ренесансе. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу контрапунктских садржаја. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу, као и развоју креативности ученика кроз различите музичке дисциплине.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења. У трећем разреду одсека за музичку теорију предвиђена су четири писмена задатка, по два у сваком полугодишту, у трајању од два школска часа.

Назив предмета	КОНТРАПУНКТ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Контрапункт је да код ученика развије знања у области историјског развоја и техничких својстава барокног контрапункта, вештину израде имитационог двогласног и трогласног става као и препознавања барокних музичких облика.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– објасни основне карактеристике барока и разлике у односу на период ренесансе; – наведе, анализира и слушно препознаје инструменталне и вокално-инструменталне облике барока; – препозна различите извођачке саставе барокних композиција на основу записа или звука; – објасни развој тоналне хармоније; – анализира мелодијско-ритмичке карактеристике барокних композиција; – компонује једногласне мелодије у стилу барока; – примени у задацима композиционе поступке ренесансе кроз двогласни и трогласни инструментални став; – компонује први део двогласне инвенције и експозицију трогласне фуге; – препозна композиционе поступке барока у одабраним делима; – коментарише композиционе поступке након изведених или одслушаних делова композиције; – објасни историјски развој инструменталних облика барока, њихове главне карактеристике и наведе најзначајнија дела и композиторе; – анализира и слушно препознаје инструменталне облике барока;		
	ОСНОВИ БАРОКНОГ КОНТРАПУНКТА	Историјска појава музичког барока. Вокално-инструментални облици. Инструменти и инструментални облици. Од модалне ка тоналној хармонији. Мелодија и ритам. Хармонска средства барокне музике.
	ДВОГЛАСНИ И ТРОГЛАСНИ ПОЛИФОНИ СТАВ	Представљање акорда у двогласном и трогласном ставу. Ванакордски тонови. Двоструки и троструки контрапункт. Имитација. Канон у двогласном и трогласном ставу. Секвенце.
	ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ БАРОКА	Двогласна и трогласна инвенција. Фуга. Прелудијум, токата, фантазија, корална предигра, ричеркар, барокна свита, полифоне варијације.
Програм смотре/испита: 1. Израда експозиције фуге на задату тему. 2. Анализа фуге; 3. Слушни тест (препознавање музичких облика барока).		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ КОНТРАПУНКТ ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ и ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ и ОБРАДУ ЗВУКА – ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

I. УВОДНИ ДЕО

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Садржаји контрапункта су повезани са садржајима других предмета и усмерени ка упознавању музике Барока у целини, њених законитости и најбитнијих одлика. Наставник контрапункта својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједничтва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика понекад није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Контрапункт се састоји од више сегмената: познавање историјског развоја и техничких својстава барокног контрапункта, израде имитационог двогласног и трогласног става и познавања барокних музичких облика.

Наведени сегменти су међусобно повезани иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладава-

ње нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Циљ предмета контрапункт, између осталог, јесте развијање свести о полифонији и примењивању стечених контрапунктских знања на настави других предмета.

Историјски развој и техничка својства ренесансног контрапункта

Познавање историјског развоја и техничких својстава барокног контрапункта представља полазну основу у функцији разумевања контрапунктских садржаја.

Ученике је неопходно упознати са основним карактеристикама музичког Барока, стално вршећи компарацију са већ добро изученим периодом Ренесансе. На исти начин као у претходном разреду, потребно је приступити изучавању свих сегмената (основне карактеристике, музички облици, инструменти, тонална основа). И овде би као корелацију са наставом солфеџа требало укључити и певање барокних примера из литературе, али и писмене и усмене диктате. У зависности од нивоа знања и интересовања ученичке групе, као и доступног времена, могуће је укључити разне занимљиве музичке дисциплине и игре (извођење анализираних вишегласних примера тако што ће поједине деонице бити свирани на различитим доступним инструментима, а поједине отпеване, разне врсте игара и квизова у зависности од маште ученика и наставника), што све доприноси неговању креативности, појачава динамичност наставе и одржава мотивисаност ученика.

Израда имитационог двогласног и трогласног става

Након оваквог увођења ученика у барокну музику, могуће је приступити детаљнијем изучавању контрапунктских поступака кроз израду задатака и анализу у оквиру одабраних композиција главних представника зрелог Барока.

Полазна основа је упознавање са мелодијским, ритмичким и хармонским карактеристикама Барока, кроз писање једногласних мелодија, али и анализирање њихових карактеристика у задатим примерима. И овде је могуће укључити разне занимљиве дисциплине и игре (препознавање грешака у примерима написаним од стране наставника, међусобно прегледање урађених задатака од стране ученика, свирање и певање примера, различите врсте писмених и усмених диктата, писање примера за различите гласове или инструменте...). Корисно је подстицати ученике да сами осмишљавају различите врсте музичких игара у којима ће користити и тестирати стечено знање.

Пошто су карактеристике једногласа детаљно обрађене, сада је потребно приступити изучавању двогласног и трогласног барокног контрапункта. Препоручује се компаративни приступ двогласу и трогласу у исто време, јер се на тај начин убрзава процес упознавања са законитостима вишегласја. У том смислу полази се од постављања акорада у двогласу, а одмах потом и у трогласу, кроз све већ поменуте дисциплине (израда задатака, анализа у задатим примерима, проналажење грешака, свирање и певање, усмених и писмених диктата, као и осмишљених интересантних игара од стране ученика и наставника у циљу коришћења и тестирања стеченог знања). На исти начин обрађују се и остале лекције, редоследом предложеним у садржајима двогласног и трогласног полифноног става. Неопходно је ученике постепено довести до нивоа знања на ком ће бити оспособљени да самостално напишу и анализирају први део двогласне инвенције и експозицију трогласне фуге.

Иако је предложени редослед изучавања двогласни и трогласни контрапункт у исто време, наставницима је остављен избор начина на који ће ученике довести до коначног циља (обрада свих контрапунктских поступака у двогласу, а затим у трогласу или по индивидуално развијеним методама наставника).

Познавање барокних музичких облика

Знање из области барокне музике, ученици ће заокружити упознавањем различитих музичких облика предвиђених садржајима. Потребно је објаснити ђацима карактеристике сваког музичког облика посебно, спровести их кроз анализу одабраних дела помоћу партитуре или звука (или и партитуре и звука у исто време). И овде се оставља простор за осмишљавање различитих музичких

игара и тестова од стране ученика и наставника, како би се на динамичан и креативан начин дошло до комплетирања знања из ове области. Редослед увођења музичких облика такође може бити изборни за сваког наставника.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима контрапункта битно је да ученици препознају барокни звук, полифонију, извођачке саставе из тог периода, изуче специфичности контрапунктских поступака и упознају се са различитим музичким облицима карактеристичним за период Барока. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу контрапунктских садржаја. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу, као и развоју креативности ученика кроз различите музичке дисциплине.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења. У четвртом разреду одсека за музичку теорију предвиђена су четири писмена задатка, по два у сваком полугодишту, у трајању од два школска часа.

ПРОГРАМ ПРЕДМЕТА КОЈИ ЈЕ ЗАЈЕДНИЧКИ НА СВИМ ОДСЕЦИМА ОСИМ НА ОДСЕКУ ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са карактеристикама вокалне, инструменталне и вокално-инструменталне традиционалне музике, као и да формира однос према музичком наслеђу.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – објасни друштвено-историјски и културолошки контекст у коме су се стекли услови за развој етномузикологије у свету; – издвоји значајна открића која су утицала на развој етномузикологије; – наведе сличности и разлике између етномузикологије и сродних дисциплина; – објасни различите теоријске оријентације у етномузикологији; – објасни допринос српских композитора 19. и прве половине 20. века за развој етномузикологије у Србији; – звучно разликује различите врсте хетерофоније; – звучно препознаје старије и новије двогласно певање; – покаже на карти територијалне целине у Србији у којима је заступљена једногласна и/или вишегласна вокална пракса; – наведе разлике према којима је извршена општа класификација традиционалних музичких инструмената; – наведе функцију и репертоар идиофоних и мембранофоних инструмената; – звучно разликује идиофоне и мембранофоне инструменте; – упореди доживљаје при слушању традиционалне и уметничке музике. 	<p>РАЗВОЈ ЕТНОМУЗИКОЛОШКЕ ДИСЦИПЛИНЕ</p> <p>ВОКАЛНА ТРАДИЦИЈА СРБИЈЕ</p> <p>ИДИОФОНИ ТРАДИЦИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ</p> <p>МЕМБРАНОФОНИ ТРАДИЦИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ</p>	<p>Етномузикологија – појам и дефиниције. Проналазак фонографа и центсистем. Оснивање архива и институција. Теренска истраживања. Антрополошка и музиколошка оријентација. Сродне дисциплине етномузикологији – етнокорологија, етнологија-антропологија, музикологија, социологија, народна књижевност дијалектологија... Развој етномузикологије у свету. Развој етномузикологије у Србији.</p> <p>Народна песма – појам и класификација. Појам „глас“ у српском народном певању и црквеном појању. Вокална традиција у Србији: – Једноглас: – Вишеглас: 1. Старије сеоско двогласно певање 2. Новије сеоско двогласно певање.</p> <p>Општа класификација традиционалних музичких инструмената. Идиофони инструменти – класификација према начину добијања звука: – непосредним ударањем: клепало, звона, кастањете од кукурузног стабла; – посредним ударањем: чегрталка; – трзањем: дромбуља; – превлачењем, стругањем, трљањем: ћемане од кукурузног стабла; – трескањем: деф, звечке.</p> <p>Класификација према начину добијања звука: – ударањем: даире, дарабука, деф, тупан, тапан, гоч, тимбелек; – трењем: бегеш, ћупа.</p>

Кључне речи: развој етномузикологије, вокална традиционална музика, идиофони и мембранофони инструменти.

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са карактеристикама вокалне, инструменталне и вокално-инструменталне традиционалне музике, као и да формира однос према музичком наслеђу.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – разликује обредну и обичајну вокалну праксу; – наведе различите музичке жанрове обредне и обичајне вокалне праксе; – звучно разликује песме календарског циклуса; – наброји територијалне целине у Србији у којима је заступљена обредна и обичајна вокална пракса; – наведе елементе потребне за анализу мело поетских облика; – разликује према грађи аерофоне дувачке инструменте; – наведе функцију и репертоар који се изводи на аерофоним инструментима; – покаже на карти територијалне целине у Србији у којима су заступљени аерофони дувачки инструменти; – звучно разликује сваки аерофони дувачки инструмент; – наброји сличности и разлике кордофоних инструмената који се јављају на простору бивше Југославије; – звучно препозна све инструменталне традиционалне ансамбле у одслушаним примерима; – упореди доживљаје при слушању традиционалне и уметничке музике; – објасни мотиве и друштвено-историјски оквир за појаву новокомпоноване музике у Србији; – објасни феномен World music у Србији; – критички просуђује нове музичке појаве у друштву. 	<p>ОБРЕДНА И ОБИЧАЈНА ВОКАЛНА ПРАКСА</p>	<p>Синкретизам у обредно-обичајној вокалној пракси. Коледарске песме. Лазаричке песме. Песме за обредно љуљање. Турђевданске песме. Краљичке песме. Додолске песме. Крстоношке песме. Маткање. Јеремијске песме. Седењкарске песме. Жетварске песме. Успаванке и стријбарске песме. Свадбене песме. Тужбалице. Анализа мелопоетских облика: врста стиха, облик, метроритам, тонски низови, каденце.</p>
	<p>АЕРОФОНИ ТРАДИЦИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ</p>	<p>Једноставни аерофони инструменти: бич, зујача, чигра. Дувачки аерофони инструменти: 1. Инструменти са кружним бридом: – отворени с оба краја: кавал, шупељка. – отворен на горњем крају (тип Панове свирале): дудурејш. – инструменти са прорезом и бридом: фрула, двојнице, цевара, окарина. 2. Инструменти са ударним језичком: – једноструким: диле, гајде. – двоструким: зурле, сопиле. 3. Инструменти са левкастим наусником: рикало (бушен), лимене трубе.</p>
	<p>КОРДОФОНИ ТРАДИЦИОНАЛНИ ИНСТРУМЕНТИ</p>	<p>Класификација према начину добијања звука: – трзањем (окидањем) жице: Тамбуре у Војводини, ћителија, шаргија, саз; – гуђењем (превлачење гудалом): гусле, лира, лијерица, ћемане, виолина;</p>
	<p>ИНСТРУМЕНТАЛНИ АНСАМБЛИ</p>	<p>Тамбурашки ансамбли. Трубачи. Паљкари. Ансамбли фрулаша.</p>
	<p>НОВОКОМПОНОВАНА И ПОПУЛАРНА МУЗИКА</p>	<p>Новокомпонована музика. World music.</p>

Кључне речи: Обредна и обичајна вокална пракса, мелопоетска анализа, традиционални инструменти, ансамбли, новокомпонована музика; worldmusic.

ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
(Одсек за српско традиционално певање и свирање)

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са основним карактеристикама вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне традиционалне музике, као и да музичко наслеђе чита/тумачи кроз етномузиколошке научне методе
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе разлике предмета проучавања етномузикологије кроз њен развој; – опише својим речима карактеристике различитих тенденција у развоју етномузикологије; – објасни значај оснивања институција у функцији развоја научних дисциплина; – објасни јасне разлике у приступима домаћих етномузиколога; – дефинише разлике између етномузикологије и сродних наука; – разликује методе научног рада у етномузикологији; – својим речима опише разлику антрополошке и музиколошке оријентације у етномузикологији; – самостално уочи и презентује разлике према којима је спроведена класификација народних инструмената; – опише према фотографији или видео снимку идиофоне и мембранофоне народне инструменте; – одреди класификацију, функцију и репертоар свих обрађених идиофони и мембранофони народних инструмената; – на основу звука препозна обрађене идиофоне и мембранофоне инструменте; – теоријски опише и практично примени поступке из мелографске методе на примерима једногласне вокалне праксе; – мелографише задате звучне примере самостално или уз помоћ наставника.	РАЗВОЈ ЕТНОМУЗИКОЛОШКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Предмет проучавања етномузикологије. Сродне научне дисциплине (етнокореологија, етнологија, антропологија, музикологија, социологија, теорија народне књижевности...). Појам музичког фолклора у етномузикологији. Основне методе етномузиколошког научног рада: – етнографска; – мелографска; – дескриптивна. Проналазак фонографа и цент систем. Историјски преглед оснивања архива и институција значајних за етномузикологију. Формирање и развој етномузиколошке дисциплине у свету. Антрополошка и музиколошка оријентација у етномузикологији. Формирање и развој етномузиколошке дисциплине код нас (Стеван Ст. Мокрањец, Коста Манојловић, Милоје Милојевић, Владимир Ђорђевић, сестре Јанковић, Миодраг Васиљевић, Љубинко Миљковић, Радмила Петровић, Драгослав Девић, Димитрије Големовић, Јасминка Докмановић, Јелена Јовановић, Данка Лајић Михајловић, Сања Радиновић, Мирјана Закић, Младен Марковић...)
	ИДИОФОНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ	Народни музички инструменти: – појам; – функција; – класификација. Класификација идиофони народних инструмената према начину добијања звука: – непосредним ударањем: клепало, звона, кастањете од кукурузног стабла; – посредним ударањем: чегрталка; – трзањем: дромбуља; – превлачењем, стругањем, трљањем: ћемане од кукурузног стабла; – трескањем: деф, звечке.
	МЕМБРАНОФОНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ	Класификација мембранофони народних инструмената према начину добијања звука: – ударањем: даире, деф, дарабука, тапан, гоч, тимбелек; – трењем: бегеш (ћупа).
	МЕЛОГРАФИЈА	Основи мелографске методе. Мелографисање једногласних примера традиционалне вокалне праксе.

Кључне речи: развој етномузикологије, етнографија, мелографија, дескрипција, идиофони народни инструменти, мембранофони народни инструменти.

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са основним карактеристикама вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне традиционалне музике, као и да музичко наслеђе чита/тумачи кроз етномузиколошке научне методе
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима карактеристике различитих типова вокалне традиције у Србији; – звучно и нотно разликује типове вокалне традиције у Србији; – самостално препозна типове вокалне праксе на терену на основу обављених истраживања у Србији; – класификује народне песме према њиховим карактеристикама; – поброји најбитнија истраживања и истраживаче традиционалне музике у Србији; – објасни значај истраживања традиционалне музике за развој етномузикологије; – изложи своје мишљење како су истраживачи у Србији допринели развоју поља проучавања и етномузиколошких метода; – самостално уочи разлике према којима је спроведена класификација аерофоних народних инструмената и одреди њихову функцију и репертоар; – опише и звучно препозна аерофоне народне инструменте; – теоријски опише и практично примени поступке мелографске методе на примерима једногласне и двогласне вокалне праксе; – теоријски опише и практично примени поступке мелографске методе на примерима фрулашке праксе; – мелопоетски и формално анализира урађене задатке или примере из литературе. 	ВОКАЛНА ТРАДИЦИЈА СРБИЈЕ	<p>Народна песма – појам и класификација.</p> <p>Појам <i>глас</i> у српском народном певању и црквеном појању.</p> <p>Вокална традиција у Србији 1. Једноглас</p> <p>2. Вишеглас:</p> <ul style="list-style-type: none"> – старије сеоско двогласно певање; – новије сеоско двогласно певање. <p>Приказ истраживања традиционалне музике у Србији (тумачења етномузиколошких публикација):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стеван Ст. Мокрањац – Етномузиколошки записи; – Милоје Милојевић – Народне песме и игре Косова и Метохије; – Миодрaг А. Васиљевић – Народне мелодије с Косова и Метохије; – Миодрaг А. Васиљевић – Народне мелодије лесковачког краја; – Радмила Петровић, Српска народна музика; – Драгослав Девић: Народна музика Драгачева; Народна музика Црноречја; <p>Културна историја Сврљига II;</p> <p>– Димитрије О. Големовић, Народна музика титовоужичког краја.</p>
	АЕРОФОНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ	<p>Једноставни аерофони инструменти: бич, зујача, чигра.</p> <p>Аерофони дувачки инструменти:</p> <p>1. инструменти са кружним бридом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – отворени са оба краја (кавал, шупељка); – отворен на горњем крају (тип Панове свирале – дудурејш); – инструменти са прорезом и бридом (фрула, двојнице, цевара, окарина). <p>2. Инструменти са ударним језичком:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једноструким (дипле, гајде), – двоструким (зурле, сопиле). <p>3. Инструменти са левкастим наусником:</p> <ul style="list-style-type: none"> – рикало (бушен), лимене трубе.
	МЕЛОГРАФИЈА	<p>Мелопоетска анализа вокалне праксе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – врсте стиха; – облик; – каденце; – метроритам; – тонски низови. <p>Мелографисање и анализа једногласних и двогласних примера вокалне праксе.</p> <p>Мелографисање и анализа фрулашке праксе.</p>

Кључне речи: истраживачи, публикације, народна песма, вокална традиција, аерофони народни инструменти, мелографија.

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са основним карактеристикама вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне традиционалне музике, као и да музичко наслеђе чита/ тумачи кроз етномузиколошке научне методе
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – теоријски објасни појам жанра у етномузикологији; – одреди жанр гледајући нотни или слушајући звучни пример; – опише својим речима функцију и карактеристике обредно-обичајне вокалне традиције у Србији; – самостално уочи разлике према којима је спроведена класификација кордофоних народних инструмената и одреди њихову функцију и репертоар; – опише и звучно препозна кордофоне народне инструменте; – теоријски опише и практично примени поступке мелографске методе на примерима обредно-обичајне вокалне праксе; – мелопоетски анализира урађене задатке или примере из литературе. 	ОБРЕДНА И ОБИЧАЈНА ВОКАЛНА ПРАКСА	Синкретизам у обредно-обичајној вокалној пракси. Појам и дефинисање жанра у етномузикологији. Обредне и обичајне вокалне праксе у Србији: – Коледарске песме; – Лазаричке песме; – Песме за обредно љуљање; – Турђевданске песме; – Краљичке песме; – Додолске песме; – Басме за престанак кише; – Крстоношке песме; – Песме за рођење пчела; – Јеремијске песме; – Седељачке песме; – Жетварске песме; – Успаванке и стриџбарске песме; – Свадбене песме; – Славске песме; – Тужбалице.
	КОРДОФОНИ НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ	Класификација кордофоних народних инструмената према начину добијања звука: – трзањем (окидањем) жице: тамбуре у Војводини, ћителџа, шарџија, саз; – гуђењем (превлачење гудалом): једностране гусле, двостране гусле, лијерица, ћемане, виолина.
	НАРОДНИ ИНСТРУМЕНТАЛНИ АНСАМБЛИ	Тамбурашки ансамбли. Трубачи. Паљкари. Ансамбли фрулаша.
	МЕЛОГРАФИЈА	Мелографија и анализа обредно-обичајне вокалне праксе. Мелографија и анализа обредно-обичајне инструменталне праксе.

Кључне речи: жанр, обредно-обичајна вокална пракса, кордофони народни инструменти, мелопоетска анализа, мелографија.

Назив предмета	ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етномузикологија је да код ученика развије знања и вештине које доприносе разумевању основних појмова етномузикологије, да их упозна са основним карактеристикама вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне традиционалне музике, као и да музичко наслеђе чита/ тумачи кроз етномузиколошке научне методе
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише развој новокомпоноване народне музике; – именује промене у примени музичких изражајних средстава у односу на традиционалну музику; – наведе другачије музичке структуре у односу на традиционалну музику; – самостално одреди трансформисане музичке параметре у новокомпонованој, worldmusic и популарној музици на основу звучних примера; – дискутује о различитим музичким мишљењима; – тумачи друге културе ван сопствене културне позиције; – опише појаву и развој WorldMusic културе; – опише друштвене предуслове за стварање популарне културе; – опише развој одређених музичких праваца популарне културе; – примени етнографску методу у теренском истраживању и донесе закључке о квалитету добијених података самостално или уз помоћ наставника; – исказа мишљење о значају етнографске методе при истраживачком раду; – теоријски опише и практично примени дескриптивну методу на основу добијених података из етнографске методе. 	НОВОКОМПОНОВАНА, WORLD MUSIC И ПОПУЛАРНА МУЗИКА	Појам и дефиниције новокомпоноване народне музике. Појава и феномен WorldMusic у свету. Појава и феномен WorldMusic у Србији и региону. Популарна култура у музици: – друштвени предуслови стварања популарне музике; – историјски развој нових музичких праваца; – популарни музички правци у Србији.
	ЗВУЧНА ЕТНОГРАФИЈА И ДЕСКРИПЦИЈА	Звучна етнографија – поставка методе. Примена методе звучне етнографије. Поставка дескриптивне методе у етномузикологији. Обрада актуелне етномузиколошке литературе.

Кључне речи: новокомпонована народна музика, worldmusic, популарна музика, етнографија, истраживачки рад, дескрипција, актуелна стручна литература.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈА НА СВИМ ОДСЕЦИМА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Етномузикологија има за циљ свеобухватан приказ основних законитости традиционалне и популарне музичке праксе у Србији, као и у других култура кроз елаборацију стручних материјала, теоријску експликацију и практичну примену етномузиколошких метода. Природа саме материје указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке, нарочито када су у питању мелографија и анализа музике, етнографска метода али и промишљања о материјалима у складу са њиховим контекстом, а које су предмет изучавања овог плана и програма.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност обради традиционалних и популарних музичких пракси у оквиру којих ученици развијају лични однос према поменутиим музичким материјама, са циљем да постепена рационализација искуства временом постаје теоријски и методолошки оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у промишљању музичких пракси, мелографисању, анализи и дискутовању при слушању адекватне музике, као и развијању потенцијала за критичко мишљење у оквирима етномузикологије.

Наставник има могућност да по слободном избору одабере и литературу која није наведена у програму, водећи рачуна о примерности наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, музичко-естетским адекватним моментима, исходима, као и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрани садржај који се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Учењем о традиционалним и популарним музичким праксама светска културна баштина ће сачувати један важан и богат културни сегмент створен у прошлости, проистекао из основних стваралачких интенција колективног музичког изражавања. Учење о традиционалним музичким праксама доприноси упознавању кодираног система традиционалног корпуса и улоге коју оне имају у друштву.

Поред тога предмет Етномузикологија има за циљ и овладавање методама мелографије, етнографије и дескрипције. Примена поменуте три методе које чине сложени систем у етномузикологији треба да буду прилагођене средњошколском узрасту и у највећој мери коришћене за потребе разумевања елаборације стручних ма-

теријала и теоријске експликације проучаваних феномена. Такође, предлаже се да управо звучни и/или нотни записи традиционалне или популарне музике представљају основу приликом остваривања одређених садржаја, који потом чине предмет разматрања у теоријској области предмета.

Програм наставе и учења овог предмета треба реализовати првенствено преко аудио и видео примера као и кроз упућивање ученика на доступну литературу. Ученике треба у што већем броју укључивати у припрему презентација одређених садржаја из програма имајући у виду њихове индивидуалне способности и афинитете као и локалитет саме школе.

Спајањем пажљиво одабраних музичких примера за слушање и поменутих метода, добиће се целовито знање које за циљ има смештање одређене музике у конкретне културне праксе. Таква целина је основ разумевања етномузикологије као науке о музици и она је неопходна за остваривање циља овог програма.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Етномузикологије најбитније је развијање функционалног размишљања о музици али и, не мање битно, савладавање вештина употреба метода у етномузикологији. Смер наставе је такав да се увек креће од конкретног музичког примера ка његовом тумачењу, уз примену одговарајућих поступака. Оцењивање се врши усмено и писмено када су у питању теоретска знања и практично у смислу реализације задатака који се односе на конкретну примену одређених метода у учионици и на терену (само за ученике Одсека за српско традиционално певање и свирање).

На завршној години ученици Одсека за српско традиционално певање и свирање у обавези су да на основу теренског истраживања или обрађених садржаја из литературе напишу есеј. Критеријум у оцењивању јесте уложени труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а истовремено потенцирати подржавајући однос како према ученицима, тако и међу ученицима са циљем развијања осећања сигурности, и припадности.

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ (ИЗБОР)

Прва година:

- Bleking, Džon: *Pojam muzikalnost*, Beograd, Nolit, 1992.
- Bose, Fritz: *Etnomuzikologija*, Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1989.
- Gojković, Andrijana: *Narodni muzički instrumenti*, Beograd, Vuk Karadžić, 1989.
- Големовић, Димитрије О.: *Крстивоје*, Ваљево, Градац, 2009.
- Девић, Драгослав: „Сакупљачи народних мелодија у Србији и њихове збирке”, *ГЕМ у Београду*, књ. 22–23, Београд, Етнографски музеј у Београду, 1960, 99–122.
- Dević, Dragoslav: *Osnovna melografska uputstva*, Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1974.
- Dević, Dragoslav: *Etnomuzikologija, III deo – instrumenti* (skripta), Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1977.
- Đorđević, Vladimir R.: „Nekoji dečji narodni muzički instrumenti”, „*Sv. Cecilija*” (*Smotra za crkvenu glazbu s glazbenim prilogom. Glasilo Cecilijina društva u Zagrebu*), sv. 5, god. XXII, Zagreb, 1928, 201–205.
- Живчић, Ана: *Развој транскрипције и нотације у српској етномузикологији у односу на његов интернационални контекст*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2008. (у рукопису)
- Županović, Lovro: „Napjevi iz Hektorovićeve Ribarenja u svijetlu suvremene muzikološke interpretacije”, *Zvuk*, br. 100, Sarajevo, 1969, 477–496.
- Изалиј, Земцовски: „Етномузикологија – стогодишњи пут”, *Народно стваралаштво – folklore*, год. XXVI, св. 1–4, Београд, 1987, 14–28.
- Марковић, Младен: „Етномузикологија у Србији – путеви и путокази”, *Нови звук (интернационални часопис за музику)*, бр. 3, ур. др Мирјана Веселиновић-Хофман, Београд, СОКОЈ, 1994, 19–30.

– Мартиновић, Јелена: *Предмет и циљ етномузикологије – научна мисао западне хемисфере*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2001. (у рукопису)

– Монографија Факултета музичке уметности: *80 година Музичке академије*, Београд, ФМУ, 2017.

Друга година:

– Andrejević, Andrej: *Covara (aerofoni instrument sa bridom iz visočkog kraja)*, seminarski rad sa FMU u Beogradu, 2002. (u rukopisu)

– Васиљевић, Миодраг, А.: *Народне мелодије лесковачког краја*, САН, Посебна издања књ. СССРХХХ, Музиколошки институт књ. 11, Београд, Научно дело, 1960.

– Васиљевић, Миодраг, А.: *Народне мелодије с Косова и Метохије* (редакција: З. М. Васиљевић), Београд – Београдска књига, Књажевац – Нота, 2003.

– Vukičević, Mirjana: *Diple stare Crne Gore*, Etnoantropološki problem – Monografije, Knjiga 15, Beograd, 1990.

– Вукичевић-Закић, Мирјана: „Двојнице бордунског типа у музичкој традицији источне Србије”, *Развитак*, год. XXXII, бр. 3–4 (188–189), Неготин – Крајина, 1992, 104–109.

– Вукосављевић, Петар Д.: *Гајде у Србији (њихова сазвучја и могућност уклапања у савремени оркестар)*, Београд, Радио – Београд, 1979.

– Вукосављевић, Петар Д.: *Ерске гајде*, Београд, Радио – Београд, 1981.

– Гојковић, Андријана: „О српским свиралама – јединкама”, *Рад VII Конгреса фолклориста Југославије (Охрид 1960)*, Охрид, 1964, 217–222.

– Големовић, Димитрије О.: *Народна музика титовоужичког краја*, Посебна издања, књ. 30, САНУ, Београд, Етнографски институт, 1990.

– Големовић, Димитрије О.: „Српско двогласно певање (облици – порекло – развој) I”, *Нови звук*, бр. 8, Београд, СОКОЈ, 1996, 11–22.

– Големовић, Димитрије О.: „Српско двогласно певање (облици – порекло – развој) II”, *Нови звук*, бр. 9, Београд, СОКОЈ, 1997, 21–37.

– Големовић, Димитрије О.: *Народна музика Југославије: XVI квиз Музичке омладине Србије*, Београд, Музичка омладина Србије, 1997.

– Големовић, Димитрије О.: „Једноглас у нашем народном певању као један од видова трансформације двогласа”, *Фолклор – Музика – Дело (IV међународни симпозијум, Београд, 1995)*, Београд, ФМУ, 1997, 265–277.

– Golemović, Dimitrije O.: „Graditelj dvoenica Proko Puzović”, *Zvuk*, br. 1, Sarajevo, SOKOJ, 1984, 56–67.

– Големовић, Димитрије О.: „Гајдаш Димитрије Перић (прилог проучавању музичке традиције североисточне Србије)”, *Развитак* бр. 1, Зајечар, Новинско-издавачка организација ООУР „Тимок”, 1985, 83–89.

– Големовић, Димитрије О.: „Именовање као начин означавања народних песама у српском народном певању”, *Дани Владе С. Милошевића*, научни скуп (зборник радова), Бања Лука, Академија умјетности Бања Лука, 2006, 5–16.

– Девић, Драгослав: „Окарина (село Доња Мутница, Србија)”, *Рад VII конгреса СФЈ (Охрид 1960)*, Охрид, 1964, 207–215.

– Девић, Драгослав: „Музичка традиција Неготинске Крајине (Прилог етномузиколошкој анализи)”, *ГЕМ у Београду*, књ. 31–32, Београд, Етнографски музеј у Београду, 1969, 409–420.

– Девић, Драгослав: „Рикало – бушен, пастирска труба у североисточној Србији”, *Мокрањчеви дани 1968 – Зборник радова са састанка етнолога, фолклориста и музиколога*, организациони одбор „Мокрањчеви дани” у Неготину и Новинска установа „Тимок” – Зајечар, Неготин–Зајечар, 1969, 97–109.

– Девић, Драгослав: „Сврљишка цевара и њена лимитрофна типичност”, *Народно стваралаштво – folklor*, год. X, св. 37–38, Београд, 1971, 67–73.

– Dević, Dragoslav: *Etnomuzikologija, III deo – instrumenti* (skripta), Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1977.

– Девић, Драгослав: „Савремене тенденције развоја свирале у Србији у процесу акултурације”, *Развитак*, бр. 4–5, Зајечар, 1978, 69–71.

– Dević, Dragoslav: „Opšti pregled narodnih muzičkih instrumenata u Vojvodini sa posebnim osvrtom na gajde u Srbiji”, *Рад XX конгреса СУФЈ (Нови Сад, 1973)*, Београд, СУФЈ, 1978, 173–190.

– Dević, Dragoslav: *Етномузикологија I и II deo* (skripta), Beograd, FMU, 1981.

– Девић, Драгослав: „Цевара – особена врста свирале у источној Србији као производ међукултурних контаката”, *Македонски фолклор*, год. XVII, бр. 34, Скопје, 1984, 173–180.

– Девић, Драгослав: *Народна музика Драгачева*, Београд, Факултет музичке уметности у Београду, 1986.

– Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја у светлости етногенетских процеса*, ЈП штампа, радио и филм Бор, Културно-образовни центар Бољевац, Београд, Факултет музичке уметности, 1990.

– Dević, Dragoslav: „Osobnosti srpskog i vlašskog pevanja u severoistočnoj Srbiji”, *Narodna umjetnost*, posebno izdanje, br. 3 (posvećeno Vinku Žganecu), Zagreb, 1991, 289–307.

– Девић, Драгослав: „Народна музика”, *Културна историја Сврљига, књига II – језик, култура и цивилизација*, ур. Сретен Петровић, Сврљиг – Народни Универзитет, Ниш – Просвета, 1992, 427–539.

– Девић, Драгослав: „„Дудурејш” једнотонске свирале из Хомоља”, *Човек и музика (Међународни симпозијум, Београд, 20–23. јун, 2001)*, Београд, Vedes, 2003, 627–630.

– Živković, Dragiša: *Teorija književnosti sa teorijom pismenosti*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1992.

– Закић, Мирјана: „Контекстуални спецификум дипларских мелодија”, *Дани Владе С. Милошевића*, научни скуп (зборник радова), Бања Лука, Академија умјетности Бања Лука, 2007, 29–40.

– Закић, Мирјана: „Опште карактеристике жанрова зимског обредног полугођа”, *Обредне песме зимског полугођа*, Етномузиколошке студије – дисертације свеска 1/2009, Београд, Факултет музичке уметности у Београду, 2009, 96–108.

– Закић, Мирјана и Јовановић, Јелена: „Ликовни, етнографски и литерарни извори о инструменту кавал на територији Србије и Македоније”, *Прештампано из Зборника Матице српске за сценске уметности и музику 49*, Нови Сад, 2013.

– Закић, Мирјана и Јовановић, Јелена: „Етномузиколошки извори о инструменту кавал на територији Србије и Македоније”, *Прештампано из Зборника Матице српске за сценске уметности и музику 50*, Нови Сад, 2014.

– Јаковљевић, Растко С.: „Човек – инструмент – звук: Аспекти развоја свирале у Србији”, *Зборник Матице српске за сценску уметност и музику*, Нови Сад, Матица српска, 2009, 93–112.

– Лајић-Михајловић, Данка: *Гајде у Војводини*, магистарски рад, одбрањен на Академији уметности у Новом Саду, 2000. (у рукопису)

– Лакловић, Видо: *Народна књижевност I*, (Припремиле за штампу Р. Пешић и Н. Милошевић), Београд, Научна књига, 1967.

– Марковић, Загорка: *Народни музички инструменти*, Београд, Етнографски музеј у Београду, 1987.

– Милојевић, Милоје: *Народне песме и игре Косова и Метохије* (приредио Драгослав Девић), Београд, 2004.

– Миљковић, Борисав: „Проблеми термиолошког одређења инструмента фруле у контексту њеног историјског сагледавања”, *Дани Владе С. Милошевића*, научни скуп (зборник радова), Бања Лука, Академија умјетности Бања Лука, 2019. (рад у штампи)

– Мокрањац, Стеван Ст.: *Етномузиколошки записи*, том 9 (приредио Драгослав Девић), Београд, Музичко-издавачко предузеће „Нота” – Књажевац, Завод за уџбенике и наставна средства – Београд, 1996.

– Николић, Тијана: *Отворено цилиндрично тело као аерофони инструмент из рода лабијалних свирала*, семинарски рад са ФМУ у Београду, (у рукопису).

– Николић, Тијана: *Кавалска езија као облик пастирске свирке*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2004. (у рукопису).

– Петровић, Радмила: *Српска народна музика (Песма као израз народног музичког мишљења)*, САНУ, Посебна издања књ. ДХСIII, Одељење друштвених наука, књ. 98, Београд, Музиколошки институт САНУ, 1989.

– Пешић, Радмила и Милошевић Ђорђевић, Нада: *Народна књижевност*, Београд, Требник, 1996.

– Радиновић, Сања: „Развој методологије формалне аналитике у српској етномузикологији”, *Облик и реч*, Етномузиколошке студије – дисертација, свеска 3/2011, Београд, Факултет музичке уметности у Београду, 2011, 23–117.

– Rihtman, Cvjetko: *Polifoni oblici u narodnoj muzici Bosne i Hercegovine*, Bilten instituta za proučavanje folklor, Sarajevo, 1951, 7–16.

– Širola, Božidar: *Sopile i zurle*, Etnološka biblioteka 17, Zagreb, 1932.

– Širola, Božidar: *Svirale sa udarnim jezičkom*, Zagreb, JAZU, Djela, knj. XXXII, 1937.

Трећа година:

– Ајдачић, Дејан: „Жанрови свадбених песама–, *Кодови словенских култура – Свадба*, број 3, Београд, Clío, 1998, 218–238.

– Анђелковић, Јелена: *Песме уз обредно љуљање*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2001. (у рукопису).

– Брајковић, Тихомир: *Poetika žanra*, Београд, Narodna knjiga-Alfa, 1995.

– Вукичевић Закић, Мирјана: „Коледарске песме у источној Србији”, *Музички талас*, год. 8, број 28, Београд, Clío, 2001, 44–56.

– Вукичевић Закић, Мирјана: „Коледарске песме у традицији словенских народа”, *Човек и музика (Међународни симпозијум, Београд, 20–23. јун 2001)*, Београд, Vedes, 2003, 193–222.

– Вукичевић Закић, Мирјана: „Шта и како значе песме уз обредно љуљање”, *Историја и мистерија музике. У част Роксанде Пејовић*, Ур. Ивана Перковић Радак, Драгана Стојновић Новић и Данка Лајић Михајловић, Београд, ФМУ, 2006, 483–490.

– Гајић, Марта: *Basma za prestanak kiše – deo srpskog dečijeg vokalnog nasleđa*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 1998. (у рукопису).

– Гајић, Марта: *Лазаричко певање у централном делу Добрича*, дипломски рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 2003. (у рукопису)

– Гојковић, Андријана: „О терминологији народних музичких инструмената”, *Zvuk*, br. 1, Sarajevo, 1980, 50–58.

– Golemović, Dimitrije O.: „Mesto i uloga limenih duvačkih оркестара у народној музичкој пракси Србије”, *Etnomuzikološki ogledi (drugo izdanje)*, Biblioteka XX vek, knj. 95, Beograd, 2005, 211–226.

– Големовић, Димитрије О.: *Певање уз гусле*, Београд, Српски генеалогски центар, 2008.

– Dević, Dragoslav: *Etnomuzikologija, III deo – instrumenti (skripta)*, Beograd, Univerzitet umetnosti u Beogradu, 1977.

– Девић, Драгослав: „Приказ ансамбла фрулаша из североисточне Србије”, *Матица српска, Преиштампано из Зборника Матице српске за сценску уметност и музику*, бр. 3, Нови Сад, 1988, 15–21.

– Девић, Драгослав: „Паганско осећање живота у савременим пчелским песмама у Србији”, *Човек и музика (Међународни симпозијум, Београд, 20–23. јун, 2001)*, Београд, Vedes, 2003, 631–651.

– Докмановић, Јасминка: *Обредно певање за плодност (лазарице) у јужној Србији, Музички талас*, год. 7, број 27, Београд, Clío, 2000.

– Dokmanović, Jasminka: *Ženske obredne pesme za plodnost u srpskom delu centralnobalkanskog Šoplika (Oblast planinske Gornje Pčinje, Krajišta i Vlasine)*, магистарски рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 1990, (у рукопису).

– Докмановић, Јасминка: „Ђурђевданско-премуске песме у Крајишту и Власини, *Развитак*, год. XXXII, бр. 3–4 (188–189), Зајечар, 1992, 98–99.

– Закић, Мирјана: „Опште карактеристике жанрова зимског обредног полугођа”, *Обредне песме зимског полугођа*, Етномузиколошке студије – дисертације свеска 1/2009, Београд, Факултет музичке уметности у Београду, 2009, 5–16.

– Закић, Мирјана: „Народни инструменти Србије у светлости прожимања музичких традиција источног и западног Балкана”, *Мокрањац* (часопис за културу), број 11, децембар 2009, уредник: Соња Маринковић, Неготин, 2009, 48–59.

– Закић, Мирјана: „Реконструкција лазаричког опхода у Србији”, *Сунце – старешина словенског народа (Зборник „Конференције у словенском наслеђу)*, Нови Сад, ЕЕКЦ „Сфера”, 2007, 98–103.

– Јовановић, Јелена: *Старинске свадбене песме и обичаји у Горњој Јасеници (у Шумадији) – сватовски глас и његови облици*, Београд, Музиколошки институт САНУ, 2002.

– Костић, Петар: „Лазарице у селу Сурлици”, *ГЕМ у Београду*, књ. 46, Београд, Етнографски музеј у Београду, 1982, 9–39.

– Костић, Петар: „Лазарице у селу Сурлици (прилог разматрању порекла и суштине женских обредних поворки)”, *ГЕМ у Београду*, књ. 46, Београд, Етнографски музеј у Београду, 1982, 9–40.

– Лајић-Михајловић, Данка: „Порекло гусала у светлу историјата гудачких инструмената”, *Историја и мистерија музике. У част Роксанде Пејовић*, Београд, Катедра за музикологију и етномузикологију ФМУ у Београду, 2006, 123–134.

– Лајић-Михајловић, Данка: *Певање уз гусле (гусларска пракса као комуникациони процес)*, Београд, Музиколошки институт САНУ, 2014.

– Марјановић, Злата: „Улога музике у традиционалним обредима села Брза (Прилог проучавању народног музичког стваралаштва Поречја у Јужној Србији)”, *Лесковачки зборник XXXII*, Лесковац, Народни музеј, 1992, 121–152.

– Мартиновић, Јелена: *Јеремичке песме у Србији*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2000. (у рукопису)

– Ненић, Ива: *Структурална анализа у музици на примеру песама краљичког обреда*, семинарски рад са ФМУ у Београду, 2000. (у рукопису)

– Petrović, Radmila: „Dvoglas u muzičkoj tradiciji Srbije”, *Rad XVII Kongresa SUFJ (Poreč 1970)*, Zagreb, 1972, 333–337.

– Радиновић, Сања: *Старо двогласно певање Заплања*, магистарски рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 1992. (у рукопису)

– Радиновић, Сања: „Елементи макроструктуре заплањских обредно-обичајних песама у функцији, зачараног кружног кретања”, *Фолклор – Музика – Дело (IV међународни симпозијум, Београд, 1995)*, Београд, ФМУ, 1997, 442–466.

– Радиновић, Сања: „Макам-принцип у мелопоеетском обликовању заплањских јесењих песама”, *Музички талас*, год. 8, бр. 29, Београд, Clío, 2001, 34–43.

– Радиновић, Сања: „Оквирни стих у српском вокалном наслеђу”, *Музика кроз мисао*, Београд, ФМУ, 2002, 115–132.

– Рогановић, Гордана: „Додолске и крстоношке песме у обредној пракси села Заглавка и Тимока”, *Етно-културолошки зборник*, књ. IV, Сврљиг, 1998.

– Тодоровић, Јелена: *Лазаричко и краљичко певање у лесковачком Поречју*, дипломски рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 2004. (у рукопису).

– Хофман, Ана: *Комуникацијска функција краљичких песама Лужнице*, дипломски рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 1999. (у рукопису).

– Шорак, Марија: „Седењка и седењкарске песме у Добричу”, *ГЕМ у Београду*, књ. 77, Београд, Етнографски музеј у Београду, 2013, 207–225.

Четврта година:

– Božilović, Nikola: „’Definicije’, ’Relacije’, ’Karakteristike’”, *Izvan glavnog toka*, Niš, Niški kulturni centar, 2009, 10–18, 19–29, 30–36.

– Đorđević, Dragan; „Buka i bes”, *Mala crna muzika*, Loznica, Karpos, 2016, 21–43.

– Đorđević, Oliver: „O začecima i počecima world music u Srbiji tokom 1980-ih i 1990-ih godina”, *Etnomujle* br. 19–22, World Music Asocijacija Srbije, Beograd, 2012, 98–132.

– Zakić, Mirjana i Nenić, Iva: „World music u Srbiji: eluzivnost, razvoj, potencijali”, *Etnomujle* br. 19–22, World Music Asocijacija Srbije, Beograd, 2012, 166–174.

- Ljubinković, Nenad: Prošlost, sadašnjost i budućnost tzv. novokomponovane narodne muzike i turbo folka, Beograd, 1997.
- Malinovski, Bronislav: „Predmet, metod i obim ovog istraživanja”, *Argonauti zapadnog Pacifika*, Beograd, BIGZ, 1979, 1–24.
- Martinivoć, Ana: „Praksa reinterpretiranja narodnih melodija i stvaranja autorskih kompozicija po ugledu na narode u Srbiji (od XIX do početka XX veka)”, *Etnomlje* br. 19–22, World Music Asocijacija Srbije, Beograd, 2012, 66–69.
- Nenić, Iva: „Попкултурални повратак традиције (World да, али Турбо?)”, *Историја уметности у Србији XX век – I том: Радикалне уметничке праксе 1913–2008*, ур. Мишко Шуваковић, Београд, Орион Арт, 2009, 907–916.
- Potkonjak, Sanja: „Etnografija u praksi: promatračke i sudioničke tehnike istraživanja, intervjui”, *Teren za etnologue početnike*, Zagreb, HED biblioteka, 2014, 63–76.
- Стеванић, Бранислав: „Сонична етнографија навијачких група” и „Друштвени догађаји у припреми навијања”, *Репродукција друштвеног ауторитета, маскулинитет и креативност: навијачка музика у контексту професионалног фудбала у Србији*, мастер рад, одбрањен на ФМУ у Београду, 2019, 31–35, 36–57. (у рукопису)
- Tomić, Đorđe: „World music: formiranje transžanrovskog kanona”, *Reč* 65, 2002, 313–332.
- Feld, Stiven: „Od šizmogonije do šizmogoneze: 'world music' i 'world beat' kao diskursi i prakse komodifikacije”, *Reč* 65, 2002, 362–390.
- Hofman, Ana: „Ko se boji šunda još?: muzička cenzura u Jugoslaviji”, *Socijalizam na klupi: Jugoslovensko društvo očima nove postjugoslovenske humanistike*, ур. Lada Duraković, Andrea Matošević, Zagreb: Srednja Evropa, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2013, 279–316.
- Šešić, Bogdan: „Ciljevi naučnog istraživanja”, *Osnovi metodologije društvenih nauka*, Beograd, Naučna knjiga, 1982, 299–304.

Додатни извори:

- Теренски аудио и видео материјал наставника;
- Доступни фоноархиви;
- Аудио и видео издања традиционалне и популарне музике.

ПРОГРАМ ПРЕДМЕТА КОЈИ ЈЕ ЗАЈЕДНИЧКИ НА СВИМ ОДСЕЦИМА ОСИМ НА ОДСЕКУ ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији
Разред:	Први
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне композиције – препозна и пева старе градске песме и народне мелодије у мерама 5/8, 7/8 и 9/8; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целисти; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију на задати ритам; – препозна и изводи ритмичке фигуре троделног ритма и четвороделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи промену метра; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике. 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем:</p> <ul style="list-style-type: none"> – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавање музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика артикулација).
	МЕЛОДИКА	<p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и српских народних песама са и без текста:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дијатоника: фиксирање ступњева у оквиру хармонских функција: тоналитети до четири предзнака, – молдур и мутације де-Де, Еф-еф, а-А, Це-це, е-Е, Ге-ге), – хроматске пролазнице и скретнице, – дијатонске модулације у паралелни, субдоминантни и доминантни тоналитет: почетни тоналитет до два предзнака, – транспонованье. <p>Вишегласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и аранжмана српских народних песама са и без текста.</p> <ul style="list-style-type: none"> – двогласно певање – дијатоника и дијатонске модулације на доминанту или паралелу, – певање хармонских веза трогласно. <p>Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.</p>
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету, – различитих типова дијатонских дурских и молских лествица.</p> <p>Опажање и интонирање: – интервала; двозвук у тоналитету без анализе интервала до дециме (тежиште ка опажању три до четири двозвук у низу), – штимова од камертона (тоналитети до четири предзнака), – свих врста трозвук са обртајима, а умањеног и прекомерног са разрешењем, – строге и слободне хармонске везе на главним ступњевима, – доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд.</p>

		Диктати Једногласни мелодијски диктат: – записивање и транспоноване мотива, – записивање примера свираних по двотактним фразама и диктата у целости. Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама. Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе). Записивање традиционалне, народне и староградске песме са текстом.
	РИТАМ	Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте. Ритмичке врсте и фигуре: – четвороделна подела ритмичке јединице (разликовање ритмичких фигура сличних по изгледу), – чешћа употреба пауза и лигатура, – троделни ритмови, проста деоба тродела и пунктиране фигуре, синкопиран тродел, са и без узаха, Метричке врсте: – промена метра: из дводела у тродел и обрнуто у српским народним песмама и инструктивним композицијама, – мере: 5/8, 7/8 и 9/8у српским народним песмама, – одређивање метричке врсте у српским народним песмама. Равномерно читање у виолинском и бас кључу инсерата из литературе. Промене кључева.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије на задати ритам. Употреба савремене технологије у настави. ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.
Смотра: Програм смотре предлаже актив наставника солфеђа		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији.
Разред:	Други
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – изражајно пева тоналне и модалне једногласне и вишегласне композиције са алтерацијама; – препозна и пева старе градске песме и народне мелодије у мерама 5/8, 7/8, 8/8 и 9/8; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целости; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију или хармонију на задати ритам; – препозна и изводи ритмичке фигуре троделног ритма, четвороделне и осмоделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи промену метра; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике. 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем: – развоја естетских критеријума; – међупредметне корелације; – препознавање музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика, артикулација);
		МЕЛОДИКА

	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету; – различитих типова дијатонских дурских и молских лествица, модуса и лествица Балкана;</p> <p>Опажање и интонирање: – интервала; двозвук у тоналитету без анализе интервала до дециме (тежиште ка опажању три до четири двозвук у низу); – штимова од камертона (тоналитети до пет предзнака); – свих врста трозвук са обртајима и четворозвук на I, V и VII ступњу са разрешењем; – строге и слободне хармонске везе на главним и споредним ступњевима (II и VII);</p> <p>Диктати Једногласни мелодијски диктат: – записивање и транспоноване мотива и двозвук; – записивање примера свираних по двотактима, фразама и диктата у целости свираних на различитим инструментима; Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама; Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе); Записивање традиционалне, народне и староградске песме са текстом;</p>
	РИТАМ	<p>Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте у виолинском, бас и са променом кључа; Ритмичке врсте и фигуре: – осмоделна подела; – дуола и мала триола; – троделни ритмови, проста деоба тродела и пунктиране фигуре, синкопиран тродел, са и без узаха; Метричке врсте: – промена метра: из дводела у тродел и обрнуто у српским народним песмама и инструктивним композицијама; – мере: 5/8, 7/8 и 9/8у српским народним песмама; – одређивање метричке врсте српским народним песмама; – равномерно читање у виолинском и бас кључу инсерата из литературе; – промене кључева;</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	<p>Импровизација мелодије и хармоније на задати ритам; Употреба савремене технологије у настави;</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други не препоручени уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.</p>
Смотра: Програм смотре предлаже актив наставника солфеџа		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеџо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији
Разред:	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне инструктивне композиције и инсерте из литературе; – препозна и пева староградске песме и народне мелодије; – пева и препозна штимове дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама, у целости и вергл форми; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију, ритам или хармонију на задати ритам; – препозна и изводи ритмичке фигуре из садржаја; – препозна и изводи промену метра; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем: – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавање музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика, артикулација).</p> <p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха, српских народних песама са текстом, познатих тема композиција у сонатном облику и у облику ронда. Стабилне и лабилне алтерације (скокови у алтероване тонове и напуштање алтерованих тонова скоком). Алтеровани акорди и њихова разрешења. Алт кључ. Дијатонске и хроматске модулације у тоналитете прве и друге квинтне сродности и мутације. Модална мелодика.</p> <p>Вишегласно певање хомофоних и полифоних двогласних, трогласних и четворогласних: – композиција са клавирском пратњом,</p>

		<ul style="list-style-type: none"> – инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха, – српских народних песама са текстом, – познатих тема композиција у сонатном облику и у облику ронда са елементима дијатонике, дијатонске и хроматске модулације. Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и интонирање: <ul style="list-style-type: none"> – основних и хроматских тонова у тоналитету у целом регистру клавијатуре, – штимова свих тоналитета, – свих врста интервала до дециме у оквиру и изван тоналитета, – свих врста трозвука у оквиру и изван тоналитета, – свих врста септакорада у основном облику са разрешењем, – хармонских веза на главним и споредним ступњевима: (троглас и четвороглас, строге и слободне везе акорада) са модулацијом и без модулације. Диктати Инструктивне композиције, инсерати из литературе, традиционалне, народне и староградске песме са текстом. Записивање једногласног и двогласног диктата са алтерацијама и модулацијама свираног по двотактним фразама, у целости и вергл формату. Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе); Транспоноване мотива.
	РИТАМ	Равномерно читање у алт кључу. Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте у виолинском, бас и алт кључу. Неправилне ритмичке групе: све врсте триола, квартоле, квинтоле и секстоле. Промена метра у инсертима из литературе и инструктивним етидама. Полиритмија: 3: 2, 2: 3, 3: 4, 4: 3. Народни ритмови са променом метра – преко примера из музичког фолклора.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије, ритма или хармоније инсерата из литературе из периода класицизма и романтизма. Савремене технологије у функцији наставе.
Смотра: Програм смотре предлаже актив наставника солфеђа		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова:	66

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне инструктивне композиције и инсерте из литературе; – пева штимове дурских и молских тоналитета; – препозна и пева алтерације, алтероване акорде и њихова разрешења; – препозна и пева модулацију; – препозна и пева старо- градске песме и народне мелодије; – пева композиције са клавирском пратњом; – опажа све врсте лествице; – запише и пева трогласне и четворогласне хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целости; – запише двогласни диктат; – опажа, пева и запише интервале и акорде; – импровизује мелодију, ритам или хармонију научених композиција; – користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носоце звука; – препозна и изводи промену метра или темпа; – равномерно и ритмички чита у виолинском, бас, алт и тенор кључу; – изводи и запише неправилне ритмичке групе; – изводи композиције са полиритмијом; – разуме и објасни својим речима музичке појмове; 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова (посебно периода: импресионизма, 20-ог века и националне музике) са циљем: <ul style="list-style-type: none"> – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавања музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фраза, динамика, артикулација).
	МЕЛОДИКА	Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха (посебно 19. и 20. века), староградских песама и српских народних песама са и без текста – рекапитулација градива. Хроматске модулације. Енхармонске модулације (информативно). Алтеровани акорди и њихова разрешења преко инсерата из литературе из периода импресионизма и 20-ог века. Композиције са клавирском пратњом. Поставака тенор кључа – певање инструктивних композиција и инсерата из литературе. Вишегласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха, и аранжмана српских народних песама са и без текста. – двогласно певање – модулације, мутације и алтерације. – трогласно певање хармонских веза у инсертима из литературе. Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.

	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету, – свих врста дијатонских лествица.</p> <p>Опажање и интонирање: – интервала до дециме, – штимова од камертона – свих врста трозвука са обртајима, – хармонских веза-трогласних и четворогласних (Д 7са обртајима), – свих врста четворозвука.</p> <p>Диктати: Једногласни мелодијски диктат: – записивање и транспоноване мотива, – записивање примера свираних по двотактним фразама, диктата у целости и вергл диктата. Записивање двогласних диктата – модулације, мутације и алтерације. Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама. Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе). Записивање традиционалне, народне и староградске песме са и без текста (хроматске промене, елементи мутације).</p>
	РИТАМ	<p>Равномерно читање: тенор и алт кључ. Ритмичко читање: обнављање целокупног градива и проширивање знања и вештина из области промене метра и темпа. Неправилне ритмичке групе: све врсте триола, квартоле, квинтоле и секстоле. Полиритмија Ритмичко читање инсерата из литературе и инструктивних композиција.</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	<p>Импровизација мелодије, ритма или хармоније инструктивних композиција, или инсерата из литературе из периода импресионизма и 20-ог века. Употреба савремене технологије у настави. ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.</p>

Смотра: Програм смотре предлаже актив наставника солфеђа

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО (сви одсеци осим Одсека за музичку теорију)

I. УВОДНИ ДЕО

Тематске јединице и области наставног програма солфеђа у средњој школи доносе надоградњу и прожимање стечених знања и вештина у основној школи. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ. Изучавање и преношење културног наслеђа, као и развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења значајни су у наставном процесу.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика, са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђима слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Настава је усмерена на остваривање исхода.

Исходи представљају резултате ученика постигнуте током школовања из области слушања музике, мелодике, опажања, ритма и стваралаштва.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је

фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставним програмом су обухваћене следеће области – теме: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање – диктати, музичко стваралаштво и ритам.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на усвојеном градиву из претходних разреда.

Слушање музике

Област слушања музике представља вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова. Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну и мисаону спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални па самим тим и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и негује квалитетна музичка публика.

Мелодика

Функционалном методом у мелодизи постиже се развој и унапређује способност разумевања и репродуковања једногла-

сних и вишегласних мелодијско-ритмичких садржаја. Радом на инструктивним композицијама и инсектима из литературе различитих стилова и жанрова као и избором српских народних песама постиже се развој музичког слуха. Неопходно је поштовати ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, алогику и фразирање јер изражајно певање води ка развоју музикалности.

Опажање-интонирање-диктати

Ове садржаје, опажање-интонирање-диктате, треба обрађивати усмено и писано. Рад на опажању и интонирању функција, лествичних низова, интервала и акорада као и рад на диктатима усмерити ка датим исходима.

Диктати као резултати постављених звучних представа пожељни су на сваком часу. Мелодијске диктате треба записивати на различите начине: по двотактима, по фразама, у целисти (са паузама између понављања) и вергл (без пауза у понављањима).

Записивање ритмичке окоснице подразумева извлачење и записивање ритма слушаног инсерта из литературе.

Записивање диктата треба да је вођено у смеру остваривања веза између садржаја и исхода.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Као и сви други елементи из садржаја програма усмерен је ка исходима. Треба га обрађивати преко инструктивних композиција, инсерата из литературе и српских народних песама.

Ритам се може изводити изговором уз тактирање, изговором уз куцање јединице бројања, и куцањем са обе руке. Равномерним и ритмичким читањем у различитим кључевима ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају.

Музичко стваралаштво

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узор, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје на јасно дефинисане ритмичке или мелодијске шеме које се импровизују. Ритмичка шема односила би се на конкретне ритмичке фигуре у датом метру док би мелодијска шема имала алтерационе и модулативне задатке усклађене са садржајима и исходима програма.

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеџа. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица. Информационо комуникационе технологије имају за циљ да прикажу, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање наставе и учења почиње иницијалном провером знања, наставља се током целе школске године и завршава годишњом оценом.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању.

Резултати смотри, учешће на јавним наступима, такмичењима, употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

УПОРЕДНИ КЛАВИР за ученике ОДСЕКА ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ (осим за соло певаче), ОДСЕКА ЗА ЦЕЗ, ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА и ОДСЕКА ЗА ЦРКВЕНУМУЗИКУ – ПРАВОСЛАВНИ СМЕР

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавири је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Први

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – именује делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна и користи основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – свира кратке композиције напамет; – самостално и/или уз помоћ наставника контролише квалитет звука. 	<p style="text-align: center;">ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Технички и музички захтеви: Положај за клавиром и поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање. Основне врсте удара: портато, легато, стакато. Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо. Ознаке за темпо: аданте, модерато, алетро и друге.. Појам лука. Појам фразе. Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима. Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. Увођење ученика у начине вежбања. Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале. Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом. Контрола тона. Музичка меморија.</p> <p>Скале и трозвучи: Дурске скале са белих дирки (Це, Ге, Де, А, Е, Ха, Еф) у осминама у обиму две октаве, са аутентичном каденцом на крају (I, IV, V, I – уски слог). Трозвучи (истих тоналитета) симултано и разложено трогласно, кроз две октаве паралелно.</p>

		ЛИТЕРАТУРА: Школе за клавир: – Јела Кршић: Клавирска читанка за I и II разред – Александар Николајев: Почетна школа – Фердинанд Бајер: Почетна школа – Жан Баптист-Диверноа: етиде оп. 176 – Хенри Лемоан: етиде оп. 37 И друге почетне школе
Обавезни минимум програма: – лествице и трозвучи по програму – 25 композиција – вежбе, етиде и разни комади		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа: пијанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби, уз помоћ наставника, контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу – прати развој сопствене моторике; – самостално и изражајно свира композиције напамет; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви: Повезивање прсторедних група навише и наниже, Развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, Слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида. Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина. Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пиано, пианисимо и мецопиано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе. Скале и трозвучи: Све дурске скале у осминским триолама у обиму три октаве паралелно. Молске скале са белих дирки (а, ха, це, де, е, еф) у осминама, кроз две октаве паралелно, са аутентичном каленцом на крају (I, IV, V, I – уски слог). Сви дурски и молски трозвучи наведених тоналитета симултано и разложено четворогласно, кроз две октаве паралелно. ЛИТЕРАТУРА: ЕТИДЕ: – Жан Баптист-Диверноа: етиде оп. 176, – Хенри Лемоан: етиде оп. 37, – Стефан Хелер: етиде, избор – Хенри Бертини: етиде оп. 100 И друге етиде сличне тежине Композиције полифоног стила: – Јохан Себастијан Бах: Мале композиције, – Георг Фридрих Хендл: Избор композиција И друге полифоне композиције сличне тежине Сонатине: – Избор сонатина: Јохан Баптист Ванхал, Тобиас Хаслингер, Игнац Плецел, Лудвиг ван Бетовен, Карл Рајнеке, Фридрих Кулау, Муцио Клементи. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине Композиције по слободном избору: – Јела Кршић: Клавирска хрестоматија за II разред – Збирка „Наши композитори за младе пијанисте” – Зоран Христић: Тачкице – Срђан Хофман: Две басне – Марко Тајчевић: Две мале свите – Вера Миланковић: Дечје приче, 25 мијатура за I и II разред – Роберт Шуман: Дечји албум Оп. 68 – Александар Гречанинов: 10 комада Оп. 99

		– Александар Гедике: 60 лаких комада Оп. 36 – Корнелиус Гурлит: Први кораци младог пијанисте Оп. 82 – Бела Барток: За децу – Самуил Мајкапар: 24 лаке композиције оп. 16 – Дмитриј Кабалеvски: Комади за децу Оп. 30 И друге композиције сличне тежине.
Обавезни минимум градива: – 4 етиде са различитим техничким захтевима; – Једна сонатина – 4 композиције по слободном избору различитог карактера и стила (од старих мајстора до савременог стваралаштва) – лествице и акорди по програму		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра: – Једна етида; – Један став сонатине; – Један комад		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – обликује тон у складу са музичким и техничким захтевима дела; – појасни конструкцију дела и својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двозвуче са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви: Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Техничке вежбе са ритмичким варијантима. Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш ... Упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двозвуча, истицање гласова, динамизирање деоница. Употреба истовременог и синкопираног педала. Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер. Скале и трозвучи: Дурске скале кроз четири октаве паралелно у шеснаестинама. Молске скале у триолама паралелно кроз три октаве. Трозвучи дурски и молски симултано. Велико разлагање дур и мол трозвуча у осминама кроз две октаве. Доминантни и умањени септакорди симултано и разложено четворогласно кроз две октаве. ЛИТЕРАТУРА: Етиде: – Карл Черни: етиде оп. 849 – Хенри Бертини: етиде оп. 100 – Херман Беренс: етиде оп. 88 – Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема И други аутори виртуозних комада или етиде одговарајуће тежине. Композиције полифоног стила: – Јохан Себастијан Бах: Мале композиције за клавир И друге полифоне композиције из разних епоха одговарајуће тежине Сонатине: – Јохан Баптист Ванхал, Јохан Антон Андре, Лудвиг ван Бетовен, Муцио Клементи, Тобиас Хаслингер И друге сонатине сличне тежине Композиције по слободном избору: Обухватити композиције различитог карактера и стила – бар једна да буде за четири руке и савладати две клавирске пратње за инструмент који ученик учи на вокално-инструменталном одсеку – Јела Кршић: Клавирска хрестоматија за III разред – Збирка Наши композитори за младе пијанисте – Миховил Логар и Станојло Рајичић: За мале клавиристе – Станојло Рајичић: Дечја збирка – Марко Тајчевић: Дјеци и I мала свита – Душан Радић: Рондино

		– Петар Илич Чајковски: Албум за младе, оп. 39 – Шуман: Албум за младе, оп. 68 – Бела Барток: Деци, Микросос II – Александар Гречанинов: Дечја књига оп. 98 – Лудвиг Шите: Из веселог дечјег доба – Јозеф Хајдн: Мале игре – Волфганг Амадеус Моцарт: 14 дечјих композиција – Арам Хачатуријан: Андантино – Витолд Лутославски: 12 малих комада – Самјуел Мајкапар оп. 33: Минијатуре – Хентор Вила-Лобос: Изабрани лаки комади – Јела Кршић: Клавирска вежбања – Еторе Поцолли: Мали комади
Обавезни минимум градива: – 4 етиде са различитим техничким захтевима; – 2 композиције полифоног стила; – 4 композиције по слободном избору. – 1 став сонатине – лествице и акорди по програму		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита и свира течно с листа вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Скале и трозвучи: Дурске и молске скале кроз четири октаве паралелно у шеснаестинама. Трозвучи симултано и разложено, четворогласно кроз четири октаве. Велико разлагање трозвуча кроз две октаве паралелно. Доминантни и умањени септакорд симултано и разложено четворогласно, велико разлагање кроз две октаве паралелно. ЛИТЕРАТУРА: Етиде: – Карл Черни: етиде оп. 849, – Карл Черни: етиде оп. 299, – Херман Беренс: етиде оп. 88 и оп. 61, – Јела Кршић-Ранковић: Избор етида, – Стефан Хелер: етиде оп. 100 И други аутори етида или виртуозних комада одговарајуће тежине. Композиције полифоног стила: – Јохан Себастијан Бах: Мале композиције за клавир, – Јохан Себастијан Бах: 12 малих прелудијума, – Јохан Себастијан Бах: 6 малих прелудијума Полифоне композиције из различитих епоха одговарајуће тежине. Сонатине: – Муцио Клементи, Фридрих Кулау, Јозеф Хајдн, Доменико Чимароза, Доменико Скарлати, Волфганг Амадеус Моцарт, Лудвиг ван Бетовен И друге сонатине сличне тежине Композиције по слободном избору: – Феликс Менделсон: Песме без речи – Едвард Григ: Лирски комади – Сергеј Прокофјев: Музика за децу – Клод Дебиси: Мали црнац – Јан Ладислав Дусик: Матине – Бохуслав Мартину: Лутке – Доменико Чимароза: Сонате, избор – Дмитриј Кабалеви: Дечји албум Оп. 27

		– Витолд Лутославски: Народне мелодије – Бела Барток: За децу, Микрокосмос III и IV свеска – Јела Кршић: Клавирска хрестоматија за IV разред – Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир – Две композиције клавирске пратње одговарајућег инструмента.
Обавезни минимум програма: – лествице и акорди по програму – три композиције по слободном избору – једна полифоне композиција – један став сонатине или варијације варијација – једна композиција домаћег аутора и један комад		
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА УПОРЕДНИ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуствено учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и рационализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у мноме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравају и обликовају наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба подстицати да помажу једни другима у музичком остварењу и успесима, као и заједничком свирању. Такође, упућивати их у самостално размишљање и став према музици, а ради њихове самосталности у будућности.

Ученике треба стимулисати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна о да то буде по тежини пратња коју је реално испратити. Врло корисно би било да један ученик свира клавирску пратњу, а други мелодијску деоницу на матичном инструменту, и да таква сарадња буде део обавезног јавног наступа ученика.

Смотре и јавни наступи ученика се могу организовати у корелацији и сарадњи са колегама у школи, међу класама (две, три и више).

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учесће ученика на јавним наступима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења, и утичу на годишњу оцену.

УПОРЕДНИ КЛАВИР за ученике ОДСЕКА ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ, главни предмет СОЛО ПЕВАЊЕ и за ученике ОДСЕКА ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавири је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује лоше извођење у току свирања; – примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – самостално напише и примени преторед; – јасно разликује и свира различите врсте украса – учествује на јавним наступима у школи; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – критички прати сопствени развој; – свирањем у клавијском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – користи носиоце звука за слушање музике; – препознаје музичке елементе у свирању других; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички захтеви: скокови, октаве, тремоло – решавање и усавршавање. Полиритмија – решавање основних проблема. Елементи полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ... Свирање у клавијском дуу.</p> <p>Скале и трозвучи: 4 дурске и 4 молске скале (Це-дур, Ге-дур, Де-дур, А-дур, а-мол, е-мол, ха-мол, фис-мол) у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – лествице и акорди по програму; – 3 композиције по слободном избору од чега обавезно 1 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина, или циклус варијација – једна композиција домаћег аутора. 		
Јавни наступ - два у току године		

Кључне речи: клавири, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Херман Беренс: етиде оп. 61,
 - Карл Черни: етиде оп. 299, I свеска,
 - Алберт Лешхорн: етиде оп. 381,
- И друге етиде одговарајуће тежине

Композиције полифоног стила:

- Јохан Себастијан Бах: Мали прелудијуми,
 - Георг Фридрих Хендл: избор композиција, редакција Јела Кршић
- И друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонатине и сонате:

- Јозеф Хајдн: Сонатине и сонате
 - Волфганг Амадеус Моцарт: Бечке сонатине
 - Фридрих Кулау: Сонатине
- И друге сонатине и сонате одговарајуће тежине

Композиције по слободном избору:

- Станојло Рајичић: Свита демол, Мала клавијрска свита
- Јован Бандур: Успаванка
- Марко Тајчевић: Дјец, Мала свита
- Наши композитори за младе пијанисте.
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Јаков Готовац: Минијатуре
- Едвард Григ: Лирски комади,

- Дмитриј Кабалевски: Дечје композиције,
 - Николај Черепњин: Десет веселих комада,
 - Александар Гречанинов: комади оп. 99
 - Роберт Шуман: Албум за младе, Сонатина Гедур
 - Сергеј Прокофјев: Музика за децу
 - Антоњин Дворжак: Два бисера
 - Модест Мусоргски: Суза
 - Дмитриј Шостакович: Игра лутака,
 - Генеди Карганов: Албум за младе оп. 21,
 - Хенрик Пахуљски: Прелудијум цемол
 - Раинхолд Глијер: Дванаест лаких комада оп. 31
 - Доменико Скарлати: Пет лаких комада
 - Золтан Кодал: Дечје игре
 - Лудвиг ван Бетовен: За Елизу
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – примени знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – учествује на јавним наступима у школи; – вежба самостално на начин који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички захтеви:</p> <ul style="list-style-type: none"> – издржљивости прстију, – ритмичка стабилност, – рад на кантилени, хармонизацији, – течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара. <p>Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздвојне целине.</p> <p>Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве.</p> <p>Једноставније импровизације пратње, свирање каденци.</p> <p>Политритмија – решавање основних проблема.</p> <p>Рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ...</p> <p>Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Скале и трозвучи:</p> <p>4 дурске и 4 молске скале (Еф-дур, Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, де-мол, ге-мол, це-мол, еф-мол) у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве.</p> <p>Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама.</p> <p>Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно.</p> <p>Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама.</p> <p>Дупле терце кроз једну октаву, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – лествице и акорди по програму; – 3 композиције по слободном избору, од чега обавезно 1 виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина, или циклус варијација – једна композиција домаћег аутора 		
Јавни наступ - два у току године		
Смотра:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна скала; – Једна етида; – Једна полифона композиција; – 1 став сонатине или варијације – Једна композиција по слободном избору. 		

Кључне речи: клавира, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде:**

- Карл Черни: етиде оп. 299,
 - Јохан Баптист-Крамер и Ханс фон Билон: етиде
 - Алберт Лешхорн: Етиде оп. 66
 - Херман Беренс: етиде оп. 61
- И друге етиде одговарајуће тежине.

Композиције полифоног стила:

- Јохан Себастијан Бах: Мали прелудијуми
- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције
- Георг Фридрих Хендл: Избор композиција за клавир
- И друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонатине, сонате, варијације:

- Јозеф Хајдн: сонате Еф-дур, Де-дур, е-мол, Де-дур, цис-мол (редакција Раух)
- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283
- Лудвиг ван Бетовен: Соната гемол оп. 49 и друге сонате
- Лудвиг ван Бетовен: Шест варијација Гедур „Нел кор пју нон ми сенто”
- Јозеф Хајдн: Избор оригиналних композиција
- Карл Марија фон Вебер: Анданте с варијацијама оп. 3
- Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације, оп. 51
- Константин Сорокин: Песма са варијацијама
- Исак Беркович: Варијације
- И друге варијације и сонате одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Феликс Менделсон: Песме без речи,
- Едвард Григ: Лирски комади,
- Франц Шуберт: Два скерца
- Сергеј Прокофјев: Музика за децу
- Клод Дебиси: Мали црнац
- Јан Дусик: Матине
- Бохуслав Мартину: Лутке,
- Доменико Чимароза: Сонате,
- Дмитриј Кабалевски: Дечји комади Оп. 27
- Витолд Лутославски: Народне мелодије
- Бела Барток: За децу, Микрокосмос III и IV свеска
- Станојло Рајичић: Мала свита
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана,
- Василије Мокрањац: Мала свита,
- Петар Стојановић: Дечји кутак,
- Јела Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте,
- Миховил Логар: Два менуета
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за четвороручно свирање:

- Карл Рајнеке: Оп. 24, Варијације на Бахову сарабанду
- Волфганг Амадеус Моцарт: Оригинале четвороручне композиције – сонате Дедур, Бедур, Ефдур, Цедур, Фантазија ефмол
- Франц Шуберт: Оригинале четвороручне композиције – соната цемол
- Адолф Јенсен: 4 комада Оп. 45
- Антоњин Дворжак: Багателе оп. 47
- Јохан Кристијан Бах: Соната Ефдур
- Јохан Кристијан Бах: Мали комади
- Роберт Шуман: 12 комада за клавир оп. 85
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавири је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – примени знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – схвата конструкцију дела и уме да објасни значења термина музичке форме; – наведе и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – обликује тон у складу са захтевима композиције; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средстава за његово побољшање; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички захтеви: Читање с листа. Унапређивање технике: у смислу хитрине прстију и издржљивост, ритмичке стабилности, кантилене, јасне хармонизације. Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара. Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздвајне целине. Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве. Врсте меморије – фотографска, аудитивна, меморија прстију, ради сигурнијег учења напамет. Једноставније импровизације пратње, свирање каденци. Полиритмија – решавање основних проблема. Рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција .. Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Скале и трозвучи: 4 дурске и 4 молске скале (Е-дур, Ха-дур, Фис-дур, Цис-дур, фис-мол, цис-мол, гис-мол, дис-мол, аис-мол), у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле терце кроз једну октаву, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лествице и акорди по програму; – 3 композиције по слободном избору од чега обавезно 1 виртуозног карактера; – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина, или један циклус варијација; – једна композиција домаћег аутора. 		
<p>Јавни наступ- два у току године</p>		

Кључне речи: клавири, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: Етиде Оп. 299,
- Јохан Баптист-Крамер и Ханс фон Билев: Етиде
- И друге етиде одговарајуће тежине.

Композиције полифоне стила:

- Јохан Себастијан Бах: Француске свите – поједини ставови
- Георг Фридрих Хендл: Избор композиција за клавири
- И друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: сонате Еф-дур, Де-дур, е-мол, Де-дур, цис-мол (редакција Раух)
- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.
- Лудвиг ван Бетовен: Варијације Ге-дур на оригиналну тему
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације Бе-дур оп. 40
- Лудвиг ван Бетовен: Рондо Це-дур, Багателе оп. 33, Екосезе
- Волфганг Амадеус Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Георг Фридрих Хендл: Концерт Еф-дур,
- Јохан Кристијан Бах: Концерт Де-дур, Бе-дур
- Друге варијације и сонате одговарајуће тежине

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
 - Петар Стојановић: Дечји албум
 - Миховил Логар: Композиције за клавир
 - Дејан Деспић: Сонатина in F
 - Наши композитори за младе пијанисте,
 - Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
 - Зоран Јовановић: Минијатуре за клавир I и II свеска, Бела сонатина, Црна сонатина, Мини концертино, Дечји концертино
 - Клод Дебиси: Кукавица, Ласт
 - Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
 - Феликс Менделсон: Песме без речи
 - Роберт Шуман: Албум за младе,
 - Едвард Григ: Лирски комади III и IV свеска,
 - Франц Шуберт: Два скерца, Музички тренуци еф-мол и цис-мол
 - Хоакин Турина: Минијатуре
 - Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
 - Михаил Иванович Глинка: Тарантела
 - Жак Ибер: Истуар,
 - Алфредо Казела: 11 дечјих комада,
 - Балдасаре Галупи: Сонате,
 - Доменико Чимароза: Сонате,
 - Јохан Кристијан Бах: Сонате,
 - Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
 - Арам Хачатуријан: Дечји албум,
 - Петар Илић Чајковски: Годишња доба,
 - Александар Бородин: Мала свита
 - Антоњин Дворжак: Силуете оп. 8, Валцери оп. 54,
 - Збирка клавирских композиција од XI века до данас: I, II и III свеска (редакција Ружице Ранковић),
 - Музика преткласичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић),
 - 100 година музике за клавир: I, II, III и IV свеска (редакција Миланке Мишевић)
 - Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције
 - Роберт Шуман: Слике са истока Оп. 66
 - Игор Стравински: Три лака комада
 - Волфганг Амадеус Моцарт: Оригиналне четвороручне композиције
 - Лудвиг ван Бетовен: Пет лакних комада за четири руке
 - Морис Равел: Моја мајка гуска
 - Оторино Респиги: Шест малих комада
 - Алфредо Казела: Пупацети
 - Беджих Сметана: Рондо за два клавира – осморушно (избор)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета

УПОРЕДНИ КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

33 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и објасни значења термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средстава за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички захтеви: Читање с листа. Унапређивање технике у смислу хитрине прстију и издржљивост, ритмичке стабилности, кантилене, јасне хармонизације. Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара. Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздвојне целине. Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве. Једноставније импровизације пратње, свирање каденци. Полиритмија – решавање основних проблема. Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ... Свирање у клавирском дуу.</p>

	<p>Скале и трозвучи: 3 дурске и 3 молске скале: (Дес-дур, Гес-дур, Цес-дур, бе-мол, ес-мол, ас-мол) у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле терце кроз једну октаву, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: – лествице и акорди по програму; – 3 композиције по слободном избору од чега обавезно 1 виртуозног карактера; – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина, или варијације – 1 композиција домаћег аутора. – 4 лаке клавирске пратње вокалне деонице, соло песме или вокализе</p>	
<p>Јавни наступ- два у току године</p>	

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: Етиде Оп. 299, III и IV свеска,
 - Јохан Баптист-Краммер и Ханс фон Биллов: Етиде
- Друге етиде одговарајуће тежине.

Композиције полифоне стила:

- Јохан Себастијан Бах: Француске свите – поједини ставови
 - Георг Фридрих Хендл: Избор композиција
 - Јохан Себастијан Бах: Енглеске свите – поједини ставови
- Друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: сонате Еф-дур, Де-дур, е-мол, Де-дур, цис-мол (редакција Раух)
 - Волфганг Амадеус Моцарт: сонате Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.
 - Лудвиг ван Бетовен: Сонате; Варијације Гедур на оригиналну тему
 - Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
 - Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације Бедур оп. 40
 - Лудвиг ван Бетовен: Рондо Цедур, Багателе оп. 33, Екосезе
 - Волфганг Амадеус Моцарт: Рондо Дедур, Фантазијадемол
 - Георг Фридрих Хендл: Концерт Ефдур,
 - Јохан Кристијан Бах: Концерт Дедур, Бедур
- Друге варијације и сонате одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Миховил Логар: Композиције за клавир
- Дејан Деспић: Сонатина in F
- Наши композитори за младе пијанисте,
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Клод Дакен: Кукавица, Ласта
- Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Роберт Шуман: Албум за младе,
- Едвард Григ: Лирски комади III и IV свеска
- Франц Шуберт: Два скерца, Музички тренуци ефмол и цис-мол
- Јоаким Турина: Минијатуре
- Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
- Михаил Иванович Глинка: Тарантела

- Жак Ибер: Истуар,
 - Алфред Казела: 11 дечјих комада,
 - Балдасаре Галупи: Сонате,
 - Доменико Чимароза: Сонате,
 - Јохан Кристијан Бах: Сонате
 - Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
 - Арам Хачатурјан: Дечји албум,
 - Петар Илић Чајковски: Годишња доба
 - Александар Бородин: Мала свита
 - Антоњин Дворжак: Силуете оп. 8, Валцери оп. 54
 - Лутке у клавирској музици XX
 - века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за Четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиналане четвороручне композиције
 - Роберт Шуман: Слике са истока, Оп. 66
 - Игор Стравински: Три лака комада
 - Волфганг Амадеус Моцарт: Оригиналане четвороручне композиције
 - Лудвиг ван Бетовен: Пет лаких комада за четири руке
 - Морис Равел: Моја мајка гуска
 - Оторино Респиги: Шест малих комада
 - Алфредо Казела: Пупацети
 - Беджих Сметана: Рондо за два клавира – осморучно
- И друге композиције одговарајуће тежине

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике, одлазак на концерте, и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непреоборивом проблему.

Корелација између предмета може и треба бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег и оперативног плана наставе и учења, и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час је специфична јер како је настава клавира индивидуална, тако је и припрема прилагођена сваком ученику појединачно. Индивидуални облик наставе пружа и могућност да час пође и сасвим другим путем од планираног, али наставник у планирању мора да води рачуна о предзнању ученика да би био сигуран да ученик може да прати и савлада постављене задатке. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту).

За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу.

Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање. Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису до-

расли, јер се у том случају могу појавити проблеми који могу проузроковати и физичке повреде.

Свирањем у ансамблу, као и композиција везаним за пратњу њихових певачких композиција, они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничке музичке идеје и прилагођавање свог извођачког хабитуса. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у којем ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено живљајући у свирању.

Обавезно у јавном наступу извести једну пратњу композиције уз певање ученика (ученик и свира и пева). Клавирске деонице за пратњу изабрати у сарадњи са корепетитором. Ученицима Етно одсека помоћи у хармонизовању пратње песме које певају на главном предмету.

Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика, али и ученика међусобно. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању и схвата музичку колегијалност без обзира на звање (ученик, професор).

Наставник и родитељи морају бити главна карика у развоју личности ученика. Наставник ће обазривим, интроспективно аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција или амбиција родитеља. Такмичења могу бити један од показатеља достигнућа ученика, али треба бити обазрив у избору такмичења и односу очекивања и реалног стања ученика.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одлушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Ученицима треба помоћи у стварању радних навика и развијати им свест о неопходности свакодневног вежбања. Значајно је, такође подстицати их за самостално музичко изражавање и пратити развој њиховог музичког укуса, вешто утицати на њега и развијати критички однос пун поштовања према различитостима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Уколико је ученик на почетку године упознао са критеријумима оцењивања мања је вероватноћа да ће доћи до неспоразума или нејасног вредновања његовог залагања. Треба константно подстицати ученике на даље напредовање, али му и предочавати музичке тенденције и врхунска достигнућа.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерепалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, и резултати смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења и улазе у коначну оцену на крају године.

КЛАВИР „А” ПРОГРАМ – намењен ученицима ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ који су завршили основну музичку школу, главни предмет Клавир

Назив предмета	КЛАВИР „А” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета клавир „А” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује извођење у току свирања; – примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да их одсвира; – учествује на јавним наступима у школи; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – присуствује часу других ученика и користи искуства стечена на тај начин; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Технички захтеви: Техника скокова, припрема за свирање октава, тремола... Ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину. Политритмија – решавање основних проблема. Рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ... Примена престодеа и процедуре у вежбању. Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Техничке дисциплине: Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве, у шеснаестинама, у паралелном кретању, у размаку октаве. Квинтакорди и септакорди у малом и великом разлагању, кроз четири октаве паралелно. Аутентична каденца – уски слог.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири етиде са различитим техничким проблемима; – две полифоне композиције; – једна соната; – два комада разних епоха и карактера – лествице и трозвучи по програму 		
<p>Јавни наступи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обавезна два јавна наступа током школске године 		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: етиде оп. 299,
 - Херман Беренс: етиде оп. 61, оп. 88,
 - Јохан Баптист-Крамер: етиде,
 - Алберт Лешхорн: етиде оп. 66
 - Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савладавање техничких проблема
- И друге етиде одговарајуће тежине.

Композиције полифоног стила:

- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције, Мали прелудијуми, Француске свите – поједини ставови
 - Георг Фридрих Хендл – поједини ставови из свита
- И друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: Сонате Е-дур и Ге-дур, А-дур, Де-дур
 - Волфганг Амадеус Моцарт: сонате KV 545 Це-дур „Фасил”, KV 283 Ге-дур,
 - Лудвиг ван Бетовен: Сонате оп. 49, број 1 и 2; 6 лаких варијација на швајцарску тему,
 - Роберт Шуман: Сонате за младе оп. 118,
 - Исак Беркович: Варијације на тему руске народне песме,
 - Дмитриј Кабалевски: Варијације оп. 51, на тему украјинске песме,
 - Муцио Клементи: Варијације на тему шпанске игре
- И друге сонате и варијације сличне тежине

Композиције по слободном избору:

- Роберт Шуман: избор из Споменара оп. 68
- Фредерик Шопен: За најмлађе (Лорковић)

- Лудвиг ван Бетовен: Багателе, 6 Екосеза (оп. 119)
- Бела Барток: На селу, Микрокосмос
- Дмитриј Кабалевски: Варијације а-мол
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Модест Мусоргски: Гопак, Суза
- Сергеј Прокофјев: Музика уа децу оп. 65
- Едвард Григ: Лирски комади
- Марко Тајчевић: Српске игре
- Станојло Рајичић: Свита
- Вера Богдановић: Музика предкласичара
- Петар Стојановић: „Дечји кутак”

Композиције за четвороручно свирање:

- Јела Кршић: Збирка – избор
- Друге композиције сличне тежине за свирање у 4 руке

Назив предмета	КЛАВИР „А” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „А” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – учествује на јавним наступима у школи; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техничке дисциплине:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве, у шеснаестинама, у размаку октаве, паралелно и супротно кретање. – квинтакорди и септакорди у малом и великом разлагању, кроз четири октаве паралелно, у шеснаестинама. Симултано, четворогласно, кроз четири октаве. – аутентична каденца, уски слог, уз сваку дијатонску скалу <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири етиде са различитим техничким проблемима; – две полифоне композиције; – једна соната; – два комада разних епоха и карактера – лествице и трозвучи по програму 		
<p>Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Смотра:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна етида; – Једна полифона композиција; – Став сонате или концерта, или варијације или ронда; – Композиција по избору. 		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Херман Беренс: етиде оп. 61
- Алберт Лешхорн: етиде оп. 66
- Карл Черни: етиде оп. 299,
- Јохан Баптист-Крамер: етиде
- Морис Мошковски: етиде оп. 18
- Етиде других аутора сличне тежине и обима

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције, Трогласне инвенције; појединачни ставови из Француских свита
- Георг Фридрих Хендл: појединачни ставови из Свита
- И друге полифоне композиције сличне тежине

Сонатна форма и варијације:

- Лудвиг ван Бетовен: Варијације Ге-дур на оригиналну тему; Варијације Ге-дур на тему Паисиела; Рондо Це-дур, Багателе оп. 33
- Ес-дур, А-дур

- Волфганг Амадеус Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Георг Фридрих Хендл: Концерт Еф-дур
- Јохан Себастијан Бах: Концерти- еф-мол, Де-дур, Ге-дур, Бе-дур
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија а-мол
- Јозеф Хајдн: Сонате (редакција Рауке)
- Волфганг Амадеус Моцарт: Концерт Де-дур
- Миланка Мишевић: 11 соната Јозефа Хајдна, Волфганга Амадеуса Моцарта
- Арам Хачатурјан: Сонатина Це-дур
- И друге сонате и варијације сличне тежине

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Наши композитори за младе пијанисте (Милошевић, Трајковић, Бабић....)
- Јосип Славенски: Песме и игре са Балкана, Из Југославије
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Беджих Сметана: 3 Поетичне полке оп. 8
- Ф. Шуберт: Емпромптна оп. 90, оп. 142
- Едвард Григ: Ноктурно
- Доменико Скарлати: Сонате
- Дмитриј Шостакович: Прелудијуми оп. 34
- Бела Барток: 6 румунских игара
- Сергеј Прокофјев: ор. 25 Гавота из Класичне симфоније оп. 25, Пролазне визије оп. 22,
- Клод Дебиси: Арабеска Е-дур, Девојка са косом боје лана
- Петар Илич Чајковски: Годишња доба
- Роберт Шуман: Дечје сцене оп. 15
- Фредерик Шопен: Мазурке, Валцери, Ноктурна

Комади за четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиналан четвороручне композиције (Варијације, Соната Бе-дур)
- Роберт Шуман: Сlike са истока оп. 66,
- Игор Стравински: Три лака комада
- Морис Равел: Моја мајка гуска и други комади сличне тежине

Назив предмета

КЛАВИР „А” ПРОГРАМ

Циљ

Циљ учења предмета **Клавир „А”** програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује лоше извођење у току свирања; – примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – учествује на јавним наступима у школи; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – критички вреднује своје извођење у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Решавање и усавршавање сложених техничких захтева (техника скокова), припрема за свирање октава, тремола...</p> <p>Ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину.</p> <p>Полиритмија – решавање основних проблема.</p> <p>Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ...</p> <p>Увођење ученика у самосталност у погледу примене прсторета и других дисциплина, као и оспособљавање ученика да сагледа тешкоће и сам наје средства и начин да их реши.</p> <p>Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Техничке дисциплине:</p> <p>Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном и супротном кретању у размаку октаве..</p> <p>Квинтакорд и септакорд у малом разлагању, разломљено и симултано кроз четири октаве.</p> <p>Каденца</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <p>а) четири етиде са различитим техничким проблемима;</p> <p>б) две полифоне композиције;</p> <p>в) једна соната/концерт</p> <p>г) два комада разних епоха и карактера</p> <p>д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде:**

- Карл Черни: етиде оп. 299, оп. 636, оп. 365, оп. 740
- Јохан Баптист Крамер: етиде
- И друге етиде сличне тежине

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Трогласне инвенције, Француске свите – појединачни ставови
- Георг Фридрих Хендл: Свите – избор
- Друге полифоне композиције сличне тежине

Сонатне форме и варијације:

- Муцио Клементи: Сонате
- Јозеф Хајдн: Концерт Де-дур, Концерт Ге-дур
- Јохан Себастијан Бах: Концерти еф-мол, А-дур, Е-дур
- Георг Фридрих Хендл: Концерт Еф-дур; Варијације из свите Ге-дур; Чакона Ге-дур; Варијације Бе-дур,
- Волфганг Амадеус Моцарт: Концерт А-дур, КВ 488, Концерт Еф-дур КВ 413
- Лудвиг ван Бетовен: концерт Це-дур
- Јозеф Хајдн: Сонате
- Волфганг Амадеус Моцарт: Сонате
- Лудвиг ван Бетовен: Соната оп. 79 Ге-дур; ор. 14 Е-дур; ор. 2 еф-мол
- Волфганг Амадеус Моцарт: Варијације Це-дур
- Георг Фридрих Хендл: Варијације Е-дур
- Лудвиг ван Бетовен: 9 варијација А-дур, Варијације Бе-дур

Композиције по слободном избору:

- Едвард Григ: Песме оп. 52, Лирски комади оп. 43, Хумореске оп. 6
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Франсис Пуланк: Два ноктурна
- Фредерик Шопен: Ноктурна
- Франц Шуберт: Емпромпција,
- Роберт Шуман: Романсе оп. 28, Албумблатер оп. 124; Дечји албум ор. 15,
- Франц Лист: Утехе
- Бела Барток: „Микрокосмос”
- Дмитриј Шостакович: Три фантастичне игре оп. 1; Прелудијуми оп. 34
- Сергеј Прокофјев: Приче старе баке оп. 31
- Клод Дебиси: Дечји кутак
- Стеван Стојановић Мокрањац: Игре; Етида бе-мол
- Станојло Рајичић: Етида; Хумореска; Игра
- Вера Богдановић: Музика предкласичара
- Лутке у клавирској музици XX века (избор и редакција Миланка Мишевић)
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема

Комади за четвороручно свирање или два клавира:

- Јела Кршић: Збирка за четири руке Брадач-Храшовец
- Георг Фридрих Хендл: Соната ге-мол,
- Волфганг Амадеус Моцарт: Соната Де-дур; Соната Еф-дур
- Камил Сен-Санс: избор из „Карневала животиња”
- Сергеј Прокофјев: избор из Свите „Петар и вук”
- Лудвиг ван Бетовен: Соната Де-дур,
- Јоханес Брамс: Мађарске игре
- Клод Дебиси: Валцер; У броду
- Волфганг Амадеус Моцарт: Соната Бе-дур

Назив предмета	КЛАВИР „А” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „А” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује лоше извођење у току свирања; – примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – учествује на јавним наступима у школи; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; – препознаје музичке елементе у свирању других; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Решавање и усавршавање сложених техничких захтева (техника скокова), припрема за свирање октава, тремола...</p> <p>Ознаке за динамику, са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину.</p> <p>Политритмија – решавање основних проблема.</p> <p>Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција ...</p> <p>Увођење ученика у самосталност у погледу примене прстореда и других дисциплина, као и оспособљавање ученика да сагледа тешкоће и сам нађе средства и начин да их реши.</p> <p>Свирање у клавирском дуу.</p> <p>Техничке дисциплине:</p> <p>Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном и супротном кретању у размаку октаве. Размак терце, сексте и дециме паралелно.</p> <p>Квинтакорди и септакорди у великом разлагању кроз четири октаве, паралелно.</p> <p>Скале у дуплим октавама кроз три октаве, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*– списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <p>а) четири етиде са различитим техничким проблемима;</p> <p>б) две полифоне композиције;</p> <p>в) једна соната/концерт</p> <p>г) два комада разних епоха и карактера</p> <p>д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступи:</p> <p>– обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Смотра:</p> <p>Једна етида – напамет;</p> <p>Једна полифона композиција – напамет;</p> <p>Један комад XIX или XX века – напамет;</p> <p>Једна соната или концерт – може и из нота.</p>		

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Јохан Баптист-Крамер: етиде оп. 60
- Херман Беренс: етиде оп. 61
- Алберт Лешхорн: етиде оп. 136 Игњац Мошелес: етиде оп. 70
- Карл Черни: етиде оп. 740
- Виртуозне композиције од старих мајстора до данас (избор Миланке Мишевић)
- Друге етиде сличне тежине по избору наставника.

Полифоне композиције:

- Георг Фридрих Хендл: Свите
- Јохан Себастијан Бах: Трогласне инвенције; Француске свите – појединачни ставови;
- Енглеске свите – појединачни ставови;
- Мали прелудијуми и фуге и фугета
- Друге композиције сличне тежине

Сонатна форма:

- Јозеф Хајдн: 11 соната (редакција М. Мишевић)
- Волфганг Амадеус Моцарт: Сонате
- Лудвиг ван Бетовен: сонате ор. 14 бр. 1 Е-дур, бр. 2 Ге-дур; ор. 2 бр. 1 еф-мол,
- Друге сонате сличне тежине

Композиције по слободном избору:

- Клод Дебиси: Арабеске Е-дур и Ге-дур; Дечји кутак
- Франсоа Купрен: Сестра Моник,
- Жан Филип Рамо: Гавота и Варијације
- Роберт Шуман: Арабеска оп. 18; Дечје сцене оп. 15; Новелете

- Фредерик Шопен: Ноктурна, Полонезе, Мазурке
- Франц Шуберт: Емпромпти оп. 142 Бе-дур
- Александар Скрјабин: Прелудијуми оп. 11 и други опуси; Мазурке
- Сергеј Прокофјев: Пролазне визије оп. 22
- Бела Барток: Сонатина; Багателе оп. 6,
- Лутке у класичној музици XX века (избор и редакција Миланка Мишевић),
- Франц Лист: Ноктурно Ас-дур
- Макс Регер: Гавота Е-дур
- Василије Мокрањац: Етида бе-мол
- Владимир Милошевић: Мала свита,
- Јосип Славенски: Из Југославије
- Константин Бабић: Прелиди Јокози
- Иван Јевтић: 6 прелудијума,
- Станојло Рајичић: Скице; Игра де-мол
- Петар Стојановић „Дечји кутак”
- Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема

Клавирске композиције за читање са листа и четвороручно свирање:

- 100 година музике за клавир (редакција М. Мишевић)

КЛАВИР – „Б” ПРОГРАМ –намењен ученицима ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ који су завршили основну музичку школу, Одсек за класичну музику, ученицима којима је главни предмет– инструмент, осим клавира

Назив предмета	КЛАВИР „Б” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Б” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; – да се оријентише на клавијатури; – правилно седи за клавиром; – примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; – примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; – самостално свира кратке композиције напамет; – самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, а-мол, е-мол и ха-мол Дијатонске и хроматске скале паралелно кроз две октаве, квинтакорд разложено и симултано кроз две октаве.</p> <p>Почетне школе: – Николајев: Школа за клавир – Јела Кршић: Школа за клавир Друге школе сличне тежине</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: – Жан Баптист Дивернуа: Етиде – Хенри Лемоан: Етиде – Александар Николајев: Школа за клавир – Етиде</p> <p>Полифоне композиције: – Јела Кршић: Клавирска читанка – вежбе за полифонију – Јохан Себастијан Бах: Мале композиције И друге полифоне композиције сличне тежине</p> <p>Сонатине: – Избор сонатина, I свеска</p> <p>Композиције различитих стилова: – Александар Гедике: 60 лаких композиција, ор. 36 – Корнелиус Гурлит: Први кораци младог пијанисте ор. 82 – Бела Барток: За децу; Клавирска музика за почетнике; Микро-змос, – Дмитриј Кабалеvски: 24 лаке композиције ор. 39 – Албум југословенских клавирских композиција – Вера Богдановић: Музика предкласичара – Петар Стојановић: „Дечји кутак” Друге композиције сличне тежине</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – лествице и трозвучи по програму – 25 вежби – 4 етиде – 2 полифоне композиције – једна сонатина – 3 композиције различитих стилова 		
Јавни наступи:		
– обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	КЛАВИР „Б” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Б” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; – одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; – препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; – користи педал у делима; – уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; – чује и примени више динамичких нивоа пијанисимо, мецопиано, фортисимо, мецофорте; – јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; – осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; – повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу самостално и уз помоћ наставника; – развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; – самостално, изражајно свира композиције напамет; – развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале: А-дур, Еф-дур, Бе-дур, фис-мол, де-мол, ге-мол Обрадити све дурске и хроматске скале паралелно. Квинтакорди и септакорди четворогласно разложено и симултано кроз две октаве. Аутентична каденца.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: – Хенри Лемоан: етиде оп. 37 – Јела Кришић: Музичка читанка за III разред-етиде – Карл Черни: етиде оп. 849 И друге етиде сличне тежине</p> <p>Полифоне композиције: – Јохан Себастијан Бах: Мале композиције, 12 малих прелудијума Друге полифоне композиције сличне тежине</p> <p>Сонатине: – Лудвиг ван Бетовен, Муцио Клементи, Антон Дијабели и друге сонатине сличне тежине</p> <p>Композиције различитих стилова: – Александар Гречанинов: Дечји албум оп. 98 – Роберт Шуман: Албум за младеж – Петар Илић Чајковски: Албум за младеж – Марко Тајчевић: Деци – Петар Стојановић: „Дечји кутак” – Албум југословенских клавирских композиција – Вера Богдановић: Музика Предкласичара Друге композиције сличне тежине</p>
<p>Обавезни минимум градива: а) четири етиде са различитим техничким захтевима; б) једна сонатина в) четири композиције по слободном избору различитог карактера и стила (од старих мајстора до савременог стваралаштва) г) лествице и акорди по програму</p>		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године		
<p>Смотра: – једна скала – једна етида – једна полифона композиција – једна композиција по слободном избору – један став сонате</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	КЛАВИР „Б” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Б” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – свира једноставну пратњу на задату мелодију. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке дисциплине – скале: Е-дур, Ха-дур, Ес-дур, Ас-дур, цис-мол, гис-мол, це-мол, еф-мол Дијатонске и хроматске скале кроз четири октаве паралелно. Квинтакорди и септакорди четворогласно разложено и симултано кроз две октаве. Аутентична каденца. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.
Обавезни минимум градива: а) четири етиде са различитим техничким захтевима; б) две композиције полифоног стила; в) четири композиције по слободном избору. г) један став сонатине д) лествице и акорди по програму		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: етиде оп. 849
- Хенри Бертини: етиде оп. 100
- Херман Беренс: етиде оп. 88
- Алберт Лешхорн: етиде оп. 66
- Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема
- И други аутори виртуозних комада или етида одговарајуће тежине.

Композиције полифоног стила:

- Јохан Себастијан Бах: 12 и 6 малих прелудијума
- Полифоне композиције из разних епоха одговарајуће тежине

Сонатине и сонате:

- Јозеф Хајдн: Сонатине и сонате (Јела Кршић-Шишмановић)
- Волфганг Амадеус Моцарт: Бечке сонатине
- Дмитриј Кабалевски: Варијације на словачку тему
- Самјуел Мајкапар: Варијације на руску тему
- Композиције других аутора сличне тежине

Композиције по слободном избору:

- Обухватити композиције различитог карактера и стила – бар једна да буде за четири руке
- Роберт Шуман: Албум за младеж
- Сергеј Прокофјев: Музика за децу
- Дмитриј Шостакович: Луткине игре
- Доменико Скарлати: Лаки комади
- Лудвиг ван Бетовен: За Елизу
- Марко Тајчевић: Деци
- Станојло Рајичић: Мала свита
- Петар Стојановић: „Дечји кутак”
- Јела Кршић: Клавирска хрестоматија за IV разред
- Вера Богдановић: Музика предкласичара
- Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема

Назив предмета	КЛАВИР „Б” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Б” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале: Фис-дур, Цис-дур, Дес-дур, Гес-дур, Цес-дур, ес-мол, бе-мол, ес-мол Дурске и молске скале кроз четири октаве паралелно у шеснаестинама. Трозвучи симултано и разложено, четворогласно кроз четири октаве. Велико разлагање трозвуча кроз две октаве паралелно. Доминантни и умањени септакорд симултано и разложено четворогласно, а велико разлагање кроз две октаве паралелно. Аутентична каденца.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – лествице и акорди по програму – три композиције по слободном избору – једна полифоне композиција – један став сонатине или варијације варијација – једна композиција домаћег аутора и један комад 		
Јавни наступи:		
– обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна скала – Једна етида – Једна полифоне композиција – Први став сонате – Једна композиција по слободном избору 		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: етиде оп. 299
- Јохан Баптист-Крамер: етиде
- Алберт Лешхорн: етиде оп. 66
- Виртуозне композиције од старих мајстора до данас (избор Миланка Мишевић)
- Друге етиде сличне тежине

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције, Француске свите – поједини ставови
- Друге композиције сличне тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: Соната Е-дур, Ге-дур, А-дур
- Лудвиг ван Бетовен: сонате оп. 49 бр. 1 и 2
- Волфганг Амадеус Моцарт: Сонате КВ 545 Це-дур и КВ 286 Ге-дур
- Лудвиг ван Бетовен: Варијације на швајцарску тему
- Друге сонате сличне тежине

Композиције различитих стилова:

- Лудвиг ван Бетовен: Екосезе; Багателе
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Роберт Шуман: Споменар
- Фредерик Шопен (За најмлађе): Валцери, ноктурна
- Едвард Григ: Лирски комади
- Марко Тајчевић: Српске игре
- Петар Стојановић: „Дечји кутак”
- Јела Кршић: Клавирска хрестоматија за V разред
- Вера Богдановић: Музика предкласичара
- Јела Кршић-Ранковић: Збирка клавирских композиција за савлађивање техничких проблема
- И друге композиције сличне тежине

КЛАВИР – „Ц” ПРОГРАМ – намењен ученицима ОДСЕКА ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ који су завршили основну музичку школу – Одсек за класичну музику, главни предмет Соло певање Одсек за српско традиционално певање и свирање, главни предмет Српско традиционално певање

Назив предмета	КЛАВИР „Ц” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Ц” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и да објасни значења термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средства за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале и трозвучи: 3 дурске и 3 молске скале у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле терце кроз једну октаву, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: а) четири етиде са различитим техничким проблемима; б) две полифоне композиције; в) једна соната; г) два комада разних епоха и карактера д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступ- два у току године</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: етиде Оп. 299
- Јохан Баптист-Крамер: Етиде
- Јела Кршић и Ранковић: Збирка засавлађивање техничких проблема
- Херман Беренс: етиде Оп. 61
- Алберт Лешхорн: етиде Оп. 38
- Друге етиде одговарајуће тежине.

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Француске свите, Енглеске свите
- Друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: сонате Еф-дур, Де-дур, е-мол, Де-дур, цис-мол (редакција Раух)
- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.
- Лудвиг ван Бетовен: Сонате, Варијације Гедур на оригиналну тему
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације Бедур оп. 40
- Друге сонате и варијације одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Миховил Логар: Композиције за клавир
- Дејан Деспић: Сонатина in F
- Наши композитори за младе пијанисте, избор.
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Клод Дакен: Кукавица, Ласта

- Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
 - Феликс Менделсон: Песме без речи
 - Роберт Шуман: Албум за младе,
 - Едвард Григ: Лирски комади III и IV свеска
 - Франц Шуберт: Два скерца, Музички тренуци ефмол и цисмол
 - Хоаким Турина: Минијатуре
 - Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
 - Михаил Иванович Глинка: Тарантела
 - Жак Ибер: Истуар,
 - Алфредо Казела: 11 дечјих комада,
 - Балдасаре Галупи: Сонате,
 - Доменико Чимароза: Сонате,
 - Јохан Кристијан Бах: Сонате
 - Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
 - Арам Хачатуријан: Дечји албум,
 - Петар Илич Чајковски: Годишња доба
 - Александар Бородин: Мала свита
 - Антоњин Дворжак: Силуete оп. 8, Валцери оп. 54
 - Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за Четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције
 - Роберт Шуман: Сlike са истока Оп. 66
 - Игор Стравински: Три лака комада
 - Волфганг Амадеус Моцарт: Оригиналне четвороручне композиције
 - Лудвиг ван Бетовен: Пет лаких комада за четири руке
 - Морис Равел: Моја мајка гуска
 - Оторино Респиги: Шест малих комада
 - Алфредо Казела: Пупацетио
 - Беджих Сметана: Рондо за два клавира осморучно
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета

КЛАВИР „Ц” ПРОГРАМ

Циљ

Циљ учења предмета Клавир „Ц” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања

Разред

Други

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средства за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале и трозвучи: 4 дурске и 4 молске скале у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле терце кроз једну октаву, паралелно.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: а) четири етиде са различитим техничким проблемима; б) две полифоне композиције; в) једна соната; г) два комада разних епоха и карактера д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступ- два у току године</p>		
<p>Смотра: Једна етида; Једна полифона композиција; Став сонате или концерта, или варијације или ронда; Композиција по избору</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде:**

- Јохан Баптист-Крамер: Етиде
- Јела Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких проблема
- Морис Мошковски: етиде Оп. 18
- Друге етиде одговарајуће тежине.

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Француске свите и Енглеске свите
- Друге полифоне композиције одговарајуће тежине

Сонате и варијације:

- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.
- Лудвиг ван Бетовен: Сонате, Варијације Гедур на оригиналну тему
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације Бедур оп. 40
- Друге сонате и варијације одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Миховил Логар: Композиције за клавир
- Дејан Деспић: Сонатина in F
- Наши композитори за младе пијанисте, избор.
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Клод Дакен: Кукавица, Ласта
- Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Роберт Шуман: Албум за младе,
- Едвард Григ: Лирски комади III и IV свеска
- Франц Шуберт: Два скерца, Музички тренуци ефмол и цисмол
- Хоакин Турина: Минијатуре
- Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
- Михаил Иванович Глинка: Тарантела
- Жак Ибер: Истуар,
- Алфредо Казела: 11 дечјих комада,
- Балдасаре Галупи: Сонате,
- Доменико Чимароза: Сонате,
- Јохан кристијан Бах: Сонате
- Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
- Арам Хачатуријан: Дечји албум,
- Петар Илић Чајковски: Годишња доба
- Александар Бородин: Мала свита
- Антоњин Дворжак: Силуете оп. 8, Валцери оп. 54
- Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за Четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиначне четвороручне композиције
- Роберт Шуман: Сlike са истока Оп. 66
- Игор Стравински: Три лака комада
- Волфганг Амадеус Моцарт: Оригиначне четвороручне композиције
- Лудвиг ван Бетовен: Пет лаких комада за четири руке
- Морис Равел: Моја мајка гуска
- Оторино Респиги: Шест малих комада
- Алфредо Казела: Пупацетио
- Беджих Сметана: Рондо за два клавира осморучно
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета	КЛАВИР „Ц” ПРОГРАМ
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Ц” програм је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средстава за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале и трозвучи: 4 дурске и 4 молске скале у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле октаве кроз две октаве</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: а) четири етиде са различитим техничким проблемима; б) две полифоне композиције; в) једна соната; г) два комада разних епоха и карактера д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступ – два у току године</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Карл Черни: етиде Оп. 740
- Јохан Баптист-Крамер: Етиде
- Алберт Лешхорн: Етиде оп. 66
- Морис Мошковски: Етиде оп. 18
- Адолф Рутхард: Етиде
- Друге етиде одговарајуће тежине.

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције, Трогласне инвенције
- Георг Фридрих Хендл: Избор композиција за Клавир
- Друга полифона дела сличне тежине

Сонате и варијације:

- Јозеф Хајдн: сонате Ефдур, Дедур, емол, Дедур, Дедур, цисмол (редакција Раух)
- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате
- Лудвиг ван Бетовен: Варијације Гедур на оригиналну тему
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Дмитриј Кабалеовски: Лаке варијације Бедур оп. 40
- Лудвиг ван Бетовен: Рондо Цедур, Багателе оп. 33, Екосезе
- Волфганг Амадеус Моцарт: Рондо Дедур, Фантазија демол
- Друге сонате и варијације одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Миховил Логар: Композиције за клавир
- Дејан Деспић: Сонатина in F
- Наши композитори за младе пијанисте
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Зоран Јовановић: Минијатуре за клавир, Бела сонатина, Црнсонатина, Мини кончертино, Дечји кончертино
- Клод Дакен: Кукавица, Ласта
- Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
- Феликс Менделсон: Песме без речи

- Едвард Григ: Лирски комади
 - Франц Шуберт: Два скерца, Музичкитренуци
 - Хоаким Турина: Минијатуре
 - Александар Черепњин: Багателе
 - Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
 - Михаил Иванович Глинка: Тарантела
 - Жак Ибер: Истуар
 - Алфредо Казела: 11 дечјих комада
 - Балдасаре Галупи: Сонате
 - Доменико Чимароза: Сонате
 - Јохан Кристијан Бах: Сонате
 - Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
 - Арам Хачатуријан: Дечји албум
 - Петар Илич Чајковски: Годишња доба
 - Александар Бородин: Мала свита
 - Антоњин Дворжак: Силуете оп. 8, Валцери оп. 54
 - Музика преткласичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић)
 - 100 година музике за клавир (редакција Миланке Мишевић)
 - Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за Четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригиналне четвороручне композиције
- Роберт Шуман: Слике са истока Оп. 66
- Игор Стравински: Три лака комада
- Волфганг Амадеус Моцарт: Оригиналне четвороручне композиције
- Лудвиг ван Бетовен: Пет лакних комада за четири руке
- Морис Равел: Моја мајка гуска
- Оторино Респиги: Шест малих комада
- Алфредо Казела: Пупацетио
- Беджих Сметана: Рондо за два клавира осморучно (избор)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Назив предмета	КЛАВИР „Ц“
Циљ	Циљ учења предмета Клавир „Ц“ је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и објасни значења термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој и самостално опредељује средстава за његово побољшање; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике.. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале и трозвучи: 3 дурске и 3 молске скале у паралелном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) кроз четири октаве, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве у осминама. Дупле октаве кроз две октаве</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: а) четири етиде са различитим техничким проблемима; б) две полифоне композиције; в) једна соната; г) два комада разних епоха и карактера д) лествице и трозвучи по програму</p>		
<p>Јавни наступ- два у току године</p>		
<p>Смотра: Једна етида; Једна полифона композиција; Став сонате или концерта, или варијације или рондо; Композиција по избору</p>		

Кључне речи: клавир, слушање, опажање, тон.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде:**

- Карл Черни: етиде Оп. 740
- Морис Мошковски: Етиде оп. 18
- Адолф Рутхард: Етиде
- Друге етиде одговарајуће тежине.

Полифоне композиције:

- Јохан Себастијан Бах: Двогласне инвенције, Трогласне инвенције
- Друга полифона дела сличне тежине

Сонате и варијације:

- Волфганг Амадеус Моцарт: сонате
- Лудвиг ван Бетовен: Варијације Гедур на оригиналну тему
- Исак Беркович: Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему
- Дмитриј Кабалевски: Лаке варијације Бедур оп. 40
- Лудвиг ван Бетовен: Рондо Цедур, Багателе оп. 33, Екосезе
- Волфганг Амадеус Моцарт: Рондо Дедур, Фантазија демол
- Друге сонате и варијације одговарајуће тежине.

Композиције по слободном избору:

- Марко Тајчевић: Српске игре
- Миховил Логар: Композиције за клавир
- Дејан Деспић: Сонатина in F
- Наши композитори за младе пијанисте
- Јосип Славенски: Игре и песме са Балкана
- Петар Стојановић: Дечји кутак
- Зоран Јовановић: Минијатуре за клавир, Бела сонатина, Црна сонатина, Мини кончертино, Дечји кончертино
- Клод Дакен: Кукавица, Ласта
- Жан Филип Рамо: Тамбурен, Два ригодона
- Феликс Менделсон: Песме без речи
- Фредерик Шопен: ноктурна, мазурке, валцери
- Едвард Григ: Лирски комади
- Франц Шуберт: Два скерца, Музички тренуци
- Хоакин Турина: Минијатуре
- Александар Черепњин: Багателе
- Александар Гречанинов: Пастели оп. 3
- Михаил Иванович Глинка: Тарантела
- Жак Ибер: Истуар
- Алфредо Казела: 11 дечјих комада
- Балдасаре Галупи: Сонате
- Доменико Чимароза: Сонате
- Јохан Кристијан Бах: Сонате
- Макс Регер: 10 малих комада оп. 44
- Арам Хачатуријан: Дечји албум
- Петар Илић Чајковски: Годишња доба
- Александар Бородин: Мала свита
- Антоњин Дворжак: Силуете оп. 8, Валцери оп. 54
- Музика преткласичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић)
- 100 година музике за клавир (редакција Миланке Мишевић)
- Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић)
- И друге композиције одговарајуће тежине

Композиције за Четвороручно свирање:

- Франц Шуберт: Оригинале четвороручне композиције
- Роберт Шуман: Слике са истока Оп. 66
- Игор Стравински: Три лака комада
- Волфганг Амадеус Моцарт: Оригинале четвороручне композиције
- Лудвиг ван Бетовен: Пет лаких комада за четири руке
- Морис Равел: Моја мајка гуска
- Оторино Респиги: Шест малих комада
- Алфредо Казела: Пупацетио
- Беджих Сметана: Рондо за два клавира – осморучно (избор)
- И друге композиције одговарајуће тежине

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЛАВИР – ПРОГРАМ „А”, „Б” и „Ц”

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **Музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи стицања вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Ученике треба подстицати да помажу једни другима у музичком остварењу и успесима, као и заједничком свирању. Такође, упућивати их у самостално размишљање и став према музици, а ради њихове самосталности у будућности.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. У организацији Смотри за ученике другог разреда сугеришемо да термин смотре буде мај месец, а за ученике четвртог разреда април месец.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерепалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, и резултати годишњих активности и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ОДСЕК КЛАСИЧНЕ МУЗИКЕ

СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Инструментални програми
2. Клавирски дуо
3. Читање с листа – програм је приказан после одговарајуће групе инструмената
4. Камерна музика
5. Италијански (за соло певаче)

Назив предмета

КЛАВИР

Циљ

Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак професионалног уметничког школовања

Разред

Први

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; - самостално препозна и изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; - јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; - користи десни и леви педал у складу са стилом музичког дела; - у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; - коригује лоше извођење у току свирања; - повеже знање из теоријских музичких предмета са елементима интерпретације; - интерпретира композицију технички и музички у стилу одређене епохе; - меморише текст примењујући различите начине памћења; - осмисли, уз помоћ наставника концепцију извођења одређеног дела; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); - својим речима објасни фазе припрема за јавни наступ; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; - критички прати сопствени развој; - самостално вежба; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи носиоце звука за слушање и истраживање музике различитих стилова. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Унапређивање технике:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хитрина прстију - релаксација извођачког апарата - економија покрета - издржљивост - ритмичка стабилност - кантилена - јасна хармонизација. <p>Техника удвојених интервала – октаве.</p> <p>Извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара.</p> <p>Интерпретација дела која припадају различитим стиливима (од барока до XXI века).</p> <p>Елементи интерпретације:</p> <p>темпо, динамика, фраза, агогика, израз, педализација</p> <p>Координација са другим предметима у функцији интерпретације.</p> <p>Врсте меморије:</p> <ul style="list-style-type: none"> - аналитичка, - визуелна, - аудитивна, - моторичка. <p>Професионална и психолошка припрема за јавни наступ.</p> <p>Музичка имагинација и профилирање критеријума у области музичке естетике</p> <p>Скале и акорди</p> <p>Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у пара- лелном кретању.</p> <p>Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању.</p> <p>Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умањеног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно .</p> <p>Етиде</p> <ul style="list-style-type: none"> - К. Черни: оп. 740, оп. 299 – избор - Крамер-Билов: Етиде – избор - Ф. Лист: оп. 1 – избор - Е. Нојерт: Етиде – избор <p>Полифоне композиције</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ј. С. Бах: Трогласне инвенције , Француске свите – избор - Г. Ф. Хендл: Свите – избор <p>Сонате, концерти, композиције различитих стилова и дела домаћих композитора наведена су после програма за 4. разред.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> - шест етида – од којих три напамет; - три полифоне композиције; - једна цела соната и једна соната или концерт делимично - три композиције разних стилова – по избору 		
<p>Обавезни јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године.</p>		
<p>Програм смотре/испита:</p> <p>Смотра технике (у току првог полугодишта)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дурске и молске лествице на белим диркама, у размаку октаве, паралелно кроз четири октаве у шеснаестинама, арпеђа трозвука у основном положају кроз четири октаве паралелно; - Једна етида из програма <p>Испитни програм (на крају школске године)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Једна етида; - Једна трогласна инвенција Ј. С. Баха; - Два става сонате (обавезан сонатни облик), - Једна композиција по избору. <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: економичност покрета, врсте меморија, артикулација.

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак професионалног уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова (три часа недељно)

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално препозна и изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – користи десни и леви педал у складу са стилем музичког дела; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – коригује извођење у току свирања; – повеже знање из теоријских музичких предмета са елементима интерпретације; – интерпретира композицију технички и музички у стилу одређене епохе; – меморише текст примењујући различите начине памћења; – осмисли, уз помоћ наставника концепцију извођења одређеног дела; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (сугестивно свира); – својим речима објасни фазе припрема за јавни наступ; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – пореди различита извођења исте композиције; – критички прати сопствени развој – самостално вежба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање и истраживање музике различитих стилова. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Унапређивање технике:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хитрина прстију – релаксација извођачког апарата – економија покрета – издржљивост – ритмичка стабилност – кантилена – јасна хармонизација. <p>Техника удвојених интервала: терце, октаве. Акордска техника, тремоло. Тонска перспектива, полифонија.</p> <p>Извођење технички сложених композиција са поштовањем свих задатих параметара. Интерпретација дела која припадају различитим стиливима (од барока до XXI века).</p> <p>Елементи интерпретације: темпо, динамика, фраза, агогика, туше, израз, педализација.</p> <p>Координација са другим предметима у функцији интерпретације.</p> <p>Врсте меморије:</p> <ul style="list-style-type: none"> – аналитичка, – визуелна, – аудитивна, – моторичка. <p>Професионална и психолошка припрема за јавни наступ. Слушање музике. Музичка имагинација и профилирање критеријума у области музичке естетике.</p> <p>Скале и акорди Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у паралелном кретању. Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању. Дупле терце кроз две октаве у осминама. Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умањеног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно</p> <p>Етиде: – К. Черни: оп. 740, оп. 365 – избор – М. Клементи: Градус ад Парнасам – избор – И. Мошелес: оп. 70 – избор – М. Мошковски: оп. 72 – избор – Ф. Лист: оп. 1 – избор – Е. Нојперт: Етиде – избор</p> <p>Полифоне композиције – Ј. С. Бах: Француске свите, Енглеске свите, Прелудијуми и фуге-Добро темперовани клавира, I и II – избор – Г. Ф. Хендл: Свите – избор</p> <p>Сонате, концерти, композиције различитих стилова и дела домаћих композитора наведена су после програма за 4. разред.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> - шест етида – од тога три напамет; - три полифоне композиције; - две сонате или соната и концерт – једно дело у целини, друго делимично; - три композиције разних стилова. 		
<p>Обавезни јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године.</p>		
<p>Програм смотре/испита:</p> <p>Смотра технике (у току првог полугодишта)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске лествице – сви тоналитети – кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно; – Арпеђа трозвука – велико разлагање – у основном положају кроз четири октаве паралелно; – Једна етида из програма. <p>Испитни програм (на крају школске године)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна етида – Три става свите – обавезни сарабанда и један брзи став – из Француске свите Ј. С. Баха или Свите Г. Ф. Хендла, или Прелудијум и фуга Ј. С. Баха – Једна соната или концерт – цело дело; – Једна композиција по слободном избору. <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: економија покрета, врсте меморија, артикулација.

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак професионалног уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова (три часа недељно)

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално препозна и изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – користи десни и леви педал у складу са стилем музичког дела; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – коригује извођење у току свирања; – повеже знање из теоријских музичких предмета са елементима интерпретације; – интерпретира композицију технички и музички у стилу одређене епохе; – меморише текст примењујући различите начине памћења; – осмисли, уз помоћ наставника концепцију извођења одређеног дела; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (сугестивно свира); – својим речима објасни фазе припрема за јавни наступ; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – пореди различита извођења исте композиције; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање и истраживање музике различитих стилова. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Унапређивање технике:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хитрина прстију – релаксација извођачког апарата – економија покрета – издржљивост – ритмичка стабилност – кантилена – јасна хармонизација. <p>Техника удвојених интервала: терце, октаве. Акордска техника, тремоло. Тонска перспектива, полифонија. Извођење технички сложених композиција са поштовањем свих задатих параметара. Интерпретација дела која припадају различитим стиливима (од барока до XXI века). Елементи интерпретације: темпо, динамика, фраза, агогика, туше, израз, педализација. Координација са другим предметима у функцији интерпретације. Врсте меморије: – аналитичка, – визуелна, – аудитивна, – моторичка. Професионална и психолошка припрема за јавни наступ. Слушање музике. Музичка имагинација и профилирање критеријума у области музичке естетике.</p> <p>Скале и акорди Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у паралелном кретању. Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању. Дупле терце кроз четири октаве у шеснаестинама. Арпеђа: велико разлагање трозвука, доминантног и умањеног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно</p> <p>Етиде: – К. Черни: оп. 740, Токата – М. Клементи: Градус ад Парнасум – избор – И. Мошелес: оп. 70- избор – М. Мошковски: оп. 72- избор – Ф. Менделсон: оп. 104 – Шуман-Паганини: Етиде оп. 3 – избор – А. Аренски: оп. 36 – А. Рубинштајн: оп. 23 – Ј. К. Кеслер: оп. 20, оп. 100 – избор</p> <p>Полифоне композиције – Ј. С. Бах: Енглеске свите Партите – Италијански концерт – Добро темперовани клавира, I и II – избор – Г. Ф. Хендл: Свите – избор</p> <p>Сонате, концерти, композиције различитих стилова и дела домаћих композитора наведена су после програма за 4. разред.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет етида различитих техничких захтева; – две полифоне композиције; – две сонате или соната и концерт – једно дело у целини, друго делимично; – три композиције разних стилова по слободном избору; – у току године ученик обавезно треба јавно да изведе I или II и III став концерта за клавира и оркестар. 		
<p>Обавезни јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године.</p>		
<p>Програм смотре/испита: Смотра технике (у току првог полугодишта) – Све дурске и молске лествице – сви тоналитети – кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно; – Арпеђа трозвука – велико разлагање – у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве паралелно; – Арпеђа доминантног и умањеног септакорда у основном положају (без обртаја) кроз четири октаве у шеснаестинама – Једна етида из програма. Испитни програм (на крају школске године) – Једна виртуозна етида; – Два става из Енглеске свите Ј. С. Баха, или два става из Партите (два од обавезних ставова), или прелудијум и fuga; – Цела соната; – Једно дело из епохе романтизма. Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: трансфер знања, естетски критеријуми, стилови.

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	ЦИЉ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак професионалног уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова (три часа недељно)

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално препозна и изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – користи десни и леви педал у складу са стилом музичког дела; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – коригује извођење у току свирања; – повеже знање из теоријских музичких предмета са елементима интерпретације; – интерпретира композицију технички и музички у стилу одређене епохе; – меморише текст примењујући различите начине памћења; – осмисли, уз помоћ наставника концепцију извођења одређеног дела; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (сугестивно свира); – својим речима објасни фазе припрема за јавни наступ; – предложи наставнику дела за свој репертоар – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – пореди различита извођења исте композиције; – критички прати сопствени развој; самостално вежба; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање и истраживање музике различитих стилова. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Унапређивање технике:</p> <ul style="list-style-type: none"> – хитрина прстију – релаксација извођачког апарата – економија покрета – издржљивост – ритмичка стабилност – кантилена – јасна хармонизација. <p>Техника удвојених интервала: терце, октаве. Акордска техника, тремоло. Тонска перспектива, полифонија.</p> <p>Извођење технички сложених композиција са поштовањем свих задатих параметара. Интерпретација дела која припадају различитим стиливима (од барока до XXI века). Елементи интерпретације: темпо, динамика, фраза, агогика, туше, израз, педализација. Координација са другим предметима у функцији интерпретације. Врсте меморије: – аналитичка, – визуелна, – аудитивна, – моторичка.</p> <p>Професионална и психолошка припрема за јавни наступ. Слушање музике. Музичка имагинација и профилирање критеријума у области музичке естетике.</p> <p>Скале и акорди Све дурске, молске и хроматске лествице у размаку октаве, терце, сексте и дециме кроз четири октаве у шеснаестинама у паралелном кретању. Дупле октаве кроз две октаве у осминама и кроз три октаве у триолама, у размаку октаве, терце, сексте и дециме у паралелном кретању. Дупле терце кроз четири октаве у шеснаестинама Арпеђа: велико разлагање трозвучка, доминантног и умањеног септакорда са обртајима, кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно</p> <p>Етиде: – М. Мошковски: оп. 72, ор. 48 – Ј. К. Кеслер: ор. 20, оп. 100 М. Клементи -Градус ад Парнасум – Ф. Шопен ор. 10 и 25 – избор – Ф. Лист-Паганини: Етиде – избор, – Ф. Лист: Жубор шуме, Уздах, Игра патуљака – А. Скрјабин: оп. 8 – избор, оп. 2 цис-мол – С. Рахмањин: Етиде – слике оп. 33 – А. Рубинштајн: оп. 23 А. Аренски: оп. 41, оп. 36 – К. Шимановски: оп. 4 – К. Дебиси: Етиде, избор – С. Прокофјев: Етиде оп. 2</p> <p>Полифоне композиције – Ј. С. Бах: Прелудијуми и фуге (ДТК I и II) Италијански концерт, Партите, Коралне предигре, Капричо Бе дур, Токате, итд.</p> <p>Сонате, концерти, композиције различитих стилова и дела домаћих композитора наведена су после програма за 4. разред.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – три концертне етиде; – две полифоне композиције – обавезно један прелудијум и фуга – једна соната – три композиције различитих стилова. 		
<p>Програм смотре/испита: Смотра технике (у току првог полугодјашта)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске лествице – сви тоналитети – кроз четири октаве у шеснаестинама, паралелно, у размаку октаве, као и хроматске скале кроз четири октаве паралелно; – Арпеђа трозвучка – велико разлагање – у основном положају кроз четири октаве паралелно; – Арпеђа доминантног и умањеног септакорда – у основном положају кроз четири октаве паралелно; – Једна етида из програма. <p>Матурски испит Испитни програм се изводи напамет. Напомена: На завршном испиту морају бити заступљени сви стилови; уколико се не свира класична соната, већ соната из периода романтизма или XX века, класични период мора бити заступљен неким другим делом (нпр. варијације, фантазија, рондо и сл.).</p>		

Кључне речи: репертоар, реситал, критичко вредновање.

ИЗБОР ЛИТЕРАТУРЕ ЗА СВЕ РАЗРЕДЕ СОНАТЕ, КОНЦЕРТИ, КОМПОЗИЦИЈЕ РАЗЛИЧИТИХ СТИЛОВА И ДОМАЊИХ КОМПОЗИТОРА

Сонате

- В. А. Моцарт: КВ 279 Це-дур, КВ 280 Еф-дур, КВ 281 Бе-дур, КВ 309 Це-дур, КВ 310 а-мол, КВ 311 Де-дур, КВ 330 Це-дур, КВ 331 А-дур, КВ 332 Еф-дур, КВ 333 Бе-дур, КВ 457 це-мол, КВ 570 Бе-дур, КВ 576 Де-дур
- Ј. Хајдн: Хоб. 20 це-мол, Хоб. 23 Еф-дур, Хоб. 43 Ас-дур, Хоб. 32 ха-мол, Хоб. 44 ге-мол, Хоб. 46 Ас-дур, Хоб. 49 Ес-дур, Хоб. 50 Це-дур, Хоб. 52 Ес-дур
- Л. В. Бетовен: оп. 2 бр. 1 еф-мол, оп. 2 бр. 2 А-дур, оп. 2 бр. 3 Це-дур, оп. 7 Ес-дур, оп. 10 бр. 1 це-мол, оп. 10 бр. 2 Еф-дур, оп. 10 бр. 3 Де-дур, оп. 13 це-мол, оп. 14 бр. 1 и 2, оп. 22 Бе-дур, оп. 27 бр. 1 и 2, оп. 28 Де-дур, оп. 31 бр. 1, 2 и 3, оп. 78 Фис-дур, оп. 90 е-мол,
- М. Клементи: оп. 47 бр. 2 Бе-дур, оп. 39 бр. 2 Ге-дур, оп. 34 бр. 1 Це-дур, оп. 26 бр. 2 фис-мол, оп. 40 бр. 2 ха-мол, оп. 40 бр. 3 де-мол
- Ф. Шуберт: Сонате – избор
- Е. Григ: Соната е-мол,
- С. Прокофјев: Соната бр. 1 еф-мол и остале сонате по избору наставника

Концерти

- Г. Ф. Хендл: Еф-дур
- Ј. С. Бах: еф-мол, де-мол, А-дур
- Ј. Хајдн: Де-дур, Ге-дур, Це-дур
- В. А. Моцарт: КВ 175 Де-дур, КВ 238 Бе-дур, КВ 246 Це-дур, КВ 271 Ес-дур, КВ 413 Еф-дур, КВ 414 А-дур, КВ 415 Це-дур, КВ 449 Ес-дур, КВ 450 Бе-дур, КВ 451 Де-дур, КВ 453 Ге-дур, КВ 456 Бе-дур, КВ 459 Еф-дур, КВ 466 де-мол, КВ 467 Це-дур, КВ 482 Ес-дур, КВ 488 А-дур, КВ 491 це-мол, КВ 503 Це-дур, КВ 537 Де-дур, КВ 595 Бе-дур
- Л. В. Бетовен: Концерт бр. 1, 2 и 3
- Е. Григ: Концерт а-мол
- Ф. Менделсон: Концерт ге-мол и де-мол
- Д. Кабалевски: Концерт а-мол оп. 9
- Д. Шостакович: Концерт Еф-дур бр. 2
- Концертни комади за клавир и оркестар – Вебер, Менделсон, Сен-Санс

Композиције различитих стилова

- Д. Скарлати: Сонате – избор
- Д. Чимароза: Сонате
- П. Парадизи: Токата
- Б. Галупи: Сонате
- Ј. Хајдн: Варијације еф-мол, Капричо Це-дур, Ге-дур
- В. А. Моцарт: Фантазије це-мол КВ 396, КВ 475, Адађо ха-мол, КВ 540, Рондо а-мол, КВ 511, Варијације Це-дур, Де-дур, Ге-дур итд.
- Л. ван Бетовен: Варијације Еф-дур оп. 34, 32 варијације це-мол, Рондо Це-дур и Ге-дур ор. 51, Анданте фавори Еф-дур, Рондо оп. 129 итд.
- Ф. Шуберт: Музички моменти, Емпромпти оп. 90 и 142
- Р. Шуман: Арабеска, Дечје сцене, Лептири ор. 2, Варијације на тему Кларе Вик ор. 5, Фантастични комади – избор, Новелете – избор, Романсе оп. 28, итд.
- Ф. Шопен: Валцери, Ноктурна, Мазурке, Полонезе, Тарантеле, Емпромпти (сва четири), Екосезе, Баладе бр. 2 и 3, Скерца бр. 1 и 2, Бриљантни варијације оп. 28 итд.
- Ф. Лист: Петраркини сонети, Утехе, Љубавни снови, Полонеза Ес-дур, Године ходочашћа – избор, Мађарске рапсодије – избор, транскрипције соло песама Шуберта, Шумана, Шопена итд.
- Ф. Менделсон: Песме без речи, Рондо капричиозо
- Ј. Брамс: Рапсодије, 4 баладе, избор из оп. 117, оп. 118, оп. 119
- П. И. Чајковски: Годишња доба, Думка, Варијације Еф-дур, Чајковски-Плетњов Свита из балета Крчко Орашчић, итд.

- А. Скрјабин: Прелиди – избор, Поеме оп. 32
- С. Рахмањин: Комади оп. 3 (Елегија, Мелодија, Полишилел), Музички моменти – избор, Прелиди – избор
- К. Дебиси: Бергамска свита, Естампе, Свита „За клавир”, Прелиди – избор, итд.
- С. Прокофјев: Свита Ромео и Јулија, Пролазне визије, Комади оп. 4 и оп. 12 итд.
- Б. Барток: Румунске игре, Микрокосмос – избор, Алегро барбаро итд.
- Д. Шостакович: Три фантастичне игре, Прелиди ор. 34, итд
- Ђ. Лигети: Музика ричерката и остала дела по избору наставника

Дела домањих композитора

- П. Стојановић: Посвета, Радост и туга, Марш де мол, Љубавна изјава, Сонатина Де дур
- М. Тајчевић: Прелиди, Балканске игре
- М. Милојевић: 4 комада за клавир оп. 23, Ритмичке гримасе оп. 47, Камеје
- П. Милошевић: Сонатина
- В. Перичић: Сонатина
- С. Рајичић: Етиде, Игре, Хумореске
- Ј. Марић: Прелудијуми, Етида, Бранково коло
- Ј. Славенски: Југословенска свита, Свита „Са Балкана”
- В. Мокрањац: Соната Це-дур, Фрагменти, Игре, Етиде, Ин-тиме
- Б. Симић: Варијације и токата; Сонатина
- Д. Деспић: Ноктурна, Вињете, Минијатуре, Хумористичне етиде
- К. Бабић: Прелиди Ђокози, Токата, Фуга
- Д. Радић: Три прелудијума, Соната леста, Свита за клавир, 4 сонатине
- М. Логар: Златна рибица, Бурлеске К. Миљковић: Невидљиве нити
- Е. Јосиф: Соната бревис, Четири скице, Пет прича, Три псалма
- М. Михаиловић: Три прелудијума
- С. Божић: Ноктурно, Лирика Атоса, Пантелејмон
- М. Раичковић Б А Г Д А Д
- М. Петровић: Варијације за клавир
- В. Тошић: Вариал, Воксал, Медиал 1 и 2, итд.
- М. Стојадиновић Милић: Тајни агент са Тимпаниуса-мини рапсодија, И би светлост, Тристеца за Драгана, Небо над Студеницом- мозаик за Јелицу, и остала дела по избору наставника

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке.

Корелација између предмета, како теоријских (теорија, музички облици, хармонија, контрапункт, историја музике), ивођач-

ких (камерна музика, читање с листа, клавирски дуо), тако и општеобразовних (књижевност, историја уметности, филозофија...) је полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

Припрема за час је специфична јер како је настава клавира индивидуална, тако је и припрема прилагођена сваком ученику појединачно. Индивидуални облик наставе пружа и могућност да час пође и сасвим другим путем од планираног, али наставник у планирању мора да води рачуна о предзнању ученика да би био сигуран да ученик може да прати и савлада постављене задатке. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке

представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет, старијег колегу, а не само као предавача са друге стране катедре.

Припрема ученика за јавни наступ један је од најзначајнијих циљева наставе клавира, па је освешћивање сложеног извођачког процеса од пресудне важности. У том смислу посебну пажњу треба обратити на:

- развој технике свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, кратких, релативно једноставних композиција, по извођачким тешкоћама лако доступних ученику четвртог разреда основне школе);

- изградњу музичке фантазије кроз упознавање музичке литературе и профилирање критеријума у области музичке естетике (повременим дискусијама о уметничком садржају и вредности извођених композиција и задавањем ученику домаћих задатака везаних за ову тематику);

- развој способности ученика за интегрално извођење музичког дела (редовним преслушавањем ученичког свирања у целини);

- постизање ефикасности извођачког апарата, радом на техничким вежбама и композицијама с проблематиком позиционих и ванпозиционих фигурација, арпеђа, удвојених тонова, акорада, трилера, тремола, репетиција и скокова;

- у континуираном раду неопходно је да наставник подстиче ученика да повезује већ стечена знања и вештине из других предмета и области у циљу што квалитетније извођачке праксе.

Припреме ученика за такмичења су посебан део у настави и могу бити веома корисна као подстицај у раду, као и мотив за већи број одговорних јавних наступа нарочито због изузетно концентрисаног усмереног рада са талентованим ученицима. Тако ће и репертоар у појединим случајевима бити усмерен према захтевима на одређеном такмичењу. То ипак не би требало да донесе превелика одступања у погледу пређеног годишњег програма, јер је прелажење што већег репертоара у овим годинама од суштинске важности за сваког будућег младог пијанисту.

Веома је важно да ученик што чешће јавно свира како би се ослободио страха од наступа, да континуирано слуша музику на носачима звука (наставник планира и задаје домаће задатке упознавања музичке литературе), као и да стекне навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и њиховим извођењем, ученик стиче увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће му помоћи у даљем развоју и напредовању.

Назив предмета	Оргуље (класични одсек)
Циљ	ЦИЉ учења предмета оргуље на одсеку за класичну музику је да код ученика усаврше и продубе стечена знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање способности интерпретације и импровизације, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – опише и наброји основне регистарске ансамбле из периода барока и њихову примену у контексту задате композиције; – познаје стилске карактеристике орнамената и опише њихову примену; – опише специфичности механичке трактуре инструмента и њихове импликације на интерпретацију (предности и ограничења); – самостално осмишљава предлоге престојера и педалне апликатуре; – изводи композиције разних епоха, са посебним освртом на барокне облике и жанрове; – примени стилски адекватну – артикулацију; – правилно користи динамичке могућности инструмента; – препознаје врсте каденци и свира једноставне хармонске прогресије без модулација у четворогласном ставу; – учествује на јавним наступима и да критички осврт; – користи предности дигитализације.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Барокни регистарски ансамбли. Основни типови орнамената у бароку. Грађа инструмента – механичка трактура. Прсторед и апликатура са посебним освртом на период барока. Артикулација и динамичке карактеристике инструмента. Корална фактура и хармонизација. ЛИТЕРАТУРА – Роман: Армбруст – педалне вежбе – Х. Келер: каденце, генералбас, основе градње оргуља, грегоријански корал – Ј. Шведчук: „Педалне вежбе за оргуље” – Кавацони, Габриели, Пелегрини, Фрескобалди, Циполи: Химне, Интонације, Токате, Канцоне – Буктехуде, Шаит, Шлик, Фробергер, Пахелбел: Коралне обраде, Варијације и др. – Атењан, Луј Купрен, ди Маж и др.: Магнификати, Свите, Мисе, Фуге, Дијалози, ставови свита – Ј. С. Бах: „Мала оргуљска књига”, – избор једноставних прелудијама и фуга, корали: четворогласни са педалом – Белман, Жигу, Боси, Рајнбергер, коралне обраде Брамса, Листа, Шумана, С. Франк: мали полифони комади Друге композиције по избору професора.
Обавезни минимум програма а) Роман и Шведчук (или сл.) – педалне и мануалне вежбе б) три композиције италијанских, немачких и француских старих мајстора; в) два корала из „Мале књиге” Ј. С. Баха; г) два прелудијума старих мајстора са имитационим одсесима и /или фугом; д) три композиције аутора XIX, XX и XXI века.		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: Педална етида Вишеставачна композиција старих мајстора Дитних са фугом Композиција композитора XIX века или касније		

Кључне речи: интерпретација, стилска анализа, регистрација, импровизација, педална техника.

Назив предмета	ОРГУЉЕ (класични одсек)
Циљ	ЦИЉ учења предмета оргуље на одсеку за класичну музику је да код ученика усаврше и продубе стечена знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање способности интерпретације и импровизације, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи регистарске ансамбле из периода преткласицизма и класицизма и планира њихову примену у контексту задате композиције; – опише и наброји основне регистарске ансамбле из периода преткласицизма и класицизма и њихову примену у контексту задате композиције; – опише специфичности пнеуматске трактуре инструмента и њихове импликације на интерпретацију (предности и ограничења); – самостално осмишљава и изводи вежбе за полифонију и промену мануала; – изводи композиције разних епоха, са посебним освртом на класичне облике и жанрове; – примени стилски адекватну артикулацију; – правилно користи динамичке могућности инструмента; – изводи каденце и осмишљава једноставне хармонске прогресије у четворогласном ставу; – учествује на јавним наступима и да критички осврт; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Класични регистарски ансамбли. Типови орнамената. Грађа инструмента – пнеуматска трактуре. Преторед и апликатура са посебним освртом на еволуцију у периоду преткласицизма. Употреба жалузија, артикулација и динамичке карактеристике инструмента. полифона фактура, вежбе за транспарентност гласова.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Роман: Армбруст – педалне вежбе – Херман Келер: „Уметност свирања на оргуљама” – педалне и мануалне вежбе – Х. Келер: каденце, генералбас, основе градње оргуља, грегоријански корал – Ј. Шведчук: „Педалне вежбе за оргуље” – Ј. М. Хорват: Багателе – педалне етиде – Музика француских композитора XVIII века (Ф. Купрен, Ј. Маршан, Н. де Грињи, Ј. Н. Клараambo, Ј. К. Дакен.) – Д. да Бергамо: Фантазије, Пасторале, Мисе, Версети, Сонате – В. А. Моцарт: Комади Ј. Хајдн: „Музичка кутија” Ј. в. Бетовен: Адађо Еф-дур – Ц. Стенли: Концерти, Волунтари – Вера Миланковић: Тропарии Друге композиције по избору професора.
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Риман – педалне и мануелне вежбе, Келер – каденце у свим тоналитетима, десет вежби из гене-ралбаса; б) три композиције старих мајстора в) три коралне обраде г) два мала прелудијума и фуге д) две композиције варијационог облика – чакона, партита; ђ) три композиције аутора XIX века и каснијих епоха 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Педална етида – Композиција варијационог облика – Дитпих са фугом – Полифона композиција композитора XIX века или каснијих епоха 		

Кључне речи: интерпретација, варирање, регистрација, генералбас, педална техника.

Назив предмета	ОРГУЉЕ (класични одсек)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље на одсеку за класичну музику је да код ученика усаврше и продубе стечена знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање способности интерпретације и импровизације, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише и наброји основне регистарске ансамбле из периода романтизма и њихову примену у контексту задате композиције; – опише специфичности електро-пнеуматске трактуре инструмента и њихове импликације на интерпретацију (предности и ограничења); – правилно изводи технику супституције – изводи композиције разних епоха, са посебним освртом на облике и жанрове романтизма; – правилно изводи и примењује артикулације које су се развиле у романтизму – користи жалузije – примени вежбе за полифонију у новом хармонском контексту романтизма – изводи хармонске прогресије у четворогласном ставу са модулацијама; – учествује на јавним наступима, даје критички осврт и планира програм; – користи предности дигитализације 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Регистарски ансамбли у романтизму. Типови орнамената. Грађа инструмента: електро-пнеуматска трактура. Техника супституције Употреба жалузija, артикулација у романтизму. Реинвенција полифоније, вежбе за транспарентност гласова.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Келер: Уметност свирања на оргуљама Ђермани: I свеска до 15 вежбе Чентемери: скале и акорди – Ђ. Фрескобалди: Капричо, Бергамска, Токате, Француске песме – К. Меруло: Токате за оргуље – А. Скарлати: Сонате, Фуге – А. Де Кабезон, А. Солер: Тиенто, Глосадо, Игре; – Ј. П. Свелинк: Фантазија, Варијације, Прелудијуми. – Ј. К. Керл: Капричо „Куку” – Ј. Пахелбел: Варијације, Фуге, Токате, коралне обраде – Д. Букстехуде, Ј. С. Бах: прелудијуми и фуге, коралне обраде, – Ф. Менделсон: Комади, Сонате; – Брукнер: Фуга де-мол, Постлудијум де-мол, Комади за оргуље – С. Франк Корали – М. Стахуљак: Коралне обраде; – В. Станко Премрл: Варијације, Прелудијуми; – В. Трмчић: Химна и Епилог <p>Друге композиције по избору професора.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Ђермани: Педалне вежбе до бр. 15, I свеска; б) композиције старих мајстора – један варијациони облик и једна корална обрада; в) пет коралних обрада г) два прелудијума и фуге д) две композиције из периода класике; ђ) три композиције аутора XIX и XX века. 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Педална етида – Корална обрада – Дитпих са фугом или концерт – Вишеставачна композиција композитора XIX века или каснијих епоха 		

Кључне речи: интерпретација, динамички распон, регистрација, супституција, педална техника.

Назив предмета	ОРГУЉЕ (класични одсек)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље на одсеку за класичну музику је да код ученика усаврше и продубе стечена знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање способности интерпретације и импровизације, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише и наброји основне регистарске ансамбле у композицијама XX и XXI њихову примену у контексту задате композиције; – опише специфичности дигиталног инструмента и њихове импликације на интерпретацију (предности и ограничења); – изводи вишегласје у педалу; – изводи композиције разних епоха, са посебним освртом на облике и жанрове настале у XX веку и касније; – чита модерније партитуре; – примени вежбе за полифонију у новом хармонском контексту; – изводи хармонске прогресије које нису засноване на терцном склопу акорда; – учествује на јавним наступима, даје критички осврт, планира програм и осмишљава концепт; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Регистарски ансамбли у XX и XXI веку Типови орнамената. Грађа инструмента: семпловање регистара и креација дигиталних инструмената Француска школа са почетка XX века Модерни типови нотације Вишегласје у педалу, кластери, Алеаторички запис и импровизација.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ђ. Фрескобалди: Токата из II свеске; – К. Меруло: Токате I и II свеска; – Г. Ф. Хендл: Оргуљски концерти, други барокни композитори: Варијације, Фуге, Токате, коралне обраде; – Лакши комади представника француске оргуљске школе са почетка XX века; – Алкан: концертне етиде; – М. Регер: Скерцо, Романса, Перпетум мобиле, Интермецо; – А. Глазунов: Прелудијум и фуга соч. 93; – Золтан Кодал: Миса де-мол; – Самуел Диком: Чакона; – Е. Аро: Пет контраста; – А. Перт, А. Шнитке: Комади; – Ж. Ален: лакши комади; – О. Месијан: Небески банкет, Пројава вечне цркве; – Препек: Импровизата у Це-дуру; – Д. Андрић: Соната за оргуље; – А. Видаковић: Фантазија и фуга за оргуље; – К. Бабић: Фуга; – Владимир Тошић: Вариал; – Л. Чубрило: Процесија
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Ђермани: педалне вежбе, I свеска; б) три композиције старих мајстора; в) пет коралних обрада; г) две облика са фугом из периода барока или класицизма; д) три композиције аутора XIX века; ђ) две композиције савремених аутора. 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Матурски испит</p>		

Кључне речи: интерпретација, модерна нотација, регистрација, импровизација, вишегласна педална техника.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ОРГУЉЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем активира се велики сложени низ когнитивних радњи, развија координација и моторичка спретност, као и емоционални развој. У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика. С обзиром на сложеност и разноликост конструкције инструмента, потребно је посебну пажњу посветити изучавању овог аспекта у функцији припреме ученика на околности са којима ће се сусретати.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени Музички садржаји остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно седење и да правилно користе извођачки апарат.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике. С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава оргуља изводи се на оргуљама са најмање две мануалне клавијатуре и педалом од 32 дирке. Оргуље су део архитектонике простора у којем се налазе, зато се препоручује сарадња са институцијама које у својим просторима имају постављене инструменте. Конструкција и трајност одређују не само техничке, већ и звучне карактеристике инструмента што утиче на начин свирања и интерпретацију. Будући да ће се ученик током школовања сresti са ограниченим бројем инструмената, педагог је дужан да га са тим различитостима упозна и то представљањем одговарајуће литературе, аудио или видео примерима и неговањем имагинације – ученик замишља реверберацију, предвиђа одјек, претпоставља акустичке замке тако што артикулише на различите начине, овладава инструментом и долази до решења. Ово се такође може симулирати коришћењем софтвера у коме постоје узорци постојећих инструмената (уснимљени или дигитално генерисани).

Педагог мора имати стрпљење у раду са ученицима на овом изузетно компликованом и захтевном инструменту, нарочито у дочаравању имагинарних ситуација, упоређивању са другим инструментима или извођењима. С обзиром на сложеност и разноликост фактуре у композицијама за оргуље, пракса је да се при јавном извођењу свира из нота, што се препоручује и на испиту. Педагог треба да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Наставник планира и индивидуални програм за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових техничких, менталних и музичких способности.

Не треба наметати готова решења, већ наставни процес пажљиво осмислити као истраживачки – развојни процес кроз који ће усавршавање техника свирања и извођачких способности, однос према интерпретативним могућностима инструмента и свест о структури дела код ученика створити осећање личног извођачког задовољства.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе. Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учесће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **ЧЕМБАЛО**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.

Разред **Први**Годишњи фонд часова **105 часова**

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјат инструмента и познаје специфичности основних историјских типова инструмента; – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – препознаје ознаке за орнаменте различитих композитора и технику њиховог извођења; – чита уз помоћ професора различите врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом правила о транспарентности артикулације; – разуме метричке особености барокних игара и поштује метричку хијерархију; – примењује принципе басо континуа у анализи дела, арпеђирању и допуни акорада ванакордским тоновима; – самостално додаје орнаменте у лакшим композицијама; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању музике ових епоха. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјат и основни историјски типови инструмента:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирцинал; – спинет; – клавијорд везани и невезани тип; – италијанско, фламанско, француско, немачко чембало. <p>Карактеристике конструкције и експресивних могућности инструмента.</p> <p>Карактеристике основних националних стилова раног, средњег и високог барока.</p> <p>Основни регистри и њихова примена.</p> <p>Вежбе за историјске врсте артикулација.</p> <p>Вежбе за историјске прстореде.</p> <p>Вежбе за арпеђирање.</p> <p>Вежбе за орнаментацију.</p> <p>Инегалитет и инфлексција.</p> <p>Карактеристике стилизованих игара.</p> <p>Вежбе за басо континуо.</p> <p>Читање историјских врста нотације (стари кључеви, неметрички записи).</p> <p>Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске прстореде (аутори од 16 до 18 века) – Фицвољемова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Ц. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Х. Перл: изабрани комади – Ђ. Пики: Збирка игара – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Француске свите, Синфоние – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Осам композиција различите фактуре, карактера и стила: – Једна тежа или две лакше композиције вирциналиста, – Једна неметричка композиција, – Три до четири комада француских аутора, – Две сонате италијанских композитора, – Једна полифона композиција 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита: Четири композиције различитог стила и националних школа</p>		

Кључне речи: чембало, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил; национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	ЧЕМБАЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјат инструмента и познаје специфичности основних историјских типова инструмента; – препознаје и дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи идиоматске фигуре; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – уноси самостално ознаке у уртекст нотни запис и самостално анализира неметричке записе; – скицира уз помоћ професора техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – изводи стилски релевантне варијационе облике; – развија примену принципа басо континуа; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјат и основни историјски типови инструмента:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирдинал; – спинет; – клавијорд везани и невезани тип; – италијанско, фламанско, француско, немачко чембало. <p>Карактеристике националних стилова у бароку. Карактеристике експресивних могућности различитих типова инструмената. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске врсте артикулација и са историјске прстореде. Вежбе за арпежирање и обogaћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуо. Идиоматске фигуре. Варијациони облици. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлесија. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске прстореде (аутори од 16. до 18. века) – Фицвољмова збирка композиција за вирдинал (В. Берд, Џ. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Перл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа.... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Француске свите – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> Десет композиција различите фактуре, карактера и стила Обавезна форма токате и свите карактерних игара Обавезна полифона композиција 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
Четири композиције различитог стила и националних школа		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	ЧЕМБАЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – процени типове инструмента на основу слушања звучних записа; – осмисли регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – интерпретира дела у којима је присутан <i>стилус фантастикус</i>; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – чита врсте историјских типова нотног записа (неметрички запис, историјски кључеви); – осмишљава техничке вежбе за примену историјских престодеа и самостално их уноси у композиције; – самостално импровизује неметрички прелудијум на принципима басо континуа; – самостално у композиције уноси мале импровизационе пасаже при репризирању одсека композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике националних стилова у бароку. Експресивне могућности инструмента. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске артикулације и престодеа. Вежбе за арпежирање и обogaћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуо. Неметрички записи. Идиомагске фигуре. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлексија. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – Приручник за историјске престодеа (аутори од 16. до 18. века) – Фицвољмова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Ц. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Персл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате (избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате (избор) – Ј. С. Бах: Прелудијум и fuga – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Бах или Хендл: Концерт – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
Обавезни минимум програма: <ul style="list-style-type: none"> – Дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила – Обавезно дело токата или фантазија; обавезна свита карактерних комада – Обавезна полифона композиција 		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: Четири композиције различитог стила и националних школа		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	ЧЕМБАЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – процени типове инструмента на основу слушања звучних записа; – осмисли регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – интерпретира дела у којима је присутан <i>стилус фантастикус</i> ; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – идентификује елементе теорије афеката и изражајне фигуре; – чита врсте историјских типова нотног записа (неметрички запис, историјски кључеви); – осмишљава техничке вежбе за примену историјских престодеа и самостално их уноси у композиције; – самостално импровизује неметрички прелудијум на принципима басо континуа; – самостално у композиције уноси мале импровизационе пасаже при репризирању одсека композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике националних стилова у бароку. Експресивне могућности инструмента. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске артикулације и престодеа. Вежбе за арпежирање и обogaћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуа. Неметрички записи. Идиомагски концертантни језик. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлексија. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу. ЛИТЕРАТУРА: – Приручник за историјске престодеа (аутори од 16. до 18. века) – Фицвољмова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Ц. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Перл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Прелудијум и fuga – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Бах или Хендл: Концерт – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента
Обавезни минимум програма – Дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила – Обавезна дело форме концерта		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧЕМБАЛО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

На стварање музике усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се на-

довезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни садржаји у настави чембала обухватају литературу из различитих стилских формација од средњег века до раног романтизма, с посебним акцентом на музику 17. и 18. века и обезбеђују могућност систематичног и поступног савладавања инструментално-извођачких и креативних захтева, у складу са принципом јединства развоја музичких и техничких компоненти код ученика. Наведене композиције различитих стилова представљају подручје ширих и разноврсних музичко-техничких и уметничких садржаја који тешко подлежу формалистичком сврставању у одређени разред. Истовремено, треба имати у виду да је избор ученичког репертоара од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. У том смислу, избор дела из литературе треба схватити само као пример и подсетник који ни у ком случају не може бити потпун.

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Области историјски информисане извођачке праксе, извођачко-инструменталне технике, различитих националних и хронолошких стилова, музичке реторике, теорије афеката, орнаментације и фигурације, итд. уче се кроз принципе обједињеног рада на музици и техници, те кроз свирање богатог репертоара 17. и 18. века.

У настави чембала веома је важно да се не учи само занатски и технички део извођаштва, као ни да се потенцира одређени по-

пуларни репертоар, него да се настава и учење поставе у широком контексту историјски информисане извођачке праксе и савременог окружења. Наставник главног предмета би требало да ученика учини свесним да је идеја историјски информисаног извођења фокусирана не само на свирање и извођење музике, већ тежи ка образовању будућег уметника, извођача и истраживача са широким интелектуалним хоризонтима, чинећи ученика отвореним за интеграцију и синергију различитих области уметности и науке.

Групни и тимски рад је веома важан те заједничко музицирање представља важан аспект у настави и формирању будућег уметника. Препоручује се да током индивидуалних часова у раду са учеником, и поред рада на његовом соло програму и мањих састава истих и сродних инструмената (дуа и консорти), наставник главног предмета помогне ђаку у савладавању деоница намењених заједничком музицирању. Захваљујући томе, ученик ће бити у могућности да пронађе своје место у ансамблу са још већом слободом, у којем неће само „свирати своје“ већ и свесно предложити и кроз интеракцију створити уметнички облик одређеног музичког дела.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешиће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерелним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЧИТАЊЕ С ЛИСТА
за клавиристе, чембалисте и оргуљаше

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање с листа за инструменте са диркама је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста, разумевање и упознавање музичке литературе и корепетиторску праксу.
Разред:	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и сналажљивост у кретању кроз текст; – транспонује једноставније композиције за секунду и терцу навише и ниже; – отпрати вокалног и/или инструменталног извођача у једноставнијој композицији. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Оспособљавање ученика за анализу текста.</p> <p>Аутентичне каденце свих дурских и молских тоналитета (први и други разред) и проширене аутентичне каденце (трећи и четврти разред).</p> <p>Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената.</p> <p>Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања.</p> <p>Упутства за отклањање грешака.</p> <p>Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета.</p> <p>Вежбе за развијање меморије.</p> <p>Припрема за прању различитих инструмената, певача, балета или хора</p> <p>Сналажљивост и брзо реаговање.</p> <p>Транспонување за секунду (први и други разред) и терцу (трећи и четврти разред) навише и ниже</p> <p>*ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Ј. Кршић.: Читање с листа и корепетиција, Завод за уџбенике 1982.</p> <p>Методе*: Specimen sight reading tests for pianoforte Grades 1 -8, diploma и сл.</p>
Обавезни минимум програма		
10 етида		
15 композиција различитог садржаја, облика и карактера		
8 композиција предвиђених за корепетицију		
Смотра (на крају школске године – 1, 2, 3 и 4. разред)		
– Једна композиција за клавир (читање с листа)		
– Једна композиција за корепетицију		
– Транспозиција		

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање.

ЛИТЕРАТУРА***Први разред**

- П. И. Чајковски: Албум за младе
- С. Прокофјев: „Музика за децу” оп. 65
- Ц. Франк: 18 мањих комада
- А. Хачатурјан: 10 комада

Аутентичне каденце дурских и молских тоналитета на белим диркама

Вежбе за развијање меморије и брзог памћења, одгонетање наставника или завршетка једне мисли или реченице, транспонување једноставних вежбица у тоналитете за секунду навише и ниже.

- Почетне школе за клавир: А. Николајевић, Ј. Кршић
- Е. Гњесина: Клавирска абецеда
- А. Диверноа: Етиде оп. 76
- А. Лешхорн: Етиде оп. 192
- Лемоан: Етиде оп. 37
- Х. Беренс: Етиде оп. 70
- Избор сонатина за II разред основне школе
- Композиције аутора XVII и XVIII века 1а, 1б, 2
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- „Наши композитори за мале пијанисте” – збирка
- Албум југословенских клавирских композиција
- Први кораци, I и II свеска
- Први успеси, I и II свеска
- Б. Барток: Микрокосмос, I и II свеска
- Р. Шуман: оп. 68
- С. Мајкапар: оп. 16
- Д. Кабалевски: 24 лаке композиције оп. 30
- Д. Скарлати: Мале игре и комади
- К. Ф. Е. Бах: Мали комади за клавир
- Збирке ренесансних композиција
- Р. Шуман: Албум за младе
- Ф. Шуберт: Збирка игара

Избор литературе за корепетицију

Поред предложене литературе у избор композиција за корепетицију могу доћи у обзир и други комади предвиђени по програму за први циклус основне музичке школе (све инструменталне групе и певање).

Виолина

- Дејан Марковић: I, II и III свеска
 - Дејан Марковић: Нека увек буде песма, I и II свеска Хрестоматија I и II свеска Златне степенице I и II свеска
 - Л. Миранов: Песме и плесови старих мајстора
 - Ј. С. Бах: Лаки концертино
 - Е. Кохлер: Концертино Ге-дур
 - Љ. Николић: Концертино Ге-дур
 - А. Вивалди: Концертино Ге-дур
- Виола** – дела по избору наставника.

Виолончело

- Хрестоматија I и II свеска
- Р. Мац: Мала свита

Контрабас

- Н. Бакланова: Збирка лаких комада
- Уварова-Миљушких Хавшенко: Збирка класичних комада

Тамбура

- П. И. Чајковски: Наполитанска песма
- Н. Бакланова: Хоровод
- Ж. Ф. Рамо: Тамбурин

Флаута

- М. Мирковић-М. Егић: Збирка лакших комада
- Р. ле Рој и Х. Класенс: I и II свеска
- И други комади за **кларинет, обоу и фагот** предвиђени по програму за први циклус основне музичке школе

Труба

- Алојз Стрнад: Композиције за трубу и клавир

Хорна

- Дубравко Марковић: Збирка лакших композиција
- Разни комади за остале **лимене дувачке инструменте** предвиђени по програму за I и II разред основне музичке школе

Удараљке

- Д. Палијев: 20 комада за добош уз пратњу клавира – избор 5 комада
- Свегирев: Комади за ксилофон и клавир – избор 3 комада
- Ц. Мекензи: Кончертино за тимпане и клавир

Вокална литература

- Ф. Абт: Мелодијске вежбе
- Х. Панофка: Мелодијске вежбе
- Ђ. Конконе: Мелодијске вежбе
- Р. Тирнанић: Песме и арије старих мајстора – избор из I свеске

Други разред

- А. Бертини Етиде оп. 100
- Ј. Кршић: Клавирска вежбанка за 2. Разред ОМШ
- Ј. С. Бах: Мале композиције
- Ј. С. Бах: Мали прелудијуми
- Ј. С. Бах: Мали прелудијуми и фугете
- Разне лакше полифоне композиције – само два гласа
- Д. Кабалевски оп. 51: Варијације Еф-дур
- Ф. Кулау: Варијације Ге-дур
- Први успеси: II свеска
- Ј. Хајдн: Мале игре, 10 немачких игара, 12 менуета, лакше сонатине – избор из Збирке Шишмановић Кршић
- В. А. Моцарт: 14 лакших композиција, Бечке сонатине
- А. Гречанинов: Дечја књига
- Л. ван Бетовен: Екосезе и немачке игре, Варијације – избор лакших
- Б. Барток: Микрокосмос II и III свеска
- В. Лутославски: 12 малих комада
- П. И. Чајковски: Албум за младеж, Годишња доба – избор лакших
- Ф. Шуберт: Збирка игара I и II свеска, 6 лакших комада
- Р. Шуман: оп. 124 Албумблатер
- Е. Григ: оп. 17 Норвешке игре, Лирски комади – избор и композиције сличне тежине по избору наставника

Избор литературе за корепетицију

Поред предложене литературе у избор композиција за корепетицију могу доћи у обзир и други комади предвиђени по програму за први циклус основне музичке школе (све инструменталне групе и певање).

Виолина

- Д. Марковић: Комади III и IV свеска
- Ј. Скрипач: II свеска

- П. Николић: Варијације А-дур
 - Н. Бакланова: Сонатина
 - Б. Мартину: Сонатина
 - Од предкласике до модерне I и II свеска
 - Ђ. Тартини: Сарабанда
 - Г. Ф. Телеман: Сарабанда и Гавота
 - Л. Бокерини: Менует
 - П. Стојановић: Романса
 - А. Марчело: Граве и Алегро
 - А. Корели: Алегро Де-дур
 - А. Рубинштајн: Преслица
 - Н. Бакланова: Кончертино
 - И. Зајц: Кончертино Ге-дур
 - А. Вивалди: Концерт Де-дур; Ге-дур; а-мол и други
 - А. Комаровски: Концерт А-дур
 - Ђ. Б. Виоти: Концерт Це-дур оп. 23
 - В. А. Моцарт: Мали концерт
 - Г. Ф. Телеман: Сонатине
- Дела за **виолу** по избору наставника

Виолончело

- Р. Мац: Свита Це-дур, Соната да камера
 - Маги: Комади II и III свеска
 - Ж. Б. Бревал: Кончертино
 - Ш. Бодио: Кончертино Це-дур
 - А. Вивалди: Концерт Це-дур; а-мол
 - К. Штамиц: Концерт Це-дур
 - В. А. Моцарт: Песме
 - Л. ван Бетовен: Песме
- Дела за **контрабас** по избору наставника

Тамбура

- В. А. Моцарт: Турски марш
- Б. Фиготин: Романса
- О. Ридинг: Концерт ха-мол оп. 35
- Л. К. Дакен: Кукавица
- А. Вивалди: Концерт а-мол

Флаута

- Р. ле Рој и Х. Класенс: III и IV свеска
- К. В. Глук: Песма Орфеја
- В. А. Моцарт: Анданте Це-дур
- А. Вивалди: Кончерто бр. 5 Еф-дур
- Г. Ф. Телеман: Соната
- Разни комади и лакши сонатни облици за **све дувачке инструменте**

Удараљке

- Д. Палијев: 19 комада за тимпане и клавир – избор 5 комада
- Ж. К. Таверније: „Веса 2” за виолафон и клавир
- М. Птажински: Скерцо за ксилофон и клавир
- Ц. Квик: Солистичке збирке за маримбу и ксилофон уз пратњу клавира – избор 5 комада

Вокална литература

- Б. Цвејић: За младе певаче
- Избор лакших песама југословенских аутора (Бинички, Милојевић, Зајц, Берко и други)
- Избор лакших оперских арија (подразумева се да су лакше за пијанисте):
- В. А. Моцарт: Арија Сузана из „Фигарове женидбе”
- Ђ. Росини: Серенада Алмавиве из „Севилског берберина”
- П. И. Чајковски: Успавања Марије из „Мазепе”
- Ђ. Верди: Арија Ацучене из „Трубадура”
- Ђ. Пучини: Арија Манон из „Манон Леско” и слично

Трећи разред

- Ј. Кршић: Клавирска читанка за 3. Разред ОМШ
- Д. Скарлати: Сонате – лакше
- Ј. С. Бах: Прелудијуми из Добро темперованог клавира
- Ј. Хајдн: Сонате – избор
- В. А. Моцарт: Сонате – избор
- Ф. Шопен: Валцери, Мазурке
- Ф. Шуберт: Валцери
- П. И. Чајковски: Годишња доба – избор
- Ј. Брамс: оп. 39 – 16 валцера
- Е. Григ: Лирски комади
- К. Дебиси: Дечји кутак
- С. Прокофјев: Пролазне визије – избор
- и друга дела сличне тежине по избору наставника

Избор литературе за корепетицију

Поред предложене литературе у избор композиција за корепетицију могу доћи у обзир и други комади предвиђени по програму за први и други циклус основне музичке школе (све инструменталне групе и певање).

Виолина

- Ј. Хајдн: Концерт Це-дур
- Н. Раков: Кончертино
- Д. Кабалевски: Концерт
- Ј. С. Бах: Концерт Е-дур; де-мол
- А. Вивалди: Концерт Це-дур
- М. Брух: Адађо оп. 56
- Јосип Славенски: Југословенска песма и игра
- В. А. Моцарт: Рондо Бе-дур и Ге-дур
- Л. ван Бетовен: Менует: Ге-дур; Рондо Ге-дур
- Ш. Берио: *Фантазија* оп. 100; *Валцер* оп. 58;

Виола

- М. Глинка: Мазурка
- И. Стравински: Пасторала
- А. Љадов: Прелудијум оп. 11 бр. 1
- Живорад Грбић: Албум за младе виолисте

Виолончело

- Г. Форе: „После сна”
- Станојло Рајичић: Елегија
- Ј. Хајдн: Концерт Цедур
- Л. Бокерини: Концерт Бе-дур
- А. Бородин: Серенада
- П. И. Чајковски: Романса оп. 5
- Л. Бокерини: Ларго и Алетро
- Дела за **контрабас** по избору наставника

Тамбура

- Ф. Шуберт: Пчелица
- А. Хачатурјан: Ноктурно
- П. И. Чајковски: Баркарола
- Н. Раков: Кончертино
- Д. Кабалевски: *Омладински концерт*
- Ј. С. Бах: Концерт Е-дур

Флаута

- Г. Ф. Телеман: Соната Еф-дур
- Г. Ф. Хендл: Сонате бр. 4, 6 и 7
- Ј. С. Бах: Сонате бр. 4 и 6
- А. Вивалди: Концерт бр. 1 и 2
- Ж. М. Леклер: Соната ха-мол

Обоа

- Р. Шуман: Романса
- Г. Ф. Хендл: Концерт ге-мол; Соната бр. 2

Кларинет

- К. Стамиц: Концерт Ес-дур
- Л. Перминов: Балада
- Бруно Барун: Минијатуре

Фагот

- В. А. Моцарт: Концерт Бе-дур I став
- Станојло Рајичић: Песма и игра

Труба

- Калиновски: Збирка игара и мелодија
- Ј. Хајдн: Концерт Ес-дур II став

Хорна

- К. Сен-Санс: Романса оп. 36
- Младен Позајић: Стара мелодија
- Борис Папандопуло: Стара љубавна песма
- Дела за остале **лимене дувачке инструменте** по избору наставника

Удараљке

- К. Х. Кепер: „*Дивертименто*” за тимпане и клавир
- Н. Ј. Живковић: „*Српски валцер*” за ксилофон или маримбу уз пратњу клавира
- М. Птажинска: 4 прелида за вибрафон и клавир

Вокална литература

- А. Скарлати: Песме и Арије
- Д. Чимароза: Пасме и Арије
- Ј. Хајдн: Песме
- Г. Ф. Хендл: Арије
- Миховил Логар: *Успаванка*
- Станојло Рајичић: Песме
- З. М. Шкерјанц: Песме
- Радмила Тирнанић: Песме и арије старих мајстора III свеска

Балетска литература

- Милан Замуровић: „Клавирске минијатуре” за балетске и музичке школе – свеска 3
- П. И. Чајковски: „*Лабудово језеро*” II чин – „*Валс невеста*”; бр. 17 *Општи валс*

Хорска литература

- М. Тајчевић: Народне песме за двогласни дечји или женски хор
- С. Мокрањац: *Руковети* – избор

Клавирски концерти

- Поједини ставови из концерата за клавир и оркестар: Ј. С. Бах, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. В. Бетовен, Ф. Шопен, итд.

Четврти разред

- Ј. Кршић: Клавирска читанка за 4. Разред ОМШ
- Ј. С. Бах: *Голдберг варијације* – избор; Партите – избор
- В. А. Моцарт: Сонате – избор, Фантазије; Рондо

- Ј. Хајдн: Сонате – избор
 - Л. ван Бетовен: Сонате – избор лакших појединих ставова
 - Ф. Шопен: *Ноктурна* – избор, Прелиди – избор
 - Р. Шуман: Дечје сцене
 - Ф. Шуберт: Музички моменти
 - К. Дебиси: Прелиди – избор
 - А. Скрјабин: Прелиди оп. 11 – избор
 - Џ. Гершвин: Прелиди
 - С. Рахмањин: Музички комади и прелиди – избор,
- и остале композиције сличног нивоа по избору наставника

Виолина

- Ф. Менделсон: Концерт е-мол,
 - А. Вијетан: Концерт бр. 2 и 4
 - Л. ван Бетовен: *Романса* Ге-дур и Еф-дур
 - Ј. Брамс: Успаванка оп. 49 бр. 4; Скерцо; *Валцер* оп. 39 и оп. 15
 - М. Бравничар: Млади концертант II
 - М. Брух: Концерт ге-мол
 - Б. Барток: Пет словачких народних песама
 - П. И. Чајковски: Анданте кантабиле оп. 11; *Баркарола* оп. 37 бр. 6; *Романса* оп. 5; *Меланхолична серенада* оп. 26; Три комада оп. 42
 - А. Дворжак: Албум за виолину и клавир
 - Е. Григ: Лирски комади оп. 38
 - Ј. Хајдн: Серенада
 - Г. Ф. Хендл: 25 комада
 - Миливоје Ивановић: Од преткласике до модерне III свеска
- Југословенски аутори за виолину и клавир
- Д. Кабалевики: Албум комада
 - Милоје Милојевић: *Елегија*
 - Б. Мартину: Сонатина
 - Д. Шостакович Три игре; Четири прелудијума
 - В. А. Моцарт: Концерти Ге-дур и А-дур

Виола

- В. А. Моцарт: Концерт Це-дур
- А. Вивалди: Концерт Еф-дур
- Ј. С. Бах: II концерт Е-дур
- Дејан Деспих: *Балада*

Виолончело

- П. И. Чајковски: *Песма јесени*; Анданте кантабиле оп. 11
 - Г. Форе: *Елегија*
 - Е. Гранадос: *Шпанска игра*
 - Г. Ф. Хендл: Адађо и Алегрето
 - Ј. Хајдн: Концерт Де-дур
 - Л. Бокерини: Менует; Рондо
- Дела за **контрабас** по избору наставника

Тамбура

- Д. Радић: *Песма и игра*
- К. Бабић: *Алегро за тамбуру*
- Н. Р. Корсаков: Бумбаров лет
- Ж. М. Леклер: *Тамбурин*
- Ф. Менделсон: Концерт е-мол
- В. А. Моцарт: Концерт Бе-дур

Флаута

- Ј. С. Бах: Соната бр. 7
- Ж. М. Леклер: Концерт Це-дур
- Г. Форе: *Фантазија*
- В. А. Моцарт: Концерт Ге-дур и Де-дур
- Ј. Хајдн: Концерт Де-дур

Обоа

- Д. Чимароза: Концерт
- Т. Албинони: Концерт Бе-дур и Де-дур

- Б. Барток: Три народне песме за обоу
- Ј. Хајдн: Концерт Ге-дур
- В. А. Моцарт: Концерт Ес-дур

Кларинет

- К. М. Вебер: Кончертино
- Ф. Крамарж: Концерт Ес-дур
- Р. Шчедрин: Комади
- Б. Барток: Комади

Фагот

- Давид: Кончертино
- А. Вивалди: Концерт за фагот а-мол

Труба

- Л. В. Бетовен: Романса
- Р. Глиер: Анданте и Варијације

Тромбон

- Лами: Комад са варијацијама
- Клерис: Молитва
- Бара: Интродукција и Серенада
- Г. Ф. Хендл: Концерт еф-мол

Хорна

- В. А. Моцарт: Концерт Де-дур; Концерт Ес дур
- Хајдн: Концерт Де-дур
- Крешимир Барановић: Елегија
- Петар Стојановић: Адађо и Рондо
- Дамаз: Успаванка
- Р. Шуман: Адађо и Алегро оп. 70
- К. М. в Вебер: Кончертино е-мол оп. 45

Ударалке

- К. Х. Кепер: „*Митологија*” – 3 скице за тимпане и оркестар (клавир)
- Шинстајн: Соната бр. 1 за тимпане и клавир
- Рафлинг: Концерт за маримбу, ксилофон, вибрафон и оркестар (клавир)

Вокална литература

- Петар Коњовић: *Лирика; Моја земља*
 - Борис Папандопуло: Песме
 - Јосиф Маринковић: Песме
 - Милоје Милојевић: Песме
 - А. Хачатуријан: Песме
 - С. Прокофјев: Песме
 - С. Рахмањин: Песме
 - Ф. Шуберт: Песме
 - Р. Шуман: Песме; Дуети
 - Ф. Менделсон: Дуети
 - А. Перизоти: Старе арије
- Из албума „Југословенских соло песама” – I, II и III свеска

Балетска литература

- Милан Замуровић: „Клавирске минијатуре” за балетске и музичке школе IV свеска
- Л. Делиб: „*Копелија*” – I чин – *Славенске теме са варијацијама*

Хорска литература

- М. Тајчевић: Народне песме за дечји и женски трогласни хор
- Ст. Мокрањац: Руковети – избор

Клавирски концерти

– Поједини ставови из концерата за клавир и оркестар: Ј. С. Бах, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. В. Бетовен, Ф. Шопен, итд.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет читања с листа повезан је са главним предметом, предметом камерна музика и предметима хор и оркестар што треба имати у виду приликом остваривања плана и програма. Несумњиво је да је овај предмет повезан и са другим музичким дисциплинама: солфеђо, теорија музике, хармонија, контрапункт, музички облици и историја музике.

Знања и вештине стечене на часовима овог предмета треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси, као и да га припреме за успешну сарадњу са другим инструменталистима, певачима, балетским играчима.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада литератури за корепетицију.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Часови предмета Читање а листа одвијају се у групама од 2 ученика.

Наставу читања с листа треба започети најједноставнијим вежбама, моделима, каденцама, а касније етидама или композицијама, које се раде у нижим разредима основне музичке школе. Најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст – без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, пулс уједначен – у оном темпу у коме се могу извести претходни захтеви. Погрешно одсвиране ноте могу се толерисати и због њих не треба прекидати читање; пре свирања треба прегледати текст (предзнаци, облик, .). Када се код ученика учврсти способност непрекидног кретања кроз композицију и потпуно правилног ритмизирања, могу му се постављати детаљнији захтеви у вези са темпом, и са комплетним музичким изражавањем – фразирање, динамика, артикулација, боја.....

Постепено ширити сложеност читаног текста.

Вежбе транспонована почињемо транспоновањем најједноставнијих примера, напредујући у сложености фактуре.

Настава подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику са којом се срећемо у музичкој литератури и, свакако, како је решити и превазићи. Пракса треба да омогући ученику његов несметан рад над композицијама код куће, на часу, на репетицијама камерних ансамбала, хора, оркестра.

У припреми дела за корепетицију треба обратити пажњу на савладавање деонице клавира, као и деонице солисте и упознати ученика са карактеристикама и финесима пратње појединих инструмената и певача. Пожељно је, да у сарадњи са наставницима главног предмета солиста, ученик **јавно наступи** у улози корепетитора два пута у току школске године.

Редовни домаћи задаци обезбеђују и подстичу континуирани самостални рад ученика на унапређењу вештине читања с листа и упознавању музичке литературе.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд, квалитет рада ученика, његово напредовање по питању течног читања и сналажења у нотном тексту, јавни наступи, резултати на смотри и практична примена стечених вештина у клавирској сарадњи (корепетицији).

Назив предмета	КЛАВИРСКИ ДУО
Циљ	Циљ учења предмета Клавирски дуо је да код ученика развије интересовање и љубав према заједничком музицирању и да се кроз камерно музичко искуство развије способност комуницирања којом се подстиче директни трансфер знања и развија вештина дијалога, осећања солидарности, ефикасне сарадње и тимског рада.
Разред	Први/Други/Трећи/Четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33 часова (један час недељно)

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – познаје музичку фактуру дела; – лако чита нотни текст; – користи леви и десни педал у зависности од положаја за клавиром; – изводи дела која нису оригинално писана за клавир или за клавирски дуо; – примени атрикулациону технику – износи своја запажања о делу које изводе; – свира различита дела симфонијског и камерног репертоара; – критички вреднује своје и заједничко извођење – покаже спремност за тимски рад; – поштује договорена правила извођења; – аналитички приступа музичком делу; – повеже и примени знање са главног предмета; – повеже знање из теоријских музичких предмета са елементима интерпретације; – осмисли са сарадником из клавирског дуа и/или уз помоћ наставника концепцију извођења; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носивоце звука за истраживање и слушање музике различитих стилова. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	ТЕХНИЧКИ ЗАХТЕВИ: <ul style="list-style-type: none"> – усклађивање покрета у клавирском дуу, – рад на економичности покрета у односу на задату фактуру, – рад на ритмичкој фактури, мелодијској линији и фактури дела, – рад на педализацији, самостално, и у дуу – рад на инструментацији музичких линија у односу на оригинално дело, – рад на динамизи, артикулацији и агоници. ЛИТЕРАТУРА*: налази се у списку испод табеле по разредима
Обавезни минимум програма:		
Први разреди други разред – шест композиција различитих стилова		
Трећи разред и четврти разред – осам композиција различитих стилова		
Обавезна два јавна наступа у току године		
Смотра (на крају године):		
Две композиције различитог карактера.		

Кључне речи: музичка фактура, анализа музичког дела, тимски рад, трансфер знања.

ЛИТЕРАТУРА*

Први разред

- Волфганг Амадеус Моцарт: Шест соната за клавир четвороручно, fuga Ге-дур К. Анх 45/375д и Алегро це-мол К. Анх 44/426 а за два клавира,
- Лудвиг ван Бетовен: Три марша оп. 45
- Јохан Кристијан Бах: Сонате Еф-дур, Ге-дур, А-дур
- Бела Барток: *Микрокосмос*
- Јоханес Брамс: Валцери, *Мађарске игре*
- Антоњин Дворжак: *Словенске игре*
- Фредерик Шопен: *Варијације*
- Франсис Пуланк: Соната за клавир четвороручно
- Игор Стравински: *Пећа и вук* – свита
- Валериј Гаврилин: Скице за балет „Ањута”, циклус Комеди за клавир, валцери за клавир
- Дејан Деспих: Токата за клавир у четири руке оп. 178
- Владимир Тошић: Дуал и Триал
- Морис Равел: *Моја мајка гуска*
- Камил Сен-Санс: *Игра смрти, Berceuse*, Оп. 105, *Карневал животиња*
- Муцио Клементи: 5 соната и дуета оп. 1а
- Фридрих Кулау: Адађо и Рондо оп. 124, *Патетични алегро* оп. 123
- Карл Марија фон Вебер: 12 Алеманди, оп. 4
- Морис Мошковски: *Шпански албум* оп. 21
- Раинхолд Глиер: Албум клавирских композиција
- Антон Диабели: *Ала Турка*
- Феликс Менделсон: *Бриљантни алегро* оп. 92, Анданте и варијације оп. 83а
- Антон Рубинштајн: *Бал под маскама*, Оп. 103
- Роберт Шуман: *Слике са истока* оп. 66, Балске сцене, Оп. 109
- Карл Черни: 3 бриљантне фантазије на тему бриљантне фантазије Франца Шуберта оп. 339

- Макс Регер: 6 Бурлески, Оп. 58
- Михаил Иванович Глинка: Капричо на руске теме
- Франц Шуберт: Алегро а-мол Д. 947
- Игнац Мошелес: 3 карактеристична комада, Оп. 142
- Јулиус Заремски: 3 галске игре оп. 2
- Цезар Кјуи: 3 комада оп. 69
- Едвард Григ: свита *Пер Гинт*
- Лудвиг ван Бетовен: симфоније
- Јохан Себастијан Бах: токата и fuga де-мол, концерти за два харпискорда, Брандербуршки концерти
- Жорж Бизе: опера „Кармен”
- Сергеј Рахмањин: Свите за два клавира оп. 5 и оп. 17, Руска рапсодија
- И друге композиције и транскрипције за клавир у 4 руке и за 2 клавира сличне тежине

Други разред

- Волфганг Амадеус Моцарт: Шест соната за клавир четвороручно, fuga Ге-дур К. Анх 45/375д и Алегро це-мол К. Анх 44/426а за два клавира,
- Лудвиг ван Бетовен: Три марша оп. 45
- Јохан Кристијан Бах: Сонате Еф-дур, Ге-дур, А-дур
- Бела Барток: *Микрокосмос*
- Јоханес Брамс: *Валцери, Мађарске игре*
- Антоњин Дворжак: *Словенске игре*
- Фредерик Шопен: *Варијације*
- Франсис Пуланк: Соната за клавир четвороручно
- Игор Стравински: *Пећа и вук* – свита
- Валериј Гаврилин: Скице за балет „Ањута”, циклус Комеди за клавир, валцери за клавир
- Дејан Деспих: Токата за клавир у четири руке оп. 178
- Владимир Тошић: Дуал и Триал
- Морис Равел: *Моја мајка гуска*
- Камил Сен-Санс: *Игра смрти, Berceuse*, Оп. 105, *Карневал животиња*

– Муцио Клементи: 5 соната и дуета оп. 1а
 – Фридрих Кулау: Адађо и Рондо оп. 124, *Патетични алегро* оп. 123
 – Карл Марија фон Вебер: 12 Алеманди, оп. 4
 – Морис Мошковски: *Шпански албум* оп. 21
 – Раинхолд Глиер: Албум клавирских композиција
 – Антон Диабели: Ала Турка
 – Феликс Менделсон: *Бриљантни алегро* оп. 92, Анданте и варијације оп. 83а
 – Антон Рубинштајн: *Бал под маскама*, Оп. 103
 – Роберт Шуман: *Слике са истока* оп. 66, *Балске сцене*, Оп. 109
 – Карл Черни: 3 бриљантне фантазије на тему бриљантне фантазије Франца Шуберта оп. 339
 – Макс Регер: 6 Бурлески, Оп. 58
 – Михаил Иванович Глинка: Капричо на руске теме
 – Франц Шуберт: Алегро а-мол Д. 947
 – Игнац Мошелес: 3 карактеристична комада, Оп. 142
 – Јулиус Заребски: 3 галске игре оп. 2
 – Цезар Кјуи: 3 комада оп. 69
 – Едвард Григ: свита *Пер Гинт*
 – Лудвиг ван Бетовен: симфоније
 – Јохан Себастијан Бах: токата и fuga де-мол, концерти за два харпсихорда, Брандербуршки концерти
 – Жорж Бизе: опера „*Кармен*”
 – Сергеј Рахмањин: Свите за два клавира оп. 5 и оп. 17, *Руска рапсодија*
 И друге композиције и транскрипције за клавир у 4 руке и за 2 клавира сличне тежине

Трећи разред

– Волфганг Амадеус Моцарт: Шест соната за клавир четвороручно, fuga Ге-дур К. Анх 45/375д и Алегро це-мол К. Анх 44/426а за два клавира,
 – Лудвиг ван Бетовен: Три марша оп. 45
 – Јохан Кристијан Бах: Сонате Еф-дур, Ге-дур, А-дур
 – Бела Барток: Микрокосмос
 – Јоханес Брамс: Валцери, Мађарске игре
 – Антоњин Дворжак: Словенске игре
 – Фредерик Шопен: Варијације
 – Франсис Пуланк: Соната за клавир четвороручно
 – Игор Стравински: Пећа и вук – свита
 – Валериј Гаврили: Скице за балет „Ањута”, циклус Комади за клавир, валцери за клавир
 – Дејан Деспић: Токата за клавир у четири руке оп. 178
 – Владимир Тошић: Дуал и Триал
 – Морис Равел: Моја мајка гуска
 – Камил Сен-Санс: Игра смрти, Verceuse, Op. 105, Карневал животиња
 – Муцио Клементи: 5 соната и дуета оп. 1а
 – Фридрих Кулау: Адађо и Рондо оп. 124, Патетични алегро оп. 123
 – Карл Марија фон Вебер: 12 Алеманди, оп. 4
 – Морис Мошковски: Шпански албум оп. 21
 – Раинхолд Глиер: Албум клавирских композиција
 – Антон Диабели: Ала Турка
 – Феликс Менделсон: Бриљантни алегро оп. 92, Анданте и варијације оп. 83а
 – Антон Рубинштајн: Бал под маскама, Оп. 103
 – Роберт Шуман: Слике са истока оп. 66, Балске сцене, Оп. 109
 – Карл Черни: 3 бриљантне фантазије на тему бриљантне фантазије Франца Шуберта оп. 339
 – Макс Регер: 6 Бурлески, Оп. 58
 – Михаил Иванович Глинка: Капричо на руске теме
 – Франц Шуберт: Алегро а-мол Д. 947
 – Игнац Мошелес: 3 карактеристична комада, Оп. 142
 – Јулиус Заребски: 3 галске игре оп. 2
 – Цезар Кјуи: 3 комада оп. 69
 – Едвард Григ: свита Пер Гинт
 – Лудвиг ван Бетовен: симфоније

– Јохан Себастијан Бах: токата и fuga де-мол, концерти за два харпсихорда, Брандербуршки концерти
 – Жорж Бизе: опера „Кармен”
 – Сергеј Рахмањин: Свите за два клавира оп. 5 и оп. 17, *Руска рапсодија*
 И друге композиције и транскрипције за клавир у 4 руке и за 2 клавира сличне тежине

Четврти разред

– Волфганг Амадеус Моцарт: Шест соната за клавир четвороручно, fuga Ге-дур К. Анх 45/375д и Алегро це-мол К. Анх 44/426а за два клавира,
 – Лудвиг ван Бетовен: Три марша оп. 45
 – Јохан Кристијан Бах: Сонате Еф-дур, Ге-дур, А-дур
 – Бела Барток: Микрокосмос
 – Јоханес Брамс: Валцери, Мађарске игре
 – Антоњин Дворжак: Словенске игре
 – Фредерик Шопен: Варијације
 – Франсис Пуланк: Соната за клавир четвороручно
 – Игор Стравински: Пећа и вук – свита
 – Валериј Гаврили: Скице за балет „Ањута”, циклус Комади за клавир, валцери за клавир
 – Дејан Деспић: Токата за клавир у четири руке оп. 178
 – Владимир Тошић: Дуал и Триал
 – Морис Равел: Моја мајка гуска
 – Камил Сен-Санс: Игра смрти, Verceuse, Op. 105, Карневал животиња
 – Муцио Клементи: 5 соната и дуета оп. 1а
 – Фридрих Кулау: Адађо и Рондо оп. 124, Патетични алегро оп. 123
 – Карл Марија фон Вебер: 12 Алеманди, оп. 4
 – Морис Мошковски: Шпански албум оп. 21
 – Раинхолд Глиер: Албум клавирских композиција
 – Антон Диабели: Ала Турка
 – Феликс Менделсон: Бриљантни алегро оп. 92, Анданте и варијације оп. 83а
 – Антон Рубинштајн: Бал под маскама, Оп. 103
 – Роберт Шуман: Слике са истока оп. 66, Балске сцене, Оп. 109
 – Карл Черни: 3 бриљантне фантазије на тему бриљантне фантазије Франца Шуберта оп. 339
 – Макс Регер: 6 Бурлески, Оп. 58
 – Михаил Иванович Глинка: Капричо на руске теме
 – Франц Шуберт: Алегро а-мол Д. 947
 – Игнац Мошелес: 3 карактеристична комада, Оп. 142
 – Јулиус Заребски: 3 галске игре оп. 2
 – Цезар Кјуи: 3 комада оп. 69
 – Едвард Григ: свита Пер Гинт
 – Лудвиг ван Бетовен: симфоније
 – Јохан Себастијан Бах: токата и fuga де-мол, концерти за два харпсихорда, Брандербуршки концерти
 – Жорж Бизе: опера „Кармен”
 – Сергеј Рахмањин: Свите за два клавира оп. 5 и оп. 17, *Руска рапсодија*
 И друге композиције и транскрипције за клавир у 4 руке и за 2 клавира сличне тежине

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО КЛАВИРСКИ ДУО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа камерне музике подразумева константно упућивање на партнера и прожимање свих тематских јединица које су предвиђене планом наставе и учења. Без трансфера знања из осталих предмета (солфеђо, хармонија, историја музике...) није могуће постићи завидан ниво камерног музицирања и музицирања уопште.

Јединство техничких и музичких елемената у камерном музицирању подразумева и усклађеност са партнером из камерног састава и подразумева заједничку надоградњу свих аспеката извођачке личности.

Бављење камерним музицирањем у клавирском дуу подразумева развијање свих менталних и психо-моторних потенцијала који су неопходни као основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир који ће им касније користити у аналитичнијем приступу раду на музичком делу. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике у клавирском дуу.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика које би требало да савлада или да овлада њима на одређеном нивоу.

Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу, али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће се оба ученика моћи да репродукују све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Обратити пажњу при спајању ученика у клавирски дуо на њихову музичко-техничку припремљеност и на њихова интересовања како би продуктивност овог предмета била максимална. Ово не подразумева састављање клавирских дуа од личности сличних музичких афинитета, већ баш супротно, састављати ученике који својим потенцијалом могу допринети развоју другог ученика.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута) рад треба ефикасно организовати, а разноврстан и маштовит час најбољи је начин за постизање резултата.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Час клавирског дуа, као и сама настава соло инструмента мора све време бити маштовито осмишљена и разноврсна у остваривању како би се искористили максимални капацитети овог пред-

мета. Константно упућивање ученика на трансфер знања једног од другог и неговање њихових међусобних квалитета су најбољи пут ка успешном извођењу.

Јасно постављање циљева и њихова правовремена реализација ће довести до сигурности која ће на подсвесном нивоу изградити самопоштовање и сигурност ученика.

Треба добро водити рачуна о избору програма, јер добро изабране композиције могу показати све квалитете клавирског дуа, а такође и прикрити све недостатке које треба постепено отклањати. Такође, потребно развијати музичку фантазију ученика.

Наставник треба да ојачава професионалну и психолошку припрему ученика за јавни наступ.

Понуђени избор клавирске литературе је само подсетник за наставника и не значи да га се треба круто придржавати. Богатство литературе за клавирски дуо даје наставнику могућност да у рад укључи и друга дела сличних захтева, водећи рачуна о психофизичким способностима оба ученика и зависно од њихове спремности за комплетне извођачке захтеве које пред њих поставља одређено дело.

Потребно је бирати композиције које ће допринети ширењу дијапазона изражајних средстава, али водити рачуна о тежини дела и њиховој реализацији.

Искористити клавирски дуо да се чланови овог састава упознају и са музичком литературом која је писана за друге камерне саставе и оркестре. Упознати ученике са најбољим делима симфонијске музике, камерне музике и са делима која су оригинално писана за клавирски дуо па накнадно транскрибована за друге саставе и обрнуто.

Сама спознаја и слушање ових извођења у другом извођачком медију, допринеће квалитету звука и јасноћи израза.

Програм годишње смотре се не изводи напамет, и не подлеже нумеричком начину оцењивања. Али коментари и сагледавање смотре утиче на коначну годишњу оцену. **Препорука** је да се смотре обављају при крају школске године, и оквиру групе неколико класа професора (три или више), и буду јавне за професоре и ученике тих класа. Пожељно је да ученици присуствују смотрама и слушају остале ученике, а ради развијања професионалне самосвести, и осигуравања јавног наступа код ученика.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима клавирског дуа најбитније је развијање духа заједништва и поверења које ће се највише исплатити на сцени. Учење заједничког дисања у циљу постизања јасне ритмичке структуре и симултаног исказивања идеја треба да буду основ вредновања.

Критеријум у оцењивању треба да буде уложен труд и напредак ученика у односу на њихово лично и заједничко напредовање и у складу са њиховим могућностима.

Пријатна атмосфера на часовима одагнаће све страхове и несигурности и допринеће потпуном остваривању потенцијала оба ученика. Јасно неговати и награђивати примену теоријски знања у функцији доброг извођења музичког дела.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармоника је да код ученика развије вештине извођења кроз индивидуално музичко искуство, усавршавањем техничких и музичких елемената, разних начина извођења артикулације, динамике и употребе свих регистара кроз потпуно овладавање различитим стиловима, мотивисање ученика за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – примени различите начине решавања техничких и музичких – захтева приликом свирања; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте украса; – негује културу тона кроз критичко слушање свог и туђег свирања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за: – јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке. Припремне вежбе за веће интервале. Израђивање технике двогласа у полифоним композицијама. Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације. Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум ... Украси – двоструки предудар, групето, трилер. Читање с листа лаких композиција. Овладавање разним техникама промене регистара. ЛЕСТВИЦЕ Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (однос између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано. Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању. Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умање ни септакорд у малом и великом разлагању и симултано. Арпеђо. Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 120 и више или у: четвртинама (једанпут кроз једну октаву); осминама (једанпут кроз две октаве); шеснаестинама (два пута кроз две октаве); Све лествице свирати на основном (стандард) басу или на мелодијском басу. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма а) шест етида различите техничке проблематике; б) две полифоне композиције; в) једна композиција цикличног облика; г) две композиције, по избору, различитог карактера. У току школске године ученик мора имати најмање два јавна наступа.		
Смотра 1. Лествице 2. Етида Испит 1. Лирска композиција по слободном избору 2. Полифона композиција 3. Циклична композиција 4. Техничка композиција по слободном избору		

Кључне речи: транскрипција, транспоноване, арпеђо, регистри.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- З. Ракић, Збир каетида за хармонику за ученике средње школе
- И. Хавличек, Концертне етиде – по избору
- К. Черни, ор. 740 – по избору у одговарајућој транскрипцији
- К. Черни, ор. 299 – по избору у одговарајућој транскрипцији
- М. Клементи, етиде по избору у одговарајућој транскрипцији
- Ј. Крамер-Билов, етиде по избору у одговарајућој транскрипцији
- Н. Чајкин, Етиде за хармонику – А-дур, еф-мол, е-мол и де-мол
- Ј. Шишаков, „Три етиде за хармонику” (Москва, 1962. године)
- Д. Ракић, Збирка етида за хармонику бр. 1
- М. Двиљански, „Етида-интермеццо” (Москва, „Сов. композитор”, 1975. године)

Полифоне композиције

- Ј. С. Бах, Трогласне инвенције, по избору
- Ј. С. Бах, Добро темперовани клавир, по избору

Композиције цикличног облика

- В. Золотарјов, Дечје свите – по избору („Антологија”, VIII свеска)
- Е. Јемелјанов, „Скице природе” (Лењинград, „Сов. композитор”, 1960)

- В. Бонаков, „4 композиције на руске теме” (Москва, „Сов. композитор”, 1977)
- „Из дечјег живота” (Москва, „Музика”, 1990)
- „Пет лирских песама” (Москва, „Музика”, 1990)
- Ј. Дербенко, Свите и дечје свите – по избору
- Г. Вдовин, „Пет тренутака” (Москва, „Сов. композитор”, 1979)
- П. Лондонов, „Маскарада играчака” (Москва, „Сов. композитор”, 1983)
- А. Репњиков, Дечја свита „Сувенири”

Композиције по избору

- Н. Римски-Корсаков, „Бумбаров лет” (Москва, „Сов. композитор”, 1980)
- Д. Скарлати, Сонате – по избору
- П. И. Чајковски, „Годишња доба” – по избору
- Н. Чајкин, „Лирски валцер” (Москва, „Музика”, 1984) П. Лондонов, „Сеоска слика” (Москва, „Музика”, 1980)
- А. Глазунов, Валцер (Москва, „Музика”, 1966)
- Ј. Дербенко, „Трк времена”
- Ј. Шишаков, „Циркуски марш (Москва, „Сов. композитор”, 1984)
- А. Холминов, „Ноктурно” (Москва, „Сов. композитор”, 1984) А. Рибалкин, „Музички моменат” (Москва, „Музика”, 1967)
- К. Сен-Санс, „Лабуд” (Москва, „Сов. композитор”, 1989)
- М. Мошковски, „Тарангела” (Москва, „Сов. композитор”, 1970)
- Д. Шостакович, „Шпанска игра” (Москва, „Музика”, 1970)

Поред наведене литературе може се користити и друга која одговара узрасту и техничким могућностима ученика.

Назив предмета

ХАРМОНИКА

Циљ

ЦИЉ учења предмета **Хармоника** је да код ученика развије вештине извођења кроз индивидуално музичко искуство, усавршавањем техничких и музичких елемената, разних начина извођења артикулације, динамике и употребе свих регистара кроз потпуно овладавање различитим стиловима, мотивисање ученика за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – коригује лоше извођење у току свирања; – у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; – негује културу тона; – појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – критички прати сопствени развој; – користи носиоце звука за слушање музике; – препознаје музичке елементе у свирању других; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Решавање и усавршавање сложених техничких захтева (техника скокова), припрема за свирање октава, тремола...</p> <p>Ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину.</p> <p>Полиритмија – решавање основних проблема.</p> <p>Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција.</p> <p>Увођење ученика у самосталност у погледу примене прсторедра и других дисциплина, као и оспособљавање ученика да сагледа тешкоће и сам нађе средства и начин да их реши.</p> <p>Овладавање разним техникама промене регистара.</p> <p>Лествице</p> <p>Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (однос између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано.</p> <p>Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању.</p> <p>Арпеђо</p> <p>Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умањени септа-лорд у малом и великом разлагању и симултано.</p> <p>Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 132 и више или у:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четвртинама (једанпут кроз једну октаву), темпо 66 и више; – осминама (једанпут кроз две октаве); – шеснаестинама (два пута кроз две октаве); – тридесет двојкама (два пута кроз четири октаве или четири пута кроз две октаве). <p>Све лествице свирати на мелодијском басу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> а) шест етида различите техничке проблематике; б) две полифоне композиције; в) једна композиција цикличног облика; г) две композиције, по избору, различитог карактера. <p>У току школске године ученик мора имати најмање два јавна наступа.</p>		
<p>Смотр</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лествице 2. Етида <p>Испит</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Лирска композиција по слободном избору 2. Полифона композиција 3. Циклична композиција 4. Техничка композиција по слободном избору 		

Кључне речи: динамичко нијансирање, изражајност, транскрипција, украси.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде**

- З. Ракић: Збирка етида за хармонику за ученике средње школе
- И. Хавличек, Концертне етиде – по избору
- К. Черни, ор. 740 – по избору
- К. Черни, ор. 299 – по избору
- М. Клементи, Етиде – по избору
- Ј. Крамер-Билов, Етиде – по избору
- Г. Шендерјов, „24 концертне етиде” – по избору (Москва, „Музика”, 1990)
- Gradus ad Parnasum, 1. и 2. свеска – по избору
- Д. Ракић, Збирка етида за хармонику бр. 1

Полифоне композиције

- Ј. С. Бах, Добро темперовани клавир, по избору

Композиције цикличног облика

- В. Золотарјов, Дечје свите – по избору („Антологија”, VIII свеска)
- Ј. Дербенко, Свите и дечје свите – по избору
- Ј. Холминов – Свита („Антологија” IV „Музика”, Москва, 1987.)
- Н. Чајкин – Соната бр. 1 („Антологија” IV – „Музика”, Москва, 1987.)
- Г. Шендерјов – Руска свита („Антологија” V – „Музика”, Москва 1988.)

Композиције по избору

- В. Новиков – Балада на тему „Караван” (З. Ракић „Хармоника на концертној сцени” З. Ракић и Музичка Академија Источно Сарајево, 2000.)
 - Д. Скарлати, Сонате – по избору
 - Ф. Купрен – Изабрана дела, прва свеска („Скорина”, Москва 1993.)
 - А. Љадов, „Експромт” (Москва, „Сов. композитор”, 1990) „Музичка табакерка” (Москва, „Музика”, 1990) Ф. Шуберт, Скерцо (Москва, „Музика”, 1967) А. Репњиков, „Монолог” (Москва, „Сов. композитор”, 1974)
 - „Басо остинато” (Москва, „Сов. композитор”, 1984)
 - Ј. Дербенко, „Експромт” (Москва, „Сов. композитор”, 1986)
 - „Нова кадрил” (Москва, „Сов. композитор”, 1987)
 - Ј. Шишаков, „Експромт у ритму тарантеле” (Москва, „Сов. композитор”, 1987)
 - П. Сеница, „Скерцо” (Кијев, „Муз. Украина”, 1980)
 - А. Бородин, „Ноктурно” (Москва, „Музика”, 1982)
 - Г. Камалдинов, „Лирска фантазија (Москва, „Сов. композитор”, 1987)
 - А. Кукубајев, „Скерцо” (Москва, „Сов. композитор”, 1982)
 - Н. Паганини, „Карневал у Венецији” (Москва, „Сов. композитор”, 1968)
- Поред наведене литературе може се користити и друга која одговара узрасту и техничким могућностима ученика.

Назив предмета ХАРМОНИКА

Циљ Циљ учења предмета **Хармоника** је да код ученика развије вештине извођења кроз индивидуално музичко искуство, усавршавањем техничких и музичких елемената, разних начина извођења артикулације, динамике и употребе свих регистара кроз потпуно овладавање различитим стиловима, мотивисање ученика за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред Трећи

Годишњи фонд часова 105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике, хармоније и музичких облика са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално хармонизује једноставни тематски материјал; – појасни конструкцију дела и да објасни значења термина музичке форме; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средстава за његово побољшање; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање с листа. Унапређивање технике у смислу хитрине прстију и издржљивост, ритмичке стабилности, кантилене, јасне хармонизације. Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара. Вођење техничког и музичког развоја ученика као неразводне целине. Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве. Врсте меморије – фотографска, аудитивна, меморија прстију, ради сигурнијег учења напамет. Основни појмови и стилови у вези с композицијама које се изводе – динамика, фраза, израз, темпо, агогика и остали елементи интерпретације као одлике стилских периода: барок, класицизам, XX век. Једноставније импровизације пратње. Овладавање разним техникама промене регистара. Лествице Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (однос између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано. Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању. Арпеђо Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умањени септалорд у малом и великом разлагању и симултано. Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 144 и више или у: – четвртинама (једанпут кроз једну октаву), темпо 72 и више; – осминама (једанпут кроз две октаве); – шеснаестинама (два пута кроз две октаве); – тридесет двојкама (два пута кроз четири октаве или четири пута кроз две октаве). Све лествице свирати на мелодијском басу. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма а) шест етида различите техничке проблематике; б) две полифоне композиције; в) једна композиција цикличног облика; г) две композиције, по избору, различитог карактера. У току школске године ученик мора имати најмање два јавна наступа.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна 4 јавна наступа</p>		
<p>Смотра 3. Лествице 4. Етида Испит 5. Лирска композиција по слободном избору 6. Полифона композиција 7. Циклична композиција 8. Техничка композиција по слободном избору</p>		

Кључне речи: меморија, израз, агогика, импровизација.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- З. Ракић, Збирка етида за хармонику за ученике средње школе
- К. Черни, ор. 740 – по избору
- К. Черни, ор. 299 – по избору
- Ј. Крамер-Билов, Етиде – по избору
- Г. Шендерјов, „24 концертне етиде” – по избору
- М. Двиљански, Етиде Це-дур, а-мол (Москва, „Сов. композитор”, 1989)
- И. Лахер, Етида а-мол (Москва, „Сов. композитор”, 1989)
- Г. Розелен, Етида Ге-дур (Москва, „Сов. композитор”, 1989)
- Ф. Лекупе, Етида Це-дур (Москва, „Сов. композитор”, 1989)
- Е. Јуцевич, Етиде Е-дур, е-мол (Кијев, 1963)
- К. Мјасков, Етида А-дур, а-мол (Кијев, 1963)
- С. Чапки, Етиде Це-дур, ха-мол, а-мол, це-мол (Кијев, „Музичка Украина”, 1963)
- Д. Ракић, Збирка етида за хармонику бр. 1

Полифоне композиције

- Ј. С. Бах, избор из дела за оргуље
- Ј. С. Бах, „Добро темперовани клавир” – по избору
- Д. Букстехуде, избор из дела за оргуље
- Ј. Пахелбел, избор из дела за оргуље
- Д. Шостакович, „24 прелудијума и фуге” – по избору

Композиције цикличног облика

- В. Власов – „Пет погледа на Гулаг” (Навчална книга, Тернопил, 2004.)
- Ј. Меисл. – „Индијанске игре”, оп. 19 (2007)
- Ј. Шамо, Соната бр. 3 (Москва, „Музика”, 1986) В. Бонаков, Соната-балада (Москва, „Сов. композитор”, 1977)
- В. Золотарјов – Соната бр. 2 („Антологија” VI – „Музика”, Москва, 1989.)
- А. Кусјаков – Соната бр. 2 („Антологија” IX – „Музика”, Москва, 1997.)

Композиције по избору

- Д. Скарлати, Сонате – по избору
- Ф. Купрен – Изабрана дела, прва свеска („Скорина”, Москва 1993.)
- З. Божанић – Токата (оп. 2) (З. Ракић „Хармоника на концертној сцени” – З. Ракић и Музичка Академија Источно Сарајево, 2000.)
- Ј. Наимушин, „Скерцо” (Москва, „Музика”, 1990)
- А. Журбин, „Токата” („Антологија” VI свеска)
- Ј. Дербрнко, „Токата” (Москва, „Музика”, 1990) П. Лондонов, „Скерцо-токата” (Москва, „Музика”, 1982)
- Ф. Шуберт-Ф. Лист, „Шумски цар” (Москва, „Музика”, 1982)

Поред наведене литературе може се користити и друга која одговара узрасту и техничким могућностима ученика.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармоника је да код ученика развије вештине извођења кроз индивидуално музичко искуство, усавршавањем техничких и музичких елемената, разних начина извођења артикулације, динамике и употребе свих регистара кроз потпуно овладавање различитим стиловима, мотивисање ученика за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита и свира течно с листа са обе руке; – повеже знање из теорије музике, хармоније и музичких облика са елементима интерпретације; – препозна период настанка одређене композиције; – спретно изведе технички најзахтевније композиције; – самостално транспонује једноставније композиције у блиске тоналитете; – појасни конструкцију дела и да објасни значења термина музичке форме; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – негује културу тона; – критички прати сопствени развој и самостално опредељује средства за његово побољшање; – критички учествује у процени напредовања других свирача; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи носиоце звука за слушање музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Самостално читање с листа.</p> <p>Унапређивање технике у смислу хитрине прстију и издржљивост, ритмичке стабилности, кантлене, јасне хармонизације. Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара.</p> <p>Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздрвојне целине.</p> <p>Основни појмови и стилови у вези с композицијама које се изводе – динамика, фраза, израз, темпо, агогика и остали елементи интерпретације као одлике стилских периода: барок, класицизам, XX век, са нарочитим акцентом на музику двадесетог века.</p> <p>Потпуна самосталност у поставци и примени регистара.</p> <p>Транскрибовање композиција писаних за друге инструменте у двадесетом веку.</p> <p>Транспоноване једноставнијих композиција.</p> <p>Осамостаљивање ученика у свим сегментима.</p> <p>Пружање могућности самосталног избора композиција.</p> <p>Лествице</p> <p>Све дурске и молске (хармонске и мелодијске) лествице: паралелно, супротно, терце и сексте (односно између леве и десне клавијатуре); октаве и терцоктаве ломљене и симултано.</p> <p>Све хроматске лествице у паралелном и супротном кретању.</p> <p>Арпеђо</p> <p>Дурски и молски потпуни квинтакорд, доминантни и умањени септалорд у малом и великом разлагању и симултано.</p> <p>Све лествице свирати у шеснаестинама, темпо 156 и више или у:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четвртинама (једанпут кроз једну октаву), темпо 72 и више; – осминама (једанпут кроз две октаве); – шеснаестинама (два пута кроз две октаве); – тридесетдвојкама (два пута кроз четири октаве или четири пута кроз две октаве). <p>Све лествице свирати на мелодијском басу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> а) четири етиде различите техничке проблематике; б) две полифоне композиције; в) једна композиција цикличног облика; г) три композиције, по избору, различитог карактера, од којих једна мора бити од домаћег аутора. <p>У току школске године ученик мора имати најмање два јавна наступа.</p>		
<p>Јавни наступи: 4 у току године</p>		
<p>Смотра</p> <ul style="list-style-type: none"> – Лествице – Етидаили Соната старог мајстора (Д. Скарлати, К. Сеижас, Ф. Купрен...) <p>Матурски испит</p> <p>Испитни програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: транспоноване, осамостаљивање, могућност избора.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- З. Ракић, Збирка етида за хармонику за ученике средње школе
- К. Черни, ор. 740 – по избору
- К. Черни, ор. 299 – по избору
- Ј. Крамер-Биллов, Етиде – по избору
- Г. Шенредјов: „24 концертне етиде” – по избору
- Н. Паганини-Ф. Лист: „Велике етиде” – по избору (Кијев, „Музичка Украина” 1983.)
- Д. Ракић: Збирка етида за хармонику бр. 1

Полифоне композиције

- Ј. С. Бах, избор из дела за оргуље
- Ј. С. Бах, „Добро темперовани клавир” – по избору
- Д. Шостакович, „24 прелудијума и фуге” – по избору

Композиције цикличног облика

- В. Бонаков – Симфонија бр. 1
- В. Бонаков – Симфонија бр. 2

- А. Кусјаков – Соната бр. 4
- П. И. Чајковски – „Годишња доба”
- Д. Деспић – „Вињете”
- Н. Паганини – 24 каприса (избор)

Композиције по избору

- Д. Скарлати, Сонате – по избору
- Ф. Купрен – Изабрана дела, прва свеска („Скорина”, Москва 1993.)
- Н. Vuori – „The Hour of the Wolf”
- Е. Jokinen – „Alone”
- J. Ganzer – Version in G
- С. Губедулина – Де Профундис
- Б. Лоренцен – „Сузе”
- З. Божанић – Токата (оп. 2) (З. Ракић „Хармоника на концертној сцени” – З. Ракић и Музичка Академија Источно Сарајево, 2000.)
- Б. Симић – Токата М. Мошковски – „Искре”
- М. Мошковски – „Шпански капричо”
- Ф. Менделсон – Рондо-капричиозо
- Н. Паганини – 24 каприса (избор)
- В. Золотарјов – Рондо капричиозо

Назив предмета

ЧИТАЊЕ С ЛИСТА за хармоникаше

Циљ

ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста, оспособљавање за корепетиторску праксу и упознавање ученика са широм инструменталном и вокалном литературом.

Разред

Први, други, трећи, четврти

Годишњи фонд часова

35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита и свира течно с листа вежбе одвојено и са обе руке истовремено; – самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; – индентификује одређене проблеме и издвоји важна места у композицији коју чита; – импровизује задату мелодију; – спретно изведе технички захтевније композиције; – самостално транспонује композиције; – негује културу тона кроз критичко слушање свог и туђег свирања; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички прати сопствени развој; – самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за: – брзо и тачно читање (парлато читање пре свирања); – одлично познавање тоналитета; – уочавање више елемената у истом моменту (тачности текста, динамике, артикулације). Читање с листа композиција. Овладавање разним техникама промене регистра. Основни принципи израде транскрипција за хармонику на лакшим композицијама клавирске и оргуљске литературе. Транспоноване сложенијих композиција. Извођачка редакција. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле по разредима

Кључне речи: тачност, брзина повезивање, интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

Први разред

- З. Ракић: Хармоника, 1. и 2. разред
- В. Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику 1. и 2. разред
- А. Факин: Школа за клавирску хармонику 1. и 2. разред
- М. Барачкова: Оригиналне солистичке композиције домаћих и страних аутора 1. свеска
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику
- Друга одговарајућа литература.

Други разред

- З. Ракић: Хармоника, 3. разред
- В. Вуковић-Терзић: Школа за клавирску хармонику 3. разред
- А. Факин: Школа за клавирску хармонику
- М. Барачкова: Оригиналне солистичке композиције домаћих и страних аутора 2. свеска

- Ф. Криг: Мале композиције заборављених мајстора XVIII века
- З. Вукосављев: Композиције за хармонику III и IV разред
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику X. П. Хесе: Полифони комади 2. свеска
- Љ. Мицић: Збирка етида и одабраних композиција 3. и 4. разред
- Друга одговарајућа литература.

Трећи разред

- З. Ракић: Хармоника, 4. и 5. разред
- В. Вуковић-Терзић: Избор етида и композиција 1. свеска
- В. Вуковић-Терзић: Избор етида за клавирску хармонику 2. свеска
- В. Вуковић-Терзић: Избор композиција за клавирску хармонику 3. свеска
- Љ. Мицић: Збирке етида и одабраних композиција 4. и 5. разред
- Факин: Школа 3. свеска
- З. Вукосављев: Композиције за хармонику 4. и 5. разред
- X. П. Хесе: Полифони комади 2. свеска
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику

Четврти разред

- З. Ракић: Хармоника, 6. разред
- В. Вуковић – Терзић: Избор етида 2. свеска
- В. Вуковић – Терзић: Избор композиција 3. свеска
- Љ. Мицић: Збирке етида и композиција 6. разред К. Черни-Буковски: Етиде
- Д. Ракић: Збирка етида бр. 1
- Ј. С. Бах: Двогласне и трогласне инвенције
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику
- З. Вукосављев: Композиције за хармонику 6. разред

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ХАРМОНИКА И ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и знајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) оставају простор за избор и других садржаја у складу са могућношћима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непрободивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједничтва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање наставе се изводи кроз индивидуалну наставу, без обзира на способности ученика. Настава се остварује два часа недељно, односно седамдесет часова годишње. Потребно је сваки час остварити кроз јасно прилагођавање програмских захтева и планираног градива са основним особинама ученика. Све захтеве треба остварити кроз мањи или већи број једноставнијих односно сложенијих примера, у зависности од могућности ученика.

Техничке елементе лествица и акорада, разних вежби и етида треба користити за поступно овладавање техничке поставке. Треба постићи одређени темпо кроз уједначен рад прстију у техничким вежбама и етидама, као и рад на техници меха. Рад на техници меха се прилагођава одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Транскрибоване композиције старих мајстора користе се путем упознавања стила, као припрема за полифонију и каснији развој сложеније слушне контроле. Разни комади и цикличне форме су потребне за развој музичке маште, смисла за облик и тонске боје, а важне су и за концентрацију ученика.

Употреба регистара треба да буде правилно постављена у односу на музичке и техничке захтеве. Неговање квалитета тона, ритмичко-метричке стабилности, меморије, динамике, агогике и осталих елемената важно је за формирање комплетне музичке личности ученика.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерепалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виолина је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање и припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона Постизање слободног и разноликог звука. Тумачење нотног записа и ознака (различите епохе, стила, карактера, темпа и динамике). Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање.</p> <p>Техника десне руке: – равномерно вођење целог гудала ради постизања уједначеног тона (успостављање контроле над звуком), – промена гудала на жабици и врху као и промене гудала током целе дужине гудала, – припрема и складно прелажење са жице на жицу у легату, деташеу и свим потезима – усавршавање свих потеза (легато, деташе, мартеле, стакато, спикато, сотије, пунктирани) и њихово комбиновање и усложњавање, – интонативно и звучно чисто извођења двозвука и акорада.</p> <p>Техника леве руке: – слушна перцепција као претпоставка добре интонације, – правиан пад и одизање прстију, – развијање прецизности и брзине прстију леве руке у фиксној позицији и кроз позиције, – промена позиција од једноставних ка сложенијим, – различити видови и брзине вибрата (из целе руке, шаке и прста) и његова корелација са вођењем гудала, – вештачки и природни флажолети. Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Вежбе и студије скала – Шрадик: Вежбе за леву руку, Вежбе за десну руку – Шевчик: оп. 1, 2, 8 и 9 – Григоријан: Скале и арпеђа – К. Флеш: Систем скала – М. Ивановић: Систематске студије скала Студије промене позиција и двогласа. – Аврамов: Скале</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма – Две дурске, истоимене молске скале кроз три октаве са разложеним трозвучима и четворозвучима и двохватима кроз најмање једну оактаву (терце, сексте и октаве); – 10 етида; – Један концерт (I или II и III став) и једна предкласична соната (два става) – Четири комада различитог карактера		
Јавни наступи – обавезна три јавна наступа током школске године.		
Програм испита: – Једна дурска и истоимена молска скала (кроз минимум 3 различита потеза)- кроз три октаве са разложеним трозвучима и четворозвучима и двохватима кроз најмање једну оактаву (терце, сексте и октаве); – Две етиде од којих једна Кројцера (од броја 5 – редакција А. Јамполски); – Концерт I или II и III став, или цела соната; – Један комад		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Р. Кројцер: 42 етиде (етиде од бр. 2–17)
- Ж. Мазас: Етиде оп. 36, прва свеска
- Ф. Фиорило: 36 етида
- Ј. Донт: оп. 37
- Х. Сит: 4. и 5. свеска
- Б. Кампањоли етиде
- Збирке осталих аутора по избору наставника које одговарају могућностима ученика

Концерти и сонате

- А. Вивалди: Концерти 4 годишња доба
- Т. Албинони: Концерт А-дур
- Д. Кабалевски: Омладински концерт
- П. Нардини: Концерт а-мол
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол и Е-дур
- Ј. Хајдн: Концерт Ге-дур
- Ђ. Б. Виоти: Концерт бр. 20, 22
- Г. Ф. Хендл: Сонате А. А. Корели: Сонате
- Р. Кројцер: Концерти бр. 13 и 19
- П. Роде: Концерт бр. 6, 7, 8
- Л. Берио: Концерт бр. 7. и 9.

Дела мале форме

- М. Ивановић: Фестивал мелодија I и III свеска, Југословенски репертоар, Од преткласике до модерне, II свеска
 - Римски-Корсаков: Песма индијског госта
 - Д. Шостакович: Романса
 - Л. ван Бетовен: Контраданса и Менует
 - Ф. М. Верачини: Ларго
 - К. В. Глук: Мелодија
 - А. Вивалди: Интермецо
 - Ј. Хајдн: Менует Де-дур
 - Дакен: Кукавица
 - А. Корели: Алегро
 - Матесон: Арија
 - Ж. Ф. Рамо: Гавота са варијацијама
 - Ј. Фиоко: Алегро
- и друга дела по избору наставника

Назив предмета

ВИОЛИНА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виолина је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона. Постизање слободног и разноликог звука у зависности од музичког садржаја композиција које се изводе Тумачење нотног записа и ознака (различите епохе, стила, карактера, темпа и динамике) Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање.</p> <p>Техника десне руке: – равномерно вођење целог гудала ради постизања уједначеног тона (успостављање контроле над звуком) – промена гудала на жабици и врху као и промене гудала током целе дужине гудала – припрема и складно прелажење са жице на жицу у легату, деташеу и свим потезима – усавршавање свих потеза (легато, деташе, мартеле, стакато, спикато, сотије, пунктирани) и њихово комбиновање и усложњавање – интонативно и звучно чисто извођења двозвука и акорада</p> <p>Техника леве руке: – слушна перцепција као претпоставка добре интонације, – правилан пад и одизање прстију,</p>

	<p>– развијање прецизности и брзине прстију леве руке у фиксној позицији и кроз позиције, – промена позиција од једноставних ка сложенијим – различити видови и брзине вибрата (из целе руке, шаке и прста) и његова корелација са вођењем гудала – вештачки и природни флажолети Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност. Вежбе и студије скала – Х. Шрадик: Вежбе за леву руку, Вежбе за десну руку – О. Шевчик: оп. 8 и оп. 9 Ф. Гросман: Вежбе за леву руку – А. Григоријан: Скале и арпеђа – К. Флеш: Скале – М. Ивановић: Систематске студије скала – Студије промена позиција и двогласа – В. Аврамов / Р. Данева – Скале ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма а) Студије промена позиција и двогласа; б) четири дурских, истоимених молских и хроматских скала са разложеним трозвучима и четворозвучима које нису обрађиване у I разреду; в) 10 етида; г) два дела велике форме: један концерт и једна класична соната (препоручују се два става из једне од Телеманових фантазија за соло виолину као припрема за извођење Бахових партита и соната за виолину соло); њ) четири дела мале форме – комада.</p>	
<p>Јавни наступи – обавезна три јавна наступа током школске године.</p>	
<p>Програм испита: – Дурска и истоимена молска скала, према тоналитету једне од композиција из испитног програма, са разложеним акордима и двогласима; терце, сексте, октаве – скале треба изводити са потезима из групе лежећих, бацаних, скачућих и комбинованих; – Две етиде од којих једна Кројцера (од броја 10 – редакција А. Јамполски); – Концерт I или II и III став или цела соната; – Једно дело мале форме изабрано према склоностима ученика – техничке тешкоће нису одлучујуће. Испитни програм се изводи напамет</p>	

Кључне речи: тон, интонација, вибрата, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Р. Кројцер: 42 етиде (препура од бр. 2–17)
 - Ж. Ф. Мазес етиде: Етида
 - Б. Кампањоли: Етиде
 - Ф. Фиорило: 36 етида
- Збирке различитих аутора и друге збирке по избору

Дела велике форме

Концерти, сонате, фантазије

- Ј. С. Бах: Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Сонате
- Ж. Виоти: Концерти бр. 22, 23 и 24
- Г. Ф. Хендл: Сонате
- А. Корели: Ла Фолиа
- В. А. Моцарт: Концерти
- Г. Ф. Телеман: 12 фантазија за виолину соло – избор
- П. Роде: Концерти

Дела мале форме

- М. Ивановић: Југословенски репертоар, Фестивал мелодија, Од преткласике до модерне, II и III свеска Златне степенице, III свеска
- П. И. Чајковски: Баркарола, Јесења пема, Песма без речи
- А. Хачатурјан: Ноктурно
- Х. Вјењавски: Легенда, Мазурка, Пољска песма
- Ф. М. Верачини: Ларго
- Ј. Хајдн: Капричо
- Л. К. Дакен: Кукавица
- А. Дворжак: Хумореска – Деплан: Интрада
- Ф. Менделсон-Концерт де-мол
- Крајслер: Песма без речи и други комади
- В. А. Моцарт: Менует Де-дур
- Франкер-Крајслер: Сичилијана и Ригодон
- Друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виолина је да код ученика развију знања и вештине која се надовезују на предходно стечено образовање и пружају платформу за даљу професионалну делатност и усавршавање инструменталне технике, меморије, музичког слуха, израза и начина размишљања, као и развијање способности за концерту делатност, импровизацију и заједничко музицирање.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона</p> <p>Постизање слободног и разноликог звука.</p> <p>Тумачење нотног записа и ознака (различите епохе, стила, карактера, темпа и динамике).</p> <p>Слушање и интонација.</p> <p>Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу.</p> <p>Музичка форма и интерпретација различитих стилова.</p> <p>Музичка меморија.</p> <p>Припрема за јавни наступ.</p> <p>Читање с листа и заједничко музицирање.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – успостављање контроле над звуком, – усавршавање свих потеза (легато, даше, мартеле, стакато, спикато, сотије, пунктирани) и њихово комбиновање и усложњавање, – интонативно и звучно чисто извођења двозвука и акорада. <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушна перцепција као претпоставка добре интонације, – артикулација позиционе и пасажне технике у различитим брзинама, хроматика, – двозвучна и акордска техника, – прелази и скокови, – различити видови и брзине вибрата (из целе руке, шаке и прста) и његова корелација са вођењем гудала, – вештачки и природни флажолети. <p>Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Вежбе за усавршавање технике десне и леве руке – вежбе и студијске четворооктавне и трооктавне дурске, молске и хроматске скале са разложеним трозвучима и четворозвучима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*</p> <p>Списак литературе налази се испод табеле.</p>
– систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке;		
– примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања;		
– истражује начине добијања чисте интонације;		
– контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се;		
– користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције;		
– користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела;		
– свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира;		
– испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике;		
– критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај;		
– свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања;		
– учествује на јавним наступима у школи и ван школе;		
– самостално посећује концерте и друге музичке манифестације;		
– самостално чита с листа нотни материјал разноликог карактера и са лакоћом примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања;		
– организује своје вежбање на начин који подразумева рад над свим техничким припремама и програму;		
– активно слуша часове других ђака и примењује на себи искуства стечена на тај начин;		
– посећује концерте и друге музичке манифестације;		
– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма		
– од 4 до 6 трооктавних или четворооктавних, хроматских, дурских и молских скала са разлагањима трозвука и четворозвука;		
– двохвати терце, кварте, сексте, октаве, прстометне октаве, дециме;		
– десет етида различите проблематике;		
– три дела мале форме различитог карактера;		
– два става из сонате или партите за виолину соло Ј. С. Баха;		
– став сонате из периода од барока до романтизма;		
– концерт први односно други и трећи став једног или различитих аутора		
Јавни наступи		
– обавезна четири јавна наступа током школске године.		
Програм испита:		
– Дурска и истоимена молска трооктавна или четворооктавна скала – према тоналитету једне од композиција из испитног програма са разлагањима трозвука и четворозвука уз обавезна минимум три потеза из групе лежећих, бацаних, скачућих или комбинованих;		
– Двохвати кроз минимум две октаве (терце, сексте и октаве)		
– Две етиде различитих аутора, од којих је једна обавезно Кројцера у двозвучима (од бр. 29 – редакција А. Јамполски);		
– Један став из соло соната или партита Ј. С. Баха;		
– Концерт I или II и III став;		
– Једно дело мале форме одабрано према склоностима ученика.		
Изводи се напамет		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА*

Сва издања наведених аутора: Х. Шрадик, О. Шевчик, Е. Гиљемс, Х. Гросман, А. Григориан и К. Флеш, И. Галамиан, В. Аврамов др.

Етиде:

- Р. Кројцер: 42 етиде;
 - Мазас: Етиде оп. 36 (Друга свеска);
 - Фиорило: 36 етида;
 - П. Гавиње: Етиде;
 - Ш. Данкла: 20 етида оп. 73;
 - Ј. Донт: Етиде и каприси оп. 35; Студије Кројцерових и Родевих етида оп. 37;
 - Ж. П. Роде 24 каприса оп. 22;
 - Паганини 24 каприса;
 - Х. Вијењавски етиде оп. 10 и оп. 18.
- Збирке различитих аутора по избору наставника које одговарају могућностима ученика;

Дела велике форме:

В. А. Моцарт, Ј. С. Бах: (Е-дур), Ј. Хајдн (Це-дур), Л. Шпор, Х. Виетан, Р. Кројцер,
 М. Брух, Е. Лало (Шпанска симфонија), Ф. Менделсон е-мол, Х. Вијењавски де-мол,
 Концерти (сва три става) и цела соната из периода од класике до импресионизма;

Сонате

– Ј. С. Бах: 6 соната и партита за виолину соло; 6 соната за виолину и клавир,
 – Г. Ф. Хендл: Сонате за виолину и клавир,
 – В. А. Моцарт: Сонате за виолину и клавир,
 – А. Дворжак: Сонате за виолину и клавир,
 – Л. ван Бетовен: Сонате за клавир и виолину (1–5),
 – Ф. Шуберт: Сонате за виолину и клавир;

Дела мале форме: Ф. Крајслер, Х. Вијењавски, П. де Сарасате, М. Равел, К. Сен-Санс, Б. Барток, П. И. Чајковски, Р. Шчедрин, С. Прокофјев, Д. Шостакович,
 Д. Радић, Ј. Славенски, М. Милојевић, В. Мокрањац, Ж. Грбић и др.
 И други комади писани за виолину соло или са пратњом који приказују музикално-техничка умећа ученика истичући његову лепоту тона, виртуозност и познавање стила.

Назив предмета

ВИОЛИНА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виолина је да код ученика развију знања и вештине која се надовезују на предходно стечено образовање и пружају платформу за даљу професионалну делатност и усавршавање инструменталне технике, меморије, музичког слуха, израза и начина размишљања, као и развијање способности за концертну и такмичарску делатност, заједничко музицирање и импровизацију.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује одговарајуће начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално одабере или креира одговарајући претомет у делима која свира; – са лакоћом свира у високим позицијама; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – изведе напамет солистички концерт у трајању од најмање 45 минута, са програмом који подразумева композиције различитог стила и карактера; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – наступа солистички уз пратњу оркестра, односно клавирског сарадника на јавним наступима у школи и ван ње; – активно учествује и наступа са камерним ансамблима, гудачким и симфонијским оркестрима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона Постизање слободног и разноликог звука. Тумачење нотног записа и ознака (различите епохе, стила, карактера, темпа и динамике). Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање.</p> <p>Техника десне руке: – успостављање контроле над звуком, – усавршавање свих потеза (легато, деташе, мартеле, стакато, спикато, сотије, пунктирани) и њихово комбиновање и усложњавање, – интонативно и звучно чисто извођења двозвука и акорада.</p> <p>Техника леве руке: – слушна перцепција као претпоставка добре интонације, – артикулација позиционе и пасажне технике у различитим брзинама, – хроматика, – двозвучна и акордска техника, – прелази и скокови, – различити видови и брзине вибрата (из целе руке, шаке и прста) и његова корелација са вођењем гудала, – вештачки и природни флажолети. Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Вежбе за усавршавање технике десне и леве руке – вежбе и студијске четворооктавне и трооктавне дурске, молске и хроматске скале са разложеним трозвучцима и четворозвучцима;</p> <p>Предложена литература: сва издања наведених аутора: Х. Шрадик, О. Шевчик, К. Мострас, Е. Гилемс, Х. Гросман, А. Григориан, К. Флеш, И. Галамиан, В. Аврамов др.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: Техничке вежбе, скале и етиде које доприносе усавршавању програма: – две етиде или каприса различитих аутора; – два става из соло соната и партита Ј. С. Баха; – концерт (цео); – једно виртуозно дело – једно дело домаћег аутора</p>		
<p>Јавни наступи – обавезна четири јавна наступа током школске године.</p>		
<p>Програм смотре: Дурска и истоимена молска скала са разлагањима трозвука и четворозвука уз обавезна минимум три потеза из групе лежећих, бацаних, скачућих или комбинованих, као и двохвати (терце, сексте и октаве) се не свирају као испитни захтев али се препоручује провера знања из скала у току школске године.</p> <p>Матурски испит Испитни програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде:**

- Збирке различитих аутора по избору наставника које одговарају могућностима ученика;
- Кројцер: 42 етиде
 - Мазас: Етиде оп. 36 (Друга свеска),
 - Фиорило: 36 етида,
 - П. Гавиње: Етиде,
 - Ш. Данкла: 20 етида оп. 73. Ј. Донт: Етиде и каприси оп. 35,
 - Ј. Донт: Студије Кројцерових и Родеових етида оп. 37,
 - Ж. П. Роде 24 каприса оп. 22, Паганини 24 каприса,
 - Х. Вијењавски етиде оп. 10 и оп. 18;

Дела велике форме:

- Концерти (сва три става) и цела соната из периода од класике до импресионизма;
Предложена литература за концерте следећих аутора:
- В. А. Моцарт, М. Брух, Е. Лало (Шпанска симфонија),
 - Ф. Менделсон,
 - Х. Вијењавски,
 - А. Хачатурјан,
 - А. Глазунов,
 - И. Стравински,
 - С. Прокофјев,
 - Ј. Сибелијус,
 - П. И. Чајковски и др.

Сонате

- Ј. С. Бах: 6 соната и партита за виолину соло;
- В. А. Моцарт: Сонате за виолину и клавир,
- Л. ван Бетовен: Сонате за клавир и виолину,
- Ц. Франк: Соната за клавир и виолину,
- Ј. Брамс: Сонате за виолину и клавир,
- К. Дебиси: Сонате за виолину и клавир,
- Е. Исаи: 6 соната за виолину соло

Дела мале форме:

Комади писани за виолину соло или са пратњом који приказују музикално-техничка умећа ђака истичући његову лепоту тона, виртуозност и познавање стила;

Предложена литература за комаде следећих аутора:

Ф. Крајслер, Х. Вијењавски, П. де Сарасате, Х. Ернст, М. Равел, К. Сен-Санс, Б. Барток, П. И. Чајковски, Р. Шчедрин, С. Прокофјев, Д. Шостакович, Душан Радић, Јосип Славенски, Милоје Милојевић, Василије Мокрањац, Живорад Грбић и др.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	Циљ учења предмета Виола је да код ученика развије самосталност музичке интерпретације, изражавања и потпуно владање извођачким апаратом на нивоу средње школског репертоара, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – правилно изводи техничке вежбе за усавршавање извођачког апарата, покрета и поставке; – примени различите начине решавања музичких и техничких захтева приликом свирања и вежбања; – истражује начине обликовања тона и коригује интонацију у току свирања; – препозна и примени законе метричког свирања на одговарајућем репертоару; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи различита изражајна средства у зависности од стила и карактера музичког примера уз помоћ наставника; – користи знања из области теорије музике приликом интерпретације музичког дела; – интерпретира композицију са основним карактеристикама стила и композитора (17–19. век); – опише својим речима и интерпретира елементе музичке форме: мотив, реченица, период, облик песме, соната, концерт; – наведе разлике између оригиналних композиција за виолу, аранжмана и транскрипција; – свира композиције напамет соло и уз пратњу клавира; – комуницира у заједничком свирању, примени принцип узајамног слушања и основне интеракције; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – оствари музичку фантазију уз помоћ наставника; – активно слуша часове и јавне наступе других ученика; – аналитички и критички коментарише сопствено и туђе извођење; – самоиницијативно посећује концерте и друге музичке манифестације; – доследно спроводи етапе рада и савладавања музичког дела. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Развијање извођачког апарата: техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, функционалност рама шаке леве руке, вибрата и коришћења разноврних артикулација (потеза) и ритмичких комбинација кроз расподелу потеза десне руке.</p> <p>Упознавање виолског репертоара:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оригинална дела за виолу – транскрипције и аранжмани <p>Увод у извођачку анализу и интерпретацију.</p> <p>Развијање музичке фантазије.</p> <p>Основна правила стилски информисаног извођења на примеру репертоара који се изводи – композиције настале у 17, 18. и 19. веку.</p> <p>Скале и техничке вежбе у контексту јединства музичког и техничког развоја (решавање проблема на основу актуелног репертоара).</p> <p>Скале, двозвучи и арпеђа:</p> <p>Трооктавна дурска и молска скала.</p> <p>Потези:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дегаше – легато – 3 различита потеза. <p>Арпеђа свих обртаја квинтакорда, мали дурски и умањени спетакард у легату (3 и 4, и 6 и 8 нота на један потез, по могућству и 9 и 12).</p> <p>Терце и сексте до 4. позиције, октаве кроз 3 октаве разложено и по могућству симултано.</p> <p>Техничке вежбе</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. Примроуз: Техника је меморија – Г. Безруков и К. Ознобишчев: Основе технике свирања на виоли (Москва, „Музика”, 1973) – Грегоријан: Систем скала – К. Флеш: Систем скала – О. Шевчик: оп. 1, 3, 8 и 9 – Х. Сит: Практична школа за виолу – Ш. Данкла: Школа механизма – Шрадик: Школа виолске технике, свеска I <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две трооктавне скале (дур и мол) са потезима, двозвучима и арпеђима – Три етиде различите проблематике – Два комада различитог карактера – Један концерт 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Испитни програм (изводи се напамет)		
<ul style="list-style-type: none"> – Трооктавна скала са потезима, двозвучима и арпеђима – Две етиде различите проблематике – Концерт I или II и III став, или I и II или III и IV став четвороставачног концерта – Комад уз пратњу клавира 		

Кључне речи: музичка фантазија, музичко-слушне представе, музички стил, извођачка пракса, извођачка техника, техничке вежбе, јавни наступи, слушање музике.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде – Збирке различитих аутора

- Изабране етиде за виолу (В. Н. Кудрјавцев, уредник, Лењинград, „Музика”, 1987)
- Изабране етиде за виолу (Карел Моравец, уредник, Праг, „Artia”, 1951)
- Студије виоле – Свеске 1 и 2 (У. Дринер, уредник, Касел, „Värenreiter”)
- Хрестоматија за виолу – Етиде (Л. Х. Гуштина и Е. Ј. Стоклицаја, уреднице, Москва, „Музика”, 1989)

Етиде – Опуси аутора

- А. Б. Бруни: Метод за виолу са 25 етида
- А. Љвов: 24 каприса (транскрипција)
- Б. Кампањоли: 41 каприс, оп. 22
- Ж. Ф. Мазас: Етиде оп. 36 (транскрипција)
- Ј. Палашко: 12 етида, Оп. 55
- Ј. Палашко: 24 лаке мелодијске етиде, оп. 86
- Р. Кројцер: 42 етиде (транскрипција)

Сонате

- А. Вивалди: 12 Соната за виолину Оп. 2 (транскрипција)
- А. Вивалди: 6 Соната за виолончело Оп. 14 (транскрипција)
- Б. Марчело: 6 Соната за виолончело (транскрипција)
- Г. Ф. Телеман: Соната Б-дур
- Г. Ф. Телеман: Соната Де-дур
- Х. Еклс: Соната Ге-мол (обрада П. Кленгел, „Петерс”, Лајпциг)
- Мајсторске композиције за виолу и клавир (избор соната) (Јан Албрехт, уредник, Братислава, „Опус”, 1987)

Концерти

- Б. Антјуфејев: Концерт Ге-дур
- Г. Ф. Телеман: Концерт Ге-дур
- Г. Ф. Хендл (Н. Casadesus): Концерт ха-мол
- И. Хандошкин: Концерт Це-дур
- Ј. Б. Аколај: Концерт бр. 1 (транскрипција) Ј. Штамиц: Концерт Ге-дур (транскрипција)
- К. Ф. Целтер: Концерт Ес-дур

Комади – Збирке различитих аутора

- Класични и романтични комади (аранжмани) (В. Форбс, уредник, Оксфорд, „Oxford University Press”, 1974)
- Комади за виолу (Е. Ангелов, уредник, Софија, „Наука и искуство”, 1963)
- Комади композитора 19. века (Е. Страхов, уредник, „Музгиз”, 1962)
- Комади француских композитора (В. Борисовски, уредник, Москва, „Музика”, 1981)
- Мајсторске композиције за виолу и клавир (Ј. Албрехт, уредник, Братислава, „Опус”, 1987)
- Минијатуре за виолу (Т. Гонет, уредник, Краков, „PWM”, 1985)
- Музика за виолу III (Г. Середи, уредник, Будимпешта, „Editio Musica Budapest”)
- С. Гргић – Албум југословенских композитора, Београд, 1970.
- Хрестоматија за виолу – 5–6 разред (Москва, „Музика”, 1991)
- Хрестоматија за виолу – старији разреди (М. Рејтих, уредник, Москва, „Музика”, 1988)

Комади

- Г. Форе: После сна (транскрипција)
 - Ј. В. Каливода: 6 Ноктурна оп. 186, бр. 1–3
 - М. Марс: 5 Старих француских плесова (аранжман)
 - Р. Шуман: Сањарење (транскрипција)
 - Ф. Менделсон: Песма без речи (транскрипција)
 - Х. Сит: Листови из албума, Оп. 39, бр. 1–3
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета

ВИОЛА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виола је да код ученика развије самосталност музичке интерпретације, изражавања и потпуно владање извођачким апаратом на нивоу средњешколског репертоара, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	
<ul style="list-style-type: none"> – интерпретира композицију са значајнијим карактеристикама стила и композитора (17–19. век) користећи различита изражајна средства; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије уз помоћ наставника; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – појасни структуру дела и да својим речима објасни значења различитих термина музичке форме; – наведе више различитих ознака за темпо, карактер, динамику, агоику и артикулацију и разуме њихово значење; – примени различите начине решавања музичких и техничких захтева приликом свирања и вежбања; – изводи техничке вежбе за усавршавање извођачког апарата, покрета и поставке; – примењује различите начине обликовања тона и самостално коригује интонацију и друге грешке у току свирања; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; – свира дуже композиције напамет, соло и уз пратњу клавира и примењује различите начине меморисања; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања и приметне интеракције; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; 		<p>Усавршавање извођачког апарата – постепено ширење обима извођачке технике.</p> <p>Скале и техничке вежбе у оквирима органског јединства музичког и техничког развоја – осамостаљивање (решавање проблема на основу актуелног репертоара).</p> <p>Ознаке за темпо, карактер, динамику, агоику и артикулацију у складу са композицијама које су на репертоару.</p> <p>Литература за виолу, слушни и нотни примери, истраживање репертоара.</p> <p>Извођачка анализа и интерпретација – спознаја и освешћивање музичке садржине и контекста дела.</p> <p>Развој музичке фантазије, музичке меморије и способности музичко-слушних представа.</p> <p>Правила стилски информисаног извођења на примеру репертоара који се изводи – разлике између дела различитих епоха.</p> <p>Развој елемената правилног приступа раду на музичком делу, самосталног рада и навике вежбања.</p> <p>Заједничко музицирање с клавирским сарадником – слушање и интеракција у заједничком музицирању.</p> <p>Скале, двозвучи и арпеђа:</p> <p>Трооктавна дурска и молска скала.</p> <p>Потези:</p> <ul style="list-style-type: none"> – деташе – легато – 4 различита потеза.

<ul style="list-style-type: none"> – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – коментарише изведене и слушане композиције у односу на уметнички доживљај, стилску препознатљивост, техничку припремљеност и емотивни утицај. 		Арпеђа свих обртаја квинтакорда, мали дурски и умањени спетакорд у легату (9, тј. 12 нота на један потез). Терце и сексте до 4. позиције, а октаве кроз 3 октаве – симултано. Техничке вежбе – Наведене у садржајима за први разред ЛИТЕРАТУРА* списак литературе се налази испод табеле.:
Обавезни минимум програма – Две трооактавне скале (дур и мол) са потезима, двозвучима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима и упутству) – Три етиде различите проблематике – Два комада различитог карактера; – Један концерт – Два става из Свита за виолончело соло Ј. С. Баха (транскрипција за виолу)		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Трооактавна скала са потезима, двозвучима и арпеђима – Две етиде различите проблематике – Концерт I или II и III став – Комад уз прагњу клавира		

Кључне речи: музичка фантазија, музичко-слушне представе, изражајна средства, музичка меморија, стилска правила, развој извођачког апарата, извођачка техника, вежбање, јавни наступи.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Збирке етида различитих аутора и опуси аутора наведени у садржајима за први разред
- П. Род: 24 Каприса, Оп. 22 (транскрипција)
- Ф. Фиорило: 36 каприса за виолину, Оп. 3 (транскрипција)
- СОЛО БАХ
- Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)

Сонате

- Сонате и опуси аутора наведени у садржајима за први разред
- А. Вивалди: 6 Соната за виолину Оп. 5 (транскрипција)
- В. Флектон: 4 Сонате за виолу и континуо
- Г. Ф. Телеман: Мелодијски канони – 6 Соната за две виолине (транскрипција за виоле)

Концерти

- А. Штамиц: Концерт бр. 2, Ф-дур
- Г. Ф. Хендл (Н. Casadesus): Концерт ха-мол
- И. Плејел: Концерт Де-дур
- Ј. Б. Аколај: Концерт бр. 1 (транскрипција)
- Ј. Б. Ванхал: Концерт Це-дур (транскрипција)
- Ј. К. Бах (Н. Casadesus): Концерт Це-дур
- Ј. С. Бах: Концерт Ес-дур (реконструкција на основу BWV169, 49 и BWV1053)
- К. Ф. Целтер: Концерт Ес-дур

Комади

- Збирке комада различитих аутора наведене у садржајима за први разред

Комади – Примери

- Ј. В. Каливода: Ноктурна Оп. 186, Бр. 4 и 5
 - М. Маре (аранжман): 5 старих француских плесова
 - М. Равел: Павана (аранжман)
 - Р. Кларк: Краћи комади за виолу и клавир
 - Р. Фукс: 6 Фантазијских комада, Оп. 117
 - Х. Сит: Листови из албума, Оп. 39, Бр. 4-6
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виола је да код ученика развије самосталност музичке интерпретације, изражавања и потпуно владање извођачким апаратом на нивоу средњешколског репертоара, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – интерпретира композицију са разрађеним карактеристикама стила и композитора (17. – 19. век), увиђајући аналогију између различитих уметности и облика изражавања; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије; – користи изражајна средства како би исказао различите емоције; – садржајне и структурне елементе композиције повеже са свирањем; – на основу базичне извођачке анализе уз помоћ наставника креира етапни план рада и интерпретације дела; – самостално користи различита изражајна средства у зависности од стила и карактера музичког примера; – осмисли различите начине решавања музичких и техничких захтева приликом свирања и вежбања; – прати развој извођачког апарата и ради на техничким проблемима извођачким покретима и поставци; – примењује различите начине обликовања тона и изражајно користи интонацију и вибрато у току свирања; – прикаже потпуну свест о позиционом свирању, интервалским односима при измени позиција, екстензијама рама шаке и размацима при свирању двоухвата и акорада; – различито фразира; – самостално коригује грешке у току свирања; – меморише дужи музички текст, примењујући различите технике у одређеном времену; – познаје и може да наведе различите контексте у којима се проналази деоница виоле у уметничкој музици и другим жанровима; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – аналитички сагледава и критички вреднује изведене и слушане композиције у односу на уметнички доживљај, стилску препознатљивост, техничку припремљеност и емотивни утицај; – критички прати сопствени развој. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Развијање елемената аналитичког и критичког мишљења на основу ширења општих, музичких и стручних представа.</p> <p>Развој музичке фантазије, музичке меморије и способности музичко-слушних представа.</p> <p>Креирање етапног плана рада и интерпретације дела.</p> <p>Усавршавање извођачког апарата радом на композицијама сложенијих захтева.</p> <p>Стцање потпуне свести о позиционом свирању, интервалским односима при измени позиција, екстензијама рама шаке и размацима при свирању двоухвата.</p> <p>Изражајност и усавршавање разноврсности вибрата као изражајног средства.</p> <p>Креативно обликовање тона уз свесну комбинацију различите количине, брзине и тежине потеза, контактне места и количине струна, уз употребу разноврсних потеза.</p> <p>Извођачка анализа и интерпретација – свесно успостављање веза између садржајних елемената композиције са извођачким асоцијативним представама и техничким решењима.</p> <p>Разноврсно обликовање мелодијске компоненте музичког тока – развијено фразирање.</p> <p>Изражена карактеризација извођења и емоционално проживљавање музичког дела у складу са елементима стилова.</p> <p>Заступљеност виоле у музичкој литератури различитих жанрова.</p> <p>Скале, двозвучи и арпеђа:</p> <p>Трооктавна дурска и молска скала.</p> <p>Потези:</p> <ul style="list-style-type: none"> – деташе – легато – 5 различитих потеза. <p>Арпеђа свих обртаја квинтакорда, мали дурски и умањени спетакорд у легату (9, тј. 12 нота на један потез).</p> <p>Терце и сексте до 5. позиције, а октаве кроз 3 октаве – симултано.</p> <p>Техничке вежбе</p> <ul style="list-style-type: none"> – Наведене у садржајима за први разред <p>ЛИТЕРАТУРА* списак са литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две трооктавне скале (дур и мол) са потезима, двозвучима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима и упутству) – Четири етиде различите проблематике – Два комада различитог карактера – Један концерт – Два става из Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло или Сонате и партите за виолину соло (транскрипције за виолу) 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм (изводи се напамет)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Трооктавна скала са потезима, двозвучима и арпеђима – Две етиде различите проблематике – Концерт I или II и III став (са каденцама уколико су предвиђене) – Комад уз пратњу клавира – Један став из Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло или Сонате и партите за виолину соло (транскрипције за виолу) 		

Кључне речи: интерпретација, изражајна средства, извођачка анализа, стилске карактеристике, критичко вредновање, правилан приступ музичком делу, осамостаљивање у раду, јавни наступи.

ЛИТЕРАТУРА*

СОЛО БАХ

- Ј. С. Бах: 6 сола за виолину – Сонате и партите (транскрипција)
- Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)

Етиде

- Збирке етида различитих аутора и опуси аутора наведени у садржајима за први и други разред
- Ј. Донт: 24 Етиде, Оп. 35 (транскрипција)
- П. Гавиње: 26 етиде (транскрипција)
- Ф. А. Хофмајстер: 12 етида
- Ф. Херман: Техничке студије, Оп. 22

Сонате

- Сонате и опуси аутора наведени у садржајима за први и други разред
- А. Корели: Сонате оп. 5 (транскрипција)
- Ј. Г. Граун: Соната Бе-дур
- П. Нардини (Alard): Соната Бе-дур
- Ф. Давид: Сонатина

Концерти

- А. Штамиц: Концерт бр. 1, Бе-дур
- А. Штамиц: Концерт бр. 2, Ф-дур
- Г. Ф. Хендл (Н. Casadesus): Концерт ха-мол
- И. Плејел: Концерт Ес-дур
- Ј. Б. Ванхал: Концерт Це-дур (транскрипција)
- Ј. К. Бах (Н. Casadesus): Концерт Це-дур
- Ј. С. Бах: Концерт Ес-дур (реконструкција на основу BWV169, 49 и BWV1053)
- Ј. Шуберт: Концерт Це-дур
- К. Штамиц: Концерт Де-дур
- Л. Фирке: Концертштик
- Р. Бунин: Концерт Оп. 22
- С. Форсајт: Концерт
- Ф. А. Хофмајстер: Концерт Бе-дур
- Ф. В. Х. Бенда: Концерт Еф-дур
- Х. вон Штајнер: Концерт бр. 1, Оп. 43
- Х. Сит: Концерт, Оп. 68
- Х. Сит: Концертштик, Оп. 46

Комади

- Збирке комада различитих аутора наведене у садржајима за први разред – захтевнији комади

Комади – Примери

- Г. Форе: Ламенто (транскрипција)
 - Ј. В. Каливода: Ноктурна Оп. 186, Бр. 6
 - К. Димитреску – Сеоски плес (транскрипција)
 - Р. Кларк: 6 Краћих комада за виолу и клавир
 - Р. Фукс: 6 Фантазијских комада, Оп. 117
 - С. Рахмањин: Вокализа (транскрипција)
 - С. Сан: Лабуд (транскрипција)
 - Ф. Бриц: Два комада за виолу и клавир
 - Ф. Давид: Кончертино, Оп. 12
 - Х. Сит: 3 Комада, Оп. 75
 - Х. Сит: Фантазијски комади, Оп. 58
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виола је да код ученика развије самосталност музичке интерпретације, изражавања и потпуно владање извођачким апаратом на нивоу средњешколског репертоара, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – интерпретира композицију са разрађеним карактеристикама композиторског и извођачког стила (17–20. век); – самостално испољава креативност у остварењу музичке фантазије; – користи изражајна средства да би исказао различите емоције; – примењује стечена знања на другим предметима у раду на музичком делу; – анализира музички текст, креира интерпретацију и етапни план рада на музичком делу. – истражује виолски репертоар и креира лични; – слушањем препознаје најбитнија дела виолског репертоара; – испољава лични креативни израз уз способност варирања интерпретације (сегмената) музичког дела; – самостално креира различите приступе и начине у решавању музичких и техничких проблема; – користи извођачку технику и покрете у служби реализације музичких идеја. – самостално планира вежбање примењујући различите процедуре; – самостално коригује грешке у току свирања; – меморише дужи музички текст у одређеном времену; – самостално ради са клавирским сарадником уз виши ниво интеракције при заједничком музицирању; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; – пренесе на публику лични уметнички израз; – аналитички сагледава и критички вреднује изведене и слушане композиције у односу на уметнички доживљај, стилску препознатљивост, техничку припремљеност и емотивни утицај; – учествује на јавним наступима у професионалном окружењу; – критички прати и планира сопствени развој. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Усавршавање могућности извођачког апарата, покрета и поставке кроз рад на сложенијим композицијама.</p> <p>Музичка фантазија, музичка меморија и способности музичко-слушних представа.</p> <p>Свесно обликовање музичког тока подређивањем техничких импулса и гестова леве и десне руке – од музичке представе ка покрету.</p> <p>Познавање виолског репертоара и даље развијање навике слушања музике.</p> <p>Развој логичког обликовања музичког тока – варијације интерпретације.</p> <p>Извођачка анализа и интерпретација – рад на свесном успостављању веза између садржајних елемената композиције са извођачким асоцијативним представама и техничким решењима.</p> <p>Стилско извођење и култура музицирања на примеру репертоара који се изводи – композиције у различитим стиливима од 17. до 20. века.</p> <p>Израда плана рада и припреме јавног извођења – самостални приступ етапном раду на музичком делу.</p> <p>Постојани развој навике вежбања уз употребу различитих процедура. Самостално заједничко музицирање са клавирским сарадником.</p> <p>Скале, двозвучи и арпеђа:</p> <p>Трооктавна дурска и молска скала.</p> <p>Потези:</p> <ul style="list-style-type: none"> – деташе – легато – 6 различитих потеза. <p>Арпеђа свих обртаја квинтакорда, мали дурски и умањени спетакорд у легату (9, тј. 12 нота на један потез).</p> <p>Терце и секстама до 5. позиције (по могућству кроз 3 октаве), а октаве кроз 3 октаве – симултано.</p> <p>ТЕХНИЧКЕ ВЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> – Наведене у садржајима за први разред <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две трооктавне скале (дур и мол) са потезима, двозвучима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима и упутству) – Четири етиде различите проблематике – Два комада различитог карактера – Један концерт – Два става из Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло или Сонате и партите за виолину соло (транскрипције за виолу) 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Матурски испит</p>		

Кључне речи: самосталност у раду, индивидуалност, лични израз, аналитичко мишљење, критичко вредновање, организовано планирање развоја, музички укус, синтеза знања, јавни наступ.

ЛИТЕРАТУРА*

Соло Бах

- Ј. С. Бах: 6 сола за виолину – Сонате и партите (транскрипција)
- Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)

Етиде

- Збирке етида различитих аутора и опуси аутора наведени у садржајима за први, други и трећи разред
- П. Ровели: 12 каприса (транскрипција)

Сонате

- Сонате и опуси аутора наведени у садржајима за први, други и трећи разред
- Ј. Б. Ванхал: Соната у Ес-дуру
- Ј. С. Бах: 3 Гамба сонате (транскрипција)
- К. Стамиц: Соната у Бе-дуру
- Л. Бокерини: Соната Це-дур, Г. 18
- М. Глинка: Соната де-мол

Концерти

- А. Рола: Концерт Ес-дур
- А. Штамиц: Концерт бр. 1, Бе-дур
- А. Штамиц: Концерт бр. 3 Ге-дур
- Б. Мартину: Концертна рапсодија
- Ј. Б. Ванхал: Концерт Це-дур (транскрипција)
- Ј. Шуберт: Концерт
- К. Бах (Н. Casadesus): Концерт Це-дур
- К. Штамиц: Концерт Де-дур
- Р. Бунин: Концерт Оп. 22
- С. Форсајт: Концерт
- Ф. А. Хофмајстер: Концерт Бе-дур
- Ф. А. Хофмајстер: Концерт Де-дур
- Ф. В. Х. Бенда: Концерт Еф-дур
- Х. Сит: Концерт, Оп. 68
- Хуго вон Штајнер: Концерт бр. 2, Оп. 44

КОМАДИ – Збирке комада различитих аутора наведене у садржајима за први разред – захтевнији комади

Комади – Примери

- А. Глазунов: Елегија, Оп. 44
 - А. Гргин: Балада
 - А. Тањејев: Лист из албума оп. 33
 - В. Вилијамс: Свита (избор)
 - Г. Форе: Елегија (транскрипција)
 - Д. Деспић – Балада
 - З. Кодај: Адађо
 - Ј. Н. Хумл: Потпури (Фантазија), Оп. 94
 - Ј. Хубај: Елегија, Оп. 14, Бр. 1
 - К. Рајнеке: Фантазијски комади, Оп. 43
 - М. Брух: Романса, Оп. 85
 - П. Хиндемит: Жалобна музика
 - П. Хиндемит: Медитација
 - Р. Максимовић: Атос за соло виолу
 - Р. Фукс: 6 Фантазијских комада, Оп. 117
 - Р. Шуман: Адађо и алегро
 - С. Цинцадзе: Хоруми – Грузијски плес
 - Ф. Бриц: Два комада за виолу и клавир
 - Ф. Давид: Капричо
 - Х. Сит: Фантазијски комади, Оп. 58
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виолончело је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – се самостално штимује; – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона. Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – палац позиција; – вибрато. Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Скале – С. Каљанов: Техника виолончела – М. Симић: Скале са помоћним тоновима и трозвучима. – Двозвучи: Разложене терце, сексте и октаве. – Трозвучи: Д7 и УМ7.</p> <p>Техничке вежбе – Кирил Вапордживев: – Палчева техника за виолончело. – Р. Мац: Увод у свирање на палчанику – Р. Мац: Положај и прелази – Косман: Трилер вежбе – Фејар: Техничке вежбе, II свеска – О. Шевчик – вежбе на палцу (аранжман за вч.)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак је дат испод табле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две дурске и две молске скале са трозвучима и Д7, УМ7, различитим потезима и ритмичким варијацијама, кроз три октаве; – четири етиде; – два комада; – једно дело велике форме. 		
Јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска скала са потезима, терцама, секстама, октавама (разложено), трозвучима и четворозвучима; – Једна етида из предложене литературе; – Ј. С. Бах: један став из I свите – Први став из једног од наведених концерата. 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- С. Ли: 40 етида оп. 31 Кумер: Етиде
- Доцауер: Етиде II
- Дипор: Етиде
- Мерк: Етиде
- Р. Мац: 30 етида
- И. Попарић: Етиде,
- Д. Попер: Етиде

Комади

- Ј. С. Бах: Ариозо
- Д. Попер: Гавота
- П. И. Чајковски: Ноктурно
- Гопар: Успаванка,
- Форс: Елегија,
- Чајковски: Сентиментални валцер.

Дела велике форме

- Ј. Кленгел: Кончерто Це-дур
 - Г. Голтерман: Кончерто бр. 1
 - А. Вивалди: Концерт Де-дур оп. 3 бр. 9
 - Ј. С. Бах: I свита Ге-дур, II свита д-мол
 - Ј. Б. Самартини: Соната Ге-дур
 - А. Вивалди: Соната
 - за виолончело
 - Б. Марчело: Соната Це-дур
- Друга дела из светске и домаће литературе одговарајућег техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виолончело је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање и припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штимује; – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона.</p> <p>Слушање и интонација.</p> <p>Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу.</p> <p>Музичка форма и интерпретација различитих стилова.</p> <p>Музичка меморија.</p> <p>Припрема за јавни наступ.</p> <p>Читање с листа и заједничко музицирање.</p> <p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; – основни потези и ритмичке фигуре: леташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – палац позиција; – вибрато. <p>Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Скале</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Каљанов: Техника виолончела – К. Флеш: Скале – Двозвучи (унисоно): терце, сексте и октаве, трозвучи и Д7, УМ7. <p>Техничке вежбе</p> <ul style="list-style-type: none"> – О. Шевчик – вежбе на палчанику – Р. Мац: Положаји и прелазни – Б. Косман: Трилер вежбе – Л. Фејар: Техничке вежбе III свеска <p>ЛИТЕРАТУРА* списак је дат испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – две дурске и две молске скале са трозвучима и Д7, УМ7, различитим потезима и ритмичким варијацијама кроз четири октаве; – четири етиде; – два комада; – једно дело велике форме. 		
Јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна молска скала (хармонски мол) са потезима, терцама, секстама, октавама, трозвучима и четворозвучима; – Једна етида; – Комад; – Ј. С. Бах: два става из I или II свите; – Први став из једног од наведених концерата; 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА***Етиде**

- С. Ли: 40 етида
- Ј. Мерк: Етиде
- Ж. Л. Дипор: Етиде
- И. Попарић: Етиде
- Р. Мац: 30 етида

- Ф. Грицмахер: Етиде, I свеска
- Ј. Ј. Доцауер: Етиде III свеска
- Д. Попер оп. 73

Комади

- Рахмаџинов: Серенада
- Рахмаџинов: Вокализа
- В. Мокрањац: Стара песма
- Ф. Купрен: Пасторала
- Д. ван Генс: Скерцо
- К. Сен-Санс: Алегро апасионато

Дела велике форме

- Б. Ромберг: Концерт бр. 2 Де-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол
- Ј. Кр. Бах: Концерт це-мол
- Ј. Хајдн: Концерт Де-дур – мали
- Ј. С. Бах: Соло свита бр. 1 и бр. 2.
- А. Корели: Сонате
- Ђ. Червето: Сонате
- Л. Бокерини: Соната Це-дур

Друга дела светске и домаће литературе одговарајућег техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виолончело је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање и припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона. Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – палац позиција; – вибрато. Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност.</p> <p>Скале – С. Каљанов: – Техника виолончела – К. Флеш: Скале – Дурске и молске скале кроз четири октаве са различитим потезима. – Терце, сексте и октаве кроз три октаве . – Трзовуци и четворозвуци.</p> <p>Техничке вежбе – О. Шевич – техничке вежбе за леву и десну руку – Б. Косман: Трилер вежбе – Л. Фејар: Техничке вежбе</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак је дат испод табле.</p>
<p>Обавезни минимум програма – две дурске и две молске скале са трзовуцима и четворозвуцима, терце сексте и октаве. – три етиде; – два комада различитог карактера; – три става из Бахове свите; – соната или концерт.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године</p>		
<p>Програм испита: – Једна дурска скала са потезима, терцама, секстама, октавама и трзовуцима и четворозвуцима; – Две етиде различитих техничких захтева; – Два става из свите – обавезно Прелудијум; – Цео концерт или цела соната.</p> <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Ф. Грицмахер: I свеска
- Ј. Мерк: Етиде
- Ж. Л. Дипор: Етиде
- Ј. Ј. Доцауер: Етиде
- Д. Попер: Етиде оп. 73

Комади

- Гранадос: Интермецо
- К. Сен-Санс: Лабуд
- А. Глазунов: Песма трубадура
- П. Коњовић: Хајдучка
- Д. Деспић: Сичилијана
- Д. Попер: Мазурка
- И. Попарић: Композиције за ансамбле виолончела (број 4, 5, 6 и 8)

Сонате

- Л. Бокерини: Соната Ге-дур
- А. Ариости: Соната е-мол
- Ке д'Ервеллоа – Свита бр. 2
- Ж. М. Екле: Соната ге-мол
- Б. Марчело: Сонате
- Г. Ф. Хендл: Соната ге-мол

Концерти

- Г. Голтерман: Концерт а-мол и ха-мол
- К. Давидов: Концерт бр. 1
- А. Вивалди: Концерт а-мол
- К. Сен-Санс: Концерт а-мол

Свите

- Ј. С. Бах: Свита бр. 2 и 3.
- Користити и друга дела одговарајућег техничког нивоа.

Назив предмета

ВИОЛОНЧЕЛО

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виолончело је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање и припремајући се тако за наставак уметничког образовања.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Квалитет тона. Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – палац позиција; – вибрато. Развијање радне дисциплине кроз систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност. Скале – С. Каљанов: – Техника виолончела – К. Флеш: Скале – Дурске и молске скале кроз четири октаве са различитим потезима. – Терце, сексте и октаве кроз три октаве . – Трозвучи и четворозвучи. Техничке вежбе – О. Шевчик – техничке вежбе за леву и десну руку – Б. Косман: Трилер вежбе – Л. Фејар: Техничке вежбе Етиде – Ф. Грицмахер: I свеска – Ј. Мерк: Етиде – Ж. Л. Дипор: Етиде – Ј. Ј. Доцауер: Етиде – Д. Попер: Етиде оп. 73 – А. Пјати: Каприча – О. Франком: Каприча Комади – М. Милојевић: Легенда о Јефимији – П. И. Чајковски: Песма без речи – К. Сен-Санс: Алегро апасонато – Д. Попер: Тарантела, Мађарска рапсодија Концертна полонеза – И. Попарић: Композиције за ансамбле виолончела (број 4, 5, 6 и 8)</p>

		<p>Сонате – Л. ван Бетовен: Соната бр. 1 – Ж. Б. Бревал: Соната Ге-дур – Ф. Франкер: Соната Е-дур – Л. Бокерини: Соната А-дур</p> <p>Концерти – Ј. Кленгел: Концерт де-мол – Л. Бокерини: Концерт Бе-дур, Де-дур и Ге-дур – К. Сен-Санс: Концерт а-мол оп. 33. – А. Вивалди: Концерт а-мол, ПВ 35 – Ф. Е. Бах: Концерт а-мол – Е. Лало: Концерт де-мол – Ј. Хајдн: Це-дур концерт – Д. Кабалевски: Концерт опус 49</p> <p>Свите Ј. С. Бах: Свита бр. 1, 2, 3 (по избору) Друга дела одговарајућег техничког нивоа</p>
<p>Обавезни минимум програма – две дурске и две молске скале са трозвучима и четворозвучима, терце сексте и октаве. – три етиде; – два комада; – два става из Бахових свита (1–3); – концерт у целини.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 3 јавна наступа у току године</p>		
<p>Матурски испит Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	ЦИЉ учења предмета Контрабас је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штимује; – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације и – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Слушање и интонација. Контрола ритма. Развијање музичке интерпретације различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – померање звучне тачке и контрола квалитета тона. – расподела и брзина кретања гудала; – промена притиска гудала. – динамика и темпо...; – разноврсни потези и ритмичке фигуре: Техника леве руке: – палац позиција; – промена позиција – вибрато. – Орнаменти (мелизми) Скале – дурске и молске кроз две октаве (основни и комбиновани потези) – Двозвучи: Разложене терце, квинте и октаве. – Трозвучи – Маденски (св. 1) – Тошев (св. 1) Техничке вежбе – Штрајхер (св. 4) – Симандл – палчева позиција (св. 4, 5), – Новосел – палчева поз. – Монтаг – палчева поз. Етиде – Храбе (св. 1) – Новосел (други део) палчева позиција – Шторх – Храбе (св. 1) – Симандл 10 малих етида – Слама 66 етида – Либон 12 етида – Етиде по избору Комади – Одговарајуће тежине по избору наставника Дела велике форме – Сонате (Ђованино; Марчело; Феш; Корели; Телеман; и др.)</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> а) Две дурске и две молске скале са трозвучима, различитим потезима и ритмичким варијацијама, кроз две октаве; б) четири етиде; в) три комада; г) једна соната (два става) 		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> Једна дурска скала кроз две октаве са потезима и трозвучима. Једна техничка вежба. Једна етида са клавирском пратњом. Два става сонате или комад. 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, ритам, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	ЦИЉ учења предмета Контрабас је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и иновативност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штимује; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узajамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације и – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Слушање и интонација. Контрола ритма. Развијање музичке интерпретације различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – померање звучне тачке и контрола квалитета тона. – расподела и брзина кретања гудала; – промена притиска гудала. – динамика и темпо...; – разноврсни потези и ритмичке фигуре: Техника леве руке: – палац позиција; – промена позиција – вибрато. – Орнаменти – мелизми</p> <p>Скале – дурске и молске кроз две октаве (основни и комбиновани потези) – Двозвучи: Разложене терце, квинте и октаве. – Трозвучи – Маденски (св. 1) – Тошев (св. 1)</p> <p>Техничке вежбе – Штрајхер (св. 4) – Симангл – палчева позиција (св. 4, 5,) – Новосел – (други део) палчева поз. – Монтаг – палчева поз.</p> <p>Етиде – Храбе (св. 1) – Новосел 15 етида – Шторх – Храбе (св. 1) – Симангл 9 великих етида – Слама 66 етида – Либон 12 етида – Етиде по избору</p> <p>Комади – Одговарајуће тежине по избору наставника</p> <p>Дела велике форме – Сонате (Тованино; Марчело; Феш; Корели; Телеман; и др.)</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> а) Две дурске и две молске скале са трозвучима, различитим потезима и ритмичким варијацијама, кроз две октаве; б) четири етиде; в) три комада; г) једна соната (два става). 		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> Једна дурска скала кроз две октаве са потезима и трозвучима. Једна техничка вежба. Једна етида са клавирском пратњом. Два става сонате или комад. 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, ритам, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	ЦИЉ учења предмета Контрабас је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штимује; – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Слушање и интонација. Контрола ритма. Развијање музичке интерпретације различитих стилова. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – померање звучне тачке и контрола квалитета тона. – расподела и брзина кретања гудала; – промена притиска гудала. – динамика и темпо...; – разноврсни потези и ритмичке фигуре: Техника леве руке: – палац позиција; – промена позиција – вибрато.</p> <p>Скале – дурске и молске кроз две октаве (основни и комбиновани потези) – Двозвучи: Разложене терце, квинте и октаве. – Трозвучи – Маденски (св. 1) Техничке вежбе – Штрајхер (св. 4) – Симандл – палчева позиција (св. 4, 5,) – Новосел – (други део) палчева поз.</p> <p>Етиде – Храбе (св. 1; 2;) – Новосел 15 етида – Шторх – Храбе (св. 2) – Симандл – Кројцер 18 етида – Выбор етиде (св. 3) – Етиде по избору</p> <p>Комади – Одговарајуће тежине по избору наставника Дела велике форме – Концерти (Капуци; Пихл; и други одговарајуће тежине.</p>
<p>Обавезни минимум програма – две дурске и две молске скале са трозвучима, различитим потезима и ритмичким варијацијама, кроз две октаве; – четири етиде; – три комада; – концерт (први став).</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>Програм испита: – Једна дурска скала кроз две октаве са потезима и трозвучима. – Једна техничка вежба. – Једна етида са клавирском пратњом. – Концерт (први став).</p>		
<p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: тон, интонација, ритам, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	ЦИЉ учења предмета Контрабас је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално се штимује; – систематски примењује одговарајуће процедуре у стицању технике леве и десне руке; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чисте интонације; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – користи знања из области сродних предмета приликом интерпретације музичког дела; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – испољава креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван школе; – самостално посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално користи предности дигитализације и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Слушање и интонација. Контрола ритма. Развијање музичке интерпретације. Музичка меморија. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Техника десне руке: – померање звучне тачке и контрола квалитета тона. – расподела и брзина кретања гудала; – промена притиска гудала. – динамика и темпо..; Техника леве руке: – палац позиција; – промена позиција – вибрато.</p> <p>Скале – дурске и молске кроз две октаве (основни и комбиновани потези) – Двотвуди: Разложене терце, квинте и октаве. – Трозвуди</p> <p>Техничке вежбе – Штрајхер (св. 4)</p> <p>Етиде – Храбе (св. 1; 2;) – Новосел 6 етида каприса – Шторх – Храбе (св. 2) – Симандл – Кројцер 18 етида – Выбор етиде (св. 3; 4;) – Етиде по избору</p> <p>Комади – Одговарајуће тежине по избору наставника</p> <p>Дела велике форме – Концерти (Капуци; Пихл; Драгонети; Дитерсдорф; и други одговарајуће тежине.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – две дурске и две молске скале са трозвудима, различитим потезима и ритмичким варијацијама, кроз две октаве; – три етиде; – два комада; – концерт у целини 		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Матурски испит		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: тон, интонација, ритам, вибрато, слушање музике, музичка фраза.

МЕТОДИЧКО ДИДАКТИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО, КОНТРАБАС

I. УВОДНИ ДЕО

Природа музичке уметности указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разматрају други аспекти музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. У том смислу, у настави гудачких инструмената неопходно је константно и на различите начине примењивати синтезу знања стеченог на настави других предмета.

Настава гудачких инструмената усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теориј-

ски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду његове музичке, психофизичке и друге способности и предиспозиције. У том смислу, припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и развоју, брзини и квалитету учења, односу задатог и постигнутог, итд.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покрива-

ју све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни садржаји обухватају литературу из различитих стилских раздобља и обезбеђују могућност систематичног и поступног савладавања инструментално-извођачких и креативних захтева, у складу са принципом јединства развоја музичких и техничких компоненти код ученика. Наведене композиције различитих стилова представљају подручје ширих и разноврсних музичко-техничких и уметничких садржаја који тешко подлежу формалистичком сврставању у одређени разред. Истовремено, треба имати у виду да је избор ученичког репертоара од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. У том смислу, избор дела из литературе треба схватити само као пример и подсетник који ни у ком случају не може бити потпун.

Наставник мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике и да му помогне при професионалном одређењу и усмеравању. Наставник планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученичких инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледавати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навiku посећивања концерата уметничке музике и оперских представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите интерпретативне и техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

Када су у питању такмичења, препоручују се умереност и опрез. Не треба допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да наставник сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Основни принципи рада између осталог подразумевају: јединство развоја музичких и техничких компоненти; процес постепеног продубљивања разумевања интелектуално-емоционалне садржине музичких дела на којој се базира интерпретација; етапни приступ рада на музичком делу; континуирани рад на самосталном развијању музичке фантазије подстицајним разговорима и продубљивањем интересовања за креативно музичко изражавање; усавршавање асоцијативних процеса предслушања, предвиђања и предосећања; даљи рад на развоју музичко-слушних представа; развитак слуха као покретача и контролора одсвираног; обраду и практичну примену појмова музичког стила, стилског извођења, извођачке праксе и културе музицирања; подчињење техничких импулса леве и десне руке музичком изражавању – тежња ка нивоу „руке слуге“; даљи рад на прилагођавању ученика инструменту – корекције поставке и извођачких покрета, психофизички здрав однос са инструментом; давање предности илустрацији у односу на демонстрацију као показном средству у настави; аналитички и критички приступ извођаштву.

Рад на техници леве руке између осталог треба да подразумева: свесно и активно спуштање и одизање прстију; свесно задржавање прстију на жицама, као и истовремено спуштање и одизање више прстију; активно пребацивање прстију са жице на жицу; рад на „раму шаке“ и његовим екстензијама (подхвати и прехвати); употребу прсторедра као изражајног и техничког средства; принципе избора прсторедра у односу на музичке и техничке разлоге; разумевање зависности прсторедра од ритма, интонације, динамике и тембра; прсторедра разложених двозвука, трозвука, четворозвука, симултаних двозвука, акорада и флажолета (природних и вештачких); комбинаторику различитих прсторедра при смени позиција; разноврсност вибрата као изражајног средства (веза вибрата и емоционалне стране извођења); технички третман вибрата: спори-брзи, узани-широки (зависност врсте вибрата од регистра и динамике); свест о различитим степенима наслона прстију на жице и развијање способности преношења ослонца с прста на прст; усвајање високих позиција; различите начине смена позиција; разумевање односа гласанда (технички) и портамента (музички израз); вишу технику свирања двозвука и акорада.

Рад на техници десне руке између осталог треба да подразумева: слуховну контролу обликовања звука у вези са музичким представама; разумевање односа потеза гудалом и људског гласа (говор, певање, дикција, артикулација); инструментално-ритмичке (сонабиле) и певне карактеристике (кантабиле) тона; проблематику обликовања звука, тј. свесну и креативну употребу свих пет фактора: количине, брзине и тежине потеза (наслона на жице), тачке звучања (између хватника и кобилице) и количине струна; развој потеза гудалом као основног средства артикулације; усавршавање лежећих, скачућих и бацајућих потеза у различитим (ритмичким) комбинацијама; динамично обликовање тона – изучавање различитих карактеристика јачине и тембра звука у свим регистрима инструмента (на све четири жице) и различитим ритмичким контекстима.

ВИОЛИНА:

Упутство за извођење скала – треба бирати различите скале у односу на претходне разреде, а препорука је да се оне изводе различитим прсторедима (а не једнообразним шаблонима) ради постизања флексибилног и разноврсног прсторедног мишљења код ученика. Поред тога треба комбиновати свирање скала по једној жици, у једној позицији и скале са променом позиција (три и више октава).

Базично, у првом и другом разреду треба се фокусирати на даше и легато етиде а касније уводити етиде са захтевнијим лежећим, скачућим и бацајућим потезима и њиховим комбинацијама. Поступно уводити двозвучне етиде прво кроз једну позицију а затим са прелазима кроз различите позиције са циљем постизања лакоће извођења у свим темпима. Сонате иако нису обухваћене програмом испита веома су важне за музички развој ученика, због чега се веома препоручују у складу са музичким капацитетима ученика. У процесу музичког сазревања посебну пажњу треба посветити делима Баха и Моцарта. У раду на концертима веома је важно одслушати дело у целини у циљу што бољег извођења појединачних ставова.

ВИОЛА/ВИОЛОНЧЕЛО/КОНТРАБАС

Упутство за извођење скала: Скале у првом разреду треба изводити основним лежећим и скачућим потезима, уз најједноставније ритмизације и комбинације потеза, а у каснијим разредима постепено уводити захтевније лежеће, скачуће и бацајуће потезе, као њихове ритмизације и комбинације. Двозвуке и арпежа трозвука и четворозвука у првом разреду треба свирати у лаганијем темпу, с фокусом на исправном начину извођења, а у каснијим разредима постепено повећавати захтев свирањем у покретнијем темпу и већим бројем нота на један легато потез. Треба бирати различите скале у односу на претходне разреде, а препорука је да се оне изводе различитим прсторедима (а не једнообразним шаблонима) ради постизања флексибилног и разноврсног прсторедног мишљења код ученика. Посебно водити рачуна да не долази до грчења у левој руци приликом свирања двозвука.

Иако није одређено минимумом годишњег програма препоручује се континуирани рад на репертоару соната, и то у прва два разреда по два става сонате, а у трећем и четвртном разреду сонате у целини.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих наставних активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА (гудачки инструменти)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотог текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна дела и деонице инструмента у камерним и оркестарским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије. Снажљивост и брзо реаговање. Упознавање са деоницама инструмента у камерној и оркестарској литератури. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе. ЛИТЕРАТУРА* је дата по инструментима и разредима испод табеле

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА*

Први разред – Оркестарска сола

ВИОЛИНА

Милорад Ђуричић: Оркестарске студије за виолину, I свеска (први и други разред)

- А. Корели: Кончерто гросо оп. 6 бр. 7
- Г. Торели: Симфонија це-мол оп. 6
- А. Вивалди: Кончерто гросо оп. 3; Симфонија
- Л. Сорокчевић: Симфонија бр. 6 Де-дур; Симфонија бр. 4 Еф-дур; Симфонија бр. 3 Де-дур
- К. Штамиц: Оркестарски квартет оп. 4
- Ј. С. Бах: Бранденбуршки концерт бр. 5 Де-дур; Бранденбуршки концерт бр. 1 Еф-дур; Бранденбуршки концерт бр. 3 Ге-дур
- Ј. Хајдн: Симфонија бр. 31 Де-дур

Други разред – Оркестарска сола

- Ј. Хајдн: Симфонијабр. 88, Симфонијабр. 94, Симфонијабр. 31 Де-дур, Симфонијабр. 101 Де-дур, Симфонијабр. 104 Де-дур, Симфонијабр. 94 Ге-дур, Симфонијабр. 103 Ес-дур.
- В. А. Моцарт: Симфонијабр. 35 Де-дур, Симфонијабр. 41 Це-дур, Симфонијабр. 39 Ес-дур, Фигароваженидба – увертира
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол

Трећи разред – Оркестарска сола

Милорад Ђуричић: Оркестарске студије за виолину свеска I и II (трећи и четврти разред) и друга литература која одговара захтевима програма

- В. А. Моцарт: Чаробна фрула – увертира, Арија Морена, Отмица из Сарaja – увертира, Симфонија бр. 38 Де-дур, Симфонија бр. 41 Це-дур, Симфонија бр. 40 ге-мол, Симфонија бр. 41 Це-дур, Симфонија бр. 40 ге-мол.
- Б. Сметана: Продана невеста – увертира
- Ј. Мајседер: Сцена из балета
- Ђ. Росини: Виљем Тел – увертира
- Л. Делиб: Копелија – свита из балета
- Б. Бритн: Једноставна симфонија II став, Једноставна симфонија IV став
- В. Мокрањац: Дивертименто за гудаче

Четврти разред – Оркестарска сола

- Л. ван Бетовен: III симфонија Ес-дур оп. 55, IV симфонија Бе-дур оп. 60,
- VI симфонија Еф-дур оп. 68, VII симфонија А-дур оп. 92, IX симфонија де-мол
- оп. 125, Леонора бр. 3 пр. 72а – увертира.
- Ј. Брамс: Концерт за клавир оп. 15, I симфонија це-мол оп. 68, II симфонија Де-дур оп. 73
- Ф. Шуберт: Симфонија ха-мол
- А. Адам: Жизела – свита из балета

- А. Дворжак: IX симфонија е-мол
- Б. Сметана: Влтава – симфонијска поема бр. 2
- П. И. Чајковски: Лабудово језеро – балетска свит, IV симфонија еф-мол оп. 36
- П. Коњовић: Велика чочечка игра – опера „Коштана”
- С. Рајичић: Симфонија ин Е

ВИОЛА

Први разред – Оркестарска сола

- Ј. С. Бах: Концерти: Бранденбуршки концерт бр. 1; Бранденбуршки концерт бр. 2 (први став), Концерт за виолину а-мол
- Ј. Хајдн: Симфоније: Симфонија бр. 12
- В. А. Моцарт: Увертира: „Чаробна фрула”
- Л. Керубини: Увертира: „Водоноша”
- Л. ван Бетовен: Увертира: „Леонора” бр. 1 оп. 72а, Концерти: Концерт за клавир бр. 4 оп. 58; Концерт за виолину Де-дур оп. 61. Миса Солеминос оп. 123
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 4 це-мол („Трагична”), Концерти: Концерт за клавир а-мол оп. 54
- Р. Шуман: Концерт: Концерт за клавир, а-мол, оп. 54
- Ф. Менделсон: Симфоније: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 („Шкотска”), Увертире: „Сан летње ноћи” оп. 21; „Сан летње ноћи”: Скерцо оп. 61
- Ђ. Верди: Опера: „Бал под маскама”

Други разред – Оркестарска сола

- Ј. С. Бах: Концерти: Бранденбуршки концерт бр. 3 Ге-дур. Концерт за виолу Е-дур.
- Ј. Хајдн: Симфоније: Симфонија: бр. 16
- В. А. Моцарт: Увертире: „Фигарова женидба”; „Идоменео”; „Дон Жуан”.
- Ђ. Росини: Увертира: „Севиљски берберин”.
- Л. ван Бетовен: Увертире: „Леонора” бр. 2 оп. 72а; „Леонора” бр. 3 оп. 72а.
- Симфоније: Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92
- К. М. Вебер: Увертире: „Чаробни стрелац”; „Еуријанте”.
- Ф. Шуберт: Симфонија: Симфонија бр. 7 Це-дур
- Р. Шуман: Симфоније: Симфонија бр. 2 оп. 61;
- Ф. Менделсон: Концерти: Концерт за виолину е-мол, оп. 64
- Ђ. Верди: Опере: „Аида”; „Отело”.

Трећи разред – Оркестарска сола

- Ј. С. Бах: Концерти: Бранденбуршки концерт бр. 4 Ге-дур; Бранденбуршки концерт бр. 5 Де-дур Концерт за флауту, виолину и клавир а-мол.
- Ј. Хајдн: Симфоније: Симфонија: бр. 99
- В. А. Моцарт: Увертире: „Кози Фан Туте”, Симфоније: Симфонија бр. 35 Де-дур („Хафнер”)
- Ђ. Росини: Увертира: „Сврака крадљивица”
- Л. ван Бетовен: Симфоније: Симфонија бр. 3 Ес-дур, оп. 55 („Ероика”); Симфонија бр. 5 це-мол, оп. 67; Концерти: Концерт за клавир бр. 5, оп. 73
- К. М. Вебер: Увертире: „Прециоза”; „Оберон”.
- Р. Шуман: Симфоније: Симфонија бр. 1 Бе-дур, оп. 38; Симфонија бр. 3 Ес-дур, оп. 97.
- Ф. Менделсон: Симфоније: Симфонија бр. 5 де-мол, оп. 107 („Реформацијска”); Симфонија бр. 4 де-мол, оп. 90 („Италијанска”).
- Г. Мајербер: Увертира: „Хугеноти”
- Ђ. Верди: Опера: „Трубадур”

Четврти разред – Оркестарска сола

- Ј. С. Бах: Концерти: Бранденбуршки концерт бр. 6 Бе-дур, Концерт за клавир де-мол.
- В. А. Моцарт: Симфоније: Симфонија бр. 36 („Линцер”); Симфонија бр. 40 ге-мол; Симфонија бр. 41 („Јупитер”)

- Л. ван Бетовен: Увертира: „Криолан” оп. 67; Симфоније: Симфонија бр. 6 Еф-дур оп. 68 („Пасторална”); Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125
- К. М. Вебер: Увертире: „Јубиларна увертира”
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 2 Бе-дур
- Р. Шуман: Увертире: Увертира „Манфред” оп. 115, Симфоније: Симфонија бр. 4 де-мол, оп. 120
- Ф. Менделсон: Увертире: Увертира „Фингалова пећина” („Хербиди”) оп. 26
- Ж. Бизе: Опера: „Кармен”
- Ђ. Верди: Опера: „Риголето”

ВИОЛОНЧЕЛО

Реља Петковић, Оркестарске студије за виолончело, 1 свеска („Нота”, Књажевац, 1979. први, други, трећи, четврти разред смш)

Први разред – Оркестарска сола

- Ј. Хајдн: Симфонија бр. 88; Симфонија бр. 94 Ге-дур; Симфонија бр. 101 Де-дур – *часовник*; Симфонија бр. 103 Ес-дур; Симфонија бр. 104 Де-дур – *Лондонска*.
- В. А. Моцарт: *Чаробна фрула* – увертира; *Дон Жуан* – увертира; *Фигарова женидба* – увертира; Симфонија бр. 30 Де-дур – *Хафнер*; Симфонија бр. 40 ге-мол; Симфонија бр. 41 Це-дур – *Јупитер*.
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-дур оп. 21; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 36; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 55 – *Ероика*; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 67; Симфонија бр. 6 Еф-дур оп. 68 – *Пасторална*; Симфонија бр. 7 А-дур оп. 92; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125; Увертира *Леонора* бр. 3 оп. 72а.

Други разред – Оркестарска сола

- Л. ван Бетовен: Увертира „*Кориолан*” оп. 62.
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 4 це-мол – *Трагична*; Симфонија бр. 2 Бе-дур; Симфонија бр. 7 Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол – *Недовршена*.
- Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61; Симфонија бр. 4 де-мол оп. 120.
- Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 е-мол оп. 56 – *Шкотска*; Симфонија бр. 4 А-дур оп. 90 – *Италијанска*; Симфонија бр. 5 де-мол оп. 107 – *Реформацијска*; Увертира *Фингалова пећина* оп. 26.
- К. М. Вебер: *Оберон* – увертира; *Чаробни стрелац* – увертира; *Еуријанте* – увертира.
- Вебер-Берлиоз: *Позив на игру* оп. 65
- Х. Берлиоз: *Фантастична симфонија* оп. 14, Симфонија са виолом облигато *Харолд у Италији* оп. 16; *Римски карневал* оп. 17.

Трећи разред – Оркестарска сола

- А. Понкиели: *Токонда-Игра сатова*.
- Ђ. Росини: *Севиљски берберин* – увертира; *Виљем Тел* – увертира
- М. И. Глинка: *Руслан и Лјудмила* – увертира.
- Ж. Бизе: *Арлезијанка* – Свита бр. 1
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98; Симфонија бр. 2, Де-дур оп. 73; Симфонија бр. 3, Еф-дур оп. 90; Концерт за клавир бр. 2 Бе-дур оп. 83.
- Б. Сметана: *Продана невеста* – увертира.
- П. И. Чајковски: *Словенски мари* оп. 31; *Серенада за гудаче* Це-дур оп. 48; *Лабудово језеро* – Свита из балета – оп. 20; Симфонија бр. 4 Ес-дур оп. 36; Симфонија бр. 5 е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 ха-мол оп. 74 – *Патетична*;
- Концерт за клавир бр. 1 оп. 23; *Ромео и Јулија* – увертира-фантазија.

Четврти разред – Оркестарска сола

- Н. Р. Корсаков: *Шехерезада* оп. 25 – Симфонијска свита; *Шпански капричо* оп. 34. А. Дворжак: Симфонија бр. 8 (4.) Ге-дур оп. 88; Симфонија бр. 9 (5) е-мол, оп. 95 – *Из новог света*
- Е. Елгар: *Енигма варијације* оп. 36.
- Ц. Франк: Симфонија де-мол
- А. Брукнер: Симфонија бр. 4 Ес-дур; Симфонија бр. 7 Е-дур.
- Г. Малер: Симфонија бр. 1, Де-дур; Симфонија бр. 4 Ге-дур
- П. Дика: *Чаробњаков ученик* – Симфонијска поема.
- Ј. Сибелијус: Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 43.
- С. Прокофјев: Симфонија бр. 5 оп. 100; *Класична симфонија* оп. 25.
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 1 еф-мол оп. 10; Симфонија бр. 5 де-мол оп. 47.

КОНТРАБАС

Војин Драшкоци и Јуриј Почевски: „Оркестарске студије за контрабас” I део

Први разред

- Г. Ф. Хендл: Оркестарска свита *Музика на води*
- Ј. С. Бах: *Пасија по Матеју* – хор и речитатив; Концерт за виолину Е-дур, Концерт за клавир и оркестар еф-мол, Чакона де-мол; Бранденбуршки концерт Бе-дур, Еф-дур, Ге-дур
- К. В. Глук: *Ифигенија на Тауриди* – увертира

Други разред

- Ј. Хајдн: Симфоније бр. 99 Ес-дур; бр. 94 Ге-дур; бр. 101 Де-дур; бр. 104 Де-дур
- В. А. Моцарт: увертире из опра *Дон Жуан*, *Фигарова жељидба*, *Чаробна фрула*, *Отмица из Сераја*; Симфоније Ес-дур КУ 543; бр. 40 ге-мол; бр. 41 – *Јупитер*; бр. 35 Де-дур – *Хафнер*; бр. 36 Це-дур – *Линцер*
- Л. ван Бетовен: Симфоније бр. I, II, III, IV и V

Трећи разред

- Л. ван Бетовен: Симфонија VI, VII, VIII и IX; Увертире: *Кориолан*; *Леонора* бр. 3; *Освећење дома*
- К. М. ф Вебер: увертире *Оберон*; *Прециоза*; *Еуријанте*; *Чаробни стрелац*
- Ф. Шуберт: Симфоније бр. 7 Це-дур; бр. 8 ха-мол – *Недовољена*
- Ф. Менделсон: Симфоније бр. 3 а-мол; бр. 4 А-дур; Увертира *Фингалова пећина*
- Р. Шуман: Симфоније бр. 1 Бе-дур; бр. 1 Це-дур; бр. 4 де-мол
- Ф. Лист: *Мазепа* – симфонијска поема
- Ј. Брамс: Симфоније бр. 1 це-мол; бр. 2 Де-дур; бр. 3 Еф-дур; бр. 4 е-мол

Четврти разред

- Р. Штраус: Симфонија бр. 1 еф-мол; *Дон Жуан* – симфонијска поема; *Макбет*; *Смрт и преображење*; *Тил Ојленингел*; *Тако је говорио Заратустра*, *Дон Кихот*; *Живот јунака*; *Симфонија доместика*
- П. И. Чајковски: *Серенада* за гудаче; *Свита* за оркестар бр. 3; бр. 4; *Крчко Орашчић*; Симфонија бр. 1 ге-мол; бр. 2 це-мол; бр.

- 3; бр. 4; бр. 5; бр. 6; *Манфред*; *Италијански капричо*; *Увертира 1812*; *Ромео и Јулија*; *Франческа Римини*; *Успавана лепотица*; *Евгеније Оњегин*; *Мазепа* – опера; *Пикова Дама*; *Чаробница* – опера
- Ђ. Верди: опере *Риголето*; *Трубадур*; *Травијата*; *Бал под маскама*; *Моћ судбине*; *Макбет*; *Дон Карлос*; *Аида*; *Отело*; *Фалстаф*; Реквијем.

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА****ЧИТАЊЕ С ЛИСТА
ВИОЛИНА/ВИОЛА/ВИОЛОНЧЕЛО/КОНТРАБАС****I. УВОДНИ ДЕО**

Предмет Читање с листа је неодвојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Часови предмета Читања а листа одвијају се у групама од 2 ученика. На часовима овог предмета треба водити рачуна о томе да се ученици подучавају вештини читања с листа (*prima vista*) уз помоћ за то одабраних примера, који ће у односу на разред и узраст, обухватати све шири дијапазон захтева у тексту, почев од једноставнијих ритмова, динамичких и артикулационих ознака, па све до комплексних одељака који у себи садрже што више ознака и комплексне мелодичке целине. Свакако треба избећи ситуацију да се примери из литературе изводе примарно *primavista*, и да је то сврха часа.

Оркестарска литература чини изузетно важан део репертоара будућих оркестарских свирача, инструменталиста и треба јој приступити озбиљношћу којом се приступа и инструментално-солистичком репертоару. Изводе из оркестарске литературе треба пажљиво проучити, упутити ученика на слушање дате композиције, проширити знање о композитору, периоду и стилу и коначно, задати да се увежба.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд, квалитет рада ученика, његово напредовање по питању течног читања и сналажења у нотном тексту и практична примена стечених вештина у оркестру.

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Гитара, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање, градећи своју уметничку личност кроз соло и камерно музицирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препознаје и примењује све музичке ознаке; – имплементира искуства у свирању стечена на осталим музичким предметима; – критички вреднује сопствену интерпретацију на основу нивоа стеченог знања; – примењује шири спектар боја на гитари (од „<i>лонтичела</i>” до „<i>сул таста</i>”) у зависности од карактера композиције; – користи различите технике меморисања текста; – самостално решава лакше техничке проблеме у композицији; – јасно фразира и прецизно изражава музички ток; – примени технику тремоло свирања на гитари; – имплементира основне агогичке појмове; – самостално вежба поштујући одређене техничке процедуре; – самостално обликује нокте у функцији добијања квалитетног тона; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника леве и десне руке: апојандо, тирандо, легато (узлазни и силазни), арпеђа. Тремоло техника. Синхронизовање леве и десне руке. Рад на прстометрању леве и десне руке. Меморисање нотног текста. Динамичке и агогичке ознаке и начин интерпретације. Имплементирање одређеног тембра приликом интерпретације. Циклична дела (соната или варијације) – приступ и реализација. Хармонска и музичка анализа дела. Музичко фразирање.</p> <p>Скале Дијатонске дурске и молске скале кроз триоктаве. Хроматска скала кроз три октаве. Терце, сексте, октаве, дециме, разлагање трозвука и четворозвука. Каденце у сва три положаја.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна треоктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом – Две етиде – Циклично дело – Комад. 		
<p>Јавни наступи: Најмање два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Програм смотре:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Етида – Једна треоктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом; <p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Етида; – Циклично дело; – Комад <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: агогика, фраза, музички израз.

ЛИТЕРАТУРА*

Школе и етиде:

- Ј. Јовичић: Школа за гитару II, III, IV и V део
 - Е. Пухол: Escuela rotonada
 - А. Карлеваро: Cuadernos no. 1, 2, 3, 4
 - М. Каркаси: Етиде оп. 60 – број 1, 2, 3, 6, 7, 11, 12, 14, 19
 - Ф. Сор – А. Сеговиа: 20 етида – број 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15
 - Н. Косте: Етиде оп. 38
 - М. Ђулијани: Етиде оп. 48
 - Д. Агуадо: Етиде
 - Л. Лењани: Капреча
 - Е. Пухол: Grado superior – број 1, 2
- Друге етиде по избору наставника.

Циклична дела

- М. Ђулијано: Сонатине оп. 71 – број 1, 2, 3
- Ф. Карули: Сонате
- Ф. Молино: Сонате
- А. Диабели: Соната Це-дур, А-дур
- Г. Ф. Хендл: Сарабанда и варијације
- М. Каркаси: Варијације Де-дур, А-дур
- Ј. А. Логи: Партите а-мол, Це-дур
- С. Л. Вајс: Свита „L'Infidelle”
- Друга дела по избору наставника

Комади

- Избор комада од епохе ренесансе до XX века – Ц. Дауленд, Г. Санс, А. Мудара, Р. де Визе, С. Л. Вајс, Д. Агуадо, Ф. Сор, М. Ђулијани, Ф. Тарега, Х. Вила-Лобос, Л. Броувер и др.
- Друга дела по избору наставника.

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Гитара, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање, градећи своју уметничку личност кроз соло и камерно музицирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује све музичке ознаке; – имплементира искуства у свирању стечена на осталим музичким предметима; – самостално решава лакше техничке проблеме у композицији; – примењује шири спектар боја на гитари (од „<i>лонтичела</i>” до „<i>сул таста</i>”) у зависности од карактера композиције; – користи различите технике меморисања текста; – критички вреднује сопствену интерпретацију на основу нивоа стеченог знања; – јасно фразира и прецизно изражава музички ток; – имплементира основне агогичке појмове; – самостално вежба поштујући одређене техничке процедуре; – самостално обликује нокте у функцији добијања квалитетног тона; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника леве и десне руке: апојандо, тирандо, легато (узлазни и силазни), арпеђа. Синхронизовање леве и десне руке. Рад на прстометрању леве и десне руке. Меморисање нотног текста. Динамичке и агогичке ознаке и начин интерпретације. Имплементирање одређеног тембра приликом интерпретације. Циклична дела (соната или варијације) – приступ и реализација. Хармонска и музичка анализа дела. Музичко фразирање Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала кроз три октаве; терце, сексте, октаве, дециме, разлагање трозвуча и четворозвуча; каденца у сва три положаја. Скале и све припадне вежбе треба вежбати и даље и легато и стакато, уз проширење употребе ритмичких варијанти; ученика оспособити да може да свира већ у брзом темпу – м. м. = 100–112.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Школе и етиде – Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V свеска – Е. Пухол: Escuela rotonada – А. Карлеваро: Cuadernos no. 1, 2, 3, 4 – М. Каркаси: Етиде оп. 60 – Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида – Косте: Етиде оп. 38 – М. Тулијани: Етиде оп. 48 и оп. 100 – Д. Агуадо: Етиде – Л. Лењани: Каприча – Е. Пухол: Grado Superior Друге етиде по избору наставника.</p> <p>Циклична дела Сонате, сонатине, свите или варијације из литературе а по избору наставника</p> <p>Комади Избор комада из литературе за гитару од ренесансе до XX века – избор може да садржи и транскрипције (нпр. дела Албениза, Гранадоса и др.).</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна трооктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом – Две етиде – Циклично дело – Комад. 		
Јавни наступи: Најмање два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре:		
<ul style="list-style-type: none"> – Етида – Једна трооктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом; 		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – Етида; – Циклично дело; – Комад – Комад. 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: агогика, фраза, музички израз.

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	ЦИЉ учења предмета гитара, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање, градећи своју уметничку личност кроз соло и камерно музицирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препознаје и примењује све музичке ознаке; – имплементира искуства у свирању стечена на осталим музичким предметима; – критички вреднује сопствену интерпретацију на основу нивоа стеченог знања; – примењује шири спектар боја на гитари (од „<i>лонтичела</i>” до „<i>сул таста</i>”) у зависности од карактера композиције; – користи различите технике меморисања текста; – самостално решава лакше техничке проблеме у композицији; – јасно фразира и прецизно изражава музички ток; – познаје барокне игре и њихове карактеристике – имплементира основне агогичке појмове; – самостално вежба поштујући одређене техничке процедуре; – самостално обликује нокте у функцији добијања квалитетног тона; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника леве и десне руке: апојандо, тирандо, легато (узлазни и силазни), арпеђа. Синхронизовање леве и десне руке. Рад на прстометирању леве и десне руке. Меморисање нотног текста. Динамичке и агогичке ознаке и начин интерпретације. Имплементирање одређеног тембра приликом интерпретације. Циклична дела (соната или варијације) – приступ и реализација. Приступ барокној музици и полифонији. Хармонска и музичка анализа дела. Музичко фразирање Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала; терце, сексте, октаве, дециме, разложени трозвучи и четворозвучи; каденце у сва три положаја. Наставити рад на скалама као једном од основних средстава техничког развоја применом различитих ритмичких комбинација. Тежити томе да се ученик сигурно креће кроз већ сасвим брза темпа (мм = 120).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Школе и етиде – Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V део – Е. Пухол: Escuela ratonada – А. Карлеваро: Cuadernos 1, 2, 3, 4 – Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида – Косте: Етиде оп. 38 – Е. Пухол: Grado superior и етиде из Школе – Х. Вила-Лобос: Етиде Х. Сагreras: Етиде Д. Агуадо: Етиде Друге етиде из литературе по избору наставника – Ј. С. БАХ – 2 става из неке свите</p> <p>Циклична дела Сонате, варијације, свите из литературе а по избору наставника</p> <p>Комади Избор комада из литературе од ренесансе до XX века Друга дела по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна трооктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом – Две етиде – Циклично дело – Комад. 		
Јавни наступи: Најмање два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре:		
<ul style="list-style-type: none"> – Етида – Једна трооктавна скала са интервалима, арпеђима и каденцом; 		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – Етида; – Циклично дело; – Комад – Два става из барокне свите (по могућству из неке од Бахових свита). 		
Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: агогика, фраза, музички израз.

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	ЦИЉ учења предмета гитара, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање, градећи своју уметничку личност кроз соло и камерно музицирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препознаје и примењује све музичке ознаке; – имплементира искуства у свирању стечена на осталим музичким предметима; – критички вреднује сопствену интерпретацију на основу нивоа стеченог знања; – примењује шири спектар боја на гитари (од „<i>лонтичела</i>” до „<i>сул таста</i>”) у зависности од карактера композиције; – користи различите технике меморисања текста; – самостално решава лакше техничке проблеме у композицији; – јасно фразира и прецизно изражава музички ток; – познаје барокне игре и њихове карактеристике; – имплементира основне агогичке појмове; – самостално вежба поштујући одређене техничке процедуре; – самостално обликује нокте у функцији добијања квалитетног тона; – учествује у јавним наступима у школи и ван ње; – креира сопствени прсторед, прилагођен индивидуалним способностима и карактеру композиције; – субјективно интерпретира композиције уз слободу музичког доживљаја одређену правилима епохе и стила. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника леве и десне руке: апојандо, тирандо, легато (узлазни и силазни), арпеђа. Синхронизовање леве и десне руке. Рад на прстометирању леве и десне руке. Меморисање нотног текста. Динамичке и агогичке ознаке и начин интерпретације. Имплементирање одређеног тембра приликом интерпретације. Циклична дела (соната или варијације) – приступ и реализација. Приступ барокној музици и полифонији. Хармонска и музичка анализа дела. Музичко фразирање. Дијатонске дурске и молске скале кроз три октаве; хроматска скала; терце, сексте, октаве, десиме, разложени трозвучи и четворозвучи; каденце у сва три положаја. Наставити рад на скалама као једном од основних средстава техничког развоја применом различитих ритмичких комбинација. Тежити томе да се ученик сигурно креће кроз већ сасвим брза темпа (мм = 120).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Школе и етиде – Ј. Јовичић: Школа за гитару III, IV и V свеска – Е. Пухол: Escuela rotonada – А. Карлеваро: Cuadernos 1, 2, 3, 4 – Х. Вила-Лобос: Етиде – Ф. Сор-А. Сеговија: 20 етида – Н. Косте: Етиде оп. 38 – Е. Пухол: Grado superior и етиде из Школе – Д. Агуадо: Етиде – Х. Сагрерас: Етиде Друге етиде из литературе – Ј. С. БАХ – Два става из неке Бахове свите или нека Бахова композиција сложенијег садржаја и форме (нпр. Чакона де-мол и сл.)</p> <p>Циклична дела Сонате из шире литературе – Ф. Сор: Соната оп. 22, оп. 25, оп. 15 – М. Ђулијани: Соната оп. 15 – А. Диабели: Соната Еф-дур – М. М. Понсе: Сонатина меридионал, Соната класика – Ф. М. Тороба: Сонатина Х. Турина: СОНАТА У обзир долазе и развијене једноставачне сонатне форме као што су: М. Ђулијани: Grande ouverture, Grand sonata Eroika</p> <p>Комади Избор комада од епохе ренесансе до XX века – потребно је у избор укључити бар једну композицију домаћег аутора: Д. Богдановића, В. Трајковића, Ј. Јовичића, В. Ивановића и др. Друга дела по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Концертна етида; – Први став сонате – Виртуозни комад – Једна композиција домаћег аутора. – Најмање један став Бахове партите, сонате или свите 		
Јавни наступи: Најмање два јавна наступа у току школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: агогика, фраза, музички израз.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГИТАРА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи,

креатори и извођачи. У том смислу, у настави гудачких инструмената неопходно је константно и на различите начине примењивати синтезу знања стеченог на настави других предмета.

Настава инструмента усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При избору композиција, нарочито у I разреду који је у извесном смислу спона основне и средње школе, треба се руководити идејом афирмисања правилног функционисања свирачког апарата, тј. стварањем чврсте психофизичке везе између ученика, инструмента и музике. Програм, поготово у почетку I разреда, не треба да садржи тешке композиције већ тежина мора бити у захтевима који се ученику постављају као што су тонска лепота и изражајност, фразирање, темпо, динамика, нијансирање боја, агогика. Оваквим континуираним приступом учврстиће се код ученика критички однос према захтевима музичког текста, а то је важан корак у правцу његовог осамостаљења.

При постављању или обради композиција из програма наставник је дужан да, бар у неколико реченица, упозна ученика са композитором и са временом и стилем у којем је дело настало. Различити видови анимације ученика учиниће интерпретацију маштовитијом, убедљивијом и разноврснијом.

Композиције из програма многобројне су и разноврсне. О њиховом избору одлучује наставник не заборављајући да етиде и техничке вежбе морају покрити све аспекте технике, а да остале композиције треба да су што различитије и по времену настанка (стил) и по карактеру.

Изузетно је важно да се наведени поступци почну доследно примењивати од самог почетка I разреда средње музичке школе јер представљају образац по коме се одвија професионално музичко школовање и дају чврсту и здраву основу за развој музичке личности.

Скале и одговарајуће интервале и вежбе вежбати почев од врло спорих темпа у легату и стакату, користећи различите прстореде десне руке и ритмичке варијанте.

У III разреду у програм улази и музика Ј. С. Баха те је, сходно томе, током године потребно урадити бар два става из неке свите – уколико професор не оцени да је могуће може се урадити и нека већа и сложенија композиција, нпр. fuga.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА – ГИТАРА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и сналажљивост у кретању кроз текст; – познавање музичких и техничких ознака унутар текста; – познавање нота на различитим жицама и у оквиру различитих позиција.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких и техничких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежба за развијање меморије. Сналажљивост и брзо реаговање. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе.

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА* – ГИТАРА

Први разред:

- Ј. Јовичић: Школа гитаре за младе почетнике Јован Јовичић: Школа за гитару I и II део
 - С. Прек: Албум I, II, III
 - В. Андре: Збирка композиција за класичну гитару.
- Деонице камерне музике и друга дела по избору наставника.

Други разред:

- Ј. Јовичић: Школа за гитару II и III део
 - В. Андре: Збирка композиција за класичну гитару
 - Ф. Ноад: Ренесансна гитара; Барокна гитара; Класична гитара
- Друга литература по избору наставника.

Трећи разред:

- Ф. Ноад: Ренесансна гитара; Барокна гитара; Класична гитара
 - У. Петерс: Класици гитаре I–V
- Лаки примери савремене музике и примери у којима постоји неправилан ритам и друга литература по избору наставника.

Четврти разред:

- Ф. Ноад: Ренесансна гитара; Барокна гитара; Класична гитара
 - У. Петерс: Класици гитаре I–V
- Примери савремене музике и примери у којима постоји неправилан ритам, и друга литература по избору наставника.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Читање с листа је неодвојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искусствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет читања с листа повезан је са главним предметом и предметом камерна музика што и треба имати у виду приликом остваривања плана и програма. Несумњиво је да је овај предмет повезан и са другим музичким дисциплинама: солфеђо, теорија музике, хармонија, контрапункт, музички облици и историје музике.

Наставу изводити индивидуално или у паровима како би ефекат обуке био што је могуће већи. Знања стечена на часовима овог предмета треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси.

Наставу читања с листа треба започети најједноставнијим вежбама, етидама или композицијама, које се раде у нижим разредима основне музичке школе. Најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст – без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, пулс уједначен – у оном темпу у коме се могу извести претходни захтеви. Погрешно одсвиране ноте могу се толерисати и због њих не треба прекидати читање; пре свирања треба прегледати текст (предзнаци, темпо итд.). Када се код ученика учврсти способност непрекидног кретања кроз композицију и потпуно правилног ритмизирања, могу му се постављати детаљнији захтеви у вези са темпом, и са комплетним музичким изражавањем – фразирање, динамика, артикулација, боја и остало.

Постепено ширити опсег читаног текста. Настава подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику са којом се срећемо у музичкој литератури и, свакако, како је решити и превазићи. Пракса треба да омогући ученику његов несметан рад над композицијама код куће, на часу и у оквиру камерних ансамбала. Кроз четири године обуке на овом предмету техника „прима виста” треба да буде рутинска и уобичајена ствар као саставни и неодвојиви део културе ученика са средњим образовањем.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд, квалитет рада ученика, његово напредовање по питању течног читања и сналажења у нотном тексту и практична примена стечених вештина у оркестру.

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова (3 часа недељно)

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе лествице у различитим интервалима, супротног смеру и бржем темпу; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; – изведе динамички флажолете; – изведе етуфе и свира при табли; – изведе различите врсте арпеђа и задржи мелодичност у њима; – свира глосанда и изведе различите трилере и украсе; – изведе композиције са одговарајућим техничким захтевом, музикално и течно; – броји и обележава динамику и педале; – користи различите артикулације и изведе легато и стакато; – примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – препозна тему кроз дело и испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – свира дела барока и класицизма водећи рачуна о структури облика и одликама стила; – учествује у разговорима о извођењу на јавним наступу; – правилно вежба поштујући техничке процедуре; – користи информационе технологије у циљу стицања знања о стилу, композитору и извођачима. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Артикулација: дуга средња и кратка. Развијање распона руку. Исписивање педализације. Лествице кроз све октаве у различитим правцима. Разложени септакорди са комбиновањем различитих праваца прстију. Свирање акорада појединачно сваки прст, једне руке, док друга рука пригушује те исте жице. Све ритмичке комбинације трилера. Интервали – од секунде до децимале са различитом комбинацијом прстореда. Скале и трозвуци Све лествице у октави – паралелно и у супротног смеру; терци и сексти;</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <p>а) 5 етида различитог карактера; б) 1 композиција старих мајстора; в) једна сонатина или соната; г) две композиције за извођење.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Скале; – Једна етида; – Једна сонатина; – Једна композиција за извођење. <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: вештина извођења, музичка фантазија и естетика, епоха, стил.

ЛИТЕРАТУРА*

- Ђ. Фројо: Техничке вежбе Комплетна метода;
- М. Гроси: Техничке вежбе;
- С. Мекдоналд и Л. В. Роло „Харфа за данас“;
- Ј. Кондонасис „Свирати харфу“;
- Е. Ларививер, оп. 9;
- Ф. Ј. Надерман: Етиде прелудијуми;
- Т. Лабаре: Тридесететида;
- Р. Н. Ч. Бокса: Етиде 1. део Оп. 34;
- Е. Поцоли: Студије средњег нивоа;
- Б. Андре 12 етида;
- Ј. Ф. Рамо: *Тамбурин, Ригодон*;
- А. Кабезон: Италијанска павана, Павана са варијацијама;
- А. Корели: Жига, Гавот и Сарабанда.
- Г. Ф. Хендл: „Тема са варијацијама“;
- М. Глинка „Варијације на тему Моцарта“;
- Ф. Ј. Надерман: Седам прогресивних соната;
- Ј. Пари: Сонате;

- А. Росети: Сонате;
- Д. Ф. Кулхау „Тема са варијацијама“;
- М. Глинка: Ноктурно;
- Ј. Томас: *Поздрав родној земљи*;
- А. Аселман: Извор, Мали валцер;
- Ж. Ибер: Скерцето;
- Ф. Годфроа: Фантазија;
- Париш Алварс: Романсе, прва књига;
- Г. Ф. Хендл: Пасакаља;
- Е. Реније: *Код потока*;
- М. Турније: *Руска успаванка*;
- Д. Хенсон-Конан: Нови блуз“;
- К. Салцедо: *Песма у ноћи*;
- Г. Ф. Хендл: Чакона;
- А. Аселман: Ноктурно;
- А. Шалан: Валцер.
- В. Миланковић: Ноктурно;
- Д. Богдановић: Четири пролећна прелида.

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално наштимује инструмент и замени жицу; – обликује тон, мотив и фразу; – обликује тон у складу са карактером и стилском одредницом композиције; – препозна и води полифоно гласове; – води мелодију у акордској поставци; – координира рад руку и ногу у задатом темпу; – меморише нотни текст различитим методама; – свесно исправља постојеће грешке истражујући нове начине вежбања; – изражајно свира и интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – користи знања из теоретских предмета у интерпретацији музичког дела; – најави себе на јавном наступу, као и дело које свира; – се самостално припреми за наступ; – користи информационе технологије у циљу стицања знања о стилу, композитору и извођачима. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Самостално штимовање инструмента. Правилно дусање током свирања. Све ритмичке комбинације пасажне технике у форте и пијано динамици. Све дурске и молске лествице у октавама, затим у размаку секте и дециме у кретању кроз све октаве у осминама и шеснаестинама; Скале кроз све октаве у различитим прстним комбинацијама, као и укрштање руку; Разложени трозвучи, доминантни и умањени септакорди са комбинавањем различитих праваца прстију;</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <p>а) 5 етида различитог карактера; б) 1 композиција старих мајстора; в) једна сонатина или соната г) две композиције за извођење.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна 2 јавна наступа у току године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Скала; – Једна етида; – Једна сонатина или соната; – Једна композиција за извођење; <p>Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: штимовање инструмента, дусање, меморисање нотног текста.

ЛИТЕРАТУРА*

- Т. Лабаре: Комплетна метода – по избору;
- Л. М. Магистрети: Техничке студије – по избору;
- Ј. Ф. Надерман: Тридесет етида – по избору;
- Р. Н. Ч. Бокса: I – Етиде- по избору;
- Ј. Ф. Надерман: Сонате–Сонатине;
- Џ. Пари: Сонате;
- Ф. А. Росети: Сонате;
- Ж-Б. Кардон: Соната у еф-молу и ес-дуру;
- Ј. Л. Дусек: Соната у це-молу;
- Ж-Б. Крумхолц: Соната;
- Ј. С. Бах-Гранђани: Етиде;
- А. Аселман: *Циганка*,

Молитва, Мајска песма;

- Ж. Ибер: Скерцето; Балада;
- К. Дебиси. *Девојка ланене косе; Месечина;*
- М. Турније: *Лолита;*
- Г. Ф. Хендл: Пасакаља;
- Ј. С. Бах-М. Гранжани: 12 етида за харфу оп. 45 број 6;
- М. Турније: *Јутро* (концертна етида)
- М. Глинка: Варијације на Моцартову тему;
- Е. Париш Алвар: 24 Романсе – по избору;
- С. Мекдоналд и Линда Вуд: Шпанска збирка за харфу;
- Тедески. Импромпти етида;
- К. Сен Санс: Фантазија

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова (3 часа недељно)

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално испише одговарајућу педализацију, прсторед и друге агогичке ознаке; – својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; – користи знања из теоретских предмета у интерпретацији музичког дела; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – води тематски материјал у цикличним композицијама; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – обликује тонску боју у складу са карактером и стилском одредницом композиције; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средства за његово побољшање; – користи рачунарске технологије у употреби упознавања епохе, композитора и извођења дела. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање инструмента и мењање жица. Уписивање педализације, прсторед, динамике. Пригушивање вибрације више жице. Све ритмичке комбинације пасажне технике у форте и пијано динамици; Техничке вежбе полиритмије. Све дурске и молске лествице у октавама, затим у размаку секте и дециме у кретању кроз све октаве у осминама и шеснаестинама; Скале кроз све октаве у различитим прстним комбинацијама, као и укрштање руку; Разложени четверогласни трозвучи, доминантни и умањени септакорди са комбиновањем различитих праваца прстију; ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.
Обавезни минимум програма а) 5 етида различитог карактера; б) 1 композиција старих мајстора; в) једна сонатина или соната г) две композиције за извођење.		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм испита: – Скала; – Једна етида; – Једна сонатина или соната; – Две композиције различитог карактера за извођење; Испитни програм се изводи напамет		

Кључне речи: вештина извођења, самосталност, цикличне композиције, епоха, стил.

ЛИТЕРАТУРА*

– Т. Лабаре: Комплетна метода – по избору; – Х. Реније: Техничка метода за харфу; – К. Салцедо: Техничке вежбе 1; – Ј. С. Бах-Гранђани: Етиде 3,4; – Ј. Ф. Надерман: Тридесет етида – по избору; – Ј. М. Дамаз: Етиде; – Р. Н. Ч. Бокса: – Етиде- по избору; – Ф. Ј. Дизи: 48 Етида – Ј. Ф. Надерман: Сонате–Сонатине; – Ф. А. Росети: Сонате; – Ж-Б. Кардон: Сонате; – Ј. Л. Дусек: Соната у це-молу, и Бе-Дуру	– Ж-Б. Крумхолц: Соната; – А. Аселман: Балада, Извор, – М. Турније: Три слике; Четири прелида; – К. Дебиси: Арабеска – Г. Ф. Хендл: Чакона са варијацијама; – М. Турније: Јутро; – Д. Воткинс: Мала свита; – Е. Париш Алвар: 24 Романсе – по избору; – С. Мекдоналд и Линда Вуд: Шпанска збирка за харфу; – Г. К. Вагензајл: Концерт за харфу и оркестар. – Л. Фрајт: Прелиди; – И. Маринковић Легенда.

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално штимује инструмент; – препозна и води теме у цикличним композицијама; – препозна и води полифону гласове; – самостално испишује педализацију, преторед, динамику и артикулацију; – повеже модулацију са одговарајућом педализацијом; – обликује боју тона при извођењу композиција различитих стилова; – пригуши вибрацију претходних тонова, као и акорада; – изведе технике свирања у савременим композицијама; – одсвира фразе у складу са правилима стила и епохе укључујући емоције, маштовитост и уметнички сензибилитет; – појасни музички облик дела; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; – самостално се припрема за наступ; – критички прати сопствени развој и самостално одређује средстава за његово побољшање; – одсвира солистички и камерни концерт; – користи рачунарске технологије у употреби упознавања епохе, композитора и извођења дела. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Штимовање инструмента и мењање жица. Уписивање педализације, преторед, динамике и артикулације. Пригушивање вибрације једне или више жице. Техничке вежбе полритмије. Технике свирања у савременим композицијама на дасци и уз помоћ кључа и папира. Све дурске и молске лествице у октавама, секстама и децимама у шеснаестинама. Скале кроз све октаве у различитим претним комбинацијама, као и супротном смеру; Разложени четверогласни трозвучи, доминантни и умањени септакорди са комбиновањем различитих праваца прстију; Све ритмичке комбинације пасајне технике у форте и пијано динамици;</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се литературе се налази испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <p>а) 5 етида различитог карактера; б) 1 композиција старих мајстора; в) једна сонатина или соната г) две композиције за извођење.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године.</p>		
<p>Матурски испит Испитни програм се изводи напамет</p>		

Кључне речи: музика, развој, стил, полифонија, фраза, анализа, музичка фантазија и естетика.

ЛИТЕРАТУРА*

- Т. Лабаре: Комплетна метода – по избору;
- Л. М. Магистрети: Техничке студије – по избору;
- Х. Реније: Техничка метода за харфу;
- К. Салцедо: Модерна студија;
- Ј. С. Бах-Гранђани: Етиде – 12 етида;
- Ј. М. Дамаз: Етиде;
- Р. Н. Ч. Бокса: – Етиде оп 34, други део – по избору;
- Ф. Ј. Дизи: 48 Етида
- А. Цабел: Извор – концертна етида
- М. Турније: Према извору у шуми;
- Ф. Годафроа: Етида 3. и 4.;
- Г. Ф. Хендл: Варијације,
Жига, Прелудиј и токата;
- Ц. Франк: Свита;
- Д. Скарлати: Сонате;
- Ј. Ф. Надерман: Сонате–Сонатине;
- Ф. А. Росети: Сонате;
- Ж-Б. Кардон: Сонате;
- Ј. Л. Дусек: Соната Бе-Дуру;
- В. Мортари: Соната продиђо
- Ж-Б. Крумхолц: Сонате
- Г. Хикс: Соната;
- Г. Б. Пешети: Соната
- М. Гранђани: Фантазија на Хајднову тему;
- Г. Пјерне; Импромпти каприс;
- М. Турније: Тема са варијацијама;
- К. Дебиси: Арабеска
- М. Турније: *Јутро*;
- Х. Реније: *Размишљање*
- Е. Париш Алвар: 24 Романс – по избору;
- Б. Андрес: 15 прелудијума;
- С. Мекдоналд и Линда Вуд: Шпанска збирка за харфу;

- Н. Рота: Сарабанда и токата;
- Мчедлов: Варијације на Паганинијеву тему;
- Г. ф. Хендл: Концерт за харфу Бе-дур;
- И. Маринковић Легенда;
- Д. Јовановић: *Вајолет*.

МЕТОДИЧКО ДИДАКТИЧКО УПУТСТВО О ОСТВАРИВАЊУ ПРОГРАМА ХАРФА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област не може да се изучава изоловано од друге и да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовладају активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник би требало својом инвентивношћу, знањем и искуством да прилагоди програм сваком ученику и непрестано га проширује и допуњава, пратећи и усвајајући све позитивне иновације на подручју харфистичке педагогије. Начин и редослед реализације програма одабира наставник по својој процени, подстичући ученике и на самостални избор појединих композиција. Својим радом наставник треба да подстиче критичност, самосталност, осећај одговорности и такмичарски дух. Изражавајући се музиком, ученик активира своје емоције и машту, као и креативни приступ музичкој репродукцији и наступима пред публиком. Све то развија ученикову личност, меморију, радне навике и утиче на његове ванмузичке активности обликујући га као целокупну личност.

Предмет харфа у средњој музичкој школи подразумева наградњу стечених знања из основне музичке школе, а то су: правилно држање тела и исправно држање инструмента, правилно дисање, правиан положај лактова и зглобова руку, кратка и дуга артикулација прстију, репродуковање култивисаног тона, педална техника, коришћење свих техничких, агогичких и динамичких

симбола у оквиру музичке литературе. У овом циклусу школовања професор ће са учеником у истој мери радити на сложенијим техничким захтевима, као и на изражајном свирању. Тонску боју инструмента треба повезивати са музичким садржајем. Посебно обратити пажњу на чисто свирање – без зујања суседних жица приликом стављања прстију.

Наставник треба да сугерише ученику да провери штим инструмента, као и да самостално наштимује харфу.

Потребно је код ученика развијати свест о потреби континуираног вежбања према одређеним процедурама које дефинише наставник. У развијању меморије треба комбиновати различите методе (визуелне, аудитивне, конгитивне) да би захтеван нотни материјал био што сигурнији.

Потребно је омогућити довољан број наступа на којима ће ученик према својим могућностима развити способност креирања пред публиком, као и савладавање треме. Важан сегмент у стицању праксе ученика су свакако и такмичења. Захтевни програм, који је врло често веома стимулативан, ученик треба да изведе у целости уз посебно психичко оптерећење, што доприноси бржем савладавању треме као и развијању правилног односа према успеху или неуспеху које такмичење доноси. Том приликом наставник мотивише ученика да у кратком року савлада нова музичка дела.

Слушање музике (себе и неког другог извођача) је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања и интерпретације музичког дела.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима харфе најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА – ХАРФА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна дела и деонице харфе у камерним и оркестарским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије; Сналажљивост и брзо реаговање; Упознавање са деоницама харфе у камерној и оркестарској литератури; Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе. ЛИТЕРАТУРА* – Хрестоматија за 1., 2., 3. и 4. Омш; – Б. Миланковић: Оркестарске студије за харфу, први део – Конхоусер/Сторк: Оркестарски штимови за харфу

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА* – ХАРФА

Први разред – Оркестарска сола

- Ш. В. Глук: Орфеј и Еуридика – Увертира; 22 Соло са хором; 24 Арија – транспозиција за тенор;
- М. И. Глинка: Иван Сусањин – арија;
- М. П. Мусоргски: Ноћ на голом брду;
- Ђ. Пучини: Болеми – предигра за 3. чин; Тоска – молитва из

2. чина;

- Ђ. Доницети: Љубавни напитака – арија – ромаса Неморина;
- Ж. Бизе: Кармен – 3. чин, 2. чин;
- К. Сен-Санс: Самсон и Далила – арија Далиле из 2. Чина;
- Б. Сметана: Влтава – симфонијска поема из циклуса „Моја домовина”.

Други разред – Оркестарска сола

- Ђ. Верди: Аида – интродукција, хор, сцена и дует из 2. Чина;
- А. Томас: Мињон;
- Ц. Франк: Симфонија у де – молу – 2. Став;
- Ж. Бизе: Арлежанка – друга оркестарска свита – 1. Пасторала, 2. Интермецо, 3. Менует;
- П. И. Чајковски: Ромео и Јулија – увертира – фантазија; Италијански капричо;
- Ј. Славенски: Симфонија оријента – Јевреји; 2. Левант;
- А. Обрадовић: Скерцо – увертира;
- П. Маскањи: Кавалерија Рустикана;
- Б. Сметана: Вишеград.

Трећи разред – Оркестарска сола

- Р. Штраус: Дон Жуан;
- П. И. Чајковски: Лабудово језеро;
- Ђ. Верди: Маскенбал – 1. чин; Моћ судбине – Увертира; 4. чин бр. 17 Мелодија;
- Х. Берлиоз: Фантастична симфонија, 2. Став: Валцер;
- Б. Бритн: Водич за младе у оркестру – 1. Варијација;
- Р. Леонкавало: Пајаци – песма птица;
- К. М. Вебер/Берлиоз: Брз плес;
- Х. В. Хенце: Ондин – 1. чин.

Четврти разред – Оркестарска сола

- Б. Барток: Концерт за оркестар – 4. став – Интермецо;
- А. Брукнер: Симфонија бр. 8 – 3. став-Адађо;

- Ђ. Доницети: Лучија ди Ламермур – 1. Чин, бр. 2; Каденца у седмом такту;
- М. Равел: Alborada del Gracioso; Клавирски концерт Ге-Дур – ге-мол-1. став; Цигане;
- И. Стравински: Симфонија у три става – 2. став;
- П. Чајковски: Крчко Орашчић, балет – 2. чин – Валцер цвећа;
- Р. Вагнер: Валкире, 3. Чин – 3. сцена.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА ХАРФА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Читање слиста је неодојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Часови предмета Читање а листа одвијају се у групама од 2 ученика. На часовима овог предмета треба водити рачуна о томе да се ученици подучавају вештини читања с листа (*prima vista*) уз помоћ за то одабраних примера, који ће у односу на разред и узраст, обухватати све шири дијапазон захтева у тексту, почев од једноставнијих ритмова, динамичких и артикулационих ознака, па све до комплексних одељака који у себи садрже што више ознака и комплексне мелодичке целине. Свакако треба избећи ситуацију да се примеори из литературе изводе примарно *primavista*, и да је то сврха часа.

Оркестарска литература чини изузетно важан део репертоара будућих оркестарских свирача, инструменталиста и треба јој приступити озбиљношћу којом се приступа и инструментално-солистичком репертоару. Изводе из оркестарске литературе треба пажљиво проучити, упутити ученика на слушање дате композиције, проширити знање о композитору, периоду и стилу и коначно, задати да се увежба.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд, квалитет рада ученика, његово напредовање по питању теч-ног читања и сналажења у нотном тексту и практична примена стечених вештина у оркестру.

Назив предмета	ТАМБУРА А БАС ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура А-бас прим, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањемстеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавируску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастеркласа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двохвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвуци, трозвуци и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим прстом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвуци и трозвуци</p> <p>Свирање пет дурских и пет молских скала као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвуци основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука</p> <p>Четворозвуци (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Системскала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничкевежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – пет дурских и пет молских скала као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертарио I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвуци и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетарио I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавируску пратњу.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
К. Мострас, Ју. Шишаков – избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- Ђ. Тартини: Соната Напуштена Дидона, ге мол
- Г. Ф. Хендл: Сонате
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Д. Скарлати Сонате (избор)
- В. А. Моцарт: Концерт Де-дур, Концерт А-дур
- А. Јањшинов: Кончертино у руском стилу
- В. Смирнов Концерт бр. 2
- Н. Паганини Сонате
- П. Барчунов Концерт за домру бр. 2
- Н. Будашкин: Концерт за домру
- Ј. Шишаков: Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки Концерт за домру
- Ф. Кухлер: Кончертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: Арија
- Ф. Верачини: Ларго
- В. А. Моцарт: Мала серенада
- К. Дакен: Кукавица
- Ж. Ф. Рамо: Жетеоци
- З. Фибих: Поема
- Ф. Шуберт: Пчелица, Аве Марија
- А. Циганков: Композиције за домру: Коробејници, Гуслар и скомрах
- В. Гордовскаја: Композиције за домру: (Сећање на Јесењина, Песма)
- Ј. Хајдн: Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски: Легенда, Весели рондо
- Г. Камалдинов: Романса
- В. А. Лаптев: Елегија
- Ј. Сук: Четири комада
- П. Сарасате: Цапатеада
- И. Бајић: Двеминијатуре – Чекање, Сање
- Ј. Блок: Мала мађарска фантазија, Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- С. Нимчевић: Баспримашко коло, клавирски извод В. Темуновић
- Момачко коло, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА А БАС ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура А-бас прим, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску прању; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи Свирање свих дурских и молских скала до пет предзнака као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале до пет предзнака као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, кончетирино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетирино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску прању.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

Етиде за виолину:

Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...

К. Моцарт, Ју. Шишаков- избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- Ђ. Тартини Соната Напуштена Дидона, ге мол
- Г. Ф. Хендл: Сонате
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Д. Скарлати: Сонате (избор)
- В. А. Моцарт: Концерт Де-дур, Концерт А-дур
- А. Јањшинов: Кончетино у руском стилу

- В. Смирнов Концерт бр. 2
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за домру бр. 2
- Н. Будашкин: Концерт за домру
- Ј. Шишаков: Концерт за домру број један
- А. Лоскутов: Концерт
- Н. Зарицки: Концерт за домру
- Ф. Кухлер: Концертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: *Арија*
- Ф. Верачини: *Ларго*
- В. А. Моцарт: *Мала серенада*
- К. Дакен: *Кукавица*
- Ж. Ф. Рамо: *Жетеоци*
- З. Фибих: *Поема*
- Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
- А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах*
- В. Гордовскаја: Композиције за домру: (*Сећање на Јесењина, Песма*)
- Ј. Хајдн: *Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)*
- С. Слонимски: *Легенда, Весели рондо*
- Г. Камалдинов: *Романса*
- Лаптев В. А.: *Елегија*
- Ј. Сук: *Четири комада*
- П. Сарасате: *Цапатеада*
- И. Бајић: *Двеминијатуре – Чекање, Сање*
- Ј. Блок: *Мала мађарска фантазија*, Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- С. Нимчевић: *Баспримашко коло, клавирски извод В. Темуновић*
- Момачко коло, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: *Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић*
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА А БАС ПРИМ
Циљ	Циљ учења предмета Тамбура А-бас прим, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – познаје оригиналну музичку литературу за свој инструмент али и литературу за друге инструменте која се може користити на тамбури; – импровизује на једноставнију задату тему на свом инструменту; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрађајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрађајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, кончетирино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – крупна форма – избор (концерт/кончетирино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску пратњу.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- Ђ. Тартини Соната Напуштена Дидона, ге мол
- Г. Ф. Хендл: Сонате
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Д. Скарлати: Сонате (избор)
- В. А. Моцарт: Концерт Де-дур, Концерт А-дур
- А. Јањшинов: Кончетино у руском стилу
- В. Смирнов: Концерт бр. 2
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за дому бр. 2

- Н. Будашкин: Концерт за домру
- Ј. Шишаков Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки: Концерт за домру
- Ф. Кухлер: Концертино у стилу Вивалдија
- А. Самонов: Варијације
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
- И. Бачини Игра патуљака
- В. А. Моцарт: Мала серенада
- К. Дакен: *Кукавица*
- Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
- З. Фибих: Поема
- Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
- А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ђађа, Позив на игру*
- В. Гордовскаја Композиције за домру
- Ј. Хајдн: Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски: Легенда, Весели рондо
- Лаптев В. А. Елегија
- Ј. Сук: Четири комада
- П. Сарасате: *Цапатеада*
- И. Бајић: Двеминијатуре – *Чекање, Сање*
- Д. Фрескобалди: *Токага*
- П. Сарасате: *Малагења, Цапатеада*
- С. Рахмањин: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
- П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
- Н. Р. Корсаков: *Бумбаров лет*
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

Пашона

- С. Бољанац: Концертно коло, Момачко коло, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: Војвођанска игра бр. 1. Анатолија, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА А БАС ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура А-бас прим, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуче, – трозвуче и четворозвуче у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двохвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим прстом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо <p>различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето), Скале, двозвучи и трозвучи Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву Трозвучи основних хармонских функција са обртајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвуча Четворозвучи (доминантни) са обртајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска I – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвучком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, кончетино I или II став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Матурски испит Испитни програм се изводи напамет и уз инструменталну пратњу.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- Ђ. Тартини Соната Напуштена Дидона, ге мол
- Г. Ф. Хендл: Сонате
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Д. Скарлати: Сонате (избор)
- В. А. Моцарт: Концерт Де-дур, Концерт А-дур
- А. Јањшинов: Кончетино у руском стилу
- В. Смирнов: Концерт бр. 2
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за домру бр. 2
- Н. Будашкин: Концерт за домру
- Ј. Шишаков Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки: Концерт за домру

- Ф. Кухлер: Кончертино у стилу Вивалдија
- А. Самонов: Варијације
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
- И. Бадини Игра патуљака
- В. А. Моцарт: Мала серенада
- К. Дакен: *Кукавица*
- Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
- З. Фибих: Поема
- Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
- А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ђађа, Позив на игру*
- В. Гордовскаја Композиције за домру
- Ј. Хајдн: Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски: Легенда, Весели рондо
- Лаптев В. А. Елегија
- Ј. Сук: Четири комада
- П. Сарасате: Цапатеада
- И. Бајић: Две минијатуре – *Чекање, Сање*
- Д. Фрескобалди: Токата
- П. Сарасате: *Малагења, Цапатеада*
- С. Рахмањин: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
- П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
- Н. Р. Корсаков: *Бумбаров лет*
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

Пашона

- С. Бољанац: Концертно коло, Момачко коло, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: Војвођанска игра бр. 1. Анатолија, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов: Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА Е ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура Е прим. је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвучке, трозвучке и четворозвучке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавируску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање петдурских и пет молских скала као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвуча</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет дурских и пет молских скале а као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвучком – шест етиде и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертано I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвучк 2. једна етида 3. два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) 4. Крупна форма – избор (концерт/кончетино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавируску пратњу.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
 К. Мострас, Ју. Шишаков избор етиде

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
 - А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
 - А. Корели: Сонате
 - Ф. Верачини: Сонате
 - А. Јањшинов: Кончетино у руском стилу
 - Н. Паганини: Сонате
 - П. Барчунув: Концерт за дому бр. 2
 - Ј. Шишаков: Концерт за дому број један
 - А. Лоскутов: Концерт
 - Н. Зарицки: Концерт за дому
 - Ф. Кухлер: Кончетино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: *Арија*
 - Ф. Верачини: *Ларго*
 - В. А. Моцарт: *Мала серенада*
 - К. Дакен: *Кукавица*
 - Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
 - З. Фибих: *Поема*
 - Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
 - А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах*
 - В. Гордовскаја Композиције за домру: *(Сећање на Јесењина, Песма)*
 - Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
 - С. Слонимски Легенда, Весели рондо
 - Г. Камалдинов Романса
 - Лаптев В. А. Елегија
 - Ј. Сук Четири комада
 - П. Сарасате Цапатеада
 - И. Бајић: Две минијатуре – *Чекање, Сање*
 - Ј. Блок *Мала мађарска фантазија*
 - Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- Г. И. Диницу Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
 - Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
 - М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА Е ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура Е прим. је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску прању; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике; – посећује концерте. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала до пет предзнака као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале до пет предзнака као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертарино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетарино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску прању.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
 К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
 - А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
 - А. Корели: Сонате
 - Ф. Верачини: Сонате
 - А. Јањшинов Кончетарино у руском стилу
 - Н. Паганини Сонате
 - П. Барчунов Концерт за дому бр. 2
 - Ј. Шишаков Концерт за дому број један
 - А. Лоскутов Концерт
 - Н. Зарицки Концерт за дому
 - Ф. Кухлер Кончетарино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: Арија
 - Ф. Верачини: Ларго
 - В. А. Моцарт: Мала серенада
 - К. Дакен: Кукавица
 - Ж. Ф. Рамо Жетеоци
 - З. Фибиш: Поема
 - Ф. Шуберт: Пчелица, Аве Марија
 - А. Циганков Композиције за домру: Коробејници, Гуслар и скомрах
 - В. Гордовскаја Композиције за домру:
 - (Сећање на Јесењина, Песма)
 - Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
 - С. Слонимски Легенда, Весели рондо
 - Г. Камалдинов Романса
 - Лаптев В. А. Елегија
 - Ј. Сук Четири комада
 - П. Сарасате Цапатеада
 - И. Бајић: Две минијатуре – Чекање, Сање
 - Ј. Блок Мала мађарска фантазија
 - Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- Г. И. Диницу Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
 - Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
 - М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА Е ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура Е прим. је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвучке, трозвучке и четворзвучке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – познаје оригиналну музичку литературу за свој инструмент али и литературу за друге инструменте која се може користити на тамбури; – импровизује на једноставнију задату тему на свом инструменту; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвуча</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвучком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, кончетино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвучком – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску пратњу.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
 - А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
 - А. Корели: Сонате
 - Ф. Верачини: Сонате
 - А. Јањшинов: Кончетино у руском стилу
 - Н. Паганини: Сонате
 - П. Барчунов: Концерт за дому бр. 2
 - Ј. Шишаков: Концерт за дому број један
 - А. Лоскутов: Концерт
 - Н. Зарицки Концерт за дому
 - Ф. Кухлер Кончетино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
 - И. Бачини Игра патуљака
 - В. А. Моцарт: Мала серенада
 - К. Дакен: *Кукавица*
 - Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
 - З. Фибих: Поема
 - Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
 - А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ђађа, Позив на игру*
 - В. Гордовскаја Композиције за домру
 - Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
 - С. Слонимски Легенда, *Весели рондо*
 - Лаптев В. А. *Елегија*
 - Ј. Сук Четири комада
 - П. Сарасате *Цапатеада*
 - И. Бајић: Две минијатуре – *Чекање, Сање*
 - Д. Фрескобалди Токата
 - А. Самонов Варијације
 - П. Сарасате *Малагења, Цапатеада*
 - С. Рахмањин: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
 - П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
 - Н. Р. Корсаков *Бумбаров лет*
 - Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:**Пашона**

- С. Бољанац Концертно коло
 - Пашона коло клавирски извод В. Темуновић
 - Г. И. Диницу Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
 - Казино чардаш, клавирски извод В. Темуновић
 - Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
 - М. Попов, Војвођанска игра бр. 2
 - Анатолија, клавирски извод В. Темуновић
 - М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	ТАМБУРА Е ПРИМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тамбура Е прим. је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску прању; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – познаје оригиналну музичку литературу за свој инструмент али и литературу за друге инструменте која се може користити на тамбури; – импровизује на једноставнију задату тему на свом инструменту; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим прстом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етиде и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, кончетино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Матурски испит Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску прању.</p>		

Кључне речи: тамбура, артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде: Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањишинов, Н. Бакланова...)
 К. Мострас, Ју. Шишаков избор етиде

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- А. Јањишинов Кончетино у руском стилу
- Н. Паганини Сонате
- П. Барчунов Концерт за домру бр. 2
- Ј. Шишаков Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки Концерт за домру
- Ф. Кухлер Кончетино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
- И. Бадини Игра патуљака

- В. А. Моцарт: Мала серенада
 - К. Дакен: *Кукавица*
 - Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
 - З. Фибих: Поема
 - Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
 - А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ђађа, Позив на игру*
 - В. Гордовскаја Композиције за домру
 - Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
 - С. Слонимски Легенда, *Весели рондо*
 - Лаптев В. А. Елегија
 - Ј. Сук Четири комада
 - П. Сарасате *Цапатеада*
 - И. Бајић: Две минијатуре – *Чекање, Сање*
 - Д. Фрескобалди Токата
 - А. Самонов Варијације
 - П. Сарасате *Малагења, Цапатеада*
 - С. Рахмањинов: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
 - П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
 - Н. Р. Корсаков *Бумбаров лет*
 - Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- С. Бољанац: Концертно коло, Пашона коло клавирски извод В. Темуновић
- Г. И. Диницу: Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
- Казино чардаш, клавирски извод В. Темуновић
- Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
- М. Попов, Војвођанска игра бр. 2
- Анатолија, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић

Назив предмета	МАНДОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Мандолина, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвучке, трозвучке и четворозвучке у односу на постављене техничке захтеве – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавируску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање пет дурских и пет молских скала као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама.</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву.</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвуча.</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање.</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА*списак литературе налази се испод табле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет дурских и пет молских скала а као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвучком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертарино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
<p>Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвучком – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетарино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавируску пратњу.</p>		

Кључне речи: артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА

Етиде:

Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањишинов, Н. Бакланова...)
 К. Моцарт, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Ј. Н. Хумел: Соната Це-дур за мандолину и клавир
- Б. Борголази: Сонате за мандолину и клавир
- Ђ. Б. Тервазио: Сонате за мандолину и басо континуо
- Л. В. Бетовен: Сонатине, Варијације у Де-дуру
- Л. Чаили: Сонатина тритематика Бр. 12 за мандолину и клавир
- Р. Калаће: Концерт бр. 2 оп. 114 за мандолину и клавир; Концерт бр. 1 оп. 113 за мандолину и клавир

- Ш. Берио: Варијације у де-молу оп. 1
- Ш. Данкла: Варијације на тему Белини оп. 89. бр. 3
- А. Јањшинов: Кончертино у руском стилу
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за домру бр. 2
- Ј. Шишаков: Концерт за домру број један
- А. Лоскутов: Концерт
- Н. Зарицки: Концерт за домру
- Ф. Кухлер: Кончертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: Арија
- Ф. Верачини: Ларго
- В. А. Моцарт: Мала серенада
- К. Дакен: Кукавица
- Ж. Ф. Рамо Жетеоци
- З. Фибих: Поема
- Ф. Шуберт: Пчелица, Аве Марија
- А. Циганков Композиције за домру: Коробејници, Гуслар и скомрах
- В. Гордовскаја Композиције за домру:
- (Сећање на Јесењина, Песма)
- Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски Легенда, Весели рондо
- Г. Камалдинов Романса
- Лаптев В. А. Елегија
- Ј. Сук Четири комада
- П. Сарасате Цапатеада
- И. Бајић: Две минијатуре – Чекање, Сање
- Ј. Блок: Мала мађарска фантазија
- А. Дворжак: Балада
- М. Мусоргски: Гопак
- И. Стравински: Серенада
- Р. Калаће: *Саттарело*;

Шпанска игра

- Ф. Крајзлер: *Љубани жал, Љубавна радост, Лети рузмарин*, Прелудијум и Алегро
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- Г. И. Диницу: *Звиждовка*, клавирски извод
- М. Придрашки:

Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки

- М. Попов: *Дунда коло*, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	МАНДОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Мандолина, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску прању; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двохвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глисандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала до пет предзнака као и хроматских кроз две октаве у различитим позицијама.</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву.</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука.</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање.</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале до пет предзнака као и хроматске кроз две октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертарио I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетарио I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску прању.</p>		

Кључне речи: артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањишинов, Н. Бакланова...)
К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Ј. Н. Хумел: Соната Це дур за мандолину и клавир
- Б. Бортолази: Сонате за мандолину и клавир
- Ђ. Б. Тервазио: Сонате за мандолину и басо континуо
- Л. В. Бетовен: Сонатине; Варијације у Де-дуру
- Л. Чаили: Сонатина тритематика Бр. 12 за мандолину и клавир
- Р. Калаће: Концерт бр. 2 оп. 114 за мандолину и клавир; Концерт бр. 1 оп. 113 за мандолину и клавир

- Ш. Берио: Варијације у де-молу оп. 1
- Ш. Данкла: Варијације на тему Белини оп. 89. бр. 3
- А. Јањшинов: Кончертино у руском стилу
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за домру бр. 2
- Ј. Шишаков Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки Концерт за домру
- Ф. Кухлер Кончертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ј. С. Бах: Арија
- Ф. Верачини: Ларго
- В. А. Моцарт: Мала серенада
- К. Дакен: Кукавица
- Ж. Ф. Рамо Жетеоци
- З. Фибих: Поема
- Ф. Шуберт: Пчелица, Аве Марија
- А. Циганков Композиције за домру: Коробејници, Гуслар и скомрах
- В. Гордовскаја Композиције за домру:
(Сећање на Јесењина, Песма)
- Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски Легенда, Весели рондо
- Г. Камалдинов Романса
- В. А. Лаптев: Елегија
- Ј. Сук: Четири комада
- П. Сарасате Цапатеада
- И. Бајић: Две минијатуре – Чекање, Сање
- Ј. Блок Мала мађарска фантазија
- А. Дворжак Балада
- М. Мусоргски Гопак
- И Стравински Серенада
- Р. Калаће Салтарело
- Р. Калаће Шпанска игра
- Ф. Крајзлер Љубани жал, Љубавна радост, Лепи рузмарин, Прелудијум и Алегро
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:

- Г. И. Диницу Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
- Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
- М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	МАНДОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Мандолина, је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе скале, двозвуке, трозвуке и четворозвуке у односу на постављене техничке захтеве; – самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; – изведе различите технике свирања десном и левом руком; – изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; – свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавирску пратњу; – изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; – покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; – критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; – активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; – свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; – познаје оригиналну музичку литературу за свој инструмент али и литературу за друге инструменте која се може користити на тамбури; – импровизује на једноставнију задату тему на свом инструменту; – користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; – понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – све варијанте једногласне артикулације – двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано – пицкато, палцем и средњим претом – тремоло легато и нон легато – арпеђо – динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једногласје легато, – једногласје и двогласје легато и нон легато – пицкато (само левом) – акордска техника – флажолети – вибрато – глосандо – различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама.</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву.</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрађајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвука.</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрађајима и изломљено разлагање.</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Флеш: Систем скала – Н. Бакланова: Етиде – О. Шевчик: оп. 7 – Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 – А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвуком – шест етида и одговарајуће техничке вежбе – једно дело велике форме (концерт, концертарино I или II III став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) – четири комада уметничке литературе – три народне песме или игре 		
Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године		
Програм испита:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна дурска или молска скала кроз две октаве, иста скала у терцама и секстама кроз једну октаву са различитом ритмизацијом, разложени трозвучи и четворозвук – једна етида – два комада (различитог карактера, један лирски, један виртуозни, по избору један комад из народног стваралаштва) – Крупна форма – избор (концерт/кончетарино I или II и III став или соната/сонатина, најмање два става или свита најмање три става или тема с варијацијама). <p>Испитни програм ученик свира напамет уз клавирску пратњу.</p>		

Кључне речи: артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА

Етиде:

- Етиде за виолину (Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...)
- К. Мострас, Ју. Шишаков избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Ј. Н. Хумел Соната Це дур за мандолину и клавир
- Б. Бортолази Сонате за мандолину и клавир
- Ђ. Б. Тервазио Сонате за мандолину и басо континуо
- Л. В. Бетовен Сонатине; Варијације у Де-дуру
- Л. Чаили Сонатина тритематика Бр. 12 за мандолину и клавир
- Р. Калаће Концерт бр. 2 оп. 114 за мандолину и клавир; Концерт бр. 1 оп. 113 за мандолину и клавир

- Ш. Берио: Варијације у де-молу оп. 1
- Ш. Данкла: Варијације на тему Белини оп. 89. бр. 3
- А. Јањишинов: Кончертино у руском стилу
- Н. Паганини: Сонате
- П. Барчунов: Концерт за домру бр. 2
- Ј. Шишаков: Концерт за домру број један
- А. Лоскутов: Концерт
- Н. Зарицки: Концерт за домру
- Ф. Кухлер: Кончертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
- И. Бачини: *Игра патуљака*
- В. А. Моцарт: *Мала серенада*
- К. Дакен: *Кукавица*
- Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
- З. Фибих: *Поема*
- Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
- А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ћаћа, Позив на игру*
- В. Гордовскаја Композиције за домру
- Ј. Хајдн Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски *Легенда, Весели рондо*
- Лаптев В. А. *Елегија*
- Ј. Сук Четири комада
- П. Сарасате *Цапатеада*
- И. Бајић: Две минијатуре – *Чекање, Сање*
- Д. Фрескобалди Токата
- А. Самонов Варијације
- П. Сарасате *Малагења, Цапатеада*
- С. Рахмањин: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
- П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
- Н. Р. Корсаков: *Бумбаров лет*
- А. Дворжак: Балада
- М. Мусоргски: *Гопак*
- И. Стравински: Серенада
- Р. Калаће: Салтарело;

Шпанска игра

- Ф. Крајзлер: *Љубани жал, Љубавна радост, Лети рузмарин, Прелудијум и Алегро*
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво:**Пашона**

- С. Бољанац – Концертно коло
- Пашона коло – клавирски извод В. Темуновић
- Г. И. Диницу – *Звиждовка*, клавирски извод М. Придрашки
- Казино чардаш – клавирски извод В. Темуновић
- Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
- М. Попов – Војвођанска игра бр. 2
- Анатолија – клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов Дунда – коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

Назив предмета	МАНДОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Мандолина је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> - изведе скале, двозвучке, трозвучке и четворозвучке у односу на постављене техничке захтеве; - самостално чита с листа композиције поштујући основне динамичке и артикулационе ознаке; - изведе различите технике свирања десном и левом руком; - изведе композицију у корелацији са знањем стеченим из других музичких предмета; - свира напамет предвиђене композиције соло и уз клавируску пратњу; - изводи композицију одређеног музичког правца са свим стилским карактеристикама; - покаже изражајност у свирању кроз обликовање фразе, уз примену различите динамике, агогике, артикулације; - критички вреднује сопствено извођење на јавном наступу али и извођење других ученика; - активно слуша часове других ђака и примењује запажања у свом извођењу; - свирањем у камерном саставу и оркестру развија способност међусобног слушања и успешног заједничког свирања; - познаје оригиналну музичку литературу за свој инструмент али и литературу за друге инструменте која се може користити на тамбури; - импровизује на једноставнију задату тему на свом инструменту; - користи модерне ИТ технологије ради слушања мастер класа и извођења тамбурашких композиција; - понаша се у складу са музичким бонтоном приликом слушања и извођења музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника десне руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> - све варијанте једногласне артикулације - двоухвати и разлагања акорада наизменичним ударцима и клизањем уз промене позиција, двозвучи, трозвучи и четворозвучи извођени симултано - пицкато, палцем и средњим прстом - тремоло легато и нон легато - арпеђо - динамичке и агогичке ознаке <p>Техника леве руке:</p> <ul style="list-style-type: none"> - једногласје легато, - једногласје и двогласје легато и нон легато - пицкато (само левом) - акордска техника - флажолети - вибрато - глисандо - различите врсте мелизама (парлтрилер, мордент, групето, трилер, украси једноструки и двоструки...) <p>Скале, двозвучи и трозвучи</p> <p>Свирање свих дурских и молских скала као и хроматских кроз две и три октаве у различитим позицијама.</p> <p>Терце и сексте у истим тоналитетима са различитом ритмизацијом кроз једну октаву.</p> <p>Трозвучи основних хармонских функција са обрајима кроз једну и две октаве изломљено разлагање трозвуча.</p> <p>Четворозвучи (доминантни) са обрајима и изломљено разлагање.</p> <p>Скале и техничке вежбе:</p> <ul style="list-style-type: none"> - К. Флеш: Систем скала - Н. Бакланова: Етиде - О. Шевчик: оп. 7 - Г. Шрадик: Техничке вежбе, свеска 1 - А. Григорјан: Скале и арпеђа <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> - по шест дурских и молских скала и хроматских кроз две и три октаве, исте скале кроз једну октаву у терцама и секстама са разложеним трозвучима и четворозвучком - шест етида и одговарајуће техничке вежбе - једно дело велике форме (концерт, концертано I или II став, соната или сонатина најмање два става, свита најмање три става, тема с варијацијама) - четири комада уметничке литературе - три народне песме или игре 		
Јавни наступи: обавезна два наступа у току школске године		
Матурски испит		
Изводи се напамет.		

Кључне речи: артикулација, динамика, агогика, акорди, скале, етиде, комади, крупна форма.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде:

- Етиде за виолину: Г. Кајзер, Ф. Волфарт, Ф. Крајцер, А. Јањшинов, Н. Бакланова...
- К. Мострас, Ју. Шишаков – избор етида

Крупна форма:

- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, Концерт Е-дур
- А. Вивалди: Концерт а-мол; Концерт Ге-дур, Концерт А-дур, концерт ге-мол
- А. Корели: Сонате
- Ф. Верачини: Сонате
- Ј. Н. Хумел Соната Це дур за мандолину и клавир
- Б. Бортолази Сонате за мандолину и клавир
- Ђ. Б. Тервазио Сонате за мандолину и басо континуо
- Л. В. Бетовен Сонатине
- Л. В. Бетовен Варијације у Де-дуру
- Л. Чаили Сонатина тритематика бр. 12 за мандолину и клавир
- Р. Калаће Концерт бр. 2 оп. 114 за мандолину и клавир

- Р. Калаће Концерт бр. 1 оп. 113 за мандолину и клавир
- Ш. Берио Варијације у де-молу оп. 1
- Ш. Данкла Варијације на тему Белини оп. 89. бр. 3
- А. Јањшинов Кончертино у руском стилу
- Н. Паганини Сонате
- П. Барчунов Концерт за домру бр. 2
- Ј. Шишаков Концерт за домру број један
- А. Лоскутов Концерт
- Н. Зарицки Концерт за домру
- Ф. Кухлер Кончертино у стилу Вивалдија
- И друга дела по избору наставника

Комади:

- Ф. Верачини: Ларго
- И. Бадини *Игра патуљака*
- В. А. Моцарт: *Мала серенада*
- К. Дакен: *Кукавица*
- Ж. Ф. Рамо *Жетеоци*
- З. Фибих: *Поема*
- Ф. Шуберт: *Пчелица, Аве Марија*
- А. Циганков Композиције за домру: *Коробејници, Гуслар и скомрах, Мар-ђађа, Позив на игру*

- В. Гордовскаја Композиције за домру
- Ј. Хајдн – Рондо у мађарском стилу (из клавирског квинтета)
- С. Слонимски – Легенда, Весели рондо
- Лаптев В. А. – Елегија
- Ј. Сук – Четири комада
- П. Сарасате – *Цапатеада*
- И. Бајић – Две минијатуре – *Чекање, Сање*
- Д. Фрескобалди – Токата
- А. Самонов – Варијације
- П. Сарасате – Малагења, Цапатеада
- С. Рахмањин: *Плес Циганке, Елегија, Романса*
- П. И. Чајковски: *Мелодија, Медитације*
- Н. Р. Корсаков – *Бумбаров лет*
- А. Дворжак – Балада
- М. Мусоргски – Гопак
- И. Стравински – Серенада
- Р. Калаће – *Салтарело, Шпанска игра*
- Ф. Крајзлер: *Љубавно жал, Љубавна радост, Лепи рузмарин*, Прелудијум и Алгеро
- Концертни комади за домру оп. 17
- И друга дела одговарајуће тежине по избору наставника

Народно стваралаштво

Пашона

- С. Бољанац Концертно коло
- Пашона коло клавирски извод В. Темуновић
- Г. И. Диницу Звиждовка, клавирски извод М. Придрашки
- Казино чардаш, клавирски извод – В. Темуновић
- Две гитаре запис и клавирски извод М. Придрашки
- М. Попов – Војвођанска игра бр. 2
- Анатолија, клавирски извод В. Темуновић
- М. Попов Дунда коло, клавирски извод В. Темуновић
- И друга дела по избору наставника

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ТАМБУРА Е- ПРИМ, А- БАС ПРИМ, МАНДОЛИНА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих програмских садржаја које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим аспектима музике. Поред високог извођачког нивоа, средње музичко образовање претпоставља стицање међупредметних компетенција у корелацији са солфеђом, хармонијом, музичким облицима, историјом музике – стилова и контрапункта.

Настава Тамбуре и Мандолине усмерена је на остваривање исхода, који представљају музичке, опажачке и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

Музички садржаји су дефинисани кроз литературу и представљају оквир који ће наставник у складу са својом инвентивношћу и општим извођачким способностима ученика прилагодити тако да одабрани програм ученик изведе без великих потешкоћа.

Заједничко свирање које се остварује кроз камерну музику, оркестар и читање с листа доприноси тимском раду и размени искуства и знања. Ученик кроз активно слушање, кроз извођење гради свој однос према музици и изграђује себе као будућег професионалног музичара.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Бављење извођачком праксом може довести до различитих деформитета кичме услед више часовног свирања. Да би се спречиле

последнице неправилног седења и држања инструмента од велике је важности упутити ученика на самоконтролу у том смислу као и на потребну хигијену тела која подразумева одржавање физичке спремности и здравља. Овде би се могла поменути и брига о извођачком апарату, о исправном вежбању како не би дошло до озледа зглобова и тетива. С друге стране обратити пажњу на избор одређених спортова у оквиру којих би могло да дође до повреда руку.

За будуће музичке извођаче изузетно је важно очување слушног апарата у добром стању. Ученицима би се требало скренути пажња да не слушају прегласну музику, да не користе слушалице јер све то може трајно угрозити и оштети слушни апарат.

Музички бонтон подразумева да се ученици упућују на исправно понашање али и одевање како током слушања концерата тако и током извођења.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру програма за инструменте тамбура и мандолина потребно је код ученика радити на развијању лепог тона, усавршавању извођачке технике и музичког израза, исправном стилском извођењу као и неговању развоја комплетне музичке личности. Све ово је могуће ако се води рачуна о континуираном и паралелном раду на развоју технике кроз скале, техничке вежбе и етиде као и на музичком изразу кроз композиције различитих стилова.

Ради неговања оркестарског свирања пожељно је у средњој школи да ученици свирају и друге регистарске варијанте тамбуре и мандолине уколико то дозвољавају услови у школи. Такође, ради перспективе даљег школовања ученика који заврше средњу музичку школу за тамбуру и мандолину, с обзиром да у Србији још увек не постоји факултет за тамбуру и мандолину, било би пожељно да ученици свирају домру, руски национални инструмент чија је техника свирања идентична техници свирања на тамбури и мандолини. С обзиром на то да студије домре постоје у земљама бившег Совјетског Савеза, свирање и овог инструмента даје веће могућности и сигурност за даље образовање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

Праћење и оцењивање рада ученика је веома важан фактор у даљем напредовању. Оцењивањем ученик добија повратну информацију о тренутном стању, свом раду, као и о томе шта би требало да побољша. Зато је важно да наставник образложи сваки сегмент извођења како би ученик имао целовиту слику свог рада. Приликом оцењивања морају се имати у виду залагања ученика, напредовање у складу са личним и музичким способностима, обим пређеног програма током године, тежина свираних композиција. Све ово је могуће уколико наставник води белешке о сваком часу у наставничкој бележници: како је ученик дошао припремљен, да ли се уочава напредак од претходног часа, који програм је савладао и како и дуга важна запажања која ће помоћи наставнику да даље осмисли рад са датим учеником, да да повратне информације родитељима и ученицима и тиме коригује постојаће недостатке. У

току свирачких активности потребно је обезбедити пригодну атмосферу, пружити подршку ученику у раду и вежбању, радити на отклањању треме приликом наступа. Поред обавезних годишњих испита и смотри као и наступа на интерним часовима важно је

ученике укључити у музичка дешавања у оквиру школе и града али и пружити могућност да ученик учествује на такмичењима, фестивалима у земљи и иностранству како у соло тако и у камерном и оркестарском свирању.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА – ТАМБУРА И МАНДОЛИНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна дела и деонице тамбуре/мандолине у камерним и оркестарским композицијама. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<ul style="list-style-type: none"> Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије. Снажљивост и брзо реаговање. Упознавање са деоницама тамбуре/мандолине у камерној и оркестарској литератури. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе.

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА – ТАМБУРА И МАНДОЛИНА

Први разред – Оркестарска сола

- С. Вукосављев
- Тамбурашки оркестри I; Жице тамбурице бр. 2; Варошке песме
- Ј. Њикош – Тамбурашки оркестри – изабрана дела X
- М. Попов – Неготин мари: Српска зора мари; Сплет српских народних игара
- И остала дела по избору наставника за тамбурашки оркестар, оркестар мандолина и домру и оркестар

Други разред – Оркестарска сола

- С. Вукосављев – Жице тамбурице бр. 3 и 4; Народне игре из Војводине
- Ј. Њикош – Тамбурашки оркестри – изабрана дела XI
- С. Слонимски – Весели рондо за домру са оркестром
- А. Лоскутов – Концерт за домру са оркестром
- А. Циганков – дела за домру са оркестром
- И остала дела по избору наставника за тамбурашки оркестар, оркестар мандолина и домру и оркестар

Трећи разред – Оркестарска сола

- М. Попов – Српска игра бр. 2; Војвођанска игра бр. 2
- С. Вукосављев – Концертино за бас прим и тамбурашки оркестар
- Ј. Брамс – Мађарска игра бр. 5
- В. А. Моцарт – Мала ноћна музика
- Ј. Њикош – Војвођанска рапсодија
- З. Мулић – Врањанска рапсодија
- Н. Будашкин – Концерт за домру и оркестар
- А. Циганков – дела за домру са оркестром
- И остала дела по избору наставника за тамбурашки оркестар, оркестар мандолина и домру и оркестар

Четврти разред – Оркестарска сола

- С. Вукосављев – Апотеоза шуме; Банат – поема; Концертино за самцу соло и тамбурашки оркестар; Мађарска рапсодија
- Ј. Андрић – Концерт у а-молу за бас прим и тамбурашки оркестар

- М. Вукдраговић – Лирски интермецо
- Ђ. Росини и З. Милер – Севиљки берберин увертира
- Б. Сметана и С. Вукосављев – Игра комедијаша из Продане невесте
- А. Хачатуријан и З. Милер – Валцер из балета Маске
- И. Тамарин Концерт за домру са оркестром
- Г. Шендеров Концерт за домру са оркестром
- Б. П. Кравченко Концерт за домру са оркестром
- А. Циганков – дела за домру са оркестром
- И остала дела по избору наставника за тамбурашки оркестар, оркестар мандолина и домру и оркестар

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Читање с листа је неодвојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање исхода, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Часови предмета Читање а листа одвијају се у групама од 2 ученика. На часовима овог предмета треба водити рачуна о томе да се ученици подучавају вештини читања с листа (*prima vista*) уз помоћ за то одабраних примера, који ће у односу на разред и узраст, обухватати све шири дијапазон захтева у тексту, почев од једноставнијих ритмова, динамичких и артикулационих ознака, па све до комплексних одељака који у себи садрже што више ознака и комплексне мело-ритмичке целине. Свакако треба избећи ситуацију да се примери из литературе изводе примарно *prima vista*, и да је то сврха часа.

Оркестарска литература чини изузетно важан део репертоара будућих оркестарских свирача, инструменталиста и треба јој приступити озбиљношћу којом се приступа и инструментално-солистичком репертоару. Изводе из оркестарске литературе треба пажљиво проучити, упутити ученика на слушање дате композиције, проширити знање о композитору, периоду и стилу и коначно, задати да се увежба.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, и практична примена у оркестру.

Назив предмета

СОЛО ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Соло певање је да ученик кроз даље музичко сазревање, како у вокално-техничком, тако и у интерпретативном смислу, буде у стању да, кроз индивидуално искуство и ниво постигнућа на коме се налази, изведе композиције различитих стилова и епоха и повеже их са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу као великом инспирацијом вокалне и оперске музике.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – контролише правилан певачки став и држање тела у току извођења музике; – правилно користи певачки апарат у зависности од техничких и музичких захтева композиције која се изводи; – употребљава резонатор гласа и користи различита вибрантна места зависно од регистара гласа; – разликује типове дисања и правилно од неправилног; – примењује различите вежбе дисања у циљу контроле положаја дијафрагме; – правилно формира високо импостиран тон и контролише интонацију при певању; – правилно артикулише, изговара и интерпретира текст композиције при певању; – контролише гестикулацију тела и мимику лица; – комуницира са корепетитором у извођењу музичког дела; – самостално ради на припреми за јавни наступ у циљу стицања самопоуздања; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – брине о гласу и примењује хигијену вокалног апарата (гласа); – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правилно држање тела при певању. Анатомија и функција органа за певање. Припрема и почетак тона. Правилна продукција и емисија тона. Резонатор. Типови и вежбе дисања. Техничке вежбе мањих опсега и једноставнијих кретања кроз легато, спецато, стакато, мартелато технику и рад на покретљивости гласа. Висока импостација. Артикулација и дикција кроз интерпретацију. Обрада вокалне литературе на страном језику – изговор и тумачење текста. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон и хигијена гласа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Вокализе Н. Вакаи, Ђ. Конконе, Б. Лутген, Ј. Цајдлер, С. Маркези, Х. Панофка и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Стари мајстори А. Скарлати, Ђ. Паизиело, Ф. Гаспарини, С. Роза, А. Калдара, Ђ. Б. Перголези, Х. Персел, Ђ. Ђордани и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме класичара и романтичара: В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ј. Хајдн, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, Ј. Брамс, А. Јенсен, Е. Григ, В. Белини, Г. Доницети, Ж. Масне, Ш. Гуно и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме српских композитора: С. Бинички, Д. Јенко, И. Бајић, С. Христић, Ј. Маринковић, З. Јовановић, М. Тајчевић, П. Коњовић и други композитори сличних извођачких захтева;</p>

	<p>Соло песме словенских композитора: М. И. Глинка, Ј. Хаџе, М. Пребанда, П. И. Чајковски, И. Зајц, П. П. Булахов, А. Даргомижски, Р. М. Глиер, С. Тањејев, Н. Римски-Корсакови други композитори сличних извођачких захтева;</p>
<p>Обавезни минимум програма: – четири вокализе – три арије старих мајстора – две соло песме класичара или романтичара – две соло песме српских композитора – две соло песме словенских композитора</p>	
<p>Јавни наступи: Обавезна два јавна наступа у току школске године.</p>	
<p>Испитни програм: 1. Једна вокализа 2. Једна арија старог мајстора 3. Једна соло песма класичара или романтичара 4. Једна соло песма српског или словенског композитора *Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику.</p>	

Кључне речи: певачки став, вокални апарат, основна својства гласа, дисање, дијафрагма, резонатор, висока импостација, певање, дикција, артикулација, јавни наступ, слушање музике, музички бонтон, хигијена гласа.

Назив предмета СОЛО ПЕВАЊЕ

Циљ Циљ учења предмета Соло певање је да ученик кроз даље музичко сазревање, како у вокално-техничком, тако и у интерпретативном смислу, буде у стању да, кроз индивидуално искуство и ниво постигнућа на коме се налази, изведе композиције различитих стилова и епоха и повеже их са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу као великом инспирацијом вокалне и оперске музике.

Разред Други

Годишњи фонд часова 105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – контролише правилан певачки став и држање тела у току извођења музике; – правилно користи певачки апарат у зависности од техничких и музичких захтева композиције која се изводи; – употребљава резонатор гласа и користи различита вибрантна места зависно од регистара гласа; – контролише изједначавање регистара гласа уз помоћ наставника; – разликује типове дисања и правилно од неправилног; – примењује различите вежбе дисања у циљу ефикасније контроле положаја дијафрагме и подршке тона при певању на даху; – разликује правилне, меке атаке од тврде и шуставе; – правилно формира високо импостиран тон и контролише интонацију при певању; – артикулише и примењује јасну дикцију при певању, тумачењу и интерпретирању текста композиције; – контролише гестикулацију тела и мимику лица; – комуницира са корепетитором у извођењу музичког дела; – испољава марљивост, мотивацију и позитиван приступ у учењу и раду; – самостално ради на припреми за јавни наступ у циљу стицања самопоуздања; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – брине о гласу и примењује хигијену вокалног апарата (гласа); – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правилно држање тела при певању. Анатомија и функција органа за певање. Правилна продукција и емисија тона. Резонатор и вибрантна места. Регистри гласа. Типови и вежбе дисања. Певање на даху, апофо. Техничке вежбе различитих интервалских скокова и кретњи кроз легато, спецато, стакато, мартелато технику и рад на покретљивости гласа. Висока импостација и атака. Изједначавање вокала, артикулација и дикција кроз интерпретацију. Обрада вокалне литературе на страном језику – изговор и тумачење текста. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон и хигијена гласа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Вокализе Ђ. Конконе, Б. Лутген, Ј. Цајдлер, М. Мирзојева, М. Бордоњи, Г. Росини и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Стари мајстори А. Скарлати, Ђ. Паизиело, Ђ. Б. Перголези, Ф. Дуранте, Џ. Ф. Хендл, К. В. Глук, Ф. Кавали, Ј. А. Хасе, Д. Сари и други композитори сличних извођачких захтева; Соло песме класичара и романтичара: В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ј. Хајдн, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, А. Јенсен, Ј. Брамс, Х. Волф, Е. Григ, В. Белини, Г. Доницети, Ж. Масне, Ш. Гуно, Е. Шабрије и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме српских композитора: С. Бинички, Д. Јенко, И. Бајић, С. Христић, Ј. Маринковић, З. Јовановић, М. Тајчевић, П. Коњовић, К. Бабић, Д. Големовић и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме словенских композитора: М. И. Глинка, Ј. Хаце, М. Пребанда, П. И. Чајковски, И. Зајц, Ј. Готовац, П. П. Булахов, А. Даргомижски, Р. М. Глиер, С. Тањејев, Н. Римски-Корсаков, А. Дворжак, С. Рахмањин и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Лакша оперска арија: К. В. Глук, В. А. Моцарт и други композитори сличних извођачких захтева прилагођених узрасту и нивоу постигнућа ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири вокализе – четири арије старих мајстора – две соло песме класичара или романтичара – две соло песме српских композитора – две соло песме словенских композитора – једна лакша оперска арија (од Глукове реформе) 		
<p>Јавни наступи: Обавезна два јавна наступа у току школске године.</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Једна арија старог мајстора 2. Једна соло песма класичара или романтичара 3. Једна соло песма српског композитора 4. Једна соло песма словенског композитора <p>*Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику.</p>		

Кључне речи: певачки став, вокални апарат, основна својства гласа, дисање, дијафрагма, резонатор, висока импостација, певање, дикција, артикулација, јавни наступ, слушање музике, музички бонтон, хигијена гласа.

Назив предмета

СОЛО ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Соло певање је да ученик кроз даље музичко сазревање, како у вокално-техничком, тако и у интерпретативном смислу, буде у стању да, кроз индивидуално искуство и ниво постигнућа на коме се налази, изведе композиције различитих стилова и епоха и повеже их са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу као великом инспирацијом вокалне и оперске музике.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – контролише правилан певачки став и држање тела у току извођења музике; – правилно користи певачки апарат у зависности од техничких и музичких захтева композиције која се изводи; – контролише положај меког непца, ларинкса, језика и доње вилице при певању уз помоћ наставника; – контролише употребу резонатора гласа у току певања; – континуирано ради на изједначавању регистара гласа и разликује вибрантна места зависно од регистара гласа; – разликује типове дисања и примењује правилно костоабдоминално дисање; – успешно изводи различите вежбе дисања у циљу ефикасније контроле положаја дијафрагме и подршке тона при певању на даху; – изводи правилну припрему пред певање, формира правилну, меку атаку; – формира високо импостиран тон и контролише га при певању; – самостално обликује и динамички нијансира музичку фразу; – препознаје одређени захтев вокалне технике са којим се већ сусрео и примењује научене вештине у савладавању истог; – артикулише, примењује јасну дикцију и самостално тумачи и интерпретира текст композиције при певању; – интерпретира композиције поштујући стилске карактеристике различитих епоха; – контролише гестикалацију тела и мимику лица у циљу боље комуникације са публиком; – комуницира са корепетитором кроз интерпретацију музичког дела; – пева на страним језицима са којима се у вокалној литератури најчешће среће; – испољава систематичност у раду; – самостално ради на припреми за јавни наступ у циљу стицања самопоуздања; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – брине о гласу и примењује хигијену вокалног апарата (гласа); – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Овладавање функцијама органа за певање. Активатор и генератор гласа. Резонатор и артикулацијски простор. Вибрантна места. Регистри гласа. Контрола дијафрагме, певање на даху, апофо. Сложеније техничке вежбе различитих интервалских скокова и кретања кроз легато, спецато, стакато, мартелато технику и рад на покретљивости гласа. Певање украса (апофатура, аћакатура, мордент, групето)и трилера. Висока импостација и мека атака. Изједначавање вокала, артикулација и дикција кроз интерпретацију. Обрада вокалне литературе на страном језику – изговор и тумачење текста. Динамичко нијансирање и фразирање. Тумачење стилских разлика при извођењу композиција различитих епоха. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон и хигијена гласа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Стари мајстори: А. Скарлати, Ђ. Паизиело, Ђ. Б. Перголези, Ф. Дуранте, Б. Марчело, Т. Траста, Ђ. Санти, Џ. Ф. Хендл, К. В. Глук, А. Вивалди, Ф. Кавали, Ј. А. Хасе, Д. Сари и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Арија из ораторијума, мисе или кантате: А. Вивалди, Ђ. Б. Перголези, Ј. С. Бах, Џ. Ф. Хендл, Ј. Хајдн, Ф. Менделсон и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме композитора 19. века: Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, Ј. Брамс, Х. Волф, Е. Григ, Ф. Лист, В. Белини, Г. Доницети, Ђ. Росини, Ђ. Верди, Ж. Масне, Ш. Гуно, Е. Шабрије, Е. Шосон, Л. Делиб, Ж. Бизе, Г. Малер и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме композитора 20. и 21. века: К. Дебиси, Р. Штраус, Г. Форе, Х. Дипарк, Ф. Пуланк, М. Равел, Р. Ан, Е. Сати, Б. Бритн, В. Вилиамс, С. Барбер, С. Донауди, П. Тости, Е. Гранадос, Ф. Обрадос, М. де Фаљаи други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме српских композитора: С. Бинички, И. Бајић, С. Христић, Ј. Маринковић, П. Коњовић, М. Милојевић, К. Бабић, Д. Големовић, С. Рајичић, Д. Деспич, М. А. Расински, Д. Радић, В. Миланковић, М. Мишевић, С. С. Ковачевић, М. Стојадиновић и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Соло песме словенских композитора Ј. Хаце, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Готовац, Л. М. Шкерјанц, М. Логар, П. И. Чајковски, Р. М. Глиер, С. Тањејев, Н. Римски-Корсаков, А. Дворжак, С. Рахмањин и други композитори сличних извођачких захтева;</p> <p>Арија из опере, оперете или концертна арија: К. В. Глук, В. А. Моцарт, Г. Доницети, Ђ. Росини, Ђ. Верди, В. Белини, Ђ. Пучини, Ш. Гуно, Ж. Масне, Ж. Бизе, П. И. Чајковски, Н. Римски-Корсаков, Б. Сметана, А. Дворжак, Ј. Штраус, Ф. Лехар, А. Саливан, Џ. Гершвин, И. Калман, П. Сорозабал, Ф. А. Барбиери, Р. Чапи, Г. Хименез и други композитори сличних извођачких захтева прилагођених узрасту и нивоу постигнућа ученика.</p>

Обавезни минимум програма:

- три арије старих мајстора
- једна арија из ораторијума, мисе или кантате
- две соло песме композитора 19. века
- једна соло песма композитора 20. или 21. века (осим српских и словенских композитора)
- две соло песме српских композитора
- две соло песме словенских композитора
- једна арија из опере, оперете или концертна арија (од Глукове реформе)

Јавни наступи:

Обавезна четири јавна наступа у току школске године.

Испитни програм:

1. Једна арија старог мајстора
 2. Једна соло песма композитора 19. века
 3. Једна соло песма композитора 20. или 21. века (осим српских и словенских композитора)
 4. Једна соло песма српског или словенског композитора
 5. Једна арија из опере, оперете или концертна арија
- *Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику.**

Кључне речи: певачки став, вокални апарат, основна својства гласа, дисање, дијафрагма, резонатор, регистри, висока импостација, певање, дикција, артикулација, јавни наступ, слушање музике, музички бонтон, хигијена гласа.

Назив предмета

СОЛО ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Соло певање је да ученик кроз даље музичко сазревање, како у вокално-техничком, тако и у интерпретативном смислу, буде у стању да, кроз индивидуално искуство и ниво постигнућа на коме се налази, изведе композиције различитих стилова и епоха и повеже их са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу као великом инспирацијом вокалне и оперске музике.

Разред

Четврти

Годишњи фонд часова

99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – контролише певачки став и држање тела у току извођења музике; – контролише положај меког непца, ларинкса, језика и доње вилице при певању; – правилно користи певачки апарат у зависности од техничких и музичких захтева композиције која се изводи и успешно примењује технику костоабломиналног дисања и пева тон на даху; – контролише изједначеност регистара гласа; – богатим музичким језиком обликује и динамички нијансира музичке фразе; – повезује певање са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу; – процени, оцени и изрази мишљење како о свом тако и о туђем наступу; – брине о гласу и примењује хигијену вокалног апарата (гласа); – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Осамостаљивање и овладавање функцијама органа за певање. Резонатор и артикулацијски простор. Вибрантна места. Регистри гласа. Контрола дијафрагме, певање на даху, апођо. Сложеније техничке вежбе различитих интервалских скокова и кретања кроз легато, спецато, стакато, мартелато технику и рад на покретљивости гласа. Певање украса (апођатура, аћакатура, мордент, групето) и трилера. Висока импостација и мека атака. Изједначавање вокала, артикулација и дикција кроз интерпретацију. Обрада вокалне литературе на страном језику – изговор и тумачење текста. Динамичко нијансирање и фразирање. Тумачење стилских разлика при извођењу композиција различитих епоха. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон и хигијена гласа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – две арије старих мајстора – једна арија из ораторијума, мисе или кантате – две соло песме композитора 19. века – једна соло песма композитора 20. или 21. века (осим српских и словенских композитора) – две соло песме српских композитора – две соло песме словенских композитора – две арије из опере, оперете или концертне арије (од Глукове реформе) 		
<p>Јавни наступи:</p> <p>Обавезна четири јавна наступа у току школске године.</p>		
<p>Матурски испит</p> <p>Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику.</p>		

Кључне речи: певачки став, вокални апарат, основна својства гласа, дисање, дијафрагма, резонатор, регистри, висока импостација, певање, дикција, артикулација, јавни наступ, слушање музике, музички бонтон, хигијена гласа.

ЛИТЕРАТУРА*:

А. Вивалди, Ј. А. Хасе и други композитори сличних извођачких захтева;

Стари мајстори:

- А. Скарлати, Ђ. Паизиело,
- Ђ. Б. Перголези,
- Н. Пичини, Н. Јомели,
- А. Чести, Б. Марчело,
- Т. Траста, Ђ. Сарти,
- Ц. Ф. Хендл, К. В. Глук,

Арија из ораторијума, мисе или кантате:

- А. Вивалди, Ђ. Б. Перголези,
- В. А. Моцарт, Ј. С. Бах,
- Ц. Ф. Хендл, Ј. Хајдн,
- Ф. Менделсон, Ђ. Росини,
- Г. Форе и други композитори сличних извођачких захтева;

Соло песме композитора 19. века:

Ф. Шуберт, Р. Шуман,
 Ф. Менделсон, Ј. Брамс,
 Х. Волф, Е. Григ, Ф. Лист,
 В. Белини, Г. Доницети,
 Ђ. Росини, Ђ. Верди,
 Ж. Масне, Ш. Гуно,
 Е. Шабрије, Е. Шосон,
 Л. Делиб, Ж. Бизе, Г. Малер и други композитори сличних извођачких захтева;

Соло песме композитора 20. и 21. века:

К. Дебиси, Р. Штраус, Г. Форе, Х. Дипарк, Ф. Пуланк,
 М. Равел, Р. Ан, Е. Сати,
 Б. Бритн, В. Вилиамс,
 С. Барбер, С. Донауди,
 П. Тости, Е. Гранадос,
 Ф. Обрадорс, М. де Фаља и други композитори сличних извођачких захтева;

Соло песме српских композитора:

С. Бинички, И. Бајић,
 С. Христић, Ј. Маринковић,
 П. Коњовић, К. Бабић,
 М. Милојевић, Д. Големовић, С. Рајичић, Д. Деспич,
 М. А. Расински, Д. Радић,
 В. Миланковић, М. Мишевић, С. С. Ковачевић,
 М. Стојадиновић и други композитори сличних извођачких захтева;

Соло песме словенских композитора:

Ј. Хаце, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Готовац, Ј. М. Шкерјанц,
 М. Логар, П. И. Чајковски,
 Р. М. Глиер, С. Тањејев,
 Н. Римски-Корсаков, А. Дворжак, С. Рахмањин и други композитори сличних извођачких захтева;

Арија из опере, оперете или концертна арија:

К. В. Глук, В. А. Моцарт,
 Г. Доницети, Ђ. Росини,
 Ђ. Верди, В. Белини,
 Ђ. Пучини, Ш. Гуно, Ж. Масне, Ж. Бизе, Л. Делиб,
 Ж. Офенбах, П. И. Чајковски, Н. Римски-Корсаков,
 Б. Сметана, А. Дворжак,
 Ј. Штраус, Ф. Лехар,
 А. Саливан, Џ. Гершвин,
 И. Калман, П. Сорозабал,
 Ф. А. Барбиери, Р. Чапи,
 Г. Хименез и други композитори сличних извођачких захтева прилагођених узрасту и нивоу постигнућа ученика.

**МЕТОДИЧКО ДИДАКТИЧКО УПУТСТВО ЗА
 ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
 СОЛО ПЕВАЊЕ**

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. У том смислу, у настави соло певања неопходно је константно и на различите начине повезивати знања стечена на настави других предмета као и вештине везане за глуму, сценски покрет и књижевност.

Настава соло певања усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима литературе за сваки разред.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Предмет соло певања захтева врло посебан, специфичан приступ педагога сваком ученику обзиром на различитост по питању врсте гласа, личности, способности, заинтересованости и амбиције појединаца. Специфичност и тежина у остваривању овог програма је у томе што певач нема ни видљив ни опипљив инструмент на који може да пренесе своје звучне представе, он годинама прави инструмент од свог тела, развијајући осећај и везујући га за звук који производи.

Основа певачког инструмента јесте дах, и зато се пре тражења звука, почиње са вежбама за дисање уз правилно држање тела. На правилном дисању, постављању гласа, чистој интонацији, чврстом изговору сугласника, неговању фразе и интерпретацији треба инсистирати од почетка до краја школовања.

Техничке вежбе за поставку и развој гласа, вокализе које обрађују различите проблеме као и програм, треба усклађивати према способности и певачком узрасту ученика. У почетку вежбе су краће, мањег опсега, на вокалима који ученику најприродније звуче и у темпу у којем се најбоље осећа. Како се временом повећавају могућности ученика, тако је потребно додавати сложеније вежбе, са већим интервалима, трозвуке, четворозвуке, лествице, радити на легату, стакату и другим техникама као и покретљивости гласа и динамичком нијансирању.

Треба тежити уједначавању вокала и регистара, не губећи при том на дикцији, напротив, инсистирати на апођираним сугласницима као носиоцима звука. Глас се не сме форсирати ни вештачки бојити да би се убрзао напредак, напротив, треба следити природу и олакшати емисију тона користећи искључиво снагу даха и природну резонанцу за добијање звука. Наставник је дужан да му скрене пажњу да је његов глас јединствен и да не треба да имитира основне карактеристике туђег гласа или специфичан начин певања или извођења самог наставника и других певача.

Специфичност вокалне литературе је та што је писана на различитим страним језицима. Ученик у току свог школовања изучава два страна језика од којих је један обавезно италијански. Уколико се обрађује литература на језику који није у склопу обавезних предмета наставник је дужан да посебно обради текст у смислу његовог правилног изговарања и разумевања у циљу боље интерпретације.

Ниво техничке спремности и гласовне стабилности ученика треба проверавати на јавном наступу водећи рачуна о сценском изразу као посебном таленту, па најбоље ученике усмерити ка даљем школовању и усавршавању.

Нега вокалног апарата и музички бонтон

Глас је специфичан инструмент јер га користимо у свакодневном животу и зато је веома важно истаћи да брига о њему не почиње и не завршава се на часовима и наступима већ је један константан процес. У том смислу важна је превенција као и поступно развијање гласа према индивидуалним могућностима појединих ученика. Потребно је избегавати факторе који негативно утичу на стање вокалног апарата (бука, пушење, вика...). Препорука је се једном годишње превентивно оде на преглед код фолијатра. Поред неге гласа пажњу треба обратити и на комплетну физичку кондицију.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА ЗА СОЛО ПЕВАЧЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развије знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе.
Разред	Први/Други/Трећи/Четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – отпева без прекида и задржавања задати нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – анализира, правилно чита и акцентује литерарни текст; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуралне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна вокална дела и певачке деонице у камерним и хорским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу нотног и литерарног текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије. Снажљивост и брзо реаговање. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе. Упознавање са вокалним деоницама у камерној и хорској литератури. ЛИТЕРАТУРА* налази се испод табеле по разредима
Обавезни минимум програма: За први и други разред: а) 12 лакших вокализа без текста и са текстом на италијанском језику; б) 12 лакших композиција старих мајстора из периода ренесансе и барока. За трећи и четврти разред: а) 10 композиција из периода класицизма и романтизма; б) 10 лакших композиција српских и словенских композитора; в) две композиције предвиђене програмом за камерно музицирање; г) две композиције за хор.		

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА*

Први разред

– Лакше вокализе без текста и са текстом на италијанском језику: Ф. Абт, Ј. Цајдлер, Н. Вакаи и други композитори сличних извођачких захтева

– Лакше композиције старих мајстора из периода ренесансе и барока: А. Калдара, Ђ. Каћини, А. Фалкониери, П. П. Бенчини, А. Скарлати и други композитори сличних извођачких захтева.

Други разред

– Захтевније вокализе без текста и са текстом на италијанском језику: Ј. Цајдлер, Н. Вакаи, Ђ. Конконе: оп. 9, С. Маркези и други композитори сличних извођачких захтева;

– Захтевније композиције старих мајстора: А. Скарлати, Ђ. Карисими, Ђ. Качини, Ђ. Ђордани, Ђ. Бонончини, А. Фалкониери,

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ри, Ђ. Б. Перголези, Г. Ф. Хендл, Х. Персел и други композитори сличних извођачких захтева.

Трећи разред

– Композиције из периода класицизма и романтизма: В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ј. Хајдн, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, Е. Григ, Ф. Лист, В. Белини, Г. Доницети, Ж. Маснеи други композитори сличних извођачких захтева;

– Лакше композиције српских и словенских композитора: И. Бајић, Д. Јенко, Ј. Маринковић, М. И. Глинкаи други композитори сличних извођачких захтева;

– Дуети из периода барока и романтизма;

– Лакше хорске композиције.

Четврти разред:

– Композиције српских и словенских композитора: И. Бајић, Д. Јенко, Ј. Маринковић, М. Милојевић, П. Коњовић, К. Бабић, Д.

Големовић, С. Рајичић, Д. Деспић, М. А. Расински, Д. Радић, В. Миланковић, М. Мишевић, С. С. Ковачевић, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Хаце, М. И. Глинка, С. Рахмаџинов, П. И. Чајковски, Н. Римски-Корсаков, А. Дворжак и други композитори сличних извођачких захтева;

– Композиције 20. и 21. века са различитих говорних подручја: К. Дебиси, Р. Штраус, Г. Форте, Х. Дипарк, Ф. Пуланк, М. Равел, Р. Ан, Е. Сати, Б. Бритн, В. Вилиамс, С. Барбер, С. Донауди, П. Тости, Е. Гранадос, Ф. Обрадос, М. де Фаља и други композитори сличних извођачких захтева

– Дуети из периода барока и романтизма;
– Хорске композиције.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА – СОЛО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет читање с листа повезан је са главним предметом, предметом камерна музика и предметом хор што и треба имати у виду приликом остваривања плана и програма. Несумњиво је да је овај предмет уско повезан и са другим музичким предметима: солфеџо, теорија музике, хармонија, контрапункт, музички облици и историје музике.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставу треба изводити у паровима. Знања стечена на часовима овог предмета треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси.

Наставу читања с листа треба започети најједноставнијим вежбама, вокализама и композицијама старих мајстора које се раде у нижим разредима основне музичке школе. Најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст – без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, пулс уједначен – у оном темпу у коме се могу извести претходни захтеви. Погрешно отпеване ноте могу се толерисати и због њих не треба прекидати читање. Пре почетка певања ученику треба допустити да прегледа нотни и евентуално литерарни текст задате композиције (тоналитет, предзнаци, модулације, текст на италијанском језику....). Када се код ученика учврсти способност непрекидног кретања кроз композицију и потпуно правилног ритмизирања, могу му се постављати детаљнији захтеви у вези са темпом, и са комплетним музичким изражавањем – фразирање, динамика, артикулација, боја, дикција....

Постепено ширити опсег читаног текста. Настава подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику са којом се срећемо у музичкој литератури и, свакако, како је решити и превазићи. Пракса треба да омогући ученику његово несметан рад над композицијама код куће, на часу, на пробама хора и камерних ансамбала. Кроз четири године обуке на овом предмету техника „прима виста” треба да буде рутинска и уобичајена ствар као саставни и неодвојиви део културе ученика са средњим образовањем.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, и практична примена на настави главног предмета, камерне музике и хора.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Флаута је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Издржавање тонова, рад на уједначавању регистара. Флексибилност амбажуре и лепота тона. Рад на аликвотним низовима као основа рада на проширеној техници. Вежбе за развој технике прстију, хроматика. Меморисање текста – врсте и начини. Артикулације и динамика. Музичка агогика, фразирање, инвенција. Различите музичке форме и интерпретација различитих стилова. Систематско и правилно вежбање.</p> <p>Скале Дурске и молске лествице до пет предзнака. Темпо извођења $\theta = 88-112$.</p> <p>Поставка лествице, велико разлагање /развијање, акорди (тонични квинтакорд и доминантни/умањени септакорд) са разлагањем у обиму две октаве, терце, у низу и дупле, хроматска лествица. Хроматске лествице у целом регистру инструмента, у различитим ритмичким моделима (триоле, шеснаестине, квинтоле и секстоле), са развијањем, са метрономом.</p> <p>Техничке вежбе – П. Тафанел – Ф. Гобер: VII део Комплетне методе, вежбе: 1, 2, 5, 7; – Т. Вај: Техника – Ц. Гилберт: Секвенце Тонске вежбе – Ц. Гилберт: Флексибилност – Т. Вај: Тон – М. Моиз: „О звучности” – К. Монтафија: Метода</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<ul style="list-style-type: none"> – самостално вежба, поштујући одређене процедуре; – истражује начине чистог свирања и свесно коригује интонацију; – контролише квалитет тона у свим регистрима; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – учествује на јавним наступима концертима, такмичењима; – изведе задате композиције напамет соло и уз пратњу клавира; – испољава самопоуздање и музичалност кроз интерпретацију; – критички вреднује изведене композиције; – свирањем у различитим камерним ансамблима примењује принцип узајамног слушања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – поштује музички бонтон. 		
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – дурске и молске скале до пет предзнака – две различите школе етида – четири композиције уз клавирску пратњу – најмање једна соната и један концерт 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су четири јавна наступа у току школске године – по два у сваком полугодишту</p>		
<p>Програм испита</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 дурска и 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида (изводи се из нота) – 1 мелодијска етида (изводи се из нота) – 1 композиција уз клавирску пратњу (напамет) 		

Кључне речи: флексибилност амбажуре, техника прстију, уједначавање регистара, физичка и ментална издржљивост.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- М. Моиз: Мале мелодијске етиде
- Л. Друе: Етиде
- Е. Келер: Романтичне етиде, оп. 66
- Е. Келер: Етиде оп. 33, друга свеска
и друге етиде сличног садржаја и тежине, које обрађују све важне аспекте свирања.

Сонате

- Г. Ф. Хендл: Сонате у е-молу (Хале), а-молу (Хале), Ге-дуру, Еф-дуру, а-молу
- Л. Винчи: Соната у Де-дуру
- Б. Марчело: Сонате, избор
- А. Вивалди: Верни пастир, избор
- Ж. Б. Леје: Соната у Еф-дуру
и друга циклична дела сличног садржаја и степена тежине.

Концерти

- Л. Бокерини: Концерт у Де-дуру
- К. Стамиц: Концерт у Де-дуру
- А. Вивалди: Избор концерата
- Л. Хофман – Ј. Хајдн: Концерт у Де-дуру

- П. Г. Буфардин: Концерт у е-молу
- М. Блаве: Концерт у а-молу

Комади

- В. А. Моцарт: Анданте у Це-дуру
- Ђ. Росини: Анданте и Алегро
- Ф. Шопен: Варијације на Росинијеву тему
- А. Ф. Доплер: Берсеза
- А. Ф. Доплер: Мазурка оп. 16
- В. Поп: Мађарска рапсодија
- Б. Годард: Алегрето. Идила
- Е. Келер: Северна звезда
- М. Бертомије: Романтична свита
- Ж. Муке: Пан
- В. Тобер: Берсеза
- Е. Боца: Вече у планини
- А. Гргин: Мала прича: Алегрето. Идила
- Е. Келер: Северна звезда
- М. Бертомије: Романтична свита
- Ж. Муке: Пан
- В. Тобер: Берсеза
- Е. Боца: Вече у планини
- А. Гргин: Мала прича
- Д. Радић: Песма и игра

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Флаута је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Издржавање тонова, рад на уједначавању регистара. Рад на флексибилности амбажуре, лепоти тона. Рад на аликвотним низовима као основа рада на проширеној техници. Вежбе за развој технике прстију, хроматика. Вежбе за артикулације: нон-легато, стакато, тенуто, маркато, потрато; Вежбе за развој динамичког дијапазна инструмента; динамике. Свирање цикличних форми. Музичка агогика, фразирање, инвенција. Различите музичке форме, интерпретација различитих стилова. Просвиравање репертоара на преслушавањима, интерним и јавним часовима, као и концертима организованим у ту сврху.</p> <p>Скале: Све дурске и молске лествице квинтног и квартног круга. Темпо извођења $\theta = 108-120$ Поставка лествице, велико разлагање/развијање, акорди (тонични квинтакорд и доминантни/умањени септакорд) са разлагањем у обиму две октаве, терце, у низу и дупле, хроматска лествица. Хроматске лествице у целом регистру инструмента, у различитим ритмичким моделима (триоле, шеснаестине, квинтоле и секстоле) са развијањем, са метрономом.</p> <p>Техничке вежбе – П. Тафанел – Ф. Гобер: VII део Комплетне методе, вежбе: 1, 2, 5, 7, 10; – М. Моиз: Дневне вежбе А, Б. – Т. Вај: Техника. – Ц. Гилберт: Секвенце – Рајхарт: 7 дневних вежби – П. Л. Граф: Check up – 20 основних студија</p> <p>Тонске вежбе – Ц. Гилберт: Флексибилност – Т. Вај: Тон – М. Моиз: „О звучности“ – К. Монтафија: Метода</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
– континуирано вежба и свесно планира дневни рад који обухвата рад на тону, техници и репертоару; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева код самосталног вежбања; – примењује одређене процедуре у побољшању моторике; – контролише квалитет тона у свим регистрима; – свесно коригује интонацију, кроз примену аликвортних низова и истражује начине чистог свирања; – примењује различите артикулације у зависности од природе композиције – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – изведе задане композиције напамет, поштујући три елемента, аналитички, меморијски, визуелни; – учествује на јавним наступима концертима, такмичењима; – испољава самопоуздање и музичалност кроз интерпретацију; – критички вреднује изведене композиције; – свирањем у различитим камерним ансамблима примењује принцип узајамног слушања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – поштује музички бонтон.		
<p>Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале – Избор техничких вежби – Две различите школе етида; – Четири композиције уз клавијску пратњу – Две сонате – Један концерт (сва три става), са каденцом.</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године. По два у сваком полугодишту.</p>		
<p>Програм испита – 1 дурска и 1 молска скала напамет – 1 техничка етида (из нота) – 1 мелодијска етида (из нота) – 1 композиција уз клавијску пратњу (напамет)</p>		

Кључне речи: флексибилност амбажуре, техника прстију, уједначавање регистара, физичка и ментална издржљивост.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Ђ. Гариболди: Велике етиде оп. 134.
 - Л. Друе: 25 етида
 - Е. Келер: оп. 33, свеска II, III избор
 - Ј. Андерсен: 24 етида оп. 33.
 - Ј. Хекер: 24 етиде оп. 6.
- и друге етиде сличног садржаја и тежине, које обрађују све важне

Сонате

- Ј. С. Бах: Соната у Це-дуру
- В. А. Моцарт: Соната у Це-дуру
- Ј. Ј. Кванц: Сонате, избор
- Г. Ф. Хендл: Соната у е-молу, HWV 379;
- Г. Ф. Телеман: 12 фантазија за флауту соло (избор)
- Г. Ф. Телеман: Свита у а-молу

- Г. Доницети: Соната
- Ф. М. Верачини: Соната бр. 2.
- Л. Винци: Соната у Де-дуру
- А. Вивалди: Сонате из збирке „Верни пастир”
и друга циклична дела сличног садржаја и степена тежине.

Концерти

- К. Штамиц: Концерт у Це-дуру
- Ђ. Б. Перголези: Концерт у Ге-дуру
- К. В. Глук: Концерт у Ге-дуру
- А. Вивалди: Концерт оп. 10, бр. 6.
- Л. Бокерини: Концерт у Де-дуру
- Ф. А. Реслер-Росети: Концерт у Де-дуру

Комади

- Б. Мартину: Скерцо
- А. Русел: Анданте и Скерцо;
- Ф. Шопен: Варијације на Росинијеву тему
- М. Бертомије: Романтична свита
- Ж. Мук: Пан
- В. Поп: Мађарска рапсодија
- Л. Ган: Анданте и Скерцо
- Џ. Рутер: Античка свита (Избор ставова)
- Г. Форе: Комад (Ріесе)
- О. Маха: Варијације за флауту и клавир
- К. Штамиц: Осам каприча за флауту соло
- А. Онегер: Игра коза
- З. Вауда: Ноктурно
- З. Вауда: Естампа за флауту соло;
- З. Вауда: Снови за флауту соло.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Флаута је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално вежба, поштујући одређене процедуре; – свесно коригује интонацију; – самостално примењује и бира различите начине решавања техничких и музичких захтева код самосталног вежбања; – контролише квалитет тона у свим регистрима; – користи динамичко нијансирање; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – аналитички приступа композицији, у смислу корелације са другим предметима; – јасно интерпретира композиције које су стилски различите; – учествује на јавним наступима; – изведе задане композиције напамет, поштујући три елемента, аналитички, меморијски, визуелни; – испољава самопоуздање и музикалност кроз интерпретацију; – критички вреднује изведене композиције; – свирањем у различитим камерним ансамблима примењује принцип узајамног слушања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Изддржавање тонова, рад на уједначавању регистара. Рад на флексибилности амбажуре, лепоти тона. Рад на аликвотним нивозима као основа рада на проширеној техници. Вежбе за развој технике прстију, хроматика. Развијање дисциплине у поштовању артикулације и динамике. Свирање цикличних форми. Музичка агогика, фразирање, инвенција. Различите музичке форме, интерпретација различитих стилова. Просвиравање репертоара на преслушавањима, интерним и јавним часовима, као и концертима организованим у ту сврху.</p> <p>Скале Све дурске и молске лествице. Темпо извођења $\theta = 120-134$ Поставка лествице, велико разлагање /развијање, акорди (тонични квинтакорд и доминантни/умањени септакорд) са разлагањем у целом регистру инструмента, терце, у низу и дупле, хроматска лествица. Хроматске лествице у целом регистру инструмента, у распону c_1-c_4, различитим ритмичким моделима (триоле, шеснаестине, квинтоле и секстоле), развијено, са метрономом.</p> <p>Техничке вежбе – П. Тафанел – Ф. Гобер: VII део Комплетне методе, – М. Мојс: Скале и арпеђа – М. Мојс: Механизам хроматике – М. Мојс: Дневне вежбе – Ц. Гилберт: Техника флексибилности</p> <p>Тонске вежбе – М. Мојс: О звучности – Т. Вај: Тон – М. Моиз: Школа артикулације – П. Л. Граф: Флаута пева – Ф. Бернол: Техника амбажуре – Т. Вај: Вибрато – Ц. Галвеј: Усвиравање – П. Л. Граф: Check up, 20 основних студија</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале – Хроматске скале у пуном регистру инструмента – Техничке вежбе, обавезни минимум осам одабраних вежби – Две различите школе етида – Четири композиције уз клавирску пратњу – Две сонате – Један концерт – Један соло комад, изведен јавно, по избору 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године. По два у сваком полугодишту.</p>		
<p>Програм испита</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 дурска и 1 молска скала напамет – 1 техничка етида (из нота) – 1 мелодијска етида (из нота) – 1 композиција уз клавирску пратњу (напамет) – Два става сонате или први став концерта (из нота) 		

Кључне речи: флексибилност амбажуре, техника прстију, уједначавање регистара, физичка и ментална издржљивост.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- Гариболди: Велике етиде оп. 134.
 - Е. Келер: 30 виртуозних етида, оп. 75, избор
 - Е. Келер: Етиде, оп. 33, II, III свеска
 - Т. Бем: 24 каприса оп. 26
 - Б. Фирстенау: 24 етиде оп. 125
 - Ф. Шиндлер: 24 Бахове студије
 - Ј. Андерсен: 24 етиде, оп. 63
 - А. Пијацола: Танго етиде, избор
- и друге етиде сличног садржаја и тежине, које обрађују све важне

Сонате

- Ј. С. Бах: Соната у Е-дуру, Ес-дуру
 - К. Ф. Е. Бах: Соната у а-молу за флауту соло
 - Г. Ф. Телеман: 12 фантазија за флауту соло (избор)
 - Ј. С. Бах: Свита у ха-молу
 - М. Блаве: Сонате оп. 2, бр. 4 и 6.
- и друга циклична дела сличног садржаја и степена тежине.

Концерти

- В. А. Моцарт: Концерт у Це-дуру
- Г. Ф. Телеман: Концерт у Де-дуру
- В. Блодек: Концерт у Де-дур
- Ф. Девијен: Концерт у Ге-дуру
- Г. Албиниони: Концерт у Ге-дур

Комади

- К. Сен-Санс: Оделет
- В. А. Моцарт: Рондо
- К. Дебиси: Сиринкс
- М. Арнолд: Фантазија за соло флауту
- А. Вебер: Скерцето
- А. Жоливе: Фантазија-каприс
- К. Рајнеке: Балада
- Ж. Бизе: Интермецо и Сегедиља
- Л. Ган: Анданте и скерцо
- С. Шаминад: Кончертино
- А. Ф. Доплер: Мађарска фантазија, оп. 26
- Г. Форте: Конкурсни комад
- Р. Шуман: Три романсе
- О. Маха: Варијације за флауту и клавир
- Ж. Ибер: Комад за флауту соло
- П. О. Феро: Три комада за флауту соло
- М. Мара: Шпанске фолије (флаута соло)
- А. Гргин: Капричо за соло флауту

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Флаута је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Изддржавање тонова, рад на уједначавању регистара. Даљи рад на флексибилности амбажуре, лепоти тона. Рад на аликвотним низовима као основа рада на проширеној техници. Вежбе за развој технике прстију, хроматика. Артикулације и различити удари језика (дупли, троструки језик, лепршави језик). Поштовање динамичких ознака. Свирање цикличних форми. Музичка агогика, фразирање, инвенција. Аналитички, меморијски, визуелни елементи учења напамет. Различите музичке форме, интерпретација различитих стилова. Просвиравање репертоара на преслушавањима, интерним и јавним часовима, као и концертима организованим у ту сврху. Скале: Све дурске и молске лествице, у пуном обиму инструмента, на што више начина. Темпо извођења $\theta = 120$ и више. Поставка лествице, велико разлагање /развијање, акорди (тонични квинтакорд и доминантни/умањени септакорд) са разлагањем у обиму две октаве, терце, у низу и дупле, хроматска лествица. Хроматске лествице у целом регистру инструмента, у распону $\text{c}_1\text{--c}_4$, различитим ритмичким моделима (триоле, шеснаестине, квинтоле и секстоле), развијено, са метрономом. Техничке вежбе – П. Тафанел – Ф. Гобер: Комплетна метода – М. Моиз: Скале и арпеђа – М. Моиз: Механизам хроматике – М. Мојс: Дневне вежбе – Ј. Ердег: Техничке вежбе, IV свеска. Тонске вежбе – М. Моиз: О звучности – Т. Вај: Тон – М. Моиз: Школа артикулације – П. Л. Граф: Флаута пева – Ф. Бернолд: Техника амбажуре – Т. Вај: Вибрато – Ц. Гелвеј: Усвиравање – П. Л. Граф: Check up-20 основних студија ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле
– самостално креира план вежбања, користећи познату литературу; – свесно коригује интонацију, истражује начине чистог свирања; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева код амосталног вежбања; – контролише квалитет тона у свим регистрима; – примењује динамички дијапазон инструмента у свим регистрима; – користи све врсте артикулација тона; – у интерпретацији примењује стилска обележја; – учествује на јавним наступима; – испољава самопоуздање и музикалност кроз интерпретацију; – свира задате композиције, напамет, соло и уз пратњу клавира; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – критички вреднује изведене композиције; – свирањем у различитим камерним ансамблима примењује принцип узајамног слушања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале – Хроматске скале у пуном опсегу инструмента – Осам техничких вежби – Две различите школе етида – Четири композиције уз клавирску пратњу – Један концерт – Једна соната по избору – Соло композиција, по избору		
Јавни наступи: Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године. По два у сваком полугодишту.		
Матурски испит		

Кључне речи: флексибилност амбажуре, техника прстију, уједначавање регистара, физичка и ментална издржљивост.

ЛИТЕРАТУРА*

Етиде

- В. де Микелис: 24 етиде оп. 25
 - П. Тафанел-Ф. Гобер: 12 великих виртуозних етида
 - Е. Келер: Етиде оп. 75, виртуозне етиде, избор
 - Ј. Андерсен: 24 етиде техника други део, оп. 63
 - Ф. Шиндлер: 24 Бахове студије
- и друге етиде сличног садржаја и тежине, које обрађују све важне

Сонате

- Ј. С. Бах: Соната у е-молу
- Ј. С. Бах: Паргита у а-молу за флауту соло (факултативно)
- Ј. С. Бах: Соната у ге-молу
- Г. Ф. Телеман: 12 фантазија за флауту соло (избор)

- В. А. Моцарт: Сонате
 - Л. Либерман: Соната
- и друга циклична дела сличног садржаја и степена тежине.

Концерти

- В. А. Моцарт: Концерт у Ге-дуру
- В. А. Моцарт: Концерт у Де-дуру (факултативно)
- В. Блодек: Концерт у Де-дуру
- Ј. Ј. Кванц: Концерт у Ге-дуру
- К. Рајнеке: Концерт у Де-дуру
- Ж. Ривије: Концерт

Комади

- С. Шаминад: Кончертино
 - А. Вебер: Скерцето
 - К. Рајнеке: Балада
 - А. Перилу: Балада
 - Г. Форе: Фантазија оп. 79
 - Ж. Хи: Фантазија
 - Ф. Гобер: Ноктурно и АлLEGRO скерцандо
 - Ф. Борне: Кармен фантазија
 - А. Ф. Доплер: Мађарска фантазија, оп. 26
 - П. Озгијан: Концертантна свита,
 - Ф. Шуберт: Интродукција, тема и варијација оп. 1
 - Ф. Мартен: Балада
 - Д. Деспић: Партига оп. 60 за флауту соло
 - М. Штаткић: Скерцо
 - М. Штаткић: Имаж
 - Л. Лоренцо: Каденца за соло флауту
 - К. Зграја: Три виртуозне фламенко студије, избор
 - Е. Боца: Арабеске за соло флауту;
 - Ј. Ибер: Комад (Ріесе)
 - Н. Паганини: Каприси за соло флауту,
- и друга дела сличне садржине.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Обоа је да код ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и иницијативност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи тонски опсег бе-еф3; – изводи правилно тонске вежбе за развој и обликовање тона; – користи вибрато; – свира све лествице у различитим артикулацијама; – самостално се штимује и контролише интонацију у току свирања; – примењује знање из нотне писмености на композиције које изводи; – самостално организује своје дневно вежбање; – изражајно свира напамет соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – посећује концерте и друге музичке манифестације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за обликовање квалитетног тона и интонације у свим регистрима. Рад на звучности инструмента. Усавршавање технике језика. Вежбе за синхронизацију прстију и језика. Рад на музичкој фрази. Тонски опсег бе-еф 3 Скале Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама. Хроматска скала бе-еф 3у шеснаестинама. Етиде – Видеман: 37 етида – Х. Брод: Етиде и сонате, први део – Л. Блезе: Техника обое – први део или етиде сличне тежине Комади – Корели-Барбироли-Концерт Еф-дур – Т. Албиниони – Концерти Де-дур, Бе-дур, – Р. Шуман – Романса бр. 1 – Р. Хофман – Мали комади за обоу и клавир. (арије, романсе, серенаде или композиције сличне тежине)
Обавезни минимум програма		
две школе етида (по 10 из сваке школе етида), 4–5 комада		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа		
Програм испита:		
1. Једна дурска и једна молска скала 2. Две етиде различитог карактера 3. Једна композиција са клавиром Композиција са клавиром изводи се НАПАМЕТ.		

Кључне речи: тон, вибрато, техника, интонација, организација, наступи, слушање музике.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Обоа је да код ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи тонски опсег бе-еф 3; – правилно изводи тонске вежбе; – користи вибрато; – изводи све лествице у различитим артикулацијама; – истражује начине чистог свирања и свесно коригује интонацију; – примени стечено знање на новом музичком материјалу – организује своје дневно вежбање – интерпретира композиције у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – коментарише дела која свира и слуша; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике; – поштује музички бонтон. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе за обликовање квалитетног тона и интонације у свим реги-стрима. Рад на звучности инструмента. Усавршавање технике језика. Микродинамика. Рад на сложеним ритмичким и техничким елементима. Анализа стилских карактеристика дела која се изводе. Тонски опсег бе-еф 3.</p> <p>Скале Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама. Хроматска скала бе-еф 3у шеснаестинама.</p> <p>Етиде – Блат-11 етида – Блат-25 етида – Л. Блезе – Техника обоа, друга дела или етиде сличне тежине</p> <p>Комади – Ж. Б. Леје – Соната Це-дур – Д. Чимароза – Концерт Це-дур – Г. Ф. Хендл – Соната це-мол – Ш. Колен – Соло за конкурс бр. 2, бр. 3 – Р. Шуман: Романса бр. 3 – Ф. Форе: Граве и алетро Ђокозо И друге композиције сличне тежине</p>
Обавезни минимум програма две школе етида (по 10 из сваке школе етида), 2 циклична дела, 2 комада		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа		
Програм испита: 1. Једна дурска и једна молска скала 2. Две етиде различитог карактера 3. Два става сонате или концерта, или комад уз клавирску пратњу Соната, концерт или комад изводи се НАПАМЕТ		

Кључне речи: тон, вибрато, техника, интонација, организација, стил, интерпретација наступи, слушање музике.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Обоа је да код ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи тонски опсег бе-ге 3; – правилно изводи вежбе за обликовање тона; – примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева код самосталног вежбања; – интонативно чисто изводи композиције; – континуирано вежба и свесно планира дневни рад који обухвата рад на тону, техници и репертоару; – користи технике меморисања текста; – испољава самопоуздање и музикалност кроз интерпретацију; – критички вреднује изведене композиције; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње – посећује концерте и друге музичке манифестације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Обликовање квалитетног тона и интонације у свим регистрима. Рад на звучности инструмента. Усавршавање технике језика. Уједначеност квалитета тона у свим регистрима. Тонски опсег бе-ге3.</p> <p>Скале Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама. Хроматска скала бе-ге 3 у шеснаестинама.</p> <p>Етиде – Шмит – први део – Шмит – други део – Ферлинг – 18 етида</p> <p>Комади – Г. Ф. Телеман: Соната а-мол – Б. Марчело: Концерт де-мол – Т. Албинони: Концерт де-мол – Р. Петровић: Сонатина – М. Дринг: <i>Италијански плес</i> – Ш. Колен: Соло за конкурс бр. 2, бр. 3 – Ж. Ибер: <i>Тунис Нефта</i> – Р. Шуман: Романса бр. 2 И друге композиције сличне тежине</p>
Обавезни минимум програма		
две школе етида (по 10 из сваке школе етида), два циклична дела и два комада		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Једна дурска и једна молска скала 2. Две етиде различитог карактера 3. Два става сонате или концерта или комад уз клавирску пратњу Соната, концерт или комад изводи се напамет.		

Кључне речи: тон, вибрато, техника, интонација, наступи, слушање музике.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Обоа је да код ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, развије своју креативност и инвентивност кроз свирање и импровизацију градећи своју уметничку личност кроз соло, камерно и оркестарско свирање, припремајући се тако за наставак уметничког образовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – свира подједнако звучно и квалитетно у различитим регистрима; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – самостално анализира и интерпретира композиције у стилу епохе и композитора; – креативно се изражава кроз музику; – испољава самопоуздање и музикалност кроз интерпретацију; – критички вреднује изведене композиције; – свирањем у различитим камерним ансамблима примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – посећује концерте и друге музичке манифестације.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за обликовање квалитетног тона и интонације у свим регистрима. Рад на звучности инструмента. Усавршавање технике језика. Рад на креативности и индивидуалности. Свирање у различитим ансамблима. Опсег бе-ге3. Скале Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама. Хроматска скала бе-ге 3у шеснаестинама. Етиде – Луфт: Етиде за обоу – Ферлинг: 48 етида или друге етиде сличне тежине Комади – Ј. Хајдн: Концерт Це-дур – Л. А. Лебрун: Концерт де-мол – Ф. Крамар: Концерт Еф-дур – В. А. Моцарт: Концерт Це-дур – Г. Ф. Телеман: Соната е-мол – Ј. Н. Хумл: Интродукција, тема и варијације оп. 102 – А. Понкиели: Пиколо концертино – Д. Деспић: Менует – И. Петрић: Сонатина – Е. Боца: <i>Конте насторал</i> и/или композиције сличне тежине
Обавезни минимум програма две школе етида (по 10 из сваке школе етида), један концерт и два комада		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, вибрато, техника, интонација, уједначеност регистара, наступи, слушање музике.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета кларинет је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступали и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од е мало до ге3; – контролише дисање, односно узимање ваздуха током свирања; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – контролише интонацију у току свирања; – користи технике меморисања текста; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са трозвучима и четворозвучима свирати разложено у темпу</p> <p> = 70.</p> <p>Хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: Ж. К. Лефевр: Метода за кларинет II А. Перие: 20 етида К. Баерман: 24 етиде оп. 63</p> <p>Комади: Ј. Е. Бара: <i>Комад у ге-молу</i> З. Фибих: <i>Селанка</i> М. Делжудис: <i>Егзотична песма</i></p> <p>Концерти: Штамиц: <i>Концерт бр. 3. Бе-дур</i> Л. А. Кожелух: <i>Концерт Ес-дур</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 2 комада уз пратњу клавира – Један концерт (цео) 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима – 2 етиде различитог карактера – Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет) 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета кларинет је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступали и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од е мало до ге3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контрола прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Музичка фраза. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са трозвучима и четворозвучима свирати разложено у темпу</p> <p> = 80.</p> <p>Хроматска скала од е–г3.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: К. Баерман: 24 етиде оп. 63 А. Клозе: Вежбе за сваки дан 1–60 Гамбаро: 21 капричо</p> <p>Комади: Е. Авон: <i>Идила</i> Е. Боца: <i>Ариа</i> Л. Блеман: <i>Болеро</i></p> <p>Циклично дело: Н. Р. Корсаков: <i>Концерт Ес-дур</i> Г. Ф. Хендл: <i>Соната</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 2 комада уз прању клавира – један концерт (цео) или циклично дело 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 2 етиде различитог карактера – Комад уз прању клавира (изводи се напамет) 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета кларинет је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступали и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од е мало до ге3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контрола прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стаката. Динамика. Музичка фраза. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са трозвучима и четворозвучима свирати разложено у темпу</p> <p> = 90.</p> <p>Хроматску скалу свирати од е–а₃</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: А. Клозе: 20 карактеристичних етида А. Перие: 331 етида Ж. Лансло: 33 етиде Комади: Х. Баерман: <i>Адађо</i> Ж. Моке: <i>Конкурсни соло</i> Г. Доницети: <i>Концертно</i> Концерти: Ф. А. Хофмајстер: <i>Концерт Б-дур</i> К. Штамиц: <i>Концерт Ес-дур бр. 11</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 3 комада уз пратњу клавира 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са тоничним, доминантним и умањеним септакордима у распону три октаве – 2 етиде различитог карактера – Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет) 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета кларинет је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступали и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од е мало до ге3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контрола прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стаката. Динамика. Музичка фраза. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са трозвучима и четворозвучима свирати разложено у темпу</p> <p> = 100.</p> <p>Хроматску скалу свирати од е–а₃</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: А. Клозе: 20 карактеристичних етида Е. Кавалини: 30 етида А. Перие: 331 етида К. Розе: 32 етиде</p> <p>Комади: А. Рабо: <i>Конкурски соло</i> Б. Брун: <i>4 Минијатуре</i> Л. Кајзак: <i>Кантилена</i> Д. Деспих: <i>9 комада</i></p> <p>Концерти: К. М. Вебер: <i>Концертино</i> Ф. В. Крамарж: <i>Концерт оп. 36, Ес-дур</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале разложено са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 2 комада уз пратњу клавира – концерт 		
Јавни наступи		
Обавезна су 4 јавна наступа у току године		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета фагот је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступ али и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б контра до ц два; – контролише дисање тј. узимање ваздуха током свирања; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – контролише интонацију у току свирања; – користи технике меморисања текста; – свира у тенор кључу; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Постизање флексибилности амбажуре у свим регистрима. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу</p> <p> = 70.</p> <p>Хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде и техничке вежбе – J. Weissenborn etide трећа свеска – Pivonka etide – P. Ristić dnevne i tehnicke vežbe – K. Dahl dnevne i tehnicke vežbe Етиде и техничке вежбе по избору професора</p> <p>Комади: – J. Weissenborn – romansa – M. Stahuljak – рондо за фагот и клавир оп. 21 br. 2 – M. Correte – соната – B. Trudić – скерцо – J. Weisendorf – тема са варијацијама – C. Stamitz – концерт за фагот и оркестар у F дуру</p> <p>И композиције сличне тежине по избору и процени наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 15 етида – 3 комада уз пратњу клавира</p>		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (дурске и молске скале до 4 предзнака и једна техничка етида).</p>		
<p>Испитни програм – Једна дурска и једна молска скала са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, терцама, квартама и разложеном скалом. – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет)</p>		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета фагот је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступ али и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б контра до ц2; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – свира у тенор кључу; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узajамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Постизање флексибилности амбажуре у свим регистрима. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу. $\theta \square = 80$. Хроматска скала од е–г3.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде и техничке вежбе – J. Weissenborn – етиде – J. Neukirchner – етиде – K. Dahl – дневне и техничке вежбе – P. Ristić – техничке вежбе Етиде других аутора по избору наставника Комади: – A. Vivaldi – соната у а молу – J. Weissenborn капричо – B. Bjelinski – две инвенције – M. Glinka – путничкова срећа – L. Milde – анданте или романса – C. Stamitz – концерт за фагот и оркестар у еф дуру – Logo – свита – Vivaldi – концерт у а молу – Lindpentner – концертно</p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 15 етида – 3 комада уз пратњу клавира 		
Јавни наступи		
<ul style="list-style-type: none"> Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (дурске и молске скале до 5 предзнака и једна техничка етида). 		
Испитни програм		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са свим наведеним елементима – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет) 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета фагот је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступ али и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б контра до де2; – свира аликвоте – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узajemног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Постизање флексибилности амбажуре у свим регистрима. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стаката. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, разложене терце, кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу $\theta \square = 90$. Хроматску скалу свирати кроз цео опсег инструмента</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: – J. Weissenborn – свеска 2 од 8 од 25 до 40 – O. Burdo – велика комплетна метода – Kopraš – етиде II део – Milde – етиде од 24 од 1 о 10 – K. Dahl – дневне и техничке вежбе – Obrado – техничке вежбе</p> <p>Комади, концерти, свите, сонате: – Kolomic – скерцо – David – концертино – Hilmera – кон уморо – C. Rene – соло де концерт – G. P. Телеман – соната за фагот у еф молу – Boismortier – соната за фагот у г молу – F. Mendelson – песма без речи у е дуру – Reichenauer – концерт за фагот у це дуру – A. Vivaldi – један концерт по избору наставника – J. B. Vanhal – концерт у це дуру – O. Basza – багатела</p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 3 комада уз пратњу клавира 		
Јавни наступи		
<p>Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (све дурске и молске скале, једна техничка етида и једна мелодијска етида).</p>		
Испитни програм		
<ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са свим елементима – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет) 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета фагот је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и формирање музичке личности за самосталан јавни наступ али и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Постизање флексибилности амбажуре у свим регистрима. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стаката. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон. Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, разложене терце, кварте, разложене кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу $\text{♩} = 100$. Хроматску скалу свирати од е–а, ЛИТЕРАТУРА Етиде – Milde – етиде оп 24 од 11 до 24 – Milde – етиде оп 25, 10 етида – Neukirchner – етиде уз пратњу клавира – K. Dahl – дневне и техничке вежбе Комади, концерти, свите, сонате: – Pierre – соло де конкурс – Grgin – мала свита – G. Grovlez – сичилијана и алегро – V. Mikalauskas – интродукција – O. Mirosnikov – скерцо – Hindemit – соната – Fasch – соната – Hummel – концерт за фагот – Mozart – концерт за фагот у бе дуру – Vivaldi – један концерт по избору наставника – C. M. Weber – концерт за фагот у еф дуру – Danzi – концерт за фагот – Ž. Smalys – фигаро варијације за соло фагот – Ž. Smalys – јутарња песма – E. Galliard – соната Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б мало до а3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Сматра технике (све дурске и молске скале и један став концерта или циклочног дела)		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	САКСОФОН
Циљ	Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б мало до фис3; – контролише дисање тј. узимање ваздуха током свирања; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – контролише интонацију у току свирања; – користи технике меморисања текста; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контрола прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, кварте, тонични трозвуци и доминантни/умањени четворозвуци, разложени трозвуци и четворозвуци у темпу</p> <p> = 70.</p> <p>Хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде и техничке вежбе – Ж. М. Лондекс – Техничке вежбе, 1. и 2. књига – М. Мул. 18 вежби и етида – М. Мул. 48 (В. Ферлинг) – А. Клозе. 25 техничких етида</p> <p>Комади: – Р. Бертело – <i>Адађо и арабеска</i> – М. Бертомје – <i>Свита бреве</i> – Е. Боца – <i>Арија</i> – Ј. Кастереде – <i>Пасторала</i> – А. Шаје – <i>Анданте и алегро</i> – П. Демилак – <i>Сичилијана и тарантела</i> – П. Лантиер – <i>Сичилијана</i> – Ј. Ноле – <i>Мала латино свита</i> – М. Перин – <i>Циганска фантазија</i> И композиције сличне тежине по избору и процени наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 15 етида – 3 комада уз пратњу клавира 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (дурске и молске скале до 4 предзнака и једна техничка етида).</p>		
<p>Испитни програм</p> <ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска и једна молска скала са тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, терцама и разложеном скалом. – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет). 		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	САКСОФОН
Циљ	Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу.</p> <p>$\theta \square = 80$.</p> <p>Хроматска скала од е–г3.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде и техничке вежбе – Ж. М. Лондекс. Техничке вежбе, 1. и 2. књига – М. Мул – 18 вежби и етида – М. Мул – 48 етида по В. Ферлингу – А. Клозе – 25 техничких етида – Л. Ниехаус – Средња концепција цеза</p> <p>Комади, сонате, свите: – П. Хиндемит – <i>Соната</i> – П. Боно – <i>Свита</i> – А. Черепнин – <i>Соната спортив</i> – К. Делвинкур – <i>Крокамбуи</i> – Д. Донден – <i>Имагинарна путовања</i> – Ж. Ибер – <i>Приче</i> – К. Паскал – <i>Импромту</i> – Ж. Франсе – <i>Пет егзотичних плесова</i> – Р. Нода: <i>Импровизација I, II, III</i> – Е. Боца: <i>Прелуд и дивертисимент</i> – П. Итуралде – <i>Хеленска свита</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника.</p>
– свира у опсегу од б мало до фис3; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима, велико разлагање, терце, разложене терце и кварте – 20 етида – 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (дурске и молске скале и једна техничка етида).		
Испитни програм – Једна дурска и једна молска скала са свим наведеним елементима – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	САКСОФОН
Циљ	Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира у опсегу од б мало до ге3; – свира аликвоте; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Постизање флексибилности амбажуре у свим регистрима. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон.</p> <p>Скале и трозвуци: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, разложене терце, кварте, тонични трозвуци и доминантни/умањени четворозвуци, разложени трозвуци и четворозвуци у темпу $\theta \square = 90$. Хроматску скалу свирати кроз цео опсег инструмента</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде и техничке вежбе: – М. Мул: Свакодневне вежбе – М. Мул: 48 етида по В. Ферлингу – М. Мул: 53 етиде – Ј. Андерсен: 29 великих етида – Л. Ниехаус: Средња концепција цеза за саксофон – П. М. Дибоа: 12 савремених етида – Г. Лакур: 28 етида по О. Мисијану – А. Пјацола: Танго етиде</p> <p>Комади, концерти, свите, сонате: – Ф. Сантучи: <i>Београдски Танго</i> – Р. Видоф: <i>Валс Ваните</i> – П. Морис: <i>Слике из провансе</i> – Д. Мијо: <i>Скарамуш</i> – А. Томази: <i>Балада</i> – Е. Боца: <i>Импровизација и Каприс</i> – Ж. М. Дефаје: <i>Ампелонсис</i> – А. Жоливе: <i>Фантазија – Импромпту</i> – Д. Жоли: <i>Кантилена и плес</i> – Ф. Тул: <i>Сарабанда и Жига</i> – Р. Мучински: Соната – К. Паскал: Сонатина – И. Јевтић: Концерт – П. М. Дибоа: Концерт – П. Боно: Концерт Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника</p>
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 20 етида – 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Обавезна смотра технике на полугодишту (све дурске и молске скале, једна техничка етида и једна мелодијска етида).		
Испитни програм – Једна дурска и једна молска скала са свим елементима – 2 етиде различитог карактера – Комад или став цикличног дела уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	САКСОФОН
Циљ	Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство подржи развој моторичке синхронизације, флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета као и мотивисање за наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – свира у опсегу од б мало до а3; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узajамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Меморисање текста. Континуирано обликовање тона, интонација и стакато. Динамика. Самостално штимовање инструмента. Свирање соло и у ансамблу.</p> <p>Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз цео опсег инструмента, разложена скала, терце, дупле терце, разложене терце, кварте, разложене кварте, тонични трозвучи и доминантни/умањени четворозвучи, разложени трозвучи и четворозвучи у темпу $\theta \square = 100$. Хроматску скалу свирати од е–а₃</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Етиде: – М. Мул – Свакодневне вежбе – М. Мул – 48 етида по В. Ферлингу – М. Мул – 53 етиде – Ј. Андерсен – 29 великих етида – Ј. Ннехаус – Средња концепција цеза за саксофон – П. М. Дибоа – 12 савремених етида – Г. Лакур – 28 етида по О. Мисијану – А. Пјацола – Танго етиде</p> <p>Комади, концерти, свите, сонате: – П. Боно: <i>Каприс у форми валцера</i> – М. Алексиначки: <i>Реми</i> – Е. Боца: <i>Импровизација и каприс</i> – Е. Боца: <i>Скарамуци</i> – Ж. Демерсман: <i>Фантазија на оригиналну тему</i> – Р. Планел: <i>Прелуд и Салтарела</i> – П. Крестон: <i>Соната</i> – Б. Хиден: <i>Соната</i> – П. Хиндемит: <i>Соната</i> – Е. Шулхоф: <i>Хот соната</i> – И. Брљачић: <i>Лав, концерт</i> – П. Боно: <i>Концерт</i> – Е. Боца: <i>Кончертино</i> – А. Глазунов: <i>Концерт</i> – Ж. Ривьер: <i>Кончертино</i></p> <p>Поред наведених збирки етида, школа, метода, комада, концерата користити и другу литературу адекватне тежине по избору наставника</p>
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са свим елементима – 20 етида – 2 комада уз пратњу клавира – Концерт или циклично дело		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току године Сматра технике (све дурске и молске скале и један став концерта или цикличног дела)		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ФЛАУТА/ОБОА/КЛАРИНЕТ/ФАГОТ/САКСОФОН

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава инструмента усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је

фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Наставник обое треба ученика да упозна са материјалом и алатом за израду пискова, као и да га поступно уводи у начине њихове израде. Наставник треба да упозна ученика са начинима ефикасног и континуираног вежбања. Уколико је потребно, наставник ће ученику направити план и помоћи му да исти спроведе, вршећи контролу, заједно са учеником, уколико је могуће и са родитељима.

Наставник треба да јасно формулише и степенује интерпретативне захтеве за ученика у односу на узраст и тренутне могућности. У предмету флаута, потребно је континуирано радити на свим елементима технике.

Техника прстију: остварује се кроз континуиран рад на лествицама, пажљиво одабраним техничким вежбама и етидама. Наставник треба да препозна технички ниво ученика и да индивидуалним приступом омогући да ученик у одређеном периоду напредује и досегне свој максимум.

Техника тона: остварује се кроз дневни рад на тонским вежбама које градуално постају захтевније од првог до четвртог разреда и укључује рад на елементима тона – уједначавање регистра, звучност и лепота тона, пројекција тона, динамичко нијансирање, контрола интонације.

Техника артикулације: кроз извођачки репертоар, наставник са учеником ради на свим артикулацијама, учи га да их јасно разликује и поштује. Такође је потребно радити на свим врстама удара језика: обичан, дупли, троструки и лепршави језик.

У процесу учења напамет, наставник ће ученику представити аналитички, моторички и визуелни концепт учења.

Наставник ће континуирано радити на постизању и одржавању извођачке кондиције ученика, тако да ученик на јавним наступима са лакоћом може да изведе планирани репертоар. Ово ће се постићи правилном динамиком рада на часу, али и наступима у оквиру интерних и јавних часова, као и организованих преслушавања. Ученика треба подстицати да узима учешћа у мастер класовима.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

Када су у питању такмичења, препоручују се умереност и опрез. Не треба допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да наставник сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерелним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЧИТАЊЕ С ЛИСТА ЗА ДРВЕНЕ ДУВАЧЕ

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна дела и деонице инструмента у камерним и оркестарским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије. Снажљивост и брзо реаговање. Упознавање са деоницама инструмента у камерној и оркестарској литератури. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе. ЛИТЕРАТУРА* је дата по инструментима и разредима испод табеле

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

ЛИТЕРАТУРА*

- Р. Леонкавало: Пајацо.
- М. Равел: Болеро

ФЛАУТА – Д. Мирковић: Флаута у симфонијском оркестру**Трећи разред – Оркестарска сола****Први разред – Оркестарска сола**

- Ј. С. Бах: Пасија по Матеју; Бранденбуршки концерт II, IV и V, избор.
- Г. Ф. Хендл: Музика на води.
- Ј. Хајдн: Симфоније: бр. 100 Ге-дур, Војничка; бр. 101 Де-дур, часовник; бр. 103 Ес-дур; бр. 104, Де-дур Лондонска.
- В. А. Моцарт: Концерт за клавир: Це-дур (467); Симфоније: бр. 34 Це-дур (KV 338), бр. 35 Хафнер, Де-дур (KV 385), бр. 38 Прашка (KV 504), бр. 40 ге-мол (KV 550), бр. 41 Це-дур Јупитер (KV 551); Увертире: Отмица из Сараја; Фигарова женидба; Дон Жуан; Чаробна фрула.
- Л. ван Бетовен: Симфоније: бр. 3, Ес-дур оп. 55, Ероика; бр. 4, Бе-дур оп. 60; бр. 5, це-мол оп. 67; бр. 6 Еф-дур оп. 68 Пасторална; бр. 7, А-дур оп. 92; бр. 8 Еф-дур оп. 93; бр. 9, де-мол оп. 125; Концерт за клавир бр. 1 Це-дур оп. 15; Концерт за виолину Де-дур оп. 61. Увертире: „Леонора” бр. 3 оп. 72а; „Егмонт” оп. 84.
- Ђ. Росини: Увертира Италијанка у Алжиру;
- Ф. Менделсон – Бартолди: Италијанска симфонија, бр. 4; Концерт за виолину е-мол.

Други разред – Оркестарска сола

- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7, Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол, Недовршена; Увертира – Розамунда.
- Х. Берлиоз: Фантастична симфонија оп. 14; Увертира „Римски карневал” оп. 9.
- Ж. Бизе: Арлезијанка -свита бр. 1 и 2.
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1, це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2, Де-дур оп. 73; Симфонија бр. 3, Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4, е-мол оп. 98; Концерт за клавир бр. 1, де-мол оп. 15; Концерт за клавир бр. 2, Бе-дур оп. 83; Концерт за виолину Де-дур, оп. 77.
- Р. Шуман: Симфоније: Симфонија бр. 1, Бе-дур оп. 38; Концерт за клавир а-мол оп. 54.
- Б. Сметана: Продана невеста (Увертира).
- Ј. Штраус: Увертире: Слепи миш; Циганин барон.
- Ф. Менделсон Бартолди: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 Шкотска; Увертире: Сан летње ноћи оп. 21;

- Д. Чимароза: Увертира – Тајни брак.
- В. Белини: Норма
- Ђ. Пучини: Тоска; Боеми; Мадам Батерфлај; Турандот.
- П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4, еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5, е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6, бе-мол, оп. 74; Концерт за клавир бр. 1, бе-мол оп. 23; Концерт за виолину Де-дур оп. 35; Балети: Лабудово језеро; Увертира-Фантазија Ромео и Јулија; Варијације на рококо тему, А -дур, оп. 33.
- Ђ. Верди: Травијата; Набуко; Аида; Реквијем.
- К. Дебиси: Поподне једног фауна
- А. Дворжак: Словенске игре (1, 2, 4, 5, 7, 8)
- Ђ. Росини: Вилијам Тел; Севилски берберин; Сврака крадљивица.
- С. Прокофјев: Класична симфонија
- Н. Римски-Корсаков: Шпански капричо

Четврти разред – Оркестарска сола

- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана*.
- Б. Барток: *Концерт за оркестар*.
- А. П. Бородин: *Половецке игре* из опере *Кнез Игор*.
- М. Равел: *Дафнис и Кло*
- М. П. Мусоргски: *Слике са изложбе*
- Ж. Бизе: *Кармен*
- С. Рахмањин: Концерт за клавир бр. 2, це-мол, оп. 18; Концерт за клавир бр. 3, де-мол, оп. 30.
- Н. Р. Корсаков: *Шехерезада* оп. 34.
- П. И. Чајковски: *Крчко орашћин*, *Успавана лепотица*;
- Р. Вагнер: *Зигфрид – Прстен Нибелунга III*; *Зигфридова идил*; Увертира *Фауст*.
- Ђ. Верди: *Риголето* (I, II, III чин); *Трубадур* (I, II, III, IV чин); *Сицилијанске вечери: Моћ судбине* (Увертира, I, II, III чин); *Бал под маскама* (прелудијум, I, III чин); *Дон Карлос* (I, II, III, IV чин); *Аида* (I, II, III, IV чин); *Фалстаф* (I, II, III чин),
- Б. Сметана: *Влтава*
- С. Прокофјев: *Пећа и вул*
- К. Сен-Санс: *Карневал животиња*.
- Р. Штраус: *Дон Жуан*; *Тил Ојленишпигел*; *Кавалер с ружом*;
- И. Стравински: *Петрушка*.

ОБОА – Љубиша Петрушевски: Оркестарске студије за обоу, I свеска (први и други разред) и II свеска (трећи и четврти разред)

Први разред – Оркестарска сола

- Ј. Хајдн: Симфоније: бр. 100 Ге-дур, *Војничка*; бр. 101 Де-дур, *часовник*; бр. 103 Ес-дур; бр. 104 Де-дур *Лондонска*.
- В. А. Моцарт: Концерт за виолину Ге-дур (KV 216), Концерт за виолину А-дур (KV 219), Концерти за клавир: Де-дур (KV 416), Бе-дур (KV 595), Концерт за обоу Це-дур (KV 314); Симфоније: бр. 34 Це-дур (KV 338), бр. 35 Де-дур (KV 385), бр. 38 Де-дур *Прашка* (KV 504), бр. 40 ге-мол (KV 550), бр. 41 Це-дур, *Јупитер* (KV 551); Увертире: *Отмица из Сараја*; *Фигарова женидба*; *Дон Жуан*; *Тако чине све*.
- Л. ван Бетовен: Симфоније: бр. 3 Ес-дур оп. 55, *Ероика*; бр. 4 Бе-дур оп. 60, бр. 5 це-мол оп. 67, бр. 6 Еф-дур оп. 68, *Пасторална*; бр. 7 А-дур оп. 92, бр. 8 Еф-дур оп. 93, бр. 9 де-мол оп. 125. Концерт за клавир бр. 1 Це-дур оп. 15; Концерт за виолину Де-дур оп. 61; Увертире: *Леонора* бр. 3 оп. 72а; *Егмонт* оп. 84.
- Ђ. Росини: Увертире: *Севиљски берберин*; *Италијанка у Алжиру*; *Сврака крадљивица*.
- Г. Доницети – Увертира – *Дон Пасквале*

Други разред – Оркестарска сола

- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7, Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол, *Недовршена*; Увертира – *Розамунда*.
- Х. Берлиоз: *Фантастична симфонија* оп. 14; Увертира *Римски карневал* оп. 9.
- Ж. Бизе: Симфонија Це-дур; *Арлезијанка* -свита бр. 1 и 2.
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 73; Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98; Концерт за клавир бр. 1 де-мол оп. 15; Концерт за клавир бр. 2 Бе-дур оп. 83; Концерт за виолину Де-дур оп. 77.
- Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61; Симфонија бр. 3 Ес-дур оп. 97; Симфонија бр. 4 де-мол 120; Концерт за клавир а-мол оп. 54.
- Б. Сметана – *Продана невеста* (Увертира).
- Ј. Штраус: Увертире: *Слепи миш*; *Циганин барон*.
- П. И. Чајковски: Симфоније: Симфонија бр. 4 еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5 е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 бе-мол оп. 74; Концерт за клавир бр. 1 бе-мол оп. 23; Концерт за виолину Де-дур оп. 35; Балети: *Шчелкунчик*; *Лабудово језеро*; *Балетска свита*; Увертира-Фантазија – *Ромео и Јулија*.
- Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 *Шкотска*; Симфонија бр. 4 А-дур оп. 90 *Италијанска*; Концерт за виолину е-мол оп. 64; Увертире: *Сан летње ноћи* оп. 21; *Фингалова пећина* оп. 26; *Сан летње ноћи*: Скерцо.
- Ђ. Верди: *Травијата*; *Набуко*.
- Р. Леонкавало – *Бајацо*.

Трећи разред – Оркестарска сола

- Д. Чимароза: Увертира, – *Тајни брак*.
- Ђ. Росини: Увертира – *Свилене лествице*.
- В. Белини – *Норма*
- Р. Вагнер: *Зигфрид-Прстен Нибелунга III*; *Зигфридова идила*; Увертира „Фауст”.
- Ђ. Верди: *Риголето* (I, II, III чин), *Трубадур* (I, II, III, IV чин); *Сицилијанске вечери: Моћ судбине* (Увертира, I, II, III чин); *Бал под маскама* (прелудијум, I, III чин); *Дон Карлос* (I, II, III, IV чин); *Аида* (I, II, III, IV чин); *Фалстаф* (I, II, III чин),
- Ђ. Пучини: *Тоска* (I, II, III чин); *Болеми* (I, II, III, IV чин), *Мадам Батерфлај* (I, II чин), *Турандот* (I, II, III чин).

Четврти разред – Оркестарска сола

- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана*.
- У. Ђордано: *Андре Шеније* (I, II, III, IV чин).
- Б. Барток: Концерт за оркестар.
- А. П. Бородин: *Половцеке игре* из опере „*Кнез Игор*”.
- Б. Бритн: *Ратни реквијем* оп. 20; Питер Грајмс.
- М. П. Мусоргски: *Слике са изложбе*.
- С. Прокофјев: *Класична симфонија* оп. 25.
- С. Рахмањин: Концерт за клавир бр. 2 це-мол оп. 18; Концерт за клавир бр. 3 де-мол оп. 30.
- Н. Р. Корсаков. – *Шехерзада* оп. 34.
- Р. Штраус: *Кавалер с ружом* оп. 59 (I, II, III чин); *Игра Саломе* оп. 54.
- И. Стравински: *Петрушка*; *Полчинела*; *Орфеј Посвећење пролећа*.

КЛАРИНЕТ – Миленко Стефановић- Оркестарске студије за кларинет, I свеска (први и други разред) и II свеска (трећи и четврти разред)

Први разред – Оркестарска сола

- В. А. Моцарт: *Фигарова женидба*; *Дон Жуан*; *Чаробна фрула* – увертира;
- Симфонија Ес-дур бр. 39; Симфонија ге-мол бр. 40
- Л. в. Бетовен: Концерт за виолину Де-дур; Увертира *Леонора I*; Увертира *Леонора II*; Увертира *Леонора III*; Увертира *Кориолан*; Увертира *Егмонт*; Симфонија бр. 1 Це-дур; Симфонија бр. 3 Ес-дур; Симфонија бр. 4 Бе-дур; Симфонија бр. 5 ц-мол; Симфонија бр. 7 А-дур; Симфонија бр. 8 Еф-дур (I став)
- Ђ. Росини: *Севиљски берберин* – увертира
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол
- Ф. Менделсон: *Фингалова пећина*, увертира;
- Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур; Симфонија бр. 3 Ес-дур
- Ф. Лист: *Прелиди*
- М. И. Глинка: *Иван Сусањин*
- П. И. Чајковски: *Шчелкунчик*
- М. П. Мусоргски: *Ноћ на голом брду*
- С. Христић: *Охридска легенда*
- О. Респиги: *Римске фонтане*
- А. Дворжак: *Словенска игра* бр. 8

Литература БАС КЛАРИНЕТА:

- С. Христић: *Охридска легенда*
- П. И. Чајковски: *Ромео и Јулија*; *Шчелкунчик*; *Лабудово језеро*

Други разред – Оркестарска сола

- Л. в. Бетовен: *Фиделио*; Симфонија бр. 2 Де-дур; Симфонија бр. 6 Еф-дур
- Г. Доницети: *Љубавни натпак*
- К. М. Вебер: *Позив на игру*
- Ф. Шуберт: *Розамунда*
- Ф. Менделсон: Симфонија бр. 3 а-мол; Симфонија бр. 4 А-дур
- Р. Шуман: Симфонија бр. 2 Це-дур; Симфонија бр. 4 д-мол; Концерт за клавир а-мол
- Ђ. Росини: *Италијанка у Алжиру* – увертира
- К. М. Вебер: *Чаробни стрелац*
- Ф. Лист: *Мађарска рапсодија* бр. 2 – каденца
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 Де-дур; *Академска увертира*; *Трагична увертира*
- Ц. Франк: Симфонијске варијације
- Б. Сметана: *Продана невеста* I чин
- Ж. Бизе: *Кармен* – увертира
- Ђ. Пучини: *Мадам Батерфлај* II чин
- Ц. Гершвин: *Американац у Паризу*
- М. Равел: *Болеро*

Литература БАС КЛАРИНЕТА:

– Ђ. Верди: *Моћ судбине, Аида, Дон Карлос, Фалстаф, Отело*

Трећи разред – Оркестарска сола

- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 8 Еф-дур III став;
- Ђ. Росини: *Италијанка у Алжиру; Семирамида; Севилски берберин* – I чин
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7 Це-дур
- Ф. Менделсон: Музика за *Сан летње ноћи*
- Х. Берлиоз: *Фаустово проклетство*;
- Ф. Лист: *Мађарска рапсодија* бр. 1; *Мађарска рапсодија* бр. 2; *Мађарска рапсодија* бр. 3
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 3 Еф-дур
- Ц. Франк: Симфонија у де-молу
- М. И. Глинка: *Камаринскаја*
- П. И. Чајковски: *Ромео и Јулија; Моцартијана*; Симфонија бр. 5 е-мол
- Ж. Бизе: *Кармен*
- Ђ. Верди: *Трубадур; Моћ судбине* – увертира; *Фалстаф; Аида*
- Р. Вагнер: *Танхојзер; Лоенгрин; Холанђанин луталица*;
- О. Респиги: *Римске пиније*
- Ц. Гершвин: *Рапсодија у плавом*

Литература БАС КЛАРИНЕТА:

– Ђ. Пучини: *Боџи; Тоска; Мадам Батерфлај*;

– О. Респиги: *Римске фонтане; Римске пиније*

Четврти разред – Оркестарска сола

- Г. Доницети: *Дон Пасквале*
- Ђ. Росини: *Виљем Тел; Сврака крадљивица* – увертира; *Севилски берберин*
- К. М. Вебер: *Оберон*
- Х. Берлиоз: *Фантастична симфонија*
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 4 е-мол
- П. И. Чајковски: *Италијански капричо*; Симфонија бр. 4 еф-мол; Симфонија бр. 6 ха-мол
- А. П. Бородин: *Половецке игре* из опере *Кнез Игор*
- Н. Римски-Корсаков: *Шехерезада*
- Б. Сметана: *Продана невеста*
- М. П. Мусоргски: *Борис Годунов*
- Ђ. Верди: *Риголето; Травијата; Моћ судбине; Бал под маскама; Дон Карлос; Отело*
- Р. Вагнер: *Тристан и Изолда; Мајстори певачи*
- Ђ. Пучини: *Боџи; Тоска; Мадам Батерфлај*;
- О. Респиги: *Римске фонтане*
- Р. Штраус: *Тил Ојленингел*
- М. Равел: *Дафнес и Кло*
- И. Стравински: *Прича о војнику; Жар птица*
- С. Прокофјев: *Класична симфонија*

Литература БАС КЛАРИНЕТА:

– П. И. Чајковски: *Пикова дама; Евгеније Оњегин*

– П. Коњовић: *Коштана*

– Р. Вагнер: *Танхојзер; Лоенгрин; Тристан и Изолда*

– С. Прокофјев: *Ромео и Јулија*

ФАГОТ**Први разред – оркестарска сола и деонице**

- Ј. С. Бах: *Пасија по Матеју; Бранденбуршки концерт II, IV и V, избор*
- Г. Ф. Хендл: *Музика на води*
- Ј. Хајдн: Симфоније: бр. 100 Ге-дур, *Војничка*; бр. 101 Де-дур, *часовник*; бр. 103 Ес-дур; бр. 104, Де-дур *Лондонска*.

– В. А. Моцарт: Концерт за клавир: Це-дур (467); Симфоније: бр. 34 Це-дур (KV 338), бр. 35 *Хафнер*, Де-дур (KV 385), бр. 38 Де-дур *Прашка* (KV 504), бр. 40 ге-мол (KV 550), бр. 41 Це-дур *Јупитер* (KV 551); Увертире: *Отмица из Сараја; Фигарова женидба; Дон Жуан; Чаробна фрула*.

– Л. ван Бетовен: Симфоније: бр. 3, Ес-дур оп. 55, *Ероика*; бр. 4, Бе-дур оп. 60; бр. 5, це-мол оп. 67; бр. 6 Еф-дур оп. 68 *Пасторална*; бр. 7, А-дур оп. 92; бр. 8 Еф-дур оп. 93; бр. 9, де-мол оп. 125; Концерти: Концерт за клавир бр. 1 Це-дур оп. 15; Концерт за виолину Де-дур оп. 61; Увертире: *Леонора* бр. 3 оп. 72а; *Егмонт* оп. 84.

– Ђ. Росини: Увертира *Италијанка у Алжиру*;

– Ф. Менделсон – Бартолди: Италијанска симфонија, бр. 4; Концерт за виолину е-мол.

Други разред – оркестарска сола и деонице

- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7, Це-дур; Симфонија бр. 8 ха-мол, *Недовршена*; Увертира – *Розамунда*.
- Х. Берлиоз: *Фантастична симфонија* оп. 14; Увертира *Римски карневал* оп. 9.
- Ж. Бизе: *Арлезијанка - свита* бр. 1 и 2.
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1, це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2, Де-дур оп. 73; Симфонија бр. 3, Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4, е-мол оп. 98; Концерти: Концерт за клавир бр. 1, де-мол оп. 15; Концерт за клавир бр. 2, Бе-дур оп. 83; Концерт за виолину Де-дур, оп. 77.
- Р. Шуман: Симфоније: Симфонија бр. 1, Бе-дур оп. 38; Концерт за клавир а-мол оп. 54.
- Б. Сметана: *Продана невеста* (Увертира).
- Ј. Штраус: Увертире: *Слепи миш; Циганин барон*.
- Ф. Менделсон Бартолди: Симфонија бр. 3 а-мол оп. 56 *Шкотска*; Увертира: *Сан летње ноћи* оп. 21;
- Р. Леонкавало: *Пајацо*.
- М. Равел: *Болеро*

Трећи разред – оркестарска сола и деонице

- Д. Чимароза: Увертира – *Тајни брак*.
- В. Белини: *Норма*
- Ђ. Пучини: *Тоска; Боџи; Мадам Батерфлај; Турандот*.
- П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4, еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5, е-мол оп. 64; Симфонија бр. 6, бе-мол, оп. 74; Концерт за клавир бр. 1, бе-мол оп. 23; Концерт за виолину Де-дур оп. 35; Балет: *Лабудово језеро*; Увертира – *Фантазија Ромео и Јулија; Варијације на рококо тему*, А – дур, оп. 33.
- Ђ. Верди: *Травијата; Набуко; Аида; Реквијем*.
- К. Дебиси: *Поподне једног фауна*
- А. Дворжак: *Словенске игре* (1, 2, 4, 5, 7, 8)
- Ђ. Росини: *Виљам Тел; Севилски берберин; Сврака крадљивица*.
- С. Прокофјев: Класична симфонија
- Н. Римски-Корсаков: *Шпански капричо*

Четврти разред – оркестарска сола и деонице

- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана*.
- Б. Барток: Концерт за оркестар.
- А. П. Бородин: *Половецке игре* из опере „*Кнез Игор*”.
- М. Равел: *Дафнис и Кло*
- М. П. Мусоргски: *Слике са изложбе*.
- Ж. Бизе: *Кармен*.
- С. Рахмањин: Концерт за клавир бр. 2, це-мол, оп. 18; Концерт за клавир бр. 3, де-мол, оп. 30.
- Н. Р. Корсаков: *Шехерезада* оп. 34.
- П. И. Чајковски: *Крчо орашћих, Успавана лепотица*;
- Р. Вагнер: *Зигфрид-Прстен Нибелунга III; Зигфридова идила*; Увертира „*Фауст*”.
- Ђ. Верди: *Риголето* (I, II, III чин); *Трубадур* (I, II, III, IV чин); *Сицилијанске вечери: Моћ судбине* (Увертира, I, II, III чин); *Бал под маскама* (прелудијум, I, III чин); *Дон Карлос* (I, II, III, IV чин); *Аида* (I, II, III, IV чин); *Фалстаф* (I, II, III чин),

- Б. Сметана: *Влтава*
- С. Прокофјев: *Пећа и вук*
- К. Сен-Санс: *Карневал животиња*.
- Р. Штраус: *Дон Жуан; Тил Ојленингел; Каваљер с ружом;*
- И. Стравински: *Петрушка*

САКСОФОН

Први разред – оркестарска сола и деонице

- М. Равел: *Болеро*
- Ж. Бизе: *Арлезијанка*
- Р. Бредли: *Том и Џери*
- Б. Барток: *Дрвени принц*
- Д. Мијо: *Стварање света*
- Џ. Гершвин: *Рансодија у плавом*
- Џ. Вилијамс: *Свита Ратови звезда*

И литература за биг бенд по избору наставника.

Други разред – оркестарска сола и деонице

- А. Седлар: *Мачкоња; Симфонија бр. 1*
- Е. Виља-Лобос: *Уирапуру*
- М. Мусоргски: *Слике са изложбе*
- Џ. Гершвин: *Американац у Паризу*
- С. Рахмањин: *Симфонијске игре*
- А. Шнитке: *Свита из филмске музике Кловнови и деца*
- А. Хачатуријан: *Игра сабљи и Аишино буђење* и игра из балетске свите *Гајана*

И литература за биг бенд по избору наставника.

Трећи разред – оркестарска сола и деонице

- Ж. Ибер: *Дон Кихот*
- С. Прокофјев: *Ромео и Јулија*
- Д. Шостакович: *Цез свита бр. 2*
- Џ. Гершвин: *Опера Порги и Бес*
- Д. Шостакович: *Балетска свита оп. 22*
- С. Прокофјев: *Симфонијска свита Поручник Киж*
- Л. Бернштајн: *Симфонијске игре (Прича са западне стране)*
- С. Прокофјев: *Кантата за хор и оркестар Александар Невски*

И литература за биг бенд по избору наставника.

Четврти разред – оркестарска сола и деонице

- В. Волтон: *Фасаде*
- И. Стравински: *Танго*
- Р. Штраус: *Симфония Доместика*
- Е. Виља-Лобос: *Бахиана Брасилеира бр. 2*
- А. Берг: *Симфонијска свита из опере Лулу*
- И. Брљачић: *Кад се седам пута дигне завеса*
- А. Хачатуријан: *Четврта свита из балета Спартак*
- А. Берг: *Концерт за виолину*

И литература за биг бенд по избору наставника.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Читање с листа је неодвојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање исхода, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искусствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Часови предмета Читања а листа одвијају се у групама од 2 ученика. На часовима овог предмета треба водити рачуна о томе да се ученици подучавају вештини читања с листа (*prima vista*) уз помоћ за то одабраних примера, који ће у односу на разред и узраст, обухватати све шири дијапазон захтева у тексту, почев од једноставнијих ритмова, динамичких и артикулационих ознака, па све до комплексних одељака који у себи садрже што више ознака и комплексне мело-ритмичке целине. Свакако треба избећи ситуацију да се примери из литературе изводе примарно *prima vista*, и да је то сврха часа.

Оркестарска литература чини изузетно важан део репертоара будућих оркестарских свирача, инструменталиста и треба јој приступити озбиљношћу којом се приступа и инструментално-солистичком репертоару. Изводе из оркестарске литературе треба пажљиво проучити, упутити ученика на слушање дате композиције, проширити знање о композитору, периоду и стилу и коначно, задати да се увежба.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, и практична примена у оркестру.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Труба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – контролише технику прстију; – оплемени тон и ширењу горњег и доњег регистра; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију; – контролише промену артикулације и динамике; – свира вентил трилере; – вежба самостално и свесно исправља постојеће грешке; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – иницира организацију проба; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђивању сопствених естетских критеријума. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Интонирање интервала узлазно и силазно (хроматски). Рад на техници прстију. Флексибилност и функционалност амбажуре и рад на култури тона уз ширење и изједначеност регистра. Метода транспонованања. Промена артикулације и контрола динамике. Свирање трилера. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање радне дисциплине која изискује систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност. Музичка форма и интерпретација различитих стилова.</p> <p>СКАЛЕ Све дурске и молске у обиму дуодециме или две октаве, са обртајима квинтакорада и доминантним и умањеним септакордима у темпу брзих четвртина.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – М. Schlossberg – Daily Drills – Р. Квинке: АСА Метода – Ј. Арбан: Развијене скале; Вежбе за хроматику; Разложенидур и мол тоналитети у триолама; Вежбе интервала у осминама – Е. Sachse – 100 Studies – Ђ. Тошић: 1 свеска етида – А. Страд: II свеска за средњу школу – од бр. 1–15 – П. Клодонир: 20 малих етида – Зигмунд Херинг: 32 етиде – <i>Композиције:</i> – П. И. Чајковски: Наполитанска игра – С. Болотин: Лаке мелодије – избор – – Шварц: Романса – Г. Ф. Хендл: Соната у Еф-дуру (обрада Жан Тилде) – Ј. Ед. Бара: Оријентал – Ђ. Тошић: Обраде Мокрањца</p> <p>Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу</p>		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)</p>		
<p>Програм испита – I дурска и I молска скала (напамет) – I техничка етида – I мелодијска етида – I композиција уз клавирску пратњу(напамет)</p>		

Кључне речи: труба, техника прстију, амбажура, ширење регистара, транспонованање, лип трилери, физичка и ментална издржљивост.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Труба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Флексибилност и функционалност амбажуре. Дневне вежбе са хармонским вокализам различитих артикулација и динамике. Култура тона, ширење и изједначеност регистара. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање контролисане технике прстију. Метода транспонованња. Почетак свирања усних трилера. Интерпретације различитих стилова и развој сопствених критеријума. Развој ученика за солистичко, камерно и оркестарско свирање. Музички бонтон.</p> <p>Скале Све дурске и молске у обиму дуодециме или две октаве. Тонични, доминантни и умањени септакорди са обртајима у осминама и по могућству шеснаестинама и различитим артикулацијама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – М. Schlossberg – Daily Drills – Р. Квинке: АСА Метода – Ј. Арбан: Развијене скале; Вежбе за хроматику; Разложени дур и мол тоналитети у триолама; Вежбе интервала у осминама; Вежбе за дупли и трипли језика. – Е. Sachse – 100 Studies – Ђ. Тошић: I свеска етида – А. Страд: II свеска за средњу школу – В. Вурм: Изабране етиде, свеска 1.</p> <p>Композиције: – Купрински: Каватина – К. Шван: Соната за трубу и клавир – Г. Бали: Анданте и Алегро -Г. Ф. Хендл: Арија и Варијација – М. Силвански: Концерт за трубу и клавир И литературе сличних захтева по избору наставника</p>
Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Програм испита – 1 дурска и 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – 1 композиција уз клавирску пратњу (напамет)		

Кључне речи: амбажура, техника прстију, изједначеност регистара, транспонованње, усни трилери, артикулација, микродинамика.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Труба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – оплемени тон и примењује нон прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише технику дисања и стекне физичку издржљивост, – свира све артикулације и примени микродинамику; – примени технику свирања двоструког и троструког језика; – свира усне трилере; – испољи емоционални сензибилитет, креативне способности и јача поверење у властите способности; – користи различите начине меморисања, текста; – испољи креативност, способност импровизације и проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина; – користи предности дигитализације и формира критеријуме за избор програма и репертоара. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Усавршавање и развијање технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Флексибилност и функционалност амбажуре. Култура тона и техника претију. Метода транспонована. Техника свирања двоструког и троструког језика Свирање усних трилера. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Јачање мотивације, воље и упорности у савладавању тешкоћа.</p> <p>Скале Све дурске и молске у обиму две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обртајима свирати у брзим осминама и шеснаестинама у различитим артикулацијама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – М. Schlossberg – Daily Drills – Р. Квинке: АСА Метода: Ч. Колин: Лип Флексибилити – Ј. Арбан: Развијене скале, Вежбе за хроматику, Разложенидур и мол тоналитети у триолама, Вежбе интервала у осминама. – Зигмунд Херинг: Књига III – прогресивни трубач – Ђ. Тошић: I свеска етида – А. Страд: II свеска за средњу школу – В. Вурм: Изабране етиде, свеска 1. – Е. Sachse: Етиде свеска 1.</p> <p>Композиције: – Вејивановски: Соната ге-мол – Волф: „Ростокер свита” – Т. Албинони: Концерти за трубу и клавир (транскрипције Т. Докшицера) – И. Бобровски: Скерцино – Е. Мартен: Концертни рондо – Е. Боца: Бадинач – А. Гедике: Концертна етида оп. 49 – Е. Бара: Фантазија – Балај: Prelude et ballad Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу – тема са варијацијама</p>		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)</p>		
<p>Програм испита – I дурска и I молска скала (напамет) – I техничка етида – I мелодијска етида – циклично дело или тема са варијацијама (напамет)</p>		

Кључне речи: амбажура, дневне вежбе, транспонована, двоструки језик, меморија, импровизација, критичко мишљење.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Труба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – контролише амбажуру, дисање, интонацију, динамику, фразирање, и агогику; – примени технику свирања двоструког и троструког језика; – испољи креативност, сензибилитет и способност импровизације у свирању; – проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина у свирању; – развија самопоуздање и самопоштовање; – користи предности дигитализације и присуствује концертима класичне музике те формира сопствени критеријум и упознаје репертоар.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање и развијање технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Култура тона и техника прстију. Метода транспоновања. Техника свирања двоструког и троструког језика. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Градња поверења у властите способности и јачање самосталности. Скале Све дурске и молске у обиму две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обрајима свирати у шеснаестинама и различитим артикулацијама. ЛИТЕРАТУРА: – М. Schlossberg – Daily Drills – Р. Квинке: АСА Метода – Ч. Колин: Лип Флексибилити – Стамп: Загремање – Кларк – Техничке вежбе – Ј. Арбан: Развијене скале, Вежбе за хроматику, Разложенидур и мол тоналитети у шеснаестинама, Вежбе интервала у шеснаестинама – Ђ. Тошић: I свеска етида – А. Страд: II свеска за средњу школу – В. Вурм: Изабране етиде, свеска 1. 2. – Ј. Арбан: Концертантне Етиде – Копраш-24 Етиде – Е. Sachse: Етиде свеска 1. Композиције: – Бутри: Тромпетунија – Ј. Неруда: Концерт – Аругуњан: Концерт – Хумел: Концерт Ес-дур – Ј. Хајдн: Концерт Ес-дур – Е. Порино: Концертино – Ј. Ибо: Соната – Мартину: Соната – Арбан: Карневал у Венецији – А. Аратуњан: Концертни скерцо – Томе: Фантазија – Балај – Contest Piece; Анданте Скерцо – Гедике: Концертна Етида Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – 2 различите школе етид – 4 композиције уз клавирску пратњу – 1 троставачни концерт		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Матурски испит – програм је дат на почетку правилника		

Кључне речи: амбажура, дневне вежбе, транспоновање, троструки језик, меморија, импровизација, критичко мишљење, самосталност.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорна је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – користи кварт вентил и савлада свирање на дуплој ЕФ/БЕ хорни; – контролише технику прстију; – оплемени тон и примењује нон-прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију; – транспонује из ЕФ штима у ЕС и ДЕ; – контролише промену артикулације и динамике; – свира вентил трилере; – наштима самостално и прецизно дуплу ЕФ/БЕ хорну; – вежба самостално и свесно исправља постојеће грешке; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – иницира организацију проба; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Свирање на дуплој ЕФ/БЕ хорни. Интонирање интервала узлазно и силазно (хроматски). Рад на техници прстију. Флексибилност и функционалност амбажуре и рад на култури тона уз ширење и изједначеност регистра. Метода транспонована. Промена артикулације и контрола динамике. Свирање вентил трилера. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање радне дисциплине која изискује систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност. Музичка форма и интерпретација различитих стилова.</p> <p>Скале Све дурске и молске у обиму дуодециме или две октаве, са обртајима квинтакорда и доминантним и умањеним септакордима у темпу брзих четвртина.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – Д. Гиртл: <i>Школа за хорну друга свеска</i> – Г. Копраш: <i>60 изабраних етида</i> – М. Зимолуг: <i>Етиде друга свеска</i> – Б. Е. Милер: <i>Романса у БЕ дурџу оп. 69</i> – В. А. Моцарт: <i>Концерт у ДЕ дурџу кв 412 (други став – Рондо)</i> – М. Букар: <i>Стара легенда</i> Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу 		
<p>Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)</p>		
<p>Програм испита</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 дурска и 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – 1 композиција уз клавирску пратњу(напамет) 		

Кључне речи: дупла хорна, техника прстију, амбажура, ширење регистра, транспонована, вентил трилери, физичка и ментална издржљивост.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорна је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – оплемени тон и примењује нон прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише технику дисања и јача физичку издржљивост; – покаже напредак у техници прстију; – свира све артикулације и примењује микро динамику; – транспонује из ЕФ штима у Е и ЦЕ; – свира усне трилере у лаганом темпу; – контролише интонацију пригушених тонова, уз правилно и спретно коришћење десне шаке у корпусу; – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; – разликује одлике стилских епоха и прилагођава сопствену индивидуалност; – покаже самопоуздање у солистичким, камерним и оркестарским наступима; – користи предности дигитализације и критички коментарише своја и туђа извођења у смислу техничке припремљености и музичке изражајности.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Флексибилност и функционалност амбажуре. Дневне вежбе са хармонским вокализама различитих артикулација и динамике. Култура тона, ширење и изједначеност регистара. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање контролисане технике прстију. Метода транспонована. Почетак свирања усних трилера. Усавршавање технике пригушеног тона. Интерпретације различитих стилова и развој сопствених критеријума. Музички бонтон. Скале Све дурске и молске у обиму дуодециме или две октаве. Тонични, доминантни и умањени септакорди са обртајима у спорим осминама и различитим артикулацијама. ЛИТЕРАТУРА – М. Зимолуг: <i>Етиде</i> друга свеска – Г. Копраш: <i>60 изабраних етида</i> – М. Алфонс: <i>200 мелодијских и прогресивних етида за хорну прва свеска</i> – К. Сен-Санс: <i>Концертни комад оп. 94</i> – П. И. Чајковски: <i>Ариозо из кантате Москва</i> – Ј. Ц. Пепуш: <i>Соната IV, це мол</i> – Д. дела Бела: <i>Соната ЦЕ дур</i> – В. А. Моцарт: <i>Концерт ДЕ дур кв 412 (први став –Алегро)</i> И литературе сличних захтева по избору наставника
Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Програм испита – 1 дурска и 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – 1 композиција уз клавирску пратњу (напамет)		

Кључне речи: амбажура, техника прстију, изједначеност регистара, транспонована, усни трилери, техника пригушеног тона, артикулација, микродинамика.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорна је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none"> – оплемени тон и примењује нон прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише технику дусања и стекне физичку издржљивост, – контролише моторику леве руке; – свира све артикулације и примени микродинамику; – транспонује из ЕФ штима у ГЕ и А; – примени технику свирања двоструког језика; – свира усне трилере; – испољи емоционални сензибилитет, креативне способности и јача поверење у властите способности; – побољша краткорочну и дугорочну меморију, концентрацију и сценску самоконтролу отклањајући страх од неуспеха; – испољи виши ниво креативности, способност импровизације и проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина; – користи предности дигитализације и формира критеријуме за избор програма упознајући репертоар за хорну. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Усавршавање и развијање технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Флексибилност и функционалност амбажуре. Култура тона и техника прстију. Метода транспоновања. Техника свирања двоструког језика. Свирање усних трилера. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Јачање мотивације, воље и упорности у савладавању тешкоћа.</p> <p>Скале Све дурске и молске у обиму две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обрађајима свирати у брзим осминама и различитим артикулацијама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА – М. Алфонс: <i>200 мелодијских и прогресивних етида за хорну</i> друга свеска – Г. Копраш: <i>60 изабраних етида</i> – А. Корели: <i>Соната ге- мол</i> – П. И. Чајковски: <i>Баркарола оп. 37</i> – А. Дипи: <i>Тема са варијацијама</i> – Е. Боца: <i>У Ирској</i> – А. Александров: <i>Арија по. 32</i> Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу – тема са варијацијама 		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Програм испита <ul style="list-style-type: none"> – 1 дурска и 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – циклично дело или тема са варијацијама (напамет) 		

Кључне речи: амбажура, дневне вежбе, транспоновање, двоструки језик, меморија, импровизација, критичко мишљење.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорна је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – контролише амбажуру, дисање, интонацију, динамику, фразирање, и агогику; – транспонује из ЕФ штима у БЕ бас и БЕ алт; – примени технику свирања троструког језика; – испољи висок ниво креативности, сензибилитета, способност импровизације у свирању; – проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина у свирању; – развија самопоуздање и самопоштовање; – користи предности дигитализације и присуствује концертима класичне музике те формира сопствени критеријум и упознаје репертоар.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Култура тона и техника претију. Метода транспонована. Техника свирања троструког језика. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Градња поверења у властите способности и јачање самосталности. Скале Све дурске и молске у обиму две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обраћањима свирати у шеснаестинама и различитим артикулацијама. ЛИТЕРАТУРА – М. Алфонс: <i>200 мелодијских и прогресивних етида за хорну трећа свеска</i> – Ј. Галај: <i>Етиде оп. 13</i> – В. А. Моцарт: <i>Концерт бр. 3, ЕС дур, кв 447</i> – Ф. Штраус: <i>Тема са варијацијама</i> – Ж. Поре: <i>Кончертино бр. 5 и бр. 6</i> – Ф. Штраус: <i>Ноктурно оп. 7</i> – П. Стојановић: <i>Анданте и Рондо</i> Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – 2 различите школе етид – 4 композиције уз клавирску пратњу – 1 троставачни концерт		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Матурски испит		

Кључне речи: амбажура, дневне вежбе, транспонованање, троструки језик, меморија, импровизација, критичко мишљење, самосталност.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тромбон је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и мотивацију за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Ширење горњег и доњег регистра. Коришћење кварт вентила кроз вежбе које отварају доњи регистар. Неговање лепог тона у свим динамिकाма. Свирање оркестарских деоница самостално или у оквиру секцијских проба. Скале и трозвучи. Све дурске и молске скале у оквиру дуодециме или две октаве (у зависности од способности ученика) Тонични и доминантни септакорд.
– шири регистар инструмента; – примењује кварт вентил; – отвара доњи регистар без и са кварт вентилом; – контролше интонацију; – користи помоћне позиције; – примењује стилска правила везана за епоху дела која свира; – изведе све динамичке и логичке захтеве у композицији; – самостално се припрема за наступ; – комуницира – „дише“ заједно са корепетитором; – пренесе на публику свој доживљај кроз интерпретацију музичког дела; – повезано свира фразе у оквиру композиције и не ремети музички ток;		ЛИТЕРАТУРА Дневне вежбе и етиде – К. Копраш: Етиде I свеска – Џ. Борднер: Етиде II свеска – Б. Слокар: избор дневних вежби – Б. Слокар: Скале II свеска – Р. Милер: Техничке студије I – Арбан: Техничке вежбе. Комади – Р. Клерис: Конкурсни соло – Р. Клерис: Пријер – А. Крепин: Баладе Перигор – С. Гордон: Ледени брег. Циклична дела: – Џ. Е. Гаљар: Соната по избору.
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа у току школске године. Пожељно једно такмичење у току школске године.		
Програм смотре: – Једна смотра у току првог полугодишта – програм: – Две скале (дурска и молска) – Тонични трозвучи и доминантни септакорд напамет – Две етиде различитог карактера Програм испита: – Две скале (дурска и молска) – Тонични трозвучи и доминантни септакорд напамет – Две етиде различитог карактера – Једна композиција са клавиром		

Кључне речи: регистар, кварт вентил, стилске епохе, динамика, агогика.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тромбон је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и мотивацију за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира обликованим (лепим) тоном; – контролише амбажуру; – контролише дисање; – прецизно користи атак (вежбе за језик); – тачно интонира у проширеном регистру; – свесно исправља постојеће грешке истражујући нове начине свирања; – коригује интонацију у току свирања преко позиције или штим цуга; – свира у различитим камерним саставима поштујући принцип узајамног слушања; – учествује у раду дувачких и симфонијских оркестара у школи и ван ње; – поштује правила при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Амбажура, атак и дисање у проширеном регистру. Изједначен квалитет свих регистара. Обрада тонских и техничких вежби у циљу савладавања програма. Грешке у свирању – разлози и начини исправљања. Самостално штимовање. Заједничко свирање у различитим камерним саставима и оркестрима. Музички бонтон. Скале и трозвучи. Све дурске и молске скале у четвртинама и осминама, шеснаестинама у оквиру дуодесиме или две октаве (у зависности од способности ученика) Разложени тонични трозвучи, доминантни и умањени четворозвучи у истим нотним вредностима у којима се свирају скале.</p> <p>Кључеви Читање литературе у тенор кључу. Дневне вежбе и етиде. – Б. Слокар: Избор дневних вежби – Б. Слокар: Скале II свеска – Р. Милер: Техничке студије I и II – К. Копраш: Етиде I свеска – Арбан: Дневне вежбе.</p> <p>Комади – П. М. Дибуа: Кортџ – Д. Деванжер: Хумореска – Д. Убер: Романса – К. Курипински: Каватина</p> <p>Циклична дела: – Ц. Е. Гаљар: Соната по избору. – А. Вивалди: Соната по избору.</p>
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа у току школске године. Пожељно једно такмичење у току школске године.		
Програм смотре: Једна смотра у току првог полугодишта – програм: <ul style="list-style-type: none"> – Две скале (дурска и молска, пожељно кроз две октаве) – Тонични трозвучи и доминантни септакорд напамет – Две етиде различитог карактера (техничка и мелодијска) Програм испита: <ul style="list-style-type: none"> – Две скале (дурска и молска) – Две етиде различитог карактера – Једна композиција са клавиром 		

Кључне речи: Проширени регистар, технике свирања, интонација, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тромбон је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и мотивацију за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Овладавање лепим тоном у свим регистрима. Техничко напредовање ученика Фразирање и неговање лепог тона. Активно (вођено) слушање и анализа стилских одлика и интерпретације дела које свира. Скале и трозвучи. Изводи све дурске и молске скале у оквиру две октаве. Разложени тонични трозвучи, доминантни и умањени четворозвучи. Дневне вежбе и етиде – Б. Слокар: Избор дневних вежби, Скале II свеска – Р. Милер: Свеска III – К. Копраш: Етиде II свеска – М. Шлозберг: Дневне вежбе Комади – Ц. Кјурноу: Фантазија за тромбон – Е. Паудер: Позната арија – В. Блажевић: Концертни скеч бр. 5 Циклична дела: – Ц. Е. Гаљар: Соната по избору. – Ц. Ф. Телеман: Соната ф-мол – Б. Марчело: Соната е-мол – Н. Р. Корсаков: Концерт за тромбон у Б-дуру
– критички вреднује лепоту свог тона; – активно учествује у коректури „назалних” тонова; – примени различите начине решавања техничких проблема; – користи сва своја претходна знања у обликовању дела која свира; – свира програм напамет; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – изводи оркестарских сола; – поштује правила при слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи Обавезно 4 јавна наступа у току школске године. Пожељно једно такмичење у току школске године.		
Програм смотре: Једна смотра у току првог полугодишта – програм: – Две скале (дурска и молска, кроз две октаве) – Тонични трозвучи и доминантни и умањени четворозвук – Две етиде различитог карактера (техничка и мелодијска) Програм испита: – Две скале (дурска и молска) – Две етиде различитог карактера – Једна композиција са клавиром – Једно циклично дело са клавиром		

Кључне речи: тон, фраза, свирање напамет, јавни наступ.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	ЦИЉ учења предмета Тромбон је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и мотивацију за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – свира све научене тоналитете са новим техничким захтевима; – свира у свим регистрима; – самостално коригује грешке у свирању; – изражава став о изведеним композицијама у односу на техничку припремљеност и интерпретацију; – изводи дела у стилу композитора и епохе; – изводи оркестарска дела; – покаже иницијативу за јавно свирање.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничко напредовање ученика кроз дневне вежбе. Прецизно свирање скала у целокупном регистру инструмента. Грешке у свирању – узрок и коректура истих. Фразирање кроз леп тон и микродинамику. Развијање мотивације за јавним наступима. Скале и трозвучи. Изводи све дурске и молске скале у оквиру две октаве. Разложени тонични трозвучи, доминантни и умањени четворозвучи Кључеви. Етиде у алт и тенор кључу. Дневне вежбе и етиде. – Б. Слокар: Избор дневних вежби Скале II свеска – Р. Милер: Свеска III – К. Копраш: Етиде II свеска – М. Шлозберг: Дневне вежбе – Ј. Рошу: Мелодијске етиде књига I – Ф. Вобарон: Етиде Комади – К. Сен-Санс: Каватина – К. М. Вебер: Романса – А. Жулиман: Морсо симфоник Циклична дела: – Ц. Е. Гаљар: Соната по избору. – А. Вивалди: Соната по избору – А. Вивалди: Концерт а-мол – Ф. Давид: Кончертино оп. 4 Дело словенског или српског композитора по избору.
Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи Обавезно 4 јавна наступа у току школске године. Пожељно што више јавних наступа и такмичења у току школске године, јер се ученик тако спрема за пријемни испит и пријемни на музичкој академији.		
Програм смотре: – Једна смотра у току првог полугодишта – програм: – Две скале (дурска и молска, кроз две октаве) – Тонични трозвучи и доминантни и умањени четворозвуч – Две етиде различитог карактера (техничка и мелодијска) – Једна композиција уз пратњу клавира из програма за матурски испит.		
Матурски испит		

Кључне речи: Јавни наступи, регистар инструмента, леп тон, микродинамика.

Назив предмета	ТУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Туба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова (3 часа недељно)

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – контролише технику прстију; – оплемени тон и примењује нон-прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише дисање, амбажуру, атак и интонацију; – контролише промену артикулације и динамике; – наштима самостално и прецизно инструмент – тубу; – вежба самостално и свесно исправља постојеће грешке; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; – иницира организацију проба; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Интонирање интервала узлазно и силазно (хроматски). Рад на техници прстију. Флексибилност и функционалност амбажуре и рад на култури тона уз ширење и изједначеност регистра. Промена артикулације и контрола динамике. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање радне дисциплине која изискује систематичност, студиозност и апсолутну посвећеност. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. СКАЛЕ Дурске и молске скале у половинским и четвртинским нотним вредностима, са тоничним трозвуком и доминантним и умањеним септакордима. ЛИТЕРАТУРА – Р. Кипер: Школа за тубу I део – Ц. Копраш: <i>60 изабраних етида (избор)</i> – Ј. Б. Арбан: <i>Етиде</i> (избор) – Лакши комади по избору наставника и могућностима ученика. Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – дурске и молске скале до четири предзнака – избор из две различите школе етида (техничка и мелодијска) – 4 композиције уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току школске године (1 у полугодишту)		
Програм испита – Једна лествица по избору предметног наставника (напамет); – Две етиде различитог карактера; – Једна композиција – комад напамет.		

Кључне речи контролише дисање, техника прстију, амбажура, ширење регистра, интонирање интервала, физичка и ментална издржљивост.

Назив предмета	ТУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Туба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – оплемени тон и примењује нон прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише технику дусања и јача физичку издржљивост; – покаже напредак у техници прстију; – свира све артикулације и примењује микро динамику; – испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; – разликује одлике стилских епоха и прилагођава сопствену индивидуалност; – покаже самопоуздање у солистичким, камерним и оркестарским наступима; – користи предности дигитализације и критички коментарише своја и туђа извођења у смислу техничке припремљености и музичке изражајности.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Флексибилност и функционалност амбажуре. Дневне вежбе са хармонским вокализама различитих артикулација и динамике. Култура тона, ширење и изједначеност регистара. Развијање физичке и менталне издржљивости. Развијање контролисане технике прстију. Интерпретације различитих стилова и развој сопствених критеријума. Развој ученика за солистичко, камерно и оркестарско свирање. Музички бонтон. Скале Све дурске и молске скале у четвртинским и спорим осминским нотним вредностима са тоничним трозвуком и доминантним и умањеним септакордима. ЛИТЕРАТУРА – Р. Кицер: Школа за тубу I део – Ц. Копраш: <i>60 изабраних етида (избор)</i> – Ј. Б. Арбан: <i>Етиде</i> (избор) – Лакши комади по избору наставника и могућностима ученика, на пример: – Грегсон избор од 20 комада за тубу, – Ханмер: <i>Состенуто</i> . Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Програм испита – 1 дурска или 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – 1 композиција уз клавирску пратњу (напамет)		

Кључне речи: оплемени тон, култура тона, амбажура, техника прстију, изједначеност регистара, артикулација, микродинамика.

Назив предмета	ТУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Туба је да код ученика развију знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – оплемени тон и примењује нон прес у ширењу горњег и доњег регистра; – контролише технику дисања у циљу постизања физичке издржљивост; – контролише моторику десне руке; – свира све артикулације и примени микродинамику; – испољи емоционални сензибилитет, креативне способности и јача поверење у властите способности; – побољша краткорочну и дугорочну меморију, концентрацију и стенску самоконтролу отклањајући страх од неуспеха; – испољи виши ниво креативности, способност импровизације и проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина; – користи предности дигитализације и формира критеријуме за избор програма упознајући репертоар за хорну.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање и развијање технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Флексибилност и функционалност амбажуре. Култура тона и техника прстију. Метода транспонованња. Техника свирања двоструког језика. Свирање усних трилера. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Јачање мотивације, воље и упорности у савладавању тешкоћа. Скале Све дурске и молске у обиму до две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обрађајима свирати у осминама и различитим артикулацијама. ЛИТЕРАТУРА – Р. Кицер: Школа за тубу I део – Ц. Копраш: <i>60 изабраних етида (први део до краја)</i> – <i>Ј. Б. Арбан: Етиде (избор)</i> – <i>Комади по избору наставника и могућностима ученика</i> – Е. Сакс: Кончертино за бас Еф-Бе – Г. Вихтл: Кончертино за бас Еф-Бе Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодшту)		
Програм испита – 1 дурска или 1 молска скала (напамет) – 1 техничка етида – 1 мелодијска етида – циклично дело или тема са варијацијама (напамет)		

Кључне речи: оплемени тон, амбажура, дневне вежбе, меморија, импровизација, критичко мишљење.

Назив предмета	ТУБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Туба је да код ученика развије знања и вештине неопходне за разумевање и извођење музике у солистичком, камерном и оркестарском свирању, као и за наставак школовања на високо образовним установама.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – контролише амбажуру, дисање, интонацију, динамику, фразирање, и агогику; – испољи висок ниво креативности, сензибилитета и способност импровизације у свирању; – проналази нове начине за комбиновање информација, знања и стечених вештина у свирању; – развија самопоуздање и самопоштовање; – користи предности дигитализације и присуствује концертима класичне музике те формира сопствени критеријум и упознаје репертоар.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање и развијање технике свирања дневних вежби уз контролу интонације, артикулације и динамике. Култура тона и техника прстију. Развој меморије, унутрашњег слуха и способност импровизације. Стилска интерпретација и развој сопствених критеријума. Развијање поверења у властите способности и јачање самосталности. Скале Све дурске и молске у обиму две октаве; хроматске скале. Тоничне, доминантне и умањене септакорде са обртајима свирати у шеснаестинама и различитим артикулацијама. ЛИТЕРАТУРА – К. Копраш: Етиде II део – Бордоњи: Мелодијске етиде – Ј. Б. Арбан: Етиде – Е. Сакс: Кончертино за бас Еф-Бе – Г. Вихтл: Кончертино за бас Еф-Бе – А. Вивалди: Соната у а-молу Дозвољено је коришћење других школа етида и литературе сличних захтева по избору наставника.
Обавезни минимум програма – све дурске и молске скале – 2 различите школе етида – 4 композиције уз клавиру пратњу – 1 циклично дело		
Јавни наступи Обавезна су 4 јавна наступа у току школске године (2 у полугодишту)		
Матурски испит		

Кључне речи: амбажура, дневне вежбе, меморија, импровизација, критичко мишљење, самосталност, култура тона и техника прстију.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ТРУБА/ХОРНА/ТРОМБОН/ТУБА

I. УВОДНИ ДЕО

Похађање средње музичке школе подразумева коришћење стечених знања из основне музичке школе, као и велику посвећеност вежбању. Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на лични развој ученика.

Настава је базирана на остваривању исхода, при чему искуствено учење има велику улогу. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу, али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик да препорудује све техничке и музичке захтеве, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непреоборљивом проблему. Некада је врло стимулативно дати ученику програм који је за нијансу тежи од његових тренутних могућности, јер у одређеном добу музичког sazревања код већине ученика делује стимулативно. Код ученика треба развијати дух заједништва и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе требало би да буде принцип мотивације и инклузивности у потстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се де-

финише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмети **труба, хорна, тромбон и туба** у средњој музичкој школи подразумевају надградњу стечених знања из основне музичке школе, а то су: правилно држање тела и исправно држање инструмента, дисање, зујање на уснама и на уснику, као и репродуковање здравог и сонорног тона, у оквиру музичке литературе. У овом циклусу школовања неопходан је рад на сложенијим техничким захтевима, као и на изражајном свирању.

Да би се ученик правилно развијао током четворогодишњег школовања у средњој музичкој школи неопходно је усавршити технику дисања, радити на квалитету тона, овладати свим регистрима, проширити дисајни капацитет, а све то кроз дневне студије тонских и техничких вежби у јако богатој литератури у том домену. Предложена литература је само смерница за сваки разред, али уколико наставник увиди да су захтеви из литературе претешки или прелаки, у сваком тренутку може да изабере неку другу литературу која даје бољи резултат. Наставник треба да изабере одговарајући програм према способностима ученика, као и према

његовој жељи да свира неко дело, уколико му музичке и техничке способности то дозвољавају. Кроз рад неопходно је усавршити технику, артикулацију, фразирање, развити начин мишљења и обликовања дела.

Поред тога, веома је корисно вежбање меморије кроз учење напамет, како етида, тако и солистичких композиција.

У праћењу рада ученика велики значај имају смотре, јавни наступи и такмичења. Препоручује се да школа организује смотре где ће ученици свирати скале и етиде, и на њима показати какво реално техничко знање имају на инструменту. Јавни наступи показатељи су музичке и техничке оспособљености за свирање уз прагњу клавира или соло. Ученик који не задовољи захтеве смотре, требало би да поново изађе у накнадном року како би успео да савлада предвиђено градиво.

У односу на способности ученика, његов рад и напредак, наставник може да подстакне ученика за учешће на неком такмичењу. У фази израђивања такмичарског програма, никако не смео занемарити тонске и техничке вежбе, јер у том случају долази до стагнарања ученика. На свим јавним наступима, смотрама и испитима треба тежити да ученик свој програм изводи напамет.

Треба бити опрезан при одабиру тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер то може изазвати велике последице у даљем напредовању (лоше дисање, подвлачење доње усне, дизање браде, спазам у врату и горњем делу грудног коша).

Кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње, ученици побољшавају сценску самоконтролу и концентрацију, откла-

њајући страх од неуспеха. Користећи предности дигитализације и присуством на концертима, формирају сопствене критеријуме и упознају репертоар. Неопходно је познавање различитих стилских интерпретација.

Неодвојив део јавног наступа је и понашање, како извођача тако и публике, те је у том смислу познавање музичког бонтона неопходно.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента, најбитније је развијање музичких способности и надограђивање вештина стечених у основној музичкој школи.

Смер наставе је такав да увек креће од квалитетног дисања и тона ка музичком изражавању. Неопходно је да ученик самостално контролише амбажуру и интонацију, оплемени тон и свесно исправља постојеће грешке.

Критеријум у оцењивању мора да буде пре свега уложени труд ученика и његово лично напредовање у складу са психо-физичким, менталним и музичким способностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећај сигурности и подршке. Рад ученика процењује се на основу целокупног ангажмана током године, учествовања на државним и међународним такмичењима, концертима у школи и ван ње, као и на смотрама и завршним испитима на крају године (матурски испит на крају четвртог разреда СМШ).

ЧИТАЊЕ СА ЛИСТА – ЛИМЕНИ ДУВАЧИ

Назив предмета

ЧИТАЊЕ СА ЛИСТА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе

Разред

Први/Други/Трећи/Четврти

Годишњи фонд часова

35/35/35/33 часова годишње

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – транспонује у предвиђене тоналитете; – оствари захтеве у читању нотног текста у вези са темпом, фразирањем, динамиком, артикулацијом, бојом...; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост; – препозна дела и деонице инструмента у камерним и оркестарским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Метода транспонована. Вежбе за развијање меморије и брзо памћење. Снажљивост и брзо реаговање. Упознавање са деоницама инструмента у камерној и оркестарској литератури. Слушање музике и остваривање напретка у познавању музичке литературе. ЛИТЕРАТУРА* је дата по инструментима и разредима испод табеле
Обавезни минимум програма -10 етида - 2 композиције за камерно музицирање -10 оркестарских сола		
Програм смотре: - 2 оркестарска сола -1 соло <i>прима виста</i> (по избору наставника)		

Кључне речи: нотни текст, анализа, унутрашњи слух, транспонована, камерна и оркестарска литература, слушање музике.

ЛИТЕРАТУРА*

ТРУБА

Први разред – Оркестарска сола

Марко Крањчевић: Оркестарске студије за трубу, I свеска

- Л. ван Бетовен: *Фиделио*
- Р. Вагнер: *Мајстори певачи*
- В. А. Моцарт: *Чаробна фрула*
- Г. Доницети: *Кћи пука*
- Г. Мајербер: *Хугеноти*

- В. А. Моцарт: *Фигарова женидба*, Симфонија Ес-дур
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол
- К. М. в Вебер: *Јубел* – увертира, *Оберон*
- Х. Марше: *Темплар* и *Јеврејка*
- Р. Вагнер: *Мајстори певачи*
- Х. Берлиоз: *Фаустово проклетство*
- Верди: *Трубадур*; *Бал под маскама*
- Р. Вагнер: *Лоенгрин*, *Парсифал*, *Валкире*, *Танхојзер*
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 1 Це-дур
- Б. Ф. Обе: *Нема* из Португија
- Ј. Лахнер: *РебIлнег* – *Nealгег*
- Х. Берлиоз: *Ослобођење од ропства*
- К. Голдмарк: Симфонија Ес-дур

- Л. Спор: Симфонија
- Ф. Менделсон: Хебриди
- Г. Мајербер: Хугеноти
- К. Кројцер: Расипник
- Ј. Халеви: Јеврејин

Други разред

- Марко Крањчевић: Оркестарске студије за трубу, I свеска
- Р. Вагнер: *Прстен Нибелунга*
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 3 Ес-дур
- Р. Вагнер: *Лоенгрин; Тристан и Изолда; Сумрак богова*
- Ф. Менделсон: *Мирно море; Срећан пут*
- Ђ. Верди: *Аида*
- Ф. Супе: *Песник и сељак*
- Ж. Бизе: *Кармен*
- Е. Хампердинк: *Ивица и Марица*
- Ј. С. Бах: *Божјићи ораторијум* – Арија
- Г. Ф. Хендл: Арија
- Ј. С. Бах: Арија
- Ј. С. Бах: Кантата за сва времена
- Г. Ф. Хендл: *Dettinger te Deum* Анонимус: Концерт за 7 тру-

ба и тимпане

- Ј. С. Бах: *Бранденбуршки концерт* Еф-дур
- К. Монтеверди: *Орфеј; Favola in musica* Анонимус: *Две*

фанфаре

- Л. Моцарт: Концерт за трубу

Трећи разред

- Марко Крањчевић: Оркестарске студије за трубу, II свеска
- Л. ван Бетовен: Увертира „*Леонора*” бр. 3 оп. 72а
- Ђ. Росини: *Виљем Тел* – увертира; *Семирамида* – увертира
- Н. Римски-Корсаков: *Цар Салтан* – свита из опере
- Х. Берлиоз: *Римски карневал* – увертира оп. 9
- Х. Берлиоз: *Беатриса и Бенедикт* – увертира
- Ж. Бизе: *Арлезијанка* – Свита бр. 2
- Ј. Брамс: *Трагична увертира*
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 7 Е-дур
- П. И. Чајковски: Италијански капричо оп. 45; Симфонија

бр. 4 оп. 36

- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125
- А. Дворжак: Симфонија бр. 9 (5) е-мол оп. 95; Концерт за виолончело ха-мол оп. 104
- Н. Римски-Корсаков: Шпански капричо оп. 34; *У стени;*

Шехерезада оп. 35

- С. Рахмањин: Рапсодија на Паганинијеву тему оп. 43
- Р. Штраус: Тил Ојленшпигел – симфонијска поема оп. 28
- Г. Ф. Хендл: Израел у Египту
- А. Тома: Мињон – увертира
- Ђ. Верди: Реквијем
- Р. Вагнер: Фауст – увертира
- М. Де Фаља: Тророги шешир
- З. Кодаљ: Мађарски псалм
- Г. Шарпанције: Импресије из Италије
- К. Дебиси: Море
- Е. Елгар: Енигма варијације оп. 36
- Брукнер: Симфонија бр. 4 II. Стравински: Ватромет оп. 4
- Ф. в Супе: *Песник и сељак* – увертира
- П. И. Чајковски: Словенски марш оп. 31
- Е. Алтонен: *Хирошима* – симфонија
- М. Равел: *Дафнис и Клое* – балетска свита

Четврти разред

- Марко Крањчевић – Ђорђа Тошића: Оркестарске студије за трубу, II свеска
- М. Равел: *Болеро*; Концерт за клавир Ге-дур; *Шпанска рапсодија*
- С. Прокофјев: *Заљубљен у три наранџе* – марш; *Руска увертира*

- Ф. Лист: Рапсодија бр. 2
- М. П. Мусоргски: *Слике са изложбе*
- И. Стравински: *Жар птица* – свита
- О. Респиги: *Римске свечаности* – симфонијска поема; *Римске пиније* – симфонијска поема
- Л. Роцики: *Пан Твардовки* – балет
- З. Кодаљ: *Хари Јанош* – свита
- Д. Скарлати – А. Касела: *Токата*
- И. Стравински: *Петрушка* – балет; *Пулчинела* – свита
- С. Прокофјев: *Александар Невски* – кантата; *Скитска свита*
- Ц. Гершвин: *Американац у Паризу*; Концерт за клавир Еф-дур
- Б. Бритн: Варијације и fuga на Перслову тему
- Д. Шостакович: Концерт за трубу оп. 35
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 9
- Е. Лало: *Шпанска симфонија* – за виолину и оркестар
- С. Прокофјев: *Поручник Киже* оп. 60; *Ромео и Јулија* – Балетска свита бр. 1 оп. 64 бис; *Пећа и вук*
- Ј. Сибелијус: Концерт за виолину оп. 47
- А. Скрјабин: *Поема екстазе* оп. 54
- К. Дебиси: *Празник*
- Б. Барток: Концерт за виолу; Концерт за клавир бр. 2

ТРОМБОН

Први разред – Оркестарска сола

- Винко Валечић: Оркестарске студије за тромбон, I свеска
- Л. Керубини: *Водоноша* – увертира
- Ђ. Росини: *Сврака крадљивица* – увертира
- Ж. Офенбах: *Орфеј у подземљу* – увертира
- Келер-Бела: *Комична увертира*
- Ђ. Росини: *Севиљски берберин* – увертира; *Вељем Тел* – увертира
- В. А. Моцарт: Реквијем – Тића ш I гиш
- Г. Доницети: Лучија од Ламермура – бинска музика
- Ж. Бизе: Кармен – бинска музика
- А. Моцарт: *Дон Жуан; Чаробна фрула*
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол („Недовршена”)
- Ђ. Верди: *Бал под маскама; Травијата; Трубадур, Аида*
- Прокофјев: *Пећа и вук* оп. 67
- Р. Вагнер: *Риенци* – увертира
- Дворжак: Симфонија бр. 9 (5) е-мол оп. 95 („Из новог света”)
- Л. Делиб: *Копелија* (Мазурка из балета)
- Г. Мајербер: *Игра бакљама* бр. 1 (Раскелпап)

Други разред

- Винко Валечић: Оркестарске студије за тромбон, I свеска
- Ђ. Росини: *Сврака крадљивица* – увертира
- К. Орф: *Кармина бурана*
- Ф. Лист: Прелиди
- Л. Делиб: *Копелија* – музика из балета
- Р. Вагнер: *Танхојзер* – предигра за оперу
- Ј. Брамс: *Мађарска игра* бр. 5
- В. А. Моцарт: *Чаробна фрула* – увертира; *Дон Жуан* – II чин
- П. И. Чајковски: Клавирски концерт бр. 1 бе-мол
- Ф. Шуберт: Симфонија бр. 8 ха-мол – Недовршена
- Р. Шуман: Симфонија бр. 1 Бе-дур оп. 38; Симфонија бр. 2 Це-дур оп. 61
- А. Брукнер: Симфонија бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 це-мол
- Ђ. Верди: *Риголето*
- Бородин: Половецке игре из опере „*Кнез Игор*”
- П. И. Чајковски: Увертира 1812
- П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4 еф-мол оп. 36; Симфонија бр. 5 це-мол оп. 64; Симфонија бр. 6 ха-мол оп. 74
- Р. Вагнер: *Тристан и Изолда*
- Ж. Бизе: *Кармен*
- Ј. Брамс: *Трагична симфонија*
- Х. Берлиоз: Мађарски марш из „*Фаустовог проклетства*” оп. 24

- М. П. Мусоргски: *Наћ на голом брду*
- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана*
- Р. Леонкавало: *Бајацо*
- М. П. Мусоргски: *Слике са изложбе*
- Б. Барток: Концерт за оркестар

Трећи разред

- Винко Валечић: Оркестарске студије за трубу, II свеска
- Н. Римски-Корсаков: *Шехерезада*
- М. Мусоргски: *Ноћ на голом брду; Слике са изложбе*
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 е-мол; Симфонија бр. 3 Еф-дур
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 5 це-мол; Симфонија бр. 9 де-мол оп. 125
- Ђ. Верди: *Травијата; Трубадур; Риголето; Дон Карлос; Моћ судбине* – увертира; *Аида*
- Р. Вагнер: *Лоенгрин; Валкире – Јахање валкира*
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол оп. 68; Симфонија бр. 2 Де-дур оп. 73
- Х. Берлиоз: *Фантастична симфонија* оп. 14
- Н. Римски-Корсаков: *Шехерезада* – симфонијска свита
- Г. Малер: Симфонија бр. 3 де-мол
- Ф. Лист: Прелиди – симфонијска поема; Мађарска рапсодија бр. 2
- Х. Берлиоз: *Римски карневал* оп. 9 – увертира
- П. И. Чајковски: Концерт за клавир бр. 1 бе-мол оп. 23; *Франческа да Римини*

Четврти разред

- Винко Валечић: Оркестарске студије за тромбон, II свеска
- Ђ. Росини: *Виљем Тел* – увертира
- А. Бородин: *Половецке игре* – из опере *Кнез Игор*
- П. И. Чајковски: *Увертира 1812; Франческа да Римини; Симфонија бр. 4 еф-мол; Симфонија бр. 5 це-мол; Симфонија бр. 6 ха-мол*
- А. Дворжак: Симфонија бр. 9 е-мол – *Из новог света*
- Г. Малер: Симфонија бр. 3 де-мол
- Б. Сметана: *Продана невеста* – увертира
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 3 Еф-дур оп. 90; Симфонија бр. 4 е-мол оп. 98
- А. Брукнер: Симфонија бр. 9 де-мол
- А. Тома: *Хамлет*
- Р. Вагнер: *Лоенгрин* – уводна музика за II чин; *Холанђанин луталица* – увертира
- К. Орф: *Кармина бурана* – ораторијум
- М. Равел: *Га уа18* – кореографска поема; *Дафнес и Клое* – балет; *Болеро*
- И. Стравински: *Пулчинела* – балет; Симфонија псалама; *Жар птица* – балетска свита
- П. Хиндемит: Концертна музика – за гудаче и лимене дуваче
- И. Стравински: Симфонија Iп С
- Р. Штраус: *Тил Ојленишгел* – симфонијска поема; *Тако је говорио Заратустра* – симфонијска поема

ХОРНА

Први разред – Оркестарска сола

- В. А. Моцарт: Увертира *Чаробна фрула*
- Л. в. Бетовен: Увертира *Кориолан*, оп. 62
- Л. в. Бетовен: *Концерт за клавир и оркестар бр. 5*, Ес дур, оп. 73
- А. Дворжак: *Словенска игра број 8*, ге мол
- Е. Григ: *Пер Гинт* свита број 1 оп. 46
- Ј. Штраус: *Трич-трач* полка, оп. 214
- Ј. Брамс: *Мађарске игре* број 5, ге мол и 6, Де дур
- К. М. Вебер: *Оберон* финале
- П. И. Чајковски: *Концерт за клавир и оркестар*, бе мол

- Д. Јенко: Концертна увертира *Косово*
- С. Христић: *Охридска легенда*

Други разред – Оркестарска сола

- В. А. Моцарт: Увертира *Фигарова женидба*
- В. А. Моцарт: *Концерт за клавир*, це мол, оп. 24
- Л. в. Бетовен: Увертира *Егмонт*, оп. 84
- Л. в. Бетовен: *Симфонија бр. 5*, це мол, оп. 67
- Е. Григ: *Концерт за клавир*, а мол, оп. 16
- Ж. Бизе: Увертира *Кармен*
- К. М. Вебер: Увертира *Оберон*
- А. Хачатурјан: *Маскарада*, валцер
- К. Сен Санс: *Интродукција и рондо капричозо*, а мол, оп. 28

Трећи разред – Оркестарска сола

- Л. в. Бетовен: *Симфонија бр. 3*, Ес дур, оп. 55
- Л. в. Бетовен: *Симфонија бр. 6*, Еф дур, оп. 68
- Ф. Менделсон: *Симфонија бр. 3*, а мол, оп. 56
- Ф. Лист: *Прелиди*, оп. 3
- Ј. Брамс: *Симфонија бр. 1*, це мол, оп. 68
- К. М. Вебер: *Чаробни стрелац*, оп. 77
- А. Хачатурјан: *Игра сабљама*
- Ж. Бизе: *Арлезијанка*, оркестарске свите бр. 1 и 2
- П. И. Чајковски: Увертира фантазија *Ромео и Јулија*
- Ц. Гершвин: *Американац у Паризу*

Четврти разред – Оркестарска сола

- Ђ. Росини: Увертира *Сврака крадљивица*
- Ђ. Росини: Увертира *Севиљски берберин*
- К. М. Вебер: *Еуријанте*, оп. 81 (квартет)
- Ф. Менделсон: Увертира *Сан летње ноћи*
- М. П. Мусоргски: *Ноћ на голом брду*
- Ј. Брамс: *Симфонија бр. 3*, Еф дур, оп. 90
- А. Дворжак: *Симфонија бр. 9*, е мол, оп. 95
- Ц. Франк: *Симфонија*, де мол
- Р. Штраус: *Тил Ојленишгел*, оп. 28
- П. И. Чајковски: *Симфонија бр. 5*, е мол, оп. 64

ТУБА

Литература по избору наставника.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА ЛИМЕНИ ДУВАЧИ

I. УВОДНИ ДЕО

Настава је базирана на остваривању исхода, при чему искуствено учење има велику улогу. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. На часовима читања с листа, неопходно је развити вештине потребне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе. Читањем деоница камерне и оркестарске литературе, ученик стиче знања која ће омогућити лакше савладавање предмета оркестар и камерна музика, омогућити наставак школовања и активно укључивање у музички живот друштвене средине.

Кроз четири године обуке на овом предмету, техника „прима виста” требало би да постане рутинска и уобичајена, и неодвојиви део културе ученика са средњошколским музичким образовањем.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планира-

ње часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример /песму/дело.

Припрема за час је специфична. Настава се може изводити индивидуално или у паровима како би ефекат обуке био што већи. Усмеравање часа у многоме зависи од оспособљености ученика за брзо и течно читање. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив композиције, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом остваривањем наставе и учења читања с листа треба узети у обзир повезаност са главним предметом, камерном музиком и оркестром. Видна је и веза са солфеђом, теоријом музике, хармонијом, контрапунктом, музичким облицима и историјом музике. Знања стечена на часовима треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси.

Наставу треба започети нотним текстовима једноставнијег садржаја. Пре свирања потребно је анализирати текст и унутрашњим слухом опаžати мелодијске и хармонске покрете. У свирању, најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст, без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, у темпу у коме се могу остварити сви захтеви. Погрешно одсвиране ноте могу се толерисати. Неопходно је развијати самопоуздање, снажљивост и брзо реаговање у кретању кроз текст. Примењујући добијена упутства у решавању текстуалне проблематике, а када

се учврсти способност непрекидног кретања кроз текст потпуно правилног ритмизирања, могу се поставити и детаљнији захтеви у вези са темпом и комплетним музичким изражавањем (фразирање, динамика, артикулација, боја...). Веома је корисно учење напамет оркестарских деоница, чиме се поспешује развијање меморије.

Да би се ученици лимених дувачких инструмената правилно развијали током четворогодишње наставе читања с листа, неопходна је стална контрола амбажуре, дисања и рад на проширењу дисајних капацитета. Тонске и техничке вежбе на почетку сваког часа су неизоставне. Наставник је у обавези да провери да ли су захтеви претешки или прелаки, и у сваком тренутку изабере литературу која даје најбоље резултате.

Коришћењем предности дигитализације у слушању музике и присуством на концертима класичне музике, ученици упознају музичку литературу и деонице својих инструмената у камерним и оркестарским делима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима читања с листа, најбитније је развијати знања и вештине у брзом и течно читању нотног текста. Опажањем релевантних музичких елемената ученик остварује напредак у интерпретирању деоница и проналази начине за самостално вежбање.

Критеријум у оцењивању је првенствено уложени труд ученика, његова посвећеност и напредовање, у складу са психо-физичким, менталним и музичким способностима. Неопходно је обезбедити пријатну атмосферу на часу, а код ученика потенцирати осећај сигурности и подршке.

Рад ученика процењује се на основу целокупног ангажовања током године.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ
Циљ	Циљ учења предмета <i>Удараљке</i> је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – изводи ритмичке фигуре самостално; – примењује ознаке за динамичко нијансирање; – свира композиције у парном и непарном метру; – изводи акцентоване ноте; – свира етиде и комаде за добош, тимпане, ксилофон, маримбу и вибрафон, соло или уз пратњу клавира; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Поставка руку у гард са четири палице за мелодијским удараљкама. Квалитет тона у зависности од техничких захтева. Основе коришћења педала на вибрафону. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Ритмичке фигуре: комплексније комбинације свих до сада научених ритмичких фигура Динамичко нијансирање Техничке вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири палице; – једноструке и двоструке ударце; – акцентоване; – извођење вирбле и његову примену; – извођење флема (једноструки предударца) и његову примену; – извођење дрега (двоструки предударца) и његову примену. <p>Основни рудименти који садрже обрађену тематику. Скале: Дурски и молски тоналитети, трозвучи и четворозвучи на тоници са обртајима, хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Џони Л. Леин: Техничке вежбе за контролу палица на добошу – ПАС рудименти – Ч. Мемфис: Савремени перкусиониста – В. Осадчук: Етиде за добош – Т. Егорова и В. Штеинман: ритмичке вежбе за добош – Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира – Л. Х. Стивенс: Метод кретања за Маримбу – Н. Ј. Живковић: Забаван ксилофон I – Н. Ј. Живковић: Забавна Маримба I – Н. Ј. Живковић: Забавни Вибрафон I – В. Фајгл: Етиде за вибрафон – К. Хатвеј и И. Врајт: Музика за мелодијске удараљке књига III – В. Гарвуд: Примарни приручник за мелодијске удараљке – М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – Е. Којне: Етиде за тимпане – Д. Палиев: Комади за тимпане <p>Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика. Избор литературе за сетове ударачких инструмената која одговара захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет композиција за добош рудименталног приступа, – пет композиција за добош класичног приступа, – четири композиције за тимпане, – четири композиције за маримбу, – четири композиције за ксилофон, – три композиције за вибрафон. 		
<p>Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна композиција за добош рудименталног приступа, – једна композиција за добош класичног приступа, – једна композиција за тимпане, – једна композиција за ксилофон, – једна композиција за маримбу, – једна композиција за вибрафон, – једна композиција за инструмент или сет удараљки по слободном избору. <p>Напомене: Најмање једна композиција из програма мора бити уз пратњу клавира. Композиције могу бити саставни део свите или концерта. Испитни програм се свира за добош и тимпане из нота, а за мелодијске удараљке напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ
Циљ	Циљ учења предмета <i>Удараљке</i> је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – свира композиције са четири палице за мелодијске удараљке основног техничког нивоа; – свира композиције за три тимпана основног техничког нивоа; – правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – примењује ознаке за динамичко нијансирање; – примењује основе технике педала на вибрафону; – свира етиде и комаде за добош, тимпане, ксилофон, маримбу и вибрафон, соло или уз пратњу клавира; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – самостално пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Основе технике са четири палице на мелодијским удараљкама. Основе технике за три тимпана.</p> <p>Коришћење педала на вибрафону.</p> <p>Квалитет тона у зависности од техничких захтева.</p> <p>Уводне вежбе за троструки предудар.</p> <p>Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку.</p> <p>Ритмичке фигуре: комплексније комбинације свих до сада научених ритмичких фигура</p> <p>Динамичко нијансирање</p> <p>Техничке вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири палице; – једноструке и двоструке ударце; – акцентовање; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноструки предударца) и његову примену. – извођење дрега (двоструки предударца) и његову примену. <p>Основни рудименти који садрже обрађену тематику.</p> <p>Скале:</p> <p>Дурски и молски тоналитети, трозвучи и четворозвучи на тоници са обртајима, хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Џони Л. Леин: Техничке вежбе за контролу палица на добошу – Г. Л. Стоун: Контрола палица за добошара – ПАС рудименти – Ч. Вилкоксон: Сви амерички бубњари – 150 рудименталних сола – Ч. Мемфис: Савремени перкусиониста – К. Купински: Школа игара за ударачке инструменте – В. Осадчук: Етиде за добош – Т. Егорова и В. Штеиман: ритмичке вежбе за добош – Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира – Л. Х. Стивенс: Метод кретања за Маримбу – Н. Ј. Живковић: Забаван ксилофон I – Н. Ј. Живковић: Забавна Маримба I – Н. Ј. Живковић: Забавни Вибрафон I – В. Фајгл: Етиде за вибрафон – К. Хатвеј и И. Врајт: Музика за мелодијске удараљке књига III – Избор комада за ксилофон и клавир из збирки Н. Милутинова, В. Снегирјова итд. – В. Гарвуд: Примарни приручник за мелодијске удараљке – М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – Е. Којне: Етиде за тимпане – Г. Бомхоф: Соло комади за тимпане – Д. Палиев: Комади за тимпане <p>Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.</p> <p>Избор литературе за сетове ударачких инструмената која одговара захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет композиција за добош рудименталног приступа, – пет композиција за добош класичног приступа, – пет композиција за тимпане, – четири композиције за маримбу, – четири композиције за ксилофон, – четири композиције за вибрафон. 		
<p>Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна композиција за добош рудименталног приступа, – једна композиција за добош класичног приступа, – једна композиција за тимпане, – једна композиција за ксилофон, – једна композиција за маримбу, – једна композиција за вибрафон, – једна композиција за инструмент или сет удараљки по слободном избору. <p>Напомене:</p> <p>Најмање једна композиција из програма мора бити уз пратњу клавира.</p> <p>Композиције могу бити саставни део свите или концерта.</p> <p>Испитни програм се свира за добош и тимпане из нота, а за мелодијске удараљке напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ
Циљ	Циљ учења предмета <i>Удараљке</i> је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – свира композиције са четири палице за мелодијске удараљке; – свира композиције за четири тимпана основног техничког нивоа; – правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – примењује комплексније ознаке за динамичко нијансирање; – примењује основе технике демфовања палицама на вибрафону; – свира етиде и комаде за добош, тимпане, ксилофон, маримбу и вибрафон, соло или уз пратњу клавира; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника са четири палице на мелодијским удараљкама. Основе технике за четири тимпана. Основе демфовања палицама на вибрафону. Троструки предударцац. Квалитет тона у зависности од техничких захтева. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Ритмичке фигуре: комплексније комбинације свих до сада научених ритмичких фигура Динамичко нијансирање Техничке вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири палице; – једноструке и двоструке ударце; – акцентовање; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноструки предударцац) и његову примену. – извођење дрега (двоструки предударцац) и његову примену. – извођење троструког предударца и његову примену. <p>Рудименти који садрже обрађену тематику. Скале: Дурски и молски тоналитети, трозвучи и четворозвучи на тонци са обрађенима, хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Г. Ј. Стоун: Контрола палица за добошара – ПАС рудименти – Ч. Вилкоксон: Сви амерички бубњари – 150 рудименталних сола – Ч. Вилкоксон: Модерна рудиментална свинг сола – В. Осадчук: Етиде за добош – В. Снегирјов: Етиде за добош – Т. Егорова и В. Штеиман: ритмичке вежбе за добош – Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира – Ј. Х. Стивенс: Метод кретања за Маримбу – Н. Ј. Живковић: Забаван ксилофон I – Н. Ј. Живковић: Забавна Маримба I – Н. Ј. Живковић: Забавни Вибрафон I – В. Фајгл: Етиде за вибрафон – Д. Фридман: Техника за вибрафон – Д. Фридман: Туђе Огледало – К. Хатвеј и И. Врјат: Музика за мелодијске удараљке књига III и IV – Избор комада за ксилофон и клавир из збирки Н. Милутинова, В. Снегирјова итд. – В. Гарвуд: Примарни приручник за мелодијске удараљке – М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – Е. Којне: Етиде за тимпане – Избор комада за тимпане В. Ј. Шинстајн, Г. Бомхоф итд. <p>Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика. Избор литературе за сетове ударачких инструмената која одговара захтевима програма и могућностима ученика.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пет композиција за добош рудименталног приступа, – пет композиција за добош класичног приступа, – пет композиција за тимпане, – четири композиције за маримбу, – четири композиције за ксилофон, – четири композиције за вибрафон. 		
<p>Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – једна композиција за добош рудименталног приступа, – једна композиција за добош класичног приступа, – једна композиција за тимпане, – једна композиција за ксилофон, – једна композиција за маримбу, – једна композиција за вибрафон, – једна композиција за инструмент или сет удараљки по слободном избору. <p>Напомене: Најмање једна композиција из програма мора бити уз пратњу клавира. Композиције могу бити саставни део свите или концерта. Испитни програм се свира за добош и тимпане из нота, а за мелодијске удараљке напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ
Циљ	Циљ учења предмета <i>Удараљке</i> је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – свира композиције са четири палице за мелодијске удараљке; – свира композиције за четири тимпана; – правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; – контролише квалитет тона; – примењује комплексније ознаке за динамичко нијансирање; – примењује технику педала и демфовања палицама на вибрафону; – свира етиде и комаде за добош, тимпане, ксилофон, маримбу и вибрафон, соло или уз пратњу клавира; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника са четири палице на мелодијским удараљкама. Техника за четири тимпана. Демфовање палицама на вибрафону. Четвороструки предударцац. Квалитет тона у зависности од техничких захтева. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Ритмичке фигуре: комплексније комбинације свих до сада научених ритмичких фигура Динамичко нијансирање Техничке вежбе за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири палице; – једноструке и двоструке ударце; – акцентовање; – извођење вирбла и његову примену; – извођење флема (једноструки предударцац) и његову примену. – извођење дрега (двоструки предударцац) и његову примену. – извођење троструког предударца и његову примену. – извођење четвороструког предударца и његову примену. <p>Рудименти који садрже обрађену тематику. Скале: Дурски и молски тоналитети, трозвучи и четворозвучи на тоници са обртајима, хроматска скала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Г. Ј. Стоун: Контрола палица за добошара – ПАС рудименти – Ч. Вилкоксон: Сви амерички бубњари – 150 рудименталних сола – Ч. Вилкоксон: Модерна рудиментална свинг сола – Ч. Кериген: 12 етида за добош – В. Осадчук: Етиде за добош – В. Снегирјов: Етиде за добош – Ј. Делакулз: 12 етида за добош – Т. Егорова и В. Штеиман: ритмичке вежбе за добош – Д. Палиев: Комади уз пратњу клавира – Ј. Х. Стивенс: Метод кретања за Маримбу – Н. Ј. Живковић: Забаван ксилофон I – Н. Ј. Живковић: Забавна Маримба I – Н. Ј. Живковић: Забавни Вибрафон I – В. Фајгл: Етиде за вибрафон – Д. Фридман: Техника за вибрафон – Д. Фридман: Туђе Огледало – К. Хатвеј и И. Врајт: Музика за мелодијске удараљке књига IV – Избор комада за ксилофон и клавир из збирки Н. Милутинова, В. Снегирјова итд. – В. Гарвуд: Примарни приручник за мелодијске удараљке – М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – Е. Којне: Етиде за тимпане – Ј. Зегалски: 30 етида за четири тимпана – Избор комада за тимпане В. Ј. Шинстајн, Г. Бомхоф итд. <p>Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика. Избор литературе за сетове ударачких инструмената која одговара захтевима програма и могућностима ученика.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – четири композиције за добош рудименталног приступа, – четири композиције за добош класичног приступа, – пет композиција за тимпане, – четири композиције за маримбу, – четири композиције за ксилофон, – четири композиције за вибрафон. 		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна композиција за добош рудименталног приступа, – једна композиција за добош класичног приступа, – две композиције за тимпане од којих барем једна мора бити за четири тимпана, – једна композиција за ксилофон, – једна композиција за маримбу, – једна композиција за вибрафон, – једна композиција за инструмент или сет удараљки по слободном избору. <p>Напомене: Најмање две композиције из програма морају бити уз пратњу клавира. Композиције могу бити саставни део свите или концерта. Испитни програм се свира за добош и тимпане из нота, а за мелодијске удараљке напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – УДАРАЉКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава флауте усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм се базира на моделу постепеног техничког напретка. У првом плану је квалитет и практична примена технике која

кроз школовање треба да постави јаке темеље за будуће бављење музиком. Ученике треба подстицати да употребом логике и познавањем основних закона физике, који су релевантни за технику ударчких инструмената, сами решавају техничке изазове. Упоредо са тим, потребно је радити на фразирању, артикулацији и динамици, упознавању различитих стилских праваца и епоха и музичким одликама истих. Такође је битно да ученици препознају и изводе различите карактере ритмичких токова и пулсација. Посебно је важно радити на корелацији претходно поменутих области и повезивању истих као неодвојивих целина и тако изграђивати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика да испоље своју музикалност. Како би време проведено у раду што боље искористили, ученике треба упознавати са разним принципима вежбања и стимулисати их да развијају радне навике кроз самостално планирање вежбања.

Посебну пажњу треба обратити на здравље ученика кроз константан рад на правилном седењу, стајању, поставци гарда и кретању за инструментима.

Програм омогућава примену литературе свих аутора који обрађују исту проблематику. Такође, могуће је користити и литературу која је писана за комбинације ударчких инструмената. Испитни програм се може кориговати за ученике који су током године наступили на такмичењима, као солисти или чланови камерних ансамбала.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ЧИТАЊЕ С ЛИСТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Читање са листа је да код ученика развију знања и вештине неопходне за брзо и течно читање нотног текста и за разумевање и упознавање музичке литературе
Разред	Први, други, трећи, четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одсвира без прекида и задржавања задани нотни текст једноставнијег садржаја; – анализира текст и унутрашњим слухом чује мелодијске и хармонске покрете; – примењује добијена упутства за решавање одређене текстуалне проблематике; – опажа релевантне музичке елементе у циљу интерпретације задате деонице; – проналази начине за самостално вежбање; – покаже самопоуздање и снажљивост у кретању кроз текст; – препозна дела и деонице ударалки у камерним и оркестарским композицијама.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Оспособљавање ученика за анализу текста. Сагледавање текста у целини – опажање музичких елемената. Континуирано кретање кроз текст без прекида или задржавања. Упутства за отклањање грешака. Развој унутрашњег слуха и повезивање стеченог знања из других предмета. Вежбе за развијање меморије. Снажљивост и брзо реаговање. Упознавање са деоницама ударалки у камерној и оркестарској литератури. Слушање музике у циљу упознавања музичке литературе.

Кључне речи: концентрација, опажање, анализа, континуирано кретање, примена.

Први Разред**Добош**

- Ч. Мемфис: Савремени перкусиониста

Тимпани

- Е. Којне: „тимпани” Етиде – избор за 2 тимпана

Мелодијске ударалјке

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – избор етида које одговарају захтевима овог предмета

Примери за упознавање оркестарске литературе**Добош**

- Ј. Готовац: Симфонијско коло
- Ђ. Росини: Сврака крадљивица – увертира
- Ђ. Верди: Сицилијанске вечери – увертира; Набуко – увертира

Тимпани

- А. Моцарт: Симфонија у Ес-дуру; Чаробна фрула – увертира
- Ј. Хајдн: Оксфорд – Симфонија
- Л. ван Бетовен: Прометеј – увертира; Фиделио – увертира; Егмонт – увертира; Сим-фонија бр. 1 Це-дур; Симфонија бр. 2 Де-дур; Симфонија бр. 3 Ес-дур; Симфонија бр. 4 Бе-дур
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 1 це-мол; Симфонија бр. 2 Де-дур; Симфонија бр. 3 Еф-дур

Ксилофон

- Б. Бритн: Водич кроз оркестар
- Рахмањин: Симфонијске игре
- М. Равел: Гуска – моја мама (свита)
- Н. Р. Корсаков: Прича о цару Салтану
- А. Хачатуријан: Симфонија бр. 1
- И. Стравински: Свадба – све четири слике
- С. Прокофјев: Скитска свита
- Б. Барток: Соната за два клавира и ударалјке

Велики бубањ и чинеле

- П. И. Чајковски: Лабудово језеро – валцер из балетске свите
- Ж. Бизе: Кармен – увертира
- И. Стравински: Петрушка

Тамбурина

- П. И. Чајковски: Италијански капричо
- Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком)-
- С. Прокофјев: Клавирски концерт бр. 3
- П. И. Чајковски: Лабудово језеро – шпанска игра

Триангл

- Н. Р. Корсаков: Шехерезада Маракас
- С. Прокофјев: Ромео и Јулија – игра девојака из балет

Звончићи

- П. И. Чајковски: Лабудово језеро; Успавана лепотица – варијације
- Р. Корсаков: Прича о цару Салтану
- Рахмањин: Симфонијске игре
- Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.

Други разред**Добош**

- Ч. Мемфис: Савремени перкусиониста

Тимпани

- Е. Којне: Тимпани етиде – избор за 2 тимпана

Мелодијске ударалјке

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – избор етида које одговарају захтевима овог предмета

Примери за упознавање оркестарске литературе**Добош**

- А. Бородин: Кнез Игор – Половецке игре
- Хачатуријан: Спартак, II чин балета
- П. И. Чајковски: „1812” – увертира
- М. Равел: Болеро
- Ј. Штраус-отац: Радечки марш – са уводом на добошу соло

Тимпани

- Г. Ф. Хендл: Алелуја,
- А. Моцарт: Реквијем,
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 6 Еф-дур; Симфонија бр. 7 А-дур; Симфонија бр. 8 Еф-дур; Симфонија бр. 9 де-мол; Концерт за виолину Де-дур; Концерт за клавир Ге-дур бр. 4; Концерт за клавир Ес-дур бр. 5
- Ј. Брамс: Симфонија бр. 4 це-мол; Концерт за виолину Де-дур

Ксилофон

- С. Рахмањин: Симфонија бр. 3
- А. Хачатуријан: Гајана II чин – игра девојака и IV чин – игра сабљи
- И. Стравински: Жар птица – балет; Петрушка
- С. Прокофјев: Александар Невски – кантата
- Б. Барток: Музика за гудаче, челесту и ударалјке

Велики бубањ и чинеле

- П. И. Чајковски: Лабудово језеро – чардаш из балетске свите
- Р. Корсаков: Шехерезада
- за 2 и viseћа чинела,
- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9 де-мол -IV став

Тамбурина (даире, деф) –

- Ж. Бизе: Кармен – увертира за IV чин опере
- К. Дебиси: Игра

Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) –

- С. Прокофјев: Други концерт за виолину и оркестар
- Ж. Бизе: Кармен II чин

Триангл

- Ф. Лист: Клавирски концерт бр. 1 Ес-дур,
- С. Прокофјев: Александар Невски -кантата

Звончићи

- П. И. Чајковски: Успавана лепотица – валцер
- С. Рахмањин: Симфонија бр. 3;
- Варијације на Паганинијеву тему,
- Глазунов: Концертни валцер
- И. Стравински: Петрушка,
- О. Респи: Римске пиније
- Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.

Трећи разред**Добош**

- Д. Агостини: Припрема за читање с листа

Тимпани

- Е. Којне: Тимпани етиде – избор за 2, 3 тимпана

Мелодијске удараљке

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – избор етида које одговарају захтевима овог предмета

Примери за упознавање оркестарске литературе**Добош**

- Н. Р. Корсаков: Шпански капричо; Шехерезада III и IV став-свите
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 7; Симфонија бр. 8
- Прокофјев: Поручник Киж
- М. Равел: Дафнис и Кло
- Г. Малер: Симфонија бр. 3 – добош иза бине

Тимпани

- Н. Р. Корсаков: Шехерезада
- П. И. Чајковски: Ромео и Јулија – увертира фантазија; Симфонија бр. 5
- А. Дворжак: Симфонија из Новог света бр. 9 и бр. 5
- Б. Сметана: Моја домовина – Влтава
- Ф. Б. Менделсон: Симфонија бр. 3 Шкотска
- Ј. Сибелијус: Симфонија бр. 1; Финландија
- Ђ. Верди: Реквијем – Миса
- Г. Малер: Симфонија бр. 1 – Титан; Симфонија бр. 5
- Х. Берлиоз: Фантастична симфонија
- С. Прокофјев: Класична симфонија
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 1
- П. Коњовић: Коштана – симфонијски триптих

Ксилофон

- Д. Шостакович: Симфоније бр. 4; Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 6;
- Симфонија бр. 7; Симфонија бр. 11
- Ц. Гершвин: Порги и Бес – увертира
- Х. Томази: Азијатски концерт

Велики бубањ и чинеле

- Ђ. Верди: Реквијем – Миса
- П. И. Чајковски: Ромео и Јулија – увертира фантазија

Тамбурин (деф, даире) –

- Ж. Бизе: Арлезијанка из опере Кармен,
- Н. Р. Корсаков: Шехерезада

Триангл

- Л. ван Бетовен: Симфонија бр. 9
- Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) –
- М. Глинка: Ноћ у Мадриду – Шпанска увертира бр. 1
- С. Прокофјев: Симфонија бр. 5 II став

Звончићи

- С. Прокофјев: Александар Невски – кантата; Четврти клави-рски концерт
- Л. Делиб: Лакме – арија са звончићима К. Сен-Санс: Карневал животиња – Акваријум

- Ф. Лист: Тарантела
- Р. Штраус: Дон Жуан
- Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.

Четврти разред**Добош**

- Д. Агостини: Припрема за читање с листа

Тимпани

- Е. Кене: Тимпани етиде – избор за 2, 3 и 4 тимпана

Ксилофон

- М. Голденберг: Модерна школа за ксилофон – избор етида које одговарају захтевима овог предмета

Примери за упознавање оркестарске литературе**Добош**

- Н. Р. Корсаков: Прича о цару Салтану – I свита
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 9; Симфонија бр. 10; Симфонија бр. 11
- Прокофјев: Ромео и Јулија – Маске и Тибалтова смрт

Тимпани

- П. И. Чајковски: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 6
- А. Дворжак: Симфонија бр. 4 (бр. 8)
- Б. Сметана: Продана невеста – увертира
- Е. Елгар: Варијације бр. 7
- Ф. Б. Менделсон: Симфонија бр. 4 – Италијанска; Симфонија бр. 5 – Реформаторска
- Ј. Сибелијус: Концерт за виолину
- Р. Штраус: Дон Жуан – симфонијска поема; Електра – опера
- Г. Малер: Симфонија бр. 6; Симфонија бр. 7; Симфонија бр. 9
- Х. Берлиоз: Карневал – увертира; Харолд у Италији
- Д. Шостакович: Симфонија бр. 5; Симфонија бр. 8; Симфонија бр. 9
- Р. Вагнер: Риенци – опера; Холанђанин луталица – увертира I, II, III чина

Ксилофон

- Д. Шостакович: Симфонија бр. 14; Симфонија бр. 15; Златно доба – полка из балетске свите; Концерт за виолину бр. 1; Концерт за чело бр. 2
- Ц. Гершвин: Американац у Паризу
- П. Коњовић: Коштана – симфонијски триптихон

Велики бубањ и чинеле

- М. Мусоргски: Ноћ на голом брду
- П. И. Чајковски: Симфонија бр. 4

Тамбурина (даире, деф) –

- П. Коњовић: Коштана – симфонијски триптихон
- А. Дворжак: Карневал – увертира

Триангл

- С. Прокофјев: Ромео и Јулија – Маске из свите

Кастањете (концертне, ручне и ручне са дршком) –

- Р. Вагнер: Танхојзер – део из опере

Прапорци

– К. Орф: Кармина бурана – бр. 8

Звончићи

- С. Прокофјев: Скитска свита
- Л. Делиб: Копелија – игра из балета
- К. Сен-Санс: Самсон и Далила – свита из опере
- Р. Вагнер: Зигфрид – III чин
- Ф. Лист: Мађарска рапсодија бр. 2
- П. Дика: Чаробњаков ученик

Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЧИТАЊЕ С ЛИСТА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Читање с листа је неодвојиво повезан са предметом инструмента и оркестром. Настава је усмерена на остваривање исхода, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Искуствено учење подразумева примену већ стечених знања и вештина и њихово проширивање у контексту сналажења у новом, непознатом нотном тексту а посебно када он припада оркестарској литератури.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима из понуђене литературе по разредима.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

Назив предмета	КАМЕРНА МУЗИКА
Циљ	Циљ учења предмета Камерна музика је да код ученика развије способност за постизање звучног склада и заједничку интерпретацију дела у стилу епохе и композитора кроз свирање/певање у различитим ансамблима као и оспособљавање за јавне наступе и наставак професионалног школовања
Разред	Први/други/трећи/четврти
Годишњи фонд часова	35/35/70/66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално свирање или певање са групним свирањем; – усклади интонацију, артикулацију и динамичке ознаке са осталим члановима камерног састава; – дефинише своју улогу у камерном саставу и перципира улогу осталих чланова камерног састава; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; – комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – покаже спремност за тимски рад; – користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању музике; – поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Специфичности свирања или певања у камерном саставу.</p> <p>Усаглашавање свирања или певања са различитим групама инструмената.</p> <p>Слушање, интонација, агогика, артикулација, темпо, карактер, стил, динамика, квалитет тона.</p> <p>Развијање заједничке интерпретације.</p> <p>Музичка фраза, стил и уједначеност звука.</p> <p>Припремање ученика за јавне наступе.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>Избор композиција за различите камерне саставе писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава*.</p>
Обавезни минимум програма: три композиције различитих стилских епоха или различитог карактера		
Јавни наступи: Јавни наступи у оквиру и ван школе, наступи на такмичењима и фестивалима.		
Програм смотре: Минимум једна композиција писана за дуо, трио, квартет или већи ансамбл.		

Кључне речи: тон, интонација, слушање музике, свирање, групно музицирање, музичка фраза.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет читање с листа повезан је са главним предметом и предметом оркестар што треба имати у виду приликом остваривања плана и програма.

Настава се изводи у паровима како би ефекат обуке био што је могуће већи. Знања стечена на часовима овог предмета треба да омогуће ученику њихову најширу примену у пракси.

Наставу читања с листа треба започети најједноставнијим вежбама, етидама или композицијама, које се раде у нижим разредима основне музичке школе. Најважније је инсистирати на континуираном кретању кроз текст – без прекида или задржавања. Ритам мора бити изведен без грешке, пулс уједначен – у оном темпу у коме се могу извести претходни захтеви. Када се код ученика учврсти способност непрекидног кретања кроз композицију и потпуно правилног ритмизирања, могу му се постављати детаљнији захтеви у вези са темпом, и са комплетним музичким изражавањем – фразирање, динамика, артикулација, боја и остало.

Настава подразумева упутства за вежбање, указивање на одређену проблематику са којом се срећемо у музичкој литератури и, свакако, како је решити и превазићи. Пракса треба да омогући ученику његов несметан рад над композицијама код куће, на часу и у оквиру оркестра. Кроз четири године обуке на овом предмету техника „прима виста” треба да буде рутинска и уобичајена ствар као саставни и неодвојиви део културе ученика са средњим образовањем.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Читања с листа критеријум у оцењивању је уложен труд, квалитет рада ученика, његово напредовање по питању течног читања и сналажења у нотном тексту и практична примена стечених вештина у оркестру.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ*:**Први разред****Дуо и трио сонате:**

А. Корели, Ж. М. Леклер, Ђ. Тартини, А. Вивалди, П. А. Локатели,

Г. Ф. Хендл, Ђ. Самартини, Б. Марчело, Ф. М. Верачини, Г. Ф. Телеман, Т. Албиниони и др.

Дуа:

Ј. Ф. Мазас, И. Плејел, Б. Барток (виолине), Ј. Б. Грос, Д. Попер (виолончела), Ф. Карули, Ф. Сор (гитаре), К. Ф. Е. Бах, Ж. Б. де Боамортје, Л. ван Бетовен (флауте), А. Габучи,

Л. Кираљи (кларинети), В. А. Моцарт (хорне), Ф. Шуберт, М. Равел, К. Дебиси (флаута или виолина и харфа), Ђ. Качини, М. Ђулијани, енглеске, француске, шпанске песме (глас и гитара), В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, А. Дијабели, Ј. К. Бах, М. Клементи (клавирски дуо) и др.

Трија без клавира:

Ј. Ј. Кванц, Ж. Б. де Боамортје, М. фон Вебер, П. Хофер, В. А. Моцарт и др.

Клавирска трија:

Ј. Кленгел, А. Роули, К. Бом, Ј. Хајдн, К. Рајнеке и др.

Два гласа и клавир:

Б. Марчело, Л. ван Бетовен, Р. Шуман, М. Глинка, Ф. Менделсон и др.

Гудачки квартети:

И. Плејел, К. Штамиц, В. А. Моцарт, Ј. Хајдн, Ф. Менделсон, Ф. Шуберт и др.

Други разред**Дуо и трио сонате:**

Ј. С. Бах, Ј. Ј. Кванц, А. Корели, Ж. М. Леклер, Ђ. Тартини, А. Вивалди, П. А. Локатели, Г. Ф. Хендл, Ђ. Самартини, Б. Марчело, Ф. М. Верачини, Г. Ф. Телеман, Т. Албиниони и др.

Дуа:

Л. Бокерини, Ш. Данкла, И. Плејел, Б. Барток (виолине), Ј. Ј. Кванц, Г. Ф. Телеман, Г. Ф. Хендл, Ж. Б. де Боамортје (флауте), Ж. Лефевр (два кларинета), Ђ. Росини, В. А. Моцарт (хорне), В. А. Моцарт, Ј. Хајдн, Ф. Шуберт (виолина и клавир), В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ф. Пуланк, Ј. Брамс, Е. Григ, К. Дебиси (клавирски дуо) и др.

Две виолине и клавир:

Комади Д. Шостаковича, Б. Годара, Ј. Сука и др.

Трија без клавира:

В. Диверноа, К. Кројцер, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Ј. Ј. Кванц, Ж. Б. де Боамортје и др.

Клавирска трија:

Ј. Хајдн, Л. ван Бетовен, В. А. Моцарт, Х. Сит и др.

Два гласа и клавир:

Л. ван Бетовен, Р. Шуман, А. Дворжак, А. Рубинштајн, Ф. Менделсон и др.

Гудачки квартети:

В. А. Моцарт, Ј. Хајдн, Ф. Менделсон, Ф. Шуберти др.

Трећи разред**Дуо и трио сонате:**

Ј. С. Бах, Ј. Ј. Кванц, А. Корели, Ж. М. Леклер, Ђ. Тартини, А. Вивалди, П. А. Локатели, Г. Ф. Хендл, Ф. М. Верачини, Г. Ф. Телеман, Т. Албиниони и др.

Дуа:

Ж. Ибер, М. Ђулијани, Ф. Карули, А. Пјацола (флаута и гитара), М. де Фаља, И. Албениз, Е. Гранадос (гитаре), Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Ф. Шуберт, Л. Шпор (виолина и виола), Б. Мартину, М. Равел (виолина и чело), Х. Вијењавски (виолине), С. Рахмањин, К. Дебиси, Е. Сати, Ј. Брамс, А. Дворжак, М. Равел, (клавирски дуо) и др.

Два инструмента и клавир:

М. Брух, М. Глинка, К. Рајнеке, Ж. Ибер, Б. Мартину, А. Хачатурјан, Ф. Пуланк, Ф. Менделсон, Д. Мијо и др.

Трија без клавира:

Л. ван Бетовен, Ј. Ј. Кванц, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Ж. Ибер и др.

Клавирска трија:

Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ф. Шуберт, А. Дворжак, А. Аренски, Ф. Менделсон, С. Рахмањин и др.

Гудачки квартети:

Л. Бокерини, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, А. Бородин, А. Дворжак, П. И. Чајковски и др.

Квинтети:

Л. Бокерини, В. А. Моцарт, Ф. Шуберт, А. Дворжак и др.

Четврти разред**Дуо и трио сонате:**

Ј. С. Бах, Ј. Ј. Кванц, А. Корели, Ж. М. Леклер, Ђ. Тартини, А. Вивалди, П. А. Локатели, Г. Ф. Хендл, Ф. М. Верачини, Г. Ф. Телеман, Т. Албиниони и др.

Дуа:

Ж. Ибер, М. Ђулијани, А. Пјацола (флаута и гитара), Л. ван Бетовен, Ф. Пуланк (кларинет и фагот), М. де Фаља, И. Албениз, Е. Гранадос (гитаре), Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Б. Мартину, Ф. Шуберт, Л. Шпор (виолина и виола), Б. Мартину, М. Равел (виолина и чело), Х. Вијењавски (виолине), С. Рахмањин, К. Дебиси, Е. Сати, Ј. Брамс, А. Дворжак, М. Равел, Д. Шостакович, В. Лутославски (клавирски дуо) и др.

Два инструмента и клавир:

М. Брух, М. Глинка, К. Рајнеке, Ж. Ибер, Б. Мартину, А. Хачатурјан, Ф. Пуланк, Ф. Менделсон, Д. Мијо и др.

Трија без клавира:

Л. ван Бетовен, Ј. Ј. Кванц, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Ж. Ибер и др.

Клавирска трија:

Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ф. Шуберт, Р. Шуман, К. Шуман, А. Дворжак, Д. Шостакович, А. Аренски, Ф. Менделсон, М. Равел, Г. Форе, С. Рахмањин и др.

Гудачки квартети:

Л. Бокерини, Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, Ф. Шуберт, Р. Шуман, Ф. Менделсон, А. Бородин, А. Дворжак, П. И. Чајковски, Б. Бритн, Л. Јаначек, Д. Шостакович, М. Равел, К. Дебиси, С. Прокофјев, Ф. Глас, Б. Барток, Е. Вилја-Лобос, А. Веберн и др.

Квинтети:

Ф. Данци, Л. Бокерини, В. А. Моцарт, Ф. Шуберт, А. Дворжак, Д. Шостакович.

Дувачки секстети:

Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, К. Рајнеке...

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КАМЕРНА МУЗИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Свирање и певање у камерном ансамблу је од непроцењиве важности за свакога ко жели да се професионално бави извођачком уметношћу. Оно развија способност ученика да комуницира са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражава своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ камерне музике обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, осећаја за стил, гласовних и инструменталних могућности и учвршћивање интонације, као и способност за изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја кроз разноврсна дела домаћих и иностраних аутора.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрана музичка дела које се обрађују по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабране композиције.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Камерна музика обухвата ученике првог, другог, трећег и четвртог разреда средње школе. Настава камерне музике се планира и реализује у оквиру Школског програма рада.

Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста. Литературу за камерну музику чини избор композиција различитих стилова које су писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава. Наставник има могућност да по слободном избору одабере и композиције које нису наведене у предлогу литературе водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима.

У оквиру школовања би било препоручљиво да ученик свира/пева у различитим ансамблима, од два, трија, квартета надаље, као и да сарађује са различитим групама инструмената.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима камерне музике најбитније је развијање музичких способности у групном музицирању. Критеријум у оцењивању је уложен труд и напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду.

Уколико је ученик на почетку године упознат са критеријумима оцењивања мања је вероватноћа да ће доћи до неспоразума или нејасног вредновања његовог залагања. Треба константно подстицати ученике на даље напредовање, али им и предочавати музичке тенденције и врхунска достигнућа.

Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

**ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ – ПРАВОСЛАВНИ СМЕР
СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ**

1. Црквено појање са типиком
2. Хорске партитуре
3. Стари завет
4. Нови завет
5. Црквенословенски језик
6. Литургија
7. Историја цркве
8. Дириговање

Назив предмета	ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ
Циљ	ЦИЉ предмета Црквено појање са типиком је да ученике оспособи за самостално или групно извођење духовних песама и напева по којима се пева у српској богослужбеној пракси и да те исте напеве који нису потписани нотама могу самостално примењивати (кројити) на задате текстове на црквенословенском језику по Типику, у складу са садржајем.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално примењује вежбе дусања; – изведе вокалне вежбе за поставку гласа; – изведе вежбе за промену интонације и покретљивост гласа уз помоћ наставника; – контролише интонацију и јасно изговара слокове; – примењује вокалну технику при певању песама из Литургије Светог Јована Златоустог, Тропара, Богородичних и Кондака по гласовима; – примењује основне елементе нотне писмености у певању, чита нотни текст по гласовима; – изводи Васкрше тропаре и Тропарске „Славе” напамет по гласовима; – учествује на црквеним службама; – поштује договорена правила понашања у богослужбеној пракси. 	ИЗВОЂЕЊЕ ЦРКВЕНОГ ПОЈАЊА СА ТИПИКОМ	<p>Карактеристике вокалног апарата. Начин добијања тона. Правилно држање тела и став тела при певању. Дусање и вежбе дусања. Емисија тона у односу на врсту појања. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Основе богослужбеног поретка (азматски певани поредак) и одговарање на јектеније. Литургија Светог Јована Златоустог. Васкрсни тропари, Богородични и кондаци свих осам гласова. Тропари Господњих и Богородичних празника. Прокимен на Јутрењу и Литургији свих осам гласова. Сједални свих осам гласова. Херувимске песме неколико различитих гласова. Достојно јест четвртог гласа, При частени неколико различитих гласова; Псалми 134. и 135. Стихире на стиховање свих осам гласова. Степена, Всакоје диханије пред Јеванђеље свих осам гласова. Отпуститељни тропари свих осам гласова.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стеван Ст. Мокрањац, Сабрана дела књ. 1–8. – Ненад Барачки, Зборник српског народног црквеног појања по карловачком начину, Нови Сад 1923, фототипско издање, Београд 1995. – Корнелије Станковић, Српско народно црквено појање, књ. 1–3, фототипско издање, Београд 1994. – Димитрије Стефановић, Примери старог српског појања. – Даница Петровић, Осмогласник у музичкој традицији Јужних Словена.
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру		
Испитни програм: Певање из нотних записа (избор од 5 појања) различитих аутора и певање напамет основних мелодијских образаца по нотама из Осмогласника.		

Кључни појмови: техника дусања, тон, интонација, лако певање, вокали, текст, Литургија, Тропар, Кондак, Стихира, Јеванђеље, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ
Циљ	ЦИЉ предмета Црквено појање са типиком је да ученике оспособи за самостално или групно извођење духовних песама и напева по којима се пева у српској богослужбеној пракси и да те исте напеве који нису потписани нотама могу самостално примењивати (кројити) на задате текстове на црквенословенском језику по Типику, у складу са садржајем.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално изведе вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – лако формира тони контролише интонацију при певању; – јасно изговара слоге и тумачи текст композиције при певању; – користи различита музичка изражајна средства у фразирању; – изводи напамет Гисподи возвах, Догматске „Славе“ по гласовима; – изводи Стихире, Тропаре, Литургије као и остале делове садржаја; – учествује на црквеним службама; – поштује договорена правила понашања у богослужбеној пракси. 	ИЗВОЂЕЊЕ ЦРКВЕНОГ ПОЈАЊА СА ТИПИКОМ	<p>Карактеристике и одржавање вокалног апарата. Начин добијања тона. Емитовање тона у односу на врсту појања. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Гисподи возвах и Да исправитсја молитва моја са стихирама, свих осам гласова. Догматици свих осам гласова. Стихире на хвалите свих осам гласова. Величит душа моја Гиспода свих осам гласова. Славословље са Преблагословена јеси свих осам гласова. Тропаре По непорочних. По Јеванђељу Молитвами и Помилуј мја Боже. Блажена свих осам гласова. Велико Повечерје, С нами Бог. Егзапостилари са јеванђелским стихирама. Литургија Светог Василија Великог.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стеван Ст. Мокрањац, Сабрана дела књ. 1–8. – Ненад Барачки, Зборник српског народног црквеног појања по карловачком начину, Нови Сад 1923, фототипско издање, Београд 1995. – Корнелије Станковић, Српско народно црквено појање, књ. 1–3, фототипско издање, Београд 1994. – Димитрије Стефановић, Примери старог српског појања. – Даница Петровић, Осмогласник у музичкој традицији Јужних Словена.
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру		
Испитни програм: Певање из нотних записа (избор од 5 појања) различитих аутора и певање напамет основних мелодијских образаца по нотама из Осмогласника.		

Кључни појмови: техника дисања, тон, интонација, лако певање, вокали, текст, Литургија, Тропар, Стихира, Догматик, Јеванђеље, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ
Циљ	ЦИЉ предмета Црквено појање са типиком је да ученике оспособи за самостално или групно извођење духовних песама и напева по којима се пева у српској богослужбеној пракси и да те исте напеве који нису потписани нотама могу самостално примењивати (кројити) на задате текстове на црквенословенском језику по Типику, у складу са садржајем.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – самостално изведе вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – лако формира тони контролише интонацију при певању; – јасно изговара слоге и тумачи текст композиције при певању; – користи различита музичка изражајна средства у фразирању код „Катавасја“; – изводи Тропаре, Кондаке, Прокимене, Литургије и остале делове садржаја; – учествује на црквеним службама; – поштује договорена правила понашања у богослужбеној пракси.	ИЗВОЂЕЊЕ ЦРКВЕНОГ ПОЈАЊА СА ТИПИКОМ	Контрола правилног става при певању и дисања. Динамичко нијансирање: <i>crescendo</i> , <i>decrescendo</i> , <i>diminuendo</i> ... Интонирање и емисија тона кроз техничке вежбе и композиције. Величаније. часови. Изобразитељна. Мало повечерје. Полуноћница. Тропари, Кондаци и Прокимени свакидашњи. Тропари, Кондаци и Прокимени општи. Тропари на резању колача. Пређеосвећена литургија. Катавасије све. Антифони (Молитвама Богородици и Спаси ни). Посни Триод. Да молчит и велико Свјатјј Боже. Мало и свакидашње вечерње. Васкрсно вечерње. Празничновечерње. Свакидашње јутрење са малим и великим Славословљем. Васкрсно јутрење. Празнично јутрење. Свеноћно Бденије. ЛИТЕРАТУРА – Стеван Ст. Мокрањац, Опште појање. – Ненад Барачки, Зборник српског народног црквеног појања по карловачком начину, Нови Сад 1923, фототипско издање, Београд 1995. – Корнелије Станковић, Српско народно црквено појање. – Димитрије Стефановић, Примери старог српског појања.
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру		
Испитни програм: Певање из нотних записа (избор од 5 појања) различитих аутора и певање напамет основних мелодијских образаца по нотама из Осмогласника.		

Кључни појмови: техника дисања, тон, интонација, лако певање, вокали, текст, Литургија, Тропар, Стихира, Кондак, Прокимен, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ
Циљ	ЦИЉ предмета Црквено појање са типиком је да ученике оспособи за самостално или групно извођење духовних песама и напева по којима се пева у српској богослужбеној пракси и да те исте напеве који нису потписани нотама могу самостално примењивати (кројити) на задате текстове на црквенословенском језику по Типику, у складу са садржајем.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално изведе вокалне вежбе за поставку гласа и вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара и тумачи текст композиције при певању; – контролише мимику лица; – користи различита музичка изражајна средства у фразирању код „Катавасја” и стихира из Минеја; – примењује принцип узајамног слушања у заједничком упевавању и певању Литургија; – изводи Тропаре, Стихире, Кондаке, Литургије и друге делове садржаја; – учествује на црквеним службама; – испољава самопоуздање у току црквене службе; – поштује договорена правила понашања у богослужбеној пракси. 	ИЗВОЂЕЊЕ ЦРКВЕНОГ ПОЈАЊА СА ТИПИКОМ	<p>Развој певачких вештина и осамостаљивање при вежбању. Тумачење стилских разлика у литератури. Разумевање текста, тумачење музичким средствима и јасан и правилан изговор.</p> <p>Минејско певање: Празници од Мале Госпојине до Сретења. Отпуститељни тропари на Вечерњи. Певање песама после 50. Псалма. Певање Катавасије.</p> <p>Свјетилни. Певање Антифона и Блажена. Свјати Боже, Јелици во Христа, Кресту Твојему, О Тебје радујетсја, Вечери Твојеја. Минејско певање од Благовести до Усековања. Пентикостар. Јеванђељске стихире. Поредак тропара и кондака после малог входа. Призивање Светог Духа, Благодарење. Опело, Велики Ирмоси. Архијерејска литургија. Великопосно богослужење: вечерње, јутрење, часови.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Стеван Ст. Мокрањац, Опште појање. – Ненад Барачки, Зборник српског народног црквеног појања по карловачком начину. – Димитрије Стефановић, Примери старог српског појања, Посебна издања Музиколошког института, књ. 15. – Зборник СПЦ.
<p>Јавни наступи: обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру</p>		
<p>Матурски испит</p>		

Кључни појмови: техника дисања, тон, интонација, лако певање, текст, Литургија, Тропар, Стихира, Кондак, Јеванђеље, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЦРКВЕНО ПОЈАЊЕ СА ТИПИКОМ

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према православној црквеној музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање православне црквене музике и лично музичко изражавање ученика кроз црквено појање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени музички садржаји остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на службама у цркви, концертима и групном извођаштву. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за православно музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно дисање и да правилно користе извођачки апарат.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на изабрано део садржаја који се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани пример.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава у групи од 3 ученика и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмераваати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења, наставник подстиче ученика пријатном радном атмосфером у умеће црквеног појања. Техничке вежбе су у почетном раду (нпр. секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд, навише и наниже), једноставне, при чему кроз рад педагог инсистира: на правилној импостацији, мекој али конкретной атаки на тон, чистој интонацији, правилној артикулацији консонаната и уједначености вокала. Развојем гласовних способности ученика наставник кроз рад примењује певачку технику *legata*. Све црквене песме певати традиционалним, народним, једногласним напевом по записима Ст. Мокрањаца односно К. Станковића,

Н. Барачког, С. Ластавице и др. Ученике се треба информативно упознати са осталим напевима наших и страних аутора (Тајшановић, Живковић, Грданички и др.).

У раду са учеником, наставник треба да обрати пажњу на став тела као и мимику лица ученика. Кроз све напеве из Осмогласника, наставник упознаје ученика са историјским епохама које су утицале на обликовање напева. Ради сагледавања европских оквира српског црквеног појања по народном напеву, информативно упознати ученике са примерима источног – византијског и западног – латинског певања.

Код ученика треба развијати љубав и вештине заједничког појања, узајамног слушања и појања у групи чиме се развија потреба за међусобним слушањем и сарадњом у заједничкој интерпретацији црквене музике.

Веома је важно постицати ученике на слушање уметничке и црквене музике кроз видео примере, одласком на црквене службе, концерте, у позориште. Дискусијом о одслушаним или изведеним делима развијају се критички ставови, музички бонтон о сопственим и другим извођењима што је веома важно за даље напредовање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Црквеног појања најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора. Учешће ученика на црквеним службама и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	СТАРИ ЗАВЕТ
Циљ	ЦИЉ предмета Стари завет је да упозна ученика са светим списима кроз књиге закона, историје, пророштва, поука и песама у циљу стицања основних појмова о библијском погледу на порекло света и човека, греха и смрти, као и стицање знања о старозаветним догађајима којима је Бог припремао Изабрани народ за долазак Месије – Исуса Христа
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише друштвено-историјске услове и околности о којима говори Стари завет; – коментарише садржај Старог завета у контексту препознавања мотива и образаца у богослужењу философији, уметности и књижевности; – објасни својим речима садржаје главних књига Старог завета, личности и догађаје; – идентификује догађаје и личности који су били инспирација музичких остварења Старог завета. 	УВОД У СТАРИ ЗАВЕТ	Божјије откровење, Свето писмо и Свето предање. Црква као место настанка Светог писма. Назив Свето Писмо – Библија и подела Светог писма на Стари и Нови завет, број старозаветних канонских и девтероканонских књига.
	ЗАКОНСКЕ КЊИГЕ	Стварање света и човека (1Мој 1–2). Први грех, Потоп и Вавилонска кула (1Мој 3-11). Аврам, Исак, Јаков и Јосиф (1Мој 12-50). Изазак из Египта, примање Закона на Синају, путовање до Обећане земље (2Мој-5Мој).
	ИСТОРИЈСКЕ КЊИГЕ	Улазак у Обећану земљу и период судија (ИНав – 1 Сам 7). Цареви Саул, Давид и Соломон (1 Сам 8–1 Цар 11). Старозаветно богослужење (Скиннија-храм, свештено служитељи, жртве и празници). Израиљско царство (1 Цар-2 Цар 17). Јудејско царство (1 Цар 12–2 Цар 25). Вавилонско ропство (2 Цар 24–25; Јер, Јез, Дан). Обнова града и храма (Језд, Нем);
	ПОУЧНЕ КЊИГЕ	Књига о Јову. Псалтир. Премудрости и приче Соломонове. Песма над песмама;
	ПРОРОЧКЕ КЊИГЕ	Велики пророци. Мали пророци. Месијанска места у Старом завету.
	МУЗИКА У СТАРОМ ЗАВЕТУ	Музика у Старом завету. Библијски мотиви у историји музике. Богослужбена употреба Старог завета. ЛИТЕРАТУРА – Свето писмо у издању Св. арх. синода СПЦ, Београд 2010. – Димитрије Соколов, Старозаветна историја спасења, Београд 1992. – Гојко Перовић, Библијска историја, Београд 2013. – Драган Милин, Старозаветна историја, Београд 1994. Тумачења: – Стеван Веселиновић, Лекције из Светог писма Старог завета, Србиње 2002. – Радомир Поповић, Историјске књиге Старог завета, Београд 1993. – А. Иванов, Поучне књиге Старог Завета, Београд 1975. – Илија Томић, Старозаветни пророци, Београд 2006. – Свети Атанасије Велики и Свети Василије Велики, Свети оци тумаче Псалтир, Београд 2003. – Радомир Ракић, Библијски речник, Београд 1993.

Кључни појмови: Стари завет, музика у Старом завету.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према православној црквеној музици, кроз активно читање Новог завета, посебно Јеванђеља и Дела апостолских.

Исходи представљају опажајне и сазнајне активности ученика. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на службама у цркви. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у развоју функционалних знања из опште и историје хришћанства, Старог и Новог завета, ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова и уметности.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на садржај који се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани садржај-област-тему.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сег-

менту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Нови завет је у чврстој корелацији са осталим стручним предметима са којима даје основу за разумевање значаја, улоге и места црквених напева у оквиру различитих служби и са тим у вези и начина њихове интерпретације.

Веома је важно постицати ученике да присуствују црквеним службама у црквама и манастирима како би у аутентичном простору доживели и разумели улогу црквених песама и свих других напева у богослужењима као и употребу богослужбених књига.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Новог завета најбитније је развијање и стварање трајне читалачке навике Светог писма, као функционалних знања из теорије и историје хришћанства ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Назив предмета	НОВИ ЗАВЕТ
Циљ	ЦИЉ предмета Нови завет је да упозна ученика са светим списима кроз Јеванђеља, Дела апостолска и епистоларну књижевност, у циљу стицања основних знања о личности и домостроју Господа Исуса Христа и оснивањем Цркве Божије, као и са улогом и значајем ранохришћанских богослужбених химни за прве хришћанске заједнице верних.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>– самостално тумачи позадину настанка новозаветних књига и њихово сврставање у канонски зборник;</p> <p>– коментарише садржај Новог завета у циљу препознавања ранохришћанских химни, односно богослужбених усмених предања која су постала записана Реч Божија;</p> <p>– примењује функционална знања из теорије и историје хришћанске цивилизације ради бољег разумевања и успешнијег проучавања Новог завета;</p> <p>– опише како су библијски текстови инспирисали уметнике класичне музике у својим музичким остварењима.</p>	УВОД У НОВИ ЗАВЕТ	<p>Појам о Светом писму Новог завета и уопште о Новом завету у односу на Стари.</p> <p>Број новозаветних књига, њихова подела и распоред у Библији.</p> <p>Канон Новог завета.</p> <p>Ранохришћански списи изван канона Новог завета.</p> <p>Усмено хришћанско предање – предлитерарне форме (литургијске форме: химне, песме, молитве, славословља).</p> <p>Настанак јеванђеља (од усмених предања до писане речи).</p> <p>Синоптички проблем (хипотеза два извора).</p>
	ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО МАТЕЈУ	<p>Увод у свето јеванђеље по Матеју.</p> <p>Родослов Спаситељев, зачеће и рођење св. Јована Крститеља и Благовести (Мт 1–1, 17; Лк 1–1, 56).</p> <p>Рођење Христово, мудраци са Истока, Срећење Господње у храму (Мт 1, 18–25; Лк 1, 57–2, 52), Проповед Јована Крститеља, крштење Исуса Христа и кушање у пустињи (Мт 3–4).</p> <p>Беседа на гори (Мт 5–7).</p> <p>Молитва Господња – Оченаш. Чуда исцељења и поуке Спаситеља (Мт 8–9).</p> <p>Прво слање апостола на проповед и Господ о Јовану Крститељу (Мт 10–11).</p> <p>Параболе о Царству Небеском: Прича о сејачу и семену (Мт 13).</p> <p>Вера жене Хананке (Мт 15, 21–28).</p> <p>Исповедање вере св. апостола Петра у Кесарији Филиповој (Мт 16, 13–19).</p> <p>Преображење Исуса Христа (Мт 17, 1–9; Мк 9, 2–9).</p> <p>Спаситељев улазак у Јерусалим (Мт 21, 1–46).</p> <p>Пророштво Спаситељево о Другом доласку (Мт 24, 1–51).</p> <p>О мудрим и лудим девојкама; о талантима; о страшном суду (Мт 25).</p> <p>Пасхална вечера (Мт 26, 17–75).</p> <p>Христос пред Пилатом, распеће и погреб (Мт 27).</p> <p>Жене Мироносице и јављање Васкрслог (Мт 28).</p>
	ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО МАРКУ	<p>Увод у свето јеванђеље по Марку.</p> <p>Исцељење глувог и немог; исцељење слепог у Витсаиди (Мк 7, 31–37; 8, 22–26).</p> <p>Епилог Марковог јеванђеља (Мк 16).</p>
	ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО ЛУКИ	<p>Увод у јеванђеље по Луки и Дела апостолска.</p> <p>Прича о милостивом Самарјанину (Лк 10, 25–37).</p> <p>О блудном сину (Лк 15, 11–32).</p> <p>О богаташу и Лазару (Лк 16, 19–31).</p> <p>О царинику и фарисеју (Лк 18, 9–14).</p>
	ЈЕВАНЂЕЉЕ ПО ЈОВАНУ	<p>Увод у свето јеванђеље по Јовану. Учење о Логосу; сведочанство Јована Крститеља (Јн 1, 1–34).</p> <p>Свадба у Кани Галилејској (Јн 2, 1–12).</p> <p>Разговор са Никодимом; Разговор са Самарјанком (Јн 3, 1–21; 4, 1–42).</p> <p>Исцељење у бањи Витезди, Христос – Месија (Јн 5, 1–47).</p> <p>Христос – Пастир Добри (Јн 10, 1–42).</p> <p>Васкрсење Лазарево (Јн 11).</p> <p>Христова првосвештеничка молитва (Јн 17).</p>
	ДЕЛА АПОСТОЛСКА	<p>Вазнесење Исусово.</p> <p>Силазак Светог Духа на апостоле – Педесетница (Дап 1–2).</p> <p>Архијакон Стефан – први мученик за веру (Дап 7).</p> <p>Обраћење апостола пред Дамаском (Дап 9).</p> <p>Прво, Друго, Треће мисионарско путовање апостола Павла и одвођење на суђење у Рим (Дап 17–28).</p>
	ПОСЛАНИЦЕ	<p>Химна љубави апостола Павла (1Кор 13).</p> <p>Брак–слика Христа и у Цркве (Еф 5).</p> <p>О општем васкрсењу мртвих (1Сол 4, 13–17).</p> <p>Јаковљева саборна посланица – порука о значају добрих дела (вера без дела је мртва).</p> <p>Прва Јованова саборна посланица – посланица љубави.</p>

Кључни појмови: Нови завет, Јеванђеље, Дела апостолска, посланице.

ЛИТЕРАТУРА*

- Свето писмо у издању Св. арх. синода СПЦ, Београд 2010.
- П. Соколов, Историја Новог завета, (издање Патријаршије).
- Предраг Драгутиновић, Увод у Нови завет, Београд, 2010.

Тумачења:

- Емилијан Чарнић, Господ Исус Христос, Живот и дело, Крагујевац 1993.
- Емилијан Чарнић, Посланице апостола Павла, Београд, 1967.
- Јоанис Каравидопулос, Јеванђеље по Марку, Београд-Шибеник, 2007.
- Јоанис Каравидопулос, Посланице из сужањства светог Апостола Павла, Београд-Шибеник, 2010.
- Максим Исповедник и Фотије Цариградски, Одговори на тешка места из Светог Писма, Београд, 2016.
- Методије Муждека, Тумачење новозаветних одељака; Јеванђеља, Беседа, 2013.
- Методије Муждека, Тумачење новозаветних одељака; Посланице, Беседа, 2013.
- Предраг Драгутиновић, Који чита да разуме, Београд, 2015.
- Теофилакт Охридски, Тумачење светог јеванђеља од Матеја, Високи Дечани, 2004.
- Теофилакт Охридски, Тумачење светог јеванђеља од Марка, Високи Дечани, 2004.
- Теофилакт Охридски, Тумачење јеванђеља по Луки и јеванђеља по Јовану, Београд, 2018.

**УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА**

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према православној црквеној музици, кроз активно читање Новог завета, посебно Јеванђеља и Дела апостолских.

Исходи представљају опажајне и сазнајне активности ученика. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на службама у цркви. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у развоју функционалних знања из опште и историје хришћанства, Старог и Новог завета, ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова и уметности.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на садржај који се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани садржај-област-тему.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Нови завет је у чврстој корелацији са осталим стручним предметима са којима даје основу за разумевање значаја, улоге и места црквених напева у оквиру различитих служби и са тим у вези и начина њихове интерпретације. Молитва Господња – Оченаш има посебно место и зато је важно ученике упутити на њен значај и задати им да је науче на црквенословенском и српском језику.

Веома је важно постицати ученике да присуствују црквеним службама у црквама и манастирима како би у аутентичном простору доживели и разумели улогу црквених песама и свих других напева у богослужењима као и употребу богослужбених књига.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Новог завета најбитније је развијање и стварање трајне читалачке навике Светог писма, као функционалних знања из теорије и историје хришћанства ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерелним очекивањима професора или родитеља.

Назив предмета	ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИК
Циљ	ЦИЉ предмета Црквенословенски језик је да оспособи ученика за правилно разумевање црквених текстова и за правилан изговор (дикцију) приликом певања црквених напева и мелодија.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – објасни поделу словенских језика; – чита текстове и граматички анализира на Црквенословенском језику; – преведе реченице у контексту а недословно; – правилно нагласи реч у Црквенословенском језику; – користи функционална знања из теорије и историје цркве ради бољег разумевања црквених текстова.	СЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ	Појам и подела словенских језика. Одређење црквенословенског језика – историјски аспект: – Старословенски језик; – Старословенска писма; – Канонски споменици; – Редакције старословенског језика; – Српскословенски језик; – Црквенословенски језик у Срба. Црквенословенски као богослужбени језик. Црквенословенски као језик науке, оригиналне и преводилачке делатности.
	ПИСМО ФОНЕТИКА	Црквенословенска азбука. Основна правила читања. О транскрипцији црквенословенских текстова. Гласови и њихова подела. Дијакритички знаци. Слова у улози бројева
	МОРФОЛОГИЈА	Променљиве и непроменљиве врсте речи. Партиципи и њихова промена. Напомене и објашњења о читању појединих слова, изузеци. Знаци за скраћивање речи и изговор. Акценти. Подела речи. Бројна вредност слова (Бројеви).
	СИНТАКСА	Синтакса црквенословенског језика. Примери синтаксе.
	ЧИТАЊЕ, ПРЕВОЂЕЊЕ И ГРАМАТИЧКА АНАЛИЗА ТЕКСТОВА ИЗ ОСМОГЛАСНИКА	Читање: Литургија Светог Јована Злагоустог, Тропари Господњих и Богородичних празника, Херувимска песма, Достојно јест, При частен – неколико, Отпуститељни тропари свих осам гласова, Прокимен на Јутрењу и Литургији свих осам гласова, Васкрсни тропари, Богородични и кондаци свих осам гласова, из ЧАСОСЛОВА: Ниње отпушчаеши, Свјете тихиј, Богородице дјево, Благо јест исповједатисја, Трисвјатоје, Христе свјете истиниј, 3-37-50-62-87-102-142 Псалам. ЛИТЕРАТУРА – Зоран Ранковић, Граматика црквенословенског језика. – Славко Љ. Зорица, Основи Црквенословенског језика, Сремски Карловци 1996. – Драган Протић, Црквено песништво, Београд 2001. – Сава Петковић, Речник Црквенословенског језика, Београд 2002.

Кључни појмови: Писмо, Фонетика, Морфологија, Синтакса

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу које подразумева подразумева активно читање и превођење Црквенословенског језика и лично изражавање смисла превода.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на службама у цркви. Посебну пажњу треба обратити на развој и сти-мулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у развоју функционалних знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на садржај који се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани садржај-област-тему.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоставно зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравају и обликовају наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Познавање Црквенословенског језика представља претпоставку за тумачење и дубље разумевање црквеног текста и музике. Анализа и правилно, а не дословно тумачење текстова на Црквенословенском језику је услов одговарајуће интерпретације црквене музике и у том смислу доприноси успешној корелацији са наставом осталих стручних предмета ове области.

Утврђивање и проверу знања из Црквенословенског језика треба спроводити усменим и писменим путем.

Веома је важно постицати ученике на слушање црквене музике кроз видео примере, одласком на црквене службе. Дискусијом о одслушаним или изведеним делима развијају се критички ставови, музички бонтон о сопственим и другим извођењима што је веома важно за даље напредовање.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Црквенословенског језика најбитније је развијање књижевног укуса и стварања трајне читалачке навике, као функционалних знања из теорије и историје књижевности ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Назив предмета	ЛИТУРГИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Литургика је да оспособи ученика за разумевање основних појмова о богослужењу (службама) Православне цркве, најчешће употребљаваних стручних израза грчког порекла и спозна улогу црквених песама и свих других напева у богослужењу ма као и употребу богослужбених књига.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе богослужбена лица према црквеној хијерархији; – примени основне појмове о богослужењу приликом служби Православне цркве; – опише структуру богослужења; – класификује стручне изразе грчког порекла; – изврши избор одговарајућих црквених песама и других напева у складу са врстом богослужења; – разликује поредак служби; – пева као појац или у хору најчешће приликом венчања, опела и парастоса. 	ПОЈАМ ЛИТУРГИКА	Литургика као наука о богослужењу Православне цркве. Богослужбена лица – црквена хијерархија. Основни црквени чинови: ђакон, јереј – презвитер (свештеник), епископ. Виша јерерхијска звања: протођакон, архиђакон, протонамесник, протојереј- прота, протојереј ставрофор.
	БОГОСЛУЖБЕНА ЛИЦА И ЦРКВЕНА ЗВАЊА	Монашка звања: јерођакон, синђел, протосинђел, игуман, Архимандрит. Епископска звања: викарни епископ, епархијски архијереј (епископ), митрополит, архиепископ, егзарх, патријарх. Црквено служитељи – нижа црквена звања: ипођакон, чтец (читач), појац и црквењак.
	БОГОСЛУЖБЕНА МЕСТА	Богослужбена места: Катакомбе, Храм (црква). Главни делови храма: Олтар и његови предмети, наос – лађа цркве, припрата и звоници. Капеле и гробља. Грађевински стилови храма: ранохришћанска базилика, централни начин грађења. Св. Софија цариградска. Петокуполне византијске цркве. Српска црквена архитектура: Рашка стилска група, доба краља Милутина, Моравски стил. Западни начин грађења цркава: старо хришћанска базилика, романика, готика, ренесанса и барок, ренесансно и барокно сликарство.
	БОГОСЛУЖБЕНИ ПРЕДМЕТИ И ОДЕЋА	Богослужбени предмети: путир, дискос, покровци, кадиница, свећњаци и друго. Богослужбене одежде: ђаконске, свештеничке, епископске (елементи и симболика).
	БОГОСЛУЖБЕНЕ КЊИГЕ	Богослужбене књиге Свештене (из Светог писма): псалтир, апостол и Јеванђеља. Црквене књиге: типик, часослов, минеј, октоих, триод и пентикостар. Читање Светог писма на Богослужењу Апостол и Јеванђеља.
	ИКОНЕ	Св. Иконе (иконографија) Сликање Св. Тројице, Богородице, анђела и светитеља Старог и Новог завета, сликање св. Крста (ставрографија). Живопис цркве: фрескопис и мозаик. Понашање у храму. ЛИТЕРАТУРА –Л. Мирковић, Литургика I и II, Београд, више издања. – Р. Милошевић, Православна еорологија (О празницима), Смедерево, 2004. – П. Симић, Црквена уметност, Београд, 2002. – Н. Кавасила, Тумачење Свете Литургије, Нови Сад 2002. – А. меман, Литургија и живот, Цетиње, 1992. – С. Булгаков, Икона и иконопоштовање, Београд, 1998.
Јавни наступи: -обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру у својству појца или у хору		

Кључни појмови: Литургика, Богослужбена лица, Богослужбена места, предмети, одоре и књиге, Иконографија, читање Светог писма.

Назив предмета	ЛИТУРГИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Литургика је да оспособи ученика за разумевање основних појмовима о богослужењу (службама) Православне цркве, најчешће употребљаваних стручних израза грчког порекла и спозна улогу црквених песама и свих других напева у богослужењу ма као и употребу богослужбених књига.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе богослужбена лица према црквеној хијерархији; – примени основне појмови о богослужењу приликом служби Православне цркве; – опише структуру богослужења; – класификује и користи стручне изразе грчког порекла; – изврши избор одговарајућих црквених песама и других напева у складу са врстом богослужења; – разликује поредак служби; – пева као појац или у хору најчешће приликом венчања, опела и парастоса. 	ПОСВЕДНЕВНА БОГОСЛУЖЕЊА	Богослужења Православне цркве: дневна, седмична и годишња.
	НЕДЕЉНА БОГОСЛУЖЕЊА	Свакодневно вечерње. Свакодневно јутрење. Недељно и празнично вечерње и јутрење. Празнично бденије (свенопна служба).
	СВЕТА ЛИТУРГИЈА	Света Литургија – Евхаристијска жртва. Литургије Православне цркве: Св. Јована Златоустог, Св. Василија Великог и Преосвешених дарова. Време вршења литургије и припрема свештеника и верника. Хлеб и вино као евхаристијски дарови. Главни делови литургија Св. Јована Златоустог и Св. Василија Великог: Проскомидија (припремни део), Литургија речи(оглавених) и Литургија верних.
	ВЕЛИКОПОСНА БОГОСЛУЖЕЊА	Великопосно вечерње и јутрење. Литургија Преосвешених (раније освешених) дарова. Заповедни празници. Подела празника по величини службе.
	ХЕОРТОЛОГИЈА	Гисподњи празници: Васкрс (празник над празницима), Велики Петак, Крстовдан, Божић, Богојављање, Срећење, Врбица и Цвети, Спасовдан – Вознесење Христово, Тројице – Духови – Педесетница, Преображење Гисподње. Богородичини празници: Рођење Пресвете Богородице – Мала Госпојина, Ваведење (Увођење у Јерусалимски храм Пресвете Богородице), Благовести, Велика Госпојина – Смрт и Успење Богородице. Велики светитељски празници и њихове службе: Св. Димитрије, Св. Никола, Св. Јован, Св. Ђорђе и др. Велики српски светитељи: Св. Симеон Мироточиви, Св. Сава, Св. Василије Острошки, Видовдан ...
СВЕТЕ ТАЈНЕ И ЧИНОДЕЈСТВА	Свете тајне (МИСТИРИОН). Крштење и Миропомазање. Исповест и причешће, припрема за причешће. Венчање (тајна брака). Рукоположење (посвећење) у звање (чин) ђакона, свештеника, Епископа. Опело и парастоси. Литије и Крсни ходови на дан Славе храма(Славе места). Резање Славског колача. Освећење воде. ЛИТЕРАТУРА – Л. Мирковић, Литургика I и II, Београд, више издања. – Р. Милошевић, Православна еорологија (О празницима), Смедерево, 2004. – П. Симић, Црквена уметност, Београд, 2002. – Н. Кавасила, Тумачење Свете Литургије, Нови Сад 2002. – А. меман, Литургија и живот, Цетиње, 1992. – С. Булгаков, Икона и иконо поштовање, Београд, 1998.	
Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа на Светим Литургијама у цркви или манастиру у својству појца или у хору		

Кључни појмови: Богослужења Православне цркве, Заповедни празници, Свете тајне, Литије и Крсни ходови на дан Славе храма.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру предмета које подразумева активно учешће на Богослужењима и лично музичко изражавање ученика кроз црквено појање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на службама у цркви, концертима и групном извођаштву. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у Богослужењима Православне цркве као и развијању потенцијала за православно музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на садржај који се обрађује, по месецима а у

складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани садржај-област-тему.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Литургија која је у чврстој вези са групом стручних предмета представља усвајање знања о црквеним службама, која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање текста, црквене музике и уметности. Такав приступ Литургији доприноси успешној корелацији са наставом групе стручних предмета.

Веома је важно постицати ученике да присуствују црквеним службама у црквама и манастирима како би у аутентичном простору доживели и разумели улогу црквених песама и свих других напева у богослужењима као и употребу богослужбених књига.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Литургије најбитније је развијање способности учешћа ученика током служби, као функционалних знања структуре Богослужбених лица, места, предмета, одора и књига, спознаја Иконографије, ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова читања Светог писма, Богослужења Православне цркве, Свете тајне.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Назив предмета	ИСТОРИЈА ЦРКВЕ
Циљ	ЦИЉ предмета Историја цркве је да оспособи ученика за разумевање основних историјских оквира, развоја и периодизације хришћанске цивилизације од њеног постанка до савременог доба, ради бољег разумевања и успешнијег тумачења црквених текстова и музике.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – класификује периоде хришћанске цивилизације; – опише историјски ток развоја Цркве; – објасни законитости развоја хришћанског друштва; – повезује информације и знања о хришћанској цивилизацији и црквеној уметности од њеног постанка до данас; – примењује знања из историје цркве ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова. 	РАЂАЊЕ ЦРКВЕ	Борба за превласт у Медитерану – Македонија-Рим Јудеја под утицајем јелинизма и политичком окупацијом, Очекивање Месије. (Не)очекивани месија-Гиспод Исус Христос, апостоли и универзалност Цркве.
	ОДНОС РИМА И ЦРКВЕ ДО 313.	Прогони хришћана у Римском царству. Узроци прогона, начини кажњавања хришћана, мученици за веру са примерима. Проблем „палих”. Црквени поредак и литургија. Евхаристија трећег века.
	ХРИСТИЈАНИЗАЦИЈА РИМА	Цар Константин Велики и Милански едикт.
	ЦРКВА ИКУМЕНЕ	Васељенски сабори Цркве- појам и значај. Кратак преглед свих јереси. Оци Цркве. Постанак хришћанског монаштва на Истоку и Западу. Мисија Свете браће Кирила и Методија међу Словенима. Крштење Срба, Бугара.
	РАСКОЛ	Велики раскол 1054. Године. Крсташки походи и последице. Пад Цариграда 1204. Продор ислама и пад Цариграда 1453. Хришћани под влашћу Османлија.
	РУСИЈА РЈУРИКОВИЧИ РОМАНОВИ	Кијевска Русија –Владимир, Борис и Гљѣб, Александар Невски, Москва као трећи Рим, Иван Грозни, Андреј Рубљов. Реформа Петра Великог. Русија као империја Екатарина Велика, Комунистичка револуција и Црква под комунизмом.
	ЗАПАД ОД РЕФРОМАЦИЈЕ ДО ДАНАС	Средњовековно папство- немоћ и реформација 1517. и њене последице. Тридесетогодишњи рат 1618-48 – рат за исповедање. Секуларизација и реакција Рима. Први и други Ватикански концил.
	ПРАВОСЛАВЉЕ ДАНАС	Све православни сабори у двадесетом веку. ЛИТЕРАТУРА – Радомир Поповић, Појмовник црквене историје, Београд 2000, Извори за црквену историју, Београд 2001, Васељенски сабори. – Томас Хопко, Православна Вера, 3, књига, Крагујевац 1992. – Драган Милин, Старозаветна историја, Београд 2005. – Димитрије Оболенски, Историја Русије, Београд 2003. Зоран Крстић, Хришћанство у вртлозима савремености, Пожаревац 2016.

Кључне речи: хришћанство, историја цркве, црквена уметност.

Назив предмета	ИСТОРИЈА ЦРКВЕ
Циљ	ЦИЉ предмета Историја цркве је да оспособи ученика за разумевање основних историјских оквира, развоја и периодизације хришћанске цивилизације од њеног постанка до савременог доба, ради бољег разумевања и успешнијег тумачења црквених текстова и музике.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– класификује периоде развоја Цркве код Срба; – опише историјски ток развоја Цркве код Срба; – објасни законитости развоја нашег народа/друштва; – опише настанак црквене уметности, њену естетику и развој од христјанизације до данас; – примењује знања из историје српске цркве ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.	ПОКРШТАВАЊЕ СРБА И ОБЛИКОВАЊЕ ДРУШТВА ПОД УТИЦАЈЕМ ХРИШЋАНСТВА	Вера старих Словена. Словени на балканском полуострву, затечено стање Цркве. Прво крштење Срба у седмом веку. Цар Ираклије . Моравска мисија и света браћа Св. Кирило и Методије и њихови ученици. Словенска писменост Најстарији Срби светитељи – Јован Владимир.
	НЕМАЊИЋИ	Стефан Немања. Коначна христјанизација Срба за време Светог Саве – живот, дело, црквена самосталност 1219, манастири између Рима и Цариграда – Студеница, Хиландар, Жича. Списи Светог Саве. Наследници Светог Саве, Свети Арсеније Сремац. Доба краљева Драгутина и Милутина – архиепископи Никодим и Данило. Постанак патријаршије 1346. године у доба Цара Душана. Патријарси XII века: Јоаникије, Спиридон, Јефрем Продор Турака.
	СВЕТИ КНЕЗ ЛАЗАР И ГАЗИМЕСТАН	Свети Кнез Лазар, његове задужбине и дела. Косовски завет Црква под турском влашћу.
	ОБНОВА ПАТРИЈАРШИЈЕ И СЕОБЕ	Обнова Пећке патријаршије 1557. године, патријарх Макарије Соколовић, укидање патријаршије 1766. године и последице. Велика сеоба 1690. – патријарх Арсеније Чарнојевић.
	КАРЛОВАЧКА МИТРОПОЛИЈА	Црква у манастири, школе, Сремски Карловци. Карловачки митрополити борба против унијаћења и везе са Русијом. Сеоба Срба у Русију за време Павла Ненадовића, Јован Рајић, Стефан Стратировић, Георгије Брнаковић, Лукијан Богдановић – убиство и гашење Митрополије.
	БЕОГРАДСКА МИТРОПОЛИЈА У XIX ВЕКУ	Фанариоти у Србији пред Први српски устанак. Први и Други српски устанак и црква. Обнова аутономије и аутокефалије 1879. године. Митрополити Петар Јовановић и Михајло Јовановић . Црква у Краљевини Србији.
	СПЦ У ДВАДЕСЕТОМ ВЕКУ	Обнова патријаршије 1920. године . Изазови живота у Краљевини СХС/Југославији – Конкордат Богомољачки покрет – владика Николај. Црква у Другом светском рату. Доба комунизма. Српска православна црква данас у земљи и иностранству. Разлике и односи са римокатолицима, протестантима, став према екуменизму. ЛИТЕРАТУРА – Радомир Поповић, Појмовник црквене историје, Београд 2000, Извори за црквену историју, Београд 2001, Васељенски сабори. – одабрана документа, Београд 2002, Православне помесне цркве, Београд 2004. – Х. Линч, Историја средњевековне цркве, Београд 1999. – Р. Веселиновић, Историја Српске православне цркве са народном историјом. – Ђоко Слијепчевић, Историја Српске православне цркве. Историја Српског народа, књиге I, VI и VI-1, Београд 1994.

Кључни појмови: Покрштавање, Немањићи, Газиместан, сеобе, Сремски Карловци, СПЦ у XIX и XX веку.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. УВОДНИ ДЕО

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према православној црквеној историји, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно читање, употребу историјских географских карата, слика манастира, фресака и најзначајнијих личности цркве и спознаја црквене уметности.

Исходи представљају опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени садржаји остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз

присуство на службама у цркви. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештине у циљу преносења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учења у развоју функционалних знања из опште и историје хришћанства ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова и уметности.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. **Годишњим планом** се дефинише број часова у односу на садржај који се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. **Оперативни план** подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани садржај-област-тему.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмераваати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Историја цркве која је у чврстој вези са групом уско стручних предмета представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање историје, текста, црквене музике и уметности. Такав приступ Историји цркве доприноси успешној корелацији са наставом групе стручних предмета.

Веома је важно постицати ученике на слушање црквене музике и повезивати је са историјским контекстом. Веома је корисно кроз видео примере фресака или кроз посете црквама и манастирима ученике провести кроз садржаје овог предмета. У циљу формирања критичког става на историју цркве кроз општи друштвени и историјски концепт потребно је неговати дебату као вид комуникације са ученицима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Историје цркве најбитније је развијање и стварање трајне читалачке навике, као функционалних знања из теорије и историје хришћанства ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ХОРСКЕ ПАРТИТУРЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорске партитуре је оспособљавање ученика да правилно прочитају, протумаче и изведу на клавиру хорску партитуру.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користи стечена теоретска знања из других предмета у читању и свирању партитуре; – анализира и свира на клавиру двогласне, трогласне и четворогласне хорске партитуре; – препозна проблеме и технички прилагоди начин свирања различитим захтевима у партитури; – чита транспоноване тенорске деонице; – чита старе кључеве и примени их у пракси; – чита с листа лакше хорске партитуре; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике. 	СВИРАЊЕ ХОРСКИХ ПАРТИТУРА	<p>Двогласни и трогласни дечји и женски хорови у једном или два нотна система.</p> <p>Четворогласни женски, мушки и мешовити хорови у два нотна система.</p> <p>Анализа партитуре и повезивање са предметом дириговање.</p> <p>Упознавање хорске литературе, дела различитих епоха, карактера и техничких захтева.</p> <p>Читање с листа лакших хорских партитура.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Двогласни и трогласни дечји и женски хорови у два система:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. Ђорђевић: Хорови у два и три гласа; – Р. Толинггер: Црна ноћи; – М. Милојевић: Двогласни, трогласни и четворогласни хорови; – М. Бајшански: Девојачки пркос; – М. Тајчевић: Народне песме за двогласне и трогласне хорове; – К. Манојловић: Збирка двогласних и трогласних женских хорова; – К. Бабић: Двогласне и трогласне хорске композиције; <p>Трогласни и четворогласни женски хорови у 2 система:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: Четири обредне кајде; Приморски напјеви; – Б. Сметана: Три женска хора; – К. Манојловић: Три песме из Вардарске градине; – К. Бабић: Четири песме из Србије; – С. Рахмањин: Шест хорова оп. 15; – В. Илић: Младост; Запис 1492. година; <p>Мушки хорови у 2 система:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ст. Ст. Мокрањац: Литургија Св. Јована Златоустог – делови, Актист; – Ј. Маринковић: Хеј, трубачу; <p>И дела сличне тежине и специфичних техничких захтева.</p>
Минимум програма:		
3. средње – 5 композиција различитих епоха и карактера		

Кључне речи: анализа, свирање хорске партитуре.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО

I. УВОДНИ ДЕО

Правилно изучавање и свирање хорске партитуре је изузетна вештина која је драгоцену за унапређивање интелектуалног и психо-моторног потенцијала ученика и која усавршава укупне музичке способности.

Природа предмета Хорске партитуре указује на сталну корелацију са другим предметима и предвиђеним програмима наставе и учења у средњој музичкој школи (солфеђо, хармонија, клавир). Овај предмет се не може обрађивати изоловано од других и неопходан је за изучавање предмета Дириговање.

Образовни циљ предмета Хорске партитуре обухвата развијање аналитичких способности, читања нотног текста и учења музичке терминологије, као и техничко прилагођавање партитуре практичном извођењу. У оквиру овог предмета усавршава се и извођачка техника на клавиру, хармонски слух, ритам, артикулација, агогика, динамика и други музички параметри.

Васпитни циљ предмета Хорске партитуре обухвата развој толеранције и прихватање различитог мишљења (музичке концепције) – рад у пару, као и унапређивање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања.

Исходи представљају резултате у остваривању музичких садржаја, док упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрана дела.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Хорске партитуре обухвата ученике другог и трећег разреда средње музичке школе Одсека за музичку теорију и ученике трећег разреда Одсека за црквену музику и Одсека за музичку продукцију и обраду звука. Настава се изводи у групама од по два ученика на једном часу недељно. Аналитички и историјски део наставне јединице обрађује се заједнички док практични део сваки ученик изводи самостално.

Програм за предмет Хорске партитуре је изузетно разноврстан па би наставник требало да одабере она дела хорске литературе која ће одговарати техничким захтевима из садржаја, а допринети остваривању исхода. Програм прилагодити према врсти одсека. Процес учења обухвата суцесивно обрађивање хорске литературе – од лакших ка тежим композицијама и са прецизираним техничким проблемом: двогласни и трогласни дејчи и женски хорови у једном или два нотна система. Континуирано оспособљавати ученике да свирају лакше хорске партитуре с листа.

Рад на овом предмету обухвата обрађивање врста хорова и њихову нотацију, обрађивање основних законитости у свирању партитуре, упознавање са историјским оквиром настанка дела, врстом дела и карактеристикама музичког језика. Такође подразумева свирање партитуре на клавиру уз утврђивање најефикаснијих начина за решавање техничких захтева. Рад на предмету Хорске партитуре подразумева оспособљавање ученика за правилно интерпретирање хорских дела и за даљи самостални рад. У процесу рада корисно је слушање хорских партитура које се обрађују помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хорских партитура, кључно је унапређивање музичких способности и оспособљавање за правилну интерпретацију хорских композиција. Критеријум за оцењивање је присуство и уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим музичким могућностима, као и квалитет свирања и ниво научених композиција.

Назив предмета	ДИРИГОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Дириговање је да ученик овлада мануелном техником и основним диригентским вештинама и да се оспособи за анализу музичког дела и практичан рад са ансамблом.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – опише развој дириговања и улогу и значај диригента у ансамблу; – чита партитуру кроз анализу и свирање; – примењује мануелну технику у зависности од музичких и техничких захтева партитуре; – диригује ансамблом или уз пратњу на клавиру одређену хорску партитуру; – користи знања стечена из сродних предмета; – заузме критички став према сопственом и туђем дириговању; – користи предности дигитализације у слушању, анализирању и извођењу музике; 	ДИРИГОВАЊЕ	<p>Историјски развој дириговања и улога и значај диригента у ансамблу. Упознавање са хорском партитуром. Основне законитости дириговања. Диригентски став у раду са хором. Мануелна техника:</p> <ul style="list-style-type: none"> – почетни став, – припремни потез (систем тачке и покрета, однос амплитуде и темпа), – шеме на два, три, четири, пет и шест – осмина, четвртина, половина јединице бројања, мешовити такт, – дељени потез и батуту, короне, цезуре, – специфичне динамичке, агогичке промене и промене темпа и – музичка изражајност кроз покрет и мимику. <p>Практичан рад са хорским ансамблом – основна правила. Хорска литература. Анализа дела са аспекта диригента као извођача. Слушање дела праћеним партитуре уз помоћ доступних носилаца звука.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА*- списак литературе налази се испод табеле.</p>
Минимум програма: 10 композиција за различите хорске саставе, различитих епоха и техничких захтева		

Кључне речи: анализа, дириговање, свирање хорских партитура, интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

- В. Ђорђевић: Хорови у два и три гласа
- М. Бајшански: Девојачки пркос
- Ст. Ст. Мокрањац: Четири обредне кајде
- В. Илић: Младост
- К. Монтеверди: Il miomartir
- Палестрина: Vigilare
- Ђ. Ђ. Гастолди: L'umorista
- Ђ. Багиста Мартини: In Monte oliveti
- Л. Маренцио: Al primo vostro guardo
- Канцонете, виланеле, мадригали и мотети
- Б. Донати: Canzonetta
- Л. Лео: Libera me
- Канони
- Ст. Мокрањац: Литургија Св. Јована Златостог (делови); Опело (делови); Руковети; Акатист Богородици; Две песме из XVI века
- С. Рахмањин: Богородице дјево из Свеноћног бденија
- А. Архангелски: Помишљају дењстрашни; Гласом мојим ко Господу возвах
- В. А. Моцарт: Ave verum corpus
- Л. ван Бетовен: Жртвена песма
- Ј. Маринковић: Оче наш из Литургије
- Ј. Славенски: Водазвира
- К. Бабић: II мадригал (УзориМаро)
- Р. Петровић: Белаврана и црнаовца
- С. Христић: Свјати Боже из Опела у бе-молу
- Палестрина: Benedictus
- Мадригали и мотети Монтевердија, Ласа, Маренција, Палестрине, Галуса;
- Композиције за солисту у пратњи хора:
- Ст. Мокрањац: Болно чедо; песме из Руковети са соло деоницама
- В. Илић: Записиз 1492.
- П. Чесноков: Спаси Боже људи твоја; Ангел вопијаше; Заступнице у срднаја; Даисправитсја молитва моја;
- С. Рахмањин: Тебепојем; Ниње отпушчајеш
- Динев: Тебе појем
- Д. Христов: Воцарстви ји твојем
- И дела сличних техничких захтева

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ДИРИГОВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Дириговање је јединствено умеће које усавршава музичке способности и развија директну комуникацију ученика са хорским или оркестарским ансамблом. Природа предмета Дириговање сугерише сталну корелацију са другим предметима и предвиђеним програмима наставе и учења у средњој музичкој школи. Ученик на овом предмету користи знања и вештине из солфеџа, хармоније, музичких облика, контрапункта, хорских партитура, хора и историје музике.

Образовни циљ предмета Дириговање обухвата конкретније изучавање основних елемената музичког изражавања (темпо, метар, такт, мелодија, хармонија, фактура, форма, артикулација, динамика, агогика...) и оспособљавање ученика за њихово сугестивно преношење на хорски или оркестарски ансамбл. Он такође подразумева унапређивање аналитичких способности, интелектуалног и психо-моторног потенцијала ученика и креативног музичког изражавања кроз основе мануелне технике.

Васпитни циљ предмета Дириговање обједињује развој толеранције, дисциплине, одговорности, правила понашања у оквиру ансамбала, као и стицање самопоуздања, савладавање треме и унапређивање комуникацијских вештина у циљу размене искустава и знања.

Исходи представљају мануелне, аналитичке, практичне и са знајне резултате, док упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције и техничку проблематику која се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Дириговање обухвата ученике трећег разреда средње музичке школе Одсека за црквену музику (хорско дириговање) и трећег и четвртог разреда Одсека за музичку теорију (хорско и оркестарско дириговање).

Настава се изводи у групама, а са ученицима се ради индивидуално. Аналитички део наставне јединице обрађује се заједнички док практични део сваки ученик изводи самостално. Програм за предмет Дириговање је изузетно разноврстан па би наставник требало да одабере она дела хорске/оркестарске литературе која ће одговорати техничким захтевима из садржаја, а допринети остваривању исхода. Програм треба прилагодити према одсеку.

Процес учења обухвата упознавање са историјским развојем дириговања, са улогом и значајем диригента као вође, правилима која владају у ансамблима и упознавање основних законитости дириговања. Диригентски став у раду са хором/оркестром и савладавање технике дириговања представљају најважније сегменте рада са ученицима у почетној фази.

Рад на овом предмету обухвата и анализу дела са аспекта диригента као извођача, обрађивање различитих техничких проблема и елемената интерпретације и практично усавршавање кроз техничке вежбе, примере из литературе и дириговање ансамблом. Почетне композиције у 3. разреду могу бити двогласне и трогласне, а касније четворогласна дела нотирана у четири система (женски, мушки и мешовити хорови). Ученика оспособљавати да савлада диригентски глас и његово значење у партитури. Композиције полифоне фактуре ренесансних и барокних аутора су најделотворније за практичну примену.

Употреба клавира је обавезна (свирање партитуре од стране наставника или ученика), али би био пожељан практични рад са ансамблом (на часу дириговања или на часу хора, након што ученик савлада основне законитости дириговања). Важно је напоменути да је континуирани рад на повезивању садржаја из других музичких предмета веома важан (Солфеџо, Хармонија, Хорске партитуре, Хор, Историја музике).

Овај предмет подразумева оспособљавање ученика за правилно интерпретирање хорске и за даљи самостални рад. У процесу рада корисно је слушање композиција које се обрађују помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима дириговања кључно је унапређивање музичких способности ученика и њихово оспособљавање за правилну интерпретацију хорских и оркестарских композиција. Критеријум за оцењивање је уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим музичким могућностима, као и квалитет дириговања. Посебан подстицајни елемент може бити јавни наступ са ансамблом којим се развија самопоуздање ученика.

ОДСЕК ЗА ЦРКВЕНУ МУЗИКУ – КАТОЛИЧКИ И ПРОТЕСТАНСКИ СМЕР

СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Оргуље
2. Историја хришћанства
3. Стари завет*
4. Нови завет*
5. Грегоријански корал
6. Литургија
7. Соло певање
8. Репертоар црквене музике
9. Дириговање
10. Химнологија
11. Латински језик

*Програм предмета Стари и Нови завет је дат у оквиру програма Одсека за црквену музику – православног смера.

Назив предмета	ОРГУЉЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство развије знања и вештине извођења на оргуљама, као и импровизације и пратње црквених корала.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјски развој оргуља; – правилно седи и користи извођачки апарат; – примењује основне технике свирања на оргуљама; – отпрати црквене песме на оргуљама мануално и са педалом; – изводи солистичку и црквену литературу за оргуље у оквиру литургије или ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјски развој инструмента. Основна поставка за инструментом. Основна извођачка техника на оргуљама – мануалне и педалне вежбе. Пратња из кантуала, мануално и са педалом. Основна литература за оргуље и пратњу црквених песама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Композиције мале форме из оргуљског опуса немачких старих мајстора, Ј. С. Баха, Franka, Belmana. Стари мајстори: мање композиције Šajta, Šajdemana, Pahelbela i drugih nemačkih kompozitora iz doba baroka Bach: nivo težine BWV 683 i BWV 590 Romantizam: nivo težine Mendelson „Andante alla Marcia” u B-duru</p> <p>Препоручена литература Школе за оргуље М. Дипреа, Ф. Ђерманија, А. Заланфија.</p>
<p>Обавезни минимум програма 2 композиције старих мајстора 1–2 прелудијум и фуга Ј. С. Баха 2 коралне предигре Ј. С. Баха 2 композиције из доба романтизма</p>		
<p>Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године.</p>		
<p>Програм испита: 1 композиција старих мајстора 1 корална предигра Ј. С. Баха 1 прелудијум и фуга Ј. С. Баха 1 композиција из доба романтизма</p>		

Кључне речи: оргуље, извођачка техника, црквени корали, пратња, литургијски обреди.

Назив предмета	ОРГУЉЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство развије знања и вештине извођења на оргуљама, као и импровизације и пратње црквених корала.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – примењује основне технике свирања на оргуљама; – усклади регистрацију и темпо пратње са хором или црквеном заједницом; – импровизује краће интонације и предигре за корале; – изводи солистичку и црквену литературу за оргуље у оквиру литургије или ван ње.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање основне извођачке технике. Основе импровизације. Музичка пратња литургијских обреда. Стилски одговарајућа пратња за грегоријански корал. Извођење корала са солистом, хором и црквеном заједницом. Литература за оргуље соло. ЛИТЕРАТУРА Стари мајстори: мање композиције Фрескобалдија, Росија, Зиполија и других италијанских композитора из доба барока Бах: ниво тежине BWV 639 и BWV 533 Романтизам: ниво тежине Ц. Франк „Cantabile” из циклуса 3 комада за велике оргуље
Обавезни минимум програма 2 композиције старих мајстора 1–2 прелудијум и fuga Ј. С. Баха 2 коралне предигре Ј. С. Баха 2 композиције из доба романтизма		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године.		
Програм испита: 1 композиција старих мајстора 1 корална предигра Ј. С. Баха 1 прелудијум и fuga Ј. С. Баха 1 композиција из доба романтизма		

Кључне речи: оргуље, извођачка техника, црквени корали, пратња, импровизација, литургијски обреди.

Назив предмета	ОРГУЉЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство развије знања и вештине извођења на оргуљама, као и импровизације и пратње црквених корала.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – примењује основне технике свирања на оргуљама; – изради и изведе континуо на основу шифрованог баса; – усклади регистрацију и темпо пратње са хором или црквеном заједницом; – импровизује краће интонације и предигре за корале; – изводи солистичку и црквену литературу за оргуље у оквиру литургије или ван ње.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Израда континуа за камерне и оркестарске композиције на основу шифрованог баса и њихово извођење. Пратња различитих врста црквених корала. Импровизација – припрема коралних интонација, предигри. ЛИТЕРАТУРА Стари мајстори: свите Клерамбоа, Купрена, Дандријеја и других француских композитора из доба барока Бах: ниво тежине BWV 601 и BWV 549 Романтизам или 20. век: ниво тежине М. Дипре оп. 18
Обавезни минимум програма 2 композиције старих мајстора 1–2 прелудијум и fuga Ј. С. Баха 2 коралне предигре Ј. С. Баха 2 композиције из доба романтизма или 20. века		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године.		
Програм испита: 1 композиција старих мајстора 1 корална предигра Ј. С. Баха 1 прелудијум и fuga Ј. С. Баха 1 композиција из доба романтизма или 20. века		

Кључне речи: оргуље, извођачка техника, црквени корали, пратња, импровизација, литургијски обреди.

Назив предмета	ОРГУЉЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика кроз индивидуално музичко искуство развије знања и вештине извођења на оргуљама, као и импровизације и пратње црквених корала.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – примењује основне технике свирања на оргуљама; – изрази и изведе континуо на основу шифрованог баса; – усклади регистрацију и темпо пратње са хором или црквеном заједницом; – импровизује краће интонације и предигре за корале; – изводи солистичку и црквену литературу за оргуље у оквиру литургије или ван ње.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање извођачке технике. Усавршавање извођења музичке пратње литургијских обреда. Извођење камерне музике са солистом, хором или другим ансамблом. ЛИТЕРАТУРА: Стари мајстори: композиције немачких, француских или италијанских композитора на нивоу тежине Вух WV 139 Бах: ниво тежине BWV 646 и BWV 545 Романтизам или 20. век: ниво тежине Т. Дибоа „Grand cheur” у Бе-ду-ру из циклуса 12 комада за оргуље или М. Петер Токата у де-молу оп. 59 бр. 5
Обавезни минимум програма 2 композиције старих мајстора 1–2 прелудијум и fuga Ј. С. Баха 2 коралне предигре Ј. С. Баха 2 композиције из доба романтизма или 20. века		
Јавни наступи: Обавезна су 2 јавна наступа у току године.		
Матурски испит		

Кључне речи: оргуље, извођачка техника, црквени корали, пратња, импровизација, литургијски обреди.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ОРГУЉЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава **предмета** усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током четворогодишњег образовања, ученици развијају основну извођачку технику свирања на оргуљама. Стичу праксу за извођење пратње црквених корала, за корепетицију или тургијску импровизацију.

Ученици усвајају основни репертоар који ће им помоћи у развоју сопственог стила и омогућити самосталну обраду композиција сличног типа и тежине.

Приликом реализације појединих наставних јединица, неопходно је комбиновати наставу са ваннаставним активностима, то јест активним учешћем на литургијским обредима. При томе треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према сопственим способностима, почевши од техничких вежби до сложенијих дела.

Пракса је показала да је боље захтевати мало више од ученика, јер ће им то бити већи подстицај за напредовање.

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешиће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стицу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нералним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

ИСТОРИЈА ХРИШЋАНСТВА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Историја хришћанства је да оспособи ученика за разумевање основних историјских оквира, развоја и периодизације хришћанске цивилизације од њеног постанка до савременог доба, ради бољег разумевања и успешнијег тумачења црквених текстова и музике.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – класификује периоде хришћанске цивилизације; – опише историјски ток развоја Цркве; – објасни законитости развоја хришћанског друштва; – повезује информације и знања о хришћанској цивилизацији и црквеној уметности од њеног постанка до данас; – примењује знања из историје цркве ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова. 	РАЂАЊЕ ЦРКВЕ	Борба за превласт у Медитерану – Македонија–Рим Јудеја под утицајем јелинизма и политичком окупацијом, Очекивање Месије. (Не)очекивани месија-Гиспод Исус Христос, апостоли и универзалност Цркве.
	ОДНОС РИМА И ЦРКВЕ ДО 313.	Прогони хришћана у Римском царству. Узроци прогона, начини кажњавања хришћана, мученици за веру са примерима. Проблем „палих”. Црквени поредак и литургија. Евхаристија трећег века.
	ХРИСТИЈАНИЗАЦИЈА РИМА	Цар Константин Велики и Милански едикт.
	ЦРКВА ИКУМЕНЕ	Васељенски сабори Цркве- појам и значај. Кратак преглед свих јереси. Оци Цркве. Постанак хришћанског монаштва на Истоку и Западу. Мисија Свете браће Кирила и Методија међу Словенима. Крштење Срба, Бугара.
	РАСКОЛ	Велики раскол 1054. Године. Крсташки походи и последице. Пад Цариграда 1204. Продор ислама и пад Цариграда 1453. Хришћани под влашћу Османлија.
	РУСИЈА РЈУРИКОВИЧИ РОМАНОВИ	Кијевска Русија –Владимир, Борис и Гљоб, Александар Невски, Москва као трећи Рим, Иван Грозни, Андреј Рубљов. Реформа Петра Великог. Русија као империја Екатарина Велика, Комустичка револуција и Црква под комунизмом.
	ЗАПАД ОД РЕФОРМАЦИЈЕ ДО ДАНАС	Средњевековно папство- немоћ и реформација 1517. и њене последице. Тридесетогодишњи рат 1618-48 – рат за исповедање. Секуларизација и реакција Рима. Први и други Ватикански концил.

Кључне речи: хришћанство, историја цркве, црквена уметност.

Назив предмета	ИСТОРИЈА ХРИШЋАНСТВА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Историја хришћанства је да оспособи ученика за разумевање основних историјских оквира, развоја и периодизације хришћанске цивилизације од њеног постанка до савременог доба, ради бољег разумевања и успешнијег тумачења црквених текстова и музике.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – класификује историјска раздобља католичке Цркве; – опише историјски контекст промена са центрима у одређеним европским земљама; – наведе узроке и појаву теолошке науке и првих универзитета; – опише настанак црквене уметности, њену естетику и развој до данас; – примењује знања из историје цркве ради бољег разумевања и успешнијег проучавања црквених текстова. 	РАЗДОБЉЕ 500–700. ГОДИНЕ	Црква као претходница западног света Сусрет Цркве с Германима.
	РАЗДОБЉЕ 700–1050. ГОДИНЕ	Савез папинства с Франачком државом. Оснивање папинске државе 754. године даровницом Пипина Малог папи Стјепану II. Карло Велики и успостава Западног римског царства. Реформе у Цркви за Карла Великог.
	РАЗДОБЉЕ 1050–1300. ГОДИНЕ	Обнова Цркве за време папе Гргура VII и борба за инвеституру. Источни раскол 1054. године. Крсташки покрет и крсташки ратови. Покрет за еванђеоским сиромаштвом у Цркви, кривоверја и инквизиција. Сколастика, теолошка наука, први универзитети.
	РАЗДОБЉЕ 1300–1500. ГОДИНЕ	Авињонско сужањство, криза папинства, западни раскол. Сабор у Констанци и концилијаризам, однос папе и концила. Папинство ренесансе, папа Александар VI, Саванарола.
	РАЗДОБЉЕ 1500–1700. ГОДИНЕ	Протестантска реформација и њени узроци. Иступ Мартина Лутера 1517. и развој реформације у Њемачкој. Ulrich Zwingli и баптизам. Jean Calvin и реформација у Женеви. Реформација у Енглеској, Хенрик VIII и црквени раскол. Црквена реформа пре Тридентинског сабора и на сабору 1545–1563. Тридентска обнова, протуреформација, инквизиција, прогони. Од барока до просвјетитељства.
	РАЗДОБЉЕ 1789–1918. ГОДИНЕ	Француска револуција и секуларизација Папе и црквена држава. Први ватикански сабор, старо католицизам Папе након Првог ватиканског сабора.
	РАЗДОБЉЕ 1918. ГОДИНЕ ДО ДАНАС	Црква и национал социјализам у Њемачкој. Други ватикански концил 1962–1965. године. ЛИТЕРАТУРА Franzen August, Преглед повијести Цркве, КС, Загреб 1992; Jedin Hubert, Велика повијест Цркве, КС, Загреб 1972.

Кључни појмови садржаја: хришћанство, историја цркве, црквена уметност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ИСТОРИЈА ХРИШЋАНСТВА

У првом разреду треба обрадити општу историју хришћанства. У другом разреду акценат треба ставити на развој католичке цркве у оквиру опште историје.

Током реализације појединих наставних јединица треба користити и друге изворе из области књижевности, музичке и ликовне уметности, историјских и географских карата.

Историја хришћанства је у чврстој вези са групом уско стручних предмета. Кроз анализу историјског контекста ученицима се пружа простор за тумачење и дубље разумевање историје, текста, црквене музике и уметности.

Веома је важно постицати ученике на слушање црквене музике и повезивати је са историјским контекстом. Веома је корисно кроз видео примере или кроз посете црквама ученике провести кроз садржаје овог предмета. У циљу формирања критичког става на историју хришћанства кроз општи друштвени и историјски концепт потребно је неговати дебату као вид комуникације са ученицима.

На часовима Историје хришћанства веома је важно ученике побудити на истраживање историјски важних црквених текстова и развијати читалачку навику. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање у оквиру понуђеног програма. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Грегоријански корал је упознавање ученика са традиционалним музичким репертоаром римске литургије.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – објасни појам и развој грегоријанског корала; – чита квадратну нотацију; – наведе врсте неумских нотација; – разликује и систематизује грегоријанске жанрове из аспекта литургијских дешавања; – препозна модалне карактеристике грегоријанских корала.	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ	Појам и развој грегоријанског корала. Квадратна нотација, неумске нотације. Познавање грегоријанских жанрова: <i>Antifona, Responsorium, Introitus, Communio, Sequentia, Hymnus, Graduale, Alleluia, Tractus, Offertorium</i> . Ставови <i>Ordinarium Missae</i> . Увод у грегоријанску модологију: 3 архаична модуса. ЛИТЕРАТУРА: – <i>Graduale novum</i> , 1. и 2. књига (<i>Editio Vaticana</i> 2011, 2018) – <i>Antiphonale Romanum, Antiphonale Monasticum</i> – <i>László Dobszay: Bevezetés a gregorián énekbe</i> – др Петар Здравко Блажић: Грегоријански корал.

Обавезни минимум програма:
Поглавље о историјском развоју грегоријанског корала из књиге П. З. Блажића или Ј. Добсаија.
Миса *de Angelis*.
Зпропријумске песме из сваког жанра из књиге *Graduale Novum*.
3 часословске песме из сваког жанра из књиге *Antiphonale Romanum*, или *Antiphonale Monasticum*.

Јавни наступи: – Два наступа у току године

Програм испита:

Писмени тест из области пређеног градива.
Усмени део: певање 3 корала по слободном избору – 1 Маријанска антифона, 1 став из ординаријума, 1 *Introitus* или *Communio*.

Кључне речи: грегоријански корал, грегоријански жанрови, архаични модуси, нотација.

Назив предмета	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Грегоријански корал је упознавање ученика са средњовековном модалном певачком традицијом западне хришћанске цркве.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – одреди модус грегоријанског корала на основу писаног и звучног примера; – пева псалмове у најважнијим тонусима.	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ	Грегоријанска модологија: Октоechos – 4 аутентична и 4 плагалномодуса. Псалмодија и најважнији тонуси за певање псалмова (<i>Tonipsalmorum</i>). ЛИТЕРАТУРА: – <i>Graduale novum</i> , 1. и 2. књига (<i>Editio Vaticana</i> 2011, 2018) – <i>Antiphonale Romanum, Antiphonale Monasticum</i> – <i>Dom Daniel Saulnier: Les modes grégoriens (Solesmes, 1997)</i> .

Обавезни минимум програма:
Табела модуса из књиге Д. Д. Сониеја.
Табела тонуса из књиге *Antiphonale Romanum*.
По један задати грегоријански корал у сваком модусу.
По један корал по слободном избору у сваком модусу.
1 псалм по слободном избору.

Јавни наступи: 2 обавезна јавна наступа на којима ученик пева солистичке деонице грегоријанских корала.

Кључне речи: грегоријански корал, модологија, псалмодија, тонуси, псалм, антифона, певање.

Назив предмета	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Грегоријански корал је упознавање ученика са средњовековном нотираним музичком традицијом и извођачком праксом на основу писаних извора.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита, анализира и пева неуме из Ст. Галена и Меца из 1. и 2. књиге <i>Gradulenovum</i> ; – анализира и наведе разлике између адиаематичних и диастематичних рукописа и кодекса; – интерпретира грегоријанске корале на основу семиолошких принципа; – пева двогласни органум.	ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ	Развој грегоријанске нотације од палеофранковке до данашње. Главни извори неумске нотације: рукописи и кодекси средњег века. Грегоријанска палеографија и семиологија. Рани типови вишегласја. ЛИТЕРАТУРА: – <i>Eugène Cardine: Sémiologiegrégorienne (Solesmes, 2003)</i> – <i>Graduale Novum</i> 1. и 2. књига (<i>Editio Vaticana</i> , 2011. . 2018.)

Обавезни минимум програма:
Теоретски део градива из скрипте професора.
Поглавља из области палеографије и семиологије из књиге Е. Кардина.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа
1. соло извођење мелизматичног грегоријанског става;
2. извођење вишегласног грегоријанског става.

Кључне речи: грегоријански корал, лекторска и канторска служба, псалмодија, певање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ГРЕГОРИЈАНСКИ КОРАЛ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током четворогодишњег образовања, ученици се упознају са богатим репертоаром грегоријанског корала, са основама семиологије, као и са применом истих.

Приликом реализације појединих наставних јединица, неопходно је комбиновати теоријску наставу са практичном, што подразумева припрему и активно учешће на литургијским обредима у улози певача одн. хоровође.

При томе треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према сопственим способностима, почевши од једноставнијих корала до технички сложенијих грегоријанских ставова.

Пракса је показала да је боље захтевати мало више од ученика, јер ће им то бити већи подстицај за напредовање.

Приликом савладавања садржаја теоријског карактера, неопходно је успоставити дијалогски приступ на часу, као и самостални истраживачки рад ученика. Ученицима је потребно омогућити и оспособити их да самостално анализирају и доносе закључке, дискутују и дебатују. При томе добро је комбиновати групни облик рада, рад у пару и индивидуални рад.

Веома је важно повезивање садржаја наставног предмета Грегоријански корал са садржајима наставних предмета Хор, Репертоар црквене музике, Соло певање, Дириговање, ради још бољег профилирања самосталне извођачке личности. На тај начин отвара се и простор за тимски рад не само ученика, него и за тимски рад наставника.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће у пракси. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЛИТУРГИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Литургика је да код ученика развију знања о теолошким аспектима и историјском развоју као и о редоследу одвијања литургијских обреда.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе, објасни и тумачи делове литургијске године; – наведе, објасни и тумачи празнике; – објасни и тумачи историјски развој мисе; – наведе делове мисе и објасни њихову међусобну повезаност; – наведе литургијске књиге и објасни њихов значај за литургијске обреде; – објасни порекло ординаријума и његово теолошко литургијско значење; – наведе основне делове часослова; – прати часослов као верник и води заједнички часослов верника; – наведе, објасни и тумачи прописе и одредбе кроз историју који се односе на духовну музику. 	ЛИТУРГИЈСКА ГОДИНА	Историјски развој и грађа литургијске године. Историјски развој и објашњење појединих празника: Божић, Ускрс, празници Господњи у време кроз годину, празници Богородице, празници светаца.
	МИСА	Историјски развој мисе. Делови мисе и њихова међусобна повезаност. Употреба литургијских књига (<i>Missale Romanum</i> , <i>Lectioarium</i>). Порекло ординаријума мисе и његово теолошко литургијско значење.
	ЧАСОСЛОВ	Поставка литургије часослова. Заједничко одржавање јутарње, вечерње молитве и комплетијума са верницима.
	ЛИТУРГИЈСКЕ РЕФОРМЕ	Прописи и одредбе кроз историју који се односе на духовну музику.
Обавезни минимум програма: Теоретски део градива из скрипте професора. Део правилника II Ватиканског концила <i>Sacrosanctum Concilium</i> , који се односи на духовну музику. <i>Ordo Missae</i> из књиге <i>Missale Romanum</i> . Предговори и коментари из литургијских књига <i>Liturgia Horarum 1-4</i> .		

Кључне речи: литургика, литургијски обреди, празници, литургијска година, миса, часослов, литургијске реформе, план песама.

Назив предмета	ЛИТУРГИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Литургика је да код ученика развију знања о теолошким аспектима и историјском развоју као и о редоследу одвијања литургијских обреда.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часова годишње

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе и објасни основне појмове и редослед литургијских дешавања који су везани за литургију сакрамената; – прати и води обреде и побожности. – објасни смисао библијских читања у оквиру литургијских обреда; – одреди, састави литургијске текстове за литургијске прилике, који се одржавају без учешћа свештеника. – наведе и објасни речи, покрете, место и време одвијања литургијских обреда; – наведе и описује предмете који се употребљавају на литургијским обредима; – објасни литургијски значај симбола. – наведе редослед, објасни и тумачи грађу музичких и литургијских делова литургијских обреда; – наведе песме за поједине литургијске обреде са могућим заменама; – наведе званичне певане текстове са могућим заменама; – састави план песама за све врсте литургијских обреда; – састави план песама за екуменске службе. 	ЛИТУРГИЈА САКРАМЕНАТА И ПОБОЖНОСТИ	Увод у литургију сакрамената. Обреди типа венчање, сахрана, освећење свећа, пепелница и друге побожности.
	ТИПОВИ ЛИТУРГИЈСКИХ ТЕКСТОВА	Смисао библијских читања у оквиру литургијских обреда. Проповед, духовни текстови и коментари за разне литургијске прилике.
	СИСТЕМ СИМБОЛА ЛИТУРГИЈСКОГ ПРОСТОРА И ВРЕМЕНА	Објашњење речи и покрета. Место и време одвијања литургијских обреда. Предмети који се употребљавају на литургијским обредима. Литургијски значај и испољавање симбола.
	ЛИТУРГИКА У ПРАКСИ	Редослед и грађа музичких и литургијских делова литургијских обреда. Песме на литургијским обредима и допуштене замене. Званични певани текстови и текстови који се могу користити као замена. План песама – начин састављања и редослед певања. Литургија екуменских служби.
Обавезни минимум програма: Теоретски део градива из скрипте професора. Литургијски коментари из песмарице <i>Éneklő Egyház</i> . Литургијски и музички део побожности, сахране и литургије сакрамената. По један задати пример из сваког типа литургијског текста. Део правилника II Ватиканског концила <i>Sacrosanctum Concilium</i> , који се односи на духовну музику.		
Јавни наступи: Састављање плана песама за најмање 2 мисе, на којима ученик активно сарађује као извођач духовне музике.		

Кључне речи: литургија, литургијски обреди, побожности, сакраменти, литургијски симболи.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЛИТУРГИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава из предмета Литургика усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА – допунити са специфичностима у односу на природу предмета у методском смислу

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећа-

вању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

Када су у питању такмичења, препоручују се умереност и опрез. Не треба допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да наставник сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета:**ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК**

Општи циљ: Циљ учења латинског језика јесте да допринесе укупном интелектуалном развоју личности ученика. Латинска настава треба да води ка употреби наученог у конкретним ситуацијама, развијању односа појединца према заједници, развијању критичке свести о историјском развоју и (дис)континуитету, подстицању радозналости и усвајање позитивних вредности.

Разред: **први**Годишњи фонд часова: **37**

Стандарди образовних постигнућа	Исходи за наставни предмет По завршетку првог разреда ученик ће бити у стању да	Теме и кључни појмови садржаја програма
<p style="text-align: center;"><i>Основни ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме најједноставније кратке поруке или упутства саопштена или прочитана споро и разговетно.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао једноставних реченица на теме уобичајене у текстовима заступљеним у сакралној музици. – Проналази потребне информације у најједноставнијим текстовима.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје најкраће информације на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише, на елементарном нивоу, реченице према моделу.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разумљив и разговетан изговор у традиционалном немачком и италијанском стилу. – Исправно ортографише најобичније речи. – Исправно користи елементарне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце и друге елементе граматике.</p> <p style="text-align: center;"><i>Средњи ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости најкраћих порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у текстовима заступљеним у сакралној музици. – Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира, на елементарном нивоу, информације из једноставних порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разговетан изговор у традиционалном немачком и италијанском стилу. – Исправно ортографише уобичајене речи и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно користи једноставне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p> <p style="text-align: center;"><i>Напредни ниво</i></p> <p>Област језичке вештине – СЛУШАЊЕ – Разуме суштину и битне појединости кратких порука или упутстава. – У образовном контексту схвата суштину и битне појединости информације примљене из монолога или дијалога на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ЧИТАЊЕ – Разуме општи смисао и проналази битне информације у лаким текстовима. – Открива значење непознатих речи на основу контекста.</p> <p>Област језичке вештине – ГОВОР – У образовном контексту тражи и даје информације на уобичајене теме на елементарном нивоу.</p> <p>Област језичке вештине – ПИСАЊЕ – Уз помоћ упутстава и/или илустрација пише кратке текстове на елементарном нивоу. – Преводи или интерпретира информације из кратких порука и текстова.</p> <p>Област ЗНАЊЕ О ЈЕЗИКУ – Има разговетан, течан и изразит изговор и интонацију. – Исправно ортографише и познаје принципе правописа. – Користи задовољавајући број фреквентних речи и израза. – Исправно и с лакоћом користи основне језичке структуре. – Распознаје, излаже и примењује морфолошке обрасце, синтактичке склопове и друге елементе граматике.</p>	<p>– разуме једноставне реченице на латинском језику – учи поруку и протумачи садржај прочитаног – преведе прочитано с ослонцем на дата објашњења – примени елементарна правила латинске морфологије – изложи елементарна правила латинске морфологије – идентификује састав и функцију непосредних реченичних конституената, као и односе у тексту – употреби, пасивно и активно, елементарни латински вокабулар, с посебним обзиром на текстове заступљене у сакралној музици – познаје речнички облик латинских речи – повеже елементе латинског вокабулара са сродним речима у модерним језицима, оплемењујући своју културу говора и изражавања</p>	<p>– писмо, изговор и нагласак, с посебним обзиром на традиционалне изговоре немачког и италијанског стила; – морфологија именских речи; – морфологија глагола у индикативу, императиву и инфинитиву; – прилози и предлози; – усвајање елементарног вокабулара, с посебним обзиром на текстове заступљене у сакралној музици.</p>

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Настава латинског језика у средњој музичкој школи ослања се на знања и компетенције развијене учењем матерњег и страних језика. За латински, који спада у групацју страних језика уз ту специфичност што он није никоме матерњи нити представља уобичајено средство модерне комуникације, важе стандарди и правила Заједничког европског референтног оквира. У складу са савременим потребама ученика и напретком науке о језику, програм наставе и учења латинског језика треба посматрати као интегративни фактор.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сврха учења латинског језика је разумевање текста као амалгама језичких законитости и цивилизацијских садржаја. Ради тога, ученик треба да развије способност разумевања и превођења текста (те кроз то и способност анализе и синтезе) и да овлада латинском језичком структуром, идентификујући њене категорије и повезујући их с матерњим и страним модерним језицима, да усвоји вокабулар и овладава лексичким компетенцијама, уз разумевање даље судбине речи латинског порекла и њихове употребе у другим језицима; да уочава корелацију између књижевности, цивилизације и културе, као и међузависност друштвеног окружења и културне продукције.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Начела

Стожерни аспект латинске наставе је рад на штиву. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, треба да буде мотивисано захтевима текста, а вредност сваке поуке ваља мерити њеним доприносом оспособљавању за разумевање латинског.

При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет следује оним елементима језичког система без чијег познавања није могуће читати ништа на латинском. Слично важи о обиму и саставу вокабулара, где треба да буду најпрече оне лексичке јединице које се најчешће јављају у латинским текстовима.

За разлику од приручничког приказа граматике, који почиња на серијском излагању заокружених целина, граматичка поука у савременој латинској настави одвија се тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике у разним стадијумима обраде: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се *спиралном прогресијом*.

Потребно је да латинска настава буде концептуално, терминолошки, па донекле и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика. Такође треба настојати на дискретној али учесталој интеракцији с различитим предметима школског курикулума. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка латинске наставе као интегратора и амплификатора знања стечених на разним странама.

Наставно штиво

Наставно штиво треба да буде тематски везано за латинске текстове заступљене у музици, пре свега сакралној, а формално подесно за језичку поуку.

Типична сесија рада на штиву отпочиње наставниковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста узетог у обраду. Потом се текст тумачи кроз превођење и разјашњавање, уз начелну претпоставку да разумевање претходи превођењу а не обратно.

Грамаатичка поука

Једна од особених црта латинске наставе јесте релативно велик удео и значај који у њој има граматичка поука. Ова се, међу-

тим, не сме постављати нити у пракси претворити у циљ по себи, већ се мора, и као целина и у појединостима, мотивисати потребама које се јављају на путу ка разумевању латинских текстова. При раду на тексту треба успоставити навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

Вежбања

Вежбања уперена ка појединостима из латинске граматике и/или лексике могу, под условом добре одмерености и фокусираности, узимати различите облике уобичајене у савременој плотодидактици.

Усвајање лексике

Дифузија лексичког материјала треба да буде контролисана. Избор речи треба да се заснива на саставу базичног латинског вокабулара, с посебним обзиром на текстове заступљене у сакралној музици.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

О врстама и начинима оцењивања

Процес праћења и вредновања може започети иницијалним (или: дијагностичким) оцењивањем. Овим се установљује колико ученик влада пређашњим градивом неопходним за даље учење латинског. На основу иницијалног теста наставник ће лакше планирати и организовати процес учења, па и индивидуализовати приступ ученицима.

Током целе школске године, при вредновању треба да се смењују две врсте оцењивања: формативно и сумативно.

Формативно оцењивање, којим се вреднују ученикова постигнућа, у начелу треба да подржава и ученика и учење. Оно треба да се спроводи чешће, и да буде интерактивно, то јест да и ученици учествују у оцењивању: њихово самопроцењивање и узајамно процењивање треба да буде део укупног процеса оцењивања. Циљ тога је да се код ученика подстакне самосталност и одговорност. Наставник притом добија увид у то како ученик учи, прикупља информације о постигнућима, и на том основу модификује наставу и остале активности. Формативно оцењивање олакшава наставнику и да утврди критеријуме за вредновање постигнућа. Наставнику ученику током праћења његовог рада и активности мора пружати повратне информације како би му помогао да постигне предвиђени исход. Формативно оцењивање даће и самом наставнику назнаке о квалитету његовог рада и ефикасности примењених метода.

Сумативним оцењивањем вреднује се резултат учења. Овакво оцењивање спроводи се периодично, на крају појединих делова програма и по завршетку читавог програма. Оријентисано на прошлост, оно сумира постигнућа до тренутка оцењивања. Сумативним оцењивањем наставник ће утврдити да ли је ученик постигао предвиђене резултате, то јест исходе учења.

Наставник треба нарочито да подржи саморефлексију код ученика: потребно је да ученик у одређеној мери објективно процењује шта зна, уме и може. Такође треба подстицати вршњачко учење, тј. сарадњу међу ученицима при утврђивању градива, усвајању новог, раду на пројектним задацима итд. Модалитети и квалитет те сарадње даваће наставнику шири увид у сопствени рад и у напредак ученика.

Најзад, у процесу наставе вреднује се и рад наставника, како путем самопроцењивања тако и путем анкетања ученика.

Ниједан начин вредновања није потпуно објективан; зато их треба комбиновати, да би се стекла што веродостојнија слика о раду, постигнутим исходима и стеченим компетенцијама ученика, као и о раду и дидактичким методама наставника.

Препоручени критеријуми оцењивања

– *За усмени одговор*

При вредновању **разумевања текста**, од ученика се очекује да анализира текст, уочи односе у њему, и преведе га. За оцену дово-

љан (2), ученик препознаје функције у реченици и именује односе у реченици, али преводи само уз наставникову помоћ. За оцену добар (3), ученик уочава функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи једноставније реченице. За оцену врло добар (4), ученик разликује функције у реченици, разуме односе у њој, и самостално преводи сложеније реченице. За оцену одличан (5), ученик самостално разликује реченичне функције, схвата односе у реченици, тачно повезује њене елементе, и успешно преводи текстове.

При вредновању усвојености **граматичких садржаја**, од ученика се очекује да познаје и самостално примењује елементе латинске граматике. За оцену довољан (2), ученик уме да распозна латинске облике и изричито наводи правила, али за њихову примену потребна му је помоћ наставника. За оцену добар (3), ученик разликује и тачно описује облике, деклинира и конјугира, али није самосталан у манипулисању облицима и конструкцијама. За оцену врло добар (4), ученик самостално примењује правила и манипулише облицима и конструкцијама, и влада склопом и смислом јед-

ноставнијих реченица. За оцену одличан (5), ученик самостално примењује правила, манипулише облицима и конструкцијама, и самостално влада целим склопом и смислом реченице и текста.

При вредновању усвојености **вокабулара**, од сваког ученика се очекује да уме наводити речи у њиховим речничким облицима и приписивати им одговарајућа значења. Оцена ће зависити од постотка усвојености прописаног вокабулара. За оцену довољан (2), ученик је усвојио више од 50% вокабулара; за оцену добар (3), више од 60%; за оцену врло добар (4), више од 75%, за оцену одличан (5), више од 90%.

– За писмене провере знања

У писмене провере знања убраја се један писмени задатак (у другом полугодишту) и контролни задаци. За њих се препоручују квантитативни критеријуми у овим постотцима: 50–63% довољан (2), 64–77% добар (3), 78–90% врло добар (4), 91–100% одличан (5). Ови критеријуми могу се по потреби прилагодити општем успеху ученика у одељењу.

Назив предмета	СОЛО ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Соло певање је да ученик кроз даље музичко сазревање, како у вокално-техничком, тако и у интерпретативном смислу, буде у стању да, кроз индивидуално искуство и ниво постигнућа на коме се налази, изведе композиције различитих стилова и епоха и повеже их са другим уметностима, нарочито глумом, сценским покретом и књижевношћу.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – Контролише правилан певачки став и држање тела у току извођења музике; – правилно користи певачки апарат у зависности од техничких и музичких захтева композиције која се изводи; – употребљава резонатор гласа и користи различита вибрантна места зависно од регистара гласа; – разликује типове дисања и правилно од неправилног; – примењује различите вежбе дисања у циљу контроле положаја дијафрагме; – правилно артикулише, изговара и интерпретира текст композиције при певању; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; – брине о гласу и примењује хигијену вокалног апарата (гласа). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правилно држање тела при певању. Анатомија и функција органа за певање. Припрема и почетак тона. Правилна продукција и емисија тона. Резонатор. Типови и вежбе дисања. Техничке вежбе мањих опсега и једноставнијих кретњи кроз легато, спецато, стакато, мартелато технику и рад на покретљивости гласа. Артикулација и дикција кроз интерпретацију. Обрада вокалне литературе на страном језику – изговор и тумачење текста. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон и хигијена гласа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Вокализе Н. Вакаи, Ђ. Конконе, Б. Лутген, Ј. Цајдлер, С. Маркези, Х. Панофка и други композитори сличних извођачких захтева; Лакше композиције италијанских аутора (Качинија, Калдаре, Скарлатија) и друга дела исте тежине по избору наставника; Б. Цвејић: Песме за младе певаче, избор; Шуберт, Шуман и други, песме које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика, по избору наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – шест вокализа; – четири песме старих мајстора; – две лакше песме. 		
Јавни наступи:		
Обавезна два јавна наступа у току школске године.		

Кључне речи: певачки став, вокални апарат, основна својства гласа, дисање, дијафрагма, резонатор, певање, дикција, артикулација, јавни наступ, слушање музике, музички бонтон, хигијена гласа.

МЕТОДИЧКО ДИДАКТИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СОЛО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Настава соло певања усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се на-

довезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима литературе за сваки разред.

Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. У том смислу, у настави соло певања неопходно је константно и на различите начине повезивати знања стечена на настави других предмета као и вештине везане за глуму, сценски покрет и књижевност.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је

фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Предмет соло певање захтева врло посебан, специфичан приступ педагога сваком ученику обзиром на различитост по питању врсте гласа, личности, способности, заинтересованости и амбиције појединаца. Специфичност и тежина у остваривању овог програма је у томе што певач нема ни видљив ни опипљив инструмент на који може да пренесе своје звучне представе, он годинама прави инструмент од свог тела, развијајући осећај и везујући га за звук који производи.

Основа певачког инструмента јесте дах, и зато се пре тражења звука, почиње са вежбама за дисање уз правилно држање тела. На правилном дисању, постављању гласа, чистој интонацији, чврстом изговору сугласника, неговању фразе и интерпретацији треба инсистирати од почетка до краја школовања.

Техничке вежбе за поставку и развој гласа, вокализе које обрађују различите проблеме као и програм, треба усклађивати према способности и певачком узрасту ученика. У почетку вежбе су краће, мањег опсега, на вокалима који ученику најприродније звуче и у темпу у којем се најбоље осећа.

Глас се не сме форсирати ни вештачки бојити да би се убрзао напредак, напротив, треба следити природу и олакшати емисију тона користећи искључиво снагу даха и природну резонанцу за добијање звука.

Специфичност вокалне литературе је та што је писана на различитим страним језицима. Ученик у току свог школовања изучава два страна језика од којих је један обавезно италијански. Уколико се обрађује литература на језику који није у склопу обавезних

предмета наставник је дужан да посебно обради текст у смислу његовог правилног изговарања и разумевања у циљу боље интерпретације.

Ниво техничке спремности и гласовне стабилности ученика треба проверавати на јавном наступу водећи рачуна о сценском изразу као посебном таленту, па најбоље ученике усмерити ка даљем школовању и усавршавању.

Нега вокалног апарата и музички бонтон

Глас је специфичан инструмент јер га користимо у свакодневном животу и зато је веома важно истаћи да брига о њему не почиње и не завршава се на часовима и наступима већ је један константан процес. У том смислу важна је превенција као и поступно развијање гласа према индивидуалним могућностима појединих ученика. Потребно је избегавати факторе који негативно утичу на стање вокалног апарата (бука, пушење, вика...). Препорука је се једном годишње превентивно оде на преглед код фонијатра. Поред неге гласа пажњу треба обратити и на комплетну физичку кондицију.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликује кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Репертоар црквене музике је упознавање ученика са литературом духовне музике и развијање естетског односа према њој.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе жанрове духовне музике, објасни и тумачи њихов историјски развој; – наведе и објасни извођачке апарате кроз историју; – наведе, препозна и анализира примере из области жанрова духовне музике.	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ	Настанак и развој жанрова духовне музике и њени извођачки апарати: – миса, – <i>Orgelsolomesse</i> , – реквијем, – црквена соната, – <i>vesperas, magnificat</i> , – литанија, – <i>Te Deum</i> . ЛИТЕРАТУРА: – <i>Die Musik in Geschichte und Gegenwart, New Grove Dictionary</i>
Обавезни минимум програма: Анализа најмање 3 композиције различитог стила и извођачког апарата из сваког пређеног жанра духовне музике.		

Кључне речи: жанрови духовне музике, извођачки апарати.

Назив предмета	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Репертоар црквене музике је упознавање ученика са литературом духовне музике и развијање естетског односа према њој.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе жанрове духовне музике, објасни и тумачи њихов историјски развој; – наведе и објасни извођачке апарате кроз историју; – наведе, препозна и анализира примере из области жанрова духовне музике.	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ	Настанак и развој жанрова духовне музике и њени извођачки апарати: – Лутер-миса, – ораториј, – кантата, – пасија, – псалм, – протестантски корал, коралне обраде, – мотети. ЛИТЕРАТУРА: – <i>Die Musik in Geschichte und Gegenwart, New Grove Dictionary</i>
Обавезни минимум програма: Анализа најмање 3 композиције различитог стила и извођачког апарата из сваког пређеног жанра духовне музике.		

Кључне речи: жанрови духовне музике, извођачки апарати.

Назив предмета	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Репертоар црквене музике је упознавање ученика са литературом духовне музике и развијање естетског односа према њој.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе жанрове духовне музике, објасни и тумачи њихов историјски развој; – наведе и објасни извођачке апарате кроз историју; – наведе, препозна и анализира примере из области жанрова духовне музике.	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ	Настанак и развој жанрова духовне музике и њени извођачки апарати: <i>offertorium</i> , – химна (<i>Tantum ergo, Stabat Mater</i> , итд.), – пасторала, – литургијска драма, мистеријска игра, – <i>Via crucis</i> , – последњих седам Исусових речи на крсту. ЛИТЕРАТУРА: – <i>Die Musik in Geschichte und Gegenwart, New Grove Dictionary</i>
Обавезни минимум програма: Анализа најмање 3 композиције различитог стила и извођачког апарата из сваког пређеног жанра духовне музике.		

Кључне речи: жанрови духовне музике, извођачки апарати.

Назив предмета	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Репертоар црквене музике је упознавање ученика са литературом духовне музике и развијање естетског односа према њој.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе жанрове духовне музике, објасни и тумачи њихов историјски развој; – наведе и објасни извођачке апарате кроз историју; – наведе, препозна и анализира примере из области жанрова духовне музике.	РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ	Настанак и развој жанрова духовне музике и њени извођачки апарати: – опера, – мјузикл, – спиритуал, – литургијски плес, – легенда, – <i>evensong</i> , – <i>hymn festival</i> . ЛИТЕРАТУРА: – <i>Die Musik in Geschichte und Gegenwart, New Grove Dictionary</i>
Обавезни минимум програма: Анализа најмање 3 композиције различитог стила и извођачког апарата из сваког пређеног жанра духовне музике.		

Кључне речи: жанрови духовне музике, извођачки апарати.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – РЕПЕРТОАР ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава **предмета** усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице. Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања и избора литературе до налажења оптималног приступа за реализацију постављених исхода у односу на ученике и њихову појединачну и групну мотивацију, способности и предзнања.

Назив предмета	ДИРИГОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Дириговање је да ученик овлада мануелном техником и основним диригентским вештинама и да се оспособи за анализу музичког дела и практичан рад са ансамблима који се користе у оквиру литургије или духовномедитативних концерата.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише улогу и значај диригента у ансамблу; – чита партитуру кроз анализу и свирање; – примењује мануелну технику у зависности од музичких и техничких захтева партитуре; – примењује различите технике дириговања у зависности од врсте ансамбла; – користи знања стечена из сродних предмета; – заузме критички став према сопственом и туђем дириговању; – користи предности дигитализације у слушању, анализирању и извођењу музике; 	ДИРИГОВАЊЕ	<p>Правилан диригентски став Дириговање у 2/4, 3/4, 4/4 такту. Практичан рад са хорским ансамблом – основна правила Дириговање канона, двогласних и трогласних мотета. Дириговање једноставних трогласних и четворогласних мотета и миса старих мајстора Палестрине, Lassusa, Ockegema и других уметника а cappella композиција.</p> <p>Хорска литература.</p> <p>Анализа дела са аспекта диригента као извођача.</p> <p>Слушање дела праћењем партитуре уз помоћ доступних носилаца звука.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: К. Монтеверди: Il miomartir Палестрина: Vigilare Ђ. Ђ. Гастолди: L'umorista Ђ. Батиста Мартини: In Monte oliveti Ј. Маренцио: Al primo vostro guardo Канцонете, виланеле, мадригали и мотети Б. Донати: Canzonetta Ј. Лео: Libera me Канони В. А. Моцарт: Ave verum corpus Ј. Палестрина: Benedictus Мадригали и мотети Монтевердија, Ласа, Маренција, Палестрине, Галуса; Kerényi Gyergy: 30 kanon EMB, Chorbuch 1985 Berenreiter 6348.</p>

Кључне речи: дириговање, ансамбли, канон, мотет, литургија.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На настави предмета Репертоар црквене музике ученици треба да се упознају и добију слику о повезаности вокалне, инструменталне и вокално-инструменталне литературе са духовном музиком и могућностима њеног спровођења у пракси. Ученици треба да усвоје основни репертоар који ће им помоћи у изградњи сопственог стила и омогућити самосталну обраду и извођење композиција сличног типа и тежине.

Због тога је неопходно, приликом реализације програма, комбиновати теоријску наставу са практичном, што је могуће чешће присуствовати светим мисама, увежбавањем и певањем. При томе треба увек тежити да ученици остварују програм према сопственим способностима, почевши од техничких вежби до сложенијих дела вокалне литературе.

Приликом савладавања садржаја теоријског карактера, неопходно је неговати дијалог на часу као и подстицати ученике на самостални истраживачки рад. Ученицима је потребно омогућити и оспособити их да самостално анализирају и доносе закључке, дискутују и дебатују. При томе треба комбиновати групни облик рада, рад у пару и индивидуални рад.

Повезивање садржаја овог наставног предмета са садржајима других одговарајућих наставних предмета (хор, солфеђо, соло певање, дириговање) отвара простор за тимски рад не само ученика, него и наставника. Практична настава се понешто разликује од практичне наставе за хорско певање, солфеђо и дириговање и тиме постаје посебан религијски црквени предмет. Ученици ће научити стилове певања, жанр композиције, и то првенствено са аспекта литургијске функционалности и њеног вредновања и разумевања.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће у пракси. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ДИРИГОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Дириговање је да ученик овлада мануелном техником и основним диригентским вештинама и да се оспособи за анализу музичког дела и практичан рад са ансамблима који се користе у оквиру литургије или духовномедитативних концерата
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита партитуру кроз анализу; – примењује мануелну технику у зависности од музичких и техничких захтева партитуре; – диригује одабране композиције уз помоћ палице; – диригује хором а capella; – користи знања стечена из сродних предмета; – заузме критички став према сопственом и туђем дириговању; – диригује у оквиру литургије.	ДИРИГОВАЊЕ	Дириговање једноставних вокалноинструменталних композиција дела: Mozarta, Hajdna, Wiederhofer, Stradelle, и то: црквене сонате, Misabrevis, литаније, метете за хор, солисте и инструменте. са диригентском палицом. Дириговање у оквиру литургије. Дириговање хором а capella композиција. Усавршавање технике дириговања за а capella и инструментално-вокална дела следећих композитора: Buxtehude, Bach: мале кантате и ораторијуми; Mozart, Hajdn, Lickl, Bárdos, Kodály: мисе за хор, солисте и оркестар или оргуље са диригентском палицом. Припрема литературе за матуру у оквиру литургије или у оквиру концерта духовно медитативног карактера. ЛИТЕРАТУРА: Freiburger Chorbuch Carus 2. 075, Choral Music of Five Centuries EMB, Choral Music of Thousand Years EMB.

Јавни наступ: Дириговање у оквиру литургије два пута током школске године.

Кључне речи: дириговање, ансамбли, а capella, литургија.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ДИРИГОВАЊЕ (трећи и четврти разред)

I. УВОДНИ ДЕО

Дириговање је јединствено умеће које усавршава музичке способности и развија директну комуникацију ученика са хорским или вокално-инструменталним ансамблом. Природа предмета Дириговање сугерише сталну корелацију са другим предметима и предвиђеним програмима наставе и учења у средњој музичкој школи. Ученик на овом предмету користи знања и вештине из солфеџа, хармоније, музичких облика, контрапункта, хорских партитура, хора и историје музике.

Образовни циљ предмета Дириговање обухвата конкретније изучавање основних елемената музичког изражавања (темпо, метар, такт, мелодија, хармонија, фактура, форма, артикулација, динамика, агогика...) и оспособљавање ученика за њихово сугестивно преношење на хорски или оркестарски ансамбл. Он такође подразумева унапређивање аналитичких способности, интелектуалног и психо-моторног потенцијала ученика и креативног музичког изражавања кроз основе мануелне технике.

Васпитни циљ предмета Дириговање обједињује развој толеранције, дисциплине, одговорности, правила понашања у оквиру ансамбала, као и стицање самопоуздања, савладавање треме и унапређивање комуникацијских вештина у циљу размене искустава и знања.

Исходи представљају мануелне, аналитичке, практичне и са знајне резултате, док упознавање одговарајуће литературе омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције и техничку проблематику која се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере оства-

рености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Поред теоријских знања везаних за дириговање, ученици морају да савладају основе дириговања и формирања вокално – инструменталних ансамбла.

Због тога је неопходно, приликом реализације појединих наставних јединица, комбиновати теоријску наставу са практичном присуством светим мисама, увежбавањем и дириговањем. При томе треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према сопственим способностима, почевши од техничких вежби до сложенијих дела вокалне литературе. У тим захтевима пракса је показала да је боље ићи и нешто мало испод оптималних могућности ученика, него их оптеретити претешким делима у даљем савладавању диригентске технике.

Приликом савладавања садржаја теоријског карактера, потребно је поред вербалне – монолошке методе наставника подржати дијалог на часу, као и самостални истраживачки рад ученика. Ученицима је потребно омогућити и оспособити их да самостално анализирају и доносе закључке, дискутују и дебатују. При томе треба користити групни облик рада, рад у пару и индивидуални рад.

Повезивање садржаја овог наставног предмета са садржајима других одговарајућих наставних предмета (хор, репертоар цркве се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења. музике, соло певање) отвара простор за тимски рад не само ученика, него и за тимски рад наставника.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима дириговања кључно је унапређивање музичких способности ученика и њихово оспособљавање за правилну интерпретацију хорских и оркестарских композиција. Критеријум за оцењивање је уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим музичким могућностима, као и квалитет дириговања. Посебан подстицајни елемент може бити јавни наступ са ансамблом којим се развија самопоуздање ученика.

Назив предмета	ХИМНОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Химнологија је упознавање ученика са историјским развојем и репертоаром црквене песме.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише основне химнолошке појмове; – разликује и наведе црквене песме по типу и музичком стилу; – наведе кључне католичке и протестанске песмарице од XVI века до данас, наведе и тумачи њихов садржај; – наведе и тумачи садржај песмарице у зависности од националне и верске припадности. 	ЦРКВЕНА ПЕСМА	Увод у химнологију. Настанак и развој црквене песме на матерњем језику у западним хришћанским црквама. Настанак песмарице као посебног типа књиге. Типови црквене песме (<i>Kirchenlied</i>). Репертоар црквене песмеу зависности од верске припадности ученика. ЛИТЕРАТУРА: – Песмарица Пјевајте Господу пјесму нову – Éneklő Egyház – Hozsanna – Реформатска и евангеличка песмарица.
Обавезни минимум програма: Током школске године, певање отприлике 60% песама из песмарице по инструкцијама професора.		

Кључне речи: химнологија, црквена песма, песмарица, певање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ХИМНОЛОГИЈА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко

упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У четвртм разреду, ученици се упознају са богатим репертоаром црквене песме.

Приликом реализације појединих наставних јединица, неопходно је комбиновати теоријску наставу са практичном, што подразумева припрему и активно учешће на литургијским обредима у улози певача одн. хорова.

При томе треба увек тежити да ученици остварују садржај програма према сопственим способностима, почевши од једноставнијих црквених песама до технички сложенијих.

Пракса је показала да је боље захтевати мало више од ученика, јер ће им то бити већи подстицај за напредовање.

Приликом савладавања садржаја теоријског карактера, неопходно је успоставити дијалогски приступ на часу, као и самостални истраживачки рад ученика. Ученицима је потребно омогућити и оспособити их да самостално анализирају и доносе закључке, дискутују и дебатују. При томе добро је комбиновати групни облик рада, рад у пару и индивидуални рад.

Веома је важно повезивање садржаја наставног предмета Химнологија са садржајима наставних предмета Хор, Репертоар црквене музике, Соло певање, Дириговање, ради још бољег профилирања самосталне извођачке личности. На тај начин отвара се и простор за тимски рад не само ученика, него и за тимски рад наставника.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовањеу складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће у пракси. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Главни предмет (инструмент или рано певање)
2. Извођачка пракса и познавање литературе
3. Заједничко музицирање
4. Средњовековно и ренесансно свирање и певање
5. Басо континуо
6. Упоредни клавијатурни инструменти

Назив предмета

БАРОКНА ВИОЛИНА И ВИОЛА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Барокна виолина и виола је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – прикаже правилан свирачки став и придржава инструмент без подметача и подбрадка; – наведе разлике између модерног и барокног инструмента; – штимује барокни инструмент; – наведе основне одлике барока и принципе историјски информисане извођачке праксе музике; – уз помоћ наставника и самостално ради на формирању и развоју ефикасности извођачког апарата; – примени основно метричко свирање и основне потезе гудалом; – свира у нижим позицијама; – континуирано ради на овладавању техникама свесног меморисања музичког текста; – самостално ради на развијању навике континуираног самосталног и свесног вежбања; – јавно изводи начине композиције соло или уз пратњу; – чита с листа; – критички коментарише однос према сопственом и туђем извођењу; – активно слуша часове и јавне наступе других ученика; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације у циљу истраживања и слушања барокне музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Барокни инструменти и њихове карактеристике. Барокно гудало – држање гудала, техника свирања, основни потези и извођачке могућности. Основна техника свирања барокног инструмента. Поставка, правилан свирачки став, прилагођавање извођачких покрета и стицање осећаја за инструмент и гудало. Одржавање инструмента – барокно гудало, црвене жице и остала опрема. Стилске одлике барока и принципима историјски информисане извођачке праксе музике 17. и 18. века. Увод у извођачку анализу и интерпретацију. Развој музичке фантазије у складу са историјским контекстом барокне епохе. Коришћење литературе – историјске и савремене. Историјске основе жанра сонате и концерта. Метричко извођење. Заједничко музицирање са другим ученицима из класе или са наставником. Читање с листа.</p> <p>Школе Ф. Ђеминијани. <i>The Art Of Playing the Violin, 1751</i>. Facsimile Edition. Edited, with an Introduction, by David D. Boyden. Oxford: Oxford University Press, 1952.</p> <p>Скале Двооктавне и трооктавне дурске и молске скале са разложеним двозвучима (терце, сексте, октаве), трозвучима и четворозвучима по савременим ауторима (пример: А. Григоријан, К. Глеш и по одговарајућим историјским ауторима (пример: Ф. Ђеминијани)).</p> <p>Дидактички комади и техничке вежбе – А. Шрадик: Школа виолске технике – Ђ. Тартини: Уметност гудала – О. Шевич: оп. 1, 3, 8 и 9 – П. Локатели: Уметност виолине Оп. 3, 24 Каприса – Ф. Ђеминијани: Уметност свирања на виолини Оп. 9 – Ш. Данкла: Школа механизма – Транспозиције деоница друге виолине из трио соната Корелија, Вивалдија и слично. – Диминуције првих гласова из мадригала– шансона (канцона) и мотета позног 16. и раног 17. века (Р. Роњони, Ђ. Басано, Ђ. Габријели, Ђ. Далаказа, Ђ. Палестрина, итд.)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне и две трооктавне скале са разложеним двозвучима, трозвучима и четворозвучима – Три сонате различите проблематике – Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта – Дуо 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Двооктавна или трооктавна скала са разложеним двозвучима, трозвучима и четворозвучима 2. Соната 3. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта 		

Кључне речи: карактеристике барокног инструмента, основе стилова, основе историјски информисане извођачке праксе, стилска интерпретације, развој музичке фантазије, поставка, став, извођачка техника.

ЛИТЕРАТУРА***Сонате – 17. век**

- Б. Марини: Соната за виолину и континуо *Sonata Variata* Оп. 8
- Б. Марини: Комади из збирки *Affetti musicali* Оп. 1 (1617) и Оп. 3 (1620)
- Б. Марини: Соната *La Variata*
- Б. Марни: Избор из збирке *Per Ogni Sorte D’Stromento – Sonate da Chiesa e da Camera*, Оп. 22
- Г. П. Меали: Сонате Оп. 3 и 4
- И. Албертини: 12 соната за виолину и континуо
- Ј. Х. Шмелцер: Сонате из *Sonatae unarum fidium*
- К. Фарина: Сонате за виолину и континуо, избор из књига 1, 2, 4 и 5
- М. Учелини: Сонате за соло виолину и континуо Оп. 3, 4, и 5

Сонате – 18. век

- А. Вивалди: 12 Соната Оп. 2
- Г. Ф. Телеман: Избор соната из часописа *Der getreue Music-Meister* и збирке *Musique de table*
- Г. Ф. Телеман: Методске сонате Оп. 13

Концерти

- А. Вивалди: Концерти за виолину и оркестар *L’Estro Armonico*, Оп. 3 Бр. 3, 6, 9 и 12
- А. Вивалди: Концерти за виолину и оркестар, избор из *La Stravaganza* Оп. 4
- Г. Ф. Телеман: Концерти за виолину
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол

Дуа

- Г. Ф. Телеман: Мелодијски канони – 6 Соната за две виолине

БАРОКНА ВИОЛА

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5
 - А. Вивалди: 6 Соната за виолончело Оп. 14 (транскрипција)
 - Б. Марчело: 6 Соната за виолончело (транскрипција)
 - Г. Ф. Телеман: Соната Б-дур из часописа *Der getreue Music-Meister* (транскрипција)
 - Г. Ф. Телеман: Концерт Ге-дур
 - Ј. Штамиц: Концерт Ге-дур (транскрипција)
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНА ВИОЛИНА И ВИОЛА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокна виолина и виола је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Грађа и историја барокне виолине и виоле.</p> <p>Развијање извођачког апарата у складу са специфичном проблематиком свирања на бароком инструменту.</p> <p>Сазнања о стилским одликама барока и принципима историјски информисане извођачке праксе музике 17. и 18. века.</p> <p>Развијање креативности музичког мишљења и изражавања.</p> <p>Практичних знања – барокне артикулације, обликовања тона, агогике и орнаментације.</p> <p>Диминуције.</p> <p>Дефинисање стилских разлика (поготову Италија и Француска) у епохи барока и рад на практичној примени.</p> <p>Развијању музичке фантазије у складу са историјским контекстом барокне епохе.</p> <p>Коришћење литературе – историјске и савремене.</p> <p>Карактеристике жанра сонате, концерта и композиција за соло виолину.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Заједничко музицирање са другим ученицима из класе или са наставником.</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Скале</p> <p>Наведене у садржајима за први разред.</p> <p>Дидактички комади и техничке вежбе</p> <p>Наведени у садржајима за први разред.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – штимује инструмент у односу на различите историјске температуре; – слободно и флексибилно придржава инструмент задржавајући правилан и здрав став тела; – примени музичку фантазију кроз разговор са наставником; – опише својим речима основне елементе музичке форме; – користи знања из области теорије и историје музике приликом интерпретације музичког дела; – примењује барокну технику десне руке кроз артикулацију и расподелу погеза гудалом; – истражује начине обликовања тона и коригује интонацију у току свирања; – свира у нижим позицијама уз слободније измене; – користи историјске изворе; – наведе стилске одлике раног барока (Енглеска, Италија, Немачка, Француска) и одговарајуће принципе историјски информисане извођачке праксе музике прве половине 17. века; – уз помоћ наставника открива и изводи одговарајућа изражајна средства; – употреби основне барокне орнаментације; – самосталном и самосвесно вежба; – континуирано ради на овладавању техникама свесног меморисања музичког текста; – чита с листа; – јавно наступа. 		
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне и две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима – Два става композиције за соло виолину – Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике – Концерт – Дуо 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трооктавна скала са двозвучима, трозвучима и четворозвучима 2. Две сонате различитих периода и стилова 4. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта 		

Кључне речи: различити стилови, карактеристике раног барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, основе орнаментације, читање с листа, музичка меморија, јавни наступ.

ЛИТЕРАТУРА*

Сонате – 17. век

- Б. Марини: Сонате за виолину и континуо *Sonata per sonar con due corde*
- Д. Кастело: Сонате за виолину и континуо *Sonate concertate in stil moderno*
- Ђ. А. Леони: Сонате за виолину и континуо, избор из Оп. 3, Књига 1
- И. Албертини: 12 соната за виолину и континуо
- Ф. Дувал: Сонате за виолину и континуо
- Х. Персел: Прелуд за виолину соло у Ге дуру, ZN773
- Х. Шмелцер: Сонате за виолину и континуо *Sonatae unarum fidium*

Сонате – 18. век

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5
- Г. Ф. Телеман: 6 Соната за виолину и континуо (1715)
- Г. Ф. Телеман: 6 Соната за виолину и континуо (1718)
- Г. Ф. Хендл: 6 Соната за виолину и континуо
- Г. Ф. Телеман: Методске сонате Оп. 13
- Д. Скарлати: Сонате за виолину и континуо

Сола

- Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло
- Ј. С. Бах: 6 Сола за виолину – Сонате и партите

Концерти

- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из *La Stravaganza* Оп. 4
- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из Оп. 6
- Г. Ф. Телеман: Концерти за виолину
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол
- Ј. С. Бах: Концерт Е-дур

Дуа

- Г. Ф. Телеман: Мелодијски канони – 6 Соната за две виолине
- М. Корет: Дуети

БАРОКНА ВИОЛА

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5 (транскрипција)
- А. Вивалди: 6 Соната за виолончело Оп. 14 (транскрипција)
- Б. Марчело: 6 Соната за виолончело (транскрипција)
- В. Флектон: 4 Сонате за виолу и континуо
- Г. Ф. Телеман: Соната Б-дур из часописа *Der getreue Music-Meister*
- Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло (транскрипција)
- Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)
- Г. Ф. Телеман: Концерт Ге-дур
- Ј. С. Бах: Концерт Ес-дур (реконструкција на основу BWV169, 49 и BWV1053)
- Ј. Штамиц: Концерт Ге-дур (транскрипција)
- К. Ф. Целтер: Концерт Ес-дур (транскрипција)

И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНА ВИОЛИНА И ВИОЛА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокна виолина и виола је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Преглед репертоара за барокну виолину и виолу (17. и 18. век, национални стилови).</p> <p>Карактеристике стилизованих барокних плесова (Алеманда, Куранта/Коренте, Сарабанда, Жига, Гавота, Менует, Буре, Чакона/Пасакаља, Лур).</p> <p>Приступ раду на музичком делу, планирање самосталног рада и навике вежбања.</p> <p>Извођачка анализа и интерпретација – даљи рад на спознаји и осветљавању музичке садржине и контекста дела.</p> <p>Обликовање музичке изражајности у односу на стилске карактеристике.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Различита шгитмовања и интонација у односу на различите температуре.</p> <p>Рад на обликовању тона.</p> <p>Скордатура.</p> <p>Факсимили рукописа и старих штампи, старе нотације, сопран, мецо-сопран, алт и бас кључ, стари француски кључ.</p> <p>Свирање басо континуа.</p> <p>Диминуције 16. и 17. века, италијанска орнаментација и импровизација, француска орнаментација.</p> <p>Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније и басо континуа.</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза.</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Скале – наведене су у садржајима за први разред.</p> <p>Дидактички комади и техничке вежбе – наведени су у садржајима за први разред.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе даг је испод табеле.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – самостално шгитмује инструмент у односу на различите историјске температуре; – препознаје различите типове превних жица; – самостално одржава инструмент и гудало, бира и мења жице; – слободно и флексибилно придржава инструмент задржавајући правилан и здрав став тела; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије уз помоћ наставника; – појасни структуру дела и да својим речима објасни значења различитих термина музичке форме; – објасни стилске одлике средњег и високог барока (Енглеска, Италија, Немачка, Француска) и одговарајуће принципе историјски информисане извођачке праксе; – открива и изводи одговарајућа изражајна средства уз помоћ наставника и самостално; – примењује барокну технику десне руке кроз артикулацију и расподелу потеза гудалом; – течно мења позиције леве руке, користи двохвате и акорде и показује развијено прсторедно мишљење; – примени основне барокне орнаментације, темпереције, скордатуре; – наведе карактеристике стилизованих плесова; – развија музичку фантазију у складу са стилским одредницама барокне епохе; – истражује начине обликовања тона и коригује интонацију и друге грешке у току свирања; – самостално интерпретира музику и планира рад на лакшим и краћим делима. – критички вреднује сопствено свирање. – комуницира у заједничком свирању, примени принцип узајамног слушања и основне интеракције; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – чита с листа комплексније композиције. 		
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима – Четири става композиције за соло виолину, од чега минимум два става композиције – Ј. С. Баха – Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике – Концерт – Дуо 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Испитни програм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Трооктавна скала са двозвучима, трозвучима и четворозвучима 2. Две сонате различитих периода и стилова 3. Један став композиције за виолину соло 4. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта 		

Кључне речи: температуре и шгитмови, различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, орнаментације и фигуре, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА***Сонате – 17. век**

- Г. Б. Фонтана: 6 Соната за виолину и континуо
- Г. Фрескобалди: *Canzoni per Canto Solo*
- Д. Кастело: Сонате за виолину и континуо *Sonate concertate in stil moderno*
- Ђ. Пима: Избор соната из збирке *Concerti ecclesiastici* (1610)
- Ј. Ј. Валтер: Сонате за виолину и континуо *Hortulus chelicus*
- М. Учелини: Сонате за соло виолину и континуо Оп. 3, 4, и 5
- Х. И. Ф. фон Бибер: Пасакаља
- Х. Шмелцер: Сонате за виолину и континуо *Sonatae unarum fidium*

Сонате – 18. век

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5
- А. Корели: Сонате Оп. 5
- Г. Ф. Телеман: Избор из збирке *Essercizii musici ovvero dodeci soli e dodeci trii* 1739–40
- Г. Ф. Телеман: Методске сонате Оп. 13
- Г. Ф. Хендл: 6 Соната за виолину и континуо
- Е. Ж. де ла Гер: 6 Соната за виолину и континуо
- Е. Ф. Далабако: Сонате Оп. 1 и 4
- Ж. М. Леклер: Сонате књига 3 Оп. 5 и 4 Оп. 9
- Ж. Ф. Ребел: Сонате из збирке *Sonates à Violon seul mellées de plusieurs Recits pour la Viole*
- Ж. Ф. Ребел: *Pièces pour le violon*
- Ј. Ј. К де Мондовил: Комади за клавсен и глас или виолину Оп. 4 и Оп. 5
- Ј. С. Бах: Сонате за виолину и континуо
- Ј. С. Бах: Сонате за виолину и облигато чембало
- П. Локатели: Сонате Оп. 2, 6 и 8
- Ф. Дувал: Сонате за виолину и континуо
- Ф. Ђеминијани: Сонате Оп. 1 и Оп. 4
- Ф. М. Верачини: Сонате за виолину и континуо Оп. 1 и Оп. 2
- Ф. Купрен: Краљевски концерти

Сола

- Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло
- Ј. С. Бах: 6 Сола за виолину: Сонате и партите

Концерти

- Ј. С. Бах: Концерт де-мол за две виолине
- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из Оп. 6 и Оп. 7
- Г. Ф. Телеман: Концерти за виолину
- Ј. Ф. Фаш: Концерти за виолину

Дуа

- Г. Ф. Телеман: Мелодијски канони: 6 Соната за две виолине
- М. Корет: Дуети
- Ј. М. Леклер: 6 Дуа Оп. 12

БАРОКНА ВИОЛА

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5 (транскрипција)
 - А. Вивалди: 6 Соната за виолончело Оп. 14 (транскрипција)
 - А. Корели: Сонате оп. 5 (транскрипција)
 - Б. Марчело: 6 Соната за виолончело (транскрипција)
 - В. Флектон: 4 Сонате за виолу и континуо
 - Ј. Г. Граун: Соната Бе-дур
 - Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло (транскрипција)
 - Ј. С. Бах: 6 сола за виолину – Сонате и партите (транскрипција)
 - Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)
 - Б. Кампањоли: Каприси Оп. 22
 - А. Штамиц: Концерт бр. 2, Ф-дур
 - И. Плејел: Концерт Де-дур
 - Ј. С. Бах: Концерт Ес-дур (реконструкција на основу BWV169, 49 и BWV1053)
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНА ВИОЛИНА И ВИОЛА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокна виолина и виола је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – наведе карактеристике еволуције и транзиције виолине и сродних инструмената; – познаје карактеристике и типове цревних жица, самостално их одабира и везује; – прилагођава извођење променама температуре и влажности ваздуха; – води рачуна о инструменту и гудалу; – истражује историјски репертоар за виолину и виолу; – наведе најбитније историјске школе за виолину; – чита с листа виолинске, виолске и басо континуо деонице, манускрипте и мензуралну нотацију; – препозна оквирни период настанка и стил одређене композиције на основу увида у музички текст; – потпуно слободно и флексибилно придржава инструмент задржавајући правилан и здравства тела; – самостално изводи и примењује барокне орнаментације, темперације и скордатуре; – кроз уметнички израз прикаже слободу извођачког апарата; – користи разноврснија изражајна средства да би у већим нијансама исказао различите емоције; – меморише музички текст примењујући различите технике; – изведе слободно образовану каденцу у бароком стилу и форми концерта из 18. века; – самостално развија музичку фантазију у складу са стилским одредницама барокне епохе; – познаје различите начине обликовања тона и у већој мери самостално коригује интонацију и друге грешке у току свирања; – самостално и правилно вежба, примењујући различите процедуре; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – аналитички сагледава и критички вреднује изведене и слушане композиције у односу на уметнички доживљај, стилску препознатљивост, техничку припремљеност и емотивни утицај; – учествује на јавним наступима у професионалном окружењу; – критички прати и планира сопствени развој. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике еволуције и транзиције виолине и сродних инструмената.</p> <p>Стилске карактеристике музике 17. века.</p> <p>Стилске карактеристике музике 18. века.</p> <p>Историјски репертоар за виолину и виолу.</p> <p>Историјске школе за виолину.</p> <p>Формирање слободно образованих каденци.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Различита шгимовања и интонација у односу на различите темперације.</p> <p>Скордатура.</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза.</p> <p>Рад на обликовању тона.</p> <p>Факсимили рукописа и старих штампи, старе нотације, сопран, мецо-сопран, алт и бас кључ, стари француски кључ.</p> <p>Свирање басо континуа.</p> <p>Диминуције 16. и 17. века, италијанска орнаментација и импровизација, француска орнаментација.</p> <p>Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније и басо континуа.</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза.</p> <p>Емоционални аспект у музици барока.</p> <p>Формирање карактера дела у историјском контексту.</p> <p>Заједничко музицирање – слушање и интеракција.</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Скале су наведене у садржајима за први разред.</p> <p>Дидактички комади и техничке вежбе су наведени у садржајима за први разред.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе даг је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две троктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворзвучима – Четири става композиције за соло виолину, од чега два става композиције Ј. С. Баха а два Г. Ф. Телемана – Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике – Концерт из 18. века – Дуо 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: развој виолине и сродних инструмената, различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, познавање репертоара, самосталност у раду, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, различите орнаментације орнаментације, фигуре и каденце, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА*

Сонате – 17. век

- Г. Б. Фонтана: 6 Соната за виолину и континуо
- Г. Фрескобалди: *Canzoni per Canto Solo*
- Д. Кастело: Сонате за виолину и континуо *Sonate concertate in stil moderno*
- Ђ. Ђима: Избор соната из збирке *Concerti ecclesiastici* (1610)
- Ј. Ј. Валтер: Сонате за виолину и континуо *Hortulus chelicus*
- Х. И. Ф. фон Бибер: Пасакаља
- Х. Шмелцер: Сонате за виолину и континуо *Sonatae unarum fidium*

Сонате – 18. век

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5
- А. Корели: Сонате Оп. 5
- Г. Ф. Телеман: Избор из збирке *Essercizii musici overo dodeci soli e dodeci trii* 1739–40
- Г. Ф. Телеман: Методске сонате Оп. 13
- Г. Ф. Хендл: 6 Соната за виолину и континуо
- Е. Ж. де ла Гер: 6 Соната за виолину и континуо

- Е. Ф. Далабако: Сонате Оп. 1 и 4
- Ж. М. Леклер: Сонате књига 3 Оп. 5 и 4 Оп. 9
- Ж. Ф. Ребел: Сонате из збирке *Sonates à Violon seul mellées de plusieurs Recits pour la Viole*
- Ж. Ф. Ребел: Pièces pour le violon
- Ј. Ј. К де Мондовил: Комади за клавсен и глас или виолину Оп. 4 и Оп. 5
- Ј. С. Бах: Сонате за виолину и облигато чембало
- Ј. С. Бах: Сонате за виолину и континуо
- М. Учелини: Сонате за соло виолину и континуо Оп. 3, 4, и 5
- П. Локатели: Сонате Оп. 2, 6 и 8
- Ф. Дувал: Сонате за виолину и континуо
- Ф. Ђеминијани: Сонате Оп. 1 и Оп. 4
- Ф. М. Верачини: Сонате за виолину и континуо Оп. 1 и Оп. 2
- Ф. Купрен: Краљевски концерти

Сола

- Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло
- Ј. С. Бах: 6 Сола за виолину: Сонате и партите

Концерти

- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из *Il Cimento dell'Armonia e dell'Invenzione* Оп. 8
- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из *La Cetra* Оп. 9
- А. Вивалди: Концерти за виолину избор из Оп. 7
- Г. Ф. Телеман: Концерти за виолину
- Ј. С. Бах: Концерт де-мол за две виолине
- Ј. С. Бах: Концерт за две виолине де-мол
- Ј. Ф. Фаш: Концерти за виолину
- П. Нардини: 6 Концерата Оп. 1

Дуа

- Г. Ф. Телеман: Мелодијски канони – 6 Соната за две виолине
- М. Корет: Дуети
- Ј. М. Леклер: 6 Дуа Оп. 12

БАРОКНА ВИОЛА

- А. Вивалди: Сонате Оп. 2 и Оп. 5 (транскрипција)
 - А. Вивалди: 6 Соната за виолончело Оп. 14 (транскрипција)
 - А. Корели: Сонате оп. 5 (транскрипција)
 - В. Флектон: 4 Сонате за виолу и континуо
 - Ј. Г. Граун: Соната Бе-дур
 - К. Ф. Е. Бах: Соната
 - Г. Брунети: Соната
 - Ф. Ђардини: Соната
 - Л. Бокерини: Соната Це-дур, Г. 18
 - Ј. С. Бах: 3 Гамба сонате (транскрипција)
 - Г. Ф. Телеман: 12 Фантазија за виолину соло (транскрипција)
 - Ј. С. Бах: 6 сола за виолину – Сонате и партите (транскрипција)
 - Ј. С. Бах: Свите за виолончело соло (транскрипција)
 - Б. Кампањоли: Каприси Оп. 22
 - А. Штамиц: Концерт бр. 2, Ф-дур
 - Г. Ф. Телеман: Концерт за две виоле
 - И. Плејел: Концерт Де-дур
 - Ј. С. Бах: Концерт Ес-дур (реконструкција на основу BWV169, 49 и BWV1053)
 - Ф. А. Хофмајстер: Концерт Бе-дур
 - Ф. В. Х. Бенда: Концерт Еф-дур
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛА ДА ГАМБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виола да гамба је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – опише развој виола да гамбе кроз историју 16, 17. и 18. века као и развој гудала; – сам штимује инструмент; – води бригу о инструменту и гудалу; – се прилагођава инструменту, задржавајући правилно и опуштено држање тела; – правилно поставља и користи извођачки апарат; – у свирању примењује основна правила стилски информисаног извођења; – примењује адекватне артикулације и обликовања тона; – изводи једноставне украсе и орнаментације; – временски обликује музички ток у складу с историјским и стилским контекстом дела које свира; – чита са листа; – чита запис из еф и це кључа; – импровизује кратке и једноставне одсеке; – транспонује кратке и једноставне одсеке; – поседује интерпретативну стабилност на сцени; – свира на бас и тенор виола да гамби; – активно слуша часове и јавне наступе других ученика; – јавно изводи начине композиције соло или уз пратњу; – контролише трему на сцени; – посећује концерте уметничке музике; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Репертоар и историјски контекст виола да гамбе -средњи век, ренесанса и барок кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. Основна правила стилски информисаног извођења на примеру репертоара који се изводи – композиције настале у средњем веку, ренесанси и бароку.</p> <p>Увод у извођачку анализу и интерпретацију.</p> <p>Развијање музичке фантазије, фантазије у складу са историјским контекстом епохе.</p> <p>Развијање извођачког апарата и слободe.</p> <p>Артикулација, обликовања нота у складу са стилевима.</p> <p>Агогика у складу са стилевима</p> <p>Фразирање у складу са естетским музичким оквирима из којих музико дело потиче.</p> <p>Импровизација.</p> <p>Украси и орнаментација.</p> <p>Транспонованье.</p> <p>Свирање на величинама виола да гамби: тенор и бас</p> <p>Читање це и еф кључа.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Заједничко музицирање са другим ученицима из класе или са наставником.</p> <p>Развијање извођачког апарата:</p> <p>Техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, различити прстори лево руке, баре хват, разноврсне артикулације (потези гудалом) и ритмичке комбинације кроз расподелу потеза десне руке.</p> <p>Скале и техничке вежбе у контексту јединства музичког и техничког развоја (решавање проблема на основу актуелног репертоара).</p> <p>Скале и арпеђа:</p> <p>Двооктавна дурска и молска скала.</p> <p>Потези:</p> <ul style="list-style-type: none"> – деташе – легато – 3 различита потеза. <p>Арпеђа свих обртаја квинтакорда, мали дурски и умањени спетакорд у легату (3 и 4, и 6 и 8 нота на један потез, по могућству и 9 и 12).</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе даг је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне скале (дур и мол) са потезима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима) – Три етиде различите проблематике – Три комада различитог карактера за соло извођење или са басо континуом. – Два комада за извођење у дуу. 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године.		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Скала 2. Две етиде различите проблематике 3. Две композиције соло или са басо континуом. 		

Кључне речи: историјски информисана пракса, артикулација, фразирање, импровизација, украси и орнаментација, транспонованье.

ЛИТЕРАТУРА*

Техничке вежбе, етиде и комади

- П. Бјорди & В. Гиелми: Metodo completo e progressivo per Viola da Gamba vol. I
- М. Бишоп: 40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba – првих 10 вежби
- Г. Фелдман: The Golden Viol – метод за бас виола да гамбу:
- vol. I – Почетна техника
- vol. II – Полупозиција и мењање позиција
- vol. III – Читање са листа
- vol. IV – Алт & Тенор кључ
- vol. V – Двозвучи и Акорди
- vol. VII a & VII b – Ренесансна орнаментација
- А. Крам: The Viol Rules
- К. Денти: Метод Антологјски за Виола да Гамбу

Средњи век

- Анонимус: Chansonetta Tedesca (ca. 1400, Italien) London, British Library Add. ms. 29987
- К. Мусе: Quand je voy iver retourner
- Монно из Араса: Ce fu en mai
- Рембо д Вакепе: Estampie Ancienne d'après: Kalenda maya

Ренесанса

- Зелени рукави (Greensleeves)
- А. Хајнрих: Инструментални комади за три гласа
- М. Ист: Two Part Fancies or Duos – из Seventh Set of Bookes (1638) за две бас гамбе, чело или бас рекордер
- Д. Ортиз: Ричеркари
- С. Ганаси: Regola Rubertina & Lettione Seconda

Барок

- Т. Хјум: Pricke-songs из збирке Musicall Humours
 - Г. Доменико: 7 ричеркара
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета

ВИОЛА ДА ГАМБА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виола да гамба је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Репертоар и историјски контекст виола да гамбе – средњи век, ренесанса и барок кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. Разлике између породице виолина и породице виола да гамби. Правила стилски информисаног извођења на примеру репертоара који се изводи – композиције настале у средњем веку, ренесанси и бароку. Коришћење литературе – историјске и савремене. Факсимили рукописа и старих штампи, старе нотације. Принцип реторичности у барочној музици. Стари манускрипти и штампе. Развијање музичке фантазије. Развијање извођачког апарата: – лева рука (измене позиција, двохвати и вишехвати) – десна рука (обликовање тона, артикулације и арпеђирања) Диминуције. Импровизација. Украси и орнаментација. Транспонованье. Читање ге, це и еф кључа, као и табулатура. Свирање на величинама виола да гамби: алт, тенор и бас. Читање с листа. Музичка меморија. Заједничко музицирање. Препоручене књиге и школе су наведене у упутству. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.
Обавезни минимум програма – Две двооктавне скале (дур и мол) са потезима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима) – Три етиде различите проблематике – Четири комада различитог карактера за соло извођење или са басом континуом. – Три комада за извођење у дуу.		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 1. Једна композиција соло 2. Соната или 3 различита става из свите 4. Две етиде различите проблематике 5. Дуо		

Кључне речи: штимовање, интонација, температурације, старе нотације, табулатуре импровизација, украси, арпеђирање, транспонованье.

ЛИТЕРАТУРА***Техничке вежбе, етиде и комади**

- П. Бјорди & В. Гиелми: Metodo completo e progressivo per Viola da Gamba vol. I
- М. Бишоп: 40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba – првих 10 вежби
- Г. Фелдман: The Golden Viol – метод за бас виола да гамбу:

- vol. I – Почетна техника
- vol. II – Полупозиција и мењање позиција
- vol. III – Читање са листа
- vol. IV – Алт & Тенор кључ
- vol. V – Двозвучи и Акорди
- vol. VII a & VII b – Ренесансна орнаментација
- А. Крам: The Viol Rules
- К. Денти: Метод Антологијски за Виола да Гамбу
- Д. Норкомб: Девет Дивижнс за бас гамбу

Средњи век

- Кармина Бурана, XIII: *Tempus est iocundum*
- Кантигас де Санта Марија, XIII: *Quem a omagnem, Como poden*
- Либре Вермел де Монсерат, XIV: *Polorum Regina, Stella splendens in monte*

Ренесанса

- Свите и игре Дауленда, Холборна, Шајна, Шајта, Ортиза за инструментални ансамбл, (мешани) консорт
- Јусташ ди Коруа: Une Jeune Fillette three fantasias a 3

Барок

- М. Маре: Прва свеска за виола да гамбу – по избору комади тежине за 2 разред
 - К. Симпсон: Збирка The Division Viol, or the Art of Playing upon a Ground-1659
 - Т. Хјум: збирка Musicall Humours
 - Т. Морли: 9 фантазија за две гамбе
 - Г. Ф. Телеман: Соната у а молуза виола да гамбу и чембало
 - Г. Ф. Хендл: Соната за виола да гамбу и чембало у Це дуру
 - Б. Хели: 6 соната за две бас гамбе и басо континуо
 - Анон: „Woodcock”, „Walsingham” из збирке Jacobean Consort Music
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета

ВИОЛА ДА ГАМБА

Циљ

ЦИЉ учења предмета Виола да гамба је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – разликује националне стилове у барокној музици; – свира на свим величинама виола да гамби; – користи различита штимовања и температуре; – чита из енглеских и француских табулатура; – арпеђира на различите начине; – чита са листа подједнако течно и из старих штамп и из савремене нотације; – чита подједнако добро Це кључеве, виолински, бас и баритон кључ; – уз помоћ наставника открива и изводи одговарајућа изражајна средства; – примењује метрички принцип у свирању; – употребљава одговарајућу артикулацију и орнаменте у зависности од стила; – користи вибрато свесно али само као један од врсте украса; – обликује деоницу у зависности од хармоније; – комуницира у заједничком свирању, примени принцип узајамног слушања и основне интеракције; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Национални стилови барока (Енглеска, Француска, Италија и Немачка).</p> <p>Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније и басо континуа.</p> <p>Различита штимовања и интонација у односу на различите температуре.</p> <p>Факсимили рукописа и старих штамп, старе нотације.</p> <p>Француске и енглеске табулатуре.</p> <p>Читање ге, це и еф кључа.</p> <p>Хармонска правила у интерпретацији.</p> <p>Импровизација.</p> <p>Украси и орнаментација, арпеђирање и транспоноване.</p> <p>Читање ге, це и еф кључа, као и табулатура.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Вибрато леве и десне руке.</p> <p>Арпеђирање.</p> <p>Свирање на свим величинама виола да гамби: сопран, алт, тенор и бас.</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне скале (дур и мол) са потезима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима) – Четири етиде различите проблематике – Пет комада различитог карактера за соло извођење или са басо континуом. – Три комада за извођење у дуо или консорту. 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Једна композиција соло 2. Соната 3. Три става из свите 4. Три етиде различите проблематике 5. Композиција за дуо или консорт 		

Кључне речи: штимовање, интонација, температуре, старе нотације, табулатуре импровизација, украси, арпеђирање, транспоноване.

ЛИТЕРАТУРА***Техничке вежбе, етиде и комади:**

- П. Бјорди & В. Гиелми: Metodo completo e progressivo per Viola da Gamba vol. I
- М. Бишоп: 40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba – првих 10 вежби
- Г. Фелдман: The Golden Viol – метод за бас виола да гамбу:
 - vol. I – Почетна техника
 - vol. II – Полупозиција и мењање позиција
 - vol. III – Читање са листа
 - vol. IV – Алт & Тенор кључ
 - vol. V – Двозвучи и Акорди
 - vol. VII a & VII b – Ренесансна орнаментација
- А. Крам: The Viol Rules
- К. Денти: Метод Антологијски за Виола да Гамбу
- Д. Норкомб: Девет Дивижнс за бас гамбу
- Л' Сјер де Маши (1680–1695) – Pièces de Violle – Осам свита за соло бас гамбу

РЕНЕСАНСА

- Италија 16. век: Ричекари за соло инструмент од Роњонија, Басана, да Рореа, Бовичелија, Вирђилијана, Дала Каса.

БАРОК

- М. Маре: *Les Folies d'Espagne* (свеска бр. 2)
 - М. Де ла Бар: (1710) – Sonate L' Inconnuë за бас виола да гамбу и басо континуо
 - Т. Хјум: збирка Musicall Humours
 - Ж. де Сант-Коломб: Recueil de Pièces pour basse de viole seule – *MANUSCRIT DE TOURNUS – fac-similé*
 - Г. Ф. Телеман: Соната у е молу или г молу
 - Ј. С. Бах: 3 Сонате за виола да гамбу и чембало, BWV 1027-1029
 - К. Ф. Е. Бах – Виола да гамба соната у г молу, Н. 510
 - Јакобин Консоорт Мјузик за 1,2,3,4,5 и 6 гамби
 - Л' Сјер де Маши: Pièces de Violle – Осам свита за соло бас гамбу
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ВИОЛА ДА ГАМБА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Виола да гамба је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, потпуно владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – наведе најбитније историјске изворе за виола да гамбу; – наведе савремене публикације о историјски информисаној извођачкој пракси; – разликује националне стилове у музици, и примењује стилске разлике у свирању; – свира на свим величинама виола да гамби; – чита са листа подједнако течно и из старих манускрипта и из савремене нотације; – чита француске и енглеске табулатуре; – изводи диминуције и импровизује; – у свирању примењује концепт реторичности; – чита енглеске и француске табулатуре – транспонује и импровизује компликованије одсеке; – чита с листа рукописе, старе и савремене штампе; – изводи дуже композиције напамет; – показује интерпретативну стабилност на сцени; – усавршава концентрацију и различите начине за савладавање треме на бини; – константно развија социјалне вештине у раду у колективу; – активно слуша часове и јавне наступе других ученика и колега; – приказује емоционалне слојеве извођеног дела при јавном наступу; – самостално развија репертоар; – самостално развија музички сензибилитет и естетско чуло, и изводи музику у професионалном окружењу; – критички слуша и процењује сопствено и туђе свирање; – настави даље школовање. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјски извори за виола да гамбу.</p> <p>Национални стилови барока и стилске карактеристике музике 17. и 18. века (са нарочитим освртом на разлике између италијанског и француског стила).</p> <p>Коришћење литературе – историјске и савремене публикације.</p> <p>Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније и басо континуа.</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза.</p> <p>Развијање креативности музичког мишљења и изражавања.</p> <p>Свирање на свим величинама виола да гамби: сопран, алт, тенор и бас</p> <p>Француске и енглеске табулатуре.</p> <p>Транспонованье.</p> <p>Диминуције и импровизација.</p> <p>Конципирање личног репертоара.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Емоционални аспект у музици барока.</p> <p>Формирање карактера дела у историјском контексту.</p> <p>Заједничко музицирање – слушање и интеракција.</p> <p>Рад у колективу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p> <p>Препоручене књиге и школе су наведене у упутству.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне скале (дур и мол) са потезима и арпеђима (начин извођења објашњен у садржајима). – Четири етиде различите проблематике. – Пет композиција различитог карактера за соло извођење или са басо континуом. – Четири комада за извођење у дуу или консорту. 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Матурски испит:</p>		

Кључне речи: историјски информисано извођење, факсимил издања и уртекст едиције, интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

Техничке вежбе, етиде и комади

- П. Бјорди & В. Гиелми: *Metodo completo e progressivo per Viola da Gamba vol. I*
- М. Бишоп: *40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba – првих 10 вежби*
- Г. Фелдман: *The Golden Viol – метод за бас виола да гамбу:*
 - vol. I – Почетна техника
 - vol. II – Полупозиција и мењање позиција
 - vol. III – Читање са листа
 - vol. IV – Алт & Тенор кључ
 - vol. V – Двозвуци и Акорди
 - vol. VII a & VII b – Ренесансна орнаментација
- А. Крам: *The Viol Rules*
- К. Денти: *Метод Антологјски за Виола да Гамбу*
- Д. Норкомб: *Девет Дивижнс за бас гамбу*
- Л' Сјер де Маши (1680–1695) – *Pièces de Violle – Осам свита за соло бас гамбу*

Ренесанса

- Италија 16. век: Диминуције на мадригале (Рикардо Роњони, Ђовани Басано, Ђипријано де Роре, Ђовани Батиста Бовићели, Аурелио Вирђилијано, Ђироламо Дала Каса)
- Д. Ортиз: *Ричеркари*
- Ђ. Фрескобалди: *Канцоне*
- К. Симпсон: *Збирка The Division Viol, or the Art of Playing upon a Ground-1659, прелид или дивижн*

Барок

- М. Маре: *Избор ставова из Пет свезака за виола да гамбу, посебно Каприц и Балет са Рондом или Les Folies d'Espagne* (свеска бр. 2) и ставови сличног нивоа тежине

- М. Де ла Бар: (1710) – Sonate L' Inconnuë за бас виола да гамбу и басо континуо
 - Р. Марс: Прва или друга свеска комада за гамбу
 - Т. Хјум: збирка Musicall Humours
 - Ж. де Сант-Коломб: Recueil de Pièces pour basse de viole seule – *MANUSCRIT DE TOURNUS – fac-similé*
 - Г. Ф. Телеман: Сонате
 - Ј. С. Бах: 3 Сонате за виола да гамбу и чембало, BWV 1027-1029
 - К. Ф. Е. Бах – Виола да гамба сонате
 - Јакобин Консорт Мјузик за 1,2,3,4,5 и 6 гамби
 - Л' Сјер де Маши: Pièces de Violle – Осам свита за соло бас гамбу
 - К. Ф. Абел: Комади за соло гамбу
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНО ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокно виолончело је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – правилно заузме свирачки став и придржава инструмент; – наведе разлике између модерног виолончела и барокног виолончела; – штимује барокни инструмент; – изводи основне технике свирања барокног виолончела; – примени основно метричко свирање и основне потезе гудалом; – свира у нижим позицијама; – примени различите технике свесног меморисања музичког текста; – реализује музичке фантазије у складу са стилским одредницама барокне епохе уз помоћ наставника; – стилски изведе једноставну басо континуо деоницу; – самостално ради на развијању навике континуираног вежбања; – изводи композиције соло или уз пратњу; – чита с листа; – успоставља аналитички и критички однос према сопственом и туђем извођењу; – активно слуша часове и јавне наступе других ученика; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Упознавање са барокним инструментом и његовим специфичностима (историјат и разлике у односу на модерне инструменте). Основна знања о барокном гудалу, цревним жицама и осталој опреми. Поставка, правилан свирачки став, прилагођавање извођачких покрета и стицање осећаја за инструмент и гудало. Овладавање основним извођачким апаратом: – Основни потези барокним гудалом. – Техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, функционалност леве руке, баре захвата и коришћења разноврсних артикулација (потеза) и ритмичких комбинација кроз расподелу потеза десне руке. Развијање техничке слободе на основи историјских извора ради уметничког израза и слободе: артикулација, обликовања нота, агоника, фразирање у складу са естетским музичким оквирима из којих музичко дело потиче. Рад на репертоару барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. Стицање знања о стилским одликама барока и принципима историјски информисане извођачке праксе музике 17. и 18. века. Развијање музичке фантазије у складу са историјским контекстом барокне епохе. Метричко извођење. Увод у импровизацију. Украси. Читање ге, це и еф кључа. Упознавање челистичког барокног репертоара кроз оригинална дела писана за барокно виолончело. Подстицање ученика на заједничко музицирање свирањем у дуу са другим ученицима из класе или са наставником. Читање с листа. Технике меморисања музичког текста. Коришћење литературе – историјске и савремене. Организовано, самостално вежбање.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* – историјски извори и списак дела дат је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две двооктавне и две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима. – Три сонате различите проблематике. – Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставачног концерта. – Дует. 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године.		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Двооктавна или трооктавна скала са двозвучима, трозвучима и четворозвучима 2. Соната по слободном избору. 3. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставачног концерта. 		

Кључне речи: карактеристике барокног инструмента, основе стилова, основе историјски информисане извођачке праксе, стилска интерпретације, развој музичке фантазије, поставка, став, извођачка техника.

ЛИТЕРАТУРА*

Историјски извори

- Доменико Гали: Trattenimento musicale sopra il violoncello
- Мишел Корет: Methode pour apprendre le violoncelle

- Бартоломео Бисмантова: „*Compendio musicale*”
- ПјерЈасантАзис: *Methode de basse* (Paris: Bignon, c. 1775).
- Р. Кром: *The Compleat Tutor for the Violoncello* (London: C. & S. Thompson, 1765?).
- *The Gamut or the Violoncello* (London: Henry Waylet, 1750?) . Хенри Вејлет: *The Gamut for the Violoncello* (London: Henry Waylet, c. 1750?).
- Џон Ган: *The Theory and Practice of Fingering the Violoncello* (1789)

Техничке вежбе, етиде и школе

- Јозеф Дал’Абако: Збирка *11 Каприса за виолончело* – Каприс бр. 4
- Џон Ган: *The Theory and Practice of Fingering the Violoncello* (1789)
- Скале и трозвучи кроз три октаве, дурске и молске скале до 3 предзнака, са повисилицама и снизилицама.
- Двооктавне и трооктавне дурске и молске скале са разложеним двозвучима до три предзнака – тоналитети са повисилицама и снизилицама – (терце, сексте, октаве), трозвучима и четворозвучима по савременим ауторима и школама за виолончело.
- Терце, сексте и октаве.
- Диминуције првих гласова из мадригала– шансона (канциона) и мотета позног 16. и раног 17. века, ричекари за соло инструмент од Р. Роњонија, Ђ. Басана, Д. Габријела, Ђ. Далаказе, Ђ. Палестрине, да Рореа, Бовичелија, Вирђилијана, итд.).

Соло

- Габријели Доменико: *Ричеркари, Канони и Сонате за виолончело (1689) за виолончело соло* (чело штим C–G–d–g), Ричеркар бр. 1
- Ђовани Батиста дељи Антонини: Ричеркар бр. 1 и Ричеркар бр. 2
- Јозеф Дал’Абако: Збирка *11 Каприса за виолончело* – Каприс бр. 4
- Ј. С. Бах: Свита за виолончело соло бр. 1 у Ге-дуру (почетна три става)

Сонате

- Доменико Габријели: Чело соната бр. 1 у Г дуру (1689)
- Доменико Гали: збирка *Trattenimento musicale sopra il violoncello*: Соната бр. 1 у д молу
- А. Вивалди: Соната за виолончело у е молу, RV 40 или А. Вивалди Соната за виолончело у Ф дуру, RV 41
- Ђовани Бенедето Плати:
- *12 Соната за виолончело*: Соната друга у де-молу
- Бенедето Марчело: *6 соната за виолончело* Оп. 1, Соната бр. 1 у Ф дуру
- Жан Батист Мас: *6 соната за два виолончела оп. 5*, Соната прва у г молу

Дуа

- Жан Батист Мас: *Menuets nouveaux for 2 Cellos, Suite 1*, по слободном избору
- Јохан Кристиан Штумпф: 6 дуета за виолончело оп. 16

Концерти

- Жозеф Б. д’ Бомоартје: Концерт за виолончело у Д дуру, RV 377, (1729 или раније)
 - Антонио Вивалди: Концерт за виолончело у Де-дуру, RV 403
 - Игњац Плејел: Концерт за виолончело у Це-дуру, В. 104, (1788-89)
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНО ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокно виолончело је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Развој извођачког апарата у складу са захтевима литературе. Техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, функционалност леве руке, баре захвата и коришћења разноврсних артикулација (потеза) и ритмичких комбинација кроз расподелу потеза десне руке.</p> <p>Стилске одлике барока, национални стилови и принципи историјски информисане извођачке праксе музике 17. и 18. века на примерима дела које се изводе.</p> <p>Барокне артикулације, обликовања тона, агогике, фразирање у складу са естетским музичким оквирима.</p> <p>Диминуције.</p> <p>Основе барокне орнаментације.</p> <p>Учење импровизације.</p> <p>Транспоноване.</p> <p>Развијање музичке фантазије у складу са историјским контекстом барокне епохе.</p> <p>Коришћење литературе – историјске и савремене.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Меморисање музичког текста.</p> <p>Подстицање ученика на заједничко музицирање свирањем у дуу са другим ученицима из класе или са наставником.</p> <p>Читање ге, це и еф кључа.</p> <p>Историјски извори и савремене публикације, као и техничке вежбе етиде и школе наведени су у садржајима за први разред и у упутству.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма		
– Две двооктавне и две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима		
– Два става композиције за виолончело соло.		
– Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике		
– Концерт		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
1. Трооктавна скала са двозвучима, трозвучима и четворозвучима		
2. Две сонате различитих периода и стилова		
4. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта		

Кључне речи: различити стилови, карактеристике раног барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, основе орнаментације, читање с листа, музичка меморија, јавни наступ.

ЛИТЕРАТУРА*

Соло

- Ј. С. Бах: Свита за виолончело соло бр. 1 у Ге-дуру (преостала три става) или Свита за виолончело соло бр. 2 у д-молу (почетна три става)
- Доменико Габријели: *Ричеркари, Канони и Сонате за виолончело (1689) за виолончело соло (чело и тим C–G–d–g)*, Ричеркар бр. 2 и бр. 3
- Ђовани Батиста дељи Антонио: Ричеркар бр. 3 и Ричеркар бр. 4
- Јозеф Дал'Абако: *Збирка 11 Каприса за виолончело*, Каприс бр. 1

Сонате

- Габријели Доменико: Чело соната бр. 2 у А-дуру
- Доменико Гали: *збирка Trattenimento musicale sopra il violoncello* – Соната бр. 2 у ге-молу
- А. Вивалди: Соната за виолончело у г-молу, RV 42 или А. Вивалди Соната за виолончело у а-молу, RV 43
- Ђовани Бенедето Плати: 12 Соната за виолончело, Прва соната у ге-молу или соната трећа у Ц-дуру
- Жан Батист Бартиер: *Збирка 6 соната са басом континуом за два виолончела из свеске 4*, соната бр. 1 у Де-дуру
- Бенедето Марчело: *6 соната за виолончело оп. 1*, Соната бр. 2 у е-молу
- Жан Батист Мас: *6 соната за два виолончела оп. 5*, Соната друга у Д-дуру
- Г. Ф. Телеман: Соната за виолончело, TWV 41-D6 из 1728-29 године
- Петер де Марци Пасквалино: Соната за виолончело у А-дуру, 1747
- Игњач Плејел: *6 Соната за виолончело и басо континуо, В. 4503, (1796)*, Соната бр. 1 у Бе-дуру

Дуа

- Жан Батист Мас: *Menuets nouveaux for 2 Cellos, Suite 1*, по слободном избору
- Георг Ф. Телеман: Трио соната, TWV 42: Es1 за две виолине и басо континуо (1733 или раније)

- Кароло: Трио соната у Г дуру за 2 виола да гамбе или фагота или виолончела и басо континуо
- Петер де Марци Пасквалино: 6 Соната за два виолончела, 1748
- Јохан Кристиан Штумпф: 6 дуета за виолончело оп. 16
- Жан-Пјер Гуињон: 6 Соната за два виолончела оп. 2, 1737, Соната бр. 1 у Це-дуру

Концерти:

- Антонио Вивалди: Концерт за виолончело у ге-молу, RV 417 или Концерт за виолончело у Ге-дуру, RV 413
 - Леонардо Лео: 6 Концерата за виолончело, гудаче и басо континуо, Концерт за виолончело у Де-дуру, L. 10
 - Леонардо Лео: 6 Концерата за виолончело, гудаче и басо континуо, Концерт за виолончело бр. 3 у де-молу, L. 60
 - Ђовани Батиста Костанци: Концерт за виолончело у Дедуру, (1772 ?)
 - Ђовани Бенедето Плати: Концерт за виолончело у Де дуру, D-WD 650
 - К. Ф. Е. Бах: Концерт за виолончело у Бе дуру, Wq. 171 / Н. 436
 - Игњац Плејел: Концерт за виолончело у Де-дуру, В. 105 (1782–84)
 - Карл Филип Штамиц: Концерт за виолончело бр. 1 у Ге-дуру
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНО ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокно виолончело је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – самостално штимује инструмент у односу на различите историјске температуре; – изабере и користи одговарајуће типове цревних жица; – самостално одржава инструмент и гудало; – слободно и флексибилно придржава инструмент задржавајући правилан и здрав став; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије; – препозна структуру дела и да је својим речима опише; – примењује специфичности технике десне руке приказане кроз артикулацију и расподелу потеза гудалом; – течно мења позиције леве руке и показује развијено прсторедно мишљење, као и употребу двоухвата и акорада; – истражује начине обликовања тона и коригује интонацију у току свирања; – стилски изведе композиције различитих националних школа средњег и високог барока, поштујући принципе историјски информисане извођачке праксе; – примени основне барокне орнаментације, температуре и скордатуре; – изводи стилизоване плесове; – изражајно свира у складу са стилским одредницама барокне епохе; – коригује грешке у току свирања. – критички вреднује сопствено свирање; – комуницира у заједничком свирању, примени принцип узајамног слушања и основне интеракције; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – чита с листа дуже ставове; – прилагођава извођење променама температуре и влажности ваздуха уз помоћ наставника; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Различита штимовања и интонација у односу на различите температуре.</p> <p>Рад на обликовању тона – специфичности артикулације, расподеле потеза и вођења гудала...</p> <p>Овладавање извођачким апаратом кроз стицање слободе израза.</p> <p>Техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, функционалност леве руке, баре захвата и коришћења разноврсних артикулација (потеза) и ритмичких комбинација.</p> <p>Скордатура.</p> <p>Репертоар за барокно виолончело (17. и 18. век, национални стилови-Енглеска, Италија, Немачка, Француска).</p> <p>Стилизовани плесови (Алеманда, Куранта/Коренте, Сарабанда, Жига, Гавота, Менует, Буре, Чакона/Пасакаља, Лур).</p> <p>Методски приступ раду на музичком делу и вежбању.</p> <p>Извођачка анализа и интерпретација музичких дела.</p> <p>Обликовање музичке изражајности у односу на стилске карактеристике.</p> <p>Развијање музичке фантазије.</p> <p>Континуирани рад на читању с листа.</p> <p>Наставак рада да учењу импровизације.</p> <p>Транспоновање.</p> <p>Факсимили рукописа и старих штампи, старе нотације.</p> <p>Сопран, мецо-сопран, тенор, алт и баритон кључеви.</p> <p>Диминуције 16. и 17. века, италијанска орнаментација и импровизација, француска орнаментација.</p> <p>Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније и свирање басо континуа.</p> <p>Историјски извори и савремене публикације, као и техничке вежбе етиде и школе наведени су у садржајима за први разред и у упутству.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – Две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима. – Четири става композиције за виолончело соло, од чега минимум два става композиције Ј. С. Баха. – Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике. – Концерт 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Трооктавна скала са двозвучима, трозвучима и четворозвучима. 2. Две сонате различитих периода и стилова. 3. Два става композиције за виолончело соло, нпр. један ричеркар од Ђовани Батиста дељи Антонии и један став Ј. С. Баха или један став Ј. С. Баха и један ричеркар од Доменика Габријелиа или два ричеркара различитих аутора. 4. Концерт I или II и III став, тј. I и II или III и IV став четвороставног концерта 		
Програм се изводи напамет		

Кључне речи: температуре и штимови, различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, орнаментације и фигуре, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА*

Соло

- Ј. С. Бах: Свита за виолончело соло бр. 2 у де молу (преостала три става)
- Ј. С. Бах: Свита за виолончело соло бр. 3 у Це дуру (почетна три става)
- Доменико Габријели: *Ричеркари, Канони и Сонате за виолончело (1689) за виолончело соло (чело штим C–G–d–g)*, Ричеркар бр. 4 и 7
- Ђовани Батиста дељи Антонио: Ричеркар бр. 6 или Ричеркар бр. 9
- Јозеф Дал’Абако: Збирка *11 Каприса за виолончело*, Каприс бр. 2 или каприс бр. 9

Сонате

- Франческо Ђеминијани: Соната бр. 1 у А дуру из збирке *6 Чело соната оп. 5* или Соната бр. 2 у де молу из исте збирке
- Доменико Гали: збирка *Trattenimento musicale sopra il violoncello* – Соната бр. 7 у де молу
- А. Вивалди: Соната за виолончело у а молу, RV 44 (за два виолончела) или Соната за виолончело у Б дуру, RV 45
- Луиђи Бокерини: збирка *6 Соната за виолончело* – соната бр. 1 у А дуру, Г. 13
- Ђовани Бенедето Плати:
- Збирка *12 Соната за виолончело* – Соната трећа у Це дуру или Соната пета у Де дуру
- Жан Батист Бартиер: *6 соната за виолончело са басом континуом свеска 3 (1736)*: Соната бр. 1 у е молу
- Жан Батист Бартиер: *6 соната за виолончело са басом континуом свеска 1 (1733)*: Соната бр. 4 у Де дуру
- Жан-Луи Дипор: *Збирка 6 Соната за Виолончело*, Оп. 4 (1795) – Соната бр. 4 у Ге дуру или Соната бр. 5 у Еф дуру
- Жан Батист Мас: *6 соната за два виолончела оп. 5*, Соната бр. 3 у а молу
- Жан Батист Мас: *6 соната за два виолончела оп. 2, 1739*, Прва соната у е молу
- Игњач Плејел: *6 Соната за виолончело и басо континуо, В. 4503, (1796)*
- Соната бр. 2 у ЕС дуру
- Пасквале Периколи: *6 Соната за виолончело* – Соната бр. 2 у Це дуру или соната бр. 5 у г молу
- Виљем де Феш: *6 Соната за виолончело, оп. 8b (1733)*, Соната прва у Де дуру или соната бр. 3 у д молу
- Жан Балтазар Триклир: *6 Соната за виолончело оп. 1, 1783*
- Соната бр. 1 у Ц дуру
- Бенедето Марчело: *6 соната за виолончело оп. 1*, Соната бр. 1 у Еф дуру
- Салваторе Ланцети: *12 Соната за виолончело, Оп. 1 (1750)* Соната бр. 1 у Ге дуру или соната бр. 3 у Д дуру
- Ђакобе Басеви Ђервето: *12 Соната за виолончело Оп. 2, (1750)* Соната бр. 1 у Де дуру
- Ђорђо Антониото: *12 Соната за виолончело оп. 1, (1740 или раније)* Соната бр. 1 у Де дуру или соната бр. 2 у Еф дуру

Дуа

- Жан Батист Мас: *Menuets nouveaux for 2 Cellos, Suite 1*, по слободном избору
- Жан-Пјер Гуињон: *6 Соната за два виолончела оп. 2, 1737*
- Соната бр. 2 у Еф дуру
- Франсоа Купи: 3 дуета за виолончело, оп. 5, (1775)

Концерти

- Луиђи Бокерини: Концерт за виолончело у Бе дуру, G. 482
 - Леонардо Лео: Концерт за виолончело бр. 1 у А дуру или
 - Никола Антонио Порпора: Концерт за виолончело у Ге дуру
 - Антонио Вивалди: Концерт за виолончело у це молу, RV 401, (1720-их)
 - Никола Фјоренца: Концерт за виолончело и гудаче у Бе дуру, Напуљ, (1728) или Никола Фјоренца: Концерт за виолончело и гудаче у Еф дуру
 - Ђовани Батиста Ђири (1724-1808): Концерт за виолончело бр. 3 у Де дуру, Оп. 14/3
 - Ђовани Бенедето Плати: Концерт за виолончело у де молу, D-WD 657
 - К. Ф. Е. Бах: Концерт за виолончело у а молу, Н. 432 (1750)
 - Жан Балтазар Триклир: Концерт за виолончело бр. 6 у Ге дуру, (1783) из збирке *3 Концерта за виолончело оп. 2*
 - Карл Филип Штамиц: Концерт за виолончело бр. 2 у А дуру
 - Јозеф Хајдн: Концерт за виолончело бр. 1 у Це дуру, Нов. VIIб: 1
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БАРОКНО ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Барокно виолончело је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Репертоар за барокно виолончело кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. Историјске школе за барокно виолончело. Методски приступ раду на музичком делу и вежбању. Овладавање извођачким апаратом кроз стицања слободе израза. Техничке вежбе и свирање у нижим и вишим позицијама, функционалност леве руке, баре захвата и коришћења разноврсних артикулација (потеза) и ритмичких комбинација кроз расподелу потеза десне руке. Извођачка анализа и интерпретација. Обликовање музичке изражајности у односу на стилске карактеристике. Континуирани рад на читању с листа. Наставак рада да учењу импровизације, транспонована, скордатура, диминуције и орнаментација. Различита штимовања и интонација у односу на различите температуре. Рад на обликовању тона – расподела и вођење потеза гудалом у односу на метрику и барокну артикулацију. Факсимили рукописа и старих штампи, старе нотације, Читање сопран, мецо-сопран, тенор и алт кључа. Свирање басо континуа. Реторичке фигуре, метричко свирање, тумачење хармоније. Историјски извори и савремене публикације, као и техничке вежбе етиде и школе наведени су у садржајима за први разред и у упутству. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле
Обавезни минимум програма		
– Две трооктавне скале са двозвучима, трозвучима и четворозвучима. – Четири става композиције за виолончело соло, од чега два става композиције Ј. С. Баха. – Четири сонате различитих периода, стилова и проблематике. – Концерт из 18. века.		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
Реситал у трајању од минимум 45 минута. 1. Четири сонате различитих периода и стилова (обавезно 17. и 18. век) или концерт из 18. века у целини и две сонате различитих периода и стилова (обавезно 17. и 18. век). 2. Три става композиције за виолончело соло Ј. С. Баха.		

Кључне речи: различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, познавање репертоара, самосталност у раду, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, различите орнаментације орнаментације, фигуре и каденце, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА*

Соло

- Габријели Доменико: *Ричеркари, Канони и Сонате за виолончело (1689) за виолончело соло (чело штим C–G–d–g)*, Ричеркар бр. 5 и бр. 6
- Ђовани Батиста дељи Антонио: Ричеркар бр. 11 или Ричеркар бр. 12
- Јозеф Дал’Абако: *збирка 11 Каприса за виолончело*, Каприс бр. 7 или каприс бр. 8
- Ј. С. Бах: *Свита за виолончело соло бр. 3 у Це дуру (преостала три става)*
- Ј. С. Бах: *Свита за виолончело соло бр. 1 у Ц дуру или бр. 2 у де молу – три става по избору*

Сонате

- Франческо Ђеминијани: *Соната бр. 3 у Це дуру из збирке 6 Чело соната оп. 5* или Соната бр. 5 у Еф дуру из исте збирке
- А. Вивалди: Соната за виолончело у Бе дуру, RV 46 или А. Вивалди Соната за виолончело у Б дуру, RV 47
- Доменико Гали: *збирка Trattenimentomusicalesoprailvioloncello* – Соната бр. 5 у де молу
- Жан Батист Барриер: *6 соната за виолончело са басом континуом свеска 2 (1735)*: Соната бр. 2 у фис молу
- Жан Батист Барриер: *6 соната за виолончело са басом континуом свеска 1 (1733)*: Соната бр. 1 у ха молу

- Луиђи Бокерини: *збирка 6 Соната за виолончело* – соната бр. 6 у А дуру, Г. 4 (верзија 2) или соната бр. 5 у Еф дуру, Г. 1
- Ђовани Бенедето Плати: *Збирка 12 Соната за виолончело* – Соната четврта у А дуру или Соната шеста у Е дуру
- Жан-Луи Дипор: *Збирка 6 Соната за Виолончело*, Оп. 4 (1795) – Соната бр. 2 у Ге дуру или Соната бр. 6 у Де дуру
- Карло Ферари: *6 Соната за виолончело, оп. 1* – Соната бр. 1 у Бе дуру или соната бр. 2 у Еф дуру
- Пасквале Периколи: *(6 Соната за виолончело* – Соната бр. 1 у Бе дуру или соната бр. 6 у А дуру
- Бенедето Марчело: *6 соната за виолончело оп. 1*, Соната бр. 3 у а молу или соната бр. 5 у Це дуру
- Виљем де Феш: *6 Соната за виолончело, оп. 8b(1733)* – Соната бр. 4 у Це дуру или соната бр. 5 у ге молу
- Салваторе Ланцети: *12 Соната за виолончело, Оп. 1 (1750)*: Соната бр. 5 у а молу
- Јохан Кристоф Фридрих Бах: Соната за виолончело у А дуру, НВХ-3, (1770)
- Жан Балтазар Триклир:
 - *6 Соната за виолончело оп. 1, 1783*
 - Соната бр. 3 у Бе дуру
- Ђакобе Басеви Ђервето: *12 Соната за виолончело Оп. 2, (1750)* Соната бр. 5 у а молу
- Ђорђо Антониото: *12 Соната за виолончело оп. 1, (1740 или раније)*
- Соната бр. 8 у Ге дуру или Соната бр. 9 у Це молу

Дуа

- Ђакобе Басеви Ђервето: *6 Трио соната, Оп. 1 (1741)* за 3 виолончела или 2 виолончела (2 виолине) и басо континуо
- Жан-Пјер Гуињон: *6 Соната за два виолончела оп. 2, 1737* Соната бр. 3 у Бе дуру или соната бр. 4 у Ге дуру
- Франсоа Купи: 3 дуета за виолончело, оп. 5, (1775)

Концерти

- Антонио Вивалди: Концерт за виолончело у г молу, RV 416 или
 - Леонардо Лео: Концерт за виолончело у еф молу, L. 40, 1737
 - Луиђи Бокерини: Концерт за виолончело бр. 7 у Ге дуру, G. 480
 - Луиђи Бокерини: Концерт за виолончело бр. 6 у Де дуру, G. 479 (1770)
 - К. Ф. Е. Бах: Концерт за виолончело у А дуру, Н. 439, 1753
 - Карл Филип Штамиц: Концерт за виолончело но. 3 у Це дуру или
 - Карл Филип Штамиц: Концерт за виолончело бр. 4 у Це дуру
 - Жан Балтазар Триклир: Концерт за виолончело бр. 4 у Де дуру, (1783) из збирке 3 Концерта за виолончело оп. 2
 - Јозеф Хајдн: Концерт за виолончело бр. 2 у Де дуру, Ноб. VIIb-2
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	БЛОК ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Блок флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – именује делове блок флауте и разликује различите моделе; – користи грифове прве две октаве на сопран и алт блок флаути; – контролише дах у складу са грифом; – примењује различите историјске артикулације; – чита једноставне композиције са листа; – контролише динамику у току свирања; – изводи основне украсе; – примени октавирање (транспоноване); – свира уз басо континуо; – свира у дуу и консорту флаута; – у заједничком свирању прикаже интеракцију (синхронизација, интонација, обликовање боје тона); – објасни значај историјских извора за интерпретацију музичких дела и наведе их.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјски развој и грађа инструмента. Упознавање репертоара и историјског контекста блок флауте. Техника свирања: – правилно држање блок флауте и постављење прстију, – контрола даха, – интонација у различитим темпераментима – овладавање грифовима прве две октаве на сопран и алт блок флаути, – улога језика – атак, артикулација (ти, ди, тири...), – динамика, – основни украси, – октавирање (транспоноване). Читање с листа једноставнијих композиција. Заједничко свирање (наставник-ученик; ученик-ученик). Свирање уз басо континуо. Рад на репертоару средњег века, ренесансе и барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. ЛИТЕРАТУРА: Препоручене књиге В. ван Хауве: „The Modern Recorder Player” Vol. 1–3 Историјски извори – Ж. Хотетер: „L’artdepreluder” – Ј. Ј. Квант: „Solfeggipourlaflutetraversiere” – С. Ганаси: „Operaintitulata Fontegara” Средњи век – Анонимус, Енглеска XIII век: Оксфордска Естампида – једногласна – Анонимус, Енглеска XIII век: Три двогласне Дуктије Ренесанса – Х. Исак, XVI век: Четири комада за три блок флауте – сопран, алт, тенор – Х. Исак, XVI век: Четири комада за четири блок флауте – сопран, алт, тенор, бас Барок – Ј. ван Ајк: <i>DerFluyten-Lusthof</i> – Збирка <i>The Divison Flute</i> – Д. Персел: Три сонате за флауту и басо континуо – Г. Ф. Хендл: 4 сонате за блок флауту оп. 1 И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.
Обавезни минимум програма – 4 композиције за соло извођење или уз басо континуо – 2 композиције за две или више блок флаута		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 1. Две композиције соло или са басо континуом 2. Једна композиција за две или више блок флаута		

Кључне речи: транспоноване, различити стилови, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, украси, читање с листа, музичка меморија, јавни наступ.

Назив предмета	БЛОК ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Блок флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени стилске разлике у делима музике средњег века, ренесансе и барока; – јасно артикулише музички текст и примењује различите историјске артикулације; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – поштује метричку хијерархију јаких и слабих доба у барокној музици; – уз помоћ наставника одређује и контролише динамику; – познаје француски барок и у извођењу примењује основна правила стила; – осмисли и изведе украсе у складу са музиком – уз помоћ наставника; – коригује интонацију у току свирања; – чита с листа; – транспонује нотни текст; – свира уз басо континуо; – свира са другима у ансамблу (дуо и више блок флаута); – свира на различитим величинама блок-флауте и чита музички текст у различитим кључевима. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на репертоару и различитим стилевима средњег века, ренесансе и барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу.</p> <p>Развијање слободе извођачког апарата:</p> <ul style="list-style-type: none"> – атак, артикулација, – интонација у различитим темпераментима – обликовања нота, – агогика, – динамика, – фразирање. <p>Карактеристике француског барока:</p> <ul style="list-style-type: none"> – неједнако свирање (<i>Inégalité</i>), – украси (<i>Agreements</i>), – вибрато прстом (<i>Flattement</i>), – читање француског виолинског кључа. <p>Украси – извођење и инвенција.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Транспоноване за октаву, терцу, кварту и квинту.</p> <p>Свирање у ансамблу (дуо и консорт флаута).</p> <p>Свирање на различитим величинама блок-флауте: сопранино, сопран, еф-алт, тенор, еф-бас.</p> <p>Читање музичког текста у ге, це и еф кључевима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Препоручене књиге и историјски извори наведени у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Средњи век</p> <ul style="list-style-type: none"> – Анонимус, Француска XIII век: Седам једногласних дворских Естампида <p>Ренесанса</p> <ul style="list-style-type: none"> – К. Жанекин: <i>10 Chansons</i> – Ж. Де Пре: <i>Mille Regretz</i> – Свите и игре Ж. Дауленда и А. Холборна – Д. Ортиз: <i>Recercadas</i> <p>Барок</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ј. ван Ајк: <i>Der Fluyten-Lusthof</i> – Г. Ф. Телеман: 9 соната за блок флауту из <i>Der getreue Musikmeister</i> – Ж. К. Нодо: 6 сонате за флауту и басо континуо – Ж. Хотетер: <i>L'artdepreluder</i>, свите оп. 2 – Ж. Б. де Боамортје: Две сонате за флауту и басо континуо (це-дур, ге-дур) <p>И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – 5 композиција за соло извођење или уз басо континуо – 3 композиције за две или више блок флаута 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Три композиције соло или уз басо континуо 2. Једна композиција за две или више блок флаута 		

Кључне речи: транспоноване, различити стилови, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, украси, читање с листа, музичка меморија, јавни наступ.

Назив предмета	БЛОК ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Блок флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени и наведе стилске разлике у делима музике средњег века, ренесансе и барока, посебно разлике у националним стилевима; – изражајно свира поштујући стилске одлике композиције; – примењује различите историјске артикулације; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и – вибрато; – поштује метричку хијерархију јаких и слабих доба у барокној музици; – води мелодијски ток – фразира; – контролише интонацију и динамику у току свирања; – мења боје тона у току свирања; – изводи француског барок уз стилска правила; – осмисли и изведе украсе у складу са музиком – уз помоћ наставника; – чита с листа комплексније композиције; – транспонује музички текст – сви интервали; – свира уз басо континуо; – свира са другима у ансамблу (дуо и консорт флаута); – свира на различитим величинама блок-флауте и чита музички текст у различитим кључевима. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на репертоару и различитим стилевима средњег века, ренесансе и барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу.</p> <p>Усавршавање техничких и музичких вештина:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разноврсност артикулације, – обликовање нота, – интонација у различитим темпераментима – агогика, – динамика, – фразирање, – звук и тембр <p>Извођење дела француског барока као и других националних стилова.</p> <p>Украси -извођење и инвенција – у складу са стилским и националним карактеристикама из које музичко дело потиче.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Транспоноване за октаву, терцу, кварту, квинту, секунду и сексту.</p> <p>Свирање са басо континуом.</p> <p>Свирање у ансамблу (две и консорт блок флаута).</p> <p>Свирање на свим величинама блок-флауте (це, ге, еф инструменти).</p> <p>Читање ге, це и еф кључа.</p> <p>Читање из факсимила.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Препоручене књиге и историјски извори наведени у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Средњи век</p> <ul style="list-style-type: none"> – Анонимус, Италија, XIV век: <i>Lamento di Tristano; La Manfredina; Trotto; Saltarello I, II, III, IV</i> <p>Ренесанса</p> <ul style="list-style-type: none"> – Италија 16. век: Риччареке за соло инструмент од Ђ. Басана, А. Вирђилијана, Ђ. Б. Бовичелија, Ђ. Дала Каса – Ђ. Палестрина: <i>Madrigali</i> <p>Барок</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. Учелини: <i>La Bergamasca</i> – Г. Ф. Телеман: Дуети у канону оп. 5 – Г. Ф. Хендл: <i>Fitzwilliam Sonatas</i> – Ђ. Самартини: 12 сонате за две флауте и басо континуо – С. ван Конинк: Две сонате за алт блок флауту и басо континуо (цел-мол, еф-дур) – М. Де ла Бар: Свита у ге-дур <i>L'Inconnue</i> <p>И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – бкомпозиција за соло извођење и уз басо континуо – 3 композиције за две или више блок флаута 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Три композиције соло или уз басо континуо 2. Две композиције за две или више блок флаута 		

Кључне речи: транспоноване, различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, орнаментације и фигуре, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

Назив предмета	БЛОК ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Блок флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени и наведе стилске разлике у делима музике средњег века, ренесансе и барока, посебно разлике у националним стилевима; – изражајно свира поштујући стилске одлике композиције; – примењује различите историјске артикулације; – изводи алтернативне грифове и коригује интонацију у току свирања. – примењује различите начине динамичког нијансирања у току свирања; – мења боје тона у току свирања. – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – импровизује на остинато бас и осмишљава и изводи каденце; – осмисли и изведе украсе у складу са стилем; – течно чита с листа комплексније комаде и из факсимила; – течно чита из ге, це и еф кључа – транспонује све интервале; – свира на свим величинама блок-флауте и у различитим ансамблима. – се укључи у извођење музике у професионалном окружењу; – настави даље школовање. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на репертоару и различитим стилевима средњег века, ренесансе и барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу (ренесансна полифонија, рани барок, италијански и француски барок). Усавршавање техничких и музичких вештина:</p> <ul style="list-style-type: none"> – овладавање алтернативним грифовима, – интонација у различитим температурама – овладавање технике за <i>crescendo</i>, <i>decrescendona</i> блок флаути, – разноврсност у звуку, – импровизација. – украси. – извођење и инвенција. <p>Читање с листа комплекснијих комада. Транспонување са свим интервалима. Свирање у ансамблу – две и више блок флаута (триосонате, квартети, соло концерт). Свирање на свим величинама блок-флауте (це, ге и еф-инструменти) Читање ге, це и еф кључа. Читање из факсимила.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Препоручене књиге и историјски извори наведени у упутству и садржајима за први разред.</p> <p>Средњи век – Анонимус, Италија, XIV век: „<i>Естампиде</i>”</p> <p>Ренесанса – Хенри VIII: „<i>Tandernaken</i>” – за три гласа – Италија 16. век: Диминуције на мадригале од Ђ. Басана, А. Вирђилијана, Ђ. Б. Бовичелија, Ђ. дала Касе</p> <p>Барок – Г. Ф. Телеман: Фантазије за соло флауту – Г. Ф. Телеман: Сонате из <i>Essercizimusicci</i> за флауту и басо континуо – Ђ. Барсанти: Сонате за блок флауту и басо континуо – Н. Шедвил: <i>Il Pastor Fido</i> оп. 13 – Ж. Хотетер: Свите за флауту и басо континуо оп. 5 – М. Маре: <i>LesFoliesd'Espagne</i></p> <p>И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – 7 композиција за соло извођење и уз басо континуо – 3 композиције за две или више блок флаута 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, познавање репертоара, самосталност у раду, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, различите орнаментације орнаментације, фигуре и каденце, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

Назив предмета	ТРАВЕРСО ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Траверсо флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјски развој и грађа инструмента. Упознавање репертоара и историјског контекста траверсо флауте, посебно дела за флауту из периода 1700–1750. Одржавање инструмента. Правилно држање инструмента и поставка технике: – позиција тела и положај рука. – контрола даха. – адаптација амбажуре. – прсторед за прве две октаве: де1-де3 Тоналитети: ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол: – Издржане ноте, скале, разложени акорди ради постизања квалитетног звука. – Јаке/слабе ноте и хомогеност звука. – Интонација. Упознавање улоге језика историјска артикулација и атак (ти, ди, тири). Метричка хијерархија (јака и слаба доба). Messa di voce и вибрато. Динамичко нијансирање. Основни орнаменти (трилери, предудари) Читање с листа. Историјско-утемељени приступ репертоару барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу. Читање из факсимила. Заједничко свирање (наставник-ученик; ученик-ученик).
– именује делове флауте и препозна и разликује различите моделе; – контролише положај тела при свирању и правилно поставља и држи инструмент; – усмерава амбажуру и контролише дах у складу са грифом; – свира композиције и техничке вежбе у тоналитетима: ге-дур, де-дур, е-мол и ха-мол; – изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; – коригује интонацију у току свирања; – примењује различите историјске артикулације; – примењује метричку хијерархију јаких и слабих доба; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – контролише динамику у току свирања. – изводи основне орнаменте; – чита с листа; – наведе дела за флауту из периода 1700–1750; – свира уз басо континуо; – свира у дуу.		ЛИТЕРАТУРА: Историјски извори – Ј. Ј. Кванц: „Solfeggipourlaflutetraversiere” – П. Прелер: „The Modern Musick Master” Школе – Ј. Д. Боланд: <i>Method for the one-keyed flute</i> , University of California Press – Д. Јансен: <i>Neue Methode für die Traversflöte</i> , De Fluihoek Барок – <i>Baroque Flute Pieces</i> , Associated Board of Royal School of Music 1995, ed. R. Jones – Ј. Ј. Кванц: <i>Solfeggi pour la flûte traversière avec l'enseignement</i> – Б. Марчело: Соната 12 у ге-дуру за флауту и басо континуо оп. 1 – М. Корет: Соната 4 у е-молу оп. 25 И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.
Обавезни минимум програма – 4 композиције за соло извођење или уз басо континуо – 2 композиције за извођење у дуу.		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 1. Две композиције соло или са басо континуом 2. Један дуо		

Кључне речи: карактеристике барока, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

Назив предмета	ТРАВЕРСО ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Траверсо флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изведе тонове е3-а3; – усмерава амбажуру и контролише дах у складу са грифом; – изведе композиције и техничке вежбе у тоналитетима ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол; – примењује дикцију и различите историјске артикулације при свирању; – обликује мелодијски ток и музичку фразу по барокним принципима; – примењује метричку хијерархију јаких и слабих доба; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – динамички нијансира тон; – процењује квалитет звука и тонски боји; – се прилагоди историјским темпераментима и коригује интонацију у складу са хармонијом; – наведе најбитнија дела за флауту из периода 1700–1750; – чита из факсимила; – чита с листа; – изводи француски барок поштујући основна правила стила. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Ширење тонског опсега до а3.</p> <p>Упознавање и рад на репертоару траверсо флауте кроз историјско-утемељени приступ музичком делу, посебно дела за флауту из периода 1700–1750.</p> <p>Рад у тоналитетима: ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол. Издржане ноте, скале, разложени акорди.</p> <p>Дикција и реторика (важност улоге језика у барокној музици). Развијање слободе израза и извођачког апарата:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разноврсност артикулације – обликовање нота – агогика – фразирање – динамика – звук и тембр <p>Упознавање историјских темперамента и штива.</p> <p>Интонација у складу са хармонијом.</p> <p>Рад на репертоару барока кроз историјско-утемељени приступ музичком делу.</p> <p>Учи читање из факсимила.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Различити барокни стилови.</p> <p>Француски барок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Неједнако свирање (<i>Ingalité</i>) – Украси (<i>Agreements</i>) – Вибрато претом (<i>Flattement</i>) – Читање француског виолинског кључа <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Историјски извори</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Хотетер „<i>Principe de la flûte traversière</i>” – Ј. Ј. Кванц „<i>Versuch einer Anleitung die Flute traversiere zu spielen</i>” – М. Корет „<i>Méthode pour la flûte</i>” – П. Прелер: „<i>The Modern Musick Master</i>” <p>Барок</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Лоје: Соната7 у е-молу оп. 3 – Ж. Хотетер: Свита 1 и 4 оп. 2 – Ж. Хотетер: <i>Ecoespourflûteseu</i> – М. де Бар: <i>Premier livre de la pièces pour la flûte traversière avec la basse continue</i> – Ј. Ј. Кванц: <i>Capricci u фантазије</i> – Ј. Ј. Кванц: <i>Sei Sonate a Flauto Traversiere Solo e Cembalo op. 1</i> – Г. Ф. Хендел: Соната у ге-дуру оп. 1 – Г. Ф. Телеман: Фантазије за соло флауту <p>И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.</p>
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – 5 композиција за соло извођење и уз басо континуо. – 3 композиције за извођење у дуу. 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. Три композиције соло или уз басо континуо 2. Један дуо 		

Кључне речи: карактеристике стилова, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

Назив предмета	ТРАВЕРСО ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Траверзо флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изводи композиције и техничке вежбе у тоналитетима ге-дур, де-дур, е-мол, ха-молце-дур, еф-дур, бе-дур, а-мол, де-мол, ге-мол; – примењује јасну дикцију иразличите историјске артикулације; – обликује мелодијски ток и музичку фразу по барокним принципима; – примењује метричку хијерархију јаких и слабих доба; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – контролише динамику у току свирања; – процењује квалитет звука и тонски боји; – бира гриф у складу са хармонијом; – се прилагоди историјским темпераментима и коригује интонацију у складу са хармонијом; – чита из факсимила; – слободније чита с листа; – наведе најбитнија дела за флауту из периода 1760–1800 и прикаже увид у историјски контекст; – свира композиције француског барока поштујући правила стила. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на репертоару барока и класицизма кроз историјско-утемељени приступ музичком делу – упознавање дела за флауту из периода 1700–1800. Развијање квалитетног тона у тоналитетима: ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол, це-дур, еф-дур, бе-дур, а-мол, де-мол, ге-мол; Издржане ноте, скале, разложени акорди. Усавршавање способности техничког апарата: – разноврсност артикулације – обликовање нота – агогика – фразирање – динамика – звук и тембр Енхармонске замене и алтернативни грифови. Интонација у складу са хармонијом. Читање с листа. Учи читање из факсимила. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле као и историјски извори.
Обавезни минимум програма		
<ul style="list-style-type: none"> – 6 композиција за соло извођење и уз басо континуо – 4 композиција за извођење у дуу. 		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
1. Три композиције соло или уз басо континуо 2. Два дуа		

Кључне речи: карактеристике стилова, елементи стилске интерпретације, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА*

Историјски извори

- А. Вандерхаген: „*Méthode nouvelle et raisonnée*”
- Ж. Хотетер „*Principe de la flûte traversière*”
- Ј. Г. Тромлиц „*Ausführlicher und gründlicher Unterricht die Flutetraversiere zuzuspielen*”
- Ј. Ј. Кванц „*Versuch einer Anleitung die Flute traversiere zu spielen*”
- М. Корет „*Méthode pour la flûte*”
- П. Прелер: „*The Modern Musick Master*”
- Ф. Девјен: „*Nouvelle Méthode théorique et pratique pour la flûte*”

Барок

- Г. Ф. Телеман: 12 Фантазије за соло флауту
- М. Маре „*Les Folies d’Espagne*”
- Ж. Ф. Рениш: Соната 1 у ха-молу оп. 2
- М. Блаве: 6 сонате оп. 1
- М. П. де Монтеклер: 6 концерте за две флауте
- Ж. М. Леклер: *Première Récréation de musique d’une exécution facile composée pour deux flûtes ou deux violons*

Рококо

- К. Ф. Е. Бах: Соната у е-молу WQ 85
- *60 Favorite Airs in the Gallant style*. В. В. Mather

Класицизам

- Ф. Девјен: 18 дуета (из *Nouvelle Méthode*)
 - Збирка *Riley’s Flute melodies (1814/1816)*
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

Назив предмета	ТРАВЕРСО ФЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Траверзо флаута је да код ученика развије самосталност у музичкој интерпретацији и изражавању, владање извођачким апаратом на принципима историјски информисане извођачке праксе, оспособи га за самостални јавни наступ у професионалном окружењу, те припреми за наставак школовања на високошколским институцијама за музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изведе композиције и техничке вежбе у тоналитетима ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол, це-дур, еф-дур, бе-дур, а-мол, де-мол, ге-мол; – самостално напредује у развијању музичке фантазије и израза; – примењује јасну дикцију и различите историјске артикулације; – обликује мелодијски ток и музичку фразу по барокним принципима; – примењује метричку хијерархију јаких и слабих доба; – обликује тон кроз <i>Messa di voce</i> и вибрато; – слободно бира и контролише динамику у току свирања; – самостално разматра и примењује одговарајућу боју тона; – коригује интонацију у складу са хармонијом; – коригује грешке у току свирања; – познаје литературу класицизма и поседује представу о различитим музичким стилевима и историјским контекстима; – самостално чита факсимиле и течно чита с листа; – се укључи у извођење музике у професионалном окружењу; – настави даље школовање. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Рад на репертоару барока, рококоа и класицизма кроз историјско-утемељени приступ музичком делу.</p> <p>Усавршавање свирање у тоналитетима: ге-дур, де-дур, е-мол, ха-мол, це-дур, еф-дур, бе-дур, а-мол, де-мол, ге-мол; Издржане ноте, скале, разложени акорди.</p> <p>Развијање специфичних техничких способности који омогућавају слободу у изразу:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разноврсност артикулације – обликовање нота – агогика – фразирање – динамика – звук и тембр <p>Тумачење интонације на основи историјских темперамента, штима и хармоније.</p> <p>Развијање свести различитих музичких стилова.</p> <p>Усавршава читање из факсимила.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле као и историјски извори.</p>
Обавезни минимум програма <ul style="list-style-type: none"> – 7 композиција за соло извођење и уз басо континуо – 3 композиције за извођење у дуу 		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: различити стилови, карактеристике средњег и високог барока, познавање репертоара, самосталност у раду, музичка фантазија, изражајно свирање, извођачка техника, различите орнаментације орнаментације, фигуре и каденце, читање с листа, аналитичко и критичко мишљење, креативност у јавном наступу.

ЛИТЕРАТУРА*

Историјски извори

- А. Вандерхаген: „*Méthode nouvelle et raisonnée*”
- Ж. Хотетер „*Principe de la flûte traversière*”
- Ј. Г. Тромлиц „*Ausführlicher und gründlicher Unterricht die Flutetraversiere zuspieren*”
- Ј. Ј. Кванц „*Versuch einer Anleitung die Flute traversiere zu spielen*”
- М. Корет „*Méthode pour la flûte*”
- П. Прелер: „*The Modern Musick Master*”
- Ф. Девијен: „*Nouvelle Méthode théorique et pratique pour la flûte*”

Барок

- Ј. С. Бах: Соната у е-молу BWV 1034
- Ј. С. Бах: Соната у ге-молу BWV 1020
- М. Де ла Бар: Свита у ге-дуру *L'Inconnue*
- П. Локатели: Соната 6, оп. 2
- В. де Феш: 6 Сонате за две флауте оп. 9

Рококо

- Ј. Г. Тромлиц: Сола и рондоа за флауту соло или басом
- *30 Virtuoso Selections in the Gallant Style for Unaccompanied Fluteed.* В. В. Mather

Класицизам

- Ф. Девијен: Дуети оп. 82
- Ј. Хајден: *London Trios*
- В. А. Моцарт: *Андаманте* KV 315
- И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

**ЛАУТА И СРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ
(ТЕОРБА, АРХИ ЛАУТА, БАРОКНА ЛАУТА, БАРОКНА ГИТАРА...)**

Назив предмета	ЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развију знања и вештине које су неопходне за наставак уметничког школовања, продубе интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	<p>Правилно и релаксирано држање инструмента. Упознавање ученика са шпанском табулатуром. Свирање у малим саставима и најразличитијим комбинацијама. Упознавање са делима из епохе средњег века, ренесансе и барока кроз музичку интерпретацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – С. Лунгрен: Школа за ренесансну ауту – П. Посиди: Увод у студију ренесансне лауте – А. Роли: The compleatbeginner – л Рој: Фантазије и Игре – Луи д Нарвез: Los seyslibros del delphin de musica – Х. Дауланд: Збирка музике за лауту – П. Посиди: Италијанске игре за лауту – Баќфарк: Opera omnia – П. Атањан: Danze del rinascimento – Ј. А. Далза: Интабулатура за лауту – Р. Кеса: Антологија старе музике <p>И друге збирке и комади сличне тежине и садржаја</p>
Обавезни минимум програма: 8 комада за соло извођење; 6 комада у мањим саставима.		
Јавни наступи: Минимум два наступа у току школске године.		
Програм испита: 4 композиције за соло извођење, соната или свита.		

Кључне речи: естетика тона, динамика, агогика, артикулација, дикција, орнаментација.

Назив предмета	ЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развију знања и вештине које су неопходне за наставак уметничког школовања, продубе интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује историјску технику свирања; – тумачи и течно чита табулатуре; – самостално ради на развијању навике континуираног и самосвесног вежбања; – успоставља аналитички и критички однос према сопственом и туђем извођењу; – интерпретира дела у духу епохе и композитора; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	<p>Историјска техника свирања. Упознавање ученика са немачком табулатуром. Развијање способности свирања у малим саставима и најразличитијим комбинацијама. Упознавање са делима из епохе средњег века, ренесансе и барока кроз музичку интерпретацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – А. Роли: The compleat beginner – Л. Романи: Тридесет комада за лауту – А. л Рој: Фантазије и Игре – Л. д Нарвез: Los seyslibros del delphin de musica – Д. Ламсен: Антологија енглеске музике за лауту – Холборн: Музика за лауту и бандору – Х. Дауланд: Збирка композиција за лауту – П. Посиди: Италијанске игре за лауту – Бакфарк: Opera omnia – М. Ваисел: Табулатура 1573 – П. Атањан: Danze del rinascimento – Ј. А. Далза: Интабулатура за лауту – Р. Кеса: Антологија старе музике – Р. Хонсон: Комплетна школа за соло лауту <p>И друге збирке и комади сличне тежине и садржаја</p>
Обавезни минимум програма: осам комада за соло извођење; шест комада у мањим саставима.		
Јавни наступи: минимум два наступа у току школске године.		
Програм испита: четири композиције за соло извођење, соната или свита.		

Кључне речи: естетика тона, динамика, агогика, артикулација, дикција, орнаментација.

Назив предмета	ЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развију знања и вештине које су неопходне за наставак уметничког школовања, продубе интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – приликом интерпретације примењује историјску технику; – исправно тумачи различите врсте табулатура; – влада тонским колоритом; – усклади музичку дикцију са моториком; – примењује изражајна средства у свирању; – успоставља аналитички и критички однос према сопственом и туђем извођењу; – интерпретира дела у духу епохе и композитора; – комуницира у оквиру ансамбла кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	<p>Упознавање ученика са табулатуром из епохе барока.</p> <p>Развијање способности свирања у малим саставима и најразличитијим комбинацијама.</p> <p>Упознавање са делима из епохе средњег века, ренесансе и барока кроз музичку интерпретацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Т. Сатон: Школа за барокну лауту – Л. Романи: 30 комада за лауту – А. л Рој: Фантазије и Игре – Л. д Нарвез: Los seyslibros del delphin de musica – Холборн: Музика за лауту и бандору Х. Дауленд: Збирка музике за лауту – Бахфарк: Opera omnia – М. Вансел: Табулатура 1573 – Ј. А. Далза: Интабулатура за лауту – Р. Кеса: Антологија старе музике – Р. Хонсон: Комплетна школа за соло лауту – Х. А. Лоси: 19 комада за барокну лауту – Ж. Битнер: Комади за лауту – А. Беилс: 32 лака комада за барокну лауту <p>И другез бирке и комади сличне тежине и садржаја</p>
Обавезни минимум програма: осам комада за соло извођење; шест комада у мањим саставима.		
Јавни наступи: минимум два наступа у току школске године.		
Програм испита: четири композиције за соло извођење, соната или свита.		

Кључне речи: естетика тона, динамика, агогика, артикулација, дикција, орнаментација.

Назив предмета	ЛАУТА
Циљ	ЦИЉ учења предмета лаута или инструмената из породице лаута је да код ученика развију знања и вештине које су неопходне за наставак уметничког школовања, продубе интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – приликом интерпретације користи историјску технику; – исправно тумачи различите врсте табулатура; – влада тонским колоритом; – критички сагледа сопствено свирање, интерпретацију и техничку припремљеност. – интерпретира дела у духу епохе и композитора; – комуницира у оквиру ансамбла кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РАНЕ МУЗИКЕ	<p>Развијање способности свирања у малим саставима и најразличитијим комбинацијама.</p> <p>Упознавање са делима из епохе средњег века, ренесансе и барока кроз музичку интерпретацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Т. Сатон: Школа за барокну лауту – Л. Романи: 30 комада за лауту – А. л Рој: Фантазије и игре – Л. д Нарвез: Los seyslibros del delphin de musika – Д. Лумсден: Антологија енглеске музике за лауту – Холборн: Музика за лауту и бандору – Х. Дауланд: Збирка музике за лауту – Бакарк: Opera omnia – М. Ваисел: Табулатура 1573 – Ј. А. Далза: Интабулатура за лауту – Р. Кеса: Антологија старе музике – Р. Понсон: Комплетна школа за соло лауту – Ј. А. Лоси: 19 комада за барокну лауту – Ж. Битнер: Комади за лауту – Беилс: 32 лака комада за барокну лауту – Д. Келнер: Фантазија – Ј. Лауфенштајнер: Partie in b flat major – Л. Ваис: Интабулатура за лауту
Обавезни минимум програма: осам комада за соло извођење; шест комада у мањим саставима.		
Јавни наступи: минимум два наступа у току школске године.		
Матурски испит		

Кључне речи: естетика тона, динамика, агогика, артикулација, дикција, орнаментација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЛАУТА И СРОДНИ ИНСТРУМЕНТИ (ТЕОРБА, АРХИ ЛАУТА, БАРОКНА ЛАУТА, БАРОКНА ГИТАРА...)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразуме-

ва одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру наставног плана и програма за лауту у сва четири разреда, избор типа инструмента, а самим тим и одговарајући репертоар, препуштен је ученику, уз обавезну консултацију са професором За свирање на лаути или инструментима из породице лаута (персијска, средњовековна, ренесансна и барокна лаута, теорба, вихуела, ренесансна и барокна гитара...), примењује се специфична историјска техника и тумачење на јединствен начин записаних музичких мисли који је коришћен у далекој прошлости (различите врсте табулатура). У односу на конструкцију и величину лауте веома је важно код ученика постићи да оптимално релаксирано држи инструмент, чиме ће неспутано моћи да користи своје мануелне способности. Такође је битно следити поступност у увођењу слободу музичког израза, усмеравајући ученика у индивидуално осмишљавање и коришћење украса, стилску орнаментацију и импровизацију.

Педагог треба да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном одређењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разуме-

вање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	Оргуље (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереној на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјат инструмента и наброји основне типске регистрације; – идентификује карактеристике појединих регистара; – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха, у циљу припреме за одговарајућу стилску интерпретацију; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – препознаје орнаменте и технику њиховог извођења; – чита различите врсте историјских типова нотног записа уз помоћ наставника; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – идентификује присуство и начин обраде кантус фирмуса, као изражајне и обликотворне музичке компоненте; – примењује принципе басоконтинуа; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у циљу слушања музичких дела. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике основних националних стилова раног, средњег и високог барока.</p> <p>Карактеристике грађе и експресивних могућности инструмента.</p> <p>Основе стилске регистрације.</p> <p>Вежбе за историјске врсте артикулација и прстореда.</p> <p>Вежбе за орнаментацију и за басо континуо.</p> <p>Инегалитет и инфлескија.</p> <p>Галантни стил – карактеристике стилизованих игара.</p> <p>Кантус фирмус као градивни елемент музичког дела.</p> <p>Читање историјских врста нотације.</p> <p>Свирање у ансамблу.</p> <p>Литература:</p> <p>Педалне вежбе: Обраде композиција за соло инструменте</p> <ul style="list-style-type: none"> – М. А. Кавацони: Ричерчари – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали – В. Бирд, Х. Перл: изабрани комади – Ф. К. Араухо, П. А. Солер: Тиента – Ј. Ј. Фробергер, Д. Букстехуде, Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Ј. С. Бах: Коралне предигре, варијациони и полифони облици. – Ј. Н. Клерамбо, Ф. Кулрен, М. А. Шарпентје Г. Ф. Хендл: Свите (избор). <p>Друге композиције по избору професора</p>
Обавезни минимум програма		
педалне етиде, десет композиција различите фактуре, карактера и стила обавезан варијациони облик и дело написано у галантном стилу		
Јавни наступи		
Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита:		
1. Четири композиције различитог стила и националних школа		

Кључне речи: Рана музика, историјска информисаност, извођачка пракса, ренесансни и барокни стил, национални стилови, регистарски ансамбли.

Назив предмета	Оргуље (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Оргуље је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереној на праксу историјски информисане интерпретације
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – класификује типове инструмента и примењује основне типске регистрације у одговарајућем контексту; – идентификује карактеристике појединих регистара, у циљу припреме за могућност самосталног регистрања; – установи сличности и разлике између националних стилова; – изводи идиомагске фигуре; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења уз помоћ наставника; – чита самостално једноставније врсте историјских типова нотног записа; – скицира уз помоћ професора техничке вежбе за примену историјских престојера и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – изводи стилски релевантне варијационе облике; – самостално изводи једноставнији музички садржај по принципима басо континуа; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у циљу слушања музичких дела. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике националних стилова у бароку. Карактеристике грађе и експресивних могућности инструмента. Основе стилске регистрације, типични регистарски ансамбли. Вежбе за историјске врсте артикулација и престојере. Вежбе за орнаментацију и за басо континуо. Идиомагске фигуре. Варијациони облици. Инегалитет и инфлексција. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>Литература Педалне вежбе: Обраде композиција за соло инструменте. – Б. Овен: Регистрација барокне музике за оргуље – М. А. Кавацони: Ричеркари, мотети – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали. – Д. Скарлати: Сонате – Т. Талис, В. Бирд, Х. Персл: изабрани комади – Ф. К. Араухо, П. А. Солер: Тиента, Сонате – Ј. Ј. Фробергер, Г. Бем, Д. Букстехуде, Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Ј. С. Бах, Ј. Кребс – Коралне предигре, варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах – примери развоја галантног и осећајног стила. – Л. Н. Клерамбо, Ф. Купрен, М. А. Шарпентје, Л. Маршан, М. Корет – избор комада – Г. Ф. Хендл: Свите, варијациони облици. – Композиције друге половине XVIII века: (избор).</p> <p>Друге композиције по избору професора</p>
Обавезни минимум програма педалне етиде, десет композиција различите фактуре, карактера и стила обавезна форма свите		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 1. Четири композиције различитог стила и националних школа (обавезно полифони дело)		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисаност, извођачка пракса, ренсансни и барокни стил и национални стилови, регистарски ансамбли.

Назив предмета	Оргуље (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета оргуље је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереној на праксу историјски информисане интерпретације
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна типове инструмента на основу слушања звучних записа и идентификује типске регистрације; – осмисли регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – интерпретира дела у којима је присутан <i>стилус фантастикус</i>; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – чита врсте историјских типова нотног записа; – осмишљава техничке вежбе за примену историјских претореда и самостално их уноси у композиције; – конструише импровизовани музички садржај на принципима басо континуа – учествује на јавним; наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике националних стилова у бароку Карактеристике грађе и експресивних могућности инструмента Основе стилске регистрације, типични регистарски ансамбли Вежбе за историјске врсте артикулација и претореде Вежбе за орнаментацију и за басо континуо Идиомагске фигуре Хипотипозе, ламент Стилус фантастикус – одлике, значај Инегалитет и инфлескија Читање историјских врста нотације Свирање у ансамблу</p> <p>Литература: Педалне вежбе: Обраде композиција за соло инструменте – А. Кирхер: „Musurgia Universalis” – М. А. Кавацони: Ричеркари, мотети, канциони – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали, лакше токате – Д. Скарлати: Сонате – Т. Талис, В. Бирд, О. Гибонс Х. Перл: изабрани комади – Ф. К. Араухо, П. А. Солер: Тиента, Сонате – Ј. Ј. Фробергер, Г. Бем, Н. Брунс, Д. Букстехуде, – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Ј. С. Бах, Ј. Кребс: Коралне предигре, варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Л. Н. Клерамбо, Ф. Купрен, М. А. Шарпентје, Л. Маршан, – Г. Ф. Хендл: Свите, облици са имитацијом и варијацијама – Композиције друге половине XVIII века: (избор);</p> <p>Друге композиције по избору професора</p>
Обавезни минимум програма педалне етиде, дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила обавезно дело токата или фантазија		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 1. Четири композиције различитог стила и националних школа (обавезан стилус фантастикус)		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисаност, извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови, регистарски ансамбли.

Назив предмета	Оргуље (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета оргуље је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереној на праксу историјски информисане интерпретације
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изабере погодне типове инструмента на основу нотног записа и осмисли типске регистрације; – предвиди регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – прилагоди интерпретацију различитим инструментима; – демонстрира стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – чита и тумачи врсте историјских типова нотног записа; – компоњује једноставне техничке вежбе за примену историјских прсторедa и самостално их уноси у композиције; – идентификује елементе теорије афеката и изражајне фигуре; – ствара импровизовани музички садржај на принципима басо континуа; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Специфичности националних стилова у бароку Сличности и разлике међу типовима стилске регистрације, типични регистарски ансамбли Примена историјских врсте артикулација и прсторедa Орнаментација и басо континуо Теорија афеката Варијациони облици, са и без кантус фирмуса Стилус фантастикус – одлике, значај и примена Осећајни и галантни стил Тумачење историјских врста нотације Свирање у ансамблу, критички осврт на интерпретацију</p> <p>Литература: – Педалне вежбе: Обраде композиција за соло инструменте – М. Букофцер: Студије о стилу – М. А. Кавацони: Ричеркари, мотети, канциони – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали, токате – Д. Скарлати: Сонате – Т. Талис, В. Бирд, О. Гибонс Х. Персл: изабрани комади – Ф. К. Араухо, П. А. Солер: Тиента, Сонате – Ј. Ј. Фробергер, Г. Бем, Н. Брунс, Д. Букстехуде, Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Ј. С. Бах, Ј. Кребс, Ј. П. Свелинк: Коралне предигре, варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах и савременици (примери развоја галантног и осећајног стила) – Л. Н. Клерамбо, Ф. Купрен, М. А. Шарпентје, Л. Маршан, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет – избор комада – Г. Ф. Хендл: Свите, други полифони и варијациони облици. – Композиције друге половине XVIII века: (избор)</p> <p>Друге композиције по избору професора</p>
<p>Обавезни минимум програма педалне етиде, дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила обавезно дело форме концерта</p>		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Матурски испит</p>		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисаност, извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови, регистарски ансамбли.

Назив предмета	ЧЕМБАЛО (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјат инструмента и познаје специфичности основних историјских типова инструмента; – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – препознаје ознаке за орнаменте различитих композитора и технику њиховог извођења; – чита уз помоћ професора различите врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом правила о транспарентности артикулације; – разуме метричке особености барокних игара и поштује метричку хијерархију; – примењује принципе басо континуа у анализи дела, арпеђирању и допуну акорада ванакордским тоновима; – самостално додаје орнаменте у лакшим композицијама; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању музике ових епоха. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјат и основни историјски типови инструмента:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирцинал, – спинет; – клавикорд везани и невезани тип; – италијанско, фламанско, француско, немачко чембало. <p>Карактеристике конструкције и експресивних могућности инструмента.</p> <p>Карактеристике основних националних стилова раног, средњег и високог барока</p> <p>Основни регистри и њихова примена.</p> <p>Вежбе за историјске врсте артикулација.</p> <p>Вежбе за историјске прстореде.</p> <p>Вежбе за арпеђирање.</p> <p>Вежбе за орнаментацију.</p> <p>Инегалитет и инфлесција.</p> <p>Карактеристике стилизованих игара.</p> <p>Вежбе за басо континуо.</p> <p>Читање историјских врста нотације (стари кључеви, неметрички записи).</p> <p>Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске прстореде (аутори од 16 до 18 века) – Фицвољемова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Џ. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Х. Персл: изабрани комади – Ђ. Пики: Збирка игара – Ђ. Фрескобалди: Фиори музикали – М. Роси: Токате – Л. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Л. Купрена, Л. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Л. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Француске свите, Синфоние – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Осам композиција различите фактуре, карактера и стила: – Једна тежа или две лакше композиције вирциналиста, – Једна неметричка композиција, – Три до четири комада француских аутора, – Две сонате италијанских композитора, – Једна полифона композиција 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита: Четири композиције различитог стила и националних школа</p>		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил; национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	Чембало (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише историјат инструмента и познаје специфичности основних историјских типова инструмента; – препознаје и дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи идиоматске фигуре; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – уноси самостално ознаке у уртекст нотни запис и самостално анализира неметричке записе; – скицира уз помоћ професора техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – изводи стилски релевантне варијационе облике; – развија примену принципа басо континуа; <p>– учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла.</p>	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјат и основни историјски типови инструмента:</p> <ul style="list-style-type: none"> – вирцинал, – спинет; – клавикорд везани и невезани тип; – италијанско, фламанско, француско, немачко чембало. <p>Карактеристике националних стилова у бароку. Карактеристике експресивних могућности различитих типова инструмената. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске врсте артикулација и са историјске прстореде. Вежбе за арпежирање и обогаћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуо. Идиоматске фигуре. Варијациони облици. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлексција. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске прстореде (аутори од 16 до 18 века) – Фицвољемова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Ц. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Персл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Француске свите – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
<p>Обавезни минимум програма Десет композиција различите фактуре, карактера и стила Обавезна форма токате и свите карактерних игара Обавезна полифона композиција</p>		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита: Четири композиције различитог стила и националних школа</p>		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	Чембало (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – процени типове инструмента на основу слушања звучних записа; – осмисли регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – интерпретира дела у којима је присутан <i>стилус фантастикус</i>; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – чита врсте историјских типова нотног записа (неметрички запис, историјски кључеви); – осмишљава техничке вежбе за примену историјских престодеа и самостално их уноси у композиције; – самостално импровизује неметрички прелудијум на принципима басо континуа; – самостално у композиције уноси мале импровизационе пасаже при репризирању одсека композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике националних стилова у бароку. Експресивне могућности инструмента. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске артикулације и престодеа. Вежбе за арпежирање и обогаћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуа. Неметрички записи. Идиомагске фигуре. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлексција. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске престодеа (аутори од 16 до 18 века) – Фицвољмова збирка композиција за вирцинал (В. Берд, Џ. Бул, М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Перл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: – Ј. Купрена, Ј. Маршана, – Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате (избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате (избор) – Ј. С. Бах: Прелудијум и fuga – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Бах или Хендл: Концерт – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила – Обавезно дело токата или фантазија; обавезна свита карактерних комада – Обавезна полифона композиција 		
<p>Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита: Четири композиције различитог стила и националних школа</p>		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	Чембало (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Чембало је да код ученика развију знања и вештине кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања, са посебном пажњом усмереном на праксу историјски информисане интерпретације.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – процени типове инструмента на основу слушања звучних записа; – осмисли регистрацију на основу информација доступних о грађи историјских инструмената; – интерпретира дела у којима је присутан <i>стилус фантастикус</i>; – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – идентификује елементе теорије афеката и изражајне фигуре; – чита врсте историјских типова нотног записа (неметрички запис, историјски кључеви); – осмишљава техничке вежбе за примену историјских престодеа и самостално их уноси у композиције; – самостално импровизује неметрички прелудијум на принципима басо континуа; – самостално у композиције уноси мале импровизационе пасаже при репризирању одсека композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике националних стилова у бароку. Експресивне могућности инструмента. Основе стилске регистрације. Вежбе за историјске артикулације и престодеа. Вежбе за арпежирање и обогаћивање акорада. Вежбе за орнаментацију. Вежбе за басо континуо. Неметрички записи. Идиомагски концертни језик. Карактерне трансформације. Инегалитет и инфлексција. Читање историјских врста нотације. Свирање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Приручник за историјске престодеа (аутори од 16 до 18 века) – Фицвољемова збирка композиција за виринал (В. Берд, Ц. Бул. М. Пирсон, П. Филипс, О. Гибонс) – Ђ. Пики: Збирка игара – Х. Персл: изабрани комади – Ђ. Фрескобалди: Токате и Партите – М. Роси: Токате – Ј. Купрен: Неметрички прелиди – Ј. Ј. Фробергер: Токате, Свите – Француска школа, избор из свита за клавсен: Ј. Купрена, Ј. Маршана, Ж. А. Данглбера, Шамбоњера, Н. Лебега, Ј. Н. Клерамбоа, Ж. де ла Гер, Ф. Купрена, Ж. Ф. Рамоа... – Д. Чимароза: Сонате(избор) – Д. Скарлати: Сонате (избор) – П. А. Солер: Сонате(избор) – Ј. С. Бах: Прелудијум и fuga – Г. Ф. Хендл: Свите (избор) – Бах или Хендл: Концерт – Ј. Пахелбел, Г. Муфат, Фишер, Ј. Кребс: варијациони и полифони облици – Ј. К. Бах, К. Ф. Е. Бах (примери развоја галантног и осећајног стила) – Композиције друге половине XVIII века: (избор); К. Б. Балбастр, К. Дакен; Н. Де Грињи; М. Корет <p>По избору професора, евентуално изводи и дела савремених композитора за чембало, уколико одговарају историјском типу инструмента</p>
<p>Обавезни минимум програма</p> <ul style="list-style-type: none"> – Дванаест композиција различите фактуре, карактера и стила – Обавезна дело форме концерта 		
<p>Јавни наступи</p> <p>Обавезна четири јавна наступа током школске године</p>		
<p>Матурски испит</p>		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови барокне епохе.

Назив предмета	РАНО (РЕНЕСАНСНО) ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Рано певање је да код ученика развије интересовање и љубав према раном певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – самостално проналази најбољи начин добијања тона, брине о свом гласу, заузима правилан певачки став; – правилно интонира и јасно изговара слокове; – изводи правилно техничке вежбе дисања и упевавања; – успостави правилну покретљивост гласа уз помоћ наставника; – чита нотни текст у старим кључевима уз помоћ наставника; – постигне изражајности оствари изворну аутентичност текста по извођењу песама средњег века; – истражује начине добијања чистог тона уз помоћ наставника или самостално; – примени елементе стила у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – пева кратке ренесансне композиције напамет, соло и уз пратњу басо континуа; – комуницира са ансамблом кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. – музички бонтон 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Усложњавање и надоградња карактеристика вокалног апарата, начина добијања тона и поставке гласа.</p> <p>Правилно одржавање вокалног апарата.</p> <p>Правилно држање тела, дисање и загревање гласа (упевавање)-усложњавање и надоградња.</p> <p>Основна техника ренесансног певања.</p> <p>Читање нотног текста у старим кључевима из манускрипта.</p> <p>Правилан изговор текста (нарочито песама трубадура и трувера).</p> <p>Елементи стила: вибрато, агогика, динамика, украси, орнаментика и темпо</p> <p>Прилагођавање класичне технике певања старој литератури.</p> <p>Певање у ансамблу – слушање, интонација и дикција.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>– Композиције за певање из периода средњег века, ренесансе и раног барока из збирки за соло певање (В. Хансен „Ја Флора 1,2,3“; Б. Цвејић „За младе певаче“).</p> <p>– Композиције средњег века: Краљ Ричард Лављег Срца, Краљ Алфонсо, Хел Сабио Мудри, Валтер фон дер Фогелвајде.</p> <p>– Композиције италијанске ренесансе: Б. Тромбончини, О. Веки, Андрија Мотовуњанин и др.</p> <p>– Композиције енглеске ренесансе и елизабетанске епохе: Краљ Хенри VIII, В. Бирд, Т. Морли, Т. Хјум, О. Гибонс и др.</p> <p>– Композиције француске ренесансе: Ж. Б. Безар, К. Сермизи, К. Ле Жен.</p> <p>– Композиције фламанских аутора: Гијом Дифај, Жоскен Де пре и др.</p> <p>– Композиције старих мајстора: К. Монтеверди, Ђ. Качини, Ф. Дуранте, А. Страдела и др</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 3 средњовековне песме, – 3 ренесансне песме, – 1 композиција старих мајстора 		
<p>Јавни наступи: обавезан један јавни наступ у току школске године</p>		
<p>Програм испита: две композиције различитих стилова</p>		

Кључне речи: садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, ренесансно певање.

Назив предмета

РАНО (РЕНЕСАНСНО) ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Рано певање је да код ученика развије интересовање и љубав према раном певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Разред

Други

Годишњи фонд часова

105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише карактеристике музике у средњем веку и ренесанси; – правилно држи тело и на правиан начин примењује вежбе дисања; – пева равније тонове, без вибрата; – опише положај гласница при певању и функцију дијафрагме, резонатора; – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара слогове и тумачи текст композиције при певању; – примењује различита музичка изражајна средства у фразирању у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – пева кратке композиције напамет уз пратњу басо континуа; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе публици сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију; – пева са ансамблом; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Особености и разлике музике средњег века и ренесансе. Став тела при певању и вежбе дисања. Карактеристике и одржавање вокалног апарата. Певање равније држаних тонова. Овладавање ренесансним стилем певања. Емитовање тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције. Елементи стила: употреба вибрата, агогика, динамика, орнаментика и темпо Техничке вежбе кроз легато. Техничке вежбе за украсе. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Правиан изговор текста. Тумачење динамике и темпа. Припрема за јавни наступ. Певање у ансамблу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Композиције за певање из периода средњег века, ренесансе и раног барока из збирки за соло певање. (В. Хансен „Ла Флора 1,2,3“; Б. Цвејић „За младе певаче“) – Композиције средњег века Краљ Ричард Лављег Срца, Краљ Алфонсо, Хел Сабио Мудри, Валтер фон дер Фогелвајде. – Композиције италијанске ренесансе: Б. Тромбончини, О. Веки, Андрија Мотовуњанин и др. – Композиције енглеске ренесансе и елизабетанске епохе: Краљ Хенри VIII, В. Бирд, Т. Морли, Т. Хјум, О. Гибонс и др. – Композиције француске ренесансе: Ж. Б. Безар, К. Сермизи, К. Ле Жен. – Композиције фламанских аутора: Гијом Дифај, Жоскен Де пре и др. – Композиције старих мајстора К. Монтеверди, Ђ. Качини, Ф. Дуранте, А. Страдела и др – Барокне арије аутора раног и средњег барока
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 средњовековне песме, – 4 ренесансне песме, – 3 композиција старих мајстора, – 1 барокна арија 		
<p>Јавни наступи: обавезан један јавни наступ у току школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 средњовековна или 1 ренесансна песма, – 1 ренесансна песма различитог карактера и језика од прве, – 1 арија старих мајстора или 1 барокна арија 		

Кључне речи: тон, изговор, интонација, стилем.

Назив предмета	РАНО (РЕНЕСАНСНО) ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Рано певање је да код ученика развије интересовање и љубав према раном певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – пева без вибрата; – правино артикулише тон; – разликује врсту и начин певања украса у зависности од периода и подручја настанка композиције; – изводи правилно техничке вежбе за украсе уз помоћ наставника; – разликује и препознаје врсте украса, трилера кроз различите школе и области настанка – користи различита музичка изражајна средства при фразирању; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера – пева кратке композиције напамет, соло и уз пратњу инструмента; – комуницира са другим извођачима кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – изрази мишљење о сопственом и туђем наступу; – поштује договорена правила понашања при извођењу и – слушању музике; – користи предности дигитализације за слушање и извођење музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Контрола правилног става при певању и дисања. Певање без вибрата. Интонирање и емисија тона кроз техничке вежбе и композиције. Вежбе за орнаментацију. Монтевердијев трилер. Монтевердијев трилер. Карактеристике и разлике украса кроз различите школе – италијанска, француска, енглеска... Динамичко нијансирање. Припрема за јавни наступ Певање у ансамблу</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Композиције италијанске, француске, енглеске, фламанске ренесансе. – Композиције старих мајстора: – К. Монтеверди, Ђ. Качини, Ф. Дуранте, А. Страдела и др. – Арије ораторијумског типа Ј. С. Баха, Г. Ф. Хендла, А. Вивалдија и др. – Композиције бароког периода из збирки за соло певање – (В. Хансен „Ла Флора 1,2,3“; Б. Цвејић „За младе певаче“)
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 4 ренесансне песме, – 4 композиције старих мајстора, – 1 арија ораторијумског типа, – 1 арија из периода средњег барока 		
<p>Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године</p>		
<p>Програм испита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 1 ренесансна песма, – 1 арија старих мајстора, – 1 барокна арија по слободном избору 		

Кључне речи: певање, интонирање, Монтевердијев трилер, ансамбл, музички бонтон.

Назив предмета	РАНО (РЕНЕСАНСНО) ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Рано певање је да код ученика развије интересовање и љубав према раном певању и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – лако формира тон и контролише интонацију при певању; – јасно изговара и тумачи текст композиције при певању; – правилно изводи речитативе, као и сложеније барокне арије и ораторијуме – примењује стилске разлике самостално у тумачењу композиције; – самостално изводи композиције напамет уз пратњу басо континуа; – комуницира са члановима ансамбла кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољава самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Овладавање барокним стилем певања. Рад на сложенијим барокним аријама. Рад на речитативу. Развој певачких вештина и осамостаљивање при вежбању. Вежбе за орнаментацију. Тумачење стилских разлика у литератури. Карактеристике ораторијумских арија. Текст – разумевање текста, тумачење музичким средствима и јасан и правилан изговор. – извођење композиција различитог карактера и рад на сценском наступу. – певање у ансамблу – слушање, интонација и дикција.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Композиције ренесансног периода различитих школа. – Композиције старих мајстора: – К. Монтеверди, Ђ. Качини, Ф. Дуранте, А. Страдела и др – Арије Ј. С. Баха, Г. Ф. Хендла, А. Вивалдија и других, ораторијумског типа, као и арије световног типа из њихових кантата и опера. – Арије раног класицизма: В. А. Моцарта, К. В. Глука, Ј. Хайдна и др.
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 2 ренесансне песме, – 4 композиције старих мајстора, – 2 арије ораторијумског типа, – 3 арија средњег барока, – 2 арије из периода касног барока, – 1 арија раног класицизма 		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: текст, орнаментација, речитатив, ораторијум, касни барок, јавни наступ.

Назив предмета	РЕНЕСАНСНА ХАРФА (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ренесансна харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, кроз музички интерпретацију дела и примену праксе орнаментирања у музици 16. 17. и 18. веку различитим комбинацијама које дозвољава инструментариј средњег века, ренесансе и барока
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – препозна историјат инструмента – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – препознаје технику њиховог извођења; – чита уз помоћ професора различите врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Дурске скале до четири повисилице и снизилице кроз две октаве и паралелно. Трозвук у основном положају и обртајима</p> <p>Рад на техничким вежбама и прним вежбама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Студије за малу харфу Б. Лангикел: Школа за малу харфу D. Megevand: Школа за малу харфу D. J. Molnar: Практичне методе за ирску харфу K. Robertson: Аранжмани за харфу D. Friou-Аранжмани за хару 16. века Д. Мегеванд-Школа за ирску харфу J. Молнар-практичне методе за ирску харфу Силвија вудс-Аранжмани за малу харфу</p>
Обавезни минимум програма етиде, десет композиција за извођење различитог карактера и стила		
Јавни наступи: Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: 3 композиције различитих стилова		

Кључне речи: рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови.

Назив предмета	РЕНЕСАНСНА ХАРФА (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ренесансна харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, кроз музички интерпретацију дела и примену праксе орнаментирања у музици 16. 17. и 18. века у различитим комбинацијама које дозвољава инструментариј средњег века, ренесансе и барока
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – препозна историјат инструмента – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – чита уз помоћ професора различите врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Дурске скале до четири повисилице и снизилице и кроз две октаве и паралелно.</p> <p>Трозвук у основном положају и обртајима</p> <p>Рад на техничким вежбама и прним вежбама.</p> <p>Студије за малу харфу</p> <ul style="list-style-type: none"> – R. N. Boksa: 50 progresivnih etida – F. Alberti: Етиде и техничке вежбе – M. Rolin: Методе за келтску харфу – J. Molnar: Практичне методе за харфу вол. 2 – Композиције за звијезе – Vetere: 12 малих канона – P. Pop: Свита – D. Ovens:: 20 велшких песама за соло – P-Jaeger: Барокни комади
Обавезни минимум програма: – етиде, десет композиција за извођење касне ренесансе и раног барока		
Јавни наступи: 4 јавна наступа у току школске године		
Програм испита: – Четири композиције различитог стила		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови.

Назив предмета	РЕНЕСАНСНА ХАРФА (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ренесансна харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, кроз музички интерпретацију дела и примену праксе орнаментирања у музици 16. 17. и 18. века у различитим комбинацијама које дозвољава инструментариј средњег века, ренесансе и барока
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише карактеристике основних националних стилова и епоха; – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту; – препознаје технику њиховог извођења; – читауз помоћ професора различите врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи флажолете и глисандо; – препозна музика барока кроз слушање и примени елементе стила у извођењу; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у слушању и истраживању ране музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале у бржем темпу, посебну пажњу посветити арпеђу, прским вежбама, глисанду и флажолетима</p> <p>Студије за харфу</p> <ul style="list-style-type: none"> – Grifits: Школа за малу харфу – V. Heler: Школа за малу харфу – J. Molnar: методе за малу харфу <p>Композиције за извођење:</p> <ul style="list-style-type: none"> – T. Karolan-: комади за малу харфу – С. О. Прат: барокне композиције за малу харфу – Т. Морли: Комади за харфу – Бартон: француске барокне свите – А. Скарлати-соната – Пахабел: Канон Д
Обавезни минимум програма: Скале и техничке вежбе – 10 композиција		
Јавни наступи: Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Програм испита: Четири композиције барокног стила		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови, регистарски ансамбли.

Назив предмета	РЕНЕСАНСНА ХАРФА (рана музика)
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ренесансна харфа је да ученик кроз индивидуално и колективно музичко искуство усаврши вештине извођења дела различитих музичких стилова, кроз музички интерпретацију дела и примену праксе орнаментирања у музици 16. 17. и 18. века у различитим комбинацијама које дозвољава инструментариј средњег века, ренесансе и барока
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи различите типове артикулације и примењује их у одговарајућем интерпретативном контексту – идентификује стилску примену орнамената и технику њиховог извођења; – чита самостално једноставније врсте историјских типова нотног записа; – изводи правилно техничке вежбе за примену историјских прстореда и самостално их уноси у композиције; – изводи флажолете и глисандо; – препозна музика барока кроз слушање и примени елементе стила у извођењу; – учествује на јавним наступима, самостално и као члан ансамбла; – користи предности дигитализације у слушању и истраживању ране музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Скале, арпеђа и техничке вежбе</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>Студије за малу харфу</p> <ul style="list-style-type: none"> – Бокса: Избор етида – Ј. С. Бах: Комади за малу харфу и прелудијум – Ф. Ђованети: Француске шансоне – Г. Ф. Хендл: концерт – Т. Каролан: Концерт за келтску харфу – Друге композиције по избору професора
Обавезни минимум програма: 8 композиција различитог карактера и стила дело форме концерта		
Јавни наступи: Обавезна четири јавна наступа током школске године		
Матурски испит:		

Кључне речи: Рана музика, историјски информисана извођачка пракса, ренесансни и барокни стил и национални стилови, регистарски ансамбли.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ОДСЕК ЗА РАНУ МУЗИКУ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. У том смислу, у настави ране музике неопходно је константно и на различите начине примењивати синтезу знања стеченог на настави других предмета.

Настава ране музике усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се у почетку даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства касније постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

С обзиром на дужину трајања часа (недељно три часа од 45 минута) рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни садржаји одсека за рану музику обухватају литературу из различитих стилских формација од средњег века до раног романтизма, с посебним акцентом на музику 17. и 18. века и обезбеђују могућност систематичног и поступног савладавања инструментално-извођачких и креативних захтева, у складу са принципом јединства развоја музичких и техничких компоненти код ученика. Наведене композиције различитих стилова представљају подручје ширих и разноврсних музичко-техничких и уметничких садржаја који тешко подлежу формалистичком сврставању у одређени разред. Истовремено, треба имати у виду да је избор ученичког репертоара од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. У том смислу, избор дела из литературе треба схватити само као пример и подсегмент који ни у ком случају не може бити потпун.

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о поступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу

наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Настава ране музике поставља бројне важне и одговорне задатке пред наставнике. Потребно је обезбедити прилагођавање ученика новим инструментима, начинима размишљања и методама рада, те другачијем окружењу у односу на основну музичку школу и класичне – модерне инструменте. Области историјски информисане извођачке праксе, извођачко-инструменталне технике, различитих националних и хронолошких стилова, музичке реторике, теорије афеката, орнаментације и фигурације, итд. уче се кроз принципе обједињеног рада на музици и техници, те кроз свирање богатог репертоара 17. и 18. века. У настави историјских инструмената посебно је битна сарадња са корепетитором (професором чембала, оргуља или лауте) те развој тумачења солистичке деонице на основу правила хармоније и басо континуа, као и интеракције при заједничком музицирању. Присутан је индивидуалан приступ ђаку на различитим пољима, укључујући индивидуализовани курикулум, али и васпитно образовне поступке које утичу на развоју личности младе особе, имајући на уму да је наставник главног предмета такође и наставник уметничког живота ученика.

У настави и учењу историјског инструмента или раног певања веома је важно да се не учи само занатски и технички део извођаштва, као ни да се потенцира одређени популарни репертоар, него да се настава и учење поставе у широком контексту историјски информисане извођачке праксе и савременог окружења. Наставник главног предмета би требало да ученика учини свесним да је идеја историјски информисаног извођења фокусирана не само на свирање и извођење музике, већ тежи ка образовању будућег уметника, извођача и истраживача са широким интелектуалним хоризонтима, чинећи ученика отвореним за интеграцију и синергију различитих области уметности и науке.

Групни и тимски рад је веома важан у области ране музике те заједничко музицирање представља важан аспект у настави и формирању будућег уметника. Препоручује се да током индивидуалних часова у раду са учеником, и поред рада на његовом соло програму и мањих састава истих и сродних инструмената (дуа и ансамбли), наставник главног предмета помогне ђаку у савладавању деоница намењених заједничком музицирању. Захваљујући томе, ученик ће бити у могућности да пронађе своје место у ансамблу са још већом слободом, у којем неће само „свирати своје” већ и свесно предложити и кроз интеракцију створити уметнички облик одређеног музичког дела.

Виолина и виола су сродни инструменти у 17. и 18. веку, те се изучавају заједно. Док виолина има богат и стилски разноврстан репертоар, у том периоду нема довољно солистичких композиција за виолу да би се засебно изучавала у средњој школи. С друге стране, виола је већ крајем 17. века неизоставан инструмент у камерним ансамблима и оркестрима. Историјска пракса је била да виолинисти свирају и виолу, те у том смислу наставник бира репертоар на виоли у зависности од индивидуалне потребе и склоности ученика.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, на-

чине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

Када су у питању такмичења, препоручују се умереност и опрез. Не треба допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да наставник сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

У првој години школовања, наставник треба да провери карактеристику и квалитет претходног развоја и образовања ученика, односно присутност органског споја креативних и техничко-извођачких компоненти, и природности физичког односа са инструментом. Пре свега треба проверити ниво школованости музичког слуха (способност перцепције и аперцепције звука) који мора да води и организује извођачке покрете. После прве и друге године ученик треба да поседује висок ниво способности формирања јасних звучних и музичких представа како би у самосталном раду могао да развија и усавршава психомоторну релацију која иде од доживљаја звука према покрету, односно од представе према њеној реализацији. Оваква типологија психомоторне активности треба да буде присутна како у формирању техничко-извођачких навика тако и у савладавању уметничке литературе.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета

ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА И ПОЗНАВАЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Извођачка пракса и познавање литературе је да ученици стекну знања о развоју вокалне и инструменталне музике током средњег века, ренесансе и барока, као и да спознају елементе неопходне за стилски коректно тумачење и извођење композиција из поменутих епоха, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента и групним музицирањем.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

35 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише карактеристике средњовековног једногласног певања; – изведе једноставан пример из Грегоријанског корала; – препозна врсту модуса у примерима из литературе; – опише карактеристике средњовековног вишегласног певања; – опише разлике између духовне и световне музике; – опише карактеристике мисе и мотета; – опише развој и карактеристике инструмената у ренесанси; – наведе истакнуте композиторе и њихова најзначајнија дела; – препозна слушне примере; – објасни елементарне принципе басо континуо праксе; – варира једноставан пример из литературе примењујући принцип диминуције; – стилски интерпретира изабране примере из вокалне и инструменталне литературе. 	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА СРЕДЊИ ВЕК	Улога музике у средњем веку. Једногласје. Грегоријанско појање. Модуси. Рани облици вишегласја. Рани полифони облици. Стара нотација. Музика у Француској – школа „Нотр Дам” и Арс Антика. Трубадури и трувери. Музика у Шпанији. Музика на енглеском двору.
	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА РЕНЕСАНСА	Појам хуманизма и ренесансе. Духовна музика и утицај цркве. Основни облици: – Миса – Мотет Световна музика и европски дворови. Рађање функционалне хармоније и дур-мол система. Зачеци басо континуо праксе. Развој инструмената и инструменталне музике: – Лаута – Виоле, Виола да гамба – Консорт – Клавиратурни инструменти – Енглески вирциналисти. Варијација и орнаментација у 16. веку. Музика у Италији, Ђовани Пјерлуџи да Палестрина. Музика у Енглеској, Томас Талис. Музика у Француској – Филип де Витри и Арс Нова, Гијом д’ Машо. Музика у фламанским земљама – Гијом Дифај, полифонија Орланда ди Ласа. ЛИТЕРАТУРА: – Ц. Колдвел, <i>Средњовековна музика</i> ; – К. Парис, <i>Нотација средњовековне музике</i> ; – Ц. Јудкин, <i>Музика у Европи средњег века</i> ; – А. Силбигер, <i>Клавиратурна музика пре 1700.</i> ; – Ј. Кајт-Поул, <i>Извођачки водич за ренесансну музику</i> . Избор композиција и издања којим се практично може обрадити пређено градиво.

Кључне речи: вокална музика, једноглас, вишегласје, развој инструмената, инструментална музика, варијација, орнаментација.

Назив предмета	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА И ПОЗНАВАЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Извођачка пракса и познавање литературе је да ученици стекну знања о развоју вокалне и инструменталне музике током средњег века, ренесансе и барока, као и да спознају елементе неопходне за стилски коректно тумачење и извођење композиција из поменутих епоха, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента и групним музицирањем.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе инструменте који су били у употреби током 17. века; – опише карактеристике њихове грађе и начина добијања тона; – објасни појам идиоматске технике; – наведе имена композитора који су значајно утицали на развој одређеног инструмента; – препозна примере композиција значајних за развој инструменталне музике у 17. веку; – опише карактеристике француске дворске арије; – опише карактеристике ране италијанске опере; – препозна примере вокалних композиција са почетка 17. века; – објасни појам афекта у барокној музици; – објасни појам музичке реторике у музици 17. века; – правилно изведе избор музичко-реторичких мотива; – препозна и наведе разлике између историјских и модерних издања нотних записа; – критички приступи избору издања из кога ће тумачити и изводити музичко дело. 	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА / 17. век	<p>Трзачки инструменти – врсте и грађа. Развој идиоматске технике. – Кпсбергер, Пичини – Џон Дауленд – Енемонд и Денис Готје, Роберт де Вис Дувачки инструменти – врсте и грађа, Развој идиоматске технике: – Басано, Дала Каса, Бовичели – Ван Ајк – Хотетер Гудачки инструменти – врсте и грађа Развој идиоматске технике: – Марини – Шмелцер, Бибер – Корели, Ђеминијани. Клавијатурни инструменти – врсте и грађа. Развој идиоматске технике: – Фрескобалди, Фробергер, Букстехуде – полифонија и импровизација. – Француски клавсенисти – Шамбонијер, Луј Купрен, Данглбер. Француска дворска арија – Air de Cour. Фирентинска камерата и Ђулио Качини. Рана опера – Клаудио Монтеверди. Афекти и музичка реторика. Речитатив. Нотација – манускрипт, рана штампа, модерни транскрипти и редигована издања, уртекст издања.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: С. Картер, Џ. Кајт-Повел, <i>Извођачки водич за музику 17. века</i>; А. Силбигер, <i>Клавијатурна музика пре 1700.</i>; М. Сир, <i>Извођење барокне музике</i> Д. Р. Б. Кимбел, <i>Италијанска опера</i> У. Пешић, <i>Леополд Моцарт – наш савременик</i> Ф. Купрен, <i>Уметност свирања на клавесену</i>.</p> <p>Избор композиција и издања којим се практично може обратити пређено градиво.</p>

Кључне речи: трзачки инструменти, гудачки инструменти, дувачки инструменти, клавијатурни инструменти, рана опера, афекти, музичка реторика.

Назив предмета	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА И ПОЗНАВАЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Извођачка пракса и познавање литературе је да ученици стекну знања о развоју вокалне и инструменталне музике током средњег века, ренесансе и барока, као и да спознају елементе неопходне за стилски коректно тумачење и извођење композиција из поменутих епоха, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента и групним музицирањем.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени стилски одговарајућу артикулацију и динамику; – изводи карактеристичне ритмичке мотиве, метроритмичке обрасце и агогичке покрете; – примени стилски одговарајућу орнаментацију у оквиру задате мелодије; – импровизује кратке мелодије на задату хармонску подлогу; – препозна одговарајуће место и импровизује једноставну каденцу; – опише основне принципе штимовања; – дефинише појам температуре и опише принципе најчешћих барокних температуре; – опише контекст извођења духовне и световне музике у различитим земљама; – наведе стилске одлике националних школа; – препозна примере дела композитора различитих европских дворова; – наведе најчешће инструменталне саставе; – опише форме барокних опера 17. века; – наведе инструменте који припадају басо континуо групи и објасни основне принципе басо континуо пратње; – изведе једноставну континуо деоницу задате композиције на клавијатурном инструменту; – опише форму барокних балета; – наведе карактеристичне барокне плесове; – препозна елементе који сугеришу темпо и метар и на основу тога формира одговарајући покрет у извођењу примера из литературе; – препозна и наведе разлике између метричког и неметричког прелудијума; – стилски изведе кратак неметрички прелудијум. 	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА / 17. и 18. век	<p>Тумачење нотног записа:</p> <ul style="list-style-type: none"> – артикулација – динамика – записана и незаписана – ритам – трајање нота, пунктирани ритмови, инегал – импровизација, орнаментација, каденце. <p>Камертон, штимовање и температурације.</p> <p>Музика на европским дворovima:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Енглеска – Хенри Персел – Аустрија – Фробергер, Шмелцер, Бибер – Француска – Жан Батист Лили <p>Инструментални ансамбли – камерна музика и оркестри.</p> <p>Барокна опера у 17. веку – форма и извођачки ансамбли.</p> <p>Кастрати.</p> <p>Басо континуо.</p> <p>Балети и барокни плесови:</p> <ul style="list-style-type: none"> – темпо – метар <p>Метрички и неметрички прелудијуми.</p> <p>Свита – Фробергер, Купрен.</p> <p>Соната – Кастело, Корели.</p> <p>Кончерто гросо – Корели, Торели.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>М. Сир, <i>Извођење барокне музике</i>;</p> <p>Р. Донингтон, <i>Извођачки водич барокну музику</i>;</p> <p>К. Ф. Е. Бах, <i>Оглед о правом начину свирања на клавиру</i>;</p> <p>Ј. Ј. Кванц, <i>О свирању флауте</i>;</p> <p>У. Пешић, <i>Леополд Моцарт – наши савременик</i>;</p> <p>Р. Пејовић, <i>Барокни концерт</i>;</p> <p>М. Ф. Робинсон, <i>Опера пре Моцарта</i>.</p> <p>Избор композиција и издања којим се практично може обратити пређено градиво.</p>

Кључне речи: тумачење нотног записа, основни елементи музичког извођења, дворска музика, барокна опера, барокни плес.

Назив предмета	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА И ПОЗНАВАЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Извођачка пракса и познавање литературе је да ученици стекну знања о развоју вокалне и инструменталне музике током средњег века, ренесансе и барока, као и да спознају елементе неопходне за стилски коректно тумачење и извођење композиција из поменутих епоха, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента и групним музицирањем.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – наведе основне одлике композиционог стила Ј. С. Баха у контексту музичке интерпретације (артикулација, темпо, метар, третман полифоновог материјала, третман импровизационих одсека, итд.); – препозна примере композиција различитих музичких форми из опуса Ј. С. Баха; – наведе основне одлике композиционог стила Г. Ф. Хендла у контексту музичке интерпретације; – наведе основне одлике композиционог стила Г. Ф. Телемана у контексту музичке интерпретације; – наведе основне одлике композиционог стила А. Вивалдија у контексту музичке интерпретације – препозна примере композиција из опуса Хендла, Телемана и Вивалдија; – дефинише промене у стилу и музичкој естетици настале средином 18. века; – наведе основне одлике композиционог стила А. Солера и Д. Скарлатија у контексту музичке интерпретације; – наведе основне одлике композиционог стила К. Ф. Е. Баха у контексту музичке интерпретације; – препозна избор композиција из опуса Солера, Скарлатија и К. Ф. Е. Баха; – опише карактеристике фантазије у 18. веку; – стилски интерпретира изабрану фантазију; – учествује у дискусији на тему вокалног и инструменталног виртуозитета у оквиру барокне епохе; – учествује у дискусији на тему аутентичности; – наведе значајне историјске изворе који се баве тематиком извођачке праксе; – начине адекватан избор репертоара у односу на задату епоху, стил, форму и извођачки ниво. 	ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА / Позни барок и транзициони стилови	<p>Ј. С. Бах, стил и опус: – миса, пасија, кантата – токате, сонате, свите Г. Ф. Хендл, стил и опус: – ораторијум – опера – концерти Г. Ф. Телеман, стил и опус: – кантате, сонате – свите – концерти А. Вивалди – Стил и опус – инструментални концерт – опера Пут ка класицизму – старе форме, нови израз. А. Солер и Д. Скарлати, стил и опус. К. Ф. Е. Бах, стил и опус. Фантазија. Појам виртуозитета у бароку. Појам аутентичности савременог извођења ране музике. Тумачење историјских извора. Солистички репертоар. ЛИТЕРАТУРА:</p> <p>М. Сир, <i>Извођење барокне музике</i>; Р. Донингтон, <i>Извођачки водич барокну музику</i>; К. Ф. Е. Бах, <i>Оглед о правом начину свирања на клавиру</i>; Ј. Ј. Кванц, <i>О свирању флауте</i>; Р. де Канд, <i>Вивалди</i>; К. Волф, <i>Ј. С. Бах. Учени музичар</i>.</p> <p>Избор композиција и издања којим се практично може обратити пређено градиво.</p>

Кључне речи: стилска интерпретација, извођачка пракса, историјски извори, виртуозитет, аутентичност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ИЗВОЂАЧКА ПРАКСА И ПОЗНАВАЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Познавање карактеристика извођачке праксе одређених музичких епоха неизоставан је аспект историјски информисаног извођења музике, али и савременог музичког образовања. Упознавањем ученика са елементима стилски коректног музичког извођења и начинима њиховог међусобног прожимања поставља се основ образовања будућег уметника, извођача и истраживача широких интелектуалних хоризоната.

Настава предмета Извођачка пракса и познавање литературе усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Кроз прожимање теоретског и практичног приступа извођачком стилу карактеристичном за музичке епохе средњег века, ренесансе и барока, ученици развијају лични однос према музици и стичу самопоуздање у њеном тумачењу и извођењу. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности

ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Извођачка пракса и познавање литературе кроз четири разреда средње школе прати развој вокалне и инструменталне музике од најранијих познатих примера из литературе до монументалних дела позног барока и транзиционих стилова. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву и надовезивањима исхода из претходних разреда. Иако се материја постепено усложњава, принципи изучавања остају константни, а то је приступ свакој епохи кроз разумевање контекста музичког извођења, упознавање и тумачење музичке литературе, активно слушање музике и практичну примену обрађених елемената који чине историјски информисано извођење музичког дела.

Теоријски аспект предмета Извођачка пракса и познавање литературе усмерен је на усвајање знања која омогућавају разумевање контекста музике и извођења музичког дела у односу на епоху из које потичу. Историјски подаци о развоју вокалне музике, настанку и развоју инструмената и њихове технике, постепено усложњавају музичке структуре и израза, развоју и третману хармоније и мелодије, групном и солистичком музицирању, као и познавање музичке литературе и могућност тумачења различитих историјских записа, представљају основ за формирање компетентног извођења музичког дела.

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и

извођачке саставе. Слушањем музичких примера средњовековне, ренесансне и барокне музике, ученик развија свест о различитостима стилова и упознаје репертоар близак одабраном смеру образовања. Активно слушање музике употпуњено је подстицањем критичког мишљења, разговора и дискусије, што позитивно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Слушањем музике се подстиче развој музичког укуса и потребе за музиком, док се преношењем мисли, осећања и ставова негују и формирају креативне особине и музичке способности. На тај начин се, између осталог, негује и квалитетна музичка публика.

Како је основни фокус овог предмета упознавање и продубљивање вештина потребних за успешну интерпретацију музике из епоха средњег века, ренесансе и барока, његов битан елемент јесте и практична примена стечених знања, односно повезивање теоретских знања са њиховом звучном реализацијом ради лакшег усвајања и успешности даље примене. У том смислу, потребно је да ученици на наставу овог предмета повремено долазе са инструментима, како би могли да учествују у практичним активностима.

Назив предмета	ЗАЈЕДНИЧКО МУЗИЦИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Заједничко музичирање је да код ученика развију знања и вештине заједничког музичирања на основу принципа историјски информисане извођачке праксе кроз свирање/певање у различитим ансамблима као и оспособљавање за јавне наступе и наставак професионалног школовања.
Разред	Први/други/трећи/четврти
Годишњи фонд часова	70 /70/105/99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – усагласи индивидуално свирање/певање са групним свирањем; – усклади интонацију, ритам, артикулацију и динамику са осталим члановима састава; – дефинише своју улогу у ансамблу и перципира улогу осталих чланова ансамбла; – примени различита изражајна средства у зависности од стила и карактера музичког дела; – комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – покаже спремност за тимски рад; – поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла. – учествује у организацији рада ансамбла.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развијање способности свирања/певања у бароком ансамблу – од два или више чланова – са различитим инструментима/гласовима. Музички ансамбл Интеракција у заједничком музичирању. Развијање заједничке интерпретације. Специфичности свирања или певања у стилевима музике 17. и 18. века. Усаглашавање свирања/певања са различитим групама инструмената. Слушање, интонација, агогика, артикулација, темпо, карактер, стилске и жанровске карактеристике, динамика, баланс, обликовање тона у ансамблу. Интонативно и динамичко усклађивање по правилима хармоније (на основу баса) у односу на различите температуре. Постизање заједничке артикулације између различитих група инструмената. Припремање ученика за јавне наступе. ЛИТЕРАТУРА* налази се испод табеле разврстана по разредима.
Обавезни минимум програма: четири композиције различитих периода и стилова		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре: Једна композиција		

Кључне речи: извођачка пракса, интерпретације, слушање, интеракција, звучни склад, организација, руковођење ансамблом, јавни наступи.

ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ*:

- А. Вивалди: 12 Соната Оп. 1 и Оп. 5
- А. Корели: Трио сонате Оп. 1, 2 и 3
- А. Скарлати: *Sonata a quattro*
- Б. Марини: Збирка *Per Ogni Sorte D'Stromento* – Sonate da Chiesa e da Camera, Оп. 22
- Г. Ф. Телеман: 6 *Трио соната* (1718 или раније): TWV 42: B1, TWV 42: a1, TWV 42: G1, TWV 42: D1, TWV 42: g1, TWV 42: F1; Комади из збирки *Scherzi Melodichi* и *Tafelmusik*; Флаутски квартети
- Г. Ф. Хендл: Трио сонате
- Д. Букстехуде: VII Соната за виолину, виола да гамбу и чембало; Сонате а две: Трио сонате Оп. 2
- Д. Гало: 12 трио соната Оп. 7
- Ђ. Б. Витали: 12 Трио соната оп. 1; Збирка *Artificii musicali* Оп. 13; Збирка *Varie partite del passemezo, ciaccona, capricci, e passagalii*, Оп 7а

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Извођачке праксе и познавања литературе фокус је на стицању сазнања о стилски коректном тумачењу композиција насталих у епохама средњег века, ренесансе и барока, развоју критичког мишљења и продубљивању вештине музичког извођења. Теоријски аспект овог предмета искључиво је у служби практичне примене, те се стечена знања и вештине рефлектују и на наставу главног предмета (глас/инструмент) и заједничког музичирања.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима један је од врло битних критеријума у оцењивању. Музичке активности осмишљене су тако да буде интересовање и инспирацију ученика, али и да обезбеђују пријатну атмосферу која потенцира осећање сигурности и подршке. Очекивања је потребно ускладити са нивоом развоја и личних способности ученика како би се отклонили разлози за несигурност, трему и страх од изношења сопственог мишљења.

Успешност наступа у оквиру часова, резултати писмених и слушних тестова употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

- Ђ. Б. Плати: Трио Соната у А дуру за виолину, виолончело и басо континуо
- Ђ. Легренци: Трио сонате Оп. 4; Соната *La Bevilacqua* за виолине и континуо; Сонате а 3, а 4
- Ђ. Торели: Concerto musicale, Оп. 6
- Е. Ф. Далабако: 12 трио соната Оп. 3
- Ж. Б. д' Бомоартје: 6 *Sonates dont l'aderniere est entrio, Op. 50, 1734*: Соната бр. 6, Трио за виолину, виолончело и басо континуо
- Ж. Морел: Трио сонате
- Ј. Г. Граун: Трија и квартети
- Ј. К. Бах: Трија и квартети
- Ј. К. Ф. Бах: Два, трија и квартети
- Ј. Пахелбел: Канон у Де дуру
- Ј. Розенмилер: Збирка *Sonate a 2, 3, 4 e 5 stromenti da arco & altri*
- Кароло: 10 Трио Соната
- М. Кацати: Трио соната *La Pellicana*
- М. Лок: *Broken consort*

- М. Маре: Комади за трио – свите I-VI
- Н. Матеис: Збирка *Ayres for the Violin*
- О. де Кароа: *Trois Fantaisies sur Une jeune Fillette*
- Т. Албиниони: 12 *Trattenimenti armonici per camera* Оп. 6
- Ф. Девиен: 6 трија за флауту, виолу и виолончело
- Х. Бах: *Sonata a cinque*
- Х. И. Ф. фон Бибер: Балети
- Х. Персел: 10 соната у 4 гласа
- Х. Шмелцер: Балети

И друга литература која је одговарајућег музичког и техничког нивоа.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗАЈЕДНИЧКО МУЗИЦИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Свирање и певање у ансамблу је од непроцењиве важности за свакога ко жели да се професионално бави извођачком уметношћу. Оно развија способност ученика да комуницира са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражава своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ заједничког музичирања обухвата развијање извођачке праксе заједничког свирања/певања кроз музичке контексте, жанрове и форме различитих периода и стилова 17. и 18. века.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја кроз разноврсна дела домаћих и иностраних аутора.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрана музичка дела које се обрађују по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабране композиције.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Заједничко музичирање обухвата ученике првог, другог, трећег и четвртог разреда средње школе. Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати музичким и техничким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста. Литературу за заједничко музичирање чини избор композиција различитих периода и стилова музике 17. и 18. века које су писане у оригиналу за одређени састав. Наставник има могућност да по слободном избору одабере и композиције које нису наведене у предлогу литературе водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима.

У оквиру школовања би било препоручљиво да ученик свира/пева у различитим ансамблима, од два, трија, квартета надаље, као и да сарађује са различитим групама инструмената.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима заједничког музичирања најбитније је развијање музичких способности у колективу. Критеријум у оцењивању је уложен труд, напредовање и постигнут резултат сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду.

Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	СРЕДЊЕВЕКОВНО И РЕНЕСАНСНО СВИРАЊЕ И ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Средњевековно и ренесансно свирање и певање је да код ученика развије знања и вештине историјски информисане праксе певања и свирања на сродним средњевековним и ренесансним инструментима, извођење репертоара тих епоха и стилова у оквиру ансамбала, те оспособљавање за јавне наступе и наставак професионалног школовања.
Разред	Први/други/трећи/четврти
Годишњи фонд часова	35/35/35/33 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – опише карактеристике музике у средњем веку и ренесанси; – опише историјат и карактеристике сродних инструмената и познаје основне типске регистрације и скордатуре; – изабере сродни инструмент у односу на врсту композиције и прилику у којој се музика изводи; – правилно стоји (или седи) и придржава инструмент; – релаксирано држи инструмент и правилно изводи извођачке покрете/дише; – користи тонски колорит и динамички потенцијал сродних инструмената; – изводи правилно техничке вежбе за прсторед, грифове и педалну апликатуру; – правилно изводи полифони текст применом транспарентности артикулације; – усклади музичку дикцију са моториком; – препознаје карактеристике старих музичких записа – користи факсимиле рукописа и старих штампи; – чита различите кључеве и неуме; – солмузује, пева и свира по Гвидовој руци; – познаје модусе; – транспонује; – правилно артикулише тон; – препознаје орнаменте и технику њиховог извођења; – варира постојећи музички текст; – изводи диминуције; – изводи сложеније артикулације; – импровизује на задати музички текст; – прилагоди прсторед у односу на штим; – разликује врсту и начин свирања украса; – изводи самостално или у ансамблу композиције из записа или напамет; – самостално и јавно свира кратке композиције оквиру дуа, консорта и већег ансамбла; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – комуницира кроз музику са осталим члановима ансамбла и приказује принципе заједничког музицирања; – поштује договорена правила понашања при извођењу музике у колективу; – сарађује са другим ученицима у организацији ансамбала; – критички сагледа сопствено свирање/певање у односу на техничку припремљеност и интерпретацију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјат и карактеристике сродних средњевековних и ренесансних инструмената.</p> <p>Карактеристике и начин извођења музике у средњем веку и ренесанси. Композиције световног и духовног карактера.</p> <p>Овладавање певањем и свирањем сродних средњевековних и ренесансних инструмената по избору:</p> <ul style="list-style-type: none"> – крумхорн – корнамуза – шалмај – гемсхорн – раушфајф – ракет – блок флаута – траверсо флаута – ребекa – виела – фидел (да брачо и да гамба) – виола да гамба – спинет – врицинал – оуд – вихуела – итд. <p>Поставке, извођачка техника -прилагођавање у односу на главне инструменте.</p> <p>Солмизација и Гвидова рука.</p> <p>Различити штимови, регистри, скордатуре.</p> <p>Техничке вежбе за извођачки апарат.</p> <p>Развијање специфичне поставке тона, са применом карактеристичног динамичког нијансирања које је стилско обележје музике средњег века и ренесансе;</p> <p>Основне артикулације.</p> <p>Украси, импровизација и варијација – врсте и начини.</p> <p>Свирање и певање у ансамблу – заједничко музицирање репертоара средњег века и ренесансе.</p> <p>Читање факсимила рукописа и старих штампи.</p> <p>Читање историјских кључева, неумских записа и познавање модуса. Транспоноване.</p> <p>Диминуције (мелодијске и ритмичке) музичког текста као манир и начин интерпретације у поменути епохама.</p> <p>Упознавање са репертоаром епохе средњег века и ренесансе кроз музичку интерпретацију дела и примену праксе орнаментирања нарочито у музици XV и XVI века;</p> <p>Свирање у малим саставима – од два до осам чланова – у најразличитијим комбинацијама које дозвољава инструментариј средњег века и ренесансе;</p> <p>Једногласне и вишегласне композиције из епохе средњег века и ренесансе у најразноврснијим комбинацијама дувачких, гудачких и жичаних инструмената и вокала.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* Находи се испод табеле. Избор композиција за различите саставе које одговарају музичким и техничким способностима свих укључених ученика.</p>
Обавезни минимум програма		
– 4 комада у различитим комбинацијама инструментарија средњег века и ренесансе.		
Јавни наступи		
Обавезна два јавна наступа током школске године		

Кључне речи: рана музика, историјска извођачка пракса, средњевековни и ренесансни стилови, сродни инструменти, модуси, неуме, неметрички музички запис; транспоноване, заједничко музицирање.

ПРЕДЛОЖЕНА ЛИТЕРАТУРА

Први разред

- Анонимус: Chansonetta Tedesca (ca. 1400, Italien) London, British Library Add. ms. 29987
- Анонимус, Енглеска XIII век: Оксфордска Естампида
- Анонимус, Енглеска XIII век: Три двогласне Дуктије – Кауде
- Анонимус, Француска XIII век: Рапсе Кеал

- В. Хаусман, (1600): Дванаест игара – за четири и пет мелодијских инструмената (H. Moeck Verlag, Celle)
- Е. Валентин: Збирка Sonus literatus – комади за два, три и четири мелодијска инструмента од XIII до XVI века
- Ј. К. Деманцијус (XVI – XVII век): „Игре из Нирнберга” (1601) – за четири и пет мелодијска инструмента
- К. Жервез, (XVI век): Десет игара (1550) – за четири мелодијска инструмента
- К. Мизет: Quand je voy iver retourner

- Л. Зенфл (XVI век): Четири песме – за глас и три мелодијска инструмента (аутор Збирке Н. Н. Menkemajer, Н. Моеск Verlag, Celle)
- М. Дара: Ce fu en mai
- П. Атењан, (XVI век): Игре из Париза, 1529. 1530. – за четири мелодијска инструмента (Едиција Schott 3758))
- Р. де Вакиерас: Estampie Ancienne d'après: Kalendamaya
- Ф. Ј. Гизберт: Збирка Liber Fridolini Sichery (око 1500. -те године) – комади за три, четири и пет мелодијских инструмената I и II свеска (B. Schott's Sohne Mainz)

Други разред:

- Cantigas de Santa Maria, XIII: Quem a omagnem, Como poden
- Carmina burana, XIII: Tempus est iocundum
- Libre Vermell de Montserrat, XIV
- А. де Кабезон (1557): Четири фантазије – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3612)
- Анонимус, Француска, XIII век: Седам једногласних дворских Естампида
- Ђ. Фрескобалди (1615): Ричеркари и Канцоне – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3614)
- Ј. В. де Хенестроза (1557): Канцоне – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 347/348)
- П. Атањан (1547): Паване, Гаљарде и Бранле – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3603)
- П. Атањан (1550): Паване, Гаљарде и Бранле – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3604)
- П. Фалез (1583): Игре из века свеска – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3601)
- Polorum Regina, Stella splendens in monte
- Ф. Бендузи (1553): „Operanovadembali” – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3602)

Трећи разред

- Анонимус, Италија, XIV век: Lamento di Tristano e La rotta; La Manfredina; Trotto; Saltarello I, II, III, IV – London, British Library Add. ms. 29987
- Ј. Х. Шајн (1586-1630): Свита – за пет мелодијских инструмената
- Ј. К. нон Папа (XVI век): Старе фламанске народне мелодије – за три мелодијска инструмента (Едиција Schott 5468)
- Ј. Цидра: Збирка „Дела фламанских аутора XV и XVI века” – за четири мелодијска инструмента (Едиција Musica Будимпешта 8368)
- М. Преторијус (1612): Француске игре из „Terpsichore” I и II свеска – за четири мелодијска инструмента (Едиција Моеск 3607, 3608)
- М. Преторијус (1612): Шест сеоских Бранли из „Terpsichore” – за пет мелодијских инструмената (аутор Збирке М. Sanvazen Heugel)
- С. Роси, (XVI век): Симфоније и Гаљарде – за четири мелодијска инструмента (Едиција Schott 4096)
- Т. Симпсон (1612): „Tafel-Konsort” – 12 комада за четири мелодијска инструмента (Heinrichshofen's Verlag)
- Ф. д Ана, XVI век: „Frotole, Stramboti i Lamentacije” I и II свеска – за четири мелодијска инструмента

Четврти разред

- Tre fontane; Belicha; Parlamento; In pro; Principio di virtu)
- Анонимус, Италија, XIV век: „Естампиде” (Ghaetta; Chominciamento di gioia; Isabella;
- Б. Томас: Збирка „Антологија музике за консорт крумхорна” I свеска – 21 комада за четири крумхорна, XVI век (Musica Rara., Лондон)
- Бертолини, Габријели, Гусађо: Три канцоне (1608) – за дупли четворогласни састав (Heinrichshofen's Verlag)
- Ј. Сковрон: Збирка „Средњовековни комади за виелу – ребеку” Les Editions Ouvrieres)

- Т. Сузато, (1551): Збирка „Rapberge” I и II свеска – за четири и пет мелодијска инструмента (Едиција Schott 2435, 2436.)
- Colin Muset: Quand je voy iver retourner
- Moniot d'Arras: Ce fu en mai
- Raimbaut de Vaquieras: Estampie Ancienne d'après: Kalendamaya
- Llibre Vermell de Montserrat, XIV: Polorum Regina, Stella splendens in monte

И друге збирке и комади одговарајуће тежине и садржаја.

Напомена: у свим разредима у свирању инструмената којима су поверене водеће деонице користити моделе за украшавање из збирке С. Ганаси (1535): La Fontegara

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СРЕДЊЕВЕКОВНО И РЕНЕСАНСНО СВИРАЊЕ И ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика би требало развити дух заједништва кроз групно свирање и певање, јавне наступе у и ван школе и организовано посећивање концерата на којима се изводи музика средњег века и ренесансе. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе (стоје) и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано – мишићног и слушног апарата треба да буде стандард коме се тежи.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, песму, дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава групна (ансамбли) и да усмерење часа и фокус у многоме зависи од припремљености ученика и тока самог часа. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа. У оквиру организације годишњих и месечних активности, неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученике треба упознати са историјом настанка инструмената, њиховим развојем у средњем веку и ренесанси, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокално-инструменталне музике. Веома је важно инсистирати на правилној поставци инструмента у односу на тело свирача и основе интерпретације музике средњег века и ренесансе преко дела насталих у поменутиим епохама.

Ученике треба пре свега упознати са историјатом раних инструмената, односно „породицама” инструмената, сличностима и разликама које постоје између њих, као и са њиховом улогом у развоју инструменталне и вокалноинструменталне музике.

Нарочиту пажњу треба обратити на овладавање специфичном извођачком техником и извођачким апаратом. У том смислу, у првом разреду ће сви ученици свирати и певати два са сродним

инструментима, где ће наставници моћи више пажње да посвете техничкој страни свирања. Настава у другом, трећем и четвртном разреду подразумева да се групе инструмената и гласова мешају, те формирају мали ансамбли.

Код ученика је потребно развијати способност за импровизацију и карактеристично варирање мелодије. Треба тежити ка оригиналности код сваког ученика у извођењу средњовековних и ренесансних комада.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмената најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета

БАСО КОНТИНУО

Циљ

ЦИЉ учења предмета Басо континуо је да код ученика развије знања о стилски коректној реализацији басо континуо деонице, као и вештине хармонизовања, фигурирања, орнаментације и импровизације, неопходних за извођење музичког репертоара 17. и 18. века, да га оспособи за свирање у инструменталним групама различитог састава, као и за изражајно праћење гласа или другог инструмента.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни околности настанка басо континуо праксе; – опише улогу басо континуо пратње током 17. века; – наведе основне одлике басо континуо пратње у односу на инструмент на коме се изводи; – наведе могућности улепшавања басо континуо деонице; – објасни основне карактеристике француског стила басо континуа; – објасни основне карактеристике немачког стила басо континуа; – препозна и изгради интервале; – препозна и изгради обрађене акорде; – изведе вежбе које третирају обрађене акорде, њихове везе и задржице; – визуелно и звучно препозна забрањена кретања; – дефинише појам каденце и изведе задате каденце напамет; – напамет изведе октавно правило у дуру од тонова C, F, G; – напамет изведе октавно правило у молу од тонова a, d, e; – испише реализацију басо континуа уз помоћ наставника и изведе је уз глас или други инструмент. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Почеци басо континуо праксе. Басо континуо у 17. веку. Инструменти басо континуо групе. Основне карактеристике басо континуо пратње у односу на инструмент:</p> <ul style="list-style-type: none"> – избор одговарајућег инструмента, – компас, – број гласова, – динамика, – укрштање деоница, – разлагање акорада, – задржавање заједничких тонова. <p>Интервали. Основни акорди:</p> <ul style="list-style-type: none"> – квинтакорд, – умањени квинтакорд, – акорди у оквиру сексте, – доминантни септакорд, – секундакорд. <p>Задржице:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кварта у терцу, – нона у октаву. <p>Забрањена кретања. Каденце. Октавно правило у дуру (C, F, G). Октавно правило у молу (a, d, e). Начини улепшавања реализације. Увод у Француски стил. Увод у Немачки стил.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ф. Т. Арнолд, <i>Уметност праћења на основу генерал баса</i>; – С. Ламберт, <i>Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте</i>; – Ш. Метакс – Мерш, <i>Пратња на теорби и чембалу – расправа Дениса Делера из 1690. године</i>; – Х. Б. Кристенсен, <i>Континуо пратња у 18. веку</i>. <p>Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извезавати обрађени садржаји.</p>

Кључне речи: басо континуо, инструменти басо континуо групе, интервали, акорди, хармонија.

Назив предмета	БАСО КОНТИНУО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Басо континуо је да код ученика развије знања о стилски коректној реализацији басо континуо деонице, као и вештине хармонизовања, фигурирања, орнаментације и импровизације, неопходних за извођење музичког репертоара 17. и 18. века, да га оспособи за свирање у инструменталним групама различитог састава, као и за изражајно праћење гласа или другог инструмента.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна различите видове бележења шифри; – препозна основне акорде и самостално шифрира реализовану басо континуо деоницу; – изгради и изведе обрађене акорде и њихове везе у одређеним вежбама; – изведе задржице и пролазнице у одређеним вежбама; – изведе различите видове арпеђирања акорада; – препозна у литератури сегменте који захтевају понављање акорада; – препозна и самостално реализује задате секвенце; – изведе напамет октавно правило у дуру и молу од свих основних тонова; – изведе линију баса примењујући знања о метрици, артикулацији, одговарајућем стилу и карактеру; – самостално хармонизује линију баса тумачећи шифре; – реализује басо континуо деоницу према правилима француског стила уз помоћ наставника; – реализује басо континуо деоницу према правилима немачког стила уз помоћ наставника; – реализује басо континуо деоницу у енглеском стилу уз помоћ наставника; – реализује деоницу басо континуа из шифрованог баса уз глас или други инструмент. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Начини бележења шифри. Бележење шифри у реализованом генерал басу. Задржица кварта – секунда. Задржица нона – септима. Каденце. Секвенце. Прекомерни квинтакорд. Умањени септакорд. Септима и Нона као пролазнице. Линија баса. Понављање акорада. Арпеђирање акорада. Октавно правило у дуру од свих основних тонова. Октавно правило у молу од свих основних тонова. Француски стил. Немачки стил. Енглески стил.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ф. Т. Арнолд, <i>Уметност праћења на основу генерал баса</i>; С. Ламберт, <i>Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте</i>; – Ш. Метакс – Мерш, <i>Пратња на теорби и чембалу – расправа Дениса Делера из 1690. године</i>; – Х. Б. Кристенсен, <i>Континуо пратња у 18. веку</i>; – Г. Ф. Телеман, <i>Вежбе за певање, свирање и генерал бас</i>. <p>Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежавати обрађени садржаји.</p>

Кључне речи: басо континуо, шифре, каденце, секвенце, разлагање акорада.

Назив предмета	БАСО КОНТИНУО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Басо континуо је да код ученика развије знања о стилски коректној реализацији басо континуо деонице, као и вештине хармонизовања, фигурирања, орнаментације и импровизације, неопходних за извођење музичког репертоара 17. и 18. века, да га оспособи за свирање у инструменталним групама различитог састава, као и за изражајно праћење гласа или другог инструмента.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примени правила за одређивање шифри код нешифрованог баса; – начини исправан одабир акорада; – испише шифре у оквиру сложенијих басових линија; – изведе октавно правило у дуру од свих 12 тонова; – изведе октавно правило у молу од свих 12 тонова; – изведе одговарајуће вежбе и примере из литературе који обрађују различите видове фигурација; – изведе одговарајуће вежбе и примере из литературе који обрађују различите видове орнаментације; – изведе једноставне имитације мотива у оквиру континуо реализације; – изведе комплементаран мелодијски глас у оквиру континуо реализације; – опише принципе праћења речитатива у односу на инструмент; – реализује пратњу једноставнијих речитатива из литературе поштујући стил; – реализује басо континуо деоницу из шифрованог баса примењујући стилски одговарајуће фигурације и орнаментацију. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Правила за одређивање шифри код нешифрованог баса. Правилан избор акорада. Шифрирање пролазних нота. Фигурација. Додавање орнамената. Имитација. Мелодија у десној руци код клавијатурних инструмената. Праћење речитатива на чембалу. Праћење речитатива на оргуљама. Праћење речитатива на лаути/теорби. Октавно правило у дуру од свих 12 тонова. Октавно правило у молу од свих 12 тонова.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ф. Т. Арнолд, <i>Уметност праћења на основу генерал баса</i>; – С. Ламберт, <i>Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте</i>; – Ш. Метакс – Мерш, <i>Пратња на теорби и чембалу – расправа Дениса Делера из 1690. године</i>; – Х. Б. Кристенсен, <i>Континуо пратња у 18. веку</i>; – Г. Ф. Телеман, <i>Вежбе за певање, свирање и генерал бас</i>; – П. Вилијамс, <i>Генерал бас пратња</i>. <p>Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежавати обрађени садржаји.</p>

Кључне речи: басо континуо, шифре, фигурација, орнаментација, имитација, речитатив.

Назив предмета	БАСО КОНТИНУО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Басо континуо је да код ученика развије знања о стилски коректној реализацији басо континуо деонице, као и вештине хармонизовања, фигурирања, орнаментације и импровизације, неопходних за извођење музичког репертоара 17. и 18. века, да га оспособи за свирање у инструменталним групама различитог састава, као и за изражајно праћење гласа или другог инструмента.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – тумачи различите видове нотације континуо деонице; – изведе одговарајуће вежбе уз додавање гласова на уобичајен четворогласни слог; – изведе одговарајуће вежбе за додавање ачакатура; – самостално реализује континуо деоницу у зрелом француском стилу; – самостално реализује континуо деоницу у зрелом италијанском стилу; – самостално реализује континуо деоницу у зрелом немачком стилу; – самостално реализује пратњу сложенијих речитатива; – изведе једноставније континуо деонице из литературе <i>prima vista</i>; – препозна и примени различите третмане континуо деонице у односу на стилске и уметничке захтеве примера из литературе. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Тумачење нотације у литератури:</p> <ul style="list-style-type: none"> – предзнаци – тоналитети и модуси – стари кључеви <p>Додавање гласова. Ачакатуре. Удвајање октава у басу. <i>Tasto solo</i>. Реализација пратње када солистичка деоница има паузу. Брзе ноте у басовој деоници. Тема у басовој деоници. Зрели француски стил басо континуа. Зрели италијански стил басо континуа. Немачки басо континуо у 18. веку. Речитатив у 18. веку. Улога и одговорности свирања пратње.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ф. Т. Арнолд, <i>Уметност праћења на основу генерал баса</i>; – С. Ламберт, <i>Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте</i>; – Ш. Метакс – Мерш, <i>Пратња на теорби и чембалу – расправа Дениса Делера из 1690. године</i>; – Х. Б. Кристенсен, <i>Континуо пратња у 18. веку</i>; – Г. Ф. Телеман, <i>Вежбе за певање, свирање и генералбас</i>; – П. Вилијамс, <i>Генералбас пратња</i>; – Д. Ледбетер, <i>Свирање континуа према Хендлу уз његове вежбе за генералбас</i>. <p>Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежавати обрађени садржаји.</p>

Кључне речи: басо континуо, шифре, нотација, зрели стил, импровизација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА БАСО КОНТИНУО

I. УВОДНИ ДЕО

Као неизоставан елемент барокног музичког репертоара и извођачке праксе на клавијатурним инструментима, басо континуо представља веома битно подручје образовања ученика чембала и оргуља. Потребно је истаћи корелацију овог предмета са главним предметом, као и са предметом Заједничко музичирање у оквиру кога се стечена знања употпуњују практичном реализацијом кроз музичку интеракцију са другим инструменталистима или вокалним извођачима.

Настава басо континуа је усмерена на остваривање **исхода** који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја кроз савладавање извођачке праксе басо континуа. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру наставе предмета Басо континуо током четири разреда средње школе поступно се развија вештина реализације шифрованог баса, која представља једну од основних одлика већинског дела барокног музичког репертоара. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву и надовезивањима исхода из претходних разреда. Иако се материја постепено усложњава, принципи изучавања остају константни, а то су савладавање хармонских правила, развијање мишићне меморије основних акордских позиција и усвајање елемената барокне извођачке праксе, у тежњи ка надахнутој, креативној и стилски коректној реализацији као крајњем циљу.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Басо континуа фокус је постављен на изграђивању вештине хармонске реализације басове деонице, те функционални задаци имају приоритет. Критеријум у оцењивању је уложен труд, напредовање и постигнут резултат сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИЈАТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Упоредни клавијатурни инструменти је да код ученика развију основе извођачке технике свирања клавијатурног инструмента, хармонског и полифоновог музичког мишљења, те знања и вештине потребне за стилско извођење музике из епоха ренесансе и барока.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише грађу инструмента и начин добијања тона; – опише историјски развој клавијатурних инструмената; – опише основне разлике између националних стилова; – објасни основне принципе басоконтинуо праксе; – правилно седи и постави руке; – правилно изводи вежбе за развој идиомаатске технике; – правилно изводи вежбе које третирају обрађене елементе басоконтинуо праксе; – напамет изводи октавно правило у дуру и молу од тона Це – изводи кратке соло композиције из нота; – примени стилски одговарајућу артикулацију; – препозна ознаке за основне орнаменте и правилно их изведе; – примени одговарајуће историјске прсторедне; – самостално реализује једноставну басоконтинуо деоницу; – осмисли континуо реализацију уз додате фигурације и орнаменте уз помоћ наставника; – испољи самопоуздање и креативност у току свирања; – самостално користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Историјски развој клавијатурних инструмената. Конструкција клавијатурних инструмената. Начин добијања тона. Правилна поставка тела, руку и прстију. Основни орнаменти. Техничке вежбе за: – артикулацију – историјске прсторедне – орнаментацију Основе националних стилова (италијански, енглески, француски, немачки). Основе басоконтинуо праксе. Историјатбасо континуа. Основни акорди: – квинтакорд – сектакорд – квартсектакорд – доминантни септакорд са обртајима. Задржица кварте у терцу. Каденце. Октавно правило у дуру од тона Це. Октавно правило у молу од тона Це.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири композиције различитих стилова – октавно правило у дуру и молу од тона Це – две композиције различитих стилова са реализацијом басо континуо деонице 		

Кључне речи: чембало, оргуље, басо континуо, стилска интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

Чембало:

- Х. Персел – *Двадесет комада за клавијатурне инструменте*;
- *Фицвиљамова збирка за виринал*; – избор лакших комада;
- Г. Пики – *Игре*;
- Ј. Ј. Фробергер – избор лакших партита;
- Ј. К. Ф. Фишер – избор свита
- Ф. Купрен – *Уметност свирања на клавсену*;
- Ф. Купрен – *Прва књига комада за клавсен* – избор;
- Д. Скарлати – избор лакших соната;
- А. Солер – избор лакших соната;
- Ј. С. Бах – мали прелудијуми;

Оргуље:

- М. А. Кавацони: Ричеркари, мотети, канцони;
 - Т. Талис, В. Бирд, О. Гибонс;
 - П. А. Солер – лакше сонате;
 - Ђ. Фрескобалди;
 - Ј. Ј. Фробергер;
 - Д. Букстехуде, Г. Бем – избор комада;
 - Ј. П. Свелинк, Ј. Пахелбел – варијациони облици, ставови свита;
 - Ј. С. Бах: варијациони и лакши полифони облици;
 - Г. Ф. Хендл: Свите (избор);
 - Ф. Купрен: Лакши ставови из оргуљских миса;
 - Л. Маршан: Комади.
- Друге композиције по избору професора.

Басо континуо:

- С. Ламберт, *Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте*;
 - Г. Ф. Телеман – Вежбе за певање, свирање и генералбас;
 - Ф. Т. Арнолд – *Уметност праћења на основу генералбаса*;
 - Х. Б. Кристенсен – *Континуо пратња у 18. веку*.
- Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежбавати обрађени садржаји.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИЈАТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Упоредни клавијатурни инструменти је да код ученика развију основе извођачке технике свирања клавијатурног инструмента, хармонског и полифоновог музичког мишљења, те знања и вештине потребне за стилско извођење музике из епоха ренесансе и барока.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно седи и користи свирачки апарат; – правилно изводи вежбе за развој идиоматске технике; – правилно изводи вежбе које третирају обрађене елементе басоконтинуу праксе; – напамет изводи октавно правило у дуру и молу од задатих тонова; – свира соло композиције из нота; – примени одговарајућу артикулацију и орнаментацију у оквиру композиција различитих стилова; – препозна и примени одговарајући метрички покрет; – самостално унесе одговарајуће историјске прстореле у нотни текст; – препозна хармонски ток композиције; – изражајно интерпретира басову линију у складу са стилем; – самостално реализује басоконтинуу деоницу уз додате фигурације и орнаменте; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; – самостално користи предности дигитализације. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилна поставка тела, руку и прстију. Техничке вежбе за: – артикулацију – историјске прстореле – орнаментацију – арпежа – развој брзине Национални стилови: – енглески – италијански – немачки – француски Басоконтинуу. Начини шифрирања. Задржице, пролазнице. Линија баса – артикулација, метрички покрет. Арпежирање акорада на чембалу. Октавно правило у дуру од тонова Це, Еф, Ге Октавно правило у молу од тонова а, де, е ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.
Обавезни минимум програма: – четири композиције различитих стилова – октавно правило у дуру и молу од задатих тонова – две композиције различитих стилова са реализацијом басо континуу деонице		

Кључне речи: чембало, оргуље, басо континуу, стилска интерпретација, хармонски ток.

ЛИТЕРАТУРА*

Чембало:

- *Фицвиљамова збирка за виринал* – избор лакших комада;
- Х. Персел – свите и комади за чембало;
- Г. Пики – игре;
- Г. Фрескобалди – *Ariadetta*;
- Ј. Ј. Фробергер – избор партита;
- Ф. Купрен – *Прва књига комада за клавсен* – избор комада;
- Л. Купрен – избор комада;
- Ж. Шамбоњер – избор комада;
- Ж. Ф. Рамо – Свита у е молу;
- Д. Скарлати – избор соната;
- А. Солер – избор соната;
- Г. Ф. Хендл – избор комада;
- Ј. С. Бах – мали прелудијуми, двогласне инвенције.

Оргуље:

- М. А. Кавацони: Ричеркари, мотети, канцони;
 - Т. Талис, В. Бирд, О. Гибонс
 - П. А. Солер – избор соната
 - Ђ. Фрескобалди;
 - Ј. Ј. Фробергер, Д. Букстехуде, Г. Бем – избор комада, коралне предигре;
 - Ј. П. Свелинк, Ј. Пахелбел: варијациони облици, ставови свита;
 - Ј. С. Бах: варијациони полифони облици;
 - Г. Ф. Хендл: Свите (избор);
 - Ф. Купрен: Ставови из оргуљских миса;
 - Л. Маршан: Комади.
- Друге композиције по избору професора.

Басоконтинуу:

- С. Ламберт, *Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте*;
 - Г. Ф. Телеман: Вежбе за певање, свирање и генералбас;
 - Ф. Т. Арнолд: *Уметност праћења на основу генералбаса*;
 - Х. Б. Кристенсен: *Континуу пратња у 18. веку*.
- Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежбавати обрађени садржаји.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИЈАТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Упоредни клавијатурни инструменти је да код ученика развију основе извођачке технике свирања клавијатурног инструмента, хармонског и полифоновог музичког мишљења, те знања и вештине потребне за стилско извођење музике из епоха ренесансе и барока.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише одлике зрелог италијанског, француског и немачког стила; – правилно изводи вежбе за развој идиоматске технике; – правилно изводи вежбе које третирају обрађене елементе басоконтинуу праксе; – напамет изводи октавно правило у дуру и молу од задатих тонова; – изводи соло композиције из нота користећи различита изражајна средства за формирање интерпретације; – користи неметричку нотацију; – препозна и примени елементе који карактеришу различите националне стилове; – самостално истражује начине обликовања тона, мотива и фразе; – препознаје хармонску подлогу композиције и свесно води хармонски ток; – приступи интерпретацији континуо деонице варирајући динамику, број гласова и начине разлагања акорада; – испољи самопоуздање и креативност у току извођења; – успоставља аналитички и критички однос према сопственом и туђем извођењу. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Извођачка техника: – динамика и агогика – хармонски покрет – орнаментација Неметрички прелудијуми. Национални стилови: – зрели италијански стил – зрели француски стил – зрели немачки стил Фигурација и орнаментација басо континуо реализације. Основни принципи праћења других инструмената: – динамика – варирање броја гласова – опсег – пауза у солистичкој деоници – речитатив Октавно правило у дуру од свих основних тонова. Октавно правило у молу од свих основних тонова. ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.
Обавезни минимум програма: – четири композиције различитих стилова, од којих једна мора бити варијационе и једна полифоне форме – октавно правило у дуру и молу од задатих тонова – две композиције различитих стилова са реализацијом басо континуо деонице		

Кључне речи: чембало, оргуље, басо континуо, стилска интерпретација, хармонски ток, зрели стил.

ЛИТЕРАТУРА*

Чембало:

- *Фицвиљамова збирка за виџинал* – избор комада, лакше варијације и фантазије;
- Х. Персел – свите и комади за чембало;
- Г. Фрескобалди – токате, лакше варијације;
- Ј. Ј. Фробергер – токате, партите;
- Ф. Купрен – прелудијуми из збирке *Уметност свирања на клавесну*;
- Неметрички прелудијуми – Л. Купрен, Ж. А. Данглбер, Е. Жакет де ла Гер;
- Свита – Л. Купрен, Ж. Шамбоњер, Ј. К. Ф. Фишер, Е. Жакет де ла Гер;
- Д. Скарлати – избор соната;
- А. Солер – избор соната;
- Г. Ф. Хендл – Чакона;
- Ј. С. Бах – двогласне и трогласне инвенције, избор ставова из француских свита.

Оргуље:

- Ђ. Фрескобалди, Ј. Ј. Фробергер, Д. Букстехуде, Ј. П. Свелинк,
 - Ј. Пахелбел, Л. Н. Клерамбо,
 - Ф. Купрен – избор комада,
 - Ј. С. Бах: варијациони и полифони облици, лакши прелудијуми и фуге, коралне предигре.
 - Г. Ф. Хендл: Свите (избор)
- Композиције друге половине XVIII века: Ј. Кристијан Бах, К. Ф. Е. Бах (избор); К. Дакен (избор)
 Друге композиције по избору професора.

Басоконтинуо:

- С. Ламберт, *Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте*;
 - Г. Ф. Телеман, *Вежбе за певање, свирање и генерал бас*;
 - Ф. Т. Арнолд, *Уметност праћења на основу генерал баса*;
 - Х. Б. Кристенсен, *Континуо пратња у 18. веку*;
 - П. Вилијамс, *Генерал бас пратња*.
- Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежбавати обрађени садржаји.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИЈАТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Упоредни клавијатурни инструменти је да код ученика развију основе извођачке технике свирања клавијатурног инструмента, хармонског и полифног музичког мишљења, те знања и вештине потребне за стилско извођење музике из епоха ренесансе и барока.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно изводи вежбе за развој идиоматске технике; – напамет изводи октавно правило у дуру и молу од задатих тонова; – изводи соло композиције из нота користећи различита изражајна средства за формирање интерпретације; – импровизује једноставну мелодију на задату тему – осмисли кратки; неметрички прелудијум на основу задатог хармонског следа; – препозна и примени елементе који карактеришу различите националне стилове; – самостално истражује начине обликовања тона, мотива и фразе; – препознаје хармонску подлогу композиције и изражајно води хармонски ток; – приступи интерпретацији континуо деонице варирајући динамику, број гласова и начине разлагања акорада; – испољи самопоуздање и креативност у току јавног наступа; – успоставља аналитички и критички однос према сопственом и туђем извођењу; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе за импровизацију на задату тему. Прелудирање. Неметричке композиције.</p> <p>Национални стилови: – зрели италијански стил – зрели француски стил – зрели немачки стил</p> <p>Националне карактеристике басоконтинуо пратње: – француски стил – немачки стил – италијански стил</p> <p>Континуо деоница у камерном саставу. Континуо деоница у већем ансамблу. Континуо деоница у опери. Октавно правило у дуру од свих основних тонова. Октавно правило у молу од свих основних тонова.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак се налази испод табеле.</p>
<p>Обавезни минимум програма: пет композиција различитих стилова, од којих једна мора бити цикличне, једна полифоне и једна варијационе форме – три композиције различитих стилова са реализацијом басо континуо деонице</p>		

Кључне речи: чембало, оргуље, басоконтинуо, стилска интерпретација, хармонски ток, зрели стил, импровизација.

ЛИТЕРАТУРА:

Чембало:

- *Фицвиљамова збирка за виринал* – фантазије, павана и галарда;
- Г. Фрескобалди – токате, варијације;
- М. Роси – Токате;
- Ј. Ј. Фробергер – ламенти, алеманде са програмским називима;
- Ф. Купрен – прелудијуми из збирке *Уметност свирања на клавијатури*;
- Неметрички прелудијуми – Л. Купрен, Ж. А. Дангелбер, Е. Жакет де ла Гер;
- Свите – Л. Купрен, Ж. Шамбоњер, Ј. К. Ф. Фишер, Д. Букстехуде, Е. Жакет де ла Гер;
- Д. Скарлати – избор соната;
- А. Солер – избор соната;
- Г. Ф. Хендл – Свите;
- Ј. С. Бах – Прелудијум и fuga (трогласна);
- К. Ф. Е. Бах – сонате, фантазије, ронда.

Оргуље:

- Ђ. Фрескобалди, Ј. Ј. Фробергер, Д. Букстехуде, Ј. П. Свеллинк, Ј. Пахелбел, Л. Н. Клерамбо, Ф. Купрен, М. Корет – избор варијационих облика, коралних обрада и лакших полифоних ставова;
- Ј. С. Бах: варијациони и полифони облици, лакши прелудијуми и фуге, коралне предигре;
- Г. Ф. Хендл: Свите (избор);
- Н. Де Грињи: Избор версета;
- Н. Брунс: Мали прелудијум е-мол;
- Композиције друге половине XVIII века: Ј. Кристијан Бах, К. Ф. Е. Бах (избор); К. Дакен (избор);
- Друге композиције по избору професора.

Басо континуо:

- С. Ламберт, *Нова студија о музичкој пратњи за чембало, оргуље и друге инструменте*;

- Г. Ф. Телеман, *Вежбе за певање, свирање и генерал бас*;
- Ф. Т. Арнолд, *Уметност праћења на основу генерал баса*;
- Х. Б. Кристенсен, *Континуо пратња у 18. веку*;
- П. Вилијамс, *Генерал бас пратња*;
- М. Ерхарт, *Импровизација на остинато бас у периоду од 16. до 18. века*.

Избор примера из литературе у оквиру којих се могу применити и извежавати обрађени садржаји.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УПОРЕДНИ КЛАВИЈАТУРНИ ИНСТРУМЕНТИ

I. УВОДНИ ДЕО

Основу великог дела музичког репертоара ренесансе и барока чини хармонски ток који руководи и формом и метричким и мелодијским током композиција. Познавање и практично овладавање хармонијом кроз свирање клавијатурног инструмента од велике је важности за ученике чији је главни предмет мелодијски инструмент или глас, јер тиме стичу способност да комплетније сагледају и интерпретирају музичка дела ове епохе.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја кроз упознавање извођачке технике и савладавање основне извођачке праксе клавијатурних инструмената, са акцентом на басо континуо праксу.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрана музичка дела које се обрађују по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабране композиције.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака

учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру наставе упоредних клавијатурних инструмената потребно је обезбедити прилагођавање ученика новим инструментима, али и другачијем начину размишљања. Потребно је индивидуално приступити ђаку и ускладити захтеве предмета са његовим личним способностима, уз константно одржавање идеје о важности хармоније и басо континуо деонице у интерпретацији већинског дела барокног репертоара. Наставник конципира план рада и програм у складу са индивидуалним својствима ђака, одређујући да ли је могуће паралелно изучавати свирање на различитим клавијатурним инструментима (првенствено на чамбалу и оргуљама), или је потребно разделити наставу по блоковима. Уколико ђак по-

казује изражену склоност према једном од инструмената, могуће је да већински део годишњег програма свира на том инструменту, док је у обавези да макар једну композицију одсвира на инструменту различите извођачке технике.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима упоредних клавијатурних инструмената најбитније је развијање хармонског мишљења и савладавање основа басо континуо праксе. Солистички репертоар служи поставци извођачке технике и ширењу познавања барокне литературе. Критеријум у оцењивању је уложен труд, напредовање и постигнут резултат сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду.

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ТЕОРИЈУ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Солфеђо
2. Хармонска пратња
3. Аранжирање
4. Хорске партитуре
5. Дириговање
6. Увод у компоновање

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији.
Разред:	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне композиције; – препозна и пева старо– градске песме и народне мелодије у мерама 5/8, 7/8 и 9/8; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целисти; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију на задати ритам; – препозна и изводи ритмичке фигуре троделног ритма и четвороделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи промену метра; – својим речима објасни музичке појмове; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике; 	МЕЛОДИКА	<p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и српских народних песама са и без текста:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дијатоника: фиксирање ступњева у оквиру хармонских функција – тоналитети до четири предзнака, – молдур и мутације: де-Де, Еф-еф, а-А, Це-це, е-Е, Ге-ге, – хроматске пролазнице и скретнице, – дијатонске модулације у паралелни, субдоминантни и доминантни тоналитет: почетни тоналитет до два предзнака, – транспоновање. <p>Вишегласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и аранжмана српских народних песама са и без текста:</p> <ul style="list-style-type: none"> – двогласно певање – дијатоника и дијатонске модулације на доминанту или паралелу, – певање хармонских веза трогласно. <p>Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.</p>
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету, – различитих типова дијатонских дурских и молских лествица.</p> <p>Опажање и интонирање: – интервала и двозвука у тоналитету без анализе интервала до дециме (тежиште ка опажању три до четири двозвука у низу), – штимова од камертона (тоналитети до четири предзнака), – свих врста трозвука са обртајима, а умањеног и прекомерног са разрешењем, – строге и слободне хармонске везе на главним ступњевима, – доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд.</p> <p>Диктати Једногласни мелодијски диктат: – записивање и транспоновање мотива, – записивање примера свираних по двотактним фразама и диктата у целисти. Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама. Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе). Записивање традиционалне, народне и староградске песме са текстом.</p>

	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије на задати ритам. Употреба савремене технологије у настави.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем: – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавање музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика артикулација).
	РИТАМ	Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте. Ритмичке врсте и фигуре: – четвороделна подела ритмичке јединице (разликовање ритмичких фигура сличних по изгледу), – чешћа употреба пауза и лигатура, – троделни ритмови: проста и сложена деоба тродела, пунктиране фигуре, синкопиран тродел, са и без узмаха. Метричке врсте – промена метра: из дводела у тродел и обрнуто у српским народним песмама и инструктивним композицијама, – мере: 5/8, 7/8 и 9/8 у српским народним песмама, – одређивање метричке врсте српским народним песмама. Равномерно читање у виолинском и бас кључу инсерата из литературе. Промене кључева.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Дијатонске дурске и молске лествице, хроматске дурске и молске лествице, прости интервали. Трозвучи (дурски, молски, умањени и прекомерни), лествични квинтакорди. Доминантни септакорд са обртајима. Ознаке за динамику, темпо, карактер и артикулацију. ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.
Испитни програм: Писмени део: Слушни тест: – Опажање штимова, лествица, простих интервала и трозвука. Једногласни мелодијски диктат: – модулације на доминанту или мутација Усмени део: – Мелодијски пример (певање с листа) у оквиру пређеног градива из области мелодике – Ритмичко читање у оквиру пређеног градива из области ритма		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији.
Разред:	Други
Годишњи фонд часова:	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изражајно пева тоналне и модалне једногласне и вишегласне композиције са алтерацијама; – препозна и пева старе градске песме и народне мелодије у мерама 5/8, 7/8, 8/8 и 9/8; – пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целости; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију или хармонију на задати ритам; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – препозна и изводи ритмичке фигуре троделног ритма, четвороделне и осмоделне поделе јединице бројања; – препозна и изводи промену метра; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике; 	МЕЛОДИКА	<p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и српских народних песама са и без текста:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дијатоника: фиксирање ступњева у оквиру хармонских функција: тоналитети до пет предзнака; – упознавање модуса (певање лествица и каденци дорског, фригијског, лидијског и миксолидијског модуса); – алтерације у поступном покрету; – певање средњевековних и раних ренесансних композиција (једногласно и вишегласно); – дијатонске модулације у тоналитете прве квинтне сродности и мутације; – транспонување; – композиције са клавирском пратњом; <p>Вишегласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и аранжмана српских народних песама са и без текста.</p> <ul style="list-style-type: none"> – двогласно и трогласно певање – дијатоника са алтерацијама и дијатонским модулацијама; – певање хармонских веза трогласно; <p>Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација;</p>
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету;</p> <ul style="list-style-type: none"> – различитих типова дијатонских дурских и молских лествица, модуса и лествица Балкана; <p>Опажање и интонирање: – интервала и двозвука у тоналитету без анализе интервала до дециме (тежиште ка опажању три до четири двозвука у низу);</p> <ul style="list-style-type: none"> – штимова од камертона (тоналитети до пет предзнака); – свих врста трозвука са обрајама и четворозвука на I, V и VII ступњу са разрешењем; – строге и слободне хармонске везе на главним и споредним ступњевима (II и VII); <p>Диктати Једногласни мелодијски диктат:</p> <ul style="list-style-type: none"> – записивање и транспонување мотива и двозвука; – записивање примера свираних по двотактима, фразама и диктата у целости свираних на различитим инструментима; <p>Двогласни мелодијски диктати у хомофоним ставу Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама; Записивање метро-ритмичке окоснице (инсерата из литературе); Записивање традиционалне, народне и староградске песме са текстом;</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије и хармоније на задати ритам; Употреба савремене технологије у настави;
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем:
	РИТАМ	<ul style="list-style-type: none"> – развоја естетских критеријума; – међупредметне корелације; – препознавање музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика артикулација) <p>Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте у виолинском, бас и са променом кључа. Ритмичке врсте и фигуре:</p> <ul style="list-style-type: none"> – осмоделна подела; – дуола и мала триола; – троделни ритмови, проста деоба тродела и пунктиране фигуре, синкопиран тродел, са и без узмаха. <p>Метричке врсте – промена метра: из дводела у тродел и обрнуто у српским народним песмама и инструктивним композицијама;</p> <ul style="list-style-type: none"> – мере: 5/8, 7/8, 8/8 и 9/8у српским народним песмама; – одређивање метричке врсте српским народним песмама; – равномерно читање у виолинском и бас кључу инсерата из литературе; – промене кључева.

	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	<p>Модуси и лествице Балкана. Сложени интервали. Четворозвучи (доминантни септакорд са обртаји и седам врста септакорада у основном облику). Препознавање музичких облика: реченице, периода и облика песме у примерима из мелодике.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други препоручени уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.</p>
<p>Испитни захтеви: Слушни тест: Опажање штимова, лествица, интервала до дециме, трозвука и доминантног септакорда са обртајима. Писмени део: – Једногласни диктат мелодијски диктат: модулације, мутације у оквиру градива. – Двогласни диктат хомофоног типа. Усмени део: – Мелодијски пример (певање с листа) у оквиру пређеног градива из области мелодике – Ритмичко читање са променом метра у оквиру пређеног градива из области ритма</p>		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији
Разред:	Трећи
Годишњи фонд часова:	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне инструктивне композиције и инсерте из литературе са елементима из садржаја; – препозна и пева староградске песме и народне мелодије; – пева и препозна штимове дурских и молских тоналитета; – запише и пева хармонске везе са елементима из садржаја; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама, у целисти и вергл; – опажа, пева и записује интервале и акорде; – импровизује мелодију или хармонију на задати ритам; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе из садржаја кроз примере за слушање музике; – препозна и изводи ритмичке фигуре без и са датим кључем из садржаја; – препозна и изводи промену метра; – користи доступне носиоце звука у циљу слушања, опажања и разумевања музике; 	МЕЛОДИКА	<p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха, српских народних песама са текстом, познатих тема композиција у сонатном облику и у облику ронда. Стабилне и лабилне алтерације (скокови у алтероване тонове и напуштање алтерованих тонова скоком). Алтеровани акорди и њихова разрешења. Алт кључ. Транспоноване из алт у виолински кључ и обрнуто. Транспоноване из бас у алт кључ и обрнуто. Дијатонске и хроматске модулације у тоналитете прве и друге квинтне сродности и мутације. Модална мелодика.</p> <p>Вишегласно певање хомофоних и полифоних двогласних, трогласних и четворогласних: – композиција са клавирском пратњом, – инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха, – српских народних песама са текстом, – познатих тема композиција у сонатном облику и у облику ронда са елементима дијатонике, дијатонске и хроматске модулације. Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.</p>
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	<p>Опажање и интонирање: – основних и хроматских тонова у тоналитету у целом регистру клавијатуре, – штимова свих тоналитета, – свих врста интервала до дециме у оквиру и изван тоналитета, – свих врста трозвука у оквиру и изван тоналитета, – свих врста септакорада у основном облику са разрешењем, – хармонских веза на главним и споредним ступњевима: (троглас и четвороглас, строге и слободне везе акорада) са модулацијом и без модулације.</p> <p>Диктати Инструктивне композиције, инсерти из литературе, традиционалне, народне и староградске песме са текстом. Записивање једногласног и двогласног диктата са алтерацијама и модулацијама свираног по двотактним фразама, у целисти и вергл формату. Записивање ритмичке окоснице. Транспоноване мотива.</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије или хармоније на задати ритам инсерата из литературе из периода класицизма и романтизма. Савремене технологије у функцији наставе.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова са циљем: – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавања музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фраза, динамика артикулација).
	РИТАМ	Равномерно читање у алт кључу. Ритмичко читање уз обележена темпа, фразе и акценте у виолинском, бас и алт кључу. Неправилне ритмичке групе: све врсте триола, квартоле, квинтоле и секстоле. Промена метра у инсертима из литературе и инструктивним композицијама. Полиритмија: 3: 2, 2: 3, 3: 4, 4: 3. Народни ритмови са променом метра – преко примера из музичког фолклора.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Модуси; Четворозвучи (доминантни септакорд са обртајима и седам врста септакорада у основном облику са разрешењем); Алтеровани акорди; ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други препоручени уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода.
<p>Испитни програм: Писани део: – Записивање једногласног, (модулације и алтерације), двогласног диктата (хомофони слог са алтерацијама) и хармонских веза Усмени део: – Мелодијски пример (певање с листа) у оквиру пређеног градива из области мелодике – Ритмичко читање са променом метра у оквиру пређеног градива из области ритма</p>		

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

Назив предмета	СОЛФЕЂО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије музикалност, креативност и естетске критеријуме кроз примену знања и вештина ради ефикаснијег разумевања и извођења нотног текста у свим његовим аспектима што доприноси успешној међупредметној корелацији
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова:	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изражајно пева тоналне једногласне и вишегласне инструктивне композиције и инсерте из литературе са елементима из садржаја; – пева штимове дурских и молских тоналитета; – препозна и пева алтерације, алтероване акорде и њихова разрешења; – препозна и пева модулацију; – препозна и пева старо– градске песме и народне мелодије; – пева композиције са клавирском пратњом; – опажа све врсте лествице; – запише и пева трогласне и четворогласне хармонске везе; – запише ритмичке мотиве и ритмичку окосницу; – запише мелодијске диктате по двотактима, фразама и у целисти; – запише двогласни диктат; – опажа, пева и запише интервале и акорде; – импровизује мелодију, ритам или хармонију научених композиција; – користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носеоце звука; – својим речима изражава утиске о слушаном делу; – препозна музичке елементе кроз примере за слушање музике; – препозна и изводи промену метра или темпа; – равномерно и ритмички чита у виолинском, бас, алт и тенор кључу; – изводи и запише неправилне ритмичке групе; – изводи композиције са полиритмијом; – разуме и објасни својим речима музичке појмове; 	МЕЛОДИКА	<p>Једногласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха (посебно 19. и 20. века), староградских песама и српских народних песама са и без текста (промене метра и коришћење хроматских промена) – рекапитулација градива. Хроматске модулације. Енхармонске модулације (информативно). Алтеровани акорди и њихова разрешења преко инсерата из литературе из периода романтизма, импресионизма и 20-ог века. Композиције са клавирском пратњом. Поставка тенор кључа – певање инструктивних композиција и инсерата из литературе. Транспоноване из тенор кључа у виолински или бас кључ и обрнуто.</p> <p>Вишегласно певање инсерата из литературе и инструктивних композиција различитих жанрова и музичких епоха и аранжмана српских народних песама са и без текста. – двогласно певање – модулације, мутације и алтерације. – Трогласно и четворогласно певање хармонских веза у инсертима из литературе. Једногласно и вишегласно певање: карактер, темпо фраза, динамика и артикулација.</p>
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	<p>Опажање – појединачних тонова у целом регистру клавијатуре у одређеном тоналитету, – свих врста дијатонских лествица.</p> <p>Опажање и интонирање: – интервала до дециме, – штимова од камертона – свих врста трозвука са обртајима, – хармонских веза-трогласних и четворогласних-дијатоника са септа-кордима и дијатонске модулације. – свих врста четворозвука.</p> <p>Диктати Једногласни мелодијски диктат: – записивање и транспоноване мотива, – записивање примера свираних по двотактним фразама, диктата у целисти и вергл диктата. Записивање двогласних диктата – модулације, мутације и алтерације. Записивање ритмичких мотива и ритмичког диктата по двотактним фразама. Записивање метро-ритмичке окоснице инсерата из литературе– промене метра и метричких јединица. Записивање традиционалне, народне песме са и без текста и староградске песме (хроматске промене, елементи мутације), силабичне и мелизматичне песме.</p>
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Импровизација мелодије, ритма или хармоније научених композиција, или инсерата из литературе из периода импресионизма и 20-ог века. Употреба савремене технологије у настави.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова (посебно периода: импресионизма, 20-ог века и националне музике) са циљем: – развоја естетских критеријума, – међупредметне корелације, – препознавања музичких елемената (стил, карактер, темпо, облик, фразе, динамика артикулација).
	РИТАМ	Равномерно читање: тенор и алт кључ. Ритмичко читање: обнављање целокупног градива и проширивање знања и вештина из области промене метра и темпа. Неправилне ритмичке групе: све врсте триола, квартоле, квинтоле и секстоле Полиритмија. Ритмичко читање примера из литературе и инструктивних композиција.
ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Осврт на целокупно градиво кроз све садржаје. ЛИТЕРАТУРА: Сви уџбеници препоручени од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС и други не препоручени уџбеници и приручници који доприносе остварењу наведених исхода	

Матурски испит

Кључне речи: слушање музике, мелодика, опажање и интонирање, диктати, ритам и стваралаштво.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I. УВОДНИ ДЕО

Тематске јединице и области наставног програма солфеђа у средњој школи доносе надоградњу и прожимање стечених знања и вештина у основној школи. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ. Изучавање и преношење културног наслеђа, као и развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења значајни су у наставном процесу.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика, са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Настава је усмерена на остваривање исхода.

Исходи представљају резултате ученика постигнуте током школовања из области слушања музике, мелодике, опажања, ритма и стваралаштва.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставним програмом су обухваћене следеће области – теме: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање – диктати, музичко стваралаштво, ритам и теорија музике.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на усвојеном градиву из претходних разреда.

Мелодика

Функционалном методом у мелодици постиже се развој и унапређује способност разумевања и репродуковања једногласних и вишегласних мелодијско-ритмичких садржаја. Радом на инструкторним композицијама и инсертима из литературе различитих стилова и жанрова као и избором српских народних песама постиже се развој музичког слуха.

Неопходно је поштовати ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање јер изражајно певање води ка развоју музикалности.

Опажање-интонирање-диктати

Ове садржаје, опажање-интонирање-диктате, треба обрађивати усмено и писано. Рад на опажању и интонирању функција, лествичних низова, интервала и акорада као и рад на диктатима усмерити ка датим исходима.

Диктати као резултати постављених звучних представа пожељни су на сваком часу. Мелодијске диктате треба записивати на различите начине: по двотактима, по фразама, у целисти (са паузама између понављања) и вергл (без пауза у понављањима).

Записивање ритмичке окоснице подразумева извлачење и записивање ритма слушаног инсерта из литературе. Записивање диктата треба да је вођено у смеру остваривања веза између садржаја и исхода.

Музичко стваралаштво

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узор, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје на јасно дефинисане ритмичке или мелодијске шеме које се импровизују. Ритмичка шема односила би се на конкретне ритмичке фигуре у датом метру док би мелодијска шема имала алтерационе и модулативне задатке усклађене са садржајима и исходима програма.

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица. Информационо комуникационе технологије имају за циљ да прикажу, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија.

Слушање музике

Област слушања музике представља вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова.

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну и мисаону спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални па самим тим и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и негује квалитетна музичка публика.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Као и сви други елементи из садржаја програма усмерен је ка исходима. Треба га обрађивати преко инструкторних композиција, инсерата из литературе и српских народних песама. Ритам се може изводити изговором уз тактирање, изговором уз куцање јединице бројања, и куцањем са обе руке.

Равномерним и ритмичким читањем у различитим кључевима ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање наставе и учења почиње иницијалном провером знања, наставља се током целе школске године и завршава годишњим испитом.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на такмичењима, употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ХАРМОНСКА ПРАТЊА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хармонска пратња је да код ученика развију знања и вештине везане за извођење, интерпретацију и импровизацију музике у зависности од музичких захтева
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – слушно и аналитички препозна музичке компоненте и објасни њихов утицај на карактер мелодије; – слушно препозна, изгради и одсвира акорде, врсте каденци и хармонске везе; – дефинише функционалну карактеристику акорада и разликује њихову хармонску улогу; – опажа функције, ступњева, положај и облик акорда у кратким заокруженим примерима; – анализира мелодију и изврши адекватан избор акорада; – интерпретира различите хармонске обрасце у хармонској пратњи; – анализира и тумачи акорде примера из литературе различитих жанрова; – својим речима изрази утиске о слушаном делу; – критички просуди своје и извођење музике другова из групе; – примени потребна знања и вештине на инструменту.	УВОД У ХАРМОНСКУ ПРАТЊУ	Музичке Компоненте Тон и његове особине. Лествице. Акорди. Ритам. Ритам у функцији карактера. Утицај ритма, темпа, динамике, агогике и артикулације на мелодију.
	ХАРМОНСКИ РИТАМ И ХАРМОНИЗАЦИЈА МЕЛОДИЈЕ	Тоналитет. Мелодија. Анализа мелодије. Избор акорада: трозвучи главних и споредних ступњева и главни четворозвучи. Различно акордско тумачење мелодије. Промена тоналитета (информативно).
	ХАРМОНСКА ПРАТЊА	Однос мелодије и пратње. Значење, обрасци и примена ритма у хармонској пратњи. Шифре у запису – читање и тумачење. Начини примене хармонске пратње. Типични хармонски обрасци одређених жанрова и стилова. Мелодија и ритам у примерима из литературе различитих жанрова. Употреба клавира и других инструмената у пратњи дечјих песама, српских народних и староградских песама, популарних мелодија, филмске музике и познатих тема из уметничке музике, бајки, прича. Промена карактера у примерима из литературе различитих жанрова.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике у контексту хармонског ритма и пратње. Слушање музике по жанровима. Музичка интерпретација.
	СТИЛ И ЖАНР	Карактеристике различитих стилова и жанрова. Хармонизација и свирање мелодија различитих стилова и жанрова. Импровизација.

Кључне речи: хармонски ритам и хармонизација мелодије, хармонска пратња, свирање, слушање музике, стил и жанр.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ХАРМОНСКА ПРАТЊА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој ученика које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне, стваралачке и са знајне активности ученика.

Садржаји предмета Хармонска пратња су усмерени ка стицању знања и вештине ученика везане за извођење, интерпретацију и импровизацију музике у зависности од музичких захтева, са циљем развијања љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива.

Корелација предмета је неопходна и треба да буде полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и само изражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика није лако дужо задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања, водећи рачуна о предзнању и индивидуалности ученика, које ће омогућити да ученици савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Хармонска пратња је наставни предмет у првом разреду средњег музичког образовања. Састоји се из неколико области – тема: увод у хармонску пратњу, хармонски ритам и хармонизација мелодије, хармонска пратња и свирање, слушање музике, стил и жанр. Наведене области се надовезују једна на другу, међусобно су повезане и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда и корелацијом међу предметима.

Увод у хармонску пратњу у контексту има елементе теорије музике и представља познавање и примену знања која омогућава разумевање и практичну употребу нотног текста и музике. Како би ученици кроз музику осветили музичке компоненте неопходан је, не само теоријски приступ, већ и озвучавање сваког елемента ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту. Тежиште рада на музичким компонентама подразумева савладавање основних елемената и појмова у теорији музике и оне се постављају на почетку као основа ради касније надоградње и примене у осталим садржајима, са циљем да ученик може својим речима да објасни и дефинише значење музичких компоненти, а потом их са разумевањем примени.

Хармонски ритам и хармонизација мелодије, садржаје ове наставне области треба темељно обрадити како би ученици касније што свесније приступили хармонској пратњи. Пре свега се треба позабавити појмом тоналитета и односима акорада унутар њега. Тежиште треба ставити на опажање и објашњење хармонских функција и карактера тоничне, субдоминантне и доминантне функције у оквиру тоналитета. У том смислу, треба вежбати изградњу, опажање и свирање акорада у дуру, молдуру и све три врсте мола. Потребно је радити на слушном препознавању и диференцирању акорада као фоничне и као хармонско-функционе појаве (потпуни трозвучи, касније и четворозвучи са удвојеним тоном, врсте, облици, положај и слог акорда). У даљем наставном процесу треба наставити са формирањем представе о датог мелодији. Аналитичким приступом се на основу латентне хармоније тј. функционалне припадности лествичних тонова врши избор акорада, а како ниједан тон у мелодији, у смислу латентне хармоније, није једнозначан, и дозвољава различита тумачења, тако латентна хармонија нема искључиво једно решење, већ оставља широк избор и могућности. У том смислу, наставник треба да усмерава ученике од основних и једноставних до сложенијих решења, са циљем регистровање носиоца латентне тоничне, субдоминантне и доминантне функције. Поред откривања латентне хармоније, може се применити и обрнути поступак – извлачење мелодије из задатог акордског низа, односно хармонске пратње.

Хармонски ритам, као брзина смене различитих хармонија или акорада, мења се у току извођења композиције, од потпуног подударања са ритмом мелодије (сваки тон нови акорд), до промене на сваки нови такт и сл. Комбинације хармонског ритма и ритма мелодије су бројне и колико ће се често мењати хармонија зависи од индивидуалног поимања. Улога наставника је да упути ученика у исправне и различите могућности али тако да остави простор да се код ученика развија самосталност и изрази индивидуалност.

Хармонска пратња и свирање хармонске пратње – треба је спроводити на часовима током целе године. Клавир је инструмент који ученици, пре свега, користе у раду на часовима и претпоставка је да нису сви подједнако вични и спретни за клавиром, тако да свирању треба приступити од самог почетка и стрпљиво. Начин примене хармонске пратње подразумева свирање акорада у различитим положајима, каденци, као и примену образаца, од најједноставнијих ка сложенијим – од једаног тона, октавних прелома, двозвука, трозвука (симултаних и у малом и великом разлагању), те других образаца.

Најважније је да наставнику полазиште буде процена индивидуалних способности сваког ученика, на које ће се у планирању наставе ослонити и на основу којих ће даље водити ученика и усмеравати га у даљем раду.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо, карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање.

Слушање музике је, као и свирање хармонске пратње, важан сегмент који треба спроводити на часовима током целе године. Потребно је да наставник у припреми часа одабере адекватне примере или његове делове у складу са садржајем часа. Активним и аналитичким слушањем музике ученици треба да сагледају музику, опажају музичке компоненте и форму дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Слушањем ученик упознаје музику различитих стилова и жанрова, али и развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште, препознаје хармонско-млодијски моменат, хармонска средства, као и сличност и различитост садржаја у композицији.

Стил и жанр, у овој области неопходно је информативно упознавање ученика са карактеристикама сваког стила и жанра уз неопходност и истицања њихове разлике. У том смислу, поред теоријског објашњења и класификације, свако тумачење треба пропратити слушним примерима, а затим приступити хармонизацији и свирању мелодија различитог стила и жанра.

У оквиру овог наставног садржаја са ученицима треба спроводити поступак импровизације, како би се код ученика покренула хармонско-мелодијска спретност и логика хармонског изражавања, као и подстакла креативност. Како се ученици првог разреда први пут сусрећу са импровизацијом као видом интуитивног компоновања, у складу са склоностима ученика, наставник треба поступно да уведе начине импровизовања, најпре делимичну импровизацију, а затим, ако је могуће, и потпуну. У оквиру делимичне импровизације ученици могу стварати на задати: хармонски – стилски образац уз јасно одређен облик; мотив унутар јасно одређеног облика; хармонски образац у слободном облику или мотив у слободном облику. Потпуна импровизација подразумева аутентично ученичко дело и могућа је само уколико ученик има склоност у овом виду изражавања. Осим на клавиру, ученици могу импровизовати и на другим инструментима, па у ту сврху може послужити Орфов инструментариј или ручно израђени инструменти.

Свакако, за импровизацију је неопходно добро познавање теорије музике, музичких стилова и жанрова али и смисао и стваралачка надареност, као и властите идеје логичне, надахнуте и природне, а како се импровизација ради и у старијим разредима у оквиру предмета Аранжирање она у првом разреду треба да послужи као припрема за даљи рад.

Примена савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави хармонизација. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хармонске пратње најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, већ у првом разреду, инсистира се на препознавању и тумачењу музичких садржаја, као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити стимулативну, радну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из хармонске пратње треба спроводити усменим, писаним и практичним путем, на разнолик и интересантан начин.

Учеће на јавном наступу употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	АРАНЖИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Аранжирање је да код ученика развије вештине аранжирања примера из литературе за одговарајући ансамбл или солисту.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – дефинише појам и улогу аранжирања; – направи разлику у хармонским слоговима и музичкој фактури; – наведе и препозна и одсвира типове пратње; – самостално осмисли и одсвира пратњу на задату мелодију; – осмисли латентну хармонију на задату мелодију; – користи орфов инструментариј и тело у импровизацији; – аранжира задате мелодије; – направи поређење и коментарише аранжмане оригиналних композиција из литературе.	УВОД У АРАНЖИРАЊЕ	Аранжирање – појам и улога. Хармонски став: – строги, – слободни. Фактура: – хомофона, – полифона. Пратња и мелодија: – типови пратње (слушно, аналитички и практично), – проширење хармонске окоснице T-S-D-T/t-s-D-t, – израда пратње на клавиру на задату мелодију, – израда клавирске пратње на задату мелодију у другом инструменту (мелодијском инструменту) у слободном хармонском ставу, – типови мелодије: инструментална, вокална (речитативна, ариозо), – мелодија са латентном хармонијом: израда мелодије са латентном хармонијом (мелодијски инструмент) и на задату пратњу.
	ИМПРОВИЗАЦИЈА	Орфов инструментариј. Тело као инструмент.
	АРАНЖИРАЊЕ	Аранжирање мелодије са латентном хармонијом за: мешовити ансамбл (орфов инструментариј, хармонски инструмент, тело као инструмент). Аранжирање дечјих песама за дечји хор – једногласно певање уз клавирску пратњу.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање аранжираних примера из литературе.
Јавни наступ: Обавезан је један јавни наступ у току године.		

Кључне речи: мелодија, пратња, аранжирање, слушање музике.

Назив предмета	АРАНЖИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Аранжирање је да код ученика развије вештине аранжирања примера из литературе за одговарајући ансамбл или солисту.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – користи дигиталне музичке програме у изради аранжмана; – примени сложенију фактуру у поставци аранжмана; – самостално осмисли пратњу у деоници мелодијског инструмента на задату мелодију; – самостално хармонизује коралну мелодију; – аранжира за дечји хор; – аранжира за различите ансамбле; – направи поређење и коментарише аранжмане оригиналних композиција из литературе.	ДИГИТАЛНО МУЗИЧКО ОПИСМЕЊАВАЊЕ	Савладавање програма: – Note flight, – Muse score.
	ПРАТЊА И МЕЛОДИЈА	Сложенија фактура хармонске пратње. Хармонска пратња у деоници мелодијског инструмента. Корална мелодија и њена хармонизација.
	АРАНЖИРАЊЕ	Карактеристике аранжирања за дечји хор. Аранжирање: – дечјих песама за дечји хор – двогласно певање уз клавирску пратњу, – одабраних композиција или крајних целина из уметничке музике за клавир, – одабраних композиција или крајних целина из уметничке музике за клавирски дуо, – одабраних композиција или крајних целина из уметничке музике за трио (клавирски или инструментални). Инструментална музика у аранжману за хор (мешовити/женски/мушки/дечји). Аранжирање за два хармонска инструмента.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање аранжираних примера из литературе.
Јавни наступ: Обавезан је један јавни наступ у току године.		

Кључне речи: дигитални музички програми, мелодија, пратња, аранжирање, слушање музике.

Назив предмета	АРАНЖИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Аранжирање је да код ученика развије вештине аранжирања примера из литературе за одговарајући ансамбл или солисту.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– аранжира композиције за гудачки квартет; – аранжира композиције за гудачки оркестар; – користи дигиталне музичке програме у изради аранжмана; – направи поређење и коментарише аранжмане оригиналних композиција из литературе.	АРАНЖИРАЊЕ ЗА ГУДАЧКИ КВАРТЕТ	Поставка акорада у гудачком квартету. Могући типови пратње у гудачком камерном музицирању. Аранжирање одабраних композиција или крајних целина за гудачки квартет.
	АРАНЖИРАЊЕ ЗА ГУДАЧКИ ОРКЕСТАР	Поставка акордске вертикале у гудачком оркестру. Могући типови пратње у гудачком оркестру. Аранжирање одабраних композиција или крајних целина за гудачки оркестар.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Анализа и слушање оригиналних примера из литературе и њихових аранжмана за гудачки квартет и гудачки оркестар.
Јавни наступ: Обавезан је један јавни наступ у току године.		

Кључне речи: гудачки квартет, гудачки оркестар, аранжирање, слушање музике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА АРАНЖИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Аранжирање нови је предмет у средњошколском стручном-музичком образовању. Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом, те је потребно да и у овој музичкој дисциплини ученик добије упут у још једну практичну страну музичке природе – аранжирање. Из тог разлога ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ. Наменен је ученицима другог, трећег и четвртог разреда средњошколског музичког образовања Одсека за музичку теорију.

Настава је, као и код осталих уско-стручних предмета, усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици.

Сам процес аранжирања изабраног музичког материјала подразумева, код оног који аранжира, сублимирање свих теоретских и практичних музичких дисциплина у јединствену целину, која мора бити у служби аранжирања. Тако постављен приступ чини аранжирање оним што и јесте – музичком дисциплином *вишег реда*. Како би овај предмет добио пуни смисао и био од суштинске користи за музичку праксу ученика, постављен је тако да поступно ученика уводи у ову вештину у трајању од три школске године.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. *Садржаји* Аранжирања повезани су са садржајима других предмета, са циљем да ученик ваљано и смислено схвати и овлада законитостима и праксом аранжирања. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива.

Код сваког ученика треба развијати најпре индивидуални али и заједнички креативни дух и израз кроз постепено креирање вештине аранжирања, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и подстицање за максимално учешће у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. У циљу надахнутости ученика на часу, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Аранжирање се састоји из више сегмената: аналитичког посматрања одабраног музичког примера или неког његовог дела (фактура, мелодија, пратња, латентна хармонија, облик), аранжирања тог примера, импровизације и слушања музике и урађеног аранжмана. Наведени сегменти су међусобно повезани иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Нарочито је важна спона са предметом Хармонска пратња, који се изучава у првом разреду средњег музичког образовања и својеврсни је *увод* у предмет Аранжирање који почиње од другог разреда средњег музичког образовања. Циљ предмета даље јесте и развијање свести о примењивању стечених знања на настави других предмета. Тако су, не само стручни предмети у целини, већ и појединачни елементи тих других стручних предмета стављени у функцију разумевања поступка аранжирања.

Предмет се састоји из неколико области/тема које се надовезују једна на другу, међусобно су повезане и чине јединствену целину. Области/теме попут *пратња* и *мелодија*, и, *импровизација* заједничке су за прва два разреда учења овог предмета, док је област/тема *аранжирање* заједничка за сва три разреда учења. То подразумева да се ове области/теме усложњавају постепено кроз године учења овог предмета. Зато је потребно да се сваки даљи корак у савладавању ових области/тема темељи на претходно савладаном градиву. Нови садржаји у предмету темеље се на савладаном градиву из других уско-стручних предмета, као што је горе наведено и те је корелација незаобилазна.

Увод у аранжирање (у другом разреду средње музичке школе) је наставна област/тема у којој је важно упутити ученика у основе аранжирања, односно у музичка средства којима мора/може да располаже у процесу аранжирања одабраног музичког примера или његове мање целине. Најпре, важно је надовезати се на градиво савладано у првом разреду на предмету Хармонска пратња. Од првог часа важно је укључити практични део наставе – свирање на клавиру и/или слушање пажљиво одабраних музичких примера. Ученик би требало да развије слушни осећај за разликовање хармонских ставова (строги и слободни) и музичке фактуре (хомофоне и полифоне). Када је реч о хармонском ставу, у овом предмету требало би акценат да се стави све време на савладавању **слободног хармонског става**; ученици се строгим хармонским ставом баве на предмету хармонија. Од великог је значаја да ученик савлада оба хармонска става. Предмет аранжирање замишљен је као својеврсна *допуна* и проширивање у савладавању градива из хармоније.

Потребно је најпре савладати принципе и типове пратње, а потом принципе и типове мелодије. То не значи да би наставник требало да пропусти могуће и драгоцене тренутке када је корисно да симултано говори о обема музичким компонентама и њиховом

садејству. Требало би осмислити најпре овладавање једноставнијим тимовим пратње попут *Албертинског* баса и осталих могућих једноставних фигурираних пратњи, пасажа и т. сл. Употребу пратње ученик би требало у потпуности да савлада најпре у хармонском инструменту.

У трећем разреду средње школе *пратња и мелодија* су посебна наставна област/тема. Ученик би требало да савлада сложеније фактуре хармонске пратње (на хармонском инструменту – клавиру), али и постављању пратње у мелодијском инструменту као најсложенијем захтеву хармонске пратње.

Проширење базичне хармонске окоснице T–S–D–T у дуру, и t–s–d–t у молу, требало би да код ученика развије осећај шта се од ступњева (споредних) може интерполирати између ових *стубова* тоналитета. Како буде одмицало градиво из предмета хармонија у другом разреду, тако се и овде ваља враћати, пратити и постепено додавати савладани акордски фонд.

У Садржају – израда пратње на задату мелодију – подразумева се да је та мелодија задата у клавиру, у десној руци, а да се пратња поставља и развија у левој руци, како би на послетку ученик *спојио* музички материјал у обема рукама о добио комплетну (клавирску) звучну слику. Израда клавирске пратње на задату мелодију у другом (мелодијском инструменту) требало би да укључи најпре мелодијски инструмент који је ученицима на располагању у оквиру школе, како би то могли и у живом звуку да чују, а потом и на друге инструменте према учениковом афинитету.

У Садржају – мелодија са летентном хармонијом – акценат би био на томе да ученик савлада препознавање и *читање* латентне хармоније која је у мелодији присутна. То искуство ће стећи на два начина: аналитичким тумачењем већ задате мелодије, и, изградом краћих мелодијских целина тако да садрже логичан и јасан латентни хармонски план. Те мелодије у каснијем раду могу да послуже као већ задате мелодије на које ће ученик да пише аранжман предвиђен садржајем и исходима.

Импровизација садржи два наставна садржаја: (1) Орфов инструментариј и (2) тело као инструмент. Ученик би требало да се упозна са свим инструментима који улазе у састав Орфовог инструментаријума. Такође, требало би да спознају како тело може да се користи као музички инструмент. Типичан пример за употребу тела као инструмента јесте *body percussion*. У даљој разради овог садржаја тело може да буде и ритмички и мелодијски инструмент, како одвојено тако и истовремено.

Орфов инструментариј и тело као музички инструмент могу бити спојени у јединствену целину, те ученику остављају простора да сам креира аранжман, те да се упусти у импровизацију уз помоћ истих. Импровизацију код ученика развијати постепено као један смислени и *организовани* креативни музички израз. У даљем раду на овом предмету (у свим годинама средњошколског учења аранжирања), импровизацију, Орфов инструментариј и тело као музички инструмент не запоставити као могућност учениковог изражаја или комбиновања са даљим наставним захтевима.

Наставна област/тема **дигитално музичко описмењавање** изучава се у другој години учења и својеврсна је новина у музичком средњошколском образовању. Ученици би требало да савладају употребу дигиталних програма које могу да употребе у настави најпре аранжирања, али и на другим уско-стручним предметима попут хармоније, контрапункта или увода у компоновање. Примена савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица. Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Програми им могу пружити тренутни увид у један део или целину урађеног задатка, тј. аранжмана. Не би требало да се ученик увек ослања на звучну слику коју добије из дигиталних програма. Мора да развија осећај за живим-акустичким звуком. Вештине усвојене и савладане из ове области ученик би требало да користи у наредном разреду изучавања овог предмета.

У првој години учења предмета Аранжирање крајњи (годишњи) *циљ* јесте да ученик аранжира задату једногласну дечју песму за дечји хор са пратњом клавира. Тиме се ученик упознаје са једноставнијим музичким формама, а уједно се обогачује релативно скроман репертоар композиција за дечје хорове. У том аранжману осим пратње клавира, може се употребити и Орфов инструментариј као и тело као музички инструмент.

У другој години учења овог предмета, захтев се усложњава на аранжмане за двогласне дечје песме за дечји хор уз пратњу клавира (уз могућност употребе Орфовог инструментарија и тела као музичког инструмента). Захтеви се даље постепено усложњавају од аранжирања одабране музике за клавир, преко аранжирања одабране музике за клавирски дуо (од који је један инструмент мелодијски и требало би да то буде најпре инструмент доступан у школи); трио може бити инструментални – клавирски трио или неки други нестандартни инструментални трио који у себи може да садржи један хармонски инструмент. Као посебно захтевно и изазовно за ученике у аранжирању јесте да се инструментална музика преточи у извођење вокалног ансамбла, као и то да се савлада аранжирање за два хармонска инструмента. То могу бити два иста или различита хармонска инструмента. Ту је потребно да наставник смислено, креативно и са пуно пажње испрати све ученикове кораке као и одабир адекватних музичких примера.

У трећој години учења требало би код ученика развијати осећај за сложенији вид скупног звука, какав јесте у гудачком квартету, а нарочито у гудачком оркестру.

Израда задатака везана је за сва три разреда учења овог предмета. Урађени задатак треба обавезно одсвирати (наставник или ученик); одређени делови аранжмана могу се и отпевати. Анализа одабраних примера и урађених задатака кроз дебатну ученички пружа неопходно искуство у препознавању добрих решења и уочавању техничких грешака.

Слушање музике саставни је део сваког часа. Наставник мора за сваки час да припреми адекватно одабране музичке примере за слушање и анализу спрам захтева садржаја. Сваки теоријски обрађен наставни садржај требало би да оживи звуком. Препорука је да то буду мање и пажљиво одабране целине а да се потом иде ка савладавању већих музичких целина или целих композиција. Највише пажње обратити на уметничку музику, али наставнику и ученицима оставља се простора да закораче једним делом и у друге жанрове, у зависности од капацитета и интересовања ученика.

Наставнику је дата слобода да направи сопствени избор у редоследу садржаја у односу на представљени и препоручени редослед.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Аранжирања, најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, као и на развијању музичке мисли кроз функционалне задатке, који воде ка развијању креативности ученика. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити стимулативну, радну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из Аранжирања треба спроводити усменим, писаним и практичним путем, на разнолик и интересан начин.

Учешће на јавном наступу употпуњује слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ХОРСКЕ ПАРТИТУРЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Хорске партитуре је оспособљавање ученика да правилно прочитају, протумаче и изведу на клавиру хорску партитуру.
Разред	Други и трећи разред
Годишњи фонд часова	35/35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – користи стечена теоретска знања из других предмета у читању и свирању партитуре; – анализира и свира на клавиру двогласне, трогласне и четворогласне хорске партитуре; – препозна проблеме и технички прилагоди начин свирања различитим захтевима у партитури; – чита транспоноване тенорске деонице; – чита старе кључеве и примени их у пракси; – чита с листа лакше хорске партитуре; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	СВИРАЊЕ ХОРСКИХ ПАРТИТУРА	Двогласни и трогласни дечји и женски хорови у једном или два нотна система. Трогласни дечји и женски хорови у три нотна система. Четворогласни женски, мушки и мешовити хорови у два нотна система. Четворогласни хорови у три нотна система Четворогласни хорови (женски, мушки, мешовити) у четири нотна система. Транспонујућа тенорска деоница-значај вештине читања. Стари кључеви. Анализа партитуре и повезивање са предметом дириговања. Упознавање хорске литературе, дела различитих епоха, карактера и техничких захтева. Читање с листа лакших хорских партитуре. Лакши корали у старим кључевима (3. разред Одсека за музичку теорију) ЛИТЕРАТУРА* налази се испод табеле
Минимум програма: 2. разред – 15 композиција различитих епоха и карактера 3. разред – 5 композиција различитих епоха и карактера		

Кључне речи: анализа, свирање хорске партитуре.

ЛИТЕРАТУРА*

- Ј. Галус: *Sepulto Domino; Ecce quomodo moritur iustus;*
- Г. Ф. Хендл: *Canticorum Jubilo;*
- Ј. С. Бах: *Корали;*
- В. А. Моцарт: *Ave verum corpus;*
- Л. ван Бетовен: *Жртвена песма;*
- К. Станковић: *Литургија – делови*
- Ст. Ст. Мокрањац: *Леле Стано мори (V руковет)*

Двогласни и трогласни дечји и женски хорови у два система:

- В. Ђорђевић: *Хорови у два и три гласа;*
- Р. Толингер: *Црна ноћи;*
- М. Милојевић: *Двогласни, трогласни и четворогласни хорови;*
- М. Бајшански: *Девојачки пркос;*
- М. Тајчевић: *Народне песме за двогласне и трогласне хорове;*
- К. Манојловић: *Збирка двогласних и трогласних женских хорова;*
- К. Бабић: *Двогласне и трогласне хорске композиције*

Мушки хорови у 2 система:

- Ст. Ст. Мокрањац: *Литургија Св. Јована Златоустог – делови, Актист;*
- Ј. Маринковић: *Хеј, трубачу*

Мушки хорови у 4 система:

- Ст. Ст. Мокрањац: *I Руковет;*
- М. Бајшански: *Докле улица спи*

Мешовити хорови у 3 система:

- К. Станковић: *Литургија – делови; Христос воскрес;*
- Ст. Ст. Мокрањац: *И кличе девојка; Када ми се Радосаве; Црни горо (XI Руковет);*
- И. Бајић: *Српкиња (Кнез Иво од Семберује).*

Мешовити хорови у 4 система:

- Ст. Ст. Мокрањац: *Руковети; Литургија Св. Јована Златоустог, Опело – делови, Акатист Богородици, О како безаканоје, Тебе одјејущагосја, Статије;*
- Ј. Славенски: *Вода звира;*
- Ј. Маринковић: *Оче наш из Литургије;*
- К. Бабић: *Три мадригала, само мало другачија;*
- В. Перичић: *Песме из Врања;*
- С. Христић: *Опело – делови;*
- Ђ. Гастолди: *Il' bell umore;*
- Б. Донати: *Gagliarda;*
- Х. Персл: *Пролетња песма;*
- Палестрина: *Benedictus;*
- Мадригали и мотети Монтевердија, Ласа, Маренција, Палестрине, Галуса;
- Ј. С. Бах: *Корали у старим кључевима*
И дела сличне тежине и специфичних техничких захтева.

Трогласни и четворогласни женски хорови у 2 система:

- Ст. Ст. Мокрањац: *Четири обредне кајде; Приморски напјеви;*
- Б. Сметана: *Три женска хора;*
- К. Манојловић: *Три песме из Вардарске градине;*
- К. Бабић: *Четири песме из Србије;*
- С. Рахмаџинов: *Шест хорова оп. 15;*
- В. Илић: *Младост; Запис 1492. година*

Трогласни и четворогласни женски хорови у 3 система:

- К. Монтеверди, Палестрина, Феста, Гастолди, Маренцио, Криспинус, анонимни аутори: *канцонете, виланеле, мадригали, мотети;*
- М. Живковић: *Цвеће цафнало;*
- Ст. Ст. Мокрањац: *Четири обредне кајде*

Четворогласни женски хорови у 4 система:

- Ст. Ст. Мокрањац: *XIV Руковет;*
- Ђ. Верди: *Quattro pezzi sacri (III);*

Четворогласни мешовити хорови у 2 система:

- Б. Донати: *Канцонета;*
- Ђ. Де Марци: *Signore delle cime;*
- Л. Лео: *Libera me;*
- Палестрина: *O Bone Jesu;*
- Ј. Аркаделт: *Ave Maria;*

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ХОРСКЕ ПАРТИТУРЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Правилно изучавање и свирање хорске партитуре је изузетна вештина која је драгоцена за унапређивање интелектуалног и психо-моторног потенцијала ученика и која усавршава укупне музичке способности.

Природа предмета Хорске партитуре указује на сталну корелацију са другим предметима и предвиђеним програмима наставе и учења у средњој музичкој школи (солфеђо, хармонија, клавир). Овај предмет се не може обрађивати изоловано од других и неопходан је за изучавање предмета Дириговање.

Образовни циљ предмета Хорске партитуре обухвата развијање аналитичких способности, читања нотног текста и учења музичке терминологије, као и техничко прилагођавање партитуре практичном извођењу. У оквиру овог предмета усавршава се и извођачка техника на клавиру, хармонски слух, ритам, артикулација, агогика, динамика и други музички параметри.

Васпитни циљ предмета Хорске партитуре обухвата развој толеранције и прихватање различитог мишљења (музичке концепције) – рад у пару, као и унапређивање комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања.

Исходи представљају резултате у остваривању музичких садржаја, док упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције које се обрађују, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрана дела.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Хорске партитуре обухвата ученике другог и трећег разреда средње музичке школе Одсека за музичку теорију и учени-

ке трећег разреда Одсека за црквену музику и Одсека за музичку продукцију и обраду звука. Настава се изводи у групама од по два ученика на једном часу недељно. Аналитички и историјски део наставне јединице обрађује се заједнички док практични део сваки ученик изводи самостално.

Програм за предмет Хорске партитуре је изузетно разноврстан па би наставник требало да одабере она дела хорске литературе која ће одговарати техничким захтевима из садржаја, а допринети остваривању исхода. Програм прилагодити према врсти одсека. Процес учења обухвата сукцесивно обрађивање хорске литературе – од лакших ка тежим композицијама и са прецизираним техничким проблемом: двогласни и трогласни дечји и женски хорови у једном или два нотна система, трогласни дечји и женски хорови у три нотна система, четворогласни женски, мушки и мешовит хорови у два нотна система, четворогласни хорови у три нотна система, четворогласни хорови (женски, мушки, мешовити) у четири нотна система. Пожељно је да се четворогласни хорови у четири система обрађују већ на крају другог разреда на Одсеку за музичку теорију (лакше Мокрањчеве Руковети, делови Литургије и Опела, канцонете, мадригали и мотети ренесансних и барокних композитора).

У трећем разреду треба обрађивати четворогласне хорове у четири система (технички теже композиције) и лакше корале у старим кључевима. Континуирано оспособљавати ученике да свирају лакше хорске партитуре с листа.

Рад на овом предмету обухвата обрађивање врста хорова и њихову нотацију, обрађивање основних законитости у свирању партитуре, упознавање са историјским оквиром настанка дела, врстом дела и карактеристикама музичког језика. Такође подразумева свирање партитуре на клавиру уз утврђивање најефикаснијих начина за решавање техничких захтева. Рад на предмету Хорске партитуре подразумева оспособљавање ученика за правилно интерпретирање хорских дела и за даљи самостални рад. У процесу рада корисно је слушање хорских партитуре које се обрађују помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима хорских партитуре, кључно је унапређивање музичких способности и оспособљавање за правилну интерпретацију хорских композиција. Критеријум за оцењивање је присуство и уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим музичким могућностима, као и квалитет свирања и ниво научених композиција.

Назив предмета	ДИРИГОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Дириговање је да ученик овлада мануелном техником и основним диригентским вештинама и да се оспособи за анализу музичког дела и практичан рад са ансамблом.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – опише развој дириговања и улогу и значај диригента у ансамблу; – чита партитуру кроз анализу и свирање; – примењује мануелну технику у зависности од музичких и техничких захтева партитуре; – диригује ансамблом или уз пратњу на клавиру одређену хорску партитуру; – користи знања стечена из сродних предмета; – заузме критички став према сопственом и туђем дириговању; – користи предности дигитализације у слушању, анализирању и извођењу музике.	ДИРИГОВАЊЕ	Историјски развој дириговања и улога и значај диригента у ансамблу. Упознавање са хорском партитуром. Основне законитости дириговања. Диригентски став у раду са хором. Мануелна техника: – почетни став, – припремни потез (систем тачке и покрета, однос амплитуде и темпа), – шеме на два, три, четири, пет и шест – осмина, четвртина, половина јединице бројања, мешовити такт, – дељени потез и батугу, короне, цезуре, – специфичне динамичке, агогичке промене и промене темпа и – музичка изражајност кроз покрет и мимику. Практичан рад са хорским ансамблом – основна правила. Хорска литература. Анализа дела са аспекта диригента као извођача. Слушање дела праћењем партитуре уз помоћ доступних носилаца звука. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле. И дела сличних техничких захтева.
Минимум програма: 10 композиција за различите хорске саставе, различитих епоха и техничких захтева		

Кључне речи: анализа, дириговање, свирање хорских партитура, интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

- В. Ђорђевић: Хорови у два и три гласа
- М. Бајшански: Девојачки пркос
- Ст. Ст. Мокрањац: Четири обредне кајде
- В. Илић: Младост
- К. Монтеверди: Il mio martir
- Палестрина: Vigilate
- Ђ. Ђ. Гастолди: L'umorista
- Ђ. Батиста Мартини: In Monte oliveti
- Л. Маренцио: Al primo vostro sguardo Канцонете, виланеле, мадригали и мотети
- Б. Донати: Canzonetta
- Л. Лео: Libera me, Канони
- Ст. Ст. Мокрањац: Литургија Св. Јована Златостог (делови); Опело (делови); Руковети; Акатист Богородици; Две песме из XVI века
- С. Рахмањин: Богородице дјево из Свеноћног бденија
- А. Архангелски: Помишљају дењ страшни; Гласом мојим ко Гиспуду возвах
- В. А. Моцарт: Ave verum corpus
- Л. ван Бетовен: Жртвена песма
- Ј. Маринковић: Оче наш из Литургије
- Ј. Славенски: Вода звира
- К. Бабић: II мадригал (Узори Маро)
- Р. Петровић: Бела врана и црна овца
- С. Христић: Свјати Боже из Опела у бе-молу
- Палестрина: Benedictus
- Мадригали и мотети Монтевердија, Ласа, Маренција, Палестрине, Галуса;
- Композиције за солисту у пратњи хора:
- Ст. Ст. Мокрањац: Болно чедо; песме из Руковети са соло деоницама
- В. Илић: Запис из 1492.
- П. Чесноков: Спаси Боже људи твоја; Ангел вопијаше; Заступнице усерднаја; Да исправитсја молитва моја;
- С. Рахмањин: Тебе појем; Ниње отпушчајеш
- Динев: Тебе појем
- Д. Христов: Во царствији твојем

Назив предмета	ДИРИГОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Дириговање је да ученик овлада основним диригентским вештинама и мануелном техником, примени знања стечена у другим предметима и да се оспособи за анализу музичког дела и практичан рад са ансамблом.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – чита партитуру кроз анализу; – примењује мануелну технику у зависности од музичких и техничких захтева партитуре; – диригује уз клавиру пратњу одређену оркестарску партитуру; – користи знања стечена из сродних предмета; – заузме критички став према сопственом и туђем дириговању; – користи предности дигитализације у слушању, анализирању и извођењу музике;	ДИРИГОВАЊЕ	Састав и врсте оркестара, оркестарских корпуса, инструмената и њихових улога кроз различите епохе. Читање оркестарских партитура. Оркестарско дириговање: – употреба диригентске палице, – диференцијација леве и десне руке. Мануелна техника: – диригентски став у раду са оркестром, – припремни потез (систем тачке и покрета, однос амплитуде и темпа), – шеме на два, три, четири, пет и шест – осмина, четвртина, половина јединице бројања, мешовити такт, – дељени потез и багату, короне, цезуре, – специфичне динамичке, агогичке промене и промене темпа и – музичка изражајност кроз покрет и мимику. Основне законитости оркестарског дириговања. Распоред инструмената у оркестру. Оркестарска партитура. Оркестарска литература. Анализа дела са аспекта диригента као извођача. Слушање дела праћењем партитуре уз помоћ доступних носилаца звука. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле. И дела сличних техничких захтева.
Минимум програма: 3 композиције за гудачки, камерни, симфонијски оркестар		

Кључне речи: анализа, дириговање, свирање хорских партитура, интерпретација.

ЛИТЕРАТУРА*

- Пахелбел: Канон и жига
- Ј. С. Бах: Арија из Оркестарске свите бр. 3
- В. А. Моцарт: Мала ноћна музика
- Т. Албиниони: Адађо
- С. Барбер: Адађо за гудачки оркестар
- Е. Григ: Две елегичне мелодије
- П. Чајковски: Елегија за гудачки оркестар; Серенада за гудачки оркестар (ставови);
- О. Респиги: Античке игре и арије (ставови)
- В. А. Моцарт: Дивертимента; Серенаде;
- Ф. Шуберт: *Розамунд* – интермецо
- П. Маскањи: *Кавалерија рустикана* – интермецо
- В. А. Моцарт: Увертира за оперу *Титусово милосрђе*; Симфоније бр. 25, 26, 36, 38, 40 (ставови)
- Ј. Хајдн: Симфоније бр. 44, 45, 94, 103, 104 (ставови)
- Л. ван Бетовен: Симфоније I, II, III, VII, VIII (ставови или само делови)
- Ф. Шуберт: Симфоније III, V, VIII (ставови)
- А. Дворжак: Словенске игре (избор)
- Ј. Брамс: Мађарске игре (избор)

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ДИРИГОВАЊЕ (трећи и четврти разред)

I. УВОДНИ ДЕО

Дириговање је јединствено умеће које усавршава музичке способности и развија директну комуникацију ученика са хорским или оркестарским ансамблом. Природа предмета Дириговање сугерише сталну корелацију са другим предметима и предвиђеним програмима наставе и учења у средњој музичкој школи. Ученик на овом предмету користи знања и вештине из солфеђа, хармоније, музичких облика, контрапункта, хорских партитура, хора и историје музике.

Образовни циљ предмета Дириговање обухвата конкретније изучавање основних елемената музичког изражавања (темпо, метар, такт, мелодија, хармонија, фактура, форма, артикулација,

динамика, агогика...) и оспособљавање ученика за њихово сугестивно преношење на хорски или оркестарски ансамбл. Он такође подразумева унапређивање аналитичких способности, интелектуалног и психо-моторног потенцијала ученика и креативног музичког изражавања кроз основе мануелне технике.

Васпитни циљ предмета Дириговање обједињује развој толеранције, дисциплине, одговорности, правила понашања у оквиру ансамбала, као и стицање самопоуздања, савладавање треме и унапређивање комуникацијских вештина у циљу размене искустава и знања.

Исходи представљају мануелне, аналитичке, практичне и са знајне резултате, док упознавање композиција различитих епоха, карактера и техничких захтева омогућава даљи професионални напредак ученика.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабране композиције и техничку проблематику која се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предмет Дириговање обухвата ученике трећег разреда средње музичке школе Одсека за црквену музику (хорско дириговање) и трећег и четвртог разреда Одсека за музичку теорију (хорско и оркестарско дириговање).

Настава се изводи у групама, а са ученицима се ради индивидуално. Аналитички део наставне јединице обрађује се заједнички док практични део сваки ученик изводи самостално. Програм за предмет Дириговање је изузетно разноврстан па би наставник требало да одабере она дела хорске/оркестарске литературе која ће одговарати техничким захтевима из садржаја, а допринети остваривању исхода. Програм треба прилагодити према одсеку.

Процес учења обухвата упознавање са историјским развојем дириговања, са улогом и значајем диригента као вође, правилима која владају у ансамблима и упознавање основних законитости дириговања. Диригентски став у раду са хором/оркестром и савладавање технике дириговања представљају најважније сегменте рада са ученицима у почетној фази.

Рад на овом предмету обухвата и анализу дела са аспекта диригента као извођача, обрађивање различитих техничких проблема и елемената интерпретације и практично усавршавање кроз техничке вежбе, примере из литературе и дириговање ансамблом. Почетне композиције у 3. разреду могу бити двогласне и трогласне, а касније четворогласна дела нотирана у четири система (женски, мушки и мешовити хорови). Ученика оспособљавати да савлада диригентски глас и његово значење у партитури. Композиције полифоне фактуре ренесансних и барокних аутора су најделотворније за практичну примену.

Употреба клавира је обавезна (свирање партитуре од стране наставника или ученика), али би био пожељан практични рад са ансамблом (на часу дириговања или на часу хора, након што ученик савлада основне законитости дириговања). Важно је напоменути да је континуирани рад на повезивању садржаја из других музичких предмета веома важан (Солфеђо, Хармонија, Хорске партитуре, Хор, Историја музике).

Изучавање дириговања у 4. разреду на Одсеку за музичку теорију требало би започети обрађивањем композиција за гудачки оркестар, а затим sukcesивно прелазити на веће оркестарске саставе. У ту сврху неопходно је обједињавање знања и вештина

из предмета Музички инструменти, Хармонија, Музички облици и Историја музике. Рад на предмету Дириговање у 4. разреду обухвата обрађивање састава и врста оркестара, оркестарских корпуса, инструмената и њихових улога кроз различите епохе, читање оркестарских партитура, анализирање стилова дириговања (хорско/оркестарско; употреба диригентске палице; диференцијација леве и десне руке), обогаћивање музичке терминологије, и обрађивање различите и многобројне техничке проблематике. Технички је генерално потребно обрадити: почетни став, припремни потез (систем тачке и покрета, однос амплитуде и темпа), шеме на два, три, четири, пет и шест – осмина, четвртина, половина јединице бројања, мешовити такт, дељени потез и батуту, короне, цезуре, специфичне динамичке, агогичке промене и промене темпа, као и музичку изражајност кроз покрет и мимику. Сва техничка проблематика се може усавршавати кроз вежбе, али је потребно обрадити је и кроз примере из литературе. У 4. разреду употреба клавира је обавезна, а пожељан је рад са мањим оркестарским ансамблом. На тај начин предмет Дириговање добија свој потпуни смисао.

Овај предмет подразумева оспособљавање ученика за правилно интерпретирање хорске и оркестарске литературе и за даљи самостални рад. У процесу рада корисно је слушање композиција које се обрађују помоћу доступних носилаца звука (предности дигитализације). На тај начин се подстиче активно слушање, анализа квалитета извођења и развој критичког мишљења.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима дириговања кључно је унапређивање музичких способности ученика и њихово оспособљавање за правилну интерпретацију хорских и оркестарских композиција. Критеријум за оцењивање је уложен лични ангажман ученика и напредовање у складу са његовим музичким могућностима, као и квалитет дириговања. Посебан подстицајни елемент може бити јавни наступ са ансамблом којим се развија самопоуздање ученика.

Назив предмета	УВОД У КОМПОНОВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Увод у компоновање јесте стицање основних знања о уметничкој музици 20. века, развијање вештине компоновања и тумачења савремене нотографије.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – слушно и аналитички препознаје разлике између тоналне, модалне и атоналне музике; – самостално води свој <i>Дневник савремене музике</i> ; – разликује и објасни нова нотна обележја у нотографији; – разликује акорде нетерцног типа и употребљава их у својим задацима-композицијама; – наведе композиционе технике и користи их у својим задацима-композицијама; – компоњује минијатуре у задатом или слободнијем облику уз помоћ наставника; – компоњује вокално-инструментални комад (соло песму) уз помоћ наставника; – компоњује на одабрану филмску/позоришну тему или на појединачне сцене уз помоћ наставника.	МУЗИКА 20. ВЕКА	Слабење тоналног центра у музици с краја 19. века. Модална, тонална и атонална музика. Релативизација појма дисонанца у музици (слушно, аналитички, практично): – савршене дисонанце, – несавршене дисонанце. Музичке компоненте у музици 20. века Усложњавање ритмике и метрике (слушно, аналитички, практично): – неправилне ритмичке поделе, – померање акцентовања у музици, – променљива метрика, – полиритмија и полиметрија. Проширење хармонског фонда и тоналног плана (основно, аналитички, практично): – медијантне везе, – поларни акорди, – квартни и квинтни акорди, – акорди са додатим тоновима, – кластери. Израда краћег тоналног плана у слободном хармонском ставу уз употребу „нових” акорада за хармонски инструмент. Модернизација мелодије.
	НОТОГРАФИЈА	Проширивање музичког писма и нотног записа. Нове тенденције у нотографији – нова нотна обележја и нотни знаци. Одступање од традиционалног начина записивања музике. Нове тенденције и принципи у организацији партитура (аналитички).
	КОМПОЗИЦИОНЕ ТЕХНИКЕ	Композиционе технике 20. века: – серијална техника, – додекафонија, – интегрални серијализам, – алеаторика. Појава и употреба електронике у музици друге половине 20. века. Препознавање елемената композиционих техника на изабраним нотним примерима.
	КОМПОНОВАЊЕ	Компоновање минијатура у задатом или слободнијем облику за: – клавир или – до три инструмента од којих један инструмент може бити хармонски. Компоновање песме за глас и клавир (или други хармонски инструмент) на основу изабраног поетског текста.
	ПРИМЕЊЕНА МУЗИКА	Појава и улога филма на почетку 20. века као новог медија. Музика за филм. Музика за позориште. Мјузикл. Израда краћих композиција (<i>главних тема</i>) на одабране филмске теме или појединачне сцене. Почети забавне музике – цез. ЛИТЕРАТУРА Дејан Деспић – Увод у савремено компоновање (скрипта)
Јавни наступ: Обавезан је минимум један јавни наступ у току школске године.		

Кључне речи: нотографија, композиционе технике, савремена музика 20. века, компоновање, примењена музика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УВОД У КОМПОНОВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој ученика које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају

лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике. **Исходи** представљају музичке, опажајне, стваралачке и сазнајне активности ученика.

Савремена уметничка музика, од краја 19. века до почетка 21. века, неизоставни је део историје музике, и светске и националне. То је музика у којој су се десиле значајне композиционе, уметничко-техничке промене и новине, које су уметничку музику повеле у сасвим нове уметничке и звучне просторе.

У њу се не може тек тако ускочити, као што је то могуће са музиком епохе класицизма, на пример, савремена уметничка музика није нужно и увек *«милозвучна»* попут музике барока, класицизма или романтизма. То свакако не говори о њеној мани. Напротив, у уметничкој музици 20. века постоји значајан број композицио-

них остварења која представљају својеврсне бисере музике. Ученику је потребно да се не заустави на проучавању музике са романтизмом. Упознавање са музиком 20. века, утиче на ширење видика, литературе и општег образовања.

Садржаји предмета Увод у компоновање усмерени су ка стицању знања и вештине ученика везане за компоновање, извођење, интерпретацију и импровизацију музике у зависности од музичких захтева, са циљем развијања љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива.

Корелација предмета је неопходна и треба да буде полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати креативност и разумевање савремене музике, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања, водећи рачуна о предзнању и индивидуалности ученика, које ће омогућити да ученици савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Увод у компоновање је предмет који се састоји из неколико области – тема: музика 20. века, нотографија, компоновање и примењена музика. Наведене области се надовезују једна на другу, међусобно су повезане и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се повезивању са програмима других предмета и њиховом међусобном корелацијом.

Музика 20. века представља област која ученике по мало извлачи из зоне комфора, тј. уводи их из тоналног и традиционалног размишљања у нешто ново и другачије. Тежиште рада подразумева савладавање основних појмова у музици 20. века, у циљу њиховог разумевања и примене.

Садржај модална музика је изузетно важан за искорак из тоналног центра (пре свега кроз комбиноване модусе). Наставник може да креира своје задатке по узору понуђену литературу. Музичке компоненте у музици 20. века стављају акценат на мелодију, ритам и хармонију. У овом делу програма ученик има први сусрет са компоновањем мелодија на задати хармонски план који ће у себи садржати поларне акорде или квартне и квинтне акорде, акорде са додатим тоновима или кластере (уводити један по један елемент). Ове садржаје треба темељно обрадити како би ученици касније што свесније приступили компоновању задатих форми. Пажњу ученика треба усмерити ка слушању одабраних дела музике 20. века, што ће наставник планирати у припреми часа.

Нотографија је област која кроз своје садржаје, ученике аналитички упознаје са изгледом партитуре музике 20. века. Ин-

тересантни записи појединих композиција, распламсаће ученичку радозналост и прошириће оквире досадашњег музичког поимања.

Композиционе технике уводе нове садржаје и појмове као што су додекафонја, серијализам, алегорика. У оквиру ове области, ученици ће се још више удаљити од тоналног центра, тј. закорачиће у атоналност. Овој области је пожељно прићи из угла анализе, али не инсистирати на примени ових техника у компоновању музике. Препорука је вођење Дневника савремене музике у који ће ученици уписивати нове појмове који се јављају у музици 20. века, као и опажања о одслушаним музичким делима. Ученик би требало да упише за свако дело које се обрађује, наслов дела, опус, пуно име и презиме композитора, као и годину настајања. Такође би требало да упише стил, правац, школу или групу којој композитор припада, оркестарски састав или састав инструмената ако је нестандардни ансамбл, назив композиционе технике уколико преовлађује једна, или више техника, да испише кратки опис чиме је композитор био инспирисан на компоновање. Када попуни податке о делу, за време слушања на часу или код куће, требало би да напише своја размишљања, закључке и утиске током слушања.

Компоновање је област у оквиру које ће ученици имати прилику да покажу сву своју креативност и знање које су стекли, како на овом предмету, тако и у целокупном музичком образовању. Компоновање минијатура за клавир је врло важан садржај, где ће кроз компоновање кратких и карактерно различитих композиција овладати клавиром који је полазна тачка за креирање музике. Ученицима треба предложити да искомпонују десетак почетака, мелодијских тема, уз употребу Пиано апликације на часу, или као домаћи задатак, наравно уз употребу клавира. Након тога, заједнички приступити свирању тема и анализи, а затим и одабрати три до четири теме које су се издвојиле и које ће представљати почетке клавирских минијатура.

Индивидуални приступ је јако важан у овом процесу, па наставник треба добро да послуша ученикова интересовања за одређени музички стил и да не инсистира по сваку цену на модерном звуку. Наставник предлаже даљи ток композиције и помаже ученику да што лакше и са пуно уживања савлада овај садржај. Фокус је на интеракцији ученика и наставника. На исти начин треба приступити и изради соло песме и два или триа. Група је веома важна у процесу компоновања и њена улога је у међусобној подршци идејама за израду што бољих композиција. Обавезан је један јавни наступ у току школске године, на ком ће ученици представити своје композиције. На тај начин је обезбеђена њихова додатна мотивација за што успешније савладавање овог предмета.

Примењена музика је завршна област али не и мање значајна. Њој треба приступити пре свега аналитички и кроз слушање филмске и позоришне музике, као и кроз покушај креирања композиције на задату одабрану филмску тему или сцену. Примењена музика је област која је јако интересантна данашњим генерацијама ученика, јер су врло упућени на визуелне медије. Зато је потребно, у складу са могућностима ученике одвести на позоришну представу, мјузикл као и на Међународну трибину композитора (Београд) где ће уживо имати прилику да се сусретну са модерним звуком.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима увода у компоновање, најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина, као и на развијању музичке мисли кроз функционалне задатке, који воде ка развијању креативности ученика. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити стимулативну, радну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из увода у компоновање треба спроводити усменим, писаним и практичним путем, на разнолик и интересантан начин.

Учешће на јавном наступу употпуњује слику о постигнућима наставе и учења.

ОДСЕК ЗА МУЗИЧКУ ПРОДУКЦИЈУ И ОБРАДУ ЗВУКА

СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Звучно-музички процес, МИДИ
2. Савремена МИДИ композиција и продукција
3. Звучно-музички процес АУДИО
4. Основе дизајнирања звука за медије позориште, телевизију
5. Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом
6. Основе пројектовања електро акустичне композиције
7. Аудио техника
8. Основи акустике

Назив предмета	ЗВУЧНО-МУЗИЧКИ ПРОЦЕС, МИДИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Звучно-музички процес, МИДИ је да код ученика развију знања и вештине за стварање и програмирање музике уз помоћ рачунара
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише развој МИДИ протокола и музичких електронских инструмената; – рукује МИДИ интерфејсом, везама и конекцијама; – користи МИДИ модове на хардверским и софтверским синтесажерима; – употребљава и едитује све врсте МИДИ каналских порука; – анализира МИДИ каналске промене и едитује их са циљем промене музичких параметара; 	МИДИ ИСТОРИЈАТ	Почети и развој МИДИ комуникационог протокола
	МИДИ ИНТЕРФЕЈС	МИДИ интерфејс: – MIDIN, – OUT, – THRU, MIDI кабл и повезивање. Опис и примена „MIDIhardware”. Типови МИДИ интерфејса: – Multi-portMIDI interface, MIDI thru box и – MIDI merge box.
	МИДИ МОДОВИ	МИДИ модови: – mono, – poly, – omni, – multi.
	МИДИ КАНАЛСКЕ ПОРУКЕ	Каналске поруке # 1: Note on, note off, velocity, release velocity. Примери и анализа у EventEditoru. Каналске поруке # 2 . Control Change: realtime и switch-type, Недефинисани контролери; Примери и анализа у Event Editoru, Каналске поруке # 3: Pitch Bend – резолуција и амбитус. After-Touch – channel key pressure и polyphonic key pressure. Примери и анализа у Event Editoru. Каналске поруке # 4: Program Change, controller #0. Примери и вежбе у EventEditoru. Каналске поруке # 5. All notes off (panic button); Reset all controllers Контролери # 121–123 Примери и вежбе у Event Editoru. Каналске поруке # 6. Local Control (on-off); MIDI loop – последице. примери. Вежбе у Event Editoru.

Кључне речи: МИДИ протокол, МИДИ интерфејс, МИДИ каналске поруке, МИДИ едитори.

Назив предмета	ЗВУЧНО-МУЗИЧКИ ПРОЦЕС, МИДИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Звучно-музички процес, МИДИ је да код ученика развију знања и вештине за стварање и програмирање музике уз помоћ рачунара
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – програмира и уноси ноте у музички софтвер; – користи све функције музичког софтвера и МИДИ система – едитује и мења МИДИ догађаје у оквиру музичког софтвера чиме директно утиче на музичке параметре програмиране музике; – рукује МИДИ фајлом као преносном датотеком компоноване музике; – самостално компонује симетричне музичке облике на рачунару. 	СОФТВЕР ЗА КОМПОНОВАЊЕ МУЗИКЕ	Рад са секвенсером #1 Уношење нота: real time и step time. Рад са сиквенсером #2 Основе едитовања МИДИ догађаја у сиквенсеру (copy, paste, cut функције) Рад са сиквенсером #3 Квантизација – врсте и примена. Дужина нота и легато функција. Рад са сиквенсером #4 Употреба основних функција: cycle, over dub, replace, mute. Рад са сиквенсером #5 МИДИ параметри: компресор и експандер. Рад са сиквенсером #6 Транспозиција и квантизациони параметри. Рад са сиквенсером #7 Експортовање и импортовање Миди фајла. МИДИ фајл стандарди. Рад са сиквенсером #8 Врсте МИДИ едитора. Опис и примена. Рад са сиквенсером #9 Миди филтери. Рад са сиквенсером #10 Програмирање промене темпа и врсте такта. Рад са сиквенсером #11 Миди аутоматизација и напредна употреба МИДИ контролера (контролери 7 и 10). Оптимизација МИДИ јачина. GM и XG стандарди.
	ПРОГРАМИРАЊЕ СИМЕТРИЧНИХ МУЗИЧКИХ ОБЛИКА	Изградња и обликовање симетричних музичких облика на рачунару (двотакт, реченица, период, песма).

Кључне речи: музички софтвер, сиквенсер, едитор, миди догађај, миди фајл, симетрични музички облици.

Назив предмета	ЗВУЧНО-МУЗИЧКИ ПРОЦЕС, МИДИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Звучно-музички процес, МИДИ је да код ученика развију знања и вештине за стварање и програмирање музике уз помоћ рачунара.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – користе две платформе: Windows и MacOS; – оптимизује оперативни систем за бављење звуком; – снима, едитује и процесује звук на рачунару; – користи системске поруке у оквиру миди комуникационог протокола; – синхронизује уређаје у процесу снимања и репродукције звука; – синхронизује звук са видео фајлом; – изврши комуникацију више миди музичких инструмената; – рукује синтесајзером и семплером; – користи виртуелне инструменте у процесу компоновања музике. 	СИСТЕМСКЕ ПОРУКЕ	<p>Системске поруке # 1 Основне синхронизације; Sync mode: internal, midi clock, MTS, LTC, SMPTE, MMC.</p> <p>Системске поруке # 2 Midi Clock Mode/SPP, примери, анализа и карактеристике.</p> <p>Системске поруке # 3 MTCMode, примери, анализа, карактеристике framerate, smpteviewoffset.</p> <p>Системске поруке # 4 Синхронизација између аудио у SMPTE/MTCMODE, девијација, audiosync mode (MTC continuons, MTC Trigger/Auto Speeddetection, External digital Word Clock, Asio аудио драјвери и њихове предности).</p> <p>Системске поруке # 5 Проблем два Mastera и разрешавање проблема, MTC кашњење, Midi Maschine Control и ADAT синхронизација.</p> <p>Системске поруке # 6 Синхронизација видео фајлова (Avi, Quick Time Movies).</p> <p>Системске поруке # 7 Синхронизација: врсте, могућности и начин рада. Аудио уређаји са имплементираним синхронизационим способностима, њихове предности и резултати.</p> <p>Системске поруке # 8 Тактовно и временски оријентисана синхронизација, разликовање и вежбање.</p> <p>Системске поруке # 9 Синхронизација два или више рачунара/софтвера, синхронизација два софтвера унутар истог рачунара.</p> <p>Системске поруке # 10 VST System Link – синхронизација између два или више рачунара, аудио и миди везе.</p> <p>Системске поруке # 11 Утицај система OMS, Freemidi, IAC у оквиру MacOS платформе, примери организације MIDI поставке у оквиру горе наведених система.</p> <p>Системске поруке # 12 Промена темпа и врсте такта у процесу синхронизације, вежбање повезивања аудио и миди уређаја у сложеном окружењу мулти хардверске синхронизације (неколико звучних карти, неколико миди интерфејса са аналогним вишканалним магнетофоном или видео снимачем).</p> <p>Системске поруке # 13 Основе System Exclusive Messages, примена: bulk и mididump појмови: save/load или receive/transmit.</p> <p>Системске поруке # 14 Примери Sysex комуникације између различитих клавијатура, модула и рачунара.</p> <p>Системске поруке # 15 Примери Sysex комуникације између Editor/Lib. софтвера и различитих миди уређаја (коришћење Sound Diver софтвера).</p> <p>Системске поруке # 16 Sample Dump Standard, основе и примена. Комуникација између два семплера, комуникација између семплера и аудио софтвера (примери на софтверу Sound Forge и Recycle). Midi Buffer и транспорт звука преко миди кабла, транспорт звука преко SCSI или преко MIDI + SCSI каблова, мане и предности.</p>
	СИНТЕСАЈЗЕР КАО ИНСТРУМЕНТ И ИЗВОР ЗВУКА	<p>Историјат. Подела: аналогни и дигитални. Улога и основне карактеристике осцилатора, филтера, појачавача, евелоп генератора, LFO. Врсте основних таласних облика. Шум и врсте шума. Врсте клавијатура и основе програмирања звучних боја.</p>
	СЕМПЛЕР КАО ИНСТРУМЕНТ И ИЗВОР ЗВУКА	<p>Историјат. Архитектура семплера: single, key group програм. Миди функције и параметри. Диск функције и параметри. Конфигурисање семплова у оквиру програма: single, layer, split. Селектовање узорака на основу динамике свирања. Селектовање узорака на основу регистра – позиције на клавијатури. Едитовање узорка: правац репродукције (normal/reverse), почетак и крај узорка, петља и дужина петље, укрштање узорака, слање узорака на сепаратне аналогне или дигиталне излазе.</p>

	VST ИНСТРУМЕНТИ КАО ИЗВОР ЗВУКА	Историјат и подела. Начин рада и зависност од МИДИ хардвера. Зависност од аудио хардвера. Зависност од врсте и квалитета аудио драјвера. Мултиплицирани аудио излази у оквиру музичког софтвера. Примери на различитим VST инструментима.
Захтеви на годишњем испиту: Компонување симетричног, савременог музичког МИДИ дела у облику песме у трајању од 3-4 минута. Испит организовати као звучну презентацију.		

Кључне речи: системске поруке, синтесајзер, семплер, VST инструменти.

Назив предмета	САВРЕМЕНА МИДИ КОМПОЗИЦИЈА И ПРОДУКЦИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Савремена МИДИ композиција и продукција је да код ученика развију знања и вештине за стварање и програмирање музике уз помоћ рачунара
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– самостално компонују краће облике у области примењене музике; – самостално компонују музику за позориште на задати драмски текст; – самостално компонују музику за филм на задати видео фајл; – уз помоћ наставника компонује ауторску музику у трајању од 4 до 6 минута користећи рачунар и/или акустичне инструменте.	КОМПОНОВАЊЕ ПРИМЕЊЕНЕ МУЗИКЕ	Компонување примењене музике #1 Компонување краћих форми: дингл, реклама, спот, шпица. Компонување примењене музике #2 Компонување дужих слободнијих форми: музика за позориште, музика за краткометражни или цртани филм, музика за драмске делове играног филма.
	КОМПОНОВАЊЕ АУТОРСКЕ МУЗИКЕ	Самостално компонување на рачунару: – тематски и хармонски садржај; – музички облик; – жанровско одређење.
Матурски испит: јавно извођење ауторске композиције		

Кључне речи: компонување, примењена музика и ауторска музика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ЗВУЧНО-МУЗИЧКИ ПРОЦЕС, МИДИ САВРЕМЕНА МИДИ КОМПОЗИЦИЈА И ПРОДУКЦИЈА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове компонувања и извођења музике и партиципације у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час обухвата читав спектар активности, од мишљања о реализацији задатог музичког облика, технике компонувања до примене алата и поступака у оквиру софтвера за компонување музике

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном одређењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о доступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових стваралачких и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно изводе своја дела. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, композиционе технике и технике у манипулацији софтвером за компонување музике, те развијају аналитичко и критичко мишљење о туђим делима.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке продукције и дизајна звука најбитније је развијање стваралачких музичких способности и изграђивање вештина, у области програмирања, снимања и едитовања музике. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима.

Критеријум у оцењивању је успешно реализована композиција како са аспекта композиционих техника тако и са аспекта креативног обликовања звучне слике и свих поступака који до ње доводе.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учесће ученика на јавним наступима, и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЗВУЧНО МУЗИЧКИ ПРОЦЕС-АУДИО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Звучно музички процес-аудио 1 је да код ученика развије знања и вештине везане за класични-аналогни начин снимања и репродукције звука као и основне технике неопходне за овакав начин рада.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи све врсте каблова, конектора и веза у току линијског и микрофонског снимања; – користи микрофонске и линијске улазе на аналогном режијском столу; – врши подешавање улазног степена и путање сигнала кроз аналогни режијски сто; – разликује каналску и мониторинг секција на режијском столу, „инсерт“ тачке, EQ, сендове, враћања и напајање; – користи мерне инструментима „Peak“ и „VU“ и мери вршни и просечни ниво сигнала; – разликује аналогно и дигитално мерење, односно мерне инструменте; – користи улазе и излазе и мерне инструменте магнетофона; – бира редукујућу шума, брзину траке магнетофона; – врши синхронизацију и мониторинг при вишеканалном снимању; – се користи даљинском командом – локатором вишеканалног магнетофона; – врши уснимавање линијских сигнала на вишеканални аналогни магнетопфон као и мониторинг већ снимљених канала; – потпуно или делимично брише канале „pinchin“ и „pinchout“; – препозна распоред магнетофонских глава; – користи различите врсте и карактеристике микрофона, више микрофонске технике; – позиционира микрофоне и користи „pop“ филтер; – обави микрофонско или више микрофонско снимање правилним коришћењем микрофона, режијског стола као и уређаја за снимање и репродукцију звука. – снимни акустични инструмент, вокал или мањи ансамбл, микрофонском техником по избору. 	АНАЛОГНО СНИМАЊЕ	Врсте аналогних жичних веза и конектора. Аналогни режијски сто. Очитавање нивоа сигнала. Двоканални аналогни магнетофон. Вишеканални аналогни магнетофон. Микрофони и рад са микрофонима.

Кључне речи: аналогни звук, микрофони, режијски сто, снимање, магнетофон, кабови, конектори.

Назив предмета	ЗВУЧНО МУЗИЧКИ ПРОЦЕС-АУДИО
Циљ	ЦИЉ учења предмета Звучно музички процес-аудио 2 је да код ученика развије знања и вештине везане за класични-аналогни начин снимања и репродукције звука као и основне технике неопходне за овакав начин рада.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – процесује и обради сигнал различитим уређајима за обраду сигнала; – изведе студијско-микрофонско снимања користећи различите врсте микрофона и микрофонских техника; – уобличи тонско-естетски звучну слику уснимљеног вишеканалног снимка користећи нотни текст или партитуру; – изрази музикално продуцентски и музичко критички однос према финалном звуку музичког дела. 	ОБРАДА ЗВУЧНОГ СИГНАЛА	Уређаји за обраду сигнала: компресор, лимитер, експандер, гејт, реверб, дилеј и еквилајзер .
	СТУДИЈСКО-МИКРОФОНСКО СНИМАЊЕ СОЛИСТИЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА, ГЛАСА И МАЊИХ АНСАМБАЛА	Снимање следећих инструмената, гласа и камерних ансамбала: виолина, виола, виолончело, контрабас, флаута, кларинет, хорна, труба, хармоника, глас-сопран, глас-алт, глас– тенор, глас-бас, клавир, хор, камерни састави, мањи оркестар.
	МИКС ВИШЕКАНАЛНОГ СНИМКА	Подешавање нивоа, боје, процесовања и свеукупног звука вишеканалног снимка

Кључне речи: процесори, процесовање, студијско снимање, миксовање.

Назив предмета **ЗВУЧНО МУЗИЧКИ ПРОЦЕС-АУДИО**Циљ **ЦИЉ** учења предмета Звучно музички процес-аудио је да код ученика развије знања и вештине везане за класични-аналогни начин снимања и репродукције звука као и основне технике неопходне за овакав начин рада.Разред **Трећи**Годишњи фонд часова **70**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	РАЧУНАРСКИ ОПЕРАТИВНИ СИСТЕМИ	Оперативни системи „Windows” и „MacOS”.
– инсталира и оптимизује оперативни систем за бављење звуком; – синхронизује хардвер са музичким софтвером; – препозна различите стандарде приказа дигиталног аудио фајла; – подеси параметре за FFT анализу; – врши читавање и анализу FFT приказа; – разликује и одабере врсте компресије; – архивира фајл у односу на циљни медиј; – одабере и/или конвертује динамику и резолуцију звучног фајла у складу са циљним медијем или носачем звука; – користи основне алате и поступке деструктивног или недеструктивног едитовања; – изведе и примени поступке дигиталног процесовања сигнала; – креативно обради сигнал при поступцима микса, постпродукције и примастеринга; – програмира музику унутар музичког софтвера.	ЗВУЧНЕ КАРТЕ И ДРАЈВЕРИ	Инсталација и синхронизација звучне карте и драјвера Подешавање аудио драјвера.
	ДИГИТАЛНИ ПРИКАЗ ЗВУЧНОГ ФАЈЛА	Приказ: – <i>Waveform Display</i> , – Amplitude, – Time axes, – сонографски приказ, – FFT приказ, тродимензионални FFT приказ.
	АРХИВИРАЊЕ ЗВУЧНОГ ФАЈЛА	Архивирање са и без компресије. Врсте компресије и губици у квалитету.
	ДИНАМИКА И РЕЗОЛУЦИЈА ЗВУЧНОГ ФАЈЛА	Резолуција од: 8 бита, 16 бита, 32 бита и 64 бита. Спољашњи утицаји и фактори деградације динамике. Фреквенција узорковања звучног фајла: 32 KHz; 44,1 KHz; 48 KHz, 88,2 KHz, 96 KHz, 192 KHz. Најквистова фреквентна законитост.
	ДЕСТРУКТИВНО И НЕДЕСТРУКТИВНО ЕДИТОВАЊЕ	Основни „editing” поступци и алати: copy, paste, cut, delete, remove, makaze, gumica. Основни „editing” поступци и алати: copy, paste, cut, delete, remove, makaze, gumica; Разликовање деструктивних од недеструктивних поступака (delete/remove; undo; normalize/промена јачине).
	ДИГИТАЛНО ПРОЦЕСОВАЊЕ СИГНАЛА (DSP)	DSP: Volume, normalize, DC offset, Fade in, Fade Out, Dithering, Noise Shaping, апсолутни и релативни нивои звучних фајлова. Конверзија аудио фајла. Подешавање филтера, софтвера за динамику, кашњење и просторност дигиталног аудио фајла. Подешавање висине тона (pitch shift) звучног фајла.
	УНИВЕРЗАЛНИ ПОЈМОВИ ДИГИТАЛНОГ АУДИО	Појмови: <i>region, part, segment, audio track, audio channel Mixing, Merging</i>

Кључне речи: оперативни системи, драјвери, архивирање, дигитално процесовање, едитовање, динамика аудио фајла, фреквенца одмеравања.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗВУЧНО МУЗИЧКИ ПРОЦЕС-АУДИО

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове компоновања и извођења музике и партиципације у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час обухвата читав спектар активности, од размишљања о реализацији задатог музичког облика, технике компоновања до примене алата и поступака у оквиру софтвера за компоновање музике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о доступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових стваралачких и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно изводе своја дела. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, композиционе технике и технике у манипулацији софтвером за компоновање музике, те развијају аналитичко и критичко мишљење о туђим делима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке продукције и дизајна звука најбитније је развијање стваралачких музичких способности и изграђивање вештина, у области програмирања, снимања и едитовања музике. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима.

Критеријум у оцењивању је успешно реализована композиција како са аспекта композиционих техника тако и са аспекта креативног обликовања звучне слике и свих поступака који до ње доводе.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ОСНОВЕ ДИЗАЈНИРАЊА ЗВУКА ЗА МЕДИЈЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Основе дизајнирања звука за медије је да код ученика развије знања и вештине дизајнирања звука за потребе различитих мас-медија.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – објасни појам семиотике; – примени семиотичке кодове у оквиру мас-медија; – изврши семиотичку анализу звука и музике на програмима позоришта и радија; – дизајнира звук и музику за потребе позоришних и радијских облика. 	СЕМИОТИКА	Појам семиотике Семиотички кодови. Семиотичка анализа. Звук и музика у процесу комуникације.
	ПОЗОРИШТЕ И РАДИО	Дизајнирање звука и музике за: 1. ПОЗОРИШТЕ: сценска музика, сонг, опера, мјузикл, оперета, зингшпил, кабаре, ревијски програм. 2. РАДИО: цингл, шпика, вокал, инструментал, ефекти, говор; радио драма, радиофонско дело; презентација музике на програмима радија.

Кључне речи: семиотика, мас-медији, позориште, радио.

Назив предмета	ОСНОВЕ ДИЗАЈНИРАЊА ЗВУКА ЗА МЕДИЈЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Основе дизајнирања звука за медије је да код ученика развије знања и вештине дизајнирања звука за потребе различитих мас-медија.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – дизајнира звук и музику различитих ТВ форми водећи рачуна о односу слике и звука; – дизајнира звук и музику различитих филмских форми водећи рачуна о односу слике и звука; – дизајнира звук и музику различитих филмских интернет форми водећи рачуна о односу слике и звука, формату и компресији; – презентује нову уметничку музику у сврху слушања или едукације; – идентификује особине кича и шунда; – наведе и објасни начине заштите интелектуалне својине. 	ФИЛМ И ТЕЛЕВИЗИЈА	Звук и музика на телевизији: – TV спот, форшпан, TV шпика, звучни и музички ефекти, TV презентација опере, мјузикла, концерта и балета; Звук и музика на филму: – историја звука и музике на филму. – дијалог, звучни ефекти у филму, филмска музика, аудио пост-продукција.
	МЕДИЈ РАЧУНАРА	Звук и музика у оквиру глобалне рачунарске мреже (интернет). Неизбежна коегзистенција аудио и видео фајла. Формати, компресија и нивои звучног фајла.
	ПРЕЗЕНТАЦИЈА УМЕТНИЧКЕ МУЗИКЕ	Радионица звука, округли сто, концерт, музичка едукација. Кич и шунд.
	ЗАШТИТА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ	Музичка ауторска права, велика и мала права, механичка и права јавног извођења.

Кључне речи: филм, телевизија, рачунар, презентација, кич, шунд и интелектуална својина.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – ОСНОВЕ ДИЗАЈНИРАЊА ЗВУКА ЗА МЕДИЈЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају скуп знања и вештина у области звука за медије. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз средњу музичку школу, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час обухвата операционализацију исхода на нивоу програмских захтева за час. У реализацији тематских јединица везаних за одговарајући медиј могуће је користити њихов приказ на интернету.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности потенцијал групе као и појединачне интересне сфере те да му помогне при професионалном одређењу и усмеравању.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различитих медијских области, као и везу са конкретним музичким облицима и техничким знањима везаним за примењену музику као и репродукцију звука у медијима. За ученике веома важно да наставника доживљавају као ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Уколико постоји могућност препоручује се обилазак радијских, телевизијских и позоришних студија и сагледавање поступака и техника које се користе у реализацији звучно-музичких садржаја.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима дизајнирања звука за медије најбитније је развијање стваралачких музичких способности и изграђивање вештина, у области звука и музике за медије.

Критеријум у праћењу и оцењивању ученичких постигнућа је успешно и креативно стварање звука и музике у зависности од примењених и програмских музичких облика у медијима. Синхронизована репродукција звука и музике на одговарајућу слику, филм, позоришну представу или рекламне садржаје омогућава сагледавање успешности медијске реализације. Оцењивање обухвата како теоријска знања тако и њихову практичну примену.

Назив предмета

САВРЕМЕНА ХАРМОНИЈА СА ИМПРОВИЗАЦИЈОМ И ОРКЕСТРАЦИЈОМ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом је да код ученика развију знања о савременим акордским конструкцијама и везама као и основним поступцима при импровизацији и оркестрацији

Разред

Трећи

Годишњи фонд часова

35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – изгради савремене акордске структуре и везе од сваког тона и у свим тоналитетима; – изврши „block” хармонизацију задате мелодије; – течно читање и репродукција „Swing” ритма; – хармонизује цез стандард мелодије; – импровизује мелодију у односу на задату тему; – користи тензије у стварању сложенијег и напетнијег хармонског језика; – оркестрира задату тему користећи дрвене, лимене дуваче и ритам секције.	САВРЕМЕНЕ АКОРДСКЕ СТРУКТУРЕ И ВЕЗЕ	Изградња „major sixth”, „major seventh”, „minor sixth”, „dominant seventh”, „augmented seventh”, „diminished seventh”, „half-diminished seventh” акорада у узаном и широком слогу.
	МОДЕРНА „BLOCK” ХАРМОНИЗАЦИЈА #1	Модерна „block” хармонизација акордских и ванакордских, хроматских и дијатонских тонова .
	„SWING” РИТМОВИ	„Off-beat” акценти. Нотирање „swing” ритма. „Double-time” ритам. Ритмичке антиципације.
	ХАРМОНИЗАЦИЈУ АКОРДСКИХ И ВАНАКОРДСКИХ МЕЛОДИЈСКИХ ТОНОВА	Мелодијска анализа и подела на акордске, ванакордске, лествичне и фигуративне тонове (хроматске и дијатонске). Хармонизација дуплих хроматских пролазница и описних разрешења ванакордских тонова. Хармонизација алтерованих тонова унутар акорада доминантне функције. Модерна „block” хармонизација „jazz Standard” мелодија.
	ПРИНЦИПИ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ #1	Пентагонске лествице, модуси, хексатонске и октагонске лествице. Употреба ванакордских тонова. Компоновање и записивање оригиналних импровизација на задату акордску прогресију.
	МОДЕРНА „BLOCK” ХАРМОНИЗАЦИЈА #2	„Block” хармонизација тензија. Тензија и њено разрешење (Hi-Lo). „Block” хармонизација односа „Hi-Lo”. Варијације односа „Hi-Lo”: Lo-Hi-Lo, Hi-chromatic, Lo-Hi-chromatic-Lo. „Block” хармонизација „Hi-Lo” варијација (Lo-Hi-Lo, Hi-chromatic-Lo; Lo-Hi-chromatic. Lo). Алтеровање тензија.
	ПРИНЦИПИ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ #2	Дијатонске и хроматске тензије у оквиру све три хармонске функције као и њима одговарајуће лествице.
	ХАРМОНСКА АНАЛИЗА „JAZZ STANDARD” МЕЛОДИЈА	„Block” хармонизације „jazzstandard” мелодија
	ОРКЕСТРАЦИЈА ДРВЕНИХ ДУВАЧА И САКСОФОНСКЕ СЕКЦИЈЕ	Обим, нотација, транспозиција следећих инструмената: Bb klarinet; Ebaltosax; Bbtenorsax; Ebbaritonsax. „Voicings” за четворогласну саксофонску секцију (алт/алт/ тенор/ тенор, или алт/ тенор/тенор/баритон). Четворогласна „block” хармонизација задатих мелодија за секцију саксофона.
	ОРКЕСТРАЦИЈА ЛИМЕНИХ ДУВАЧА	Обим, нотација, транспозиција следећих инструмената: Bb труба и Bb тромбон. „Voicings” за четворогласну „brass” секцију (3 трубе+тромбон –узани слог и 2 трубе + 2 тромбона – широки слог). „Voicings” за петогласну „brass” секцију (3 трубе + 2 тромбона – узани и широки слог). „Brass” петогласна пратња. Употреба сордине; Петогласна „block” хармонизација задатих мелодија за секцију лимених дувача.
ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ ПИСАЊА ЗА ПРАТЕЋИ АНСАМБЛ	Принципи писања за следеће инструменте: гитара, клавир, бас, бубањ, удараљке.	

Кључне речи: блок хармонизација, импровизација, оркестрација, дрвени дувачи, лимени дувачи, пратећи ансамбл.

Назив предмета	САВРЕМЕНА ХАРМОНИЈА СА ИМПРОВИЗАЦИЈОМ И ОРКЕСТРАЦИЈОМ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Савремена хармонија са импровизацијом и оркестрацијом је да код ученика развију знања о савременим акордским конструкцијама и везама као и основним поступцима при импровизацији и оркестрацији
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – користи савремене акордске прогресије приликом аранжирања или компоновања; – анализира облик песме у популарној музици; – помоћу акордских замена рехармонизује задату тему; – изабере инструментариј и одговарајућу фактуру; – формира све елементе партитуре (метрономске ознаке, број тактова, аколаде, музички облик, трајање).	САВРЕМЕНЕ АКОРДСКЕ ПРОГРЕСИЈЕ	Везе I–VI–VII–VII у дуру и молу. Пролазни умањени четворозвучи.
	МУЗИЧКИ ОБЛИК	Облици песме који се користе у композицијама „jazzstandards”. Увод и кода.
	РЕХАРМОНИЗАЦИЈА	Рехармонизација познатих мелодија – „jazzstandards”.
	КОМПОНОВАЊЕ ЗА МАЛИ САСТАВ	Фактуре компоновања за 2, 3, 4, 5 и 6 дувача. Унис, дует стил, мелодија и њен контрапункт, три независне линије, мелодија и четворогласна пратња. Пет саксофона, шест блех дувача, 7 блех дувача, блех и саксофони – партитура и „voicings”.
	ПЛАНИРАЊЕ И КОНСТРУКЦИЈА АРАНЖМАНА	Формирање партитуре.

Кључне речи: акордске прогресије, музички облик, рехармонизација, мали састав, партитура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА САВРЕМЕНА ХАРМОНИЈА СА ИМПРОВИЗАЦИЈОМ И ОРКЕСТРАЦИЈОМ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају скуп знања и вештина у области хармоније 20. века, принципа импровизације и основа оркестрације. Ниво и сложеност исхода одређени су захтевима програмских садржаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час обухвата део који се односи на обнављање тематских јединица класичне хармоније и музичких инструмената и операционализацију исхода на нивоу програмских захтева.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности потенцијал групе и ниво предзнања из области класичне хармоније и познавања музичких инструмената.

Програмске садржаје је потребно сагледавати и реализовати у функцији осталих стручних предмета на одсеку за музичку продукцију и дизајн звука. Методологија рада подразумева теоријски и практичан рад у виду решавања хармонских задатака, писања и свирања импровизација на задату тему или хармонску основу као и оркестрирање краћих музичких облика.

За ученике је веома важно да наставника доживљавају као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Ученицима који имају шира интересовања треба упутити на додатну литературу из ове области.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима савремене хармоније најбитније је теоретска знања ставити у функцију практичне примене. У том смислу, критеријум у праћењу и оцењивању знања из области савремене хармоније су теоријска правила као и њихова практична примена у решавању хармонских задатака, писању и свирању импровизација на задату тему или хармонску основу као и оркестрирању краћих музичких облика.

Назив предмета	ОСНОВЕ ПРОЈЕКТОВАЊА ЕЛЕКТРОАКУСТИЧКЕ КОМПОЗИЦИЈЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Основе пројектовања електро акустичке композиције да код ученика развију знања у програмирању окружења и објеката електро акустичког компоновања коришћењем софтвера MAXS
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – разликује поступке серијализма и алеаторике; – опише развој електронске музике; – објасни интерактивне односе унутар интерактивних система; – примени недетерминисане, предетерминисане и детерминисане музичке догађаје при настанку музичког облика; – примени основе објектно орјентисаног програмирања унутар Миди; – програмира основну алгоритамску анатомију помоћу графичких објеката, слушања, компоновања, складиштења; – користи објекте партитуре и секвенционе технике приликом синхроног извођења музичког дела; – приреди мултимедијално извођење користећи рачунар и различите контролере.	МУЗИЧКЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ 20. ВЕКА КАО ПРЕДУСЛОВ ИНЕРАКТИВНЕ ЕЛЕКТРОАКУСТИЧКЕ МУЗИКЕ	Серијализам као метода композиционог размишљања. Алеаторичка музика. Алгоритамска композиција.
	ИСТОРИЈАТ И ПОРЕКЛО ЕЛЕКТРОНСКЕ МУЗИКЕ	Рана рачунарска истраживања. Рана аналогна истраживања. Рана МИДИ истраживања. Развитак Макса.
	ИНТЕРАКЦИЈА И ИНТЕРАКТИВНИ СИСТЕМИ	Чиниоци интерактивног система. Допринос композитора и извођача. Учешће публике. Рачунар/композитор – дефинисање односа. Модел извођења (модел диригент, модел камерне музике, модел импровизације...) Музички облик. Карактеристике, дизајн и ограничења инструмената.
	ТЕМЕЉИ ОБЈЕКТНО ОРЈЕНТИСАНОГ ПРОГРАМИРАЊА	Програмски језици. Увод у структуру. Анатомија МИДИ.
	АРХИТЕКТУРА ПРОГРАМА И АЛГОРИТАМСКА АНАТОМИЈА	Пристапи програмирања. Објекти за складиштење и поновно повезивање података. Врсте и приказ порука. Програмирање објеката. Оптимизација, отклањање кварова и управљање меморијом.
	ДИЗАЈН ИНЕРФЕИС	Изградња интерфејса и одговарајућих објеката. Улазни уређаји рачунара. Интерфејс и енкапулација.
	РАЧУНАР КАО СЛУШАЛАЦ	Анализа и складиштење извођачких података. Слушање и разумевање музике. Објекти слушања и њихова употреба. Време, тајминг објекти и анализа тајминга. Музички простор (анализа ритма, тонских висина, мелодијска и хармонска анализа). Идентификација музичких параметара и праћење њихових промена током времена.
	ОБЈЕКТИ КОМПОНОВАЊА	Креативна инерација са слушаоцем. Објекти компоновања и њима одговарајући извори података. Композициони алгоритми. Трансформисање музичког материјала: – филтерисање; – ограничавање, – скалирање – селекција, – тајминг процеси, – проређивање (thinning) – филтер прекидачког типа (gating) – функције кашњења и аутоматизације – мапирање. Ограничавање тонских висина. Проучавање мелодијских контура генеративним методама. Метода секвенцера. Хуманизација алгоритама: рачунар као извођач. Коришћење ограничених вредности случајних бројева.
	ОБЈЕКТИ ПАРТИТУРЕ	Објекти партитуре. Секвенционе технике.
	ИНЕРАКТИВНА МУЛТИМЕДИЈА И НОВИ КОНТРОЛЕРИ	Интерактивна музика у радовима заснованим на слици. Интерактивна музика у мултимедијалним извођачким радовима. Контролери и системи мултимедијалног извођења. Музика и покрет.

Кључне речи: серијализам, алеаторика, Макс, интеракција и интеракцијски системи, објектно орјентисано програмирање, мултимедија и нови контролери.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ОСНОВЕ ПРОЈЕКТОВАЊА ЕЛЕКТРОАКУСТИЧКЕ КОМПОЗИЦИЈЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове компоновања и извођења музике и партиципације у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о доступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових стваралачких и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно изводе своја дела. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, композиционе технике и технике у манипулацији софтвером за компоновање музике, те развијају аналитичко и критичко мишљење о туђим делима.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке продукције и дизајна звука најбитније је развијање стваралачких музичких способности и изграђивање вештина, у области програмирања, снимања и едитовања музике. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима.

Критеријум у оцењивању је успешно реализована композиција како са аспекта композиционих техника тако и са аспекта креативног обликовања звучне слике и свих поступака који до ње доводе.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, и резултати годишњих испита употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета **АУДИОТЕХНИКА**Циљ **ЦИЉ** учења предмета Аудио технике је да код ученика развију знања о техничким карактеристикама и употреби уређаја за снимање и репродукцију звука у радијском, телевизијском и музичком студију и биоскопу.Разред **Други**Годишњи фонд часова **70**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – опише значај и улогу аудио технике у медијима; – објасни настајање звука и његове особине; – мери јачину звука; – објасни шта је бука и наведе њене карактеристике; – објасни путеве преношења и изолацију од буке; – разликује врсте студија и њихову намену; – разликује врсте радио програма и користи телевизијске аудио уређаје; – одабира микрофоне и звучнике у процесу снимања и репродукције звука. 	АУДИО ТЕХНИКА И МЕДИЈИ	Основни појмови и историјат. Значај и улога аудио технике у медијима
	ЗВУК	Звук: – настајање и ширење таласа, – звучно поље – фреквенција звука; – таласна дужина – тон и висина тона, – периодичне, сложено периодичне и непериодичне звучне појаве, – прост и сложени звук, – шумови, – основни тон и хармоници, боја и јачина звука, – ниво звука и мерење јачине звука.
	БУКА	Бука – користан и штетан звук. Карактеристика буке и штетна дејства буке. Прихватљиви нивои буке. Путеви преношења буке и изолација од буке. Утицаји буке у аудио техници.
	РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈСКА СТАНИЦА	Радио станица – подела студија у радио станици. Телевизијска станица – подела студија у телевизијској станици. Студио за снимање говора и студио за емитовање говора. Студио за снимање музике и студио за емитовање музике. Студио за снимање радиофонских дела. Студио за снимање музике за филм.
	РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈСКИ ПРИЈЕМНИК	Радио програм: – амплитудно модулисани радио програм, – фреквенцијски модулисани радио програм, – дигитални радио програми, – пријем радио програма, радио пријемник за АМ програм, – радио пријемник за FM програм. Особине телевизијских аудио уређаја.
	ЕЛЕКТРОАКУСТИЧКИ ПРЕТВАРАЧИ	Микрофон и звучник као електроакустички претварачи.

Кључне речи: звук, студио, радио и телевизијски пријемник и станица, микрофон и звучник.

Назив предмета	АУДИОТЕХНИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Аудиотехнике је да код ученика развију знања о техничким карактеристикама и употреби уређаја за снимање и репродукцију звука у радијском, телевизијском и музичком студију и биоскопу.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – наведе врсте и особине аудио уређаја #1; – користи аудио уређаје #1; – опише поступак снимања и репродукције звука рачунаром; – користи различите формате и компресије звука на интернету; – објасни принцип рада, поделу и техничке карактеристике звучника и слушалица; – примени различите врсте микрофона при моно, стерео и окружујућем микрофонском снимању звука.	АУДИО УРЕЂАЈИ #1	Особине и примена: – магнетофон, – касетофон, – дигитални магнетофон, – дигитални касетофон (DAT), – грамофон, – дигитални грамофон (Compact Disc Player), дигитална плоча (Compact Disc), – MP3 player. Звук и рачунар – снимање и репродукција звука рачунаром.
	ЗВУК И ИНТЕРНЕТ	Различити формати, компресије и нивои звука. „MP3” формат, кодеци и други видови компресије (OGG,WMA).
	ЗВУК И МУЛТИМЕДИЈА – ЗВУЧНИЦИ #1	Звучници #1: – принцип рада звучника, техничке карактеристике звучника, – електрична подела звучника, – акустичка подела звучника, – слушалице.
	ПОЈАЧИВАЧ И РЕГУЛАТОРИ НИВОА СИГНАЛА	Врсте, особине и примена. Коректори и филтери
	МИКРОФОНИ	Особине и техничке карактеристике микрофона. Принцип рада микрофона. Акустичка подела. АВ стереофонија. XY стереофонија. MS стереофонија.
	РЕПРОДУКЦИЈА #1	Монофонија, стереофонија, квадрофонија и ефект путујућег звука. Амбиофонска и амбисонска репродукција звука. Компатибилност стерео/моно и компатибилност 5. 1/стерео. Положај извора звука у простору.

Кључне речи: физичка акустика, физиолошка акустика, просторна акустика, реверберација.

Назив предмета	АУДИОТЕХНИКА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Аудиотехнике је да код ученика развију знања о техничким карактеристикама и употреби уређаја за снимање и репродукцију звука у радијском, телевизијском и музичком студију и биоскопу.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи уређаје за потискивање шума; – разликује и користи различите врсте филтера; – разликују особине аналогних и дигиталних уређаја у циљу адекватног избора; – разликује врсте и особине дигиталних радио програма; – изабере одговарајуће звучнике и слушалице у зависности од примене и техничких својства; – разликује звучнике према конструкцији и начину уградње; – користи различите уређаје за репродукцију окружујућег звука. 	ШУМ И ЊЕГОВО ПОТИСКИВАЊЕ	Акустичко преслушавање. Уређаји за потискивање шума (expander/gate): Dolby B, Dolby A, Dolby C, Dolby XX PRO, DBX и други уређаји за потискивање шума.
	ФИЛТЕРИ	Графички и параметарски еквализери – међусобне разлике и употреба.
	АУДИО УРЕЂАЈИ #2	Аналогни и дигитални аудио уређаји. Фреквентни опсег аналогних и дигиталних аудио уређаја. Однос сигнал/шум аналогних и дигиталних аудио уређаја.
	ДИГИТАЛНИ РАДИО ПРОГРАМИ	Дигитални радио програми DSB и DPM. Дигитални радио програм DAB. Пријем радио програма. Акустички доживљај радио програма. Разлози за промену постојећих начина снимања и емитовања. Технички захтеви за DAB. Квалитет звука DAB, домет и чујност. Предности дигиталног радија. Истовремено емитовање DAB и постојећих радио програма.
	ЗВУЧНИЦИ #2	Акустичке разлике звучника и слушалица. Фактор претварања. Фреквенцијска карактеристика. Ефикасност. Карактеристике усмерености. Фреквенција резонанце. Импеданца. Степен искоришћења и излазна снага. Изобличења. Постављање звучника у просторији. Уграђивање звучника: – уградња у плочу, – затворена кутија, – кутија са отвором, – бас– рефлекс, – уградња у отворену кутију, – кутија са пасивном мембраном, – кутија са једносмерним зрачењем, – уградња средње тонског и високотонског звучника. Репродукција звука помоћу звучника и слушалица.
РЕПРОДУКЦИЈА #2	Окружујућа репродукција звука: – DAB, – Home Theatre, – Dolby Surround, – Dolby Digital, – Dolby Prologic, – DTS, – Binauralnastereofonija.	

Кључне речи: шум, филтери, аудио уређаји, дигитални радио уређаји, звучници, репродукција.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА – АУДИО ТЕХНИКА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају скуп техничких знања у области Аудио технике и уређаја. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз средњу музичку школу, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања претходно пређеног програма и нивоа савладаности техничких знања до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његова предзнања из области физике и аудио уређаја те да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са конкретним техничким уређајима и поступцима у снимању и репродукцији звука. За ученике веома важно да наставника доживљавају као ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Реализација наставног програма условљена је техничком опремљеношћу школског студија. Уколико постоји могућност препоручује се обилазак професионалних студија и сагледавање аудио технике којом располажу.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке продукције и дизајна звука најбитније је развијање стваралачких музичких способности и изграђивање вештина, у области програмирања, снимања и едитовања музике. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима.

Критеријум у оцењивању је успешно руковање и примена разноврсне аудио технике у циљу снимања, обраде и репродукције звука.

Назив предмета	ОСНОВИ АКУСТИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Основи акустике је да код ученика развију знања о основним физичким законима везаним за простирање звука и његово понашање у различитим срединама.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише звук и његове особине у функцији разумевања врсте и величине простора и усмерености музичких инструмената; – наведе начине утицаја зрачења извора на ниво звука; – рукује инструментима за мерење нивоа звука; – разликује појмове апсорпције и рефлексије; – примени знања о директним и рефлектованим таласима приликом снимања и репродукције звука; – уочи различита времена реверберације у зависности од врсте и величине простора у коме се снима; – опише грађу и особине чула слуха; – опише перцепцију звучних параметара; – наведе разлике између субјективне и објективне јачине звука; – опише разлике између простог и сложеног звука; – да наведе карактеристике стереофонске и бинауралне репродукције звука; 	ФИЗИЧКА АКУСТИКА	Акустика као део физике: дефиниција звука, сложен и прост звук, интензитет звука, звучни притисак, звучни извори и њихове особине, снага извора. Врсте таласа, простирање, брзина и смер. Просто периодичне осцилације. Усмерени извори звука. Усмереност музичких инструмената. Ниво звука: – децибели, – слабљење звука при простирању, – закони слабљења, – утицај средине на слабљење, – зрачење више извора, сабирање нивоа звука, – мерење нивоа звука, – принципи и инструменти за мерење.
	ФИЗИОЛОШКА АКУСТИКА	Аудиологија као део физиолошке акустике. Грађа и особине чула слуха. Параметри звука: јачина, висина, боја и динамика, мелодија и ритам. Објективна и субјективна јачина звука. Изофонске линије, децибел и фон и начин претварања једног у друго. Субјективна јачина сложеног звука. Локализација звучног извора и грешке при локализацији. Стереофонски звук и бинаурално слушање. Оријентација човека у простору на основу звучних информација и грешке у оријентацији. Човек као пријемник и као генератор звука (говор и певање).
	ПРОСТОРНА АКУСТИКА	Простирање звука у просторији: – апсорпција и рефлексија, звучно поље у просторији, – директни талас, рефлектовани таласи и улога прве рефлексије, – рефлектори звука и њихова улога, – појам времена реверберације и Сабинов образац, – времена реверберације у просторијама различите намене.

Кључне речи: физичка акустика, физиолошка акустика, просторна акустика, реверберација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ОСНОВИ АКУСТИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као композитори, ствараоци и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају скуп знања и вештина у области акустике. Ниво и сложеност исхода одређени су захтевима програмских садржаја.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час обухвата операционализацију исхода на нивоу програмских захтева за час као и обнављање одређених тематских јединица из области математике и физике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У реализацији тематских јединица везаних за овај предмет потребно је одговарајуће знање.

Педагог мора да сагледа у потпуности потенцијал групе и ниво предзнања из области математике и физике.

Програмске садржаје је потребно сагледавати и реализовати у функцији осталих стручних предмета на одсеку за музичку продукцију и дизајн звука.

За ученике је веома важно да наставника доживљавају као ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Уколико постоји могућност препоручује се посета различитим акустичким просторима као и обилазак института и организација које се баве акустиком, акустичким мерењима и звучном изолацијом.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима акустике најбитније је теоретска знања ставити у функцију практичне примене. У том смислу, критеријум у праћењу и оцењивању знања из области акустике су савладане акустичке законитости и особености које се пре свега односе на акустику студија и концертних простора. Оцењивање се врши путем тестова, провером теоријских знања.

**ОДСЕК ЗА ЦЕЗ МУЗИКУ
СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ**

1. Главни предмет (цез инструмент или цез певање)
2. Мали ансамбли
3. Теорија цез музике
4. Историја цез музике
5. Биг бенд
6. Цез аранжирање
7. Ударачки инструменти

Назив предмета	ЦЕЗ ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Цез певање је развијање гласовних вештина за интерпретацију и фразирање у различитим стилима цеза кроз индивидуално и групно музичко искуство којим се подстиче развијање музичке и техничке осетљивости и флексибилности, креативност, естетска сензибилност, а ученик се мотивише и оспособљава за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање) током певања цез композиције; – правилно нотира партитуру цез композиције у задатом тоналитету; – правилно интерпретира задату цез мелодију; – користи свинг ритам у извођењу цез композиције; – разликује и може да отпева различите врсте блуза; – разликује и може да отпева различите форме једноставних цез стандарда (композиције од 32 такта у форми ААБА; А1А2, дурске и молске прогресије); – разликује бар два типа интра и кода при извођењу цез песама; – изводи једноставне цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде у различитим темпима; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа – вокално изведе једноставне цез композиције напамет; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника дисања, импостација гласа, развијање опсега и покретљивости гласа кроз једноставније техничке вежбе.</p> <p>Правилно писање нотног текста транспонованог у тоналитет у којем ученик изводи цез композицију.</p> <p>Павилно извођење мелодије на задати нотни текст уз кориштење изражајних средстава.</p> <p>Препознавање блуз форме и форме једноставних цез стандарда кроз слушање музичких примера и извођење истих.</p> <p>Усвајање одлика свинг ритма.</p> <p>Ритмичко парафразирање мелодије преко форме блуза и једноставних цез стандарда.</p> <p>Правилна артикулација и изражајност текста.</p> <p>Блуз скала.</p> <p>Трзовуци и четворозвуци.</p> <p>Једноставне цез етиде са применом одговарајуће артикулације.</p> <p>Једноставни цез стандарди – вежбање у различитим темпима.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Seth Riggs: „Speech level singing”. – Bob Stoloff: „Blues scatitudes” – Angelomusic: 440 jazz standards – Sher: Real Book 1–4 <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Беси Смит – избор – Луис Армстронг – избор – Били Холидеј, Ела Фитцшералд, Сара Вон – избор – Дајна Вашингтон – избор – Џо Вилиамс, Френк Синатра, Литл Џими Скот – избор – Дјук Елингтонов и Каунт Бејсијев велики оркестар – избор – Хелен Хјумс – избор – Цими Рашинг, Блајнд Лемон Џеферсон – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Задате вокализе. – Блуз скала из више тоналитета. – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong). – Цез стандард-свинг (у једном тоналном центру) с ритмичком парафразом. – Цез балада. – Цез етида. 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Техничке вежбе, блуз скала из више тоналитета. – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong). – Цез стандард-свинг (у једном тоналном центру) с ритмичком парафразом. – Цез балада. – Цез етида. <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: тон, техника певања, музичка фраза, ритмичка парафраза, форма, музички бонтон, слушање музике, стил.

Назив предмета	ЦЕЗ ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Цез певање је развијање гласовних вештина за интерпретацију и фразирање у различитим стиливима цеза кроз индивидуално и групном музичко искуство којим се подстиче развијање музичке и техничке флексибилности и осетљивости, креативност, естетска сензибилност, а ученик се мотивише и оспособљава за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства током певања цез композиције; – изведе ритмичку парафразу задатог нотног текста користећи свинг ритам; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру; – изведе једноставну импровизацију у оквиру више врста „rhythm changes” форме а уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне цез етиде; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изведе цез композиције напамет; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника дисања, импостација гласа, развијање опсега и покретљивости гласа кроз техничке вежбе.</p> <p>Једноставни бродвејски стандарди у једном тоналном центру, правилна артикулација, изражајност текста, динамичке вредности.</p> <p>Ритмичко и мелодијско парафразирање задатог нотног текста кроз одлике свинг ритма.</p> <p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси:</p> <p>блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модус из различитих тоналитета.</p> <p>Препознавања „rhythm changes” форме кроз слушање цез композиција.</p> <p>Вежбање једноставних фраза преко хармонске везе II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Певање једноставног импровизованог сола преко „rhythm changes” форме (дурска, молска, са измењеним Бе делом) у умератом темпима, користећи одговарајуће скале и модусе, уз одговарајућу артикулацију.</p> <p>Певање једноставних цез етида уз примену одговарајуће артикулације.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Сет Ригс: „Speech level singing”. – Боб Столоф: Блуз скетитјудс – Боб Столоф: Рецепти за солирање преко цез стандарда – Ангеломјузик: 440 цез стандарда – Шер: Реал бук 1–4 – Ангело мјузик: реал бук 444 <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Луис Армстронг – избор – Били Холидеј, Ела Фитцџералд, Сара Вон – избор – Дајна Вашингтон – избор – Нет Кинг Кол, Џо Вилиамс, Френк Синатра, Литл Џими Скот – избор – Чет Бејкер – избор – Чарли Паркер – избор – Мајлс Дејвис – избор – Декстер Гордон – избор – Квартет Предрага Ивановића – избор – Домаћи аутори – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Задате вокализе. – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси. – „Rhythm changes” уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом. – Цез стандард-свинг (у једном тоналном центру) с ритмичком парафразом и једноставним соло деоницама. – Цез балада. – Цез етида у формату „Rhythm changes”. 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Техничке вежбе, блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета. – „Rhythm changes” уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом. – Цез стандард-свинг (у једном тоналном центру) с ритмичком парафразом и једноставним соло деоницама. – Цез балада. – Цез етида у формату „Rhythm changes”. <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, певање, техника певања, артикулација, музичка фраза, парафраза, ритам, форма, музички бон-тон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Цез певање је развијање гласовних вештина за интерпретацију и фразирање у различитим стиливима цеза кроз индивидуално и групном музичко искуство којим се подстиче развијање музичке и техничке флексибилности и осетљивости, креативност, естетска сензибилност, а ученик се мотивише и оспособљава за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства током певања цез композиције; – ритмички и мелодијски парафразира задати нотни текст користећи различите ритмичке моделе; – изведе једноставну импровизацију у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи цез етиде и транскрибује једноставније цез солистичке импровизације. – изводи цез стандарде различитог ритма и метра користећи одговарајуће скале и артикулацију уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I и „turnaround“ кроз извођење цез музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи цез композиције напамет; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника дисања, импостација гласа, развијање опсега и покретљивости гласа.</p> <p>Фразирање кроз скале, трозвуке и четворозвуке, етиде и једноставне цез шаблоне;</p> <p>Правила артикулација, изражајност текста и динамичке вредности.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модус.</p> <p>Препознавање различитих бродвејских и цез стандарда кроз слушање, као и композиција бразилских композитора.</p> <p>Одлик боса нова ритма.</p> <p>Вежбање фраза преко каденци II–V–I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Импровизовање једноставних сола преко бродвејских стандарда кор у разнородним темпима уз примену одговарајућих скала, модуса и патерна.</p> <p>Певање цез етида– транскрипција уз примену одговарајуће артикулације</p> <p>Извођење цез и бразилских стандарда различитих ритмова (свинг, боса нова, самба) и метра (четворчетвртински и трочетвртински).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Сет Ригг: Speech level singing – Ангело мјузик: Нон стоп ту Бразил – Ангело Мјузик: 444 цез стандарда – Боб Столоф: Рецепти за солирање преко цез стандарда – Шер: Реал бук <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Антонио Карлос Жобим – избор – Елис Режина – избор – Сара Вон – избор – Ела Фитццералд – избор – Ненси Вилсон – избор – Курт Елинг – избор – Џон Хендрикс – избор – Енди Беј – избор – Чарли Паркер – избор – Чет Бејкер – избор – Квартет Предрага Ивановића – избор – Домаћи аутори – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Техничке вежбе, умањена скала, мелодијски мол и еолски модус. – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са једноставном импровизацијом. – Цез стандард и композиције из репертоара бразилских композитора у боса нова/ самба и трочетвртинском ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са једноставном импровизацијом. – Цез балада. – Цез етида. 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез етида. – Техничке вежбе, умањена скала, мелодијски мол и еолски модус. – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са једноставном импровизацијом. – Цез стандард или композиције из репертоара бразилских композитора у боса нова/самба или трочетвртинском ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са једноставном импровизацијом. – Комад. <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, техника гласа, ритмика, парафраза, латихо ритам, непарни ритмови слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Цез певање је развијање гласовних вештина за интерпретацију и фразирање у различитим стиловима цеза кроз индивидуално и групно музичко искуство којим се подстиче развијање музичке и техничке флексибилности и осетљивости, креативност, естетска сензибилност, а ученик се мотивише и оспособљава за самостални јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства током певања цез композиција; – ритмички и мелодијски парафразира задати нотни текст бродвејских и цез стандарда користећи различите ритмичке моделе; – правилно изведе мелодију би бап и хард бап стандарда користећи правилну артикулацију; – самостално осмисли и запише аранжмански формат цез композиције коју изводи; – изводи цез етиде; – импровизује у оквиру бродвејског, цез, би бап и хард бап стандарда у различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – Изведе импровизовани соло у дабл тајму при извођењу баладе. – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира цез композиције напамет; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника дисања, импостација гласа, развијање опсега и покретљивости гласа.</p> <p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Осмисливање и записивање једноставних аранжманских решења цез композиција које се изводе.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси.</p> <p>Препознавање различитих би бап и хард бап стандарда кроз слушање цез музике.</p> <p>Различитости боса нова и свинг ритма и њихова имплементација.</p> <p>Примена дабл тајм темпа у импровизацији баладе.</p> <p>Вежбање фраза преко каденци II–V–I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Правило певање тема би бап и хард бап стандарда, као једноставног импровизованог соло у различитим темпима, користећи одговарајуће скале, модусе и правилну артикулацију.</p> <p>Певање цез етида– транскрипција користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Сет Ригг: Speech level singing – Ангело мјузик: Нон стоп ту Бразил – Ангело Мјузик: 444 цез стандарда – Боб Столоф: Рецепти за солирање преко цез стандарда – Шер: Реал бук <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Хендрик, Ламберт & Рос – избор – Ени Рос – избор – Ела Фитццералд – избор – Сара Вон – избор – Курт Елинг – избор – Анита О Деј – избор – Енди Беј – избор – Квартет Предрга Ивановића – избор – Домаћи аутори – избор – Цез Месинцс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор – Чарли Паркер – избор – Бад Пауел – избор – Телониус Монк – избор – Винтон Кели – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Техничке вежбе. – Умањена скала, мелодијски мол и еолски модус, фразе преко каденце II–V–I. – Би бап стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Хард бап стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Бродвејске и цез композиције. – Композиције босанова и самба ритмике. – Цез етида. 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит Програм се изводи напамет.		

Кључне речи: Тон, певање, слушање музике, свирање, музичка фраза, парафраза, музички бонтон, стил, импровизација.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЦЕЗ ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком има вишеструки и драгоцен утицај на развој општег а посебно стваралачког потенцијала ученика. Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исход учења цез музике представља музичке, опажајне и сазнајне активности ученика које побуђују интересовање и љубав ученика према цез идиому и подстичу га да континуирано проучава цез музику и након завршетка средњег школовања, у циљу професионалног бављења истом.

Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке који се тичу изградње спољашњег и унутрашњег слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије, неговању интонације, осећаја за

боју и динамику тона у оквиру могућности инструмента, упознавањем са стиливима цеза кроз изградњу навике редовног слушања цез музике а да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације, инклузивности и подстицања максималног учешћа у музичком доживљају и музичком изражавању кроз развијање разумевања специфичне естетике цеза и разумевања изражајних средстава у складу са техничким захтевима певања као процеса, а у циљу изражавања властитих музичких способности. Посебан акценат је на оспособљавању за самостално учење и вежбање ученика кроз стицање искуства јавних наступа – како самостално тако и у ансамблу.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење цез певања се остварује вишеслојно: кроз упознавање ученика са посебностима гласа, певачког апарата у од-

носу на друге инструменте, као и са основним елементима цез музике. Она обухвата усвајање техника везаних за развој појединачног инструмента обзиром на високо изражене одлике индивидуалности истог, као и наставних технологија које подстичу развијање корелације унутрашњег слуха и певачког апарата кроз који се ученик изражава у интерпретацији и импровизацији цез композиција.

Техничке вежбе морају бити константно присутне, при чему их делом треба изводити без пратње било каквог хармонског инструмента у циљу развоја стабилне интонације и гласовног уобличавања замишљеног тона. Ученик проучава различите форме цез репертоара (блуз, бродвејске стандарде, „rhythm changes”), ритмику везану за овај жанр (свинг, боса нова, цез валцер), начине на који се изражајност, динамика, дикција и артикулација имплементирају на цез композиције које ученик изводи (цез фразирање), као и најчешће употребљаване акорде/скале кроз које се развија флексибилност инструмента, стабилна интонација, као и унутрашњи слух потребан за импровизацију.

Ученик се са поменутим елементима упознаје на више начина: кроз активно слушање цез снимака, чиме се апсорбују одлике стила и специфична артикулација, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за импровизацију, кроз извођење тема и импровизације у оквиру различитих форми, као и певање транскрибованих импровизованих сола разноврсног цез репертоара који упућују на одлике стила и правилну артикулацију. Препорука је да ученик посећује цез и блуз концерте (цез фестивали), о којима са наставником дискутује, чиме се формира критичко мишљење и развија естетика.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде учеников уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава инструмента је индивидуална што оставља простора наставнику да се позабави свим аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЦЕЗ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Цез клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени основе клавирске технике у свирању техничких вежби, етида и цез стандарда; – разликује и технички слободно изводи ритмичке начине свирања карактеристичне за цез стилу дурским и доминантним „би бап” скалама; – примени основе клавирске технике у свирању техничких вежби, етида и цез стандарда; – демонстрира врсте четворозвуча – септакорда и сектакорда и идентификује их на свим ступњевима стандардних и „би бап” скала; – дефинише хармонски систем септакорада и тензија и примењује га у интерпретацији; – дефинише „6th/diminished” хармонски систем (блок акорди) и примењује га у интерпретацији; – дефинише дурску и молску пентатонску као и дурску и молску блуз скалу и употребљава их у импровизацији; – разликује основне поделе метричке јединице у цезу; – препозна шифре акорада са или без алтерација и педалне „слеш” акорде; – изведе хармонску везу 2–5–1 трогласно са основним тоном примењујући принципе основног кретања гласова („voiceleading”) у дванаест тоналитета; – препозна једноставне цез форме попут 12-тактне блуз форме и 16-тактне AA или AA1 форме; – импровизује на блуз форму уз пратњу другог инструмента користећи блуз скале, доминанту „би бап” скалу и тонове септакорада као и четворогласни слог без основног тона у левој руци; – изводи цез стандарде у једном тоналном центру уз пратњу другог инструмента. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Клавирска техника – принцип активних врхова прстију, преноса тежине, улоге палца, зглоба руке и основе прстореда Дурске „би бап” и доминантне „би бап” скале. Пентатонске и блуз скале. Хармонски систем септакорада и тензија. „6th/diminished” хармонски систем. Једноставнији цез стандарди и блуз песме. Свирање у ансамблу. Стрејт (straight) и свинг/шафл (swing/shuffle) начини свирања Основно вођење гласова („voiceleading”). Трогласни, четворогласни и петогласни сазвучје – воисинг са основним тоном у хармонском систему септакорада и тензија. „Downbeat” и „Upbeat” („Offbeat”). Стандардне шифре акорада са и без тензија и акордске „слеш” шифре.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Оскар Питерсон: – Цез етиде и комади 1 – Цез етиде и комади 2 Драгиша Буха – 557 Цез Стандарда Mark Levine – Jazz Piano Book</p> <p>Аудио визуелни примери извођача – Pete Johnson – Memphis Slim – Phill Moore – Count Basie – Duke Ellington – Barry Harris – Oscar Peterson</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Две етиде или комада Оскара Питерсона – Две вежбе или менуета Оскара Питерсона – Три једноставна блуз стандарда – Три једноставна цез стандарда у једном тоналном центру 		
Јавни наступи: 2 утоку школске године		
Програм испитана крају школске године (изводи се напамет):		
<ol style="list-style-type: none"> 1) Скале или техничке вежбе 2) Класична или цез етида 3) Једна блуз песма 4) Један цез стандард 5) Комад по избору (цез стандард) 		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Цез клавира је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени основе клавирске технике у свирању техничких вежби, етида и цез стандарда; – интерпретира молске „би бап” скале у свим тоналитетима; – интерпретира хармонску везу 2 5 1 у молу петогласно са основним тоном у 12 тоналитета; – прочита са листа акорде петогласно са основним тоном у песми по избору; – дефинише модусе дурске скале и припадајуће акорде са шифрама (акорд-скала теорија); – конструише и интерпретира једноставан увод (intro) у песму по избору; – интерпретира „walkingbas” свирање на клавиру са пратњом у десној руци; – примењује хармонски систем „6th/diminished” у молу; – примени концепт „thickenedlines” у извођењу цез стандарда; – дефинише функцију „turnaround” хармонске везе и примењује је у цез песмама; – интерпретира „rhythm change” стандард; – интерпретира молски блуз стандард; – импровизује на хармоније задате песме користећи основне мелодијске елементе; – транскрибује, анализира и интерпретира задати соло одређеног извођача са аудио примера. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Клавирска техника</p> <ul style="list-style-type: none"> – принцип активних врхова прстију, преноса тежине, улоге палца, зглоба руке и основе прстореда – видео примери Марте Аргерич и Иве Погорелића Хармонија и хармонски слогови – „turnaround” – педална функција басовог тона у хармонским везама – „thickenedlines” („handful” chords) концепт хармонизовања мелодије и примена у пратњи – „walkingbas” и четворогласни слог без основног тона – „Chain of dominants” – ланац доминантних акорада Chord/Scale theory – Теорија акорада и припадајућих скала – Модуси дурске лествице са припадајућим акордима. Основни импровизације, мелодијски елементи и фразирање: – арпежа, тетракорди и скале – „approachnote” (дијатонске и хроматске пролазнице), – „enclosure” употреба пролазница, – примена триоле, – интерпретација дурске, молске и доминанте „би бап” скале и арпежа на „offbeat” легато и стакато артикулацијом користећи метроном, – вежбе свирања једног или више мелодијских елемената кроз „би бап” скалу по избору кроз четири октаве у обе руке, – вежбе пратње четворогласно левом руком на „downbeat” и „upbeat”, – вежбе пратње петогласно у обе руке на „downbeat” и „upbeat”, – анализа транскрибованих сола. <p>Транскрипције сола извођача:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Horace Silver – Les McCann – Bobby Timmons – Nat „King” Cole – Teddy Wilson – Oscar Peterson – Sonny Clark <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгиша Буха – 557 Цез Стандарда – Mark Levine – Jazz Piano Book – Bert Ligon – Comprehensive technique for jazz musician – Bill Dobbins – The Contemporary Jazz Pianist vol. 1–4 – Jerry Bergonzi – Inside Improvisation serie vol. 1–5 – David Bakker – Jazz Improvisation – Jerry Coker – Elements of the jazz language for the developing improviser
<p>Обавезни минимум програма:</p> <p>Две „rhythmchanges” песме Два Бродвејска стандарда Два стандарда по избору Две транскрипције једноставнијих сола</p>		
<p>Јавни наступи: 2 у току школске године</p>		
<p>Програм испита на крају школске године (изводи се напамет):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Класична или цез етида 2) Скале или техничке вежбе 3) „Rhythm changes” стандард 4) Бродвејски цез стандард 5) Комад (цез стандард по избору) 		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Цез клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени елементе клавирске технике; – интерпретира хармонску везу 2 5 1 у дуру и молу петогласном слогу без основног тона, са могућим алтерацијама у 12 тоналитетима; – дефинише алтеровану скалу и употребљава је функционално; – дефинише једну од основних техника рехармонизације „triton substitution” и примењује их у извођењу цез стандарда; – интерпретира педалну функцију басовог тона са заменицима доминанте у хармонској прогресији 1 6 2 5; – дефинише основе „upper structure triad” хармонске технике и примењује је у интерпретацији цез стандарда; – примењује „drop 2” технику „6th/diminished” хармонског система у интерпретацији цез стандарда; – чита са листа шифре задате песме петогласно са основним тоном и са могућим алтерацијама; – примењује мелодијске елементе у импровизацији у цез стандардима; – дефинише основни латино цез ритмички патерн („clave”) и примењује га у интерпретацији; – интерпретира напреднији” rhythm change” стандард песму; – интерпретира Латин/стрет цез стандард; – изводи цез стандард у ¾ такту; – транскрибује, анализира и интерпретира једноставнија сола одређених цез интерпретатора. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Клавирска техника</p> <ul style="list-style-type: none"> – принцип свирања репетиције појединачних тонова, октава и акорада. – принцип истовременог и разложеног свирања секвенцих интервала и претореди. <p>Chord/Scale theory – Теорија акорада и припадајућих скала</p> <ul style="list-style-type: none"> – алтерована скала и доминантни алтеровани акорд – „6th/diminished” хармонски систем – хармонски систем септакорада и тензија. <p>Основи импровизације, мелодијски елементи и фразирање</p> <ul style="list-style-type: none"> – „delayed resolution” – одложено мелодијско разрешење – скале кроз хармонску везу 2 5 1 – мелодијски елемент или комбинације неколико елемената кроз хармонску везу 2 5 1 – патерн – дефиниција и конструкција једноставних. <p>Ритам – „Clave” ритмички патерн.</p> <p>Хармонија и хармонски слогови:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основи рехармонизације – „triton substitution” – тритон замена – терцио сродни акорди – хармонаска веза 2 5 1 у функцији рехармонизације 2. Шифре „слеш” акорада 3. 3. „Upper structure triad” концепт хармонског сазвучја 4. „drop 2” техника 6th/diminished” хармонског система. <p>Транскрипције сола извођача по избору:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bill Evans – Oscar Peterson – Phineas Newborn – Sonny Clark – Ahmad Jamal – George Shearing <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгиша Буха – 557 Цез Стандарда – Mark Levine – Jazz Piano Book – Bert Ligon – Comprehensive technique for jazz musician – Bill Dobbins – The Contemporary Jazz Pianist vol. 1–4 – Jerry Bergonzi – Inside Improvisation serie vol. 1–5 – David Bakker – Jazz Improvisation – Jerry Cocker – Elements of the jazz language for the developing improviser.
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Два Босанова стандарда – Два стандарда у ¾ такту – Два Бродвејска стандарда – Три транскрипције 		
Јавни наступи: 2 у току школске године		
Програм испита на крају школске године (изводи се напамет):		
<ol style="list-style-type: none"> 1) Цез или класична етида 2) Скале или техничке вежбе 3) Боса нова стандард 4) Цез стандард у ¾ такту 5) Бродвејски стандард 6) Комад (цез стандард по избору) 		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Цез клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке способности, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примени принципе напредне клавирске технике у интерпретацији; – употребљава пентатонски хармонски систем са сазвучјима у интерпретацији цез стандарда; – разликује принципе лествичне („Same distance”) и паралелне („Constant Structure”) употребе сазвучја у интерпретацији; – употребљава симетричне октавонске скале и сазвучја у интерпретацији цез стандарда; – интерпретира сложеније уводе (intro) у цез стандарде; – препознаје шифре свих „слеш” акорада; – изводи читање са листа задате песме и хармонизује их савладаним хармонским концептима сазвучја; – употребљава самостално изграђене патерне у импровизацији; – интерпретира „хард бап” стандард; – интерпретира „би бап” цез стандард; – интерпретира цез баладу; – транскрибује, анализира и изводи сола одређених цез интерпретатора; – употребљава различите хармонске концепте и сазвучја у соло интерпретацији и свирању у ансамблу. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Клавирска техника – динамичко издвајање гласова у сазвучју. Chord/Scale theory – Теорија акорада и припадајућих скала: – пентатонска скала и пентатонски хармонско сазвучје – „So What” акорд, – симетричне октавонске скале и припадајући акорди. Хармонија и хармонски слогови 1) Паралелна „Constant Structure” и лествична „Same distance” техника употребе сазвучја 2) Шифре „слеш” акорада 3) „Bird Changes” Основи импровизације, мелодијски елементи и фразирање: – конструкција једноставних патерна – екстраковање патерна из транскрипција – писање сола. Клавирске соло цез интерпретације различитих извођача – анализе.</p> <p>Транскрипције сола извођача по избору:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Bud Powell – Lennie Tristano – Winton Kelly – Bill Evans – Herbie Hancock – Cedar Walton – Hank Jones <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Драгиша Буха – 557 Цез Стандарда – Bert Ligon – Comprehensive technique for jazz musician – Bill Dobbins – The Contemporary Jazz Pianist vol. 1–4 – Jerry Bergonzi – Inside Improvisation serie vol. 1–5 – David Bakker – Jazz Improvisation – Jerry Cocker – Elements of the jazz language for the developing improviser
Обавезни минимум програма: Два „би бап” стандарда Два „хард бап” стандарда Две цез баладе Три транскрипције		
Јавни наступи: минимум 4 у току школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, стил, импровизација.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЦЕЗ КЛАВИР

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) оставају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу

али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размисљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење цез клавира се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима цез музике ка сложенијим, ра-

дом на извођењу написаних цез композиција, теоријом и практичном применом исте а такође и кроз упознавање ученика са основним стратегијама вежбања. Последња етапа у ланцу стицања вештина у свирању клавира у цезу је и свирање у ансамблу.

У првој етапи, свирањем једноставних написаних цез композиција код ученика се ствара првобитан осећај извођења цез музике без неопходног познавања теорије. На овакав начин ученик се искуствено упознаје са основним елементима и одликама цез музике без оптерећења теоретске позадине цеза чиме се ствара неопходан ниво вештине и мотивисаности за увођење теорије и њене примене као неопходног начина у даљем учењу.

Теорија обухвата упознавање ученика са теоријом односа четворозвучних акорада и скала (хармонија и мелодија), артикулацијом, ритмом, метром, принципима импровизације и формом цез музике.

Специфичност методских захтева у вези са наставом цез музике је и у томе да скоро сви ученици, полазници средње школе долазе из класичног музичког образовања. Такође, мали број ових ученика је имао било какво слушалачко-интерпретивно искуство са цез и модерном ритам-оријентисаном и импровизованом музиком. У складу са тим потребно је пронаћи методологију која ће нагласити разлике у жанровима и транспоновати одређена знања у нову функцију и нови музички контекст. Такође, погледи на одређене фундаменталне елементе музике су различити, Први пример је однос према ритму и темпу. Важност ритма и његов другачији концепт у цез музици. Наиме, у класичној музици се ритам и темпо доста заснива на флексибилности, посебно у међу одсечима композиција док је у цезу прва и најбитнија ствар изражајности апсолутни јединствени пулс на коме се заснива свирање у ансамблима и одређене технике фразирања попут лејд бека (laidback), свирање у ахед (ahead) маниру и других.

Стратегије вежбања представљају начин, след радњи и инструкција састављен у сврху развијања вештине и осећаја владања извођачким алатима цез музике на клавиру.

Наставне методе рада са ученицима представљају начине за успешно подучавање ученика, односно процес како се преносе одређени увиди и знања. Методе служе успешном представљању знања ученику и његовом сигурном разумевању, усвајању а потом и развоју вештине музичког изражавања на инструменту. Приступ у реализацији садржаја треба да буду разноврсни због различитости интелектуалног нивоа, психофизичке способности и дотадашњег музичког образовања ученика. Различита перспектива ученика на једну наставну јединицу захтева интерполацију компатибилних области нпр. хармонија-мелодија. Ученику са бољим знањем хармоније је потребно представити вертикалан скуп нотних висина (хармонија) као хоризонтално распоређене висине активирани ритмом у времену и обратно.

Индивидуални рад са учеником захтева методолошку диференцијацију у раду на истим задацима и то у складу са специфичношћу ученика (ниво способности, мотивисаност, специфичност интересовања, раније стечено знање и искуство, однос према друштвено културним вредностима). Такође може бити заступљено и тематско диференцирање тј. прилагођавање садржаја могућностима ученика. Овај приступ не сме да занемари рад на фундаменталном знању и вештини који мора да обезбеди минимум у складу са званичним нивоима образовања.

Индивидуални рад на инструменту се касније преноси на групни рад, конкретно у настави свирања у ансамблима. Веза између ове две врсте наставе мора бити уско повезана. Потребно је да наставници индивидуалних инструмената буду упознати са програмом наставе свирања у ансамблима како би могли да разви-

јају одређене аспекте изражајности на инструменту који ће имати сврху у учениковој интерпретацији у ансамблима.

Веома је важно, такође кроз групне часове инструмента ученицима омогућити да проверавају своја знања и вештине, размењују информације, пореде се, мотивишу и уче једни од других. Овај начин рада може бити подељен у три фазе: припремна – одређивање рада на једној или више области у интерпретацији; оперативна – сама интерпретација ученика, активност у извођењу одређених музичких садржаја, размена искустава и друго и верификативна – дискусија, усвајање закључака, вредновање одређених музичких аспеката у интерпретацији.

Индивидуални рад са учеником подразумева три сегмента. Први се односи на програмирање наставу. Са учеником се обрађује наставна јединица и задају му се конкретни задаци. Други део се односи на проблемско решавање. На пример: ученици треће и четврте године ће у оквиру наставне јединице импровизације добити да реше мелодијска кретања замишљене импровизације кроз одређене хармонске везе а потом и кроз целу песму користећи два или више мелодијских елемената. Овај приступ развија способност решавања проблема везаних за прилагођавање мелодијских кретања елемената од акорда до акорда. Такође, ова метода се користи и у хармонском окружењу за успостављање што бољег тока слагања гласова при хармонизацији мелодије теме, сола и пратње. Овај вид учења се назива активним учењем. Постављање проблема од стране наставника активира раније стечена знања у сврху тражења решења и евентуалног решавања проблема. Трећи, веома важан приступ учењу је истраживање. Ова врста учења се спроводи путем самосталног откривања принципа, техника, процеса, самосталног структурирања откривених чињеница и процеса сазнавања. Наставник овом методом ставља ученика у диспозицију у односу на дотадашње педагошке процесе и знања али му уједно усмерава активности ка развоју аналитичких способности, структурирању нових сазнања употребом принципа претходног знања у сврху лакшег дефинисања новооткривених принципа и метода.

Конкретно у цезу, овај процес се може ставити под методом транскрипције сола и непознатих хармонских слогова, различитих форми, интригантних ритмова, комуникације међу инструментима у ансамблу, истраживањем одређених стилова и друго.

Свирање у ансамблу је етапа где ученик примењује све претходно стечене вештине на инструменту на нивоу заједничког извођења где развија активно слушање и комуникацију са другим музичарима.

Остваривање наставе и учења се потпомаже активним слушањем цез музике различитих епоха, а чиме се развија слух, проверавају стечена знања а такође и развијају естетски критеријуми неопходни за мотивацију и даљи развој музичког бића.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима цез клавира најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора. Учешће ученика на јавним наступима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ЦЕЗ ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Цез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи свинг ритам у извођењу цез композиција; – изводи блуз теме и мелодије једноставних цез стандарда у једном тоналном центру; – импровизује у оквиру блуз форме користећи одговарајућу блуз скалу или миксолидијски модус; – изводи једноставне класичне етиде; – самостално свира цез композиције напамет; – испољи самопоуздање у току јавног наступа. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техничке вежбе (лествице, интервали, трозвучи, четворозвучи, цез или класичне етиде).</p> <p>Прстореди за дурске и молске лествице.</p> <p>Блуз скала.</p> <p>Модуси у дурском тоналном центру.</p> <p>Септакорди: Терминологија и свирање шифри.</p> <p>Свинг осмине и артикулација.</p> <p>Блуз импровизација.</p> <p>Свирање једноставних цез стандарда без модулација.</p> <p>Хармонска веза II–V–I у дуру и молу (у свим тоналитетима).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. Г. Левит: Модерни гитариста – Џо Пас: Гитарски стил – Д. Буха: Цез стандарди 557 – В. Г. Левит: Класичне етиде за свирање трзалицом
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Две лествице (дурска, природни мол, блуз скала, миксолидијски модус) – Блуз уз пратњу једног инструмента или ансамбла – Цез стандард у једном тоналном центру 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Лествице (дурска, природни мол, блуз скала, миксолидијски модус) – Блуз – Цез стандард у једном тоналном центру – Комад <p>Програм се изводи напамет уз пратњу једног инструмента или ансамбла</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Цез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи свинг ритам у извођењу композиција; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру „Rhythm Changes” форме, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника или ансамбла; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру; – користи одговарајуће скале у оквиру импровизације преко хармонске везе II–V–I; – свира композиције напамет; – испољи самопоуздање у току јавног наступа. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техничке вежбе (лествице, интервали, трозвучи, четворозвучи, класичне или цез етиде).</p> <p>Модуси из хармонског и мелодијског мола.</p> <p>Препознавање „Rhythm Changes” форме кроз слушање.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко „Rhythm Changes” форме.</p> <p>Вантоналне доминанте.</p> <p>Ланац доминанти.</p> <p>„Walking bass” пратња.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – В. Г. Левит: Модерни гитариста – Џо Пас: Гитарски стил – Д. Буха: Цез стандарди 557 – В. Г. Левит: Класичне етиде за свирање трзалицом.
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Две лествице (хармонски и мелодијски мол) – „Rhythm Changes” уз пратњу једног инструмента или ансамбла – Бродвејски стандард (са једним тоналним центром) 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Лествице (хармонски и мелодијски мол) – „Rhythm Changes” – Бродвејски стандард (са једним тоналним центром) – Комад (цез стандард по избору) <p>Програм се изводи напамет уз пратњу једног инструмента или ансамбла</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Цез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у свирању композиција и импровизацији; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда (са модулацијом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале; – изводи композиције у метру $\frac{3}{4}$; – изводи боса нова композиције; – свира композиције напамет; – испољи самопоуздање у току јавног наступа. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе (лествице, интервали, трозвучи, четворозвучи, класичне или цез етиде). Умањена и целостепена скала. Тритонусна субституција. Дроп 2 и Дроп 3 обртаји четворозвуча и употреба у пратњи. Боса нова ритам и варијације. Транскрипције сола гитариста и дувача. Импровизација у оквиру стандарда различитих ритмова (свинг, боса нова) и метра (четворочетвртински и трочетвртински) ЛИТЕРАТУРА: – М. Гудрик: Напредни гитариста – Џо Пас: Гитарски стил – Д. Буха: Цез стандарди 557 – В. Г. Левит: Класичне етиде за свирање трзалицом – Ц. Рејни: 10 цез сола
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Лествице (3 умањене и 2 целостепене) – Боса нова – Цез стандард у $\frac{3}{4}$ 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Цез или класична етида – Лествице (3 умањене) – Боса нова – Цез стандард у $\frac{3}{4}$ – Бродвејски стандард (са модулацијом) – Комад (цез стандард по избору) 		
Програм се изводи напамет уз пратњу једног инструмента или ансамбла		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Цез гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у свирању композиција и импровизацији; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима, користећи одговарајуће скале; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима, користећи одговарајуће скале; – учествује на јавним наступима у оквиру школе и ван ње; – изводи цез баладе; – свира композиције напамет; – испољи креативност и самопоуздање у току јавног наступа; – коментарише свој и наступ других ученика соло и у ансамблу. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе (лествице, интервали, трозвучи, четворозвучи, класичне или цез етиде). Би бап лествице. Пентатонске лествице у цез импровизацији. Квартни слог. Свирање цез балада рубато. Креирање увода и каденци за цез баладе. „Bird” блуз. Свирање импровизованог сола преко би бап и хард бап стандарда уз употребу одговарајућих скала. ЛИТЕРАТУРА: – М. Гудрик: Напредни гитариста – Џо Пас: Гитарски стил – Д. Буха: Цез стандарди 557 – В. Г. Левит: Класичне етиде за свирање трзалицом – Ц. Рејни: 10 цез сола – Ц. Бергонзи: Пентатоника
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Лествице (би бап скале) – Би бап стандард – Цез балада 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит		
Програм се изводи напамет уз пратњу једног инструмента или ансамбла		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЦЕЗ ГИТАРА

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава цез гитаре усмерена је на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о ученичком раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење цез инструмента се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима цез музике и развијање љубави према самом стилу и инструменту који ученик свира. Ученик се са поменути елементима упознаје на више начина: кроз активно слушање цез снимака, чиме се апсорбују одлике стила и специфична артикулација, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за импровизацију и кроз извођење тема и импровизације, укључујући одлике стила и артикулацију својствену за инструмент који ученик свира.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од наставе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нералним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	БАС ГИТАРА
Циљ	Циљ наставе Бас гитаре је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – разликује различите врсте блуз форме (дурски блуз, молски блуз); – свира више врста блуз форме користећи одговарајуће бас линије; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира једноставне композиције напамет – користи доступне носиоце звука; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Поставка руке за пицкато свирање, вежбање скала са метрономом. Упознавање са функцијом бас инструмента у оркестру, хармонском структуром блуза као и са његовом рехармонизацијом. Упознавање са појмовима бас линија и тзв. 'шетајући бас' (walking bass) и вежбање са метрономом.</p> <p>Вежбање једноставнијих класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Свирање блуза (дурски блуз, молски блуз), у разним тоналитетима, вежбање са метрономом.</p> <p>Свирање једноставнијих цез стандарда нпр. (Autumn Leaves „Beautiful Love“)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Р. Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оскар Питерсон трио – избор – Ахмад Цамал трио – избор – Лирој Винигар – избор – Цими Блантон – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Три дурске и три молске скале – Блуз (по избору) уз пратњу једног инструмента или плејалонга (playalong) 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Три дурске и три молске скале – Класична или цез етида – Блуз (по избору) уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору) <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	БАС ГИТАРА
Циљ	Циљ наставе бас гитаре је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме у различитим темпима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне бродвејске стандарде, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II-V-I и „turnaround”; – свира композиције напамет и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа – користи доступне носиоце звука. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Упознавање са хармонским везама II-V-I као и појмом 'turnaround' и њихова практична примена.</p> <p>Скале: умањена скала (3), прекомерна скала (2).</p> <p>Вежбе препознавања 'rhythm changes' форме кроз слушање и примена исте у пракси, вежбање са метрономом.</p> <p>Вежбање фраза преко хармонске везе II-V-I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање једноставнијих сола у блузу и 'rhythm changes' користећи скале, разложене акорде и сл.</p> <p>Вежбе препознавања једноставнијих бродвејских стандарда и њихово свирање у једном тоналном центру у различитим темпима.</p> <p>Упознавање са молским блузом и његовом хармонском структуром, вежбање са метрономом.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Реј Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда – Аудио/видео примери: – Оскар Питерсон трио – избор – Ахмад Цамал трио – избор – Оскар Петифорд – избор – Нет Кинг Кол трио – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, прекомерна скала и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – 'Rhythm Changes' уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, прекомерна скала и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Класична или цез етида – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – 'Rhythm Changes' уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору) 		
Програм се изводи напамет.		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	БАС ГИТАРА
Циљ	Циљ наставе Бас гитаре је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета.</p> <p>Вежбе препознавања различитих бродвејских стандарда кроз слушање. Одлике боса нова ритма.</p> <p>Вежбање фраза преко хармонске везе II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Вежбање цез стандарда различитих ритмова (свинг, боса нова) и метра (4/4 и 3/4).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>– Реј Браун Бас метод</p> <p>– Д. Буха: 557 цез стандарда</p> <p>Аудио/видео примери:</p> <p>– Цез Месинџерс – избор</p> <p>– Клифорд Браун – избор</p> <p>– Ли Морган – избор</p> <p>– Мајлс Дејвис – избор</p>
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотног записа и импровизацији; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – изводи цез стандарде различитог ритма (свинг, боса нова) и метра (4/4 и 3/4) уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира композиције напамет; – користи доступне носиоце звука. 		
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Класична или цез етида – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у 3/4 такту уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору) 		
Програм се изводи напамет.		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	БАС ГИТАРА
Циљ	Циљ наставе Бас гитаре је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотног записа и импровизацији; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – свира цез баладе као пратећи и солистички инструмент; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II-V-I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира композиције; напамет; – користи доступне носиоце звука. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Одлике стилова би-бап и хард-бап.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко би-бап и хард-бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе као и хармонске везе II-V-I и „turnaround”.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Свирање и импровизација цез балада са нагласком на лирско изражавање у темама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Реј Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда – Аудио/видео примери: – Цез Месинцдер – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Би-бап стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Хард-бап стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КОНТРАБАС
Циљ	Циљ наставе Цез контрабаса је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – разликује различите врсте блуз форме (дурски блуз, молски блуз); – свира више врста блуз форме користећи одговарајуће бас линије; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – свира једноставне композиције напамет – користи доступне носиоце звука; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка руке за пицкато свирање, вежбање скала са метрономом. Упознавање са функцијом бас инструмента у оркестру, хармонском структуром блуза као и са његовом рехармонизацијом. Упознавање са појмовима бас линија и тзв. 'шетајући бас' (walking bass) и вежбање са метрономом. Вежбање једноставнијих класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију. Свирање блуза (дурски блуз, молски блуз), у разним тоналитетима, вежбање са метрономом. Свирање једноставнијих цез стандарда нпр. (Autumn Leaves „Beautiful Love“). ЛИТЕРАТУРА – Р. Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда Аудио/видео примери: – Оскар Питерсон трио – избор – Ахмад Цамал трио – избор – Лирој Винигар – избор – Цими Блантон – избор
Обавезни минимум програма: – Класична или цез етида – Три дурске и три молске скале – Блуз (по избору) уз пратњу једног инструмента или плејалонга (playalong)		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм: – Три дурске и три молске скале – Класична или цез етида – Блуз (по избору) уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору)		
Програм се изводи напамет.		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КОНТРАБАС
Циљ	Циљ наставе Цез контрабаса је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме у различитим темпима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне бродвејске стандарде, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II-V-I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа – свира композиције напамет; – користи доступне носиоце звука. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Упознавање са хармонским везама II-V-I као и појмом ‘turnaround’ и њихова практична примена.</p> <p>Скале: умањена скала (3), прекомерна скала (2).</p> <p>Вежбе препознавања ‘rhythm changes’ форме кроз слушање и примена исте у пракси, вежбање са метрономом.</p> <p>Вежбање фраза преко хармонске везе II-V-I и ‘turnaround’ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање једноставнијих сола у блузу и ‘rhythm changes’ користећи скале, разложене акорде и сл.</p> <p>Вежбе препознавања једноставнијих бродвејских стандарда и њихово свирање у једном тоналном центру у различитим темпима.</p> <p>Упознавање са молским блузом и његовом хармонском структуром, вежбање са метрономом.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Реј Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оскар Питерсон трио – избор – Ахмад Џамал трио – избор – Оскар Петифорд – избор – Нет Кинг Кол трио – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, прекомерна скала и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – ‘Rhythm Changes’ уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, прекомерна скала и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Класична или цез етида – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – ‘Rhythm Changes’ уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору) <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КОНТРАБАС
Циљ	Циљ наставе Цез контрабаса је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотног записа и импровизацији; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – изводи цез стандарде различитог ритма (свинг, боса нова) и метра (4/4 и 3/4) уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – свира композиције напамети испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи доступне носиоце звука у слушању и истраживању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета.</p> <p>Вежбе препознавања различитих бродвејских стандарда кроз слушање. Одлике боса нова ритма.</p> <p>Вежбање фраза преко хармонске везе II–V–I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Вежбање цез стандарда различитих ритмова (свинг, боса нова) и метра (4/4 и 3/4).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Реј Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез Месинџерс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Класична или цез етида – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у 3/4 такту уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Комад (цез стандард по избору) <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ КОНТРАБАС
Циљ	Циљ наставе Цез контрабаса је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотног записа и импровизацији; – свира импровизоване бас линије као ритмичку и хармонску подршку солистима у оркестру; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – свира цез баладе као пратећи и солистички инструмент; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонске везе II–V–I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – свира композиције напамети испољи самопоуздање у току јавног наступа; – користи доступне носиоце звука приликом слушања цез музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворзвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Одлике стилова би-бап и хард-бап.</p> <p>Свирање импровизованих бас линија у оквиру пратње солиста у оркестру.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко би-бап и хард-бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе као и хармонске везе II–V–I и „turnaround“.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Свирање и импровизација цез балада са нагласком на лирско изражавање у темама.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Реј Браун Бас метод – Д. Буха: 557 цез стандарда <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез Месингерс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Би-бап стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Хард-бап стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО (ЦЕЗ ГИТАРА/ ЦЕЗ БАС ГИТАРА/ ЦЕЗ КОНТРАБАС)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава бас гитаре усмерена је на остваривање исхода, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмерава и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Педагог мора да сагледа у потпуности личност ученика са којим ради, његове психофизичке способности, карактер, темперамент, мотивацију и да му помогне при професионалном опредељењу и усмеравању. Он планира и индивидуални програм и наставне садржаје за сваког ученика водећи рачуна о доступности у повећавању захтева и хармоничном развоју ученикових инструменталних и музичких способности. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора сагледати и његов шири контекст (породица, васпитање, навике, школа, окружење, лични капацитети, итд.) како би оптимално избалансирао одговарајући програм и педагошке поступке који ће ученика уз осећај самопоуздања и задовољства довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање и развој индивидуалних квалитета.

Активност наставника обухвата велику палету информација, вештина и практичних знања различите природе, као и везу са живом уметничком праксом, те је за ученике веома важно да наставника доживљавају и као уметнички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре. Исто тако, један од најважнијих предуслова успешног педагошког рада је успостављање међусобног поверења између ученика и наставника.

Веома је важно да ученици имају исправан став према јавном наступу и што чешће јавно свирају како би стицали извођачку праксу и ослободили се евентуалних страхова и сметњи при наступу. Исто тако, треба постојано одржавати навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о изведеним и одслушаним делима ученици стичу увид у тумачење музике, начине извођења и извођачке праксе, различите техничке приступе извођача, те развијају аналитичко и критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу.

Када су у питању такмичења, препоручују се умереност и опрез. Не треба допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да наставник сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде учеников уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава инструмента је индивидуална што оставља простора наставнику да се позабави свим аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЦЕЗ САКСОФОН
Циљ	Циљ наставе Цез саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу; – разликује различите врсте блуз форме кроз слушање; – импровизује у оквиру више врста блуз форме у различитим темпима, користећи одговарајућу блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира једноставне композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Блуз скале: Це, Де, Е, Еф, Ге и А</p> <p>Блуз форма: дурски блуз, молски блуз, блуз са Бе делом</p> <p>Одлике свинг ритма</p> <p>Свирање импровизованог сола преко више форма блуза користећи одговарајућу блуз скалу у различитим темпима</p> <p>Вежбање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију</p> <p>Вежбање једноставних цез стандарда</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – О. Нелсон: Патерни за импровизацију – Д. Буха: 557 цез стандарда – Г. Лакур: 28 етида – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Каунт Бејзијев велики оркестар – избор – Луис Армстронг – избор – Колман Хоукинс – избор – Лестер Јанг – избор – Рој Елдрич – избор – Дјук Елингтонов велики оркестар – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Три од шест блуз скала – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард (у једном тоналном центру) 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Три од шест блуз скала – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард (у једном тоналном центру) – Комад <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ САКСОФОН
Циљ	Циљ наставе Цез саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу нотног текста; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме (дурска, молска, са измењеним Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко каденци II-V-I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбање фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: блуз скала из Це, Де, Еф, Ге, А, Бе и Ха; јонски, дорски и миксолидијски модус из свих тоналитета.</p> <p>Вежбање препознавања „rhythm changes” форме кроз слушање.</p> <p>Одлике свинг ритма.</p> <p>Вежбање једноставних фразе преко каденци II-V-I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко „rhythm changes” форме (дурска, молска, са измењеним Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Вежбање једноставних бродвејских стандарда у једном тоналном центру.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – О. Нелсон: Патерни за импровизацију – Д. Буха: 557 цез стандарда – Г. Лакур: 28 етида – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Колман Хоукинс – избор – Клифорд Браун – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сара Вон – избор – Били Холдеј – избор
<p>Обавезни минимум програма: Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета „rhythm changes” уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом Бродвејски стандард (у једном тоналном центру) уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом</p>		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета – „Rhythm changes” уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Бродвејски стандард (у једном тоналном центру) уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Комад <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ САКСОФОН
Циљ	Циљ наставе Цез саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – изводи цез стандарде различитог ритма (свинг, боса нова) и метра (четворочетвртински, трочетвртински) уз одговарајуће скале и артикулацију уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко каденци II–V–I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета.</p> <p>Вежбе препознавања различитих бродвејских стандарда кроз слушање. Одлике боса нова ритма.</p> <p>Вежбање фраза преко каденци II–V–I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Вежбање цез стандарда различитих ритмова (свинг, боса нова) и метра (четворочетвртински и трочетвртински).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – О. Нелсон: Патерни за импровизацију – Д. Буха: 557 цез стандарда – Г. Лакур: 28 етида – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез Месинцс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Класична или цез етида – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Бродвејски стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Цез стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом – Комад <p>Програм се изводи напамет.</p>		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ САКСОФОН
Циљ	Циљ наставе Цез саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и опосредовање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе фразирања кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне. Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Вежбе препознавања различитих би бап и хард бап стандарда кроз слушање. Одлик боса нова и свинг ритма. Вежбање фраза преко каденци II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама. Свирање импровизованог сола преко би бап и хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе. Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.
– примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотног записа и импровизацији; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко каденци II–V–I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука истраживању и слушању цез музике.		ЛИТЕРАТУРА – О. Нелсон: Патерни за импровизацију – Д. Буха: 557 цез стандарда – Г. Лакур: 28 етида – Ц. Кокер: Цез шаблони Аудио/видео примери: – Цез Месиндерс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор – Чарли Паркер – избор – Бад Пауел – избор – Телониус Монк – избор – Винтон Кели – избор
Обавезни минимум програма: – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета – Би бап стандард уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом – Хард бап стандард у боса нова ритму уз пратњу једног инструмента или „плејалонга” (playalong) са импровизацијом		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит Изводи се напамет.		

Кључне речи: Тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРУБА
Циљ	Циљ наставе Цез труба је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиције; – разликује различите врсте блуз форме кроз слушање; – импровизује у оквиру блуз форме у различитим темпима, користећи одговарајућу блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Блуз скале: Це, Де, Е, Еф, Ге и А.</p> <p>Блуз форма: дурски блуз, молски блуз.</p> <p>Одлике свинг ритма.</p> <p>Импровизовани соло преко блуз форме користећи одговарајућу блуз скалу у различитим темпима.</p> <p>Свирање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Једноставни цез стандарди, нпр: „Autumn Leaves“, „Beautiful Love“.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. МекНил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Каунт Бејзијев велики оркестар – избор – Луис Армстронг – избор – Колман Хокинс – избор – Лестер Јанг – избор – Рој Елдриџ – избор – Дјук Елингтонов велики оркестар – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Три блуз скале; – Блуз; – Цез стандард (у једном тоналном центру). 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Три блуз скале; – Класична или цез етида; – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом; – Цез стандард (у једном тоналном центру); – Комад (цез стандард по избору). <p>Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРУБА
Циљ	Циљ наставе Цез труба је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиције; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме у различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру у различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонских веза II–V–I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: блуз скала из Це, Де, Еф, Ге, А, Бе и Ха; јонски, дорски и миксолидијски модус из свих тоналитета.</p> <p>Препознавање „rhythm changes” форме кроз слушање.</p> <p>Одлике свинг ритма.</p> <p>Једноставне фразе преко хармонских веза II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко „rhythm changes” форме (стандардна, са фригијским спустом, са измењеним Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Једноставни бродвејски стандарди у једном тоналном центру.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. МекНил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Колман Хокинс – избор – Клифорд Браун – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сара Вон – избор – Били Холдеј – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета; – „Rhythm changes”; – Бродвејски стандард (у једном тоналном центру). 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета; – Класична или цез етида; – „Rhythm changes” стандард; – Бродвејски стандард (у једном тоналном центру); – Комад (цез стандард по избору). <p>Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРУБА
Циљ	Циљ наставе Цез труба је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне. Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Препознавање различитих бродвејских стандарда кроз слушање. Одлике латино цез ритмова. Фразе преко хармонских веза II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама. Импровизовани соло преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе. Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију. Цез стандарди латино цез ритмова и трочетвртинског метра. ЛИТЕРАТУРА – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони Аудио/видео примери: – Цез Месинцера – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор
Обавезни минимум програма: – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Бродвејски стандард са модулацијом; – Цез стандард у латино цез ритму; – Цез стандард у трочетвртинском метру.		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм: – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Класична или цез етида; – Бродвејски стандард (са модулацијом); – Цез стандард у латино цез ритму; – Цез стандард у трочетвртинском метру; – Комад (цез стандард по избору). Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРУБА
Циљ	Циљ наставе Цез труба је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању композиције и импровизацији; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – импровизује у оквиру цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонских веза II-V-I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Препознавање различитих би бап и хард бап стандарда кроз слушање. Одлике латино цез ритмова и свинг ритма.</p> <p>Фразе преко хармонских веза II-V-I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко би бап и хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез Месинџерс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор – Чарли Паркер – избор – Бад Паулел – избор – Телониус Монк – избор – Винтон Кели – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Би бап стандард; – Хард бап стандард; – Цез балада. 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит		
Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета осим скала или техничких вежби и цез етиде коју кандидат изводи соло.		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРОМБОН
Циљ	Циљ наставе Цез тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиције; – разликује различите врсте блуз форме кроз слушање; – импровизује у оквиру блуз форме у различитим темпима, користећи одговарајућу блуз скалу уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне цез стандарде; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Блуз скале: Це, Де, Е, Еф, Ге и А.</p> <p>Блуз форма: дурски блуз, молски блуз.</p> <p>Одлике свинг ритма.</p> <p>Импровизовани соло преко блуз форме користећи одговарајућу блуз скалу у различитим темпима.</p> <p>Свирање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Једноставни цез стандарди, нпр: „Autumn Leaves”, „Beautiful Love” .</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет. – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе. – Ц. Кокер: Цез шаблони. <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Каунт Бејзијев велики оркестар – избор – Луис Армстронг – избор – Колман Хокинс – избор – Лестер Јанг – избор – Цек Тигарден – избор – Дјук Елингтонов велики оркестар – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Три блуз скале; – Блуз; – Цез стандард (у једном тоналном центру). 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Три блуз скале; – Класична или цез етида; – Блуз уз пратњу једног инструмента или „плејалонга“ (playalong) са импровизацијом; – Цез стандард (у једном тоналном центру); – Комад (цез стандард по избору). <p>Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРОМБОН
Циљ	Циљ наставе Цез тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиције; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме у различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи једноставне класичне и цез етиде; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру различитим темпима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонских веза II–V–I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: блуз скала из Це, Де, Еф, Ге, А, Бе и Ха; јонски, дорски и миксолидијски модус из свих тоналитета.</p> <p>Препознавање „rhythm changes” форме кроз слушање.</p> <p>Одлике свинг ритма.</p> <p>Једноставне фразе преко хармонских веза II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко „rhythm changes” форме (стандардна, са фригијским спустом, са измењеним Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање једноставних класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Једноставни бродвејски стандарди у једном тоналном центру.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Колман Хокинс – избор – Клифорд Браун – избор – Чет Бејкер – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сара Вон – избор – Били Холидеј – избор – Џек Тигарден – избор
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета; – „Rhythm changes”; – Бродвејски стандард (у једном тоналном центру). 		
<p>Јавни наступи: два у току школске године</p>		
<p>Испитни програм:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Блуз скала, јонски, дорски и миксолидијски модуси из по једног различитог тоналитета; – Класична или цез етида; – „Rhythm changes” стандард; – Бродвејски стандард (у једном тоналном центру); – Комад (цез стандард по избору). <p>Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРОМБОН
Циљ	Циљ наставе Цез тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Препознавање различитих бродвејских стандарда кроз слушање. Одлике латино цез ритмова.</p> <p>Фразе преко каденци II–V–I и „turnaround” са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Импровизовани соло преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе. Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>Цез стандарди латино цез ритмова и трочетвртинског метра.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <p>– Ж. Б. Арбан: Метод за корнет</p> <p>– Д. Буха: 557 цез стандарда</p> <p>– Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе</p> <p>– Ц. Кокер: Цез шаблони</p> <p>Аудио/видео примери:</p> <p>– Цез Месинџерс – избор</p> <p>– Клифорд Браун – избор</p> <p>– Џеј Џеј Џонсон – избор</p> <p>– Ли Морган – избор</p> <p>– Мајлс Дејвис – избор</p> <p>– Сони Ролинс – избор</p>
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању композиције и импровизацији; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – изводи цез стандарде латино цез ритмова и трочетвртинског метра уз одговарајуће скале и артикулацију уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг” (play along) трака; – користи једноставне фразе и одговарајуће скале преко хармонских веза II–V–I и „turnaround”; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 		
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Бродвејски стандард са модулатијом; – Цез стандард у латино цез ритму; – Цез стандард у трочетвртинском метру. 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Испитни програм:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Класична или цез етида; – Бродвејски стандард (са модулатијом); – Цез стандард у латино цез ритму; – Цез стандард у трочетвртинском метру; – Комад (цез стандард по избору). <p>Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета, осим скала или техничких вежби и цез или класичне етиде коју кандидат изводи соло.</p>		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	ЦЕЗ ТРОМБОН
Циљ	Циљ наставе Цез тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према цез инструменту и цез музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању композиције и импровизацији; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – изводи класичне и цез етиде; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – импровизује у оквиру цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз пратњу наставника на клавиру или „плејалонг“ (play along) трака; – користи фразе и одговарајуће скале преко хармонских веза II–V–I и „turnaround“; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – самостално свира композиције напамет; – самостално користи доступне носиоце звука у истраживању и слушању цез музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Фразирање кроз скале, трозвучке и четворозвучке, етиде и једноставне цез шаблоне.</p> <p>Скале и модуси: умањена скала, мелодијски мол из свих тоналитета; јонски, дорски, миксолидијски и еолски модуси из свих тоналитета. Препознавање различитих би бап и хард бап стандарда кроз слушање. Одлике латинско цез ритмова и свинг ритма.</p> <p>Фразе преко хармонских веза II–V–I и „turnaround“ са одговарајућом артикулацијом и скалама.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко би бап и хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање класичних и цез етида користећи одговарајућу артикулацију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ж. Б. Арбан: Метод за корнет – Д. Буха: 557 цез стандарда – Ц. Мек Нил: Уметност цез трубе – Ц. Кокер: Цез шаблони <p>Аудио/видео примери:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Цез Месингерс – избор – Клифорд Браун – избор – Ли Морган – избор – Мајлс Дејвис – избор – Сони Ролинс – избор – Чарли Паркер – избор – Бад Пауел – избор – Телониус Монк – избор – Винтон Кели – избор
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – Умањена скала, мелодијски мол и један од модуса (јонски, дорски, миксолидијски, еолски) из по једног различитог тоналитета; – Би бап стандард; – Хард бап стандард; – Цез балада. 		
Јавни наступи: два у току школске године		
Матурски испит		
Испитни програм се изводи напамет, уз пратњу малог ансамбла од два до квартета осим скала или техничких вежби и цез етиде коју кандидат изводи соло.		

Кључне речи: тон, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТЕ ДУВАЧКИХ ЦЕЗ ИНСТРУМЕНАТА

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непреоборљивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење дувачких цез инструмената се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима цез музике. Она обухвата различите форме (блуз, „rhythm changes“), артикулације својствене дувачком инструменту и најчешће употребљаване акорде/скале. Ученик се са поменутиим елементима упознаје на више начина: кроз активно слушање цез снимака, чиме се апсорбују одлике стила и специфична артикулација, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за импровизацију и кроз извођење тема и импровизације у оквиру различитих форми, укључујући одлике стила и артикулацију својствену за дувачки инструмент који ученик свира.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде учеников уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава инструмента је индивидуална што оставља простора наставнику да се позабави свим аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЦЕЗ БУЉЊЕВИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез Бубњеви је да код ученика кроз индивидуално и групно музичко искуство развије моторичку флексибилност и индивидуалну креативност и способност за професионално свирање соло и/или у групи и наставак школовања на високим школама за цез музику.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – правилно седи за инструментом, поставља гард и држи палице на начин који је адекватан за постизање тона у датој ситуацији; – свира основне осминске и триолске ритмове на сету бубњева; – препозна ударачки инструмент и понови фразу коју је професор по свом избору одсвирао, тј. задао; – препозна „kogas“, тј. круг од 12 тактова који представља форму блуз композиције; – чита са листа и свира једноставније етиде за добош које садрже украсе као што су једноструки и двоструки пред удар; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела, руку и ногу на сету бубњева са посебним освртом на координацију горњих и доњих екстремитета. Добијање квалитетног тона свих основних елемената сета бубњева у зависности од техничких захтева. Техника ногу на сету бубњева. Техничке вежбе за: – акцентовање осмина, триола и шеснаестина; – извођење пред удара и њихова примена; Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику. Осмински и триолски систем фразирања. ЛИТЕРАТУРА: – П. и Ј. Шпрунк: Етидезадобош – Х. Кнауер: Практична школа за добош – Ц. Шапин „Advanced modernd drummer” – R. Latam: „Advanced funk studies”

Обавезни минимум програма:

Триолска цез етида из књиге „Advanced modernd drummer”, етида на добошу, свирање једног цез стандарда у малом саставу

Јавни наступи: Интерни час одсека и наступ на дану школе

Програм испита:

1. У малом саставу одсвирати две композиције; један Блуз и један Цез стандард
2. Техничке вежбе; координација горњих и доњих екстремитета.
3. Класична етида на добошу
4. Цез етида на сету бубњева из током године пређене литературе

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ЦЕЗ БУЉЬЕВИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез Бубљеви је да код ученика кроз индивидуално и групно музичко искуство развије моторичку флексибилност и индивидуалну креативност и способност за професионално свирање соло и/или у групи и наставак школовања на високим школама за цез музику.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – правилно користи технику десне и леве ноге на сету бубљева; – свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре на сету бубљева; – свира стилски различите триолске и осминске ритмове (рок, боса нова...) и прелазе (филове) на сету бубљева; – свира основни свинг ритам и компинг на сету бубљев; – свира основни шеснаестински ритам на сету бубљева; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – прочита са листа једнотактни ритам који има заступљено најмање 3 различита елемента од сета бубљева. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Свирање свинг ритма на чинели са триолским варијацијама на добошу и бас бубњу.</p> <p>Коришћење леве ноге(хај хет) у четвртинским и осминским вредностима док се фанк ритмови свирају са десном руком на чинели. Записивање двогласног ритмичког диктата.</p> <p>Употреба транскрипција у грађењу сопственог сола.</p> <p>Овладавање са обе врсте вирбла; прес и дабл.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – П. и Ј. Шпрунк: Етиде за добош – Х. Кнауер: Практична школа за добош – Џ. Шапин „Advanced modern drummer” – R. Latam: „Advanced funk studies” – Тед Рид „Sincopation” – Џон Рајли „The art of Bee Bop Drumming”
Обавезни минимум програма: Триолска цез етида из књиге „Advanced modern drummer”, шеснаестинска етида из књиге „Advanced funk studies” етида на добошу са пред ударима ,свирање два цез стандарда у малом саставу		
Јавни наступи: Интерни час одсека и наступ на дану школе		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. У малом саставу одсвирати две композиције; један Ритам чејнис и један бродвејски Цез стандард 2. Техничке вежбе; координација горњих и доњих екстремитета. 3. Класична етида на добошу 4. Цез етида на сету бубљева из током године пређене литературе 		

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ЦЕЗ БУЉЬЕВИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез Бубљеви је да код ученика кроз индивидуално и групно музичко искуство развије моторичку флексибилност и индивидуалну креативност и способност за професионално свирање соло и/или у групи и наставак школовања на високим школама за цез музику.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	105

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре; – изводи динамичко нијансирање; – свира једноставније аранжмане у малом саставу са импровизованим кратким соло деоницама-„филиновима”; – прати (свира) форму песме без бројања тактова, тј. препознаје веће тактовне структуре, као и делове песама, 8-16-32, ААБА... – са листа прочита акценте у једноставнијем биг бенд аранжману; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Стилско свирање цез стандарда од периода Диксиленда преко Би Бапа, Хард Бапа све до почетка модерног цеза.</p> <p>Свирање са метлицама.</p> <p>Трочетвртински ритам са остинато фигуром на контра чинели, као и соло у поменутом ритму.</p> <p>Препознавање и свирање различитих подврста латинско ритмова, као и њихово записивање.</p> <p>Диктат са три ударачка инструмента.</p> <p>Основе брзог свинга.</p> <p>Соло у форми од 32 такта. Динамичко нијансирање – мецофорте, форте, крешендо, декрешендо.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – П. и Ј. Шпрунк: Етиде за добош – Х. Кнауер: Практична школа за добош – Џ. Шапин „Advanced modern drummer” – R. Latam: „Advanced funk studies” – Тед Рид „Sincopation” – Џон Рајли „The art of Bee Bop Drumming” – Гари Честер „The New Breed” – Марвин Далгрин, Елиот Фајн „4 Way Coordination”
Обавезни минимум програма: Триолска цез етида из књиге „Advanced modern drummer”, шеснаестинска етида из књиге „Advanced funk studies” етида на добошу са вирблом, свирање три цез стандарда у малом и биг бенд саставу са солом у 4/4 и ¾ такту.		
Јавни наступи: Интерни час одсека, наступ на дану школе и наступи са малим ансамблом цез одсека на цез фестивалима у Србији		
Програм испита:		
<ol style="list-style-type: none"> 1. У малом саставу одсвирати три композиције; једну у ¾ ритму и једну Боса Нову 2. Техничке вежбе; координација горњих и доњих екстремитета 3. Класична етида на добошу 4. Цез етида на сету бубљева из током године пређене литературе 		

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, фраза, динамика, форма, музички бонтон.

Назив предмета	ЦЕЗ БУЊЕВИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез Бубњеви је да код ученика кроз индивидуално и групно музичко искуство развије моторичку флексибилност и индивидуалну креативност и способност за професионално свирање соло и/или у групи и наставак школовања на високим школама за цез музику.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	99

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – аргументовано, стилски упореди свирање најзначајнијих цез бубњара и препозна њихов утицај на млађе бубњаре; – примењује ознаке за динамичко нијансирање; – свира композиције у парном и непарном метру уз пратњу оркестра; – разуме математичку формулу полиритмије и примени је до вредности квинтоле; – прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; – напише соло за бубње од 32 такта у духу модерног цеза, користећи нотне вредности од целе ноте до тридесетдвојки; – палицама и метлицама свира цез стандарде у темпима: „Slow”, „Medium”, „Fast”; – са Биг Бендом одсвира композицију са ритмичком и метричком модулацијом; – користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата...). 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Транскрипције пратње и сола најзначајнијих цез бубњара (десетак). Свирање исте композиције у различитим формацијама од трија до Биг Бенда, користећи цео динамички опсег метлица, палица и палицама са филц главом – малетс.</p> <p>Препознавање метричких подела на парне и непарне у непарном ритму и њихова примена на инструменту.</p> <p>Остинато на једном елементу и свирање сола на осталим елементима бубњева.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Џек Де Жонет „The art of modern jazz” – Џак Керџен „12 etudes for a snare drum” – Гери Џејн „Poliritmija” – Гари Честер „The New Breed” – Марвин Далгрин, Елиот Фајн „4 Way Coordination”
Обавезни минимум програма: Координацијски примери из књиге „The New Breed”, етида на добошу из књиге „12 etudes for a snare drum”, свирање три цез стандарда у малом и биг бенд саставу са солом у форми у непарном ритму		
Јавни наступи: Интерни час одсека, наступ на дану школе и наступи са малим ансамблом цез одсека на цез фестивалима у Србији		
Матурски испит		

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, фраза, динамика, форма, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЦЕЗ БУЊЕВИ

I. УВОДНИ ДЕО

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непрободивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учења у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЦЕЗ БУЊЕВА

Програм се бави упознавањем ученика са функцијом и улогом цез бубњева у цез музици како у малим тако и у великим оркестрима, као и припремом за касније усавршавање на музичкој академији (цез одсек). Приоритет је свакако да ученик ослободи свој креативни потенцијал који ће му омогућити да учествује као солиста или пратећи инструменталиста у музичкој импровизацији која је примарни чинилац у извођењу цез композиције. Обрађују се основни ритмови различитих стилова кроз историју цеза као и самог инструмента, са посебним освртом на правилну поставку тела, технику и квалитет тона.

Ученика треба подстицати на развијање радних навика кроз заједничко, а касније и кроз самостално планирање вежбања. Како би време проведено у раду што боље искористио, ученика треба упутити на разне принципе вежбања.

Важно је развијати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика на испољавање музикалности путем импровизације. Програм омогућава примену литературе свих аутора који обрађују исту тематику.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	МАЛИ АНСАМБЛИ
Циљ	Циљ наставе предмета Мали ансамбли је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту, музици и заједничком извођењу музике кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности и комуникације, естетског сензибилитета, ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад као и оспособљавање и мотивисање ученика за групни јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиција и импровизацији; – импровизује у оквиру више врста блуз форме у различитим темпима, користећи одговарајућу блуз скалу, у оквиру малог ансамбла различитог формата; – препозна улогу сваког инструмента у малом цез ансамблу; – изводи задате композиције у тачном штиму са осталим извођачима; – комуницира са извођачима у групи кроз извођење композиција и импровизацију користећи ритам; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи композиције напамет. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Одлике свинг ритма. Изрази који се користе у цез музици, нпр: „chorus”, „walk”, „trading”...</p> <p>Упознавање са инструментима типичним за мали цез ансамбл и њиховим улогама у цез музици.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко више врста блуз форме (дурски блуз, молски блуз) у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Комуницирање са члановима малог ансамбла користећи ритам.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Д. Буха: 557 <i>цез стандарда</i></p>
Обавезни минимум програма: – Извођење четири композиције и импровизовање у оквиру више врста блуз форме (дурски блуз, молски блуз, блуз са Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајућу блуз скалу, у оквиру малог ансамбла различитог формата.		
Јавни наступи: два у току школске године		

Кључне речи: Штим, слушање музике, међусобно слушање, комуникација, групно свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	МАЛИ АНСАМБЛИ
Циљ	Циљ наставе предмета Мали ансамбли је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту, музици и заједничком извођењу музике кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности и комуникације, естетског сензибилитета, ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад као и оспособљавање и мотивисање ученика за групни јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – користи свинг ритам у извођењу композиција и импровизацији; – импровизује у оквиру више врста „rhythm changes” форме у различитим темпима, користећи одговарајуће скале, у оквиру малог ансамбла различитог формата; – изводи једноставне бродвејске стандарде у једном тоналном центру у различитим темпима, користећи одговарајуће скале, у оквиру малог ансамбла различитог формата; – изводи задате композиције у тачном штиму са осталим извођачима; – користи „trading” начин комуницирања са члановима малог ансамбла; – комуницира са извођачима у групи кроз извођење композиција и импровизацију користећи ритам; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи композиције напамет. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Одлике свинг ритма. Свирање импровизованог сола преко „rhythm changes” форме (стандардна, са фригијским слустом, са измењеним Бе делом) у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање једноставних бродвејских стандарда у једном тоналном центру.</p> <p>Вежбање „trading” комуницирања са члановима малог ансамбла.</p> <p>Комуницирање са члановима малог ансамбла користећи ритам.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Д. Буха: 557 <i>цез стандарда</i></p>
Обавезни минимум програма: – извођење две композиције и импровизовање у оквиру „rhythm changes” у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе, у оквиру малог ансамбла различитог формата;		
– извођење два једноставна бродвејска стандарда у једном тоналном центру у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе, у оквиру малог ансамбла различитог формата.		
Јавни наступи: два у току школске године		

Кључне речи: штим, слушање музике, међусобно слушање, комуникација, групно свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	МАЛИ АНСАМБЛИ
Циљ	Циљ наставе предмета Мали ансамбли је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту, музици и заједничком извођењу музике кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности и комуникације, естетског сензибилитета, ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад као и оспособљавање и мотивисање ученика за групни јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању композиција и импровизацији; – изводи цез стандарде латино цез ритмова и трочетвртинског метра уз одговарајуће скале и артикулацију у оквиру малог ансамбла различитог формата; – импровизује у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале у оквиру малог ансамбла различитог формата; – изводи задате композиције у тачном штиму са осталим извођачима; – користи „trading” начин комуницирања са члановима малог ансамбла; – комуницира са извођачима у групи кроз извођење композиција и импровизацију користећи ритам и мелодију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа и изводи композиције напамет. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Одлике свинг ритма и латино цез ритмова.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко бродвејских стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање цез стандарда у латино цез ритмовима и трочетвртинском метру.</p> <p>Вежбање „trading” комуницирања са члановима малог ансамбла.</p> <p>Комуницирање са члановима малог ансамбла користећи ритам и мелодију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Д. Буха: 557 цез стандарда</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – извођење две композиције и импровизовање у оквиру бродвејских стандарда у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе, у оквиру малог ансамбла различитог формата; – извођење стандарда у латино цез ритму, користећи одговарајуће скале и модусе, у оквиру малог ансамбла различитог формата; – извођење стандарда у трочетвртинском метру, користећи одговарајуће скале и модусе, у оквиру малог ансамбла различитог формата. 		
Јавни наступи: два у току школске године		

Кључне речи: штим, слушање музике, међусобно слушање, комуникација, групно свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

Назив предмета	МАЛИ АНСАМБЛИ
Циљ	Циљ наставе предмета Мали ансамбли је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту, музици и заједничком извођењу музике кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности и комуникације, естетског сензибилитета, ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад као и оспособљавање и мотивисање ученика за групни јавни наступи наставак уметничког школовања
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и стрејт артикулацију у читању нотог записа и импровизацији; – импровизује у оквиру би бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале, узимали састав различитог формата; – импровизује у оквиру хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале, узимали састав различитог формата; – импровизује у оквиру цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале уз мали састав различитог формата; – изводи задате композиције у тачном штиму са осталим извођачима; – користи „trading” начин комуницирања са члановима малог ансамбла; – комуницира са извођачима у групи кроз извођење композиција и импровизацију користећи ритам и мелодију; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа и изводи композиције напамет. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Одлике свинг ритма и латино цез ритмова.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко би бап и хард бап стандарда у различитим темпима и тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Свирање импровизованог сола преко цез баладе у различитим тоналитетима, користећи одговарајуће скале и модусе.</p> <p>Вежбање „trading” комуницирања са члановима малог ансамбла.</p> <p>Комуницирање са члановима малог ансамбла користећи ритам и мелодију.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА Д. Буха: 557 цез стандарда</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – извођење три композиције и импровизовање у оквиру би бап и хард бап стандарда у различитим темпима, користећи одговарајуће скале и модусе, уз мали састав различитог формата. – извођење једне цез баладе, користећи одговарајуће скале и модусе, уз мали састав различитог формата. 		
Јавни наступи: два у току школске године		

Кључне речи: штим, слушање музике, међусобно слушање, комуникација, групно свирање, музичка фраза, музички бонтон, стил, импровизација.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ МАЛИ АНСАМБЛИ

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непреоборљивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује,

по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења евиденције о ученичком раду и напретку.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење на предмету малих ансамбала се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима извођења у малом ансамблу. Она обухвата тачан штим, комуницирање, артикулацију и импровизацију у оквиру малог ансамбла. Ученици се са поменутиим елементима упознају на више начина: кроз слушање и усклађивање штима пре и током извођења композиција у малом ансамблу, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за импровизацију и комуникацију са члановима малог ансамбла, укључујући одлике стила и артикулацију својствену за инструмент који ученик свира.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде учеников уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава малих ансамбала је групна, али и даље оставља простора наставнику да се позабави одређеним аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ТЕОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Теорија цез музике је да ученике кроз музичко описмењавање и упознавање са елементима цез музике, оспособе за разумевања нотног текста у свим његовим аспектима и опажање елемената цез музике у циљу корелације са наставом инструмента, малих ансамбала и солфеђа.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и запише тетраорде, лествице и модусе који су основа за развијање способности цез импровизације; – препозна и запише све врсте квинтакорада са обртајима њихове шифре и симболе; – препозна и запише све врсте четворозвука са обртајима и њихове симболе и шифре; – препозна и запише каденце – аутентичну, плагалну, полукаденцу и варљиву; – препозна и запише основне функције лествичних трозвука и четворозвука; функције алтерованих трозвука и четворозвука у акордској прогресији; – препозна и запише вантоналне доминанте у акордским прогресијама; – препозна и запише тритонусне супституције у акордској прогресији; – препозна и рехармонизује блуз форму; – правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима. 	УВОД У ТЕОРИЈУ ЦЕЗ МУЗИКЕ	Лествице (обнављање): – дијатонски систем, конструкција дурске скале, конструкција молске скале, ступњиви у лествици. – Конструкција тетраорада. – Карактеристични лествични интервали, квинтакорди, доминантни септакоради, квинтног (квартног) круга. Интервали (обнављање): – класификација – мелодијски и хармонски, прости и сложени (по величини), чисти, мали, велики, умањени и прекомерни (по врсти), – шифре, – инверзије интервала, – метод учења и опажања интервала до октаве.
	ЦЕЗ МУЗИКА	Цез музика, импровизација, разлике између импровизације и неимпровизације.
	МОДУСИ	Модус и дурске лествице и тетраорди. Метод учења и опажања модуса и тетраорада.
	ТРОЗВУЦИ	Конструкција квинтакорада: дурског (Δ), молског ($-$), умањеног (\circ), прекомерног ($+$) и задржичног ($sus\ 4$). Однос трозвука и скале, обртаји трозвука, називи, шифре и симболи.
	ЧЕТВОРОЗВУЦИ	Конструкција септакорда: великог дурског ($\Delta 7$), великог молског ($-\Delta 7$), полуумањеног ($\emptyset 7$), умањеног ($\circ 7$), доминантног (7), малог молског (-7), прекомерног дурског ($\Delta 7+$), прекомерног доминантног ($7+$), доминантног са сниженом квинтом ($7b5$) и доминантног задржичног ($7sus4$). Конструкција четворозвука са секстом уместо септима: 6 и -6. Однос четворозвука и скале, обртаји четворозвука. Метод учења и опажања четворозвука и њихових обртаја.
	ФУНКЦИОНАЛНА ХАРМОНИЈА	Основне функције лествичних трозвука и четворозвука. Функције алтерованих трозвука и четворозвука у акордској прогресији.
	АКОРДСКА ПРОГРЕСИЈА	Акордска прогресија – дефиниција и типови. Функционална анализа акордских прогресија у дуру и у молу.
	КАДЕНЦЕ	Каденце – аутентична, плагална, полукаденца и варљива.
	ВАНТОНАЛНЕ ДОМИНАНТЕ	Вантоналне доминанте – дефиниција и примена у акордским прогресијама.
	ТРИТОНУСНА СУПСТИТУЦИЈА	Тритонус на супституција – дефиниција и примена у акордским прогресијама.
ФОРМА У ЦЕЗ МУЗИЦИ	Блуз форма и рехармонизација блуз форме.	
ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.	

Кључни појмови: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, функционална хармонија, акордска прогресија, вантоналне доминанте, тритонусна супституција, блуз форма, ортографија.

Назив предмета	ТЕОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Теорија цез музике је да ученике кроз музичко описмењавање и упознавање са елементима цез музике, оспособе за разумевања нотног текста у свим његовим аспектима и опажање елемената цез музике у циљу корелације са наставом инструмента, малих ансамбала и солфеџа.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна, конструише и запише сложене интервале: нону, ундециму и терцидесимуи њихове шифре; – препозна, конструише и запише акорде са екстензијама и њихове симболе и шифре; – препозна функције акорада са екстензијама у акордској прогресији као и акорде са екстензијама у четворогласном хармонском ставу; – препозна и запише каденце: аутентичну, плагалну и молску плагалну као и ређе примере плагалне и молске плагалне каденце, користећи акорде са екстензијама; – препозна, конструише и запише модусе узлазног мелодијског мола, симетричне и синтетичке скале; – визуелно сагледава и изводи као целину: везане триоле, цез осмине, синкопе. 	СЛОЖЕНИ ИНТЕРВАЛИ	Конструкција сложених интервала: нона, ундецима и терцидесима, шифре. Метод учења и опажања интервала преко октаве.
	ПЕТОЗВУЦИ, ШЕСТОЗВУЦИ, СЕДМОЗВУЦИ	Конструкција акорада са екстензијама: 9, ^b 9и [#] 9, 11 и [#] 11, 13 и ^b 13, називи, шифре и симболи, употреба и функције у акордској прогресији и редукција тонова акорада са екстензијама у четворогласном хармонском ставу.
	ПРИНЦИПИ САВРЕМЕНЕ ХАРМОНИЈЕ	Акордина I, II и V ступњу: акордијојим претходе и акорди који следе. Употреба акорда на III (мали молски септакорд) ступњу уместо акорда IΔ7. Употреба акорда на ^b VII ступњу уместо молског акорда на IV ступњу. Употреба акорда ^b II7 уместо акорда V7. Варијације основног акордског обрасца I–VI–II–V. Каденце. Репетиција секвенце II–7–V7. Пролазни умањени септакорди. Прелази из дура у паралелни мол. Вођице у акордским прогресијама II–V–I.
	МОДУСИ МЕЛОДИЈСКОГ МОЛА И СИМЕТРИЧНЕ И СИНТЕТИЧКЕ СКАЛЕ	Модуси узлазног мелодијског мола. Симетричне скале: хроматска, целостепена, умањена (1 – ½ степена и ½ – 1 степен) и прекомерна. Однос симетричних скала и акорада. Синтетичке скале: Би-бап скале, блуз скала, пентатонске скале и хармонски дур (мол-дур). Однос симетричних и синтетичких скала и акорада.
	РИТАМ У ЦЕЗ МУЗИЦИ	Везане триоле, цез осмине, нотирање цез осмина, полиритмија. Осећање свинга, артикулација и фразирање. Синкопе. Ритам секција: бубњевни, бас, клавир и гитара.
	МЕЛОДИЈА У ЦЕЗ МУЗИЦИ	Основни принципи стварања мелодије. Елементи мелодије.
	ФОРМА У ЦЕЗ МУЗИЦИ	Најчешће форме. Ритам чејнџ (rhythm changes).

Кључни појмови: сложени интервали, екстензије акорада, модуси, симетричне и синтетичке скале, ритам у цез музички, мелодија у цез музички, форма у цез музички.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према цез музички, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подrazуева активно слушање музичке и лично музичко изражававање ученика кроз извођење музичке.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије цез музичке су повезани са садржајима наставе солфеџа и инструмента (певања) и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједничтва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражававање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на програмске садржаје по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравају и обликовају наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија цез музичке је посебан наставни предмет у првом и другом разреду средњег музичког образовања. Од првог до последњег разреда средњег музичког образовања теорија цез музичке прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у опажању тако и у записивању елемената цез музичке.

У првом разреду тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру активног рада на часу, рада на табли и опажања интервала, трозвука и четворозвука, те препознавању лествица и модуса. Ова елементарна врста музичке писмености ће служити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије цез музике, а реализоваће се путем **обнављања**

Потребно је да ученици својим речима објасне, покажу или одсвирају музичке: појмове, елементе и дефиниције. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину цез музике.

Теорија цез музике, која је у чврстој вези са наставом солфеђа и инструмента, представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и цез музике. Познавање лествица, интервала и акорада као и других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију цез музике остварили као **саставни део цез музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији цез музике доприноси успешној корелацији са наставом солфеђа, инструмента и малих ансамбала.

Утврђивање и проверу знања из теорије цез музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин.

Примена савремених технологија

Примена савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави теорије цез музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије цез музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом разреду, инсистира се на већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оценивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нерепалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати тромесечних тестова употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

I разред

Усмени део: опажање тоналитета, интервала, трозвука, четворозвука, тетрахорада, модуса, акордских прогресија, вантоналних доминанти и тритонусних супституција.

Писмени део: ТЕСТ – обавезна су четири теста у току једног разреда, у сваком тромесечју по један: музички појмови, тоналитети, интервали, трозвуци, четворозвуци, тетрахорди, модуси, акордска прогресија са употребом вантоналних доминанти и тритонусне супституције, каденце, блуз форма.

II разред

Усмени део: опажање сложених интервала, екстензија акорада, модуса узлазног мелодијског мола, симетричних и синтетичких скала.

Писмени део: тест – обавезна су четири теста у току једног разреда, у сваком тромесечју по један: сложени интервали, акорди са екстензијама, редукција тонава акорада са екстензијама у четворогласном хармонском ставу, каденце, модуси узлазног мелодијског мола, симетричне скале, синтетичке скале, форма ритам чејнџиз (rhythm changes).

Назив предмета

ИСТОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Историја цез музике је да ученике кроз слушање и упознавање са епохама, правцима, стилским карактеристикама, музичким саставима, солистима и елементима цез музике оспособе за разумевање цез музике у свим њеним аспектима, те развијање музичког укуса и корелације са наставом инструмента (певања) и малих ансамбала.

Разред

Први

Годишњи фонд часова

35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша цез музику и примере из литературе и установи сличности и разлике међу епохама и стилским правцима у цез музици; – препозна епоху, стилски правац, музичке саставе и солисте; – класификује стилске правце и епохе у цез музици; – објасни стилске карактеристике праваца у цез музици; – дефинише блуз форму; – разликује боје и врсте музичких инструмената приликом слушања цез музике; – упореди одређене стилове и извођаче. 	УВОДНИ ДЕО	Цез као језик, музичка филозофија – дефиниције.
	РАНИ ЦЕЗ	Афрички и европски корени, претече цеза, фолклор, блуз, Њу Орлеанс, Сторивил, сеоба на север, звучни записи, Харлем.
	СВИНГ	Историјски период, „краљеви цеза”, велики оркестри, реномирани солисти, криза великих оркестара.
	ЦЕЗ МАНУШ	Цез у Европи – развој цеза после Првог светског рата.
	МОДЕРНО ДОБА ЦЕЗА 1	Би-бап, револуција, клубови, неразумвање би-бапа, стилске одреднице, реномирани солисти.
	МОДЕРНО ДОБА ЦЕЗА 2	Пост бап, мејн стрим, хард бап, кул цез, Калифорнија, стилске карактеристике, велики солисти.
	НОВО ДОБА ЦЕЗА	Модални цез, боса нова, афро-кубан, фри цез, фанки цез, соул цез, фузија.

Кључне речи: рани цез, блуз, свинг, цез мануш, модерно доба, би-бап, хард бап, кул цез, ново доба цеза, боса нова, афро-кубан, фри цез, фанки цез, соул цез, фузија.

Назив предмета **ИСТОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Историја цез музике је да ученике кроз слушање и упознавање са епохама, правцима, стилским карактеристикама, музичким саставима, солистима и елементима цез музике оспособе за разумевање цез музике у свим њеним аспектима, те развијање музичког укуса и корелације са наставом инструмента (певања) и малих ансамбала.

Разред **Други**Годишњи фонд часова **35**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша цез музику и примере из литературе; – препозна претече цеза, рани цез, класични цез и свинг; – класификује стилске правце од претеча цеза до ере свинга и објасни стилске карактеристике претеча цеза, раног цеза, класичног цеза и свинга; – упореди претече цеза, рани цез, класичан стил и свинг; – препозна композиције Скота Цоплина; – препозна композиције и извођаче рег тајма, блуза, клавиристе Харлама; – препозна композиције и извођаче класичног стила; – препозна композиције, оркестре и извођаче свинга. 	ПРЕТЕЧЕ ЦЕЗА	Стапање афричке и европске музичке традиције на тлу САД, песме за рад, блуз, спиритуали, кадрил, војна музика, полка, марш, афро-кубанска музика, кантри.
	РАНИ ЦЕЗ	Рег тајм, Скот Цоплин, фолк блуз, Вилијем Си Хенди, Њу Орлеанс, Сторивил, Ди Ди Чендлер, Бади Болден.
	ДОБА КЛАСИЧНОГ СТИЛА	Њу Орлеанс, Џејмс Рол Мортон, Сидни Беше, Кид Ори, Кинг Оливер, Луј Армстронг, хот цез, Чикаго стил, Беси Смит, клавиристе Харлама, Џејмс Пи Цонсон, Фетс Волер, Ерл Хајнс.
	ЕРА СВИНГА	Велики цез оркестри: Флечер Хендерсон, Дјук Елингтон, Бени Гудман, Каунт Бејси, Глен Милер. Велики солисти: Колмен Хокинс, Лестер Јанг, Рој Елдриџ, Арт Тејтум. Иноватори: Чарлс Кришчен, Џими Блентон, Биг Сид Кетлет. Певачи: Били Холидеј, Нет Кинг Кол.
	ЦЕЗ МАНУШ	Цез у Европи (Француска) – мануш („шипс цез“) – Ђанго Рајнхарт и Стефан Грапели

Кључне речи: претече цеза, рани цез, Њу Орлеанс, блуз, клавиристе Харлама, свинг, велики оркестри, велики солисти, иноватори, велики певачи, цез мануш.

Назив предмета **ИСТОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Историја цез музике је да ученике кроз слушање и упознавање са епохама, правцима, стилским карактеристикама, музичким саставима, солистима и елементима цез музике оспособе за разумевање цез музике у свим њеним аспектима, те развијање музичког укуса и корелације са наставом инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената.

Разред **Трећи**Годишњи фонд часова **35**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – активно слуша цез музику и примере из литературе и установи сличности и разлике међу стилским правцима, извођачима и делима у модерном цезу; – опише развојне карактеристике модерног цеза; – препозна и именује композиције и извођаче пост бапа, мејнстрима, „Треће струје“, кул цеза и Вест коуста. 	МОДЕРНИ ЦЕЗ 1	Би-бап: револуција, клубови, неразумвање би-бапа, стилске одреднице. Утемељивачи би-бапа: Дизи Гилеспи, Телониас Монк, Чарли Паркер. Значајни извођачи: Бад Паул, Тед Дамерон, Фетс Наваро, Кени Кларк, Оскар Петифорд.
	МОДЕРНИ ЦЕЗ 2	Пост бап: Мејнстрим – Ерол Гарнер, Оскар Питерсон, Вуди Херман, Стен Гец. Кул цез и Вест коуст: Цери Малиген, Дејв Брубек, Чет Бејкер. Модерн цез квартет. Хард бап: Хорас Силвер, Арт Блејки, Клифорд Браун, Ли Морган, Декстер Гордон, Сони Ролинс. „Трећа струја“: Чарлс Мингас, Џон Луис.

Кључне речи: модерни цез, би-бап, пост бап, мејнстрим, кул цез, Вест коуст, хард бап, „Трећа струја“.

Назив предмета	ИСТОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Историја цез музике је да ученике кроз слушање и упознавање са епохама, правцима, стилским карактеристикама, музичким саставима, солистима и елементима цез музике оспособе за разумевање цез музике у свим њеним аспектима, те развијање музичког укуса и корелације са наставом инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – препозна и класификује стилске правце новог доба цеза; – објасни стилске карактеристике праваца и извођача у новом добу цеза; – активно слуша цез музику и примере из литературе; – разликује дела различитих праваца новог доба цеза и именује извођаче; – упореди стилске правце у новом добу цеза; – класификује фазе развоја цеза у Србији; – именује значајне извођаче цеза у Србији. 	НОВО ДОБА	Модални цез: Мајлс Дејвис, Бил Еванс Фри цез: Орнет Колмен, Сесил Тејлор. Џон Колтрејн. Ахмад Џамал. Џими Смит. Кенонбол Едерли. Вес Монтгомери. Фанки цез, соул цез. Фузија. Херби Хенкок, Чик Кориа, Меккој Тајнер.
	РАЗВОЈ ЦЕЗА У СРБИЈИ	Период до 1945. Период од 1945–1990. Трубасти: Предраг Ивановић, Душко Гојковић, Предраг Крстић, Стјепко Гут Саксофонисти: Едуард Сађил, Драгољуб Давидовић, Миљковић Марковић Гитаристи: Војкан Ђоновић, Зоран Јовановић Клавиристи: Бора Роковић, Владимир Витас, Милош Крстић Басисти: Бранко Пејаковић, Војин Драшкоци, Михаило Блам Бубњари: Раде Миливојевић, Бранислав Ковачев, Лазар Тошић; Мали састави; Биг бенд.

Кључне речи: Модални цез, фри цез, фанки цез, соул цез, фузија, цез у Србији.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ИСТОРИЈА ЦЕЗ МУЗИКЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи. У том смислу, у настави Историје цеза неопходно је константно и на различите начине примењивати синтезу знања стечених на настави других предмета (инструмент (певање), мали ансамбли, биг бенд...).

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према цез музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање цез музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење цез музике.

Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Историја цез музике је посебан наставни предмет у сва четири разреда средњег музичког образовања.

У првом разреду тежиште рада је на развијању способности да кроз слушање цез музике ученик препозна сличности и разлике стилских праваца, састава и извођача и других појмова. Ова врста способности ће служити као основно средство за даљу надоградњу знања из историје цез музике као и постизање корелације са наставом инструмента (певања) и малих ансамбала.

Потребно је да ученик препозна стилске правце, музичке саставе и извођаче, као и да разуме и примени музичке појмове, елементе и дефиниције. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину цез музике.

Историја цез музике, која је у чврстој вези са наставом и инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената представља усвајање знања која кроз слушање и анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање цез музике. Познавање стилова, састава и солиста као и других појмова цез музике саставни су део ове области. Да би историју цез музике оствестили као **саставни део цез музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на настави инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената. Такав приступ историји цез музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената.

Слушање цез музике

Активним слушањем цез музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче, извођачке саставе и стилске правце. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање цез музике и музичке уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје стилски правац, извођача и састав – сличности и различитости у стиливима цез музике.

Утемељен став о цез музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем цез музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Обавезна аудио литература

Потребно је одредити обавезну аудио литературу која је у складу са наставним планом и програмом, а чијим ће слушањем током школске године ученик бити способан да препозна име композиције, извођача и стилски правац.

Примена савремених технологија

Примена савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави теорије цез музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике наставнике, како би удружени створили културу коришћења савре-

мених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима историје цез музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом разреду, инсистира се на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из историје цез музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, али и кроз класичан начин спровођења аудио тестова и контролних вежби.

Аудио тестови су обавезан део вредновања учења те је веома важно, на почетку школске године, одредити обавезну аудио литературу коју ученици треба да препознају на аудио тесту.

Назив предмета	БИГ БЕНД
Циљ	Циљ наставе предмета Биг бенд је да код ученика кроз групно музичко искуство развије способност узајамног слушања и усаглашавања индивидуалног извођења са потребама заједничког, развије љубав према цез музици мотивише га за јавни наступ и наставак уметничког школовања
Разред	Трећи и четврти разред
Годишњи фонд часова	70/66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – примењује специфична стилска музичка изражајна средства (артикулација и фразирање); – разликује и користи свинг и артикулацију у читању композиције и импровизацији; – изводи биг бенд аранжмане цез стандардавеликисастав; – изводи задате композиције у тачном штиму са осталим извођачима; – изводи и артикулише композицијепремастилуаранжмана; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи слободу у извођењу и самопоуздање у току јавног наступа. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Типови нотних артикулација у биг бенд аранжманима: стакато, тенуто, акценат, капа, „fall“, глосандо, бендинг... Штим. Импровизација у биг бенд саставу. Свирање биг бенд аранжмана у великом саставу.
Јавни наступи: два у току школске године		

Кључне речи: штим, слушање музике, међусобно слушање, комуникација, групно свирање, музичка фраза, артикулација, музички бонтон, стил, импровизација, читање нотног записа.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ БИГ БЕНД

I. УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размисљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава и учење на предмету Биг бенда се остварује кроз упознавање ученика са основним елементима извођења биг бенд аранжмана. Она обухвата тачан штим, типичне артикулације и импровизовање у биг бенду. Ученици се са поменути елементима упознају на више начина: кроз слушање и усклађивање штима пре и током извођења биг бенд аранжмана, кроз теоретско знање потребног музичког материјала за извођење артикулација типичних за биг бенд аранжмане као и импровизацију у оквиру биг бенда, укључујући одлике стила и артикулацију својствену за инструмент који ученик свира.

Назив предмета	ЦЕЗ АРАНЖИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез аранжирање је оспособљавање ученика за писање партитура и аранжмана за цез саставе коришћењем елементарна цез музике, нотације и транспозиције појединих инструмената и анализирањем партитура инструменталних деоница.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – конструише акорде у уском, полу широком и широком слогу; – конструише слеш акорде; – примени разрешења тензија; – конструише и примени акордске супституције; – конструише и примени тритонусне замене; – анализира мелодију ради њеног парафразирања и варирања; – примени блок хармонизацију; – примени правилна разрешења тензија и алтерованих тензија у акордској прогресији; – препозна и примени варијације тензија; – примени транспозицију дрвених и лимених дувачких инструмената у писању штимова; – напише деонице инструмената ритам секције; – начини скицу и организује форму, трајање, партитуру и штимове; – напише цез аранжман за клавијски трио, цез квартет – један дувач, цез квинтет – два дувача, цез секстет – три дувача. 	ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ ЦЕЗ АРАНЖИРАЊА	Нотација. Ортографија. Калиграфија. Музичка цез терминологија.
	АКОРДИ	Конструкција акорада у уском слогу, терминологија. Породице акорада. Конструкција акорада у полушироком и широком слогу, друп 2 и друп 2 и 4. Слеш акорди.
	ХАРМОНИЗАЦИЈА	Анализа мелодије и блок хармонизација. Развој мелодије и третман ванакордских тонова.
	ТЕНЗИЈЕ	Тензије – разрешење и њихова блок хармонизација. Варијације тензија – разрешења и њихова блок хармонизација. Алтероване тензије и њихова блок хармонизација. Употреба тензија у унутрашњим гласовима полушироког и широког слога.
	СУПСТИТУЦИЈЕ	Акордске супституције. Тритонусне супституције.
	РИТАМ СЕКЦИЈА	Ритам секција: упознавање, састав, карактеристике, улога, писање. Ритам секција: писање за клавир, гитару, контрабас, бас гитару и бубње. Артикулација по хијерархији.
	ТРАНСПОЗИЦИЈА	Транспозиција лимених дувачких инструмената. Транспозиција дрвених дувачких инструмената.
	ОРГАНИЗАЦИЈА АРАНЖМАНА	Форма, трајање, партитура, штимови.
	ПИСАЊЕ ЗА МАЛЕ АНСАМБЛЕ	Клавијски трио; Цез квартет – један дувач; Цез квинтет – два дувача; Цез секстет – три дувача.
ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.	

Кључни појмови: основни елементи, акорди, хармонизација, тензије, супституције, ритам секција, транспозиција, организација аранжмана, ортографија.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Критеријум за оцењивање треба да буде учеников уложен рад, ангажовање и напредовање у складу са његовим личним и музичким способностима. Настава малих ансамбала је групна, али и даље оставља простора наставнику да се позабави одређеним аспектима ученикове музичке личности као и његовим музичким афинитетима а све у складу са предвиђеним наставним планом и програмом. У оквиру свих музичких активности треба неговати пријатну атмосферу а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЦЕЗ АРАНЖИРАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Цез аранжирање је оспособљавање ученика за писање партитура и аранжмана за цез саставе коришћењем елементарна цез музике, нотације и транспозиције појединих инструмената и анализирањем партитура инструменталних деоница.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – примени формуле акордских образаца у писању и хармонизацији мелодије; – примени формуле ритмичких образаца у парафразирању и варирању мелодије; – именује и класификује врсте саксофона и лимених дувача; – примени унутрашње тензије у полушироком и широком слогу; – рехармонизује задату хармонизовану мелодију; – начини скицу и организује уводе, прелазе, модулације и крајеве у цез аранжману; – примени фактуру, динамику, хармонију и регистре у развоју цез аранжмана; – напише аранжман за цез септет – четири дувача.	АКОРДСКИ ОБРАСЦИ	Акордски обрасци формуле.
	РИТМИЧКИ ОБРАСЦИ	Ритмички обрасци формуле.
	ДРВЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Саксофони: – опсег, – слогови, – артикулација, – транспозиција.
	ЛИМЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Труба и тромбон: – опсег, – слогови, – артикулација, – транспозиција.
	ТЕНЗИЈЕ	Употреба унутрашњих тензија у полушироком и широком слогу.
	РЕХАРМОНИЗАЦИЈА	Рехармонизација у писању цез аранжмана.
	ФОРМА	Цез аранжман: – увод, – модулације, – прелаз и – крајеви.
	ПИСАЊЕ ЗА МАЛЕ АНСАМБЛЕ	Цез септет – четири дувача.
	РАЗВОЈ ЦЕЗ АРАНЖМАНА	Фактура. Динамика. Хармонија. Регистри.

Кључни појмови садржаја: акордски обрасци, ритмички обрасци, тензије, рехармонизација, форма, цез аранжман.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ЦЕЗ АРАНЖИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Настава цез аранжирања усмерена је на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према цез музици, а постепена рационализација искуства временом постаје и теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз писање цез аранжмана.

Исходи представљају музичке, опажајне, сазнајне и стваралачке активности ученика.

Садржаји цез аранжирања су у корелацији са садржајима наставе инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да, кроз теоретску анализу и стваралачко писање цез аранжмана, ученици сагледавају нотни текст са разумевањем. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности ученика као истраживача, креатора и извођача. Код ученика треба развити дух заједничтва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на програмске садржаје по месецима, а

у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Цез аранжирање је посебан наставни предмет у трећем и четвртном разреду средњег музичког образовања.

У трећем разреду, тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру активног рада на часу, препознавању елемената цез музике и музичком описмењавању за практичну употребу инструмента у различитим саставима цез оркестра, анализу партитура и појединих инструменталних деоница, савладавање нотације и транспозиције појединих инструмената као и оспособљавање за писање партитура и аранжмана за цез саставе.

Ова елементарна врста музичке писмености служиће као основно средство за даљу надоградњу знања из цез аранжирања.

Сви музички елементи, теме и садржаји који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину цез музике.

Цез аранжирање, које је у чврстој вези са наставом инструмента (певања), малих ансамбала, биг бенда и ударачких инструмената, представља усвајање знања која кроз анализу и практични рад омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и цез музике.

Примена савремених технологија

Примена савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави без аранжирања. У зависности од технолошких ресурса школе и могућности располагања модерном опремом, могуће је планирати и креирање мултимедијалних учioniца.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима без аранжирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у трећем разреду, инсистира се на препознавању и тумачењу музичких садржаја, као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити стимулативну, радну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Утврђивање и проверу знања из без аранжирања треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин.

Резултати тромесечних тестова употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Обавезна су четири писмена задатка у току једног разреда, у сваком тромесечју по један, а њихов садржај треба да буде израда без аранжмана у складу са темама и наставним садржајима.

Назив предмета	УДАРАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ударачки инструменти је да код ученика ослободи креативни потенцијал који ће му омогућити да учествује као солиста или пратећи инструменталиста у музичкој импровизацији која је примарни чинилац у извођењу без композиције.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – изводи ритмове и патерна на свим ударачким инструментима; – координира извођачким апаратом за два различита ударачка инструмента; – препозна звук одређеног ударачког инструмента, понови патерн и запише га; – стилски се прилагоди задатој композицији. – дефинише и објасни ситуације где је заступљена ритмичка и метричка модулација.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка извођачког апарата на ударачким инструментима са посебним освртом на координацију горњих и доњих екстремитета. Обликовање тона на ударачким инструментима у зависности од техничких захтева. Техничке вежбе за: – акцентоване осмина, триола и шеснаестина; – извођење предудара и њихова примена. Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику. Осмински и триолски систем фразирања. Ритмичко читање вежби са променом такта са 2 на 3 четвртине, 4 на 7,5 на 2... Преузимање вредности четвртине са тачком као вредност нове четвртине. ЛИТЕРАТУРА Ед Урибе: “The Essence of Afro-Cuban Percussion&Drum Set” Ерих Бахтрегел: “Modern Rhythm and Reading Script”

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Ударачки инструменти је да код ученика ослободи креативни потенцијал који ће му омогућити да учествује као солиста или пратећи инструменталиста у музичкој импровизацији која је примарни чинилац у извођењу цез композиције.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – изводи ритмове и патерна на свим ударачким инструментима; – координира извођачким апаратом за два различита ударачка инструмента; – препозна звук одређеног ударачког инструмента, понови патерн и запише га; – стилски се прилагоди задатој композицији. – дефинише и објасни ситуације где је заступљен аритмичка и метричка модулација; – напише, објасни и одсвира на ударачком инструменту примере полиритмије; – отпева ритмички задатак, свирајући при томе ритам рукама и ногама на сету бубњева.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка извођачког апарата на ударачким инструментима са посебним освртом на координацију горњих и доњих екстремитета. Обликовање тона на ударачким инструментима у зависности од техничких захтева. Техничке вежбе за: – акцентовање осмина, триола и шеснаестина; – извођење предудара и њихова примена; – акцентовање квинтола, септола и тридесет двојки Упознавање са захтевнијим рудиментима који садрже обрађену тематiku. Шеснаестински и секстолски систем фразирања. Ритмичко читање вежби са полиритмијама, ритмичким и метричким модулацијама. ЛИТЕРАТУРА Ед Урибе: “The Essence of Afro-Cuban Percussion&Drum Set” Ерих Бахтрелгел: “Modern Rhythm and Reading Script”

Кључне речи: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УДАРАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговарао свим другим аспектима музике. Корелација између различитих предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици учествују као истраживачи, креатори и извођачи.

Настава је усмерена на остваривање **исхода**, који представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева лично музичко изражавање кроз различите видове извођења музике и партиципацију у музици. Исходи се надовезују, усложњавају и прожимају кроз четири разреда средње музичке школе, а ниво и сложеност исхода одређени су захтевима садржаја наставе сваког разреда.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА УДАРАЧКИХ ИНСТРУМЕНАТА

Програм се бави упознавањем ученика са свирањем, функцијом и улогом ударачких инструмената у цез, класичној, савременој и латинумузици кроз њихов историјски развој и различите стилске правце. Теоријски део наставе предвиђа читање са листа захтевнијих ритмичких задатака, полиритмије, промене такта, метрике као и ритмичке и метричке модулације.

Приоритет је свакако да ученик ослободи свој креативни потенцијал који ће му омогућити да учествује као солиста или пратећи инструменталиста у музичкој импровизацији која је примарни чинилац у извођењу цез композиције. Обрађују се основни ритмови различитих стилова кроз историју цеза као и самог инструмента, са посебним освртом на правилну поставку тела, технику и квалитет тона. Ученика треба подстицати на развијање радних навика кроз заједничко, а касније и кроз самостално планирање вежбања. Како би време проведено у раду што боље искористио, ученика треба упутити на разне принципе вежбања. Важно је развијати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика на испољавање музикалности путем импровизације.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и израђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе.

Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нерелним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима,

ОДСЕК ЗА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ

1. Српско традиционално певање
2. Српско групно традиционално певање
3. Српско традиционално свирање
4. Српско групно традиционално свирање
5. Етнокорелологија
6. Етнологија

Назив предмета: **СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ**Циљ: **ЦИЉ** учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије знање и вештине у традиционалном певању кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата, креативност и посебан естетски сензибилитет, а ученик мотивише за самосталан јавни наступ, наставак школовања и оспособи се да своје знање пренесе на друге.Разред: **Први**Годишњи фонд часова: **70**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да: – опише значај и улогу традиционалног певања; – уз правилно држање тела изводи вежбе дусања и вокалне технике за поставку гласа; – изводи техничке вежбе за промену интонације и покретљивост гласа; – одреди географско порекло песме и локализује на карти; – именује одређене типове певања и њихове карактеристике; – анализира текст песме, препозна значење непознатих речи и рецитује текст без певања; – интерпретира соло пример научен по слуху према теренском снимку, слушајући наставника или самостално према нотном запису; – интерпретира деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег, старијег и хибридног двогласног стила; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада; – препознаје различите певачке стилове у зависности од географског порекла; – активно слуша и спонтано решава спорне ситуације у току певања; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања традиционалне музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике традиционалног певања у различитим деловима Србије и српског етничког простора. Техничке вежбе: – правилан став и држање тела при певању; – вежбе за разгибавање виличних мишића који учествују при певању; – вежбе дусања; – различите вежбе за распевавање (вокализе); Учење песама по слуху на основу аудио снимака и из нотних записа. Анализа и тумачење текста, лоцирање места/области на географској карти одакле потиче песма, стилске карактеристике певања у односу на географску област. Обрада једногласних/соло песама дистрибутивног и аксак ритма: – обрађивање засебно мелодијских елемената дате песме, – обрађивање једногласних примера са мањим бројем украса (једноструким и двоструким предударима) и вибратором, – усаглашавање свих мелодиских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму, – извођење песме из различитих интонација, – записивање (мелографија) једноставних једногласних примера. Обрада двогласних песама – новије сеоске традиције „на бас”, старије сеоске традиције „на глас” и хибридних облика: – засебно обрађивање свих мелодијских елемената песме по гласовима, – усаглашавање свих мелодиских особености песме кроз певање прве строфе, а затим и кроз читаву песму, – успостављање сазвука који су типичани за српско певање у двогласним примерима, – спајање гласова у чему наставник и ученик мењају улоге (водећа и пратећа деоница), – постизање стабилности и самосталности у пратећем гласу и сигурно вођење деонице првог гласа уз пратњу наставника. Слушање свих врста песама из различитих крајева Србије и осталог српског етничког подручја, њихово географско лоцирање, уочавање стилских карактеристика. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле. Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.
Обавезни минимум програма: – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – четири двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна песма хибридног облика		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Годишњи испит: – једна једногласна/соло песма – једна песма новије традиције „на бас” – једна песма „на глас” – једна песма хибридног облика Изводи се напамет		

Кључне речи: Извођење, тон, интонација, техника дусања, текст, интерпретирање, слушање музике, музички бонтон.**ЛИТЕРАТУРА***

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије*;
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Грузије и Левча*;
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићко-сјеничке висоравни*;

- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми;*
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама;*
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја.*
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет традиционалног певања;*
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија);*
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије;*
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса;*
- Радмила Петровић: *Српска народна музика;*
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара;*
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини;*
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи.*

Назив предмета:

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије знање и вештине у традиционалном певању кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата, креативност и посебан естетски сензибилитет, а ученик мотивише за самосталан јавни наступ, наставак школовања и оспособи се да своје знање пренесе на друге.

Разред:

Други

Годишњи фонд часова:

70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – уз правилно држање тела изводи вежбе дисања и вокалне технике за поставку гласа, промену интонације и покретљивост гласа; – одреди географско порекло песме и локализује на карти; – именује одређене типове певања и њихове карактеристике; – анализира текст песме, препозна значење непознатих речи и рецитује текст без певања; – интерпретира соло пример научен по слуху према теренском снимку, слушајући наставника или самостално према нотном запису; – интерпретира деоницу водећег и пратећег гласа у песмама новијег, старијег и хибридног двогласног стила; – изведе украсе различитог типа у односу на стил којем песма припада; – препознаје различите певачке стилове у зависности од географског порекла; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања традиционалне музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Карактеристике традиционалног певања у различитим деловима Србије и осталог са српског етничког простора.</p> <p>Техничке вежбе за правилан став, држање тела, разгибавање вилничих мишића, дисање као и различите вежбе за распевавање (вокализе).</p> <p>Певање сложенијих једногласних и двогласних примера (старијег, новијег и хибридног облика):</p> <ul style="list-style-type: none"> – обрађивање једногласних примера са већим бројем украса (квоцање, понирање...), – учење солистичких песама и у <i>рубато</i> ритму, – увођење двогласних антифони уз једногласне антифоне примере, – примери новијег певања са сложенијом пратњом; – проблем вибрата у водећој деоници и компактности гласова у пратећој деоници, – звучност интервала чисте квинте, посебно у завршним каденцама; – интервал велике и мале секунде у односу на финалис код сложенијих примера старијег певања; – записивање (мелографија) једногласних и двогласних примера (новија традиција). <p>Слушање свих врста песама из различитих крајева Србије и осталог српског етничког подручја, њихово географско лоцирање, уочавање стилских карактеристика.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – три двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – две песме хибридног облика 		
Јавни наступи:		
Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Годишњи испит:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна једногласна/соло песма – једна песма новије традиције „на бас” – једна песма „на глас” – једна песма хибридног облика 		
Изводи се напамет		

Кључне речи: Извођење, тон, интонација, техника дисања, текст, интерпретирање, слушање музике, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије;*
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча;*
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићко-сјеничке висоравни;*

- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми;*
- Девић, Драгослав: . *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама;*
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја.*
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет радиционалног певања;*
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија);*
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије;*
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса;*
- Радмила Петровић: *Српска народна музика;*
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара;*
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини;*
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи.*

Назив предмета:

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ

ЦИЉ учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије знање и вештине у традиционалном певању кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата, креативност и посебан естетски сензибилитет, а ученик мотивише за самосталан јавни наступ, наставак школовања и оспособи се да своје знање пренесе на друге.

Разред:

Трећи

Годишњи фонд часова:

70

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изводи вежбе дисања и вокалне технике; – интерпретира једногласне и двогласне песме читајући мелографски запис; – интерпретира једногласне и двогласне песме научене по фоно запису; – запише народну песму на основу снимка или певања; – препознаје различите певачке стилове у зависности од географског порекла; – коментарише мелографисане мелодије; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи доступне носиоце звука у циљу истраживања и слушања традиционалне музике; – подучи друге ученике да отпевају задату песму. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Сложени једногласни примери у рубато ритму са доста украса. Двогласни примери са сложенијом пратњом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – увежбавање хетерофонних и хетерофоно-бордунских примера из западне Србије где се деонице крећу у паралелним секундама, – обрада карактеристичних примера „грокталица” са подручја Босне, у којима живи српско становништво; <p>Читање и записивање мелографских примера:</p> <ul style="list-style-type: none"> – записивање народних песама са снимака или према певању професора, – самостално истраживање и бележење песама од старијих људи у свом окружењу, <p>Методски рад кроз практичну наставу</p> <p>Слушање свих врста песама из различитих крајева Србије и осталог српског етничког подручја, њихово географско лоцирање, уочавање стилских карактеристика.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле. Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних песама из различитих крајева Србије – пет двогласних песама „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна „грокталица” из Босне 		
Јавни наступи:		
Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Годишњи испит:		
<ul style="list-style-type: none"> – једна једногласна/соло песма – једна песма новије традиције „на бас” – једна песма „на глас” – једна „грокталица” <p>Изводи се напамет</p>		

Кључне речи: извођење, интонација, вокализе, текст, интерпретирање, слушање музике, транскрипција, грокталице, методика.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије;*
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Грузе и Левча;*
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићерско-сјеничке висоравни;*
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми;*
- Девић, Драгослав: . *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама;*
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја.*

- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет радиционалног певања*;
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија)*;
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*;
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*;
- Радмила Петровић: *Српска народна музика*;
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Рудниче, ти планино стара*;
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*;
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи.*

Назив предмета:	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
Циљ	ЦИЉ учења предмета Српско традиционално певање је да код ученика развије знање и вештине у традиционалном певању кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата, креативност и посебан естетски сензибилитет, а ученик мотивише за самосталан јавни наступ, наставак школовања и оспособи се да своје знање пренесе на друге.
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова:	66

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – изводи вежбе дисања и вокалне технике; – одреди географско порекло песме и локализује на карти; – анализира текст песме, препозна значење непознатих речи и рецитује текст без певања; – интерпретира једногласне и двогласне песме читајући мелографски запис; – интерпретира једногласне и двогласне песме научене по фонозапису; – препознаје различите певачке стилове у зависности од географског порекла; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи доступне носоце звука у циљу истраживања и слушања традиционалне музике; – подучи друге ученике да отпевају задату песму. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Сложенији једногласни и двогласни примери старијег и новијег певања – песме са постепеним подизањем интонације током мелостиха/ мелострофе.</p> <p>Слушање традиционалних мелодија других народа.</p> <p>Читање нотних записа и бележење народне мелодије према аудио-снимцима или певању професора.</p> <p>Слушање аудио-снимака и одређивање географског порекла према карактеристикама народног певања.</p> <p>Методичка упутства кроз практичну наставу.</p> <p>Слушање свих врста песама из различитих крајева Србије и српског етничког подручја, њихово географско лоцирање, уочавање стилских карактеристика.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.</p>
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – пет једногласних песама из различитих крајева Србије – пет двогласних песама „на бас” – три двогласне песме „на глас” – две „грокталице” из Босне – једна песма хибридног облика 		
Јавни наступи:		
Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Матурски испит		
Изводи се напамет		

Кључне речи: извођење, подизање интонације, вокализе, текст, интерпретирање, слушање музике, транскрипција, грокталице, методика.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије*;
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча*;
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићко-сјеничке висоравни*;
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми*;
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*;
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја*.
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет радиционалног певања*;
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија)*;
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*;
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*;
- Радмила Петровић: *Српска народна музика*;
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Рудниче, ти планино стара*;
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*;
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи.*

Називпредмета: СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ: Циљ учења предмета Српско групно традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз колективно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан и групни јавни наступ и наставак школовања.

Разред: Први

Годишњи фонд часова: 35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи индивидуално певање са групним; – усагласи интонацију и артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – иницира почетак песме; – самостално или у групи „прати” певача који „води”; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи водећу и пратећу деоницу у песмама старијег, новијег и хибридног облика; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује процедуру припреме за сценски наступ и правила понашања при слушању и извођењу песама; – покаже спремност за тимски рад; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању традиционалне музике; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Извођење песама из различитих делова Србије и српског етничког простора.</p> <p>Групно певање.</p> <p>Техничке вежбе – различите вежбе за распевавање (вокализе).</p> <p>Групно извођење једногласних примера са Косова и из јужне Србије.</p> <p>Групно извођење бордунских примера (интерпретација водеће и пратеће деонице).</p> <p>Групно извођење песама „на бас” „на глас” хибридног облика са једноставном пратњом.</p> <p>Групно певање уз пратњу инструмената.</p> <p>Усаглашавање гласова.</p> <p>Тонско уједначавање гласова и изговора текста (интонација, метроритам, тембр, дикција)</p> <p>Припрема за сценски наступ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – израда традиционалне фризуре (плетеница, пунђа...) – сценско шминкање; – облачење народне ношње; – излазак на сцену (став, међусобно држање, наклон); – понашање на сцени (сценски покрет, фацијална експресија). <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – четири двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна песма хибридног облика 		
<p>Јавни наступи:</p> <p>Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		

Кључне речи: тон, интонација, „води”, „прати”, усаглашавање, јавни наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

* Групе које се формирају могу да имају од 2–8 ученика због традиционалне праксе двогласног певања „на глас”, по којој је дозвољено да у групи која пева буду два, а највише три певача.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије*;
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча*;
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићерско-сјеничке висоравни*;
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми*;
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*;
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја*.
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учење традиционалног певања*;
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија)*;
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*;
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*;
- Радмила Петровић: *Српска народна музика*;
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара*;
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*;
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалект и дијалекти Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокравац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи*.

Назив предмета:	СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
Циљ:	ЦИЉ учења предмета Српско групно традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан и групни јавни наступ и наставак школовања.
Разред:	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи интонацију и артикулацију са осталим члановима групе; – дефинише своју улогу у групи и перципира улогу осталих чланова; – иницира почетак песме; – самостално или у групи „прати” певача који „води”; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи водећу и пратећу деоницу у песмама старијег, новијег и хибридног облика; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже спремност за тимски рад; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању традиционалне музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Извођење песама из различитих делова Србије и српског етничког простора.</p> <p>Једногласни примера са целе територије Србије.</p> <p>Једногласни и двогласни антифони примери.</p> <p>Групно извођење песама „на бас”, „на глас” и хибридног облика који су захтевнији у погледу извођачких елемената.</p> <p>Вибрато у водећој деоници и компактност гласова у пратећој деоници.</p> <p>Звучност интервала чисте квинте, посебно у завршним каденцама.</p> <p>Величина интервала велике и мале секунде у односу на финалисту сложенијим примерима старијег певања.</p> <p>Групно певање уз пратњу инструмената.</p> <p>Тонско уједначавање боје гласова и изговора текста (интонација, метроритам, тембр, дикција)</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС...) као и лична фоноархива наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – четири двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна песма хибридног облика 		
<p>Јавни наступи:</p> <p>Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		

Кључне речи: тон, интонација, „води”, „прати”, усаглашавање, јавни наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

* Групе које се формирају могу да имају од 2–8 ученика због традиционалне праксе двогласног певања „на глас”, по којој је дозвољено да у групи која пева буду два, а највише три певача.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије*;
- Вукчевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча*;
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићерско-сјеничке висоравни*;
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми*;
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*;
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја*.
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет радиционалног певања*;
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија)*;
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*;
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*;
- Радмила Петровић: *Српска народна музика*;
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара*;
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*;
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти ди-нарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи*.

Назив предмета: СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

Циљ: Циљ: учења предмета Српско групно традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан и групни јавни наступ и наставак школовања.

Разред: Трећи

Годишњи фонд часова: 35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – усагласи интонацију и артикулацију са осталим члановима групе; – иницира почетак песме; – самостално или у групи „прати” певача који „води”; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи водећу и пратећу деоницу у песмама старијег, новијег и хибридног облика; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже спремност за тимски рад; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању традиционалне музике; – методски објасни колегама како да интерпретирају песму коју им зада; – пренесе своје знање и вештине на друге. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Извођење песама из различитих делова Србије и српског етничког простора. Једногласни примери са целе територије Србије. Двогласни примери са сложенијом пратњом: – увежбавање хетерофонних и хетерофоно-бордунских примера из западне Србије где се деонице крећу у паралелним секундама; – обрада карактеристичних примера „грокталица” са подручја Босне, у којима живи српско становништво. Групно певање уз пратњу инструмената. Методска упутства кроз наставу.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС..) као и лична фоноархива наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – четири двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна песма хибридног облика 		
<p>Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		

Кључне речи: тон, интонација, „води”, „прати”, усаглашавање, јавни наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије;*
- Вукичевић-Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча;*
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пешићерско-сјеничке висоравни;*
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми;*
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама;*
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању – од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја.*
- Закић, Мирјана. Ранковић, Сања: *Приручник за учењет радиционалног певања;*
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија);*
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије;*
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса;*
- Радмила Петровић: *Српска народна музика;*
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара;*
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини;*
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учења народног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи.*

Назив предмета:	СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ
Циљ:	ЦИЉ учења предмета Српско групно традиционално певање је да код ученика развије интересовање и љубав према певању и музици кроз групно музичко искуство којим се подстиче развијање певачког апарата и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан и групни јавни наступ и наставак школовања.
Разред:	Четврти
Годишњи фонд часова	33

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – припреми групу певача за наступ (певачки и сценски); – усагласи интонацију и артикулацију са осталим члановима групе; – иницира почетак песме; – самостално или у групи „прати” певача који „води”; – комуницира са осталим члановима групе кроз музику; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – изводи водећу и пратећу деоницу у песмама старијег, новијег и хибридног облика; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже спремност за тимски рад; – користи предности дигитализације у истраживању и слушању традиционалне музике. – методски објасни колегама како да интерпретирају песму коју им зада. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Извођење песама из различитих делова Србије и српског етничког простора.</p> <p>Групно певање уз пратњу инструмената.</p> <p>Певање једногласних примери са територије целе Србије.</p> <p>Двогласни примери старијег и новијег певања – песме са постепеним подизањем интонације током мелостиha/мелострофе.</p> <p>Слушање традиционалних мелодија других народа.</p> <p>Методичка упутства кроз наставу.</p> <p>Слушање свих врста песама из различитих крајева Србије, њихово географско лоцирање, уочавање стилских карактеристика.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле</p> <p>Поред штампане литературе препоручују се и сви аудио и видео снимци (САНУ, ФМУ, РТС..) као и лична фоноархива наставника.</p>
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – четири једногласне песме из различитих крајева Србије – четири двогласне песме „на бас” – три двогласне песме „на глас” – једна песма хибридног облика 		
<p>Јавни наступи:</p> <p>Обавезна су два јавна наступа у току школске године</p>		

Кључне речи: тон, интонација, „води”, „прати”, усаглашавање, јавни наступ, дикција, мимика, певање, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

- Васиљевић, Миодраг: *Народне мелодије с Косова и Метохије*;
- Вукичевић Закић, Мирјана: *Народна музика Груже и Левча*;
- Вукосављевић, Петар: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*;
- Големовић, Димитрије и Васић, Оливера: *Народне песме и игре у околини Бујановца; Народна музика Подриња, Таково у игри и песми*;
- Девић, Драгослав: *Народна музика Црноречја. Културна историја Сврљига. књ. I, Народна музика Драгачева, Народна музика Црноречја, Антологија српских и црногорских народних песама с мелодијама*;
- Димитрије О. Големовић: *Музичка традиција Азбуковице, Рефрен у народном певању-од обреда до забаве, Свака птица својим гласом пева; Народна музика титовоужичког краја*;
- Закић, Мирјана, Ранковић, Сања: *Приручник за учењет традиционалног певања*;
- Владимир Ђорђевић: *Српске народне мелодије (предратна Србија)*;
- Коста П. Манојловић: *Народне мелодије из источне Србије*;
- Јовановић, Јелена: *Вокална традиција Јасенице у светлости етногенетских процеса*;
- Радмила Петровић: *Српска народна музика*;
- Радмила Петровић и Јелена Јовановић: *Еј, Руднице, ти планино стара*;
- Живојин Станковић: *Народне песме у Крајини*;
- Ракочевић, Селена: *Вокална традиција Срба у Доњем Банату*;
- Ранковић Сања: *Вокална пракса Лијевча Поља и Поткозарја, Основни принципи учењана родног певања, Вокални дијалекти динарских Срба у Војводини*;
- Ранковић, Сања и Закић, Мирјана: *Српско певачко наслеђе централног дела Косова и Метохије*;
- Мокрањац, Стојановић, Стеван: *Етномузиколошки записи*.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ СРПСКО ГРУПНОТРАДИЦИОНАЛНО ПЕВАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно певање, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко певање или свирање, и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе/стоје и користе извођачки апарат што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте специфичног става при певању ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције, карактер, темперамент, мотивацију, васпитање и радне навике.

У односу на трајање часа рад треба ефикасно организовати тако да се успешно испуњавају краткорочни и дугорочни циљеви, квалитетно покривају све планиране наставне и методске јединице и испуњава барем обавезни минимум годишњег програма.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара, преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На самом почетку веома је битно подсетити ученика на улогу и значај традиционалног певања у очувању српске традиционалне баштине. Вештина извођења традиционалног певања не сме бити базирана на стилизацијама и обрадама, већ искључиво на репродукцији аутентичних традиционалних примера.

У очувању и правилном развоју гласовног апарата веома је важно код ученика систематично и доследно развијати свест о обавезној примени одређених процедура у припреми гласа (правилан став и дисање, распевавање) за певање.

Успешној интерпретацији традиционалних песама претходи обрада примера која у припреми подразумева упознавање ученика са географским одликама области из које је песма која се обрађује, одликама музичког дијалекта дате области (боја гласа, начин певања и терминологија везана за начин певања, резонатори који су карактеристични за дати стил, ...), контекстом и жанром у којем се песма изводи (уколико је контекстуално и жанровски условљена); обраду и тумачење поетског садржаја песме; мелодијским и метро-ритмичким карактеристикама примера.

Једногласни примери који се у почетку изводе су једноставније мелодијско-ритмичке фактуре. Продубљивањем рада на самој певачкој техници, овладавају се и сложенији примери parlando rubato система а паралелно са једногласом се обрађује и двоглас – испрва преко бордунских примера, потом на примерима песама „на бас” и песама „на глас”. Неопходно је обрадити и примере „хибридног” облика (прелазни облик између певања „на бас” и певања „на глас”).

У целом циклусу школовања неопходан је интензиван рад на транскрипцијама-записивању народних мелодија, како једногласних тако и двогласних. Ради успешнијег упознавања ученика са традиционалном музиком, пожељно би било вођење ученика на теренско истраживање и учење певања од самих казивача.

У систем наставе увести методска упутства. Задати ученицима да сами пронађу, одаберу и науче песму коју желе. Научени пример треба да интерпретирају пред другим ученицима, објасне стилске карактеристике и науче своје колеге да отпевају задату песму чиме се припремају за даљи самостални рад.

Пожељно је да се повремено ученици окупе у мање групе и заједнички певају, јер се на тај начин поштују традиционални модели извођења традиционалног певања, али и мотивација ученика на групни рад.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

(дувачки инструменти: фрула/дудук, двојнице, окарина, кавал, шупељка, цевара, дипле, двогласне и трогласне гајде, зурле, сопиле)

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разновременог музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Континуирана контрола исправно постављеног дисања.</p> <p>Проширење тонског низа хроматским тоновима и овладавање грифовима (на свим инструментима осим двојница и дипала).</p> <p>Скале у оквиру савладаног тонског опсега.</p> <p>Атак: синхронизација прстију и језика (на свим инструментима осим гајди и дипала са мехом);</p> <p>Усавршавање технике дуплог језика (на фрули, окарини, двојницама, кавалу).</p> <p>Употреба орнаментата: прудудар, пралтрилер, мордент, дупли пралтрилер, трилер, групето.</p> <p>Уједначеност квалитета тона у свим регистрима (изузев гајди, дипала и окарине).</p> <p>Динамичко нијансирање (у границама које дозвољава сам инструмент).</p> <p>Свирање композиција различитих садржаја са пратњом или без пратње наставника.</p> <p>Свирање композиција у аксак метроритмичким системима.</p> <p>Музичка меморија .</p> <p>Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно дише уз подршку дијафрагме; – правилно примени грифове за одређене хроматске тонове (на фрули и гајдама); – наброји, анализира и изведе скале у оквиру савладаног тонског опсега; – одлучи у којим ситуацијама треба да користи технику дуплог језика; – синхронизује рад језика и прстију приликом одвајања тонова у односу на задату артикулацију; – дешифрира ознаке за орнаменте и правилно их примени у мелодији; – користи одговарајућу количину ваздуха и начин поставке усана на инструмент како би квалитет тона био на одговарајућем нивоу у свим регистрима; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – уочи о ком се метроритмичком систему ради и правилно га изброји; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – примени своје знање приликом сценског извођења; – користи предности дигитализације у циљу слушања примера и извођења музике; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 		
Обавезни минимум програма:		
Осам традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		
Јавни наступи:		
Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит:		
Пет традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		

Кључни појмови: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етноко-реологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997-2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Миљана Вукичевић: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрулом: Добровоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основи принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езгија као облик настирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.

- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – дешифрује ознаке за орнаменте и правилно их примени у мелодији; – координира дисање и синхронизује рад прстију и језика приликом интерпретације; – користи одговарајућу количину ваздуха и начин поставке усана на инструмент како би квалитет тона био на одговарајућем нивоу у свим регистрима; – анализира музику у односу на њене структурне карактеристике, као и у односу на сопствени начин извођења; – прочита с листа део композиције у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – уочи о ком се метроритмичком систему ради и правилно га изброји; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Континуирана контрола исправно постављеног дисања.</p> <p>Употреба орнамената: претудар, пралтрилер, мордент, дупли пралтрилер, трилер, групето.</p> <p>Уједначеност квалитета тона у свим регистрима (изузев гајди, дипала и окарине).</p> <p>Динамичко нијансирање (у границама које дозвољава сам инструмент).</p> <p>Слушање музике на часу.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Учење мелодија по слуху.</p> <p>Свирање композиција различитих садржаја са пратњом или без пратње наставника.</p> <p>Свирање композиција у аксак метроритмичким системима.</p> <p>Свирање композиција у рубато метроритмичком систему (путничка, рабадијска и пастирска свирка).</p> <p>Музичка меморија – неговање и развијање.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Осам традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит: Пет традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		

Кључни појмови: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етноко-реологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997-2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Миљана Вукичевић: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3-4, Зајечар, 1992, 104-109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрлом: Добривоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Запања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.

- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езгија као облик пастирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике.

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разновременог музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Функција и примена коју традиционални инструменти имају у друштву. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Свирање композиција традиционалне музике других народа (блиска српском музичком изразу и изводљива на датом инструменту). Слушање музике на часу. Музичка меморија – неговање и развијање. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.
– дискутује о функцији и примени традиционалних инструмената у друштву; – прочита с листа део композиције у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – примени варијациони принцип на нивоу украса и артикулације; – одсвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – анализира музику у односу на њене структурне карактеристике, географско порекло, као и у односу на сопствени начин извођења; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње.		
Обавезни минимум програма: Осам традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит: Пет традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Ђердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнореологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црнореча* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрулом: Добровоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пеиштерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езија као облик пастирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање текстова на тему традиционалних инструмената. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Слушање музике на часу. Записивање мелодија – транскрипција. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Свирање композиција традиционалне музике других народа (блиска српском музичком изразу и изводљива на датом инструменту). Свирање других жанрова ван оквира традиционалне музике. Креирање нумера у духу традиционалне музике – подстицање креативности и самосталности код ученика (нарочито када су у питању традиционални жанрови импровизационог типа – пастирска/путничка/рабаџијска свирка). Музичка меморија – неговање и развијање. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
– дискутује о текстовима на тему традиционалних инструмената; – напише есеј на тему традиционалних инструмената; – прочита с листа композицију у целини у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – примени варијациони принцип на нивоу украса, артикулације, форме и мелодије; – одсвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – искомпонује или импровизује нумеру на задати мотив, у духу традиционалног принципа обликовања; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално бира програм који жели да изводи.		
Обавезни минимум програма: Десет традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит: Осам традиционалних мелодија (на једном инструменту или збирно на свим инструментима које ученик свира)		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, импровизација, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Бернац II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнореологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрлом: Добровоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска егзија као облик пастирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

(дувачки инструменти: фрула/дудук, двојнице, окарина, кавал, шупелјка, цевара, дипле, двогласне и трогласне гајде, зурле, сопиле)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалних музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Овладавање свирања на свим традиционалним дувачким инструментима проблематичан је захтев из неколико разлога: неки од наведених инструмената припадају различитим типовима код којих се тон добија на различите начине, док су разлике видљиве

и на нивоу апликатуре и тонског опсега; заступљеност и употреба појединих инструмената у великој мери превазилази остале, мање заступљене инструменте, што за собом повлачи важан аспект приликом школовања, а то је могућност набавке инструмента и некономичност у броју наставног кадра који би морао бити ангажован око једног ученика. Међутим, са друге стране, природа саме музике је таква да су на свим типовима заступљени исти жанрови, па чак и исте нумере, чија се интерпретација подударно без обзира на инструмент.

Наставни процес, као и народна пракса показали су да је овладавање техником свирања на неколико инструмената, нарочито када је реч о инструментима истог типа, и поред извесних потешкоћа, ипак могуће, у зависности од способности и афинитета како ученика тако и наставника. Предлаже се да учење једног или више упоредних инструмената буде ствар избора ученика, сходно његовим амбицијама и могућностима школе у погледу наставног кадра и набавке инструмената. Најзад, оставља се упутство наставнику да у складу са својим знањем и искуством заинтересује ученика за што већи број инструмената, што ће, уколико ученик показује склоност и способност за овај подухват, бити предвиђено оперативном планом наставе и учења.

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике мора бити заснована најпре на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија, а тек мањим делом на обрадама и стилизацијама. Учење оригиналних мелодија допринноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми.

Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и теоријским оквирима извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песама, нарочито када су одређени инструменти у питању.

Поред практичног рада на усавршавању технике свирања, предвиђена је и теоријска обрада традиционалних инструмената са акцентом на њихово историјско и друштвено позиционирање, а која за циљ има развијање знања и вештина за сопствено писање есеја. Слушање музике на часу, са записивањем одређених одломака или нумера у целини, подстиче на самосталност приликом избора и начина рада у оквиру одређеног програма.

Посебан вид вођења музичког мишљења и знања огледа се у могућности импровизовања и компоновања нумера у духу традиционалног облика музицирања, чиме се подстиче креативност код ученика.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
(гусле: једноструне, двоструне и троструне гусле)

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – исправно води цело и појединачне делове гудала приликом свирања; – наброји, анализира и изведе скале у оквиру савладаног тонског опсега; – синхронизује позицију прстију леве руке са покретима гудала; – прати интонацију гласа на инструменту; – дешифрира ознаке за орнаменте и правилно их примени у мелодији; – користи одговарајући притисак гудала за одређену динамику; – самостално конципира инструментални интерлудијум; – отпева почетни стих епске песме уз пратњу гусала; – комбинује различите мелодијске моделе приликом свирања и певања епских песама; – самостално или уз пратњу наставника одсвира мелодије народних игара; – примени своје знање приликом сценског извођења; – користи предности дигитализације у циљу слушања примера и извођења музике; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Техника свирања гудалом.</p> <p>Скале у оквиру савладаног тонског опсега.</p> <p>Уједначеност квалитета тона у односу на потезе гудалом.</p> <p>Координација свирања са певањем (на једноструним гуслама).</p> <p>Употреба орнамената: пралтрилер, мордент, дупли пралтрилер, трилер, групето.</p> <p>Динамичко нијансирање (у границама које дозвољава сам инструмент).</p> <p>Свирање инструменталног интерлудијума за епске песме (на једноструним гуслама).</p> <p>Свирање и певање уводног дела почетног стиха епске песме (на једноструним гуслама).</p> <p>Употреба различитих мелодијских модела приликом низања стихова епских песама (на једноструним гуслама).</p> <p>Свирање мелодија народних игара (на троструним гуслама).</p> <p>Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>Слушање музике.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА *списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Три епске песме (на једноструним гуслама); Осам традиционалних мелодија (на двоструним и троструним гуслама).		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Испит: Једна епска песма (на једноструним гуслама); Четири традиционалне мелодије (на двоструним и троструним гуслама).		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон.

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (образи и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за удбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разновременог музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – исправно води цело и појединачне делове гудала приликом свирања; – наброји, анализира и изведе скале у оквиру савладаног тонског опсега; – синхронизује позицију прстију леве руке са покретима гудала; – прати интонацију гласа на инструменту; – дешифрира ознаке за орнаменте и правилно их примени у мелодији; – користи одговарајући притисак гудала за одређену динамику; – самостално кондицира инструментални интерлудијум; – отпева почетни стих епске песме уз пратњу гусала; – комбинује различите мелодијске моделе приликом свирања и певања епских песама; – самостално одсвира мелодије народних игара; – препозна и правилно изброји метроритам у аксак систему; – примени своје знање приликом сценског извођења; – користи предности дигитализације у циљу слушања примера и извођења музике; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Континуирана контрола исправно постављене технике свирања гудалом.</p> <p>Скале у оквиру савладаног тонског опсега.</p> <p>Уједначеност квалитета тона у односу на потезе гудалом.</p> <p>Координација свирања са певањем (на једноструним гуслама).</p> <p>Употреба орнамената: пралтрилер, мордент, дупли пралтрилер, трилер, групето.</p> <p>Динамичко нијансирање (у границама које дозвољава сам инструмент).</p> <p>Свирање инструменталног интерлудијума за епске песме (на једноструним гуслама).</p> <p>Свирање и певање уводног дела почетног стиха епске песме (на једноструним гуслама).</p> <p>Употреба различитих мелодијских модела приликом низања стихова епских песама (на једноструним гуслама).</p> <p>Свирање мелодија народних игара (на троструним гуслама).</p> <p>Свирање композиција у аксак метроритмичким системима (на троструним гуслама).</p> <p>Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>Слушање музике.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Три епске песме (на једноструним гуслама); Осам традиционалних мелодија (на двоструним и троструним гуслама).		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Испит: Једна епска песма (на једноструним гуслама); Четири традиционалне мелодије (на двоструним и троструним гуслама).		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пеиштерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дискутује о функцији и примени традиционалних инструмената у друштву; – прочита с листа део композиције у спором темпу; – одвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – примени варијациони принцип на нивоу украса и артикулације; – одвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – примени своје знање приликом сценског извођења. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Функција и примена коју традиционални инструменти имају у друштву. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Музичка меморија – неговање и развијање. Слушање музике на часу. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Три епске песме (на једноструним гуслема); Осам традиционалних мелодија (на двоструним и троструним гуслема).		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Испит: Једна епска песма (на једноструним гуслема); Четири традиционалне мелодије (на двоструним и троструним гуслема).		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пеиштерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разновременог музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дискутује о текстовима на тему традиционалних инструмената; – напише есеј на тему традиционалних инструмената; – прочита с листа композицију у целини у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – уз помоћ наставника запише мелодију; – примени варијациони принцип на нивоу украса, артикулације, форме и мелодије; – одсвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – искомпонује или импровизује нумеру на задати мотив, у духу традиционалног принципа обликовања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално бира програм који жели да изводи; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Читање текстова на тему традиционалних инструмената. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Слушање музике на часу. Записивање мелодија – транскрипција. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Вирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Креирање нумера у духу традиционалне музике – подстицање креативности и самосталности код ученика (нарочито када су у питању традиционални жанрови импровизиционог типа – певање уз гусле). Музичка меморија – неговање и развијање. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* <i>списак литературе налази се испод табеле.</i></p>
Обавезни минимум програма: Три епске песме (на једностраним гуслама); Осам традиционалних мелодија (на двоструним и троструним гуслама).		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Матурски испит:		

Кључни појмови садржаја: Тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, импровизација, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Драгослав Девин: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за удбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

(гусле: једностране, двоструне и троструне гусле)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалних музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Овладавање свирања на свим традиционалним гудачким инструментима проблематичан је захтев из неколико разлога: неки од наведених инструмената припадају различитим типовима код којих се тон добија на различите начине, док су разлике видљиве и на нивоу апликатуре и тонског опсега; заступљеност и употреба појединих инструмената у великој мери превазилази остале, мање заступљене инструменте, што за собом повлачи важан аспект приликом школовања, а то је могућност набавке инструмента и нееконичност у броју наставног кадра који би морао бити ангажован око једног ученика. Међутим, са друге стране, природа саме музике је таква да су на свим типовима заступљени исти жанрови, па чак и исте нумере, чија се интерпретација подудара без обзира на инструмент.

Наставни процес, као и народна пракса показали су да је овладавање техником свирања на неколико инструмената, нарочито када је реч о инструментима истог типа, и поред извесних потешкоћа, ипак могуће, у зависности од способности и афинитета како ученика тако и наставника. Предлаже се да учење једног или више упоредних инструмената буде ствар избора ученика, сходно његовим амбицијама и могућностима школе у погледу наставног кадра и набавке инструмената. Најзад, оставља се упутство на-

ставнику да у складу са својим знањем и искуством заинтересује ученика за што већи број инструмената, што ће, уколико ученик показује склоност и способност за овај подухват, бити предвиђено оперативном планом наставе и учења.

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике мора бити заснована најпре на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија, а тек мањим делом на обрадама и стилизацијама. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми.

Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и теоријским оквирима извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песама, нарочито када су у питању једноструне гусле. Самим тим неопходно је независно радити и на вокалној техници како би усаглашавање гласа са инструментом представљало изазов, а не препреку.

Поред практичног рада на усавршавању технике свирања, предвиђена је и теоријска обрада традиционалних инструмената са акцентом на њихово историјско и друштвено позиционирање, а која за циљ има развијање знања и вештина за сопствено писање есеја. Слушање музике на часу, са записивањем одређених одломака или нумера у целини, подстиче на самосталност приликом избора и начина рада у оквиру одређеног програма. Посебан вид вођења музичког мишљења и знања огледа се у могућности импровизовања и компоновања нумера у духу традиционалног облика музицирања, чиме се подстиче креативност код ученика.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ (тамбуре)

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разновременог музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника свирања трзалицом. Скале у оквиру савладаног тонског опсега. Уједначеност квалитета тона у односу на окидање жице трзалицом. Координација свирања са певањем (на сазу). Употреба тремола орнаментата: прудудар, пралтрилер, мордент. Динамичко нијансирање. Свирање мелодија традиционалних песама. Свирање мелодија традиционалних игара. Сценски наступ и понашање на сцени. Слушање музике. ЛИТЕРАТУРА *списак литературе се налази испод табеле.
Обавезни минимум програма: Три инструменталне мелодије народних песама; Три мелодије традиционалних игара;		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Испит: Две инструменталне мелодије народних песама; Две мелодије традиционалних игара;		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Dušan Brankov: *Tambura: definicija oblika, deimenzije i tehnologija izrade tambura vojvođanskog sistema*, Prometej, Novi Sad, 2005.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Марк Фори: *Тамбурашка музика и тамбурашки оркестри у Војводини*, Прометеј, Нови Сад, 2005.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за удбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – исправно окида жице трзалицом; – наброји, анализира и изведе скале и акорде у оквиру тоналитета; – синхронизује позицију прстију леве руке са окидањем жица; – прати интонацију гласа на инструменту; – дешифрира ознаке за орнаменте и правилно их примени у мелодији; – користи одговарајући притисак трзања за одређену динамику; – самостално или уз пратњу наставника одсвира мелодије традиционалних песама и игара; – користи предности дигитализације у циљу слушања примера и извођења музике; – прочита с листа део композиције у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – уочи о ком се метроритмичком систему ради и правилно га изброји; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – примени своје знање приликом сценског извођења; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Континуирана контрола исправно постављене технике свирања трзалицом.</p> <p>Свирање скала и акорада у оквиру тоналитета.</p> <p>Уједначеност квалитета тона у односу на окидање жице.</p> <p>Координација свирања са певањем (на сазу).</p> <p>Употреба тремолла и орнаментата: предудар, пралтрилер, мордент.</p> <p>Динамичко нијансирање.</p> <p>Свирање композиција различитих садржаја сапратњом или без пратње наставника.</p> <p>Слушање музике на часу.</p> <p>Читање с листа.</p> <p>Учење мелодија по слуху.</p> <p>Свирање композиција у атак метроритмичким системима.</p> <p>Свирање композиција у рубато метроритмичком систему.</p> <p>Музичка меморија – неговање и развијање.</p> <p>Музички бонтон.</p> <p>Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе се налази испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Четири инструменталне мелодије народних песама; Четири мелодије традиционалних игара;		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Испит: Две инструменталне мелодије народних песама; Две мелодије традиционалних игара;		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Dušan Brankov: *Tambura: definicija oblika, deimenzije i tehnologija izrade tambura vojvodanskog sistema*, Prometej, Novi Sad, 2005.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Марк Фори: *Тамбурашка музика и тамбурашки оркестри у Војводини*, Прометеј, Нови Сад, 2005.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дискутује о функцији и примени традиционалних инструмената у друштву; – прочита с листа део композиције у спором темпу; – одвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – примени варијациони принцип на нивоу украса и артикулације; – одвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – свира нумере напамет, соло или уз пратњу наставника; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације у слушању и извођењу; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – примени своје знање приликом сценског извођења; 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Функција и примена коју традиционални инструменти имају у друштву. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Музичка меморија – неговање и развијање. Слушање музике на часу. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА *списак литературе се налази испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Четири инструменталне мелодије народних песама; Четири мелодије традиционалних игара;		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Испит: Три инструменталне мелодије народних песама; Три мелодије традиционалних игара;		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Dušan Brankov: *Tambura: definicija oblika, deimenzije i tehnologija izrade tambura vojvodanskog sistema*, Prometej, Novi Sad, 2005.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Марк Фори: *Тамбурашка музика и тамбурашки оркестри у Војводини*, Прометеј, Нови Сад, 2005.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско традиционално свирање је да код ученика развије знања и вештине за свирање на традиционалним инструментима кроз индивидуално и групно музичко искуство, свирањем разноврсног музичког репертоара из српске националне музичко фолклорне баштине.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање текстова на тему традиционалних инструмената. Читање с листа. Учење мелодија по слуху. Записивање мелодија – транскрипција. Свирање композиција различитих садржаја, карактера и метроритмичких система са или без пратње наставника. Свирање композиција традиционалне музике других народа (блиска српском музичком изразу и изводљива на датом инструменту). Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Креирање нумера у духу традиционалне музике – подстицање креативности и самосталности код ученика. Слушање музике на часу. Музичка меморија – неговање и развијање. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.
– напише есеј на тему традиционалних инструмената; – прочита с листа композицију у целини у спором темпу; – одсвира мелодију научену по слуху – без нотног записа; – уз помоћ наставника запише мелодију; – одсвира композиције различитог карактера, садржаја и метроритмичких система; – примени варијациони принцип на нивоу украса, артикулације, форме и мелодије; – искомпонује или импровизише нумеру на задати мотив, у духу традиционалног принципа обликовања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – користи предности дигитализације приликом слушања примера и извођења музике; – активно слуша сопствено извођење и спонтано решава евентуалне проблеме у току свирања; – прати концерте и учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално бира програм који жели да изводи;		ЛИТЕРАТУРА* списак литературе се налази испод табеле.
Обавезни минимум програма: Четири инструменталне мелодије народних песама; Четири мелодије традиционалних игара;		
Јавни наступи: Обавезна су два јавна наступа у току школске године.		
Матурски испит		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, музичка фраза, слушање музике, свирање, импровизација, музички бонтон

ЛИТЕРАТУРА*

- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*; Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Dušan Brankov: *Tambura: definicija oblika, deimenzije i tehnologija izrade tambura vojvođanskog sistema*, Prometej, Novi Sad, 2005.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I-VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Марк Фори: *Тамбурашка музика и тамбурашки оркестри у Војводини*, Прометеј, Нови Сад, 2005.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (тамбуре)

I. УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке увежбавања чак и код професионалних музичара. Свирање је процес који захтева константно враћање на све кораке вежбања. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика, јер је музика једна од најапстрактнијих уметности.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Овладавање свирања на свим традиционалним трзачким инструментима проблематичан је захтев из неколико разлога: неки од наведених инструмената припадају различитим типовима, док су разлике видљиве и на нивоу апликатуре и тонског опсега; заступљеност и употреба појединих инструмената у великој мери превазилази остале, мање заступљене инструменте, што за собом повлачи важан аспект приликом школовања, а то је могућност набавке инструмента и неекономичност у броју наставног кадра који би морао бити ангажован око једног ученика. Међутим, са друге стране, природа саме музике је таква да су на свим типовима заступљени исти жанрови, па чак и исте нумере, чија се интерпретација подудара без обзира на инструмент. Наставни процес, као и народна пракса показали су да је овладавање техником свирања на неколико инструмената, нарочито када је реч о инструментима истог типа, и поред извесних потешкоћа, ипак могуће, у зависности од способности и афинитета како ученика тако и наставника.

Предлаже се да учење једног или више упоредних инструмената буде ствар избора ученика, сходно његовим амбицијама и могућностима школе у погледу наставног кадра и набавке инструмената. Најзад, оставља се упутство наставнику да у складу

са својим знањем и искуством заинтересује ученика за што већи број инструмената, што ће, уколико ученик показује склоност и способност за овај подухват, бити предвиђено оперативном планом наставе и учења.

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике мора бити заснована најпре на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија, а тек мањим делом на обрадама и стилизацијама. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираног музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми. Свирање на традиционалним инструментима подразумева упознавање са основним органолошким специфичностима инструмената и теоријским оквирима извођења инструменталних и вокално-инструменталних форми. Усвајање традиционалних принципа музицирања подразумева и музичку пратњу песамама, нарочито када је у питању саз. Самим тим неопходно је независно радити и на вокалној техници како би усаглашавање гласа са инструментом представљало изазов, а не препреку.

Поред практичног рада на усавршавању технике свирања, предвиђена је и теоријска обрада традиционалних инструмената са акцентом на њихово историјско и друштвено позиционирање, а која за циљ има развијање знања и вештина за сопствено писање есеја. Слушање музике на часу, са записивањем одређених одломака или нумера у целини, подстиче на самосталност приликом избора и начина рада у оквиру одређеног програма. Посебан вид вођења музичког мишљења и знања огледа се у могућности импровизовања и компоновања нумера у духу традиционалног облика музицирања, чиме се подстиче креативност код ученика.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско групно традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према традиционалној музици кроз камерно музичко искуство, којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – наброји врсте ансамбала и именује инструменте који се у одређеном ансамблу налазе; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – чита нотни текст с листа; – по слуху научи одређену деоницу; – примени принцип узајамног слушања у односу на карактер, темпо и динамику; – разликује бордунску и терцну фактуру од унисоно извођења; – свира самостално водећи глас у оквиру ансамбла; – свира самостално пратећи глас у оквиру ансамбла; – преузме иницијативу приликом сигнализирања почетка и краја композиције, као и агогичког нијансирања; – направи план вежбања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – свира на јавним наступима у школи и ван ње.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој и врсте традиционалних ансамбала. Специфичности свирања у камерном саставу. Перкусивни инструменти (тапан, тарабука, даире) и њихова улога и употреба у оквиру групног традиционалног облика музицирања; Читање нотног текста с листа. Свирање по слуху. Усаглашавање деоница у оквиру ансамбла. Свирање традиционалних песама, као вид пратње вокалне деонице – унисоно или у бордунској фактури (кавал, шупељка, цевара, фрула, окарина, гајде, гусле, тамбура), односно у терцном односу деоница (фрула, двојнице, окарина, тамбура). Свирање жанрова импровизационог карактера у бордунској пратњи (кавал, шупељка, цевара, зурле, фрула, окарина, гајде, гусле, двојнице, тамбуре). Свирање комада са пратњом у терцном односу (фрула, окарина, тамбуре). Давања знака за почетак и крај композиције, као и за агогичка нијансирања. Самостално вежбање ученика по узору на вежбање на часу. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе даг је испод табеле.
Обавезни минимум програма: Шест традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезан је један јавни наступ у току школске године.		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика.

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Бернац II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнореологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрулом: Добровоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езгија као облик настирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета **СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ**

Циљ **Циљ** учења предмета Српско групно традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према традиционалној музици кроз камерно музичко искуство, којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Разред **Други**Годишњи фонд часова **35 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Специфичности свирања у камерном саставу. Читање нотног текста с листа. Свирање по слуху. Усаглашавање деоница у оквиру ансамбла. Свирање традиционалних песама, као вид пратње вокалне деонице – унисоно или у бордунској фактури (кавал, шупељка, цевара, фурула, окарина, гајде, гусле, тамбура), односно у терцном односу деоница (фурула, двојнице, окарина, тамбура). Свирање жанрова импровизационог карактера у бордунској пратњи (кавал, шупељка, цевара, зурле, фурула, окарина, гајде, гусле, двојнице, тамбуре). Свирање комода са пратњом у терцном односу (фурула, окарина, тамбуре). Свирање ритмичке пратње на перкусивним инструментима (тапан, тарабука, данре). Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Давања знака за почетак и крај композиције, као и за агогичка нијансирања. Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбање на часу. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
<p>– чита нотни текст с листа; – по слуху научи одређену деоницу; – примени принцип узајамног слушања у односу на карактер, темпо и динамику; – разликује бордунску и терцну фактуру од унисоно извођења; – свира самостално водећи глас у оквиру ансамбла; – свира самостално пратећи глас у оквиру ансамбла; – свира ритмичку пратњу на неком од перкусивних инструмената; – одржава правилну ритмичку пулсацију на перкусивном инструменту; – примени варијациони принцип на нивоу украса, артикулације, форме и мелодије; – преузме иницијативу приликом сигнализирања почетка и краја композиције, као и агогичког нијансирања; – направи план вежбања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње.</p>		
Обавезни минимум програма: Шест традиционалних мелодија		
Јавни наступи: Обавезан је један јавни наступ у току школске године.		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика, давање знака.

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Бернац II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етноко-реологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s miјehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Мијана Вукичевић: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фурулом: Добривоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езија као облик пастирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

Назив предмета	СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско групно традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према традиционалној музици кроз камерно музичко искуство, којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Специфичности свирања у камерном саставу. Читање нотног текста с листа. Свирање по слуху. Усаглашавање деоница у оквиру ансамбла. Свирање традиционалних песама, као вид пратње вокалне деонице – унисоно или у бордунској фактури (кавал, шупељка, цевара, фрула, окарина, гајде, гусле, тамбура), односно у терцном односу деоница (фрула, двојнице, окарина, тамбура). Свирање жанрова импровизиционог карактера у бордунској пратњи (кавал, шупељка, цевара, зурле, фрула, окарина, гајде, гусле, двојнице, тамбуре). Свирање комада са пратњом у терцном односу (фрула, окарина, тамбуре). Свирање ритмичке пратње на перкусивним инструментима (тапан, тарабука, даире). Свирање ритмичко хармонске пратње на жичаним инструментима. Варирање у односу на записану мелодију у оквирима традиционалног стила свирања. Свирање традиционалне музике других народа. Давање знака за почетак и крај композиције, као и за агогичка нијансирања. Самостално вежбање ученика код куће, по узору вежбање на часу. Музички бонтон. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе даг је испод табеле.</p>
– чита нотни текст с листа; – по слуху научи одређену деоницу; – примени принцип узајамног слушања у односу на карактер, темпо и динамику; – самостално одреди тип пратеће деонице у односу на задату мелодију; – свира самостално и водећи и пратећи глас у оквиру ансамбала; – преузме иницијативу приликом сигнализирања почетка и краја композиције, као и агогичког нијансирања; – одржава правилну ритмичку пулсацију на перкусивном инструменту; – свира хармонско-ритмичку пратњу на жичаним инструментима; – примени варијациони принцип на нивоу украса, артикулације, форме и мелодије; – адаптира традиционалну музику других народа на свој/е инструмент/е; – направи план вежбања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње.		
Обавезни минимум програма: Шест традиционалних мелодија.		
Јавни наступи: Обавезан је један јавни наступ у току школске године		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика, давање знака.

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Бердап II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнореологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s miјehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997–2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Миљана Вукичевић: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрулом: Добривоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пеиштерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езиџа као облик пастирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике.

Назив предмета	СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Српско групно традиционално свирање је да код ученика развије интересовање и љубав према традиционалној музици кроз камерно музичко искуство, којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – чита нотни текст с листа; – по слуху научи одређену деоницу; – примени принцип узајамног слушања у односу на карактер, темпо и динамику; – самостално одреди тип пратеће деонице у односу на задату мелодију; – свира самостално и водећи и пратећи глас у оквиру ансамбала; – одржава правилну ритмичку пулсацију на перкусивном инструменту; – самостално одреди и свира хармонско-ритмичку пратњу на жичаним инструментима; – адаптира традиционалну музику других народа на свој/е инструмент/е; – адаптира музику других жанрова на свој/е инструмент/е; – креира пратњу на задату мелодију; – осмисли мотив у духу традиционалне музике и разради га за одређени ансамбл; – направи план вежбања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње. 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Специфичности свирања у камерном саставу. Читање нотног текста с листа. Свирање по слуху. Усаглашавање деоница у оквиру ансамбла. Свирање традиционалних песама, као вид пратеће вокалне деонице – унисоно или у бордунској фактури (кавал, шупељка, цевара, фрула, окарина, гајде, гусле, тамбура), односно у терцном односу деоница (фрула, двојнице, окарина, тамбура). Свирање жанрова импровизиционог карактера у бордунској пратњи (кавал, шупељка, цевара, зурле, фрула, окарина, гајде, гусле, двојнице, тамбуре). Свирање комада са пратњом у терцном односу (фрула, окарина, тамбуре). Свирање ритмичке пратеће на перкусивним инструментима (тапан, тарабука, данре). Свирање ритмичко хармонске пратеће на жичаним инструментима. Свирање традиционалне музике других народа. Свирање других музичких жанрова. Компоновање и аранжирање у духу традиционалне камерне музике. Сценски наступ и понашање на сцени.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.</p>
Обавезни минимум програма: Шест традиционалних мелодија.		
Јавни наступи: Обавезан је један јавни наступ у току школске године		

Кључни појмови садржаја: узајамно слушање, усаглашавање, артикулација, боја, агогика, давање знака.

ЛИТЕРАТУРА*

- Данка Лајић Михајловић: *Гајде у Војводини*. Рукопис, Магистарска теза одбрањена на Академији уметности у Новом Саду, 2000.
- Димитрије Големовић: *Инструментална традиција Влаха* (Прилог етномузиколошком проучавању подручја акумулације ХЕ Бернац II), Развитак 4-5, Зајечар, јул-октобар, 1983, 87–93;
- Димитрије Големовић: *Народни музичар Крстивоје Суботић*, Истраживања 1, Ваљевска Колубара (етномузикологија и етнореологија), Београд, 1984;
- Димитрије Големовић: *Народна музика Подриња*, Сарајево, Другари, 1987;
- Димитрије Големовић: *Музичка традиција Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989;
- Димитрије Големовић: *Народна музика ужичког краја*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1990.
- Драгослав Девић: *Народна музика Драгачева* (облици и развој), ФМУ, Београд, 1986;
- Драгослав Девић: *Народна музика Црноречја* (у светлости етногенетских процеса), ЈП ШРИФ Бор, Културно-образовни центар, Бољевац, ФМУ, Београд, 1990;
- Jerko Bezić, „Diple s mijehom na zadarskom području”, *Rad VII kongresa Saveza folklorista Jugoslavije*, Ohrid, 1960, 271–282.
- Љубица и Даница Јанковић: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1937–1964.
- Marinko Popov: *Melodije igara iz Srbije*, knj. 1–8, Folklorni ansambl Tipoplastika, Centar za proučavanje narodnih igara Srbije, Gornji Milanovac – Beograd, 1997-2005.
- Миодраг Васиљевић: *Југословенски музички фолклор: народне мелодије које се певају на Космету*, Просвета, 1950.
- Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Odeljenje za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1990.
- Мирјана Вукичевић-Закић: *Двојнице бордунског типа у музичкој пракси источне Србије*, Равитак, год. XXXII, бр. 3–4, Зајечар, 1992, 104–109.
- Мирјана Закић: *Душом и фрулом: Добровоје Тодоровић*, Факултет музичке уметности у Београду, Београд, 2015.
- Мирјана Закић: *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 1993.
- Петар Вукосављевић: *Ерске гајде*, Радио Београд, Београд, 1981.
- Петар Вукосављевић, Оливера Васић и Бјеладиновић Јасна: *Народне мелодије, игре и ношње Пештерско-сјеничке висоравни*, Радио-Београд, Београд, 1984.
- Сања Ранковић: *Основни принципи учења народног певања: једногласно певање I*, Завод за уџбенике, Београд, 2008.
- Тијана Николић: *Кавалска езгија као облик настирске свирке*, семинарски рад одбрањен на ФМУ у Београду, 2004.
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Материјали припремљени од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Етномузиколошки радови на тему традиционалних инструмената;
- Аудио и видео издања традиционалне музике;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СРПСКО ГРУПНО ТРАДИЦИОНАЛНО СВИРАЊЕ

I. УВОДНИ ДЕО

Свирање у традиционалном камерном ансамблу је од непроцењиве важности јер развија не само музичке способности већ има функцију социјалне кохезије. Оно развија способност ученика да комуницирају са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ овог предмета обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, способност за фино нијансирање и изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору, одабере инструменте и композиције за извођење које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалног свирања светска културна баштина ће сачувати један важан и богат музички сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног музицирања. Вештина извођења у оквиру традиционалне музике мора бити заснована најпре на репродукцији аутентичних традиционалних мелодија, а тек мањим делом на обрадама и стилизацијама. Учење оригиналних мелодија доприноси упознавању кодираних музичког система традиционалног корпуса и могућност импровизације у оквирима дозвољених норми.

Свирање на традиционалним инструментима у оквиру ансамбла подразумева упознавање са основним принципима координације приликом заједничког свирања, али и упознавање са другим медијумима, жанровима и инструментима. У првом реду се мисли на пратњу вокалне деонице за шта је неопходно остварити сарадњу са певачким кадром.

Значај овог предмета огледа се и у свирању перкусивних инструмената, које једино има смисла у оквиру ансамбала. У зависности од броја ученика и инструмената који свирају, формира се тип ансамбла или неколико њих, у складу са традиционалним оквирима. Уколико број и састав инструмената не одговара неком од стандардних камерних састава, формирање се обавља тако да сви ученици буду укључени у рад, а наставник прилагођава аранжман могућностима инструмента.

Свирање традиционалне музике других народа и музике другачијег жанровског усмерења се обавља у мањој мери у односу на српске традиционалне облике, а у зависности од саме музике и инструментаријума који стоји на располагању, састав и број инструмената представља слободан избор.

Посебан вид вођења музичког мишљења и знања огледа се у могућности импровизовања и компоновања нумера у духу традиционалног облика музицирања, чиме се подстиче креативност код ученика.

Ради квалитетнијег и свеобухватнијег поља деловања кроз свирање у ансамблу, а у складу са предложеним садржајима, саветује се сарадња и са другим катедрама, чији ученици имају склоности и интересовања за свирање (као и певање) у народном ансамблу. Сарадња са ученицима који у плану наставе и учења немају дефинисан предмет Народни ансамбли, може бити остварена кроз свирање на неком од традиционалних инструмената, певање или свирање на класичним инструментима у оквиру датог програма и садржаја.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима свирања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета	ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења предмета Етнокорологија је да код ученика подстакне развој моторичке флексибилности и естетског сензибилитета кроз групни практичан рад, као и интересовање и љубав према традиционалној плесној пракси, кроз теоријско сагледавање и тумачење исте.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ	
<p>По завршеној области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се правилно позиционира у односу на остале учеснике приликом плесања; – процени колико је растојање неопходно између плесача за неометано прелажење простора; – изведе плесове централне Србије самостално или у сарадњи са осталим ученицима; – препозна и именује плесни образац на основу музичке пратње; – правилно разброји и подели плесни образац на мање градивне елементе; – направити разлику између симетричних и асиметричних типова плеса; – наброји стилске карактеристике плесне праксе централне Србије; – именује традиционалне плесне праксе и укаже на начине њиховог записивања; – примени основне симболе приликом записивања покрета; – путем записа анализира и вербално представи основу плесне структуре; – наброји основне дефиниције плеса; – класификује изворе за проучавање плеса; – поређа хронолошки основне карактеристике плесне праксе у односу на историјски развој цивилизације; – покаже на географској карти простор централне Србије и наброји њихове предеоне целине; – наброји истраживаче који су радили на простору централне Србије; – својим речима опише формације, повезаност плесача у колу и извођачки стил; – укаже на доминацију појединих инструмената који су пратили плесове централне Србије; – именује основни плесни репертоар централне Србије. 	ПРАКТИЧАН РАД – ПЛЕСАЊЕ	<p>Просторна организација:</p> <ul style="list-style-type: none"> – распоред плесача у простору, – формација, – повезаност плесача, – држање тела приликом плесања. <p>Практично учење плесова централне Србије:</p> <ul style="list-style-type: none"> – учење плесова путем демонстрације наставника, – учење плесова према запису, – учење плесова према видео материјалу. <p>Препознавање плесова на основу музичке пратње.</p> <p>Рашчлањавање/разбројавање плесног обрасца.</p> <p>Тумачење симетрије и асиметрије.</p> <p>Стилске карактеристике плеса.</p>	
		ЗАПИСИВАЊЕ ПЛЕСОВА	<p>Историјски преглед принципа записивања плесова у Србији у XX веку.</p> <p>Овладавање основама записивања.</p>
		СТРУКТУРАЛНА АНАЛИЗА ПЛЕСА	<p>Анализа постојећих записа.</p> <p>Анализирање плесне структуре.</p>
	ТЕОРИЈСКО ПРОУЧАВАЊЕ ПЛЕСА	<p>Појам плеса (настанак, дефиниције).</p> <p>Извори за проучавање плеса.</p> <p>Хронолошки развој плеса.</p> <p>Плесна пракса централне Србије (истраживачи, историјско и географско позиционирање области, предеоне целине, прилике и места за плесање, формација, повезаност плесача у колу, извођачки стил, музичка пратња).</p> <p>ЛИТЕРАТУРА</p> <ul style="list-style-type: none"> – Големовић, Димитрије О. (ур.): <i>Србија – музички играчки дијалекти</i>. Факултет музичке уметности, Београд, 2011. – Борђевић, Тихомир: <i>Српске народне игре (део)</i>, СЕЗБ IX, Српска краљевска академија, Београд, 1907. – Трифуновић, Драган: <i>Народни обичаји и игре у Беличком крају</i>, Завичајни музеј у Јагодини, Јагодина, 2003. – <i>Zbornik radova: Narodno stvaralaštvo – folklor</i> – Зечевић, Слободан: <i>Српске народне игре</i>, Вук Караџић: Етнографски музеј, Београд, 1983. – Јанковић, Даница и Љубица: <i>Народне игре I–VIII</i>, Београд, 1934–1964. – Магазиновић, Мага: <i>Историја игре</i>, Просвета, Београд, 1951. – Раковчевић, Селена и Здравко Ранисављевић: „Упоредна анализа музичких и играчких структура”, Академија умјетности Бања Лука и Музиколошко друштво Републике Српске, Бања Лука, 2007. – Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори). – Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори). – Скрипте припремљене од стране наставника; – Теренски аудио и видео материјал; – Доступан архивски материјал; – Аудио и видео издања; 	
<p>Обавезни минимум програма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – три традиционална плеса уз претходно препознавање преко музичке пратње; – један запис на основу демонстрације наставника; – усмено одговарање теоријског дела програма. 			

Кључни појмови садржаја: етнокорологија, плесање, препознавање, лабанотација, структурна анализа, централна Србија

Назив предмета	ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења предмета Етнокорологија је да код ученика подстакне развој моторичке флексибилности и естетског сензибилитета кроз групни практичан рад, као и интересовање и љубав према традиционалној плесној пракси, кроз теоријско сагледавање и тумачење исте.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – се правилно позиционира у односу на остале учеснике приликом плесања; – процени колико је растојање неопходно између плесача за неометано прелажење простора; – изведе плесове западне Србије самостално и у сарадњи са осталим ученицима; – препозна и именује плесни образац на основу музичке пратње; – правилно разброји и подели плесни образац на мање градивне елементе; – направи разлику између симетричних и асиметричних типова плеса; – наброји стилске карактеристике плесне праксе западне Србије; – примени основне симболе приликом записивања покрета; – уз помоћ основних симбола запише плесни образац у целини; – путем записа анализира и вербално представи основу плесне структуре; – покаже на географској карти простор западне Србије и наброји њене предеоно целине; – наброји истраживаче који су радили на простору западне Србије; – својим речима опише формације, повезаност плесача у колу и извођачки стил; – укаже на доминацију појединих инструмената који су пратили плесове западне Србије; – именује основни плесни репертоар западне Србије. 	ПРАКТИЧАН РАД – ПЛЕСАЊЕ	Просторна организација: – распоред плесача у простору – формација; – повезаност плесача; – држање тела приликом плесања. Практично учење плесова западне Србије: – учење плесова путем демонстрације наставника; – учење плесова према запису; – учење плесова према видео материјалу. Препознавање плесова на основу музичке пратње. Рашчлањавање/разбројавање плесног обрасца. Тумачење симетрије и асиметрије. Стилске карактеристике плесова.
	ЗАПИСИВАЊЕ ПЛЕСОВА	Овладавање основама записивања.
	СТРУКТУРАЛНА АНАЛИЗА ПЛЕСА	Анализа постојећих записа. Анализирање плесне структуре.
	ТЕОРИЈСКО ПРОУЧАВАЊЕ ПЛЕСА	Плесна пракса западне Србије: – истраживачи, – историјско и географско позиционирање области, – предеоно целине, прилике и места за плесање, – формација, – повезаност плесача у колу, – извођачки стил, – музичка пратња.
ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.		
Обавезни минимум програма: три традиционална плеса уз претходно препознавање преко музичке пратње; један запис на основу демонстрације наставника; усмено одговарање теоријског дела програма;		

Кључни појмови садржаја: етнокорологија, плесање, препознавање, лабанотација, анализа, западна Србија

ЛИТЕРАТУРА*

- Васић, Оливера и Димитрије Големовић: *Таково у игри и песми*, Типопластика, Горњи Милановац, 1994.
- Вукосављевић, Петар Д., Васић, Оливера и Јасна Бјеладиновић: *Народне мелодије, игре и ношње Пејтерско-сјеничке висоравни*, Радио Београд, Београд, 1984.
- Големовић, Димитрије и Оливера Васић: *Музичка традиција Азбуковице; Народне игре Азбуковице*, СИЗ културе и физичке културе општине Љубовија, 1989.
- Големовић, Димитрије О. (ур.): *Србија – музички играчки дијалекти*, Факултет музичке уметности, Београд, 2011.
- Zbornik radova: *Narodno stvaralaštvo – folklor*
- Зечевић, Слободан: *Српске народне игре*, Вук Караџић: Етнографски музеј, Београд, 1983.
- Јанковић, Даница и Љубица: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1934–1964.
- Ракочевић, Селена и Здравко Ранисављевић: „Упоредна анализа музичких и играчких структура”, Академија умјетности Бања Лука и Музиколошко друштво Републике Српске, Бања Лука, 2007.
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Скрипте припремљене од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Доступан архивски материјал;
- Аудио и видео издања;

Назив предмета	ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења предмета Етнокорееологија је да код ученика подстакне развој моторичке флексибилности и естетског сензибилитета кроз групни практичан рад, као и интересовање и љубав према традиционалној плесној пракси, кроз теоријско сагледавање и тумачење исте.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – се правилно позиционира у односу на остале учеснике приликом плесања; – процени колико је растојање неопходно између плесача за неометано прелажење простора; – изведе плесове североисточне и југоисточне Србије самостално и у сарадњи са осталим ученицима; – препозна и именује плесни образац на основу музичке пратње; – наброји стилске карактеристике плесне праксе североисточне и југоисточне Србије; – запише плесни образац у целини; – путем записа анализира и вербално представи основу плесне структуре; – покаже на географској карти простор североисточне и југоисточне Србије и наброји њене предеоне целине; – наброји истраживаче који су радили на простору североисточне и југоисточне Србије; – својим речима опише формације, повезаност плесача у колу и извођачки стил; – укаже на доминацију појединих инструмената који су пратили плесове североисточне и југоисточне Србије; – именује основни плесни репертоар североисточне и југоисточне Србије; – направи разлику између плесова годишњег и животног циклуса; – у односу на обредни контекст укаже на основне принципе плеса.	ПРАКТИЧАН РАД – ПЛЕСАЊЕ	Просторна организација: – распоред плесача у простору – формација; – повезаност плесача; – држање тела приликом плесања. Практично учење плесова североисточне и југоисточне Србије: – учење плесова путем демонстрације наставника; – учење плесова према запису; – учење плесова према видео материјалу. Препознавање плесова на основу музичке пратње. Стилске карактеристике плеса.
	ЗАПИСИВАЊЕ ПЛЕСОВА	Записивање плесног обрасца на основу демонстрације наставника.
	СТРУКТУРАЛНА АНАЛИЗА ПЛЕСА	Анализа постојећих записа. Анализирање плесне структуре.
	ТЕОРИЈСКО ПРОУЧАВАЊЕ ПЛЕСА	Плесна пракса североисточне и југоисточне Србије (истраживачи, историјско географско позиционирање области, предеоне целине, прилике и места за плесање, формација, повезаност плесача у колу, извођачки стил, музичка пратња). Плесови годишњег и животног циклуса. ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.
Обавезни минимум програма: – три традиционална плеса уз претходно препознавање преко музичке пратње; – један запис на основу демонстрације наставника; – усмено одговарање теоријског дела програма.		

Кључни појмови садржаја: етнокорееологија, плесање, препознавање, лабанотација, анализа, североисточна и југоисточна Србија, годишњи циклус, животно циклус

ЛИТЕРАТУРА*

- Васић, Оливера и Димитрије Големовић: *Народне песме и игре у околини Бујановца*, Етнографски институт САНУ, Београд, 1980.
- Големовић, Димитрије О. (ур.): *Србија – музички играчки дијалекти*, Факултет музичке уметности, Београд, 2011.
- Ђорђевић, Тихомир: *Српске народне игре (део)*, СЕЗБ IX, Српска краљевска академија, Београд, 1907.
- Zbornik radova: *Narodno stvaralaštvo – folklor*
- Zečević, Slobodan: *Elementi naše mitologije u narodnim obredima uz igru*, Zenica, 1971.
- Zečević, Slobodan: *Elementi naše mitologije u narodnim obredima uz igru*, Muzej grada Zenice, Radovi V, Zenica, 1973.
- Зечевић, Слободан: *Српске народне игре*, Вук Караџић: Етнографски музеј, Београд, 1983.
- Зечевић, Слободан: *Култ мртвих код Срба*, Етнографски музеј, Београд, 1982.
- Јанковић, Даница и Љубица: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1934–1964.
- Ракочевић, Селена и Здравко Ранисављевић: „Упоредна анализа музичких и играчких структура”, Академија умјетности Бања Лука и Музиколошко друштво Републике Српске, Бања Лука, 2007.
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Скрипте припремљене од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Доступан архивски материјал;
- Аудио и видео издања;

Назив предмета	ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА
Циљ	Циљ учења предмета Етнокорологија је да код ученика подстакне развој моторичке флексибилности и естетског сензибилитета кроз групни практичан рад, као и интересовање и љубав према традиционалној плесној пракси, кроз теоријско сагледавање и тумачење исте.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
<ul style="list-style-type: none"> – се правилно позиционира у односу на остале учеснике приликом плесања; – процени колико је растојање неопходно између плесача за неометано прелажење простора; – изведе плесове северне Србије самостално и у сарадњи са осталим ученицима; – препозна и именује плесни образац на основу музичке пратње; – наброји стилске карактеристике плесне праксе северне Србије; – демонстрира плесни образац на основу записа; – запише плесни образац у целини; – путем записа анализира и представи основу плесне структуре; – покаже на географској карти простор северне Србије и наброји њене пределе целине; – наброји истраживаче који су радили на простору северне Србије; – својим речима опише формације, повезаност плесача у колу и извођачки стил; – укаже на доминацију појединих инструмената који су пратили плесове северне Србије; – именује основни плесни репертоар северне Србије; – покаже на географској карти плесне зоне бивше СФРЈ и њене области; – наброји основне карактеристике плесова са простора бивше СФРЈ; – преприча задати текст на тему традиционалних плесова; – наброји и опише различите утицаје који су довели до настанка градских игара у Србији; – разликује стилске карактеристике градских плесова од сеоских плесова Србије; – препозна према видео запису градски стил плесања. 	<p>ПРАКТИЧАН РАД – ПЛЕСАЊЕ</p> <p>Просторна организација:</p> <ul style="list-style-type: none"> – распоред плесача у простору – формација; – повезаност плесача; – држање тела приликом плесања. <p>Практично учење плесова северне Србије;</p> <ul style="list-style-type: none"> – учење плесова путем демонстрације наставника; – учење плесова према запису; – учење плесова према видео материјалу. <p>Препознавање плесова на основу музичке пратње.</p> <p>Стилске карактеристике плеса.</p>	
	ЗАПИСИВАЊЕ ПЛЕСОВА	Записивање плесног обрасца на основу демонстрације наставника, као и на основу видео записа. Анализа постојећих записа.
	СТРУКТУРАЛНА АНАЛИЗА ПЛЕСА	Анализирање плесне структуре.
	ТЕОРИЈСКО ПРОУЧАВАЊЕ ПЛЕСА	Плесна пракса северне Србије (истраживачи, историјско географско позиционирање области, пределе целине, прилике и места за плесање, формација, повезаност плесача у колу, извођачки стил, музичка пратња). Плесне зоне Југославије. Транспозиција народних плесова са традиционалне на нову сценску уметност. Обрада стручних текстова у вези са традиционалним плесом. Градски плесови Србије.
ЛИТЕРАТУРА* списак литературе дат је испод табеле.		
Обавезни минимум програма:		
<ul style="list-style-type: none"> – три традиционална плеса уз претходно препознавање преко музичке пратње; – један запис на основу демонстрације наставника; – усмено одговарање теоријског дела програма. 		

Кључни појмови садржаја: етнокорологија, плесање, препознавање, лабанотација, анализа, северна Србија, плесне зоне, транспозиција плеса, градски плесови

ЛИТЕРАТУРА*

- Големовић, Димитрије О. (ур.): *Србија – музички играчки дијалекти*, Факултет музичке уметности, Београд, 2011.
- Zbornik radova: Narodno stvaralaštvo – folklor
- Јанковић, Даница и Љубица: *Народне игре I–VIII*, Београд, 1934–1964.
- Ракочевић, Селена и Здравко Ранисављевић: „Упоредна анализа музичких и играчких структура”, Академија уметности Бања Лука и Музиколошко друштво Републике Српске, Бања Лука, 2007.
- Народне игре Србије – грађа, Центар за учење народних игара Србије (разни аутори).
- Семинар традиционалних игара и песама – приручник, Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, Крупањ (разни аутори).
- Скрипте припремљене од стране наставника;
- Теренски аудио и видео материјал;
- Доступан архивски материјал;
- Аудио и видео издања;
- Етнокоролошки радови разних аутора;

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЕТНОКОРЕОЛОГИЈА

I. УВОДНИ ДЕО

Предмет Етнокорологија има за циљ свеобухватан приказ основних законитости плесне праксе Србије кроз теоријску експликацију и практичан рад учења плесног покрета. Природа саме материје указује на стално прожимање и садејство свих области и тематских јединица, које су предвиђене наставним програмом.

Предложени садржаји нису материја која се једном за свагда савладава и напушта већ представљају облик константног повратка на одређене кораке, нарочито када је у питању записивање и анализа покрета.

Настава је усмерена на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према традиционалном плесу, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учења у плесном доживљају, као и развијању потенцијала за кинетичко изражавање.

Наставник има могућност да по слободном избору одабере и програм који није наведен у плану, водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Неговањем традиционалног плеса светска културна баштина ће сачувати један важан и богат културни сегмент створен у прошлости и проистекао из основних стваралачких интенција колективног кинетичког изражавања. Учење оригиналних плесова доприноси упознавању кодираног система традиционалног корпуса и улоге коју има у друштву.

Плесни обрасци се рашчлањавају на мање градивне елементе, а њихово спајање у веће целине одвија се постепено уз контролисано постављање плесача у простору. Као сложен систем, плесни покрет је у великој мери везан за музички аспект, који посебно треба истицати и на који увек треба реферирати, нарочито приликом препознавања конкретног примера, али и записивања и анализирања.

Осим практичног овладавања кинетичким изражавањем, предмет Етнокорееологија има за циљ и овладавање системом лабнотације за записивање покрета. Примена овог сложеног система треба да буде прилагођена средњошколском узрасту и у највећој мери коришћена за записивање практично савладаних плесова. Предлаже се да управо запис традиционалног плеса представља основу приликом структуралне анализе, која чини трећу област предмета Етнокорееологије.

Не мање важна је и теоријска експликација, која има за циљ не само вербализацију практично обрађених елемената, већ и њихово смештање у одређен контекстуални оквир, неопходан за разумевање плесне праксе уопште.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима Етнокорееологије најбитније је развијање моторичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од покрета ка тумачењу, уз примену кинетичког писма и структурне анализе. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и моторичким могућностима. У оквиру свих активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Назив предмета **ЕТНОЛОГИЈА**

Циљ **ЦИЉ** учења предмета Етнологија је да код ученика развије знања о *традиционалној култури*, односно интересовање за изучавање традиционалног културног наслеђа са аспекта разумевања значаја његовог очувања кроз индивидуално музичко образовање, учење и интерпретирање традиционалних вокално-инструменталних садржаја.

Разред **Први**Годишњи фонд часова **35**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише етнологију као науку; – објасни главне појмове којима се етнологија бави; – дефинише појам <i>култура</i>; – дефинише појам <i>традиција</i>, односно <i>традиционална култура</i>; – дефинише појам <i>народна култура</i>; – објасни формирање етнологије као науке; – прави поређење између формирања етнологије у Европи и код нас; – опише својим речима карактер српске етнологије од њеног оснивања до краја 20. века; – опише својим речима карактер и циљеве српске етнологије данас; – примењује основне методе етнолошких истраживања; – објасни специфичност, сличности и разлике етнологије у односу на сродне науке; – објасни однос између етнографије, етнологије и антропологије; – објасни улогу етнологије и њен значај у савременом друштву; – наведе и својим речима опише културне епохе на подручју Балкана и Србије; – објасни процес и ефекте прожимања елемената културних епоха и утицаја; – износи преглед главних карактеристика развоја народне културе на подручју Србије и Балкана од најстаријег до најновијег доба; – дефинише <i>етнички идентитет</i>; – објасни чиниоце који утичу на формирање етничког идентитета; – наведе савремене етничке идентитете на подручју Србије и Балкана. 	УВОД У ЕТНОЛОГИЈУ	<p>Етнологија као наука – предмет и циљеви истраживања. Најважнији појмови у етнологији. Појам <i>култура</i>. Појам <i>традиција</i> или <i>традиционална култура</i>. Појам <i>народна култура</i>. Настанак етнологије у Европи – просветитељски корени и утицаји романтизма. Зачеци етнолошке мисли код нас – просветитељска основа. Улога романтизма у формирању наше етнологије. Српска етнологија у 20. веку. Српска етнологија данас. Појам <i>антропологија</i>. Појам <i>етнографија</i>. Методологија етнолошких истраживања: – сакупљање етнографске грађе – рад на терену; – употреба извора – писаних, материјалних, визуелних, звучних. Етнологија и сродне науке. Значај етнологије у савременом друштву.</p>
	ПОРЕКЛО И РАЗВОЈ НАРОДНЕ КУЛТУРЕ НА ПОДРУЧЈУ БАЛКАНА И СРБИЈЕ	<p>Културне епохе на подручју Балкана и Србије: – праисторијска епоха, – старобалканска епоха, – словенска епоха. Прожимање елемената културних епоха. Романски културни утицаји. Оријентални утицаји. Медитерански утицаји. Модерно доба и европски утицаји. Миграције као чинилац прожимања култура.</p>
	ЕТНИЧКИ ИДЕНТИТЕТ	<p>Појам <i>етничког идентитета</i>. Чиниоци који утичу на формирање етничког идентитета. Савремени етнички идентитети на подручју Балкана и Србије: Срби и друге етничке групе.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – Скрипте припремљене од стране наставника. – Тихомир Р. Ђорђевић, <i>Наши народни живот</i>, Том 1, Просвета, Београд, 1984, 9–37. – Боривоје Дробњаковић, <i>Етнологија народа Југославије</i>, Научна књига, Београд, 1960, 9–89. – Петар Влаховић, <i>Србија: земља, народ, живот, обичаји</i>, Етнографски музеј и Вукова задужбина, Београд, 1999, 55–94. – Петар Влаховић, „Етничка структура и миграције становништва (у Србији)”, <i>Гласник Етнографског музеја</i>, књ. 44, Београд, 1980, 21–39.</p>

Кључне речи: Етнологија, наука, култура, традиционална култура, народна култура, етнографија, српска етнологија, етнички идентитет.

Назив предмета	ЕТНОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етнологија је да код ученика развије знања о <i>традиционалној култури</i> , односно интересовање за изучавање традиционалног културног наслеђа са аспекта разумевања значаја његовог очувања кроз индивидуално музичко образовање, учење и интерпретирање традиционалних вокално-инструменталних садржаја.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише социјалну културу; – објасни значај истраживања социјалне културе у етнологији; – дефинише појам институције, односно установе; – наведе главне карактеристике социјалне културе у традицији Срба; – опише својим речима најважније облике традиционалне друштвене организације српског становништва; – дефинише појам животног циклуса; – објасни значај догађаја у животној циклусу појединца; – опише својим речима друштвено-обичајну праксу која у традиционалној култури Срба прати догађаје у животној циклусу; – објасни значај појединих традиционалних установа са аспекта њихове улоге у успостављању и одржавању друштвених веза; – дефинише обичајно право; – опише својим речима елементе обичајног права са аспекта њихове улоге у регулисању друштвених односа. 	СОЦИЈАЛНА КУЛТУРА – ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА	<p>Дефиниција <i>социјалне културе</i>. Области социјалне културе у етнологским истраживањима. Појам <i>институције</i> или <i>установе</i> и феномен институционализованих друштвених односа. Село као друштвена заједница. <i>Сродство</i>: дефиниција, улога и значај. Врсте сродства: крвно, духовно и вештачко сродство. Дефиниција <i>брака</i>. Традиционални начини склапања брака код Срба. Појмови <i>породица</i> и <i>домаћинство</i>. <i>Задруга</i> као традиционални тип домаћинства.</p>
	ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈИ – ДОГАЂАЈИ У ЖИВОТНОМ ЦИКЛУСУ	<p>Појам <i>животног циклуса</i>. Догађаји из животног циклуса у функцији регулисања друштвеног статуса појединца. Рођење као догађај из животног циклуса. Склапање брака као догађај из животног циклуса. Смрт и погребни обичаји као догађај из животног циклуса. Догађаји из животног циклуса као обреди прелаза.</p>
	УСТАНОВЕ ДРУШТВЕНИХ ОДНОСА	<p>Гостопримство као установа успостављања и одржавања друштвених веза. Званица или увоз – установа узајамног посеђивања и гошћења. Моба као друштвено-економска институција. Дефиниција <i>обичајног права</i>. Проклињање, бојкот и лицба као установе санкционисања друштвених престапа. Крвна освета и умир.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – Тихомир Р. Ђорђевић, <i>Наши народни живот</i>, Том 1, Просвета, Београд, 1984, 136-350. – Тихомир Р. Ђорђевић, <i>Наши народни живот</i>, Том 2, Просвета, Београд, 1984, 12-64. – Тихомир Р. Ђорђевић, <i>Наши народни живот</i>, Том 4, Просвета, Београд, 1984, 124-246. – Миленко С. Филиповић, <i>Човек међу људима</i>, Српска књижевна задруга, Београд, 1991, 3-190, 292-469. – Љубомир Рељић, „Обичаји и веровања везани за животно циклус: рођење, брак и смрт”, <i>Гласник Етнографског музеја</i>, књ. 62, Етнографски музеј, Београд, 1998, 51-86. – Петар Влаховић, <i>Србија: земља, народ, живот, обичаји</i>, Етнографски музеј у Београду и Вукова задруга, Београд, 1999, 218-280.</p>

Кључни појмови садржаја: Социјална култура, институција, традиционална култура, друштвена организација, животно циклус, догађаји из животног циклуса, друштвени односи.

Назив предмета	ЕТНОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етнологија је да код ученика развије знања о традиционалној култури, односно интересовање за изучавање традиционалног културног наслеђа са аспекта разумевања значаја његовог очувања кроз индивидуално музичко образовање, учење и интерпретирање традиционалних вокално-инструменталних садржаја.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – објасни порекло и значење појма <i>религија</i>; – наведе и објасни главне појмове религијског мишљења и понашања; – опише својим речима најважније теоријске приступе у дефинисању религије; – дефинише религију; – дефинише <i>народну религију Срба</i>; – наведе изворе за истраживање народне религије Срба; – наведе најважније истраживаче народне религије Срба, њихова дела и области истраживања; – наведе главне карактеристике народне религије Срба; – наведе и објасни слојеве народне религије Срба; – опише својим речима култове у народној религији Срба; – опише својим речима елементе демонологије као области истраживања народне религије Срба; – опише својим речима религијско-магијске комплексе у вези са догађајима из животног циклуса; – опише својим речима веровања и обредну праксу у вези са празницима у српском народном календару; – опише својим речима веровања и обредну праксу у вези са породичном и сеоском славом. 	<p align="center">РЕЛИГИЈА КАО ДЕО КУЛТУРЕ</p>	<p><i>Религија</i> – порекло и значење појма. Главни појмови религијског мишљења и понашања: мит, обред, ритуал, култ, табу, итд. Најважнији теоријски приступи у дефинисању религије. Дефиниција религије.</p>
	<p align="center">НАРОДНА РЕЛИГИЈА СРБА</p>	<p>Дефиниција <i>народне религије Срба</i>. Истраживање народне религије Срба: извори и најважнији аутори. Главне карактеристике народне религије Срба. Слојеви народне религије Срба: – праисторијски, – старословенски, – старобалкански, – хришћански слој. Култови у народној религији Срба: – небеских тела, – природних елемената, – животиња. Симболика крста, круга, десне и леве стране. Демонологија као област истраживања народне религије Срба: – демони судбине, – демони болести, – демони природе, – демони атмосферских појава, – демони који настају од људи, и др. Порекло и значење појма <i>магија</i>. Дефиниција магије. Религијско-магијски комплекси у вези са догађајима из животног циклуса: рођење, склапање брака, смрт. Појам <i>народни календар</i>. Обредно-религијска пракса везана за празнике у српском народном календару: Божић, Ускрс, Вурђевдан, Митровдан, Беле покладе, и др. Породична и сеоска слава.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА: – Скрипте припремљене од стране наставника. – Душан Бандић, <i>Народна религија Срба у 100 појмова</i>, Нолит, Београд, 1991. – Слободан Зечевић, <i>Митска бића српских предања</i>, „Вук Караџић”, Етнографски музеј, Београд, 1981. – Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић, <i>Српски митолошки речник</i>, Етнографски институт САНУ, Интерпринт, Београд, 1998. – Миле Недељковић, <i>Годишњи обичаји у Срба</i>, „Вук Караџић”, Београд, 1990.</p>

Кључни појмови садржаја: Религија, народна религија Срба, култови у народној религији Срба, демонологија, народни календар.

Назив предмета	ЕТНОЛОГИЈА
Циљ	ЦИЉ учења предмета Етнологија је да код ученика развије знања о <i>традиционалној култури</i> , односно интересовање за изучавање традиционалног културног наслеђа са аспекта разумевања значаја његовог очувања кроз индивидуално музичко образовање, учење и интерпретирање традиционалних вокално-инструменталних садржаја.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – дефинише <i>фолклор</i>; – опише својим речима најважније карактеристике фолклора; – наведе видове фолклорних творевина и објасни њихове главне особине; – дефинише <i>народну (усмену) књижевност</i>; – опише својим речима главне карактеристике усмене књижевности; – изврши класификацију усмене књижевности; – препозна видове српске народне књижевности према њиховим карактеристикама; – дефинише <i>музички фолклор</i>; – изврши класификацију српских традиционалних игара уз музичку пратњу; – опише својим речима главне карактеристике певања уз традиционалне инструменте; – опише својим речима игре уз догађаје из животног циклуса; – дефинише одевање и објасни његове функције; – дефинише <i>народну ношњу</i>; – наведе типове и карактеристике народне ношње на подручју Србије; – опише својим речима елементе савремене фолклорне књижевности код Срба; – дефинише <i>фолклоризам</i> и објасни његове функције; – прави разлику између фолклора и фолклоризма у савременом друштву. 	ФОЛКЛОР КАО ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА ЕТНОЛОГИЈЕ	<p><i>Фолклор</i> – порекло, значење појма и дефиниција.</p> <p>Најважније карактеристике фолклора.</p> <p>Видови фолклорних творевина.</p>
	НАРОДНА (УСМЕНА) КЊИЖЕВНОСТ	<p><i>Народна (усмена) књижевност</i> – дефиниција.</p> <p>Главне карактеристике народне (усмене) књижевности.</p> <p>Друштвени чиниоци који утичу на појаву усмене књижевности.</p> <p>Прелазне форме од усмене ка писаној књижевности.</p> <p>Класификација српске народне књижевности.</p> <p>Народне приповетке:</p> <ul style="list-style-type: none"> – приче о животињама, басне, – бајке, – скаске и легенде, – новеле, – шаљиве приче и ратничко-патријархалне анегдоте. <p>Пословице, заговорке и друге краће умотворине.</p> <p>Народне епске песме.</p> <p>Народне лирске песме:</p> <ul style="list-style-type: none"> – календарске обредне песме, – обичајне песме, – породичне и љубавне песме, – посленичке песме и песме о раду. <p>Приповедне песме – карактеристике и подела:</p> <ul style="list-style-type: none"> – бајке у стиховима, – религиозно-морално поучне легенде у стиховима, и др.
	МУЗИЧКИ ФОЛКЛОР	<p><i>Музички фолклор</i> – дефиниција.</p> <p>Традиционалне српске игре уз музичку пратњу – карактеристике и врсте.</p> <p>Коло код Срба и других Јужних Словена.</p> <p>Певање уз гусле и кавал.</p> <p>Игре и песме уз догађаје из животног циклуса (рођење, свадбене игре, тужбалице).</p>
	НАРОДНА НОШЊА	<p>Одевање као елемент културе.</p> <p>Функције одевања.</p> <p><i>Народне ношње</i> – дефиниција.</p> <p>Типологија и карактеристике народних ношњи на подручју Србије.</p>
	САВРЕМЕНИ ФОЛКЛОР И ФОЛКЛОРИЗАМ	<p>Распрострањеност и видови фолклорних творевина данас.</p> <p>Савремена фолклорна књижевност код Срба.</p> <p><i>Фолклоризам</i> – дефиниција.</p> <p>Функције фолклоризма.</p> <p>Разликовање фолклора и фолклоризма у савременом друштву.</p> <p>ЛИТЕРАТУРА* списак литературе налази се испод табеле.</p>

Кључни појмови садржаја: Фолклор, народна књижевност, музички фолклор, народна ношња, фолклоризам.

ЛИТЕРАТУРА*

- Скрипте припремљене од стране наставника.
- Тихомир Р. Ђорђевић, *Наш народни живот*, Том 4, Просвета, Београд, 1984, 7–93.
- Петар Влаховић, *Србија: земља, народ, живот, обичаји*, Етнографски музеј у Београду и Вукова задужбина, Београд, 1999, 195–218, 303–335.
- Радмила Пешић и Нада Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, „Вук Караџић”, Београд, 1984.
- Слободан Зечевић, *Српске народне игре*, „Вук Караџић”, Етнографски музеј, Београд, 1983.
- Andrijana Gojković, *Narodni muzički instrumenti*, „Vuk Karadžić”, Beograd, 1989.
- Јасна Бјеладиновић, *„Сеоске ношње и њихова типолошка класификација”*, Гласник Етнографског музеја, књ. 44, Етнографски музеј, Београд, 1980, 75–97.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ЕТНОЛОГИЈА

I. УВОДНИ ДЕО

Програм предмета Етнологија усмерен је на развијање интересовања за изучавање традиционалног културног наслеђа, посебно са становишта разумевања значаја његовог очувања кроз индивидуално образовање, односно учење и интерпретирање традиционалних музичких садржаја. Изучавање концепта *традиције*, односно *традиционалне културе*, под којим се подразумевају различити видови културног наслеђа од значаја за очување идентитета и континуитета етничких заједница и друштвених група, овде је стављено у функцију сагледавања настанка, развоја и друштвене улоге традиционалних вокално-инструменталних пракси.

Настава је фокусирана на остваривање **исхода** који представљају функционална знања и вештине стечене у процесу остваривања програма наставе и учења. Од наставника се очекује одговорност у припреми часова и спровођењу наставног процеса, као и степен креативности и иновативности усмерен ка ученицима у оној мери потребној да ученици наставу прихвате као активност у којој партиципирају као равноправно ангажовани учесници.

У циљу преношења и усвајања знања најважнији покретач наставе треба да буду принципи мотивације и инклузивности, чиме би се код ученика подстицао максимум у остваривању резултата рада, али и развој потенцијала за примену стеченог знања не само у сврху школовања, него и у циљу изградње властито, индивидуалног система вредности и погледа на свет.

II. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припремом за час обухваћена је детаљна разрада наставне јединице, тако да у току трајања часа, чија је дужина 45 минута, она буде обрађена на ефикасан начин. Приликом припреме часа треба водити рачуна о томе да организација наставе мора бити прилагођена свим ученицима у разреду, узимајући у обзир узраст и интелектуалне могућности сваког ученика појединачно. Час треба да буде организован на начин да његов садржај буде разноврстан и маштовит, како би пажња ученика била у максималној мери заокупљена.

Планирање наставе подразумева рад на властитом усавршавању наставника, било да прати научну литературу из области које су обухваћене наставним планом и програмом, или допуњује скрипте на основу којих држи наставу, уводи иновације у наставни процес, итд. Имајући у виду специфичност етнологије као науке, која је у методолошком смислу препознатљива по теренском истраживању, препорука је да наставник, сходно могућностима, практикује сопствена теренска истраживања са којих би искуства преносио ученицима и тиме их за учешће у настави и учење градива додатно мотивисао.

Припрему наставе и израду скрипти на основу којих организује предавања наставник врши уз помоћ стручне етнологске литературе, релевантних извора и етнографске грађе до које евентуално, као етнолог, долази сопственим истраживачким радом. Списак етнологске литературе која се наставнику препоручује за припрему наставе за четири разреда средње школе дат је у прилогу на крају овог документа. Реч је о основној литератури, те се од наставника очекује да се на наведеном списку не задржи, већ да га, у настојању да градиво и себе као наставника стално усавршава, постепено проширује.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава из предмета Етнологија припада настави групног типа. Конципирана је тако да програм од првог до четвртог разреда представља компактну целину, састављену из области међусобно повезаних логичким редоследом. Неопходно је да процес

остваривања наставе буде постављен тако да ученици у материју буду увођени постепено, уз императив да се основе етнологије као науке, односно школског предмета, морају савладати у првом разреду. Главни принцип на ком учење треба да почива мора бити разумевање градива од стране ученика, сходно чему се од наставника очекује да наставу реализује на начин да сваком ученику његова излагања буду јасна. Настава не сме бити сама себи сврха, већ активност чији је циљ да ученици стекну знање, а не да градиво уче напамет.

Настава се остварује на више начина. Држање часова класичним методом подразумева фронтални однос наставника према ученицима, што представља најпогоднији приступ приликом обраде нових наставних садржаја. Препоручљиво је да се обрада новог градива делом одвија кроз дијалог, односно разговор наставника и ученика. Дијалог се као метод користи у циљу додатног приближавања градива ученицима, нарочито у ситуацијама када су на дневном реду теме са чијом су се формалном садржином ученици у свом животу можда већ имали прилике да сусретну. У настојању да од ученика кроз разговор чује ставове и мишљења о изучаваној теми између наставника и ученика изграђује се однос поверења, али и доживљај укључености ученика у наставу.

Реализација програма наставе и учења зависи и од опремљености школе савременим техничким уређајима. У том смислу настава укључује пројекцију етнологских филмова као визуелног извора за сазнавање етнографских чињеница, који могу послужити као допуна грађи обрађеној у склопу појединих тема. Од визуелних извора употребљавају се и фотографије документарног типа, што треба да буде од посебног значаја у оном делу наставе којим је обухваћено учење и савлађивање методологије етнологских истраживања.

У циљу упознавања материјалних извора као грађе за истраживање елемената народне културе настава треба да се остварује и кроз посете појединим институцијама, на првом месту етнографским збиркама и музејским поставкама. Препоручљиво је да се осим установа овог типа на локалу организују посете Етнографском музеју у Београду, где се ученици кроз поставку сталне изложбе под називом „Народна култура Срба у 19. и 20. веку” могу упознати са разним аспектима традиционалног стваралаштва српског становништва: ношњом, становањем, покућством, алатима, оруђем, итд.

Неопходно је да процесом наставе буде обухваћен рад ученика ван активности у оквиру часа. Пракса израде домаћих задатака, као допунског рада на плану учења и савлађивања градива, од посебног је значаја. Домаћи задаци треба да се израђују у форми писмених састава или есеја, као и презентација које могу укључивати видео/фото материјал, и слично. У осмишљавању начина израде домаћих задатака не треба имати ограничења, што значи да он може бити онолико иновативан и креативан колика је маштовитост наставника, али и ученика. Важно наставно средство, на основу ког ученици савлађују програм, и које им служи за израду домаћих задатака, представља етнологска литература препоручена програмом, односно садржајем наставе. Ова литература се користи као додаток предавањима на часу, а не као њихова замена, с тим да слободу да њен састав осмишљава и допуњује може да има сâм наставник.

IV. ПРАЂЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Уложени труд ученика на часу и показивање заинтересованости за наставу мора бити један од важних критеријума у оцењивању. Рад сваког ученика појединачно наставник треба пажљиво да прати и да на основу његове активности на часу увек буде у стању да вреднује његово залагање и успех.

Научено знање обавезно се вреднује кроз редовна контролна оцењивања, која се могу вршити усменим или писменим путем. Усменим одговарањем код ученика се подстиче умеће изражавања, а писменим вештина правилног писања. Од наставника зависи да ли ће оба начина оцењивања равномерно примењивати или ће једном начину у односу на други дати предност.

Вредновање рада ученика остварује се праћењем ангажовања на пољу израде домаћих задатака, презентација и других активности у склопу одвијања наставног процеса. Наставник наведене активности оцењује, а белешке о односу ученика према испуњавању захтева који се пред њих постављају води у својој евиденцији.

У **првом разреду** оцењивање се врши усмено / писмено. Поред овога обухвата две практичне вежбе из области учења методологије етнолошких истраживања: анализа визуелних извора на часу (документарног / играног филма; документарних фотографија) и есеј из области савлађивања методологије етнолошких истраживања: писмено презентовање етнографске грађе сакупљене на задату тему.

У **другом и трећем разреду** оцењивање се врши усмено / писмено (пређено градиво). Поред овога обухвата есеј на тему конципирану у складу са градивом уз употребу литературе и есеј из области савлађивања методологије етнолошких истраживања: писмено презентовање етнографске грађе сакупљене на задату тему.

У **четвртом разреду** оцењивање се врши усмено / писмено (пређено градиво). Поред овога обухвата есеј на тему конципирану у складу са градивом уз употребу литературе и завршни есеј: значај учења и интерпретирања традиционалних вокално-инструменталних садржаја и улога етнологије у четворогодишњем школовању (лични осврт ученика).

V. ПРИЛОГ – ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКА

Дата литература представља најосновнију литературу за предмет Етнологија. Од наставника се очекује да литературу прошири, и то сходно областима и темама које се у оквиру сваког разреда обрађују.

1. разред

– Žan Roarije, *Istorija etnologije*, Plato – Biblioteka XX vek, Beograd, 1999.

– Herman Bauzinger, *Etnologija. Od proučavanja starine do kulturologije*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2002.

– Иван Ковачевић, *Историја српске етнологије 1–2*, Српски генеалогски центар, Београд, 2001.

– Иван Ковачевић, „Из етнологије у антропологију”, у: Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: стање и перспективе*, Зборник Етнографског института, бр. 21, САНУ, Београд, 2005, 11–19.

– Љиљана Гавриловић, „Визуелни извори у етнолошким/антрополошким истраживањима”, у: Љ. Гавриловић, *Балкански ко-стими Николе Арсеновића*, Посебна издања, књ. 52, Етнографски институт САНУ, Београд, 2004, 5–35.

– Милина Ивановић-Баришић (ур.), *Теренска истраживања – поетика сусрета*, Зборник Етнографског института, бр. 27, САНУ, Београд, 2012.

– Боривоје Дробњаковић, *Етнологија народа Југославије*, Научна књига, Београд, 1960.

– Петар Влаховић, „Етничка структура и миграције становништва (у Србији)”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 44, Етнографски музеј, Београд, 1980, 21–39.

– Filip Putinja i Žoslin Stref-Fenar, *Teorije o etnicitetu*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1997.

– Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: 70 изабраних појмова*, Мали лексикони српске културе, Службени гласник и Етнографски институт САНУ, Београд, 2017.

2. разред

– Никола Ф. Павковић, „Друштвена организација у Срба”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 44, Београд, 1980, 145–162.

– Никола Ф. Павковић, „Село као обредно-религијска заједница”, *Етнологије свеске I*, Београд, 1978, 51–65.

– Радомир Ракић, *Терминологија сродства у Срба*, Одељење за етнологију Филозофског факултета, Београд, 1991.

– Александра Павићевић, *Народни и црквени брак у српском сеоском друштву*, Посебна издања, књ. 46, Етнографски институт САНУ, Београд, 2000.

– Александра Вулетић, *Породица у Србији средином 19. века*, Историјски институт, ЈП „Службени гласник”, Београд, 2002.

– Миленко С. Филиповић, *Човек међу људима*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991.

– Љубомир Релић, „Обичаји и веровања везани за животни циклус: рођење, брак и смрт”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 62, Етнографски музеј, Београд, 1998, 51–86.

– Арнолд ван Генеп, *Обреди прелаза*, Српска књижевна задруга, Београд, 2005.

– Никола Ф. Павковић, *Студије и огледи из правне етнологије*, Српски генеалогски центар, Посебна издања, књ. 7, Београд, 2014.

– Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: 70 изабраних појмова*, Мали лексикони српске културе, Службени гласник и Етнографски институт САНУ, Београд, 2017.

3. разред

– Malkom Hamilton, *Sociologija religije: teorijski i uporedni pristup*, Clio, Beograd, 2003.

– Jelena Đorđević, „Antropologija religije: proširivanje domena religije”, *Kultura*, br. 101, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Beograd, 2001, 6–32.

– Душан Бандић, *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 1991.

– Dušan Bandić, *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko*, Biblioteka XX vek, Beograd, 1997.

– Dušan Bandić, *Narodno pravoslavlje*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2010.

– Слободан Зечевић, *Митска бића српских предања*, „Вук Караџић”, Етнографски музеј, Београд, 1981.

– Бојан Јовановић, *Магија српских обреда у животном циклусу појединца: рођење, свадба и смрт као ритуали прелаза у традиционалној култури Срба*, Светови, Нови Сад, 1995.

– Иван Ковачевић (ур.), *О крсном имену*, Просвета, Београд, 1985.

– Миле Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, „Вук Караџић”, Београд, 1990.

– Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: 70 изабраних појмова*, Мали лексикони српске културе, Службени гласник и Етнографски институт САНУ, Београд, 2017

4. разред

– Драгана Антонијевић, „Антропологија фолклора – перспективе истраживања”, у: Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: стање и перспективе*, Зборник Етнографског института САНУ, бр. 21, Београд, 2005, 245–251.

– Herman Bauzinger, *Etnologija. Od proučavanja starine do kulturologije*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2002.

– Roman Jakobson i Petar Bogatirjov, „Folklor kao naročit oblik stvaralaštva”, у: Maja Bošković-Stulli (ur.), *Usmena književnost*, Zagreb, 1971, 17–30.

– Радмила Пешић и Нада Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, „Вук Караџић”, Београд, 1984.

– Maja Bošković-Stulli, *Usmena književnost nekad i danas*, Prosveta, Biblioteka XX vek, Beograd, 1983.

– Слободан Зечевић, *Српске народне игре*, „Вук Караџић”, Етнографски музеј, Београд, 1983.

– Andrijana Gojković, *Narodni muzički instrumenti*, „Vuk Karadžić”, Beograd, 1989.

– Милка Јовановић, „Народна ношња у Србији у XIX веку”, *Српски етнографски зборник*, књ. ХСII, Живот и обичаји народни 38, Београд, 1979.

– Јасна Бјеладиновић, „Сеоске ношње и њихова типолошка класификација”, *Гласник Етнографског музеја*, књ. 44, Етнографски музеј, Београд, 1980, 75–97.

– Љиљана Гавриловић (ур.), *Етнологија и антропологија: 70 изабраних појмова*, Мали лексикони српске културе, Службени гласник и Етнографски институт САНУ, Београд, 2017.

2

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК**о измени Правилника о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања**

Члан 1.

У Правилнику о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 5/19 и 1/20) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ” – у програму предмета: „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, одељак: „IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ЛИКОВНА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ”, брише се.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2020/2021. године.

Број 110-00-00134/1/2020-04
У Београду, 2. јула 2020. године

Министар,

Младен Шарчевић, с.р.

3

На основу члана 141. став 9. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК**о допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника и стручних сарадника у основној школи**

Члан 1.

У Правилнику о степену и врсти образовања наставника и стручних сарадника у основној школи („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 11/12, 15/13, 2/16, 10/16, 11/16, 2/17, 3/17, 13/18, 11/19 и 2/20), члану 3. тачка 1. подтачка б) редни број (20)

после речи: „Српски језик и компаративна књижевност”, додаје се тачка са запетом и речи: „Компаративна књижевност са теоријом књижевности”.

У тачки 11. став 1. после алинеје двадесет девете тачка се замењује запетом и додаје се алинеја тридесета која гласи:

„– дипломирани инжењер хемије биоорганског смера.”.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-105/2020-04
У Београду, 17. јула 2020. године

Министар,

Младен Шарчевић, с.р.

4

На основу члана 141. став 9. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК**о допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника у основној балетској школи**

Члан 1.

У Правилнику о степену и врсти образовања наставника у основној балетској школи („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 11/12, 18/13 и 7/20) у члану 2. тач. 1), 4) и 10) после става 1. додаје се став 2. који гласи:

„Лице из става 1. ове тачке треба да има и 10 година играчке праксе, односно педагошког рада.”.

У тачки 13) алинеја десета тачка се замењује запетом и додаје се алинеја једанаеста која гласи:

„– мастер музички уметник, професионални статус акордеониста/хармоникаш.”.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-189/2020-04
У Београду, 23. јула 2020. године

Министар,

Младен Шарчевић, с.р.

ОБУКА ЗА КЊИГОВОЂЕ

Од 31. августа до 5. октобра 2020,
понедељком од 12.00 до 15.15
и суботом од 11.00 до 15.15

Пословна зграда
ЈП Службени Гласник,
Београд, Јована Ристића 1, пети спрат

У зависности од епидемиолошке ситуације
семинар се може одржати online.

Основно знање из књиговодства, као стручне квалификације, има све већи значај у савременом пословању. Оно је основа за даљи напредак и даље усавршавање, али и добра подлога за додатну обученост – све неопходнију различитим нивоима менаџмента. Из наведених разлога припремили смо почетни курс књиговодства, који ће учесницима омогућити да стекну из њега основно знање, а после којег ће бити оспособљени да препознају основне токове у књиговодству и књиже једноставније налоге.

Семинар је усклађен с прописима који регулишу област рачуноводства и израде завршног рачуна. Намењен је свим правним лицима и предузетницима који раде у рачуноводственим агенцијама, као и особама које се први пут срећу са књиговодством.

Такође, полазници ће на семинару бити упознати и с члановима закона који регулишу састављање годишњих извештаја и пореских пријава.

ПРЕДАВАЧ:

- Мирјана Ђукић,
овлашћени ревизор

Полазницима обуке обезбеђени су:

- укупан фонд од 45 часова обуке,
- сертификат о завршеној обуци,
- интерактивна обука и саветодавна подршка стручних предавача с дугогодишњим искуством,
- радни материјал у електронској форми,
- савремено опремљен простор прилагођен одржавању семинара.

Котизација
26.000,00 + ПДВ (20%)

+ могућност плаћања у две једнаке
рате до почетка обуке.

Учесници остварују и 25% попушта на сва
Гласникова издања књига.

Питања предавачима можете постављати
унапред на e-mail: seminar@slglasnik.com
Пријаве на телефоне: 011/30 60 527, 30 60 373, 30 60 331
или на e-mail: seminar@slglasnik.com

СЕМИНАР

ЗАКОН О ЗАШТИТИ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ – ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ И СУДСКА ПРАКСА

Четвртак, 24. септембар 2020. године

Од 10.00 до 16.00

Пословна зграда ЈП Службени гласник,
Београд, Јована Ристића 1, пети спрат

У зависности од епидемиолошке ситуације
семинар се може одржати online.

ТЕМЕ:

- Право на правично суђење (разумни рок; критеријуми и пракса Европског суда за људска права)
- Закон о заштити права на суђење у разумном року (европски стандарди и судска пракса)
- Поступак заштите права на суђење у разумном року (правна средства за убрзање судског поступка)
- Правила поступка и доказивања у споровима за накнаду нематеријалне и материјалне штете

Котизација
11.800,00 РСД + ПДВ

За уплате до 4. септембра
одобрава се 10% попушта

На сваке две уплаћене котизације
трећа је гратис!

Број учесника је ограничен!

ПРЕДАВАЧИ:

- Љубица Милутиновић, судија Врховног касационог суда у пензији
- Снежана Андрејевић, судија Врховног касационог суда у пензији

О семинару

Право на суђење у разумном року има свака странка у судском поступку, укључујући и извршни поступак, сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац само ако су истакли имовинскоправни захтев. Дужина судског поступка данас представља изузетно важан и озбиљан проблем, а сврха овог закона јесте да пружи судску заштиту и тиме предупреди настајање повреда права на суђење у разумном року.

Циљна група

Судије, адвокати, тужиоци, правобраниоци, правници у јавном и приватном сектору, као и они који се у раду сусрећу с овим проблемом.

Учесницима семинара обезбеђени су:

- предавање и консултације с предавачима,
- размена мишљења о актуелној ситуацији и судској пракси,
- рад у савремено опремљеном простору у потпуности прилагођеном потребама одржавања семинара и
- кетеринг и освежење.

Центар за едукацију ЈП Службени гласник
www.slglasnik.com

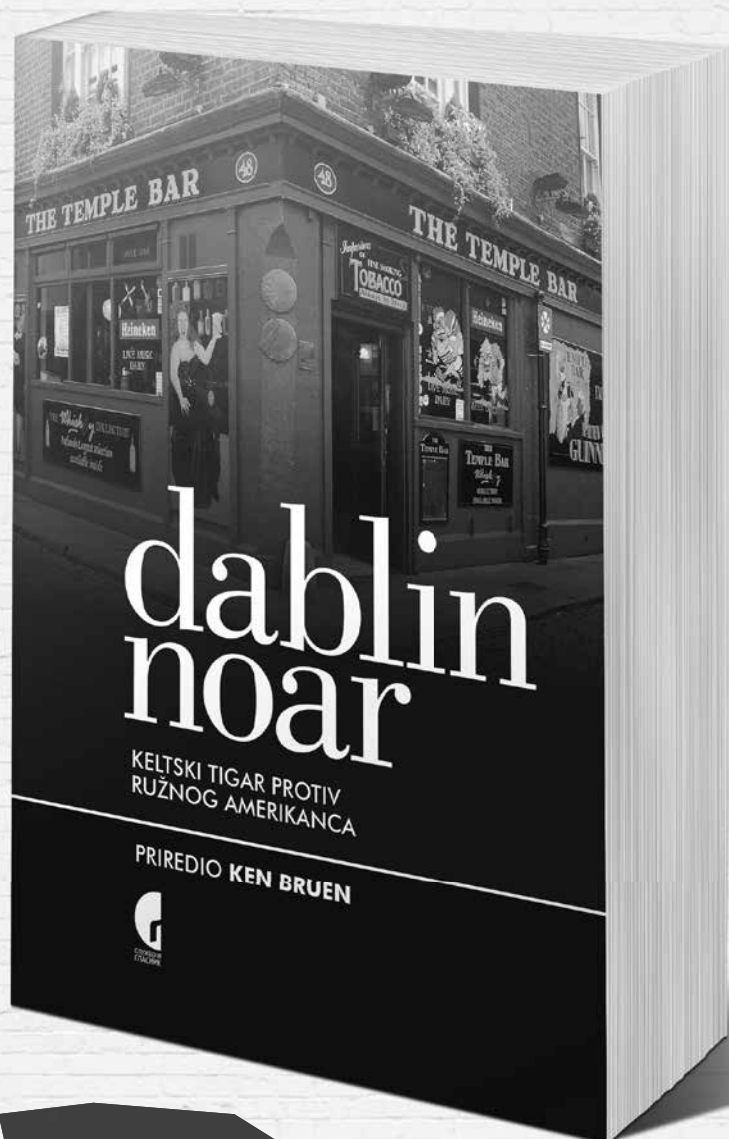
Питања предавачима можете постављати унапред
на e-mail: seminar@slglasnik.com

Пријаве на телефоне: 011/30-60-331, 30-60-533,
30-60-527 или на e-mail: seminar@slglasnik.com

Нова *Гласникова*
КОЛЕКЦИЈА

НОАР

Књиге које
почивају на духу
града, описујући
контрасте и
разлике у њему

приредио Кен Бруен
превео Милан Ђурић

„Изазов који смо поставили писцима које смо позвали да се укључе у ову збирку био је једноставан: Покажите нам свој Даблин, и то у ноар маниру. Туристи који резервишу одмор у Ирској неизбежно прво посећују Даблин и изгледа увек заврше у Темпл бару, нашем сопственом Тајмс скверу – препуном прљавштине, дрога, бескућника и лутајућих психопата. Пре две године ме је Пат Боран, легендарни директор Даблинског уметничког фестивала, позвао да одржим литературни наступ у Темпл бару. Током наступа је нека жена отегла папке. То је ојачало моју ноар репутацију и дефи нитивно ме натерало да се замислим пре него што поново одем тамо. Темпл бар се, наравно, помиње у многим од ових прича, и приповедачи сигурно запажају његову ноар страну. Туристички савез, који ми није био наклоњен ни у најбољим данима, реаговао је тако што је уценио моју главу. То схватам, ваљда, као похвалу.“

Кен Бруен

880
РСД

Књигу можете купити у свим *Гласниковим* малопродајним објектима или поручити телефоном: +381 11 30 60 578, 30 60 589; имејлом: prodaja@slglasnik.com

Online куповина: www.slglasnik.com | www.klubglasnik.net